

RUH VE BEDEN

RUH OLMASA BEDEN NE YAPAR?
BEDEN OLMASA, RUH NE YAPAR?
İLMEL YAKİYN, AYNEL YAKİYN ÇALIŞILIRSA,
HAKKEL YAKİYN'E ERİŞİLEBİLİR

OKUDUĞUNU BİL
OKUDUĞUNU SEV
OKU, SEV DE OKU
OKUDUĞUNU BİLEREK OKU

İKRA : OKU

YARATAN RABBİNİN ADIYLA OKU

EY, ZİRVEİ TEVHİDE ÇIKMAK İSTEYEN TALİB:
DİKKAT ET, BU KÜÇÜK, ÇEŞİTLİ HİKMETLERİ OLAN
KİTABI OKUMAYA ÇALIŞ.
SEN BU KÜÇÜK KİTABI YUTAMAZSAN,
KİTAP SENİ YUTAR.
CENABI ALLAH YARDIMCINIZ OLSUN.

HACI AHMET KAYHAN

© Copyright Ahmet Kayhan'ın varisleri

T.C. 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri kanununun 19. madde hükmü çerçevesinde Ahmet KAYHAN'ın varisleri tarafından, "Adem ve Alem, Ruh ve Beden, İrfan Okulunda Oku ve Aradığımı Buldum" adlı kitapların çoğaltılarak ücretsiz dağıtılmasına ve bastırılmasına ilişkin gerekli izin M. Şahin'e verilmiştir.

İsteme Adresi: haciahmetkayhan@hotmail.com

Tel : 0538 770 54 46

ISBN 9944-5269-2-4

Baskı 2006 - İZMİR

Basıldığı Yer İlya İzmir Yayınevi Matbaası

R.Tulga Cad. No: 11 Çamdibi - İZMİR

Tel-Fax: 0232 - 462 75 86 / 462 32 19

ilyayinevi@mynet.com

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Önsöz	5
Giriş	9
Ey Âdemoğlu	15
Dua	16
Peygamber Efendimizin Duası	17
"İslam" Ne Demektir?	18
İslam ve Sünnet	20
Kalp Evinin Anahtarı	24
Kaza, Kader, Ölüm	31
Evradı Şerife ve Açıklaması	57
Çocuk ve Gençte Dini Duygunun Varlığı	66
99 Esmâül Hüsna	71
Peygamberler Tarihi'ne Giriş	87
Faydalı Bilgiler	98
Muhammediyet Üniversitesi	102
Hak ve Hakikat	108
Gurur ve Kibir	120
Tasavvuf Gerçeği	132
Tarikat Zamanı	135
Nakşi'nin Seyri Sülukü	148
Ya Resûlallah	161
Nefs Mertebeleri	166
Seçme Hadisler	177
Allah İnsanı Niçin Yaratmıştır?	178
İnsanın Yaratılması	180
Habibi Kibriya	186
Hazreti Âdem ve Havva	188
Ruhun Mahiyeti	194
Hermetizm	199
Gülden Düşen Yapraklar	207

İlâhi Aşk	213
Hiçsin	238
Gezgin	241
Gönül Bahçesinde Gezintiler	244
Riyazet	288
Ah Edep	297
Marifet Makamının Tevhid Anlayışı	300
Tasavvufa Göre İnsan	311
Sen Seni Bil Sen Seni	320
Niyazi-yi Mısırî'den Seçmeler	321
Sırların Sırrı	326
İnsanı Kâmil	332
Mevlânâ'dan Seçmeler	350
İlâhi Armağan	357
Yunus'tan Dörtlükler	379
Sohbetname'den Seçmeler	383
Sevmek ve Sevdirmek	397
İmamı Ali Hz.'nin Mektubu	407
Barışa Davet	421

Bismillahir Rahmanir Rahim :

"Allah'ın Rahman ve Rahim ismiyle başlıyoruz."

Kul Rabbi bi zidni ilmen, fehmen :

"Allah'ım, maddi, mânevi aklımı, zekâmı arttır."

ÖNSÖZ

Ruh ile bedeni göz önüne alalım.

Beden mi ruhu işletiyor, ruh mu bedeni işletiyor?

Ruh olmasa beden ne yapar?

Beden olmasa, ruh nereye tekâmül eder?

Ruh için beden, çok kıymetlidir. Beden için de ruh, aynı şekilde kıymetlidir. Beden ruhun bineğidir.

Bedenle ruhu bir arada işleten nedir?

Aklı selim, kalbi selimdir.

İnsanda beş duyu vardır: Görmek, işitmek, tatmak, koklamak, dokunmak.

Bu beş duyuyu insan, gene ancak aklı selimle anlar. Ruh ile beraber bu duygular, bir hayvanda da mevcuttur. İnsan, hayvanat ve nebavatın üstüne, aklı selimle çıkar.

Cenabı Allah, insanı akıl ile bütün varlıklara üstün kılmıştır. Allah'ın verdiği akıl olmasa, Âdemoğlu nebavat gibi yaşar.

İnsanlar, ulvi aklı selimle, kalbi selimle yeryüzüne hâkim kılınmıştır. Bununla beraber, Kur'anı Azimüşşan'a ayeti kerime ile, hadisi şerif ile uyması gerekmektedir ki, bu aklı selime ve kalbi selime kavuşabilsin.

* * *

Bayramdan bayrama okuduğumuz Tekbir şöyledir:

AllaHu Ekber, AllaHu Ekber,

Lâ ilâhe illAllaHu vAllaHu Ekber,

AllaHu Ekber ve lİllahil hamd.

Ezanı Muhammedî'de ve beş vakit namazda daimi olarak bu tekbire devam ediliyor. Tekbirde 99 Esmâ'dan 2'si, 11 kere geçiyor.

Beş vakit namaz, toplam kırk rekât eder. Bir rekâtta 6 *Allahu Ekber* geçiyor. 6'yı 40'a vurursak, 240 defa "Allah", 240 defa da "Hu" demiş oluyoruz ki, toplam 480 eder. Her vakitte 99 da tesbih çekiliyor. Demek ki yalnızca bunları sayarsak, beş vakit namazda toplam 1000'e yakın Esmâ zikredilmiş oluyor.

Bilindiği gibi "Namaz, müminin miracıdır."

* * *

Elinizdeki kitap, ayeti kerime ile, hadisi şerif ile birlikte, bir inanç sohbetidir. Yazması bize aitse, okumanız da size aittir. Okuyana, dinleyene karşı bir kusurumuz ya da eksikliğimiz varsa, affedin.

Birçok muhterem arkadaşlarımın bu kitaba emeği geçmiştir. Kendilerine burada teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Hacı Ahmet KAYHAN

Haziran 1991

*(Malatya'nın Pötürge ilçesi Aktarlar Köyü,
Âli İsmail oğullarından Ali oğlu Hacı Ahmet Kayhan.)*

(Kontrol: Hacı Ahmet Kayhan. Düzenleyen: Metin Beynam.)

*Allahu Ekber Allahu Ekber;
Allahu Ekber Allahu Ekber;
Eşhedü en Lâ İlâhe İllallah,
Eşhedü en Lâ İlâhe İllallah,
Eşhedü enne Muhammediün Resulullah,
Eşhedü enne Muhammediün Resulullah.
Hayye ales Salâh,
Hayye ales Salâh.
Hayye alel Felâh,
Hayye alel Felâh.
Allahu Ekber Allahu Ekber;
Lâ İlâhe İllallah.*

GİRİŞ

1. Miraç

Bildiğiniz gibi birçok peygamberler, ayrı ayrı miraç yapmışlardır. Biz bunları burada ayrıntılı olarak vermeyecek, özetlemekle yetineceğiz. Namazsız peygamber olmadığı gibi, miraçsız peygamber de olmamıştır. Birçokları da iki kere miraca çıkmışlardır.

Hız. Âdem A.S., miracını Allah tarafından kendisine ruh verildiği vakit yapmıştır. İkinci miracını ise Hız. Havva validemizle birlikte, Arafat dağında yapmıştır.

İdris Aleyhisselâm, miracını "Biz onu güneşe raptettik" ayeti şerifine uygun olarak yapmış ve bir daha geri gelmemiştir. Nuh Aleyhisselâm, kendi adıyla birlikte anılan Tufan sırasında, Allah'ın emriyle yaptığı gemide miraç etmiştir.

Hız. İbrahim A.S., iki miraç yapmıştır. Birincisi kendisini ateşe attıkları vakit, ikincisi ise ciğerpâresi İsmail Aleyhisselâm'ı keseceği vakit olmuştur. Bunların ikisi de çok önemli noktalar dır.

Hız. Yunus A.S.'ı balık yuttuğu vakit, Cenabı Allah kendisine ilham yoluyla; "*Lâ ilâhe illâ ente, Sübhaneke, innî küntü minez zalimiyn*" ayeti kelimesini bildirdi. Kendisi bu ayet ile, balığın karnında miraç yapmıştır.

Davut Aleyhisselâm'ın oğlu Sultan Süleyman Aleyhisselâm, peygamberlik için babasına iki münacatta bulundu. Babasına dedi ki, "Cenabı Allah bana peygamberliği hem maddi, hem mânevi alanda ihsan ederse, kabul ederim." Süleyman'ın bu sözleri, Cenabı Allah'ın hoşuna gitti ve dileği kabul edildi. Onun miracı bununla oldu, çünkü kendisi böyle diledi.

Musa Aleyhisselâm'ı ele alırsak, o da iki miraç yaptı. Birinci miracında, annesi doğar doğmaz bir sandığa koydu, ırmağa saldı. İkinci miracını ise Tûru Sina'da (Sina dağında) yaptı.

Hız. İsa A.S.'ın da iki miracı vardır. Birincisinde, Meryem Ana'sından: "Sen nasıl hamile kaldın?" diye sordular. Hız. İsa, annesinin karnından cevap verdi: "Anamın sözü doğrudur, anamı dinleyin." İkincisi ise çarınıha çakılma olayı sırasında olmuştur. (Ruhen miraç etmiştir.)

Hepimizin bildiği gibi Hız. Muhammed Aleyhisselatü Vesselâm, bütün peygamberlerinkinden üstün olan Miracı Nebi'sini yaptı. Kendisi, yedi kat semayı aşarak Cenabı Hak ile sözleşmiş, 7. katta miracını yapmıştır. Ümmetine ve bütün insanlığa büyük bir müjde ile dönmüştür. (Bir rivayete göre yatağına döndüğü vakit, yatağı henüz soğumamıştı.)

2. İlmi Ledün

Bildiğiniz gibi İlmi Ledün, Cenabı Hak'ın izni ve emriyle, bütün yer ve gökleri kaplamıştır. Âcizane olarak biz, bunu burada izah edemeyiz. Yalnız, birkaç tane şifre vermekle yetinelim.

Ledün İlmi'ni bütün peygamberler bilir mi, bilmez mi?

Rivayete göre Zülkarneyn (Büyük İskender), ebedi olarak yaşayabilmek ve ölmek için, gene Ledün İlmi'nin bir işaretleriyle, bütün ordusunu toplayıp, Abı Hayat'ı (ölümsüzlük suyunu) aramaya çıktı. Epeyce aradıktan sonra bir gün, iki nefer, bulurlarsa haber vermek üzere ordudan ayrılarak keşfe çıktılar.

Öğle vakti bir ırmak kenarına geldiler. Yemek yemek için kurutulmuş balıklarını çıkarttılar, yemeğe başladılar. Balığın kalan iskeletini suya attıklarında, onları hayretler içinde bırakan bir şey oldu. İskelet tekrar et ve can kazanarak, onların gözüne diri bir balık şeklinde göründü.

İçlerinden 'Hızır' diye bilineni, bir balığı soydu, etini yedi, iskeletini kuyruğundan tutarak suya batırdı. Balık tekrar canlanarak elinde oynamaya başladı. Arkadaşı İlyas'a: "Biz abı hayatı bulduk," dedi. O sudan içtiler, atlarına da içirdiler. Beşerî sıfatları gitti; ulvî, ilâhi bir sığfata büründüler.

Hikaye, bu. Şimdi hakikate geçelim:

Bu su, bir akarsu idi, bir ırmaktı. Bundan içen insanların hepsinin, Hızır ve İlyas gibi olmaları gerekirdi. Fakat her iki arkadaşın da *maksadı abı hayat olduğu için*, ancak o ikisi, miraçlarını o sudan yaptılar, yapabildiler.

Hikaye devam eder:

İki arkadaş, Zülkarneyn'in ordusuna dönüp oraya kavuştular. Ancak keşfettikleri sırrı Zülkarneyn'e söylemediler. Buna karşılık, ordudan ayrılıp geri dönmek için izin istediler. Zülkarneyn buna müsaade etmedi, çünkü bu iki kişiyle başlayarak ordunun dağılmasını istemiyordu. Fakat o izin vermediği halde Hızır ve İlyas, ordudan ayrılıp yola çıktılar. Zülkarneyn, bütün ordusuyla birlikte peşlerine düştü, ordusuna onları yakalamayı emretti. Fakat yakın bir takip sırasında ikisi de birdenbire gözden kayboldu.

Yer mi yuttu, semaya mı çıktılar?

Zülkarneyn'in askerleri her ne kadar onları aradırlarsa da, bulamadılar, geri döndüler. Zülkarneyn'e durumu bildirdiler.

O zaman Zülkarneyn, dedi ki:

– Ben, ölmeyeceğim diye kendimi de, ordumu da bu zahmete soktum. Abı hayat onlara nasipmiş. Ben de ancak Cenabı Hak'ka karşı isyan etmiş oldum.

Şimdi sözü, Musa Aleyhisselâm'la Hızır'a getirelim.

Musa Aleyhisselâm, Cenabı Hak'ın izniyle, zâhir ve bâtin ilimlerinde çok yüksek bir dereceye gelmişti. Böyle olduğu halde Cenabı Hak kendisine şöyle buyurdu:

– Ya Musa, İlmi Ledün'nü öğreneceksin.

Hz. Musa, sordu:

– Allah'ım, İlmi Ledün, bana verdiğin zâhir ve bâtin ilminin dışında mı?

Cenabı Hak cevap verdi:

– Ey kulum Musa, Ledün İlmi'nin bütün ilimlerden bir üstünlüğü vardır. Onu da öğren. İki denizin birleştiği yere (Kızııldeniz kenarındaki belli bir iskeleye) git, şu şekilde bir adam göreceksin. Ona, "Ben Cenabı Allah'ın izniyle, sizden ilmi Ledün'nü öğrenmeye geldim," de.

Cenabı Hak'ın tarif ettiği adam, Hızır Aleyhisselâm'dı.

Musa Aleyhisselâm gitti ve tarife uygun olarak, Hızır Aleyhisselâm'ı gördü. Selamlaştı, yukarıdaki emri kendisine söyledi. Hızır Aleyhisselâm:

– Biz de Allah'ın emriyle burada seni bekliyorduk, dedi.

Arkadaş oldular, hemen bir gemiye bindiler. Musa Aleyhisselâm, büyük bir peygamber olduğu halde Hızır Aleyhisselâm'ın emrine girdi. Gemi denizde ilerlerken, bir ara Hızır, Musa Aleyhisselâm'a dedi ki:

– Seninle biraz aşağıya inelim.

Geminin alt katına indiler. Hızır, Hz. Musa'ya:

– Şu çekici al, şu demir ile gemiyi del, dedi.

Hz. Musa itiraz etti:

– Gemide bu kadar insan, hayvan var.

Hızır Aleyhisselâm:

– Sen sabırlı ol, del.

Su, geminin alt katını istila etti. Biraz sonra korsanlar, gemiye çıkarma yaptılar. Fakat bu zamana kadar su, geminin birinci katına çıkmıştı. Korsanlar bunu görünce, "gemi batıyor" diye kaçtılar, gemiyi terkedip kendilerini kurtardılar. Öte yanda, gemidekileri de bir telaş almıştı. Gemi kaptanı, "Ne duruyorsunuz, gemiyi boşaltın," diye emir verdi. Onlar gemiyi boşaltırlarken, Hz. Musa, Hızır A.S. ile birlikte bir ağaç çivisini o deliğe çakıverdi. Su girişi durdu. Giren su da boşaltıldı, yollarına devam ettiler.

Musa'yla Hızır, gemiden inerek, başka bir kasabaya çıktılar. Gemiden inerlerken iskelenin kenarındaki bir sahada delikanlılar, bugün de olduğu gibi top oynuyorlardı.

Onsekiz yaşında bir delikanlı ile Hızır Aleyhisselâm, yüzyüze geldiler. Hızır A.S., sert bir yüzle baktı. Genç, Hızır A.S.'in üzerine hücum etti. Gencin arkadaşları, onları birbirinden ayırmaya çalıştılar. Hızır A.S. gencin boynundaki can damarına bir yumruk vurdu. Genç öldü, Musa'yla Hızır kargaşada kalabalığın içinden sıvıştılar.

Akşam vakti bir kasabaya uğradılar. Hangi kapıyı çaldırsa, kimse onlara kapısını açmadı. Gecenin yarısı oldu.

Musa Aleyhisselam, beşer olduğu için hem acıkmış, hem de üşümüştü. Hızır Aleyhisselâm ise Cenabı Allah'ın izniyle abı hayatı içmiş olduğu için, ona ne açlık, ne susuzluk, ne de soğuk, tesir etmiyordu.

Bir arsada yıkık bir duvara rastgeldiler. Duvar, hemen devrilecek gibiydi. Hızır Aleyhisselâm, Hz. Musa'ya dedi ki:

– Bu duvarı tamir edelim.

Musa A.S.:

– Sen ne yapıyorsun? Ben hem üşüdüm, hem de acıktım. Bu şehirde kimse bizi evine almadı. Bir de şu yıkık duvarı yapmak istiyorsun!

Hızır Aleyhisselâm,

– Sen bizim işimize karışma, bana yardım et, dedi.

Mecburen Hz. Musa, çalışmaya başladı. Taş duvarı onardılar, düzelttiler. Hz. Musa maddi ve manevi olarak, Hızır Aleyhisselâm'a içinden kızmaya başlamıştı. Bunu dıştan da belli etti:

– Sen ne yapıyorsun?

Hızır Aleyhisselâm şöyle cevap verdi:

– Ya Musa, sen acele ettin. Üç misale dayanamadın. Şimdi sana bunların açıklamasını yapacağım:

1. Biz gemiyi deldik. Gözünle gördün, ileride gemiyi korsanlar istila etti. Hem gemiyi soyacaklar, hem de bizleri öldüreceklerdi. Gemi sahibinin parası helaldi. Acıdım ve onları kurtardım.

2. Öldürdüğüm genç, o şehirdeki bir beyin oğluydu. Babasına, anasına karşı isyan ediyordu. Halka karşı da bir isyan ve horlama içindeydi. Yarın öbür gün başa geçse, halka çok zulüm yapacaktı. Bir kişinin yüz bin kişiye zararı dokunacağına, bir kişi öldürdük, diğerleri yakayı kurtardı.

3. Bu yıkık duvara gelince: Bu evi yapan, temiz bir adamdı. Helal parasıyla bu evi yaptı. Geri kalan parayı bir küpçüğe koydu, tamir ettiğimiz duvarın dibine gömdü. (Hızır eliyle göstererek:) Temelin altında işte şuradadır.

Baba, ana öldü, ev yıkıldı, çocukları amca yanına aldı. Henüz ufaklar. Onlar amcalarından ayrıldıktan sonra bu arsaya ev yapacaklar, bu para onlara nasip olacak.

Hızır, sözlerine devam etti:

– Yaptığımız işin sırrını anladın zannederim. Sen, acele ettin. Arkadaşlığımız buraya kadar. Ayrılıyoruz.

Hızır, Musa Aleyhisselâm'a elini uzattı, tokalaştı. Musa A.S. feryada başladı. Ağladı:

– Beni burada bırakırsan, ben nereye gideceğim? Yol bilmem, iz bilmem. Beni terketme!

Hızır A.S.:

– Sen merak etme. Akıllı olursan, daima beraber olacağız. Elini bana ver, gözünü yum, aç dediğim zaman aç.

Hızır, Musa elini uzattı. Hızır A.S. "gözünü yum", hemen ardından da "aç" dedi. Musa Aleyhisselâm baktı ki, kendi evinin önünde.

Buna, Allah'ın izniyle lütfu ve ihsanı ile, *Tayyî Mekân* adı verilir.

* * *

Allah'ın izni ve Allah'ın Resûlünün müsaadesiyle, Hz. Fahri Kâinat Efendimizin ümmetinden birçok veliler, Hz. Hızır ile arkadaşlık yapmıştır. Ve hâlâ yapmaktadır.

Bir misâli size arz edeyim:

Biz fakir, 2. Dünya (Alman) Harbinde, Malatya'nın Pötürge ilçesi, eski adıyla Mako, yeni adıyla Aktarlar köyünde bulunmaktaydık. Haziran'ın 20'sinde mürşidim Hacı Ahmet Efendi Hazretleri'ni ziyaret etmeyi arzuladım. Aramız beş saatti. Gideceğim yolun yarısı çıkış, yarısı iniş idi.

Dağın zirvesine çıktım. Yorulmuştum. Şöyle diz üzerine bir nefes alayım, dedim. Yukarıdan aşağıya doğru seyre koyuldum. Biri erkek, biri hanım iki kişi, hayvanlar için ot biçiyorlar, bir yandan da el şakası yapıyorlardı. Gözüm onlara kaymışken, Efendim Hz.'nin sesini işittim:

– Elin oynaması, senin nene lâzım?

Hemen kalktım, o tarafa bir daha bakmaksızın yoluma devam ettim. Ancak evden hareket ederken niyetim, dileğim, "Bugün dağda, yolda Hızır'ı göreceğim",

şeklinde idi. Dağı aşır inişe geçtiğimde iki kişiye, önlerinde hayvanları, tanıdıklardan bir karı-kocaya rastgeldim. Merhaba, hoş beş ettik ve ayrıldık.

"Bunlar Hızır olamaz. Hızır tek gezer, tek yaşar," dedim. Ve Efendimin Hanei Saadet'ine kadar da bir daha kimseye rastgelmedim.

Hemen misafir odasına çıktım. Kendisi, yalnız başına oturuyordu. Selam ettim, hürmetle mübarek ellerinden öptüm. Hal - hatırdan sonra hemen buyurdular ki:

– Sizin taraftan bir Hamit Efendi vardı, iki gündür burada bekliyor. (Ben bu adamı tanıyordum.) "Hacı Efendi, sen bana Hızır'ı göstermeden ben buradan gitmem", diye tutturdu. Bir türlü gitmedi, ben de sen gelmeden yarım saat evvel kovdum ve kapıyı kapattım. Ve sen geldin. Acıdım zavallıya. Hızır'ın yanında oturuyor, gelip gidiyor, daha da Hızır'ı soruyor.

Siz olsaydınız, bu kelamdan ne anlardınız?

Fakaat... Ben fakir Ahmet Kayhan, hiçbir şey anlamayarak, aklıma gelmedi ki hiç olmazsa tekrar bir elini öpeyim.

Siz kardeşlerim, benim gibi gaflette kalmayın. Gördüğünüz insanları, sevdiğiniz insanları, onların maiyetinde sevmeye ve anlamaya çalışın.

Bu sözlerim, sizlere garip ve yabancı gelmesin. O ki velidir, insanı kâmil'dir: her an Hızır Aleyhisselâm'la beraberdir.

Hacı Ahmet Kayhan

EY ÂDEMOĞLU

Bismillahirrahmanirrahim.

Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlallah.

Ey Âdemoğlu; Ey insanoğlu, bizi yaratan Allah'ın emirlerini tutmak mecburiyetindeyiz. Çok nazikâne dikkat edelim.

Ey Âdemoğlu:

- Ey insanlar, sizler sizi yaratan Allah'ınızdan korkuyor musunuz?
- Evet, O'ndan başka gidecek yerimiz yok.
- Allah'ınızı bildiğinizden dolayı teşekkür ederim. Bizi yaratan Allah'ın insan olarak bize birçok emirleri var. Emirlerle nasılsınız?
- Biz onları yapamıyoruz. Emirlerini gerektiği gibi yerine getiremiyoruz.
- Peki bizi yaratan Allah'ı seviyor musunuz?
- Allah'tan başka sevilecek ne vardır?
- Emirleri ile nasılsınız?
- Biz onları gerektiği gibi yerine getiremiyoruz.
- Öyleyse her iki noktada yalan söylemiş oluyorsunuz. Allah'tan korkan ve Allah'ı sevenin Allah'a secde etmesi gerekir. Allah'a secde etmeyen bir kimsenin iman ve itikadı zayıftır. Hayali olarak, bir meyveyi yemeden lezzetini anlayabilir misiniz? Boş kalple, kuru lâfla Allah'ı bilmek, anlamak boşuna bir hayaldir. Allah'a iman edip inanmak, İslam'ın beş, imanın altı şartını yerine getirmek genel olarak gereklidir. Allah ve Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed Mustafa yardımcımız olsun. Âmin.

Hz. Âdem Aleyhisselâm'dan Kâinatın Efendisi Hz. Muhammed Mustafa'ya kadar insanlık âlemine, her zamana, her kavime birer Peygamber gönderilmiştir. Cenabı Allah Celle Celalühu yarattığı insanlara emirlerini bildirmek için Peygamberler vasıtasıyla, insanlarla özlü sohbetler etmiştir. Sohbetin özünü ve emirlerini kullarına, yaratıklarına 4 muazzam kitap ve 100 suhuf ile bildirmiştir. Her kavime peygamberler vasıtasıyla, Cenabı Allah'a hulusü kalp ile inanıp Cenabı Allah'ın ilâhi emirlerini maddi manevi yerine getirmesi zorunluluğu doğmuştur. Zebur, Tevrat, İncil, Kur'anı Azimüşşân'da insanlık üzerine olan emirler bildirilmiştir. Cenabı Allah maddi manevi özünü ve gerçeğini kullarından esirgememiştir. İnsan olarak yaşamak, biraz dikkat ve tefekkür etmemiz gerekmektedir.

Lillahil Fatiha

DUA

Allah'ım, lütfet ki gittiğimiz her yere barış götürelim; bölücü değil, bağdaştırıcı, birleştirici olabilelim.

Nefret olan yere sevgi,

Yaralanma olan yere affedicilik,

Kuşku olan yere inanç,

Ümitsizlik olan yere ümit,

Karanlık olan yere aydınlık

Ve üzüntü olan yere sevinç saçıcı olmayı bize lütfet.

Yarabbi,

Kusurları gören değil, kusurları örtenlerden;

Teselli arayanlardan değil, teselli edenlerden;

Anlayış bekleyenlerden değil, anlayış gösterenlerden;

Yalnız sevilmeyi isteyenlerden değil, sevenlerden olmamıza yardım et.

Yağmur gibi, hiçbir şeyi ayırt etmeyip aktığı her yere canlılık bahşedenlerden;

Güneş gibi hiçbir şey ayırt etmeyip ışığıyla tüm varlıkları aydınlatanlardan;

Toprak gibi, her şey üstüne bastığı halde hiçbir şeyini esirgemeyip

Nimetlerini herkese verenlerden olmayı bize lütfet.

Alan değil, veren ellerin;

Affedici olduğu için affedilenlerin,

Hak ile doğan, hak ile yaşayan,

Hak ile ölenlerin

Ve sonsuz yaşamda yeniden doğanların

Safına katılmayı bize nasip eyle.

ÂMİN.

PEYGAMBER EFENDİMİZİN DUASI

(Âlemlere rahmet olan sevgili Peygamberimiz Sallallahü Aleyhi Vesellem'in aşağıda yer alan dualarından bir kısmı ile Allah bütün müslümanları İslâm'ın şuuruna erdirsin... Oku... Şuuruna er... Ve şuurlandır...)

Allahım, azabından rızana, affına, senden yine sana sığınıyorum. Sen kendini yücelttiğin gibi ben seni yüceltemem.

Allahım, doğu ile batıyı birbirinden uzak tuttuğun gibi, beni de günahlardan uzak tut.

Allahım, sonunda küfür olmayan bir iman ve yakîn, dünya ve ahirette şerefini kazandıracak bir rahmet ihsan et.

Allahım, bize bizimle günahlarımız arasında engel meydana getiren bir korku, cennete ulaştıracak bir itaat, dünya musibetlerini kolaylaştıracak bir inanç ver.

Allahım, hayatımı her türlü hayrın artmasına, ölümümü her türlü kötülükten kurtuluşa vesile kıl.

Allahım, korkmayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım.

Allahım, bizleri hidayette olan ve hidayete ulaştıranlardan eyle.

Erzeli ömürden, cimrilikten, fakirlikten sana sığınırım.

Sana ibadet etmede

Sana şükür etmede

Seni zikir etmede bizlere yardımcı ol...

Allahım, sen affedicisin, bizleri de affet...

... Âmin

"İSLAM" NE DEMEKTİR?

Daha ileri noktalara geçmeden önce, bir an için "müslümanlık"tan ne kastedildiği konusu üzerinde durmakta, çeşitli yanlış anlamaları önlemek bakımından fayda vardır.

"İslam" sözcüğü, "teslim olmak, boyun eğmek" anlamlarına gelir. Ancak bu sözcüğün kapsadığı anlam, aynı kökten (yani S-L-M kökünden)türeyen diğer sözcüklere bakmadan tam olarak kavranamaz. Çünkü Arapça'da aynı kökten türeyen kelimeler, birbirlerini tamamlayıcı ve bütünleyici anlamlar taşırlar. Bu nedenle herhangi bir kelimeyi anlayabilmek için, kökü aracılığı ile akraba olduğu bütün sözcükler topluluğuna bakmak gerekir. Bu sayede o kelime, derinlik ve boyut kazanır. Nitekim Kur'anı Kerim'in başka dillere tam olarak çevrilemeyişinin sebeplerinden birisi de budur.

Müslüman, teslim olmuş, Allah'a ve onun buyruklarına boyun eğmiş kimse anlamındadır. Teslim, "boyun eğme" demek olup, "emaneti yerine verme, tehlike ve âfetlerden güvencede olma" anlamlarını da kapsar. *Selamet*, "esenlik, güvenlik, bütünlük, sağlamlık, kusursuzluk, korku ve endişeden uzak olma, kurtuluş, iyi sonuç" anlamlarını içerir.

Aynı şekilde *selam*, "barış, rahatlık, sonu iyi ve hayırlı çıkma, ölümlülükten kurtulmak, dostluk" anlamlarına gelir. Bir kimseye *selam* vermek, ona barış, huzur ve bütünleşme (noksanlardan kurtulup tamamlanma) dilemektedir. Cennet'ten de Kur'an'da *Dâr-üs Selâm*, yani "barış beldesi" olarak söz edilmiştir.

Sâlim, "sağlam, eksiksiz, korkusuz, güvenceye kavuşmuş, emin, bütünleşmiş, sağlamlaşmış" anlamlarındadır. *Selim* de gene "sağlam, kusursuz, doğru" karşılığında kullanılır. *Aklı Selim*, herkesin bildiği gibi "sağduyu, sağlıklı ve dengeli düşünme" demektir.

Gene aynı kökten türeyen *süllem*, "mirac" ile aynı anlamda olup, "merdiven" demektir ve insanı arıtırıp aydınlatan, onu yücelten, gerçeğe eriştiren yöntemi ifade eder. *Müsellem*, "su götürmez, doğruluğu, gerçekliği herkesçe kabul edilmiş olan"dır.

Müsâlemet, barış içinde olma, barışıklık, huzurlu, iyi huylu, şefkatli ve merhametli olmak"tır ve bu kapsamı ile Peygamber Efendimizin sünnetini özetleyip, bütün müslümanların, Muhammedî ahlak ile ahlaklanmalarına işaret eder.

Teslim ve *Tevekkül* sözcükleri üzerinde de ayrıca durmak gerekir. Öteden beri toplumumuzda, bu kelimeleri, miskinlik bahanesi ve bağınaz bir kadercilik karşılığı olarak kullanma alışkanlığı yerleşmiştir. Oysa bu kelimeler hiçbir zaman tembellik, uyuşukluk, şeytana ya da nefsimizin dürtü ve heveslerine boyun eğmek demek olmayıp, Allah'ın buyrukları olan evren yasaları ile uyum içinde yaşamak ve ona göre hareket

etmek demektir. Zorlamamak, zor kullanmamak; kâinatın akışına aykırı davranıp ona ters düşmemek demektir. Daha da açıkçası, insanın kendi çıkarı için evrenin yasalarını zorlamaya, saptırmaya kalkışmaması; Kâinatın Yaratıcısı ile ve evrenle olan ilişkisini *bir çıkar ilişkisi olmaktan kurtarıp, bir hayret, hayranlık ve sevgi ilişkisi durumuna getirmesi* anlamına gelirler.

"İslam" sözcüğü ile ilintili olan bu kavramlar dizisinin önemini abartmak mümkün değildir. Çünkü bize, İslam dininin ne olup ne olmadığı hakkında en gerçekçi değerlendirme yolunu açmaktadırlar. İslâm'ın gerçeğine ve yaşayan özüne en kestirme yaklaşımı, bu kavramlara bakmakla elde etmiş oluruz.

Yukarıda verilmiş olan çeşitli kelime anlamlarından kısa bir özetleme yapacak olursak: *Müslümanlık, huzura, güvene ve esenliğe kavuşmak; iyi huylu, güzel ahlâklı olmak; arınıp bütünleşmek suretiyle mükemmelliğe ve kurtuluşa erişmek demektir.* Aynı zamanda bu hedeflere varmak için izlenecek, doğruluğu ve geçerliği su götürmez olan yolu ifade eder.

İSLAM VE SÜNNET

İnsanları en güzel şekilde yaratan Cenabı Allah, onları başıboş olarak bırakmamış, dünyada iyi, güzel ve dürüst bir hayat yaşayarak ahiretlerini de kazanabilmeleri için kitaplar göndermiş ve Resuller yoluyla da, kitaplarının anlaşılmasını, yaşanmasını, emir ve yasaklarına uyulmasını istemiştir. Kitapların insanlığa sunduğu dosdoğru yolu, ancak vahyin sınırları içinde yaşamaya da *Sünnet* denmiştir. Bu örnek yaşamı tümüyle kabul eden her mümin de 'Ehli Sünnet' adını almıştır.

Nübüvvetle sünnet, iç-içedir. Nübüvveti anlamayan insanın, sünneti de anlaması mümkün değildir.

İslam Şeriatı, iki büyük esasa dayanır: Kur'anı Kerim ve Hz. Peygamberin *Sünnet*'i. İslamiyetin aslı Kur'an'dır. Doğru yolun kaynağı odur. Peygamber Efendimizin mucizesidir. Onun Peygamberliğinin senedi ve Kıyamete kadar geçerli olan bir alametidir. Sünnet ise, Kur'an'ın açıklaması, hükümlerinin izahı, prensiplerinin ortaya konmasıdır; Kur'an yasalarının tamamlayıcısıdır. Sünnet, Peygamber'den geldiği kesin olarak bilindiği zaman, uyulması *vacip* olan bir kanun ve hidayet kaynağıdır.

Sünnetin bir bölümü, Vahiy meleği Cebrail tarafından gelen açık bir vahiydir. Bir kısmı da ilham ile kalbe yansımalarıdır. Diğer bir bölümü ise Hz. Peygamber'in içtihadına dayanır. Onun içtihatları Kur'an bilgisine, şeriat kurallarına, kalbini dolduran vahyin nurlarına ve Ledün ilmine dayanır. Alâk suresinin 1-5. ayetlerinde Cenabı Allah, mealen şöyle buyuruyor: "Oku, yaratan Rabbinin adıyla. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku. Rabbin sonsuz kerem sahibidir. O Rab ki kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini öğretti." Resulullah her zaman bir içtihadta bulunur, Vahiy de, bu içtihadı sükut ile karşılarsa, bu, Allah'ın onaylaması olarak kabul edilirdi. Bu anlamda Resulullah'tan duyulan her şey, vahiy olarak kabul edilir. Nitekim Cenabı Allah, Necm suresinin 1-4. ayetlerinde, mealen şöyle buyuruyor: "Battığı zaman yıldızla yemin olsun ki, onun konuşması ancak bildirilen bir vahiy iledir."

Sahabe Kur'an'ı ezberlemiş, korumuş, ayetleri üzerinde düşünmüş ve fıkhetmişler (İslâm hukukunu kurmuşlar), onu Allah'ın indirdiği şekliyle kendilerinden sonra gelen Tâbiun'a ulaştırmışlardır. Tâbiun da kendinden sonraki nesle ulaştırmıştır. Böylece, her asırda büyük bir kitle, kendinden sonraki nesle nakletmiştir. Yüce Allah, Hicr suresinin 9. ayetinde mealen şöyle buyuruyor: "Kur'an'ı biz indirdik ve O'nu muhakkak biz koruyacağız." Bu söz gereğince Kur'an, hiçbir değişiklik, tahrif ve fazlalığa uğramadan bize kadar ulaşmıştır. Aynı şekilde Sahabe, Hz. Peygamberin sünnetini de ezberleyerek, anlayarak, fikhederek lafzı ile ve mânâsıyla kendilerinden sonra gelen Tâbiun'a teslim etmişlerdir. Nakil bu şekilde devam etmiştir.

İslam dininin ikinci temeli olan sünnet, Kur'an'ın açıklayıcısıdır. Nahl suresinin 44. ayetinde mealen: "Biz sana da Kur'an'ı indirdik, ta ki insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatsın ve ta ki onlar da düşünüp anlasınlar." Şura suresinin 52 ve 53. ayetinde ise, mealen: "Şüphesiz ki sen dosdoğru yola iletmektesin. O yol, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin. İşler, sonunda Allah'a döner." buyuruluyor.

Resûlullah Efendimiz, Kur'an'ın ayetlerini bazen sözle, bazen davranışlarıyla, bazen de her ikisiyle birlikte açıklardı. Mesela Miraç'la farz olan namazın rekat sayıları, nasıl kılınacağı, vakti, farzı, sünneti ve vacipleri. Kur'anı Kerim'de ayrı ayrı zikredilmemiştir. Kur'an'la farz olan namazın bütün bu inceliklerini, Peygamber'imizin sünneti açıklamıştır. Gene Kur'an'da, zekât'ın ne zaman vacip olacağı da açıklanmamıştır. Nisap miktarı, birimi ve nelere zekat düşeceği de belirtilmemiştir. Bütün bunları gene sünnet belirlemiştir. Maide suresinin 90. ayetiyle yasaklanan içkinin, içene verilecek cezasını, gene sünnet açıklamaktadır.

İmam Evzai, İbni Atiyye'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Hz. Peygamber'e vahy geliyor, Hz. Cebrail de bir vahyi tefsir eden sünneti beraberinde getiriyordu." İmam Ahmet de şöyle demiştir: "Sünnet, Kur'an'ı açıklar ve izah eder." İtibar sahibi bütün alimler, sünnetin dinde delil olduğunda ittifak etmişlerdir. Kur'an ve sahih sünnet, yani Hz. Peygamber'den geldiği tespit edilen her şey, delildir.

Âl-i İmran suresinin 31. ayetinde, mealen: "De ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin." Nisa Suresinin 65. ayetinde de mealen: "Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiği hükümü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe, iman etmiş olmazlar." denilmektedir. Bu ayetler, Resûlullah'ın hem Kur'an'la, hem Sünnetle verdiği hükümleri içine almaktadır. Gene ayete göre, Kur'an ve Sünnetin getirdiklerini kabul etmek yetmez. Kalben de rıza gösterip, inanmak ve iman etmek gerekmektedir.

Ebu Davud'un şu hadisi ne kadar önemlidir:

"Biliniz ki bana, Kur'an ve beraberinde bir misli verilmiştir. Haberiniz olsun ki yakın bir gelecekte, mal ve mevki ile mağrur olan birtakım ahmak kimseler, şöyle diyecekler: 'Size düşen, Kur'an'a sarılmaktır. Onun helal dediğini helal, haram dediğini haram sayınız' diyerek, sünnetin terkine sebep olacaklardır."

Sünnetin terki, dinin yarısını yıkmaktır. Sünnetin terki, Kur'an ayetlerinin pek çoğunun anlaşılması demektir. Bu ise, dinin birinci temelini de zedeler.

İbni Abbas'ın rivayetinde, Cenabı Peygamber veda haccında şöyle buyurur: "Size iki şey bıraktım. Onlara yapıştığınız müddetçe dalâlete düşmezsiniz: Allah'ın Kitabı ve Peygamberin Sünneti." Bu hadisten anlaşılacağı gibi, hüküm çıkarmada Sünnet'e başvurmak, Kur'an'a başvurmak gibi zorunludur.

Sahabe, Sünnet ve Hadis'in dinde delil olduğu konusunda icma ve ona göre amel etmişlerdir. Kur'an'da zikri geçmeyen her konuda, Sünnet'in getirdiği hüküm temel olur. Cenabı Allah, Kur'an'ı Mübin'de: "Resûl size ne vermişse onu alın, neden yasakladıysa, ondan da kaçının" buyurur. Bu ayetle, Kur'an'da zikri geçmeyen her konuda, Sünnet'in getirdiği hükme uyma zorunluluğu belirtilmiştir. Çünkü sünnet çerçevesi içindeki her şey, vahye dayanmaktadır. Bunun için vahye dayanan her hükümden, her müslüman sorumludur. Peygamber Efendimiz Kur'an'ın hükümlerine karşı sorumlu bulunduğu için, onu Resûl olarak kabul eden dinin sahipleri de, aynı ölçüde sorumluluk altındadırlar.

Şüphe yok ki, Kur'an, Sünnetten üstün bir noktadadır. Allah'a imanla Peygamber'e iman, Kur'an'da birlikte ifade edildiği için sünnet Kur'an'dan kaynaklanmakta, gücünü oradan almaktadır. Kur'an'sız Sünnet, Sünnetsiz Kur'an anlaşılamaz. Çünkü ikisi bir bütündür.

Mesela, İslam'ın beş şartından birisi, Hac'dır. Cenabı Allah, bunu farz bir ibadet olarak Kur'an'ı Mübin'de bildirmiştir. Fakat Kâbe'yi tavafın yedi kere olacağını, Safa ve Merve arasında da tavaf yapılacağını *Sünnet* açıklar. Nereden bakılırsa bakılsın, sünnet'in gerçekleşmediği yerde İslamiyet de gerçekleşmemektedir. Sünnet'e saygıyı yitiren insanın, şeytanın oyuncağı olacağı açıktır.

Kur'an'ı Kerim'in bildirdiğine göre, Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e Kur'an'ı vahyetmesinin amacı, Nisa Suresinin 4 ve 105. ayetine göre, Cenabı Peygamberin insanlar arasında Allah'ın göstermiş olduğu şekilde hüküm vermesi "Ona Kitap da, Hikmet de Yüce Allah tarafından indirilmiştir." (Nisa, 4 : 113) Buradaki *Hikmet* sözü, İmamı Âzam, İmamı Şafii ve onsekiz İslâm âlimi ve tefsircisine göre, *Sünnet*'ten başka bir şey değildir.

Kur'an'daki her konuyu en mükemmel şekilde anlayan, gören, okuyan Resûlullah'tır. Onu hem kendi zamanındaki insanlar, hem de gelecekteki insanlar için, Kur'an anlatımına uygun, açık, kapalı, ayrıntılı, hükümlü, benzetmeli, kinâyeli ve işaretten açıklayan Cenabı Peygamber, her türlü ilmin başıdır, kaynağıdır. Alimlerin başları üzerinde, onun mübarek ayak izleri vardır. Yalnız sözleriyle Kur'an'ı Mübin'i değil, davranışı, yaşayışı, açıklayışı ve tefekkürü ile de, *Sünneti seniye*'sinin esaslarını bildirmiştir.

"Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin" ayetinin önemli sırları vardır. Bu ayet, Resulullah'ın her halinin, hareketinin, sözünün, Allah'ın rızasına uygun olduğuna işaret eder.

Eğer Allah'ı seviyorsanız, onun Resûlüne de aynen uyacaksınız. Uyulmadığı zaman, Allah sevgisinden bahsedemezsiniz. Çünkü, Hadis de aynen Kur'an gibi herkese, her zaman ve şarta, her mekâna hitap etmektedir.

Kur'an, içinde binlerce Kur'an taşır ve çok şeyi bir çekirdek halinde sunar. Hadis de bu açıdan böyledir. Çünkü, Kur'an ve Sünnet kültürü, Kur'an'la ve Sünnet'le bütünleşen İslam düşüncesini, İslam ahlakını ve İslam tavrını, hayatımızın bütün bölümlerine geçirmek, işlemek ve yaymak demektir.

Sünnet'in olmadığı yerde, İslam da yoktur. Nur suresinin 57. ayetinde, mealen: "Onun emrine (işine) aykırı davrananlar, kendilerine bir belanın yahut elim bir azabın dokunmasından sakınsınlar" buyruluyor. Sözde, fiilde, emir ve yasakta aynen ona uymanın ve onu örnek almanın gereğini bildiriyor.

Mümin olduğunu iddia eden her insan, Kur'an ve Sünnet'in içinde olmalıdır. Onu hayatına hâkim kılmış olmalıdır. Bu da İslam'ın hükümlerine uymak, buyruklarını yerine getirmekle olur. İnsanların kalbini İslam'a ısındırmada Sünnet, şarttır.

Cenabı Allah, noksansız bir İslamiyet anlayışını cümlemize nasip etsin. "İlim, ancak Allah katındadır. Seni tesbih ederiz. Bize öğrettiğinden başka ilmimiz yoktur. Unuttuysak ve hata ettiyse, bizi cezalandırma. Bize rahmetinle muamele et. Resûller hürmetine, duamızı kabul buyur." Amin.

KALP EVİNİN ANAHTARI

(Maddi dünyada Allah'ın evi, yani "Beytullah", Kâbe'dir. Manevi dünyada ise Beytullah, insanın kalbidir. Evlerimizi nasıl temizliyor ve temiz tutuyorsak kalbimizi de öyle temiz tutmamız gerekir. Her ev gibi, kalbin de bir giriş kapısı ve bir anahtarı vardır. Tevbe Suresi 18. ayetin belirttiği gibi, "Allah'ın mescitlerini ancak, Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekat veren ve Allah'tan korkan kimseler onarır." Kalplerin tamir ve temizlenmesi de, Allah'ı anmakla olur.)

Evet, evi sevmeye başladık ve O'nu anarak kapımızı bulduk. Sıra neye geldi dersiniz? Evin kapısının, yani kalpteki Basiret gözünün açılmasına. İşte, bizim yolculuğumuzun başı da, bu kapının açılmasıyla başlayacaktır.

Bu kapının anahtarının Kelimeyi Tevhid, yani *Lâ İlâhe İllallah, Muhammedün Resûlullah* olduğunu biliyor muydunuz? Tevhid öyle bir anahtardır ki, gördüğünüz, bildiğiniz anahtarların hiçbirine benzemez. Bu anahtar, üçgendir. Evet, üçgen olan bu anahtarın tabanını Kur'an ayetleri oluşturur. Kur'an'ın sayfalarını çevirecek olursanız, 29:49'a bakın, ne der: "Kur'an, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde yerleşen apaçık ayetlerdir." Bu kişiler, Tevhid'i önceden bilmiş kullardır.

Peki, diğerleri ne durumdadır? Onları bir tarafa atacak mıyız? Elbette ki hayır. Hak Teâlâ, hem bilen, hem de bilmeyen kullarının tümünü korumuştur. Hepsini düşünmüştür. Bilmeyenler de, bilenler de O'na dayanamazlar. Bilmeyenlerle kendi arasını, onların tarafında karanlık perdelerle perdelenmiş, bilenleri ise, nur perdeleriyle perdelemiştir. İnsanın, hem karanlık, hem de nur perdelerinin, kendileri tarafından açılmasını isteyerek Allah'ı bilmelerini istemiştir. Bunu istediği vakit de anahtarın, tepe noktasına ulaşmalarını ve anahtarı bulmalarını öğütleyerek. Haşr Suresi, 10. ayetle, bu arzusunu tüm kullarına ayırım yapmadan bildirmiştir.

Ayeti okuyalım ve iyice düşünelim: "Ey insanlar, Allah'tan korkun. Herkes kıyamet günü için önceden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah, ne yaparsanız hakkıyla bilendir."

O halde, bizlerin öncelikle, anahtarı iyi bilmemiz gerekmektedir. Eğer, anahtarı bilemezsek, evimizin kapısı asla açılmaz.

Anahtar, evimizin kapısına gireceğine göre, evimizle doğrudan bağlantılı demektir. Şimdi, Allah kavramından başlayarak, Kelimeyi Tevhid'in insanın gönlüne girişini, kalbinin anahtarı oluşunu anlatmaya çalışalım.

Bu konudaki bilgiyi, Doç. Yaşar Nuri Öztürk'ün "*Kendi Dilinden Son Peygamber*" adlı eserinde verdiği, Acluni'den hadislerle aktaralım. Sahabelerden Cabir Hazretleri,

Hiz. Muhammed'den "İlk yaratılan şeyden haber verir misiniz?" diyerek yanıt istemiştir. Hiz. Muhammed'in bu soruya yanıtı, şu şekilde olmuştur: "Allah, her şeyden önce kendi nurundan senin peygamberinin nurunu yarattı ey Cabir. Bu nur, ilahi kudretle Allah'ın istediği şekilde dolaşıp duruyordu. O zamanda ne Levh, ne Kalem, ne cennet, ne cehennem, ne melek, ne gök, ne yer, ne güneş, ne ay, ne cin, ne insan vardı. Allah, bütün bu varlıkları yaratmak istediğinde, Muhammedî nuru dört parçaya ayırdı. Birinci parçadan Kalem'i, ikinci parçadan Levh'i, üçüncü parçadan Arş'ı yarattı. Dördüncü parçayı ise, kendi içinde dört parçaya ayırdı. Bu parçaların birincisinden, Arş'ı taşıyan melekleri, ikincisinden Kürsi'yi, üçüncüsünden diğer melekleri yarattı. Dördüncü parça ise, ayrıca dörde ayrıldı. Bu dört parçanın birincisinden gökler, ikincisinden yerler, üçüncüsünden cennet ve cehennem yaratıldı. Son dördüncü parça ise, yine dörde bölündü. Bunun ilk parçasından, müminlerin gözlerinin aydınlığını, ikincisinden müminlerin kalplerini (Allah'ı bilmek kavramını), üçüncüsünden de ayrıca parçalara ayrılan bir nur yarattı ki, o da, *Lâ İlâhe İllallah, Muhammedün Resûlullah*'tır."

Evet, böylece buraya kadar verdiğimiz bilgiyle anahtarı öğrenmiş olduk. Küçük bir özet yapacak olursak, Kelimeyi Tevhid'in, insanın doğmasından ölümüne ve tekrar dirilmesine kadar, varoluşun temelini oluşturan bir kavram olduğunu görüyoruz. Kelimeyi Tevhid; Allah, Hiz. Muhammed ve kul arasında oluşan bir üçlü olgudur.

Buraya kadar insanı özetle, öz bilgilerle açıklamaya çalıştık. Şimdi, insanın kalbinde, onun evinde oluşan bu kavramın tanınmasına geçelim. Müthiş bir anahtar olan Kelimeyi Tevhid bilinmedikçe, evin kapısı, kalbin gözü açılmaz.

Buna küçük bir örnek vermek istiyorum.

Hepiniz ilaç kullanıyorsunuz, ya da ilacı biliyorsunuz diyelim. Şimdi, şöyle bir soru yöneltelim: Herhangi bir A ilacını düşünerek soralım. Kim, en iyi şekilde A ilacını yapabilir, kim yapamaz? Tabii ki, ilacın nelerden meydana geldiğini, içinde neler olduğunu bilenler, onu kesinlikle doğru olarak yapabilirler. Bilmeyenler de, o ilacı yapamazlar. Son derece basit, öyle değil mi?

Gelelim Tevhid'e. Tevhid'in içerdiği değerler, insanın kalbinde, *Lâ* ile başlar. *Lâ* ile kişi, Fenâ âlemi adı verilen Yokluk âlemine girer. Bu girişte, evin temizliği başlamıştır. Basiret gözü, açılmaya başlar. Fenâ âleminden sonra, bir başka âleme geçilir ki, bu Cezbe âlemi olup, ceset ile ruhun, yani Âlem ile Âdem'in keşfidir. *İllâ* kelimesiyle, üçüncü olarak Ölüm, yani, Kabza âlemine girilir ki, burada sırlar görülmeye başlar.

Bu anlattıklarımızı şöyle düşünün: Anahtar, yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlar, ilaç kabın içinde oluşmaya, belirmeye doğrulur.

Kelimeyi Tevhid'de, Rahman, Rahim ve Allah kavramları bilinmeye başlar. Biz burada Tevhid'i anlatırken, evimizin kapısını açmaya çalışıyoruz, evimizle uğraşyoruz. Sözün kısası evden çıkmak, o kadar kolay değil.

Evden çıkarken önce ne yaparsınız? Tabii ki giyinirsiniz, öyle değil mi? Giyinmeden sokağa, yola çıkmak olmaz. Biz burada giyinmekten söz ederken, Bâtını ifadeyle bir şeyler anlatmaya çalışıyoruz. Bu ifadeyle bahsedilen giyim, kuşam, elbise nedir? Önce onu anlayalım. Hak Teâlâ: "Kuvvet ve Kudretim benim elbisemdir," der. O halde giyim son derece önemli.

İnsan, neden kıyafet giyer? 1) Güzelleşmek, 2) Kendini korumak, 3) Kendini gizlemek için. Bu verdiğimiz hadis, Muhiddin İbn Arabi'nin *Fütihat-ı Mekkiye*'sindendir. "Kuvvet, giydiğim elbisedir ve sıfatımdır", der. Buradaki üç sıfatla, Âlem meydana gelmiş, görünmüştür. Kuvvet, giyimle korunmuş, Kudret ise, Hak'kı bilen kalplerin sıfatı olmuştur. Bunu giyenlere perde görevi yüklenmiştir. Yani Âlim olanların akıllarına giydiği paltodur bu kavram. Kur'an 35:28'de, Allah'tan kulları içinde ancak ilim sahipleri korkar" ayetiyle, hadisteki incelik verilir.

Şimdi, Kur'an sayfalarını çevirerek, nasıl giyineceğimize bir bakalım. 7:31, "Ey İnsanoglulları! Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin" diyerek, tüm insanlara bânını olarak evden çıkışta ilk yapılması gereken şeyi önerir. Ayetin devamında ise, en önemli iş olan, atılan her adımda, her davranışta, insanın önce kendisini bilmesini ve dengeyi sağlamasını önerir. 7:31 şöyle devam ediyor: "... yiyin, için fakat israf etmeyin, çünkü Allah müsrifleri sevmez."

Giyim konusunu toparlayacak olursak: Kudret, Hak'kı bilen insanların, kalplerinin sıfatı olup, kendisini akılla belli eder.

İnsanlar, dünyada yaşarlarken, iki şekilde gelişirler: 1) Bedensel, 2) Ruhsal olarak. Akıl, burada büyük rol oynamaktadır. Bu gelişme ise yavaş yavaş olur. Tıpkı bir okul gibi. Önce birinci sınıfı, sonra da onu takip eden sınıfları sırayla bitirirsiniz. Birinci sınıftan sonuncu sınıfa, ara sınıf bilgilerini öğrenmeden atlayamazsınız. İşte Kur'an ayetlerinde de bânını ifadeleri kavrayabilmek, sırayla olur. Bunu en iyi bilen Allah'tır. Her ayetin anlama ve açıklamasında, akıl bir palto giyer, kalp ise o paltonun sıfatıyla hareket eder. Kur'an 2:106, bu konuya şöyle bir açıklama getiriyor: "Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır ve unutturursak, onun yerine daha hayırlısını ve onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kadir olduğunu bilmez misin?"

O halde diyoruz ki, her şeyin başı akıldır. Akıl sahibi olana ne mutlu.

Artık giyindik, sokağa çıkmak üzere hazırız, kapımızı açtık. Şu ayeti hatırlayalım: 81:26 diyor ki: "Ey İnsanlar! Nereye gidiyorsunuz?" Evet, bu bânını yolculukta, amacını bilmeden yola çıkmak olmayacağına göre, bir duralım. Amacımızı Kur'an ayetleriyle açıklayalım. 3:96-97 şöyle der: "Doğrusu insanlar için ilk kurulan ev, Mekke'de, mübarek ve doğru yol gösteren Kâbe'dir. ...oraya yol bulabilen insana, Allah için Kâbe'yi haccetmesi gereklidir."

Bir de Ebu Baid'den nakledilen Hz. Muhammed'in kudsi hadisini verelim. Bakın Allah ne diyor:

"Yeryüzünde benim meskenlerim mescidlerdir. Bu meskenlerdeki ziyaretçilerim de, onları ibadet ile onaranlardır. Müjde o kimseye ki, evinde temizlendi, sonra benim evimde beni ziyaret etti. Ziyaretçiye ikram, ziyaret olunana borçtur."

Bu verdiğimiz ayetlerin ışığı altında, yolculuğa çıkmaya hazırlanalım. Yolculukta bilinmesi gereken çok şey olacaktır. Oraya yol bulabilmek, kazasız belasız gidebilmek için, yapılması gereken çok şeyler olacaktır. Biz, yolculuk bölümüne giriş olarak, sizlere bunları şöyle vermeye çalışalım: Bâtını anlamda oraya varmak, her şeyden evvel sabır ister. Sabırla Kur'an'ın nurunu, büyük küçük demeden dağıtmak, yani namazın şuuruna ererek öğretmek, vermek gerek. Mekke topraklarında ev yapmak, o evleri yaparak O'nun ululuğunu hissetmek gerek. Ancak, böyle yaptıktan sonra Hak Teala, o topraklarda kuluna ev nasib eder. Kendi evine bâtını anlamda (yani Allah'ın katında) Mekke'de sahip olana, ancak o zaman Medine yolu görünebilir. Son olarak insan, *Kâbe'i Muazzama*'ya şahid olabilir.

Bu kısa açıklama ile yolculuk bölümüne girelim ve en kısa şekilde, anlayabildiğimiz kadarını anlatalım.

Yolculuk

Evden çıkışla, bâtını anlamda yolculuk başlamış olur. Kur'an'ı inceleyecek olursanız, bu konuyla ilgili pek çok ayetle karşılaşsınız. Tüm ayetleri burada yazmak imkânsız olduğu için, bize ışık tutacak bazı ayetleri alarak, bu can alıcı ve hayatın, yaşamının gayesini teşkil eden konuyu, sizlere anlatmaya, açıklamaya gayret edeceğiz.

Bir yerden bir diğer yere varış, hareket isteyen bir olaydır. Harekette ise gözlenen kavram, insanın *neler verebildiği*dir. Yani, yaptığı pozitif ve negatif davranışlar diyebiliriz. Toplam tüm bu davranışları, 'vermek' fiilinde toplayabiliriz. İnsanlar, bu fiil gereğince yaşarlar. Örnekleyecek olursak, bir adım atmadan yürümeyi başaramazsınız. Yürümek istiyorsanız, bir adım vereceksiniz. Konuşmak istiyorsanız, bir cümle sarf edeceksiniz. Bir şey almak istiyorsanız, parasını vereceksiniz.

Yaşadığımız şu dünyada tüm insanlar, para kazanmak için çalışırlar. Hepimizin kullandığı *para, aynı ve aynı miktarda*. Sakın, aynı diye, seninkini verip, benimkini almak isteme! Tüm insanlar, aynı gözükse bile, harcadığı paranın karşılığında, farklı kazançlar sağlayacaktır. Biz bu yolculuğa 'Hayat Oyunu' diyebiliriz; oyunun kuralları da dört büyük Kitab'ı kapsayan Kur'an'da verilmiştir. Bu yolculukta her insanın oynayacağı rol belli olup, elindeki parayı sarf etmedeki başarısı oranında alkış toplayacaktır.

O oranda da kazanacaktır. Önemli olan, oyuna başlamadan, ödediğiniz paranın ne olduğunu bilmektir. Şimdi diyeceksiniz ki, paradan amaçlamak istediğiniz nedir?

Burada bahsettiğimiz para kavramı için, hep birlikte Lokman Suresi'ni açalım ve bakalım Lokman, oğluna nasıl öğüt vermiş. 31:16, Lokman: "Ey oğulcuğum! İşlediğin şey, bir hardal tanesi ağırlığınca olsa da, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, Allah onu getirip meydana koyar. Doğrusu Allah Latif'tir, haberdardır." Yine devamla aynı Lokman Suresi'nin 17, 18, 19'uncu ve 13'üncü ayetlerini verelim.

31:17 – "Ey oğulcuğum! Namaz kıl, uygun olanı buyurup fenalığı önle, başına gelene sabret, doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir."

31:18 – "İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme, Allah, kendini beğenip övünen hiç kemskiye şüphesiz ki sevmez."

31:19 – "Yürüyüşünde tabii ol, sesini kıs. Seslerin en çirkini şüphesiz merkeplerin sesidir."

31:13 – Lokman, oğluna öğüt vererek: "Ey oğulcuğum! Allah'a eş koşma, doğrusu eş koşmak büyük zulümdür" demişti.

Buradaki 5 ayette Lokman'ın oğluna verdiği öğüt, bizim sizlere anlattığımız *para*'dır. Sizlerin de gözleyeceğiniz gibi, herkes ve tüm insanlar, bu öğütleri okuduğunda ona sahip olur ama, uygulamada, yani davranışlarda farklılıklar gösterirler. Böylelikle yolculuklarının amacına, kimi az, kimi çok vasıl olur, kimi ise hiç vasıl olamaz.

Bizim anlamak istediğimiz, yolculuğun amacına vasıl olabilmek için, insanın neler yapması gerektiğidir. Muhiddini Arabi'nin "Özün Özü" (*Lübbül Lübb*) adlı eserinden, Hz. Ali'nin bir ifadesiyle konuya girelim. Şöyle söz ediyor Hz. Ali:

"*Cem* âlemi olmadan *fark*, şirk

Cem âlemi sonunda *fark* olmazsa, zındıklık

Cem'i, *farkı* bir bulmak da Tevhid sayılır."

Bu sözleri açıklayacak olursak: Birlik âlemini bulup, hiçlik haline ermeden, varlık iddiası ile yol gösterici olmak, Allah'a eş koşmaktır. Dünya âlemini reddetmek ve sadece hiçlik âleminde kalmak, O'nu arzulamak, bu da korkunç bencilliktir. Yani zındıklıktır. Hiçlikle varlığı birleştirmek ise, Tevhid'dir.

O halde, Tevhid unsurunun, yolculuk boyunca, her kademedede tam olarak ortaya çıkması gerekiyor. Bu nasıl olacaktır? Bunu insan başaracaktır, öyle değil mi? Pekiyi, insan denilen kavram, nelerden meydana gelmiştir? Bu sorunun yanıtı için, Doç. Yaşar Nuri Öztürk'ün, Kuşadalı İbrahim Halveti kitabına, insan konusuna bakalım. Orada,

Kur'an 51:56'ncı ayeti insanı şöyle tanımlar: "Cin ve insi sadece bana ibadet etsinler diye yarattım." Burada insan, beden ve ruhtan oluşan ve yaratıcısına ibadete memur edilen bir varlıktır, diyebiliriz.

Kuşadalı'ya göre insan, ruh ve bedenden oluşmaktadır. Allah, insanı yaratırken, Rahman ve Rahim kavramlarını ona yerleştirerek, Kelimeyi Tevhid'le kendisine ulaşmasını istemiştir. Kur'an 15:28-29, "Rabbin meleklere: 'Ben, balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın' demişti," der.

Kelimeyi Tevhid, bir ucuyla insanın bedenine, bir ucuyla da ruhuna bağlıdır. Yolculuğun amacına vasil olabilmek, bedeni Takva örtüsüyle örtmekle olacaktır. Kur'an 95. Sure, 4-5'inci ayetler şöyle der: "Biz insanı en güzel şekilde yarattık, sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık." Kur'an'dan verdiğimiz bu son derece önemli ayetlerde, "... sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık" ayetinde bahsedilen insan grubunu, 7:179 ayeti, "İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da sapıktırlar. İşte bunlar gafildirler," şeklinde açıklar.

Yolculuktaki insanın amacı, "Biz insanı en güzel şekilde yarattık" ayetinin ifade ettiği anlama erişip onun bilincine varmak olacaktır. Ama bununla bitmeyip, 41:6'nın ifadesiyle, "Ben de ancak sizin gibi bir insanım" ayetinin gereğini uygulamak olacaktır.

Nedir bu anlattıklarımız? Ne demek istedik? Baştan beri söylediğimiz bir ayeti, mealen tekrarlayalım. İnsan denen varlık, ruh ve bedenden oluşmuştur. Eğer insan, ruh ve bedeninin ne olduğunun bilincine varamadıysa, 7:179'un dediği tiptedir. Yani: "İşte bunlar gaflettedirler."

Ruh ve bedeninin ne olduğunun bilincine varan kişi, Lokman'ın oğluna verdiği öğütlerle yola çıkıp sonunda ruh ve bedeninin anlamlarına vakıf olmuş, akli Külli Akla ulaşmış, nefsi Külli Nefs ve ruhu ise Mukaddes Ruh olmuştur. Bu makamı şöyle ifade edebiliriz:

Ne yerlerdeyim, ne göklerde
Emin ellerdeyim, emin ellerde

Bu makam, "Biz insanı en güzel şekilde yarattık" ayetinin ifade ettiği anlamı bilmek makamıdır. Burada insan denen varlık, Rahman, Rahim ve Âdem olgularının bilincine erer. Son derece mutluluk veren, ayrılması güç olan bir makamdır. Fakat, Hak Teala varoluşta, Hz. Peygamber'in bâtni olarak, cismani varlığıyla ortaya gelişini, 1. Makam dediğimiz makamı, Kur'an 74:1-2'nci ayetlerle "Ey örtüye bürünen Muhammed! Kalk da uyar" şeklinde, insanlara vermiştir. Yine, biraz önce de söylediğimiz gibi, Hz. Muhammed, Kur'an 41:6'da "Ben de ancak sizin gibi bir insanım" diyerek, bizlere Allah'ın ve Peygamberinin buyurduğu yolu, Doğruluk Rehberi olan Kur'an'da

tüm insanlara vermiştir. O halde bu makama vasıl olan kişi, artık içinde Hak ile, dışındaysa halkla beraber olan kişidir.

Bu insan, İslamiyetin 5 şartından ilki olan, Kelimeyi Tevhid'le yola çıkmıştır. Her nefeste, benliğine oruç kavramıyla sahip olmuştur. Namaz ile Allah'ın yarattığı tüm varlıklara saygı ve sevgiyle yaklaşarak, Kur'an 4:71'in söylediği "Tedbirinizi alın" ayetinin ışığı ile önce kendini korumuştur. Dolayısıyla karşısındakini de koruyarak, Allah'a karşı gelmeden, onu eğitmiş ve böylece ölçülü verme kavramıyla zekâtını veren kişi olmuştur. Ve tüm ilâhi isimlerin sırrı olan hilafet sırrını kendinde toplayan, *Cami* ismini yüklenerek, Kabe'yi ziyarete, Hacca gitmeye hak kazanmıştır. Ve de bâtını anlamda, evinden yolculuğa çıkıp, şuuruna ererek tekrar evine dönmüştür.

Sonuç olarak, yaşadığımız şu dünyada nereye giderseniz gidin, camiler vardır. Ve gittiğiniz her yerde, eğer bugüne kadar görmediyseniz, ayetlerle dolu olan bu bilgilerin ışığı altında, bundan sonraki gidişlerde cami olduğunun farkına varacağınızdan eminiz.

Bütün camilerin bir kubbesi, bütün tapınakların bir çatısı vardır. Fakat bütün bu kubbe ve çatılar, bir tek kâinat kubbesi altında cem edilmiştir. Buna da "Küllî Tevhid" adı verilmiştir.

KAZA, KADER, ÖLÜM

Giriş

Son derece önemli olan bu kavramları, anlayabildiğimiz kadarıyla sizlere açıklamaya, sessiz bir filmi, siz okuyan ve dinleyenlere seyrettirmekle başlamak istiyoruz. Hepsinizin bildiği üzere, insanlar renkleri, dilleri ve dinleri ne olursa olsun, böyle bir filmi seyrettiklerinde, kendi dilleriyle ve anlayışlarıyla o filme ruh verebilirler, böylelikle de sessiz olan filmi, kendileri seslendirebilirler.

Bizim de arzumuz, seyrettirmeye çalıştığımız sessiz filmi cesed yapıp, sohbetle ortaya çıkan ruhtan, yani Edep'ten bahsederek, açabildiğimiz kadarıyla Tevhid'i ve onun ışığında *kaza, kader ve ölüm*'ü Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamberine vermiş olduğu Hikmet'ler yardımıyla açıklamaya çalışmaktır.

Gelelim filmimize:

Perdede, uçsuz bucaksız geniş bir ova, ovada yükselen ve de tepesi görünmeyen, dik yamaçlı, heybetli bir dağ. Ovaya baktığımızda, karınca gibi, sayılamayacak kadar çok insan. Dağa yaklaştığımızda da yine manzara aynı: tırmanan, sayılamayacak kadar çok insanlar. Hepsi yukarı çıkmak istiyor. Hayret verici bir manzara.

İnsanlar birbirlerini ite kaka aynı yöne yönelmiş, kimi henüz ovada, kimisi dağa ulaşmış, kimisiyse bir hayli yol almış. Merak etmemek elde değil, nereye gidiyor bu insanlar? Meraklılardan birisi biraz çabuk davranıyor ve tepede ne olduğunu öğreniyor. Bir mağara ve orada gizlenmiş Üç Cevher. İşte, tepede olan insanların hepsini kendisine çeken, muhteşem *Üç nur*.

Perdede, o kişinin görüntüsü öne geçiyor. Tırmanıyor da tırmanıyor.

Enteresan bir şey dikkati çekiyor. Ayağını ve elini yerleştireceği boş bir taş yok. İnsanlarla dolu her yer. Sanki dağı bir kılıf gibi sarmışlar. Hepsinin başı yukarıya çevrilmiş. Biz, o kişinin hareketlerini izliyoruz. Tırmanırken kimi insanın başına, kiminin eline, kiminin omuzuna basarak kuvvet alıyor. Basarken de çok hassas davranıp, acıtmamaya, incitmemeye dikkatle özen gösteriyor. Kan ter içinde... Bu tırmanışta insanların basılmadık yerleri kalmıyor.

O kişi, artık mağaraya geldiğini görünce, arkasına bakıyor. Manzara olağanüstü. Dünyamız insanlarından oluşan bir insan seli sanki. Bir farkla: sular dağdan aşağıya akar. Burada ise yukarı doğru.

Nihayet, mağaranın ağzından içeri giriyor ve o üç nur'u bir köşede görüyor. İki elinin arasına alıp, kucaklayarak muazzam bir hazla mağaranın diğer kapısından, yeşil, apayrı bir bölgeye çıkıyor.

İşte, filmimiz de burada bitiyor.

Şimdi iş, seslendirmeye geldi. Nasıl mı olacak? Gayet tabii ki Kur'an ayetleriyle. Bakınız, Fetih Suresi 28. ayet, bizlere ne diyor? "Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini, doğruluk rehberi Kur'an ve hak din ile gönderen O'dur. Şahid olarak Allah yeter." O halde, her dağcının ihtiyacı olan rehberi, biz de böylelikle elimize almış oluyoruz. Acaba, rehberimizde sorulara ihtiyacımız olan cevapları bulabilecek miyiz?

Kehf Suresi 54. ayeti şöyle diyor:

"And olsun ki, Biz bu Kur'an'da insanlara türlü türlü misali gösterip açıkladık. İnsanın en çok yaptığı iş, tartışmadır."

Son bir soru akla gelebilir. Acaba, bu rehberden, tüm insanlar yararlanabilir mi? Öyle ya, insanlar çeşit çeşit. Kur'an 21:93, bakın ne diyor:

"Ama insanlar, din konusunda aralarında bölüklere ayrıldılar, hepsi Bize döneceklerdir." Evet, hiç şüpheniz olmasın ki, bu dili herkes anlayacaktır. Çünkü bu dil, *evrensel*dir. İşte, 34. Sure (Sebe) 28. ayet, gayet açık olarak bizlere şöyle sesleniyor: "Ey Muhammed, Biz seni bütün insanlara ancak müjdecî ve uyarıcı olarak göndermişizdir; fakat insanların çoğu bilmez."

Kur'an, 46:12'nin dediği: "Kendinden öncekileri doğrulayan bir Kitab'dır" ayetiyle, rehberimizi elimize alıp, konuya girmeye, anladıklarımızı anlatmaya çalışalım.

Üç Cevher

Seslendirme işinde bizim görevimiz, filmde gördüklerimizi isimlendirerek, anlamlarını Kur'an ve Hadislerle açıklamaya çalışmak olacak. Pekiyi, sizlerin görevi ne olacak? Sizler de, vermeye çalıştığımız bu ayetler ve hadislerin ışıklarını, anlayışlarınıza basamak yapıp Kur'an'ı açarak, yepyeni, bambaşka bir bilinçle, etrafınıza vermeye, uygulamaya başlayabileceksiniz.

Hepinizin bildiği gibi, sadece okumak, kuru söz söylemek, hiç ama hiçbir şey ifade etmez. Onları faydalı hale getirebilmektir hüner. Suyu kaynatırsınız, buharları çıkar gider: ama buharı tutup, onun gücünden yararlandınız mı, getireceği faydaları da şüphe götürmez. Görüldüğü gibi, sonuç daima ilme dayanıyor. İlim ise, bilinip uygulandıkça değer kazanır. Fatır 10. ayet, bu sözlerimizi şöyle ifade ediyor: "Kudret isteyen kimse bilsin ki, kudret, bütünüyle Allah'ındır. Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de yararlı iş yükseltir."

Evet, filmde mağarada gizlenen üç cevherden bahsetmiştik. Şimdi, konuya şöyle girmeye çalışalım: Neyi alacağımızı bilerek yola koyulmak, herhalde en doğru hareket olacaktır. Bu cevherler nedir? Kur'an 15:21'de şöyle deniyor: "Hazinesi bizim

katımızda olmayan hiçbir şey yoktur." Evet, Tek Hazine O'dur. Cenabı Allah'tır. O, Muazzamlık, bize Kur'an ayetleriyle, tek tek ve tüm insanlığa, hazinenin sonsuz ince-liklerinden, Zâhir'den Bâtın'a, Ezel'den Ebed'e dek bahsediyor ve bilinmesini istiyor. Yine Kur'an ayetleriyle, 6:35 ile, "Sakın bilmeyenlerden olma!" diyerek uyarıyor.

İbn Arabi'den nakledilen şöyle bir Kudsi Hadis vardır:

"Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyen... Bilinmemi istedim..." der.

Ayet ve Hadis'ten anlaşıldığı gibi, Allah varlığını ortaya sermeden önce, gizli bir hazineydi. Bu bilinmeyen ve kulunun zannına göre tecelli eden kavram, Kur'an 2:198 ile, "Onu, size gösterdiği şekilde zikredin" ayetiyle, bilinmekliğini tüm insanlardan istedi. Bu bilinmeyen varlığa, çeşitli isimler verilmiştir. Onları şöyle sıralayabiliriz:

Gaybı Mutlak (Mutlak Görünmezlik), Lâ Taayyün (Belirmemişlik), İtlak (Serbestlik), Mutlak Âmâ, Yalnız Vücut, Ümmül Kitab, Lahut (Uluhiyet), Engin Bir Nokta, Gayblerin Gaybı...

Bakınız bu Mutlak Görünmezlik için, Kur'an ne diyor? Enam Suresi, 6:59: "Gaybın anahtarları O'nun katındadır, onları ancak O bilir..." Allah, sonra bilinmekliğini arzulamış ve varlığını, şimdi anlatmaya çalışacağımız üç isimle belirlemiş ve ortaya koymuştur.

Bu cevherlere çeşitli isimler verilmiştir.

1. Cevher: Ceberut (İlâhi kudret) âlemi, Hakikati Muhammediye.
2. Cevher: Melekût (Melekler âlemi), Hayal âlemi, Emir ve Tafsil âlemi, Sidrei Münteha (Sınır ağacı) ve Berzah.
3. Cevher: Şahadet, Mülk âlemi, Arşî Âzam, İsimler âlemi, Mevalid (Doğumlar) âlemi, Felekler, Yıldızlar, Nâsüt (İnsanlık), His ve Unsurlar âlemi.

Burada bu âlemler hakkında, Gavsı Âzam Abdülkadir Geylani Hz.'lerinin şu açıklamasını vermek istiyoruz:

"İnsanlık Âlemiyle, Melekût Âlemi arasındaki her hal ve sınır: Şeriat;

Melekût Âlemiyle, Allah'a varmanın üçüncü basamağı olan Ceberrut Âlemi arasındaki her hal ve sınır: Tarikat;

Ceberrut Âlemi ile İlâhi Gayb Âlemi arasında kalan, her hal ve sınır: hakikat'in ta kendisidir."

Buradaki oluşa gelince, Nasıl oldu? şeklinde bir soru sorulabilir. Gizli bir Hazine olan Cenabı Hak, bilinmekliğini isteyerek, bu cevherleri yaratmış.

Kur'an 55:50'nin ifade ettiği gibi, "Bizim buyruğumuz bir göz kırpması gibi anidir." Kesin olarak ayetten anlaşılacağı üzere, bu oluş, bir *emir* işidir.

Bu emir, Kur'an 16:40'da şöyle anlatılır: "Bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözüümüz, sadece ona 'Ol' dememizdir ve o, hemen olur."

Bu oluş kavramı, bir halden bir başka hale dönüş işidir. Devrim gibi bir değişimdir diyebiliriz. Bu konuda söylemeden geçemeyeceğimiz birkaç hadisten bahsetmek istiyoruz.

Acluni'den şöyle bir hadis vardır: "Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur." Yine Acluni'den: "Ben insanların yaratılışta ilki, peygamber olarak gönderilişte sonuncusuyum." Şimdi bu Kudsi hadisleri doğrulayan Kur'an ayetlerini çevirelim, bakalım. Yarattılan ilk Nur, ilk insan ve son peygamber olmaları için, bizlere ne diyor?

Kur'an, 33:40: "O Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur." Yine, Kur'an 33:46: "Ey Peygamber! Biz seni şahid, müjdeci, uyarıcı, Allah'ın izniyle O'na çağırın, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir." Hz. Muhammed için, nur saçan varlık olarak söz ediyor. Yaşar Nuri Öztürk, *Kendi Dilinden Son Peygamber* adlı kitabında şöyle bir hadisten bahseder: "Ben, insanoğlunun geride bıraktığı en seçkin devirler içinden, çağlar boyu seçile seçile geldim ve içinde bulunduğum çağda ortaya çıkarıldım." Bu hadisi açıklayan Kur'an, 10:16. ayete bakalım: "Daha önce yıllarca aranızda buldum, hiç düşünmüyor musunuz?"

Şimdi düşünelim. Cenabı Hak Kendi'nden, önce Hz. Muhammed'in Nurunu yaratmış ve diğer bahsedilen tüm yaratılanlar, O'nun Nurundan oluşarak, insana kadar gelerek yerleşmiş. Bu Nur, insanda tüm isimleri içerip Âdem kavramıyla ortaya çıkararak, ona ruh vermiştir. Allah, Âlemi Âlemlerle, yani kainatı kainat ile idare eder. İnsanın bedeni de bir âlemdir. O halde âlemden oluşan beden, yine Âlem'in tüm isimlerini kendinde taşıyan Âdem'le idare edilir. İnsan, Hz. İnsan olabilene dek, neler neler geçirmiştir. Yukarıdan aşağıya, tek hazineden (Muhammedi Nur'dan) yaratılanlardan başlayacak olursak: Kalem, Levh, Arş, Arş'ı taşıyan melek kavramları, Kürsi, Melekler, Gökler, Yerler, Cennet, Cehennem, tüm bu kavramları kapsayan inceliklerle, sayılamayacak bir âlem, İnsanı Kâmil'i oluşturur. Hz. İnsan her âleme, o âleme ait olan gözle bakar. Duygular âlemini duygu gözüyle, akılla anlaşılacakları akıyla, manaları ise kalb gözüyle seyrederek. Bu seyrediş, insanın meydana gelişindeki göz aydınlığı, Allah'ı bilme ve Tevhid unsurlarıyla ortaya çıkmaktadır. Buraya kadar anlattıklarımızın hepsi, "Ol" emri gereği meydana gelen durumdur. Tüm bu âlemler, yeni yeni tecellileri ortaya çıkarır.

Kur'an 55:29'un dediği gibi, "O, her an kainata tasarruf etmektedir."

Âlemlerin tamamı, Kur'an 11:123'ün ifade ettiği gibi, "Göklerin ve yerin Gaybı, Allah'a aittir. Bütün işler O'na döndürülür. Öyleyse O'na kulluk et, O'na güven, Rabbin,

yaptıklarından habersiz değildir" şeklinde, Kur'an'da verilmiştir. Pekiyi, şimdi biz ne yapacağız? *Kaza, kader ve ölüm* kavramlarını anlayabilmek için, bilmemiz gereken bazı şeyler olacak. Bu sözünü ettiğimiz kavramlar, bizim hayatımızı oluşturmuş, ince-liklerle dolu, acı tatlı lezzetler vermiş ve sonunda insana, "Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Niye yaşıyoruz?" sorularını sorduran kavramlar olmuştur.

Bu ve bununla birlikte aklınıza gelen tüm kavramların açıklanması, ancak ve ancak *Bismillahirrahmanirrahim*, yani Besmeleyi Şerif ile onlara bakarak olabilir. Kur'an 2:163'ün söylediği gibi, "Hepinizin ilâhı tek bir ilâhtır. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Hem Rahman, hem de Rahim'dir."

Rahman, Rahim ve Allah olgularından oluşan bu Nuru, Cenabı Hak, Rahman adı altında, tüm yaratılışa sergilemiştir. Kur'an 17:110 şöyle sesleniyor bizlere: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin, hangisini dersiniz deyin, en güzel isimler O'nundur." Burada Allah, Rahman ile isimlerini, Rahim ile de sıfatlarını ortaya koymuştur. Tüm isim ve sıfatlar, O'nun Rahmetindedir.

Muhammedi Nur'un kademelerle bu âleme gelişi, Rahman olan Allah'ın Rahmet'indedir. Yine O'na dönüşü de, bakınız Taha 20:55 ile nasıl söylenmiş: "Sizi yerden yarattık, oraya döndüreceğiz, sizi tekrar oradan çıkaracağız." Cenabı Hak, biz kullarına Rahmaniyet'ini 59:24 ile, "O, var eden, güzel yaratan, yarattıklarına şekil veren, en güzel adlar kendisinin olan Allah'tır. Göklerde ve yerde olanlar, O'nu tespih ederler. O güçlüdür, Hakim'dir" diyerek veriyor.

Bakalım Rahim kavramı için ne diyor? Kur'an 59:23'e dikkatimizi çevirelim: "O, kendisinden başka ilâh olmayan, hükümran, çok kutsal, esenlik veren, güvenlik veren, görüp gözeten, güçlü, buyruğunu her şeye geçiren, ulu olan Allah'tır. Allah, putperestlerin koştukları eşlerden münezzehdir."

Biz burada, Rahman ve Rahim adı verdiğimiz bu muazzam olgulara, birer örnek vermekle yetiniyoruz. Gönül arzu ediyor ki daha çok yazalım, daha çok söyleyelim. Fakat sizler de bunu yapabilirsiniz. Yapacağınız ufak bir hareket, sizleri bilinmeyi, bulunmayı bekleyen gizli hazineye ulaştıracak. Ne mi yapacaksınız? Hemen Kur'an ayetlerini karıştırmaya başlayın, açın, okuyun. Kur'an'da örneği olmayan hiçbir şey yoktur. Yani, her şeyi bulabilirsiniz. Hangi açıklama, hangi ayet sizi etkiliyorsa, o ayete hemen yapışın.

Şuna inanmalısınız ki, anladığımız her ayet, öğrenmeniz gereken diğer bilinmez-lere bir basamak, bir anahtar olacaktır. Bakınız, yukarıdaki sözlerimiz için Kur'an ne diyor? Yine, hep birlikte sayfaları çeviriyoruz. 3:58 : "And olsun ki bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali vermişizdir." Devam ediyoruz. 7:20 : "... Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun."

Gelelim şimdi, Besmele'deki Allah olgusuna. Hilafet sırrı olan tüm ilâhi isimler, Âdem'de gizlenmiştir. İnsan bu hal üzere olmasaydı, nasıl idare edilecekti? Öyle ya, vücudumuz olan Âlem, ruhumuz olan Âdem ile idare edilmeye mahkûm. İki birbirine muhtaç. Kur'an 2:31: "Allah Âdem'e eşyanın bütün isimlerini öğretti" diyerek, insanı en yüksek derecenin, Hz. İnsan'ın makamına oturttu ve Kur'an 2:30 ile, "Ben yeryüzünde bir halife kılacağım" diyerek, *Cami* ismini insana yükledi. İnsanın bilgili ve adil olması, Rahman'dan olmuştur. Kur'an, 8:24. ayet, "Allah'ın kişiyle kalbi arasına girdiğini" ifade ederek, o müthiş olgunun bizlerde olduğunu, açık seçik veriyor. Bu kavramın idaresi kolay değil, taşınması kolay değil.

Allah tüm isimlerini, Rahim sıfatıyla da insana gizleyerek, o muhteşem, mucizevi dengeyi sergilemiştir. İnsan denen varlık, bu şekilde bir âlemi oluşturmuş. Pekiyi, yaşadığımız yer? Orası da âlem. İnsanlık âleminin aynısını da, üzerinde yaşadığı âleme yaymış: böylece de, âlemi yine âlemlerle tasarrufu altına almış. Bu muazzamlık için, bakın Kur'an 67:4 ne diyor: "Bir aksaklık bulmak için gözünü tekrar tekrar çevir, bak, ama göz umduğunu bulamayıp bitkin ve yorgun düşer." Gerçekten de öyle... Cenabı Hak, insana sunduğu bu âleme, pozitif ve negatif unsurları ezel yaratışında, *kün* emri gereğince, insan yapısına yerleştirmiştir. Âlem ve Âdem, başka türlü nasıl idare edilsin? Bakınız, yine bu muhteşem tabloyu, Kur'an ayetleri nasıl açıklıyor. 21:35 : "Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veririz. Sonunda Bize dönersiniz." 91:8-9 : "Sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene and olsun ki: kendini artıran saadete ermiştir."

Şu satırlara kadar vermeyi amaçladığımız şeyleri, en kısa şekilde sizlere sunmaya çalıştık. Şimdi bu muhteşem cevherleri içimizde aramak üzere, filmimizin başladığı geniş ovaya dönelim.

Ovadaki insanlar, henüz cevherleri almamış grubu temsil ederler. Onlar, daha hiçbir şeyin farkında değillerdir. Bunu Kur'an 95:5, "sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık" şeklinde söyler. Cevherleri alan grubu da yine 95:4 ile, "Biz insanı en güzel şekilde yarattık," ifadesiyle anlatır.

Çıkmaya çalışan grup için de, Kur'an 6:122 şöyle der: "Ölü iken kalbini diriltip, insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere de, işledikleri güzel gösterilmiştir."

Ayet'in sonunda 'kâfir' denilen, henüz anlamada, idrak etmede, diğerlerine nazaran daha az bilgili olan gruptur. Bunlar da yukarıda anlatmaya çalıştığımız o müthiş denge unsurunun negatif parçalarını oluştururlar. Bu satırlardan itibaren, bu çıkışı sizlere, Rehberimiz olan Kur'an'ı Kerim'e başvurarak anlatmak istiyoruz.

İman ve İş (Amel)

İman, büyük bir sevgiyle dolu olarak, Allah'a inanmak demektir. Bu inanış, Hak diniyle gönderilen Kur'an'ın insanın kalbine (yani gönlüne) indirilişi ile, ona varoluş programında yerleştirilmiştir. Kur'an 29:49, bu ifadeyi şöyle anlatıyor biz kullarına: "Kur'an, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde yerleşen apaçık ayetlerdir." O halde Kur'an'ı anlamamanın ilk yolu, kalpten, yani gönülden geçecektir. Hepimiz, yaratılıştan tek kalbe sahip olduğumuzu biliriz. Biliriz de, bir de bu bilgiyi Kur'an ayetiyle doğrulayalım. Ahzab Suresi 33:4: "Allah insanın içine iki kalb koymamıştır..." diyerek, bizlere bu bilgiyi verir. Yine Allah, 46:26'da, "Onlara kulaklar, gözler ve kalbler vermiştik" diyerek, kulak ve göz kavramlarıyla bizlere bir şeyler söylemek ister. Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı gibi Allah insanı yaratırken, insana kendisini anlaması, bilmesi ve bulması için gerekli şeyleri vermiştir. İnsan bu zengin, paha biçilmez değerlerle, O'na halife kılınmıştır. Kim bu değerlere daha çok vâkıf olursa, o kişi diğerlerine oranla Tevhid'e, yani Allah'ı bilme bilincine daha çok erer ve halifelik yolunda daha çok yol almış olur. Bakınız, Kur'an 6:165. ayet, bu konuda ne diyor: "Verdikleriyle denemek için sizi yeryüzünün halifeleri kılan ve kiminizi kiminize derecelerle üstün yapan, O'dur." Öyleyse, kalb, kulak, göz; evet, bu kavramlar, gerçekten çok önemli kavramlardır.

Biz Kur'an'ı ancak, bu kavramları gereği gibi kullanabilirsek anlayabiliriz. Bu uğraş da, daha sonra anlatmaya çalışacağımız, büyük bir ilâhi programdan kaynaklanmaktadır. Yalnız bu bölümde kısa olarak, şöyle değinmek istiyoruz.

Kur'an 35:22, "... Doğrusu Allah dilediği kimseye işittirir..." diyerek, bâtni işitmenin O'nun rızasına bağlı olduğunu; yine 102:4: "Gözünüzü açın, yakında bileceksiniz" ayetleriyle, görme, işitme ve bilme kavramlarının; (özetle, Kur'an'ı anlamaya yönelik gerekli ortamın) O'nun rızasına bağlı olduğunu vurgulayarak, emir şeklinde bizlere vermiştir.

Yukarıdaki ifadeleri biz niye verdik? Şimdi bunun açıklamasını yapalım. İmanın başında ne geliyor? Önce onu Kur'an ayetleriyle verelim. 2:177'yi hep birlikte iyice okuyalım: "Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz, iyi olmak değildir. Lâkin iyi olan, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, Kitab'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve kölelere uğruna mal veren, namaz kılan, zekât veren ve ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar, doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır."

Vermeye çalıştığımız ayetlerden anlaşılan önemli bir noktaya geliyoruz. Bizlere ait olan anlayış kabiliyetleri, ilâhi kader gereği, Allah'tandır. Eğer anlamada güçlük çekiliyorsa, Kur'an 16:108'in dediği gibi, "İşte Allah'ın kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır."

Artık bu satırlardan itibaren, biraz düşünelim diyoruz.

Filmimize göre bu anlatılanlar, ovadaki topluluk içindir. Bu topluluğun içinden bazıları dağa yönelmiştir, hepsi değil. Biz, dağa yönelmede gerekli olan incelikleri, sizlere bilgimiz dahilinde vermeye çalışacağız. Burada sizin aklınıza şöyle bir soru gelebilir: 'Peki, dağa yönelmeyenler ne olacak?' Başta da izah etmeye çalıştığımız gibi, onlar denge unsurudurlar. Varoluştan kaynaklanan durum üzere onlar, Kur'an 7:179'un anlattığı grubu oluştururlar: "And olsun ki, cehennem içinde birçok cin ve insan yarattık; onların kalpleri vardır, ama anlamazlar; gözleri vardır, ama görmezler; kulakları vardır, ama işitmezler. İşte bunlar, gaflettedirler." Bu grup, ayetten de anlaşıldığı gibi, bilgide sizlere göre, yani dağa yönelmişlere oranla, geride kalanlardır. Fakat, Cenabı Allah tüm kullarını görür ve gözetir. O'nun Rahmeti her şeyi kaplamıştır. Onların yaşantıları, kendilerine göre iyi ve güzeldir. Bildiğiniz gibi Kur'an 79:36, "Cehennem her bakanın göreceği şekilde gösterilir" der. Bu grup da bir gün gelecek, yerlerini kendilerine göre daha az bilgili bir gruba terk edeceklerdir. Kur'an 9:32 bu konuda diyor ki: "Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler. Kâfirler istemese de, Allah nurunu mutlaka tamamlayacaktır." O halde dağa yönelirken şu ayetin ışığından faydalanırsanız, isabetli bir iş yapmış olursunuz.

Ayet aynen şöyle: (Kur'an 4/94) "Ey İnananlar, Allah yolunda yürüdüğünüz vakit, her şeyi iyice anlayın. Evvelce siz de öyleydiniz. Allah size iyilikte bulundu. İyice araştırıp anlayın. Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır." O halde hep birlikte yaşadığımız şu dünyada etrafımızdakilerle uğraşmayı, kavga-gürültüyü bırakalım. Bize düşen görevleri yaparak, Kur'an 87:9'un dediği gibi, "Faydalı olcaksa insanlara öğüt verelim." Bu dağa çıkışta, "Kim doğru yola gelirse ancak kendi lehine yola gelmiş, kim saparsa ancak kendi aleyhine sapmıştır. Kimse kimsenin günahını çekemez. Biz peygamber göndermedikçe kimseye azab etmeyiz" (İsra Suresi 17:15) ayetinden faydalanalım. Eğer, kızma, küsme, kusurları görme vb. gibi duygularla dolu olarak davranırsanız, bilin ki, bunun sonu negatiflik unsurlarıyla biter. Aksine tutum ise, Kur'an 41:34'ü uygulamak kaydıyla, pozitifle biter. Bunun nasıl olduğunu, ayeti yazarak görelim: "İyilik ve fenalık, bir değildir. Ey İnanan kişi: Sen, fenalığı en güzel şekilde sav; o zaman, seninle arasında düşmanlık bulunan kişinin yakın bir dost gibi olduğunu görürsün." Yani 4:79'un dediği gibi, "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır, sana ne kötülük gelirse kendindedir."

Burada iki kavram çıkıyor ortaya: kendin ve Allah, yani Nefs ve Allah.

Doğru yolu bulmak için ne yapacağız? Bakınız bu konuda Kur'an 55:21 ne diyor: "Kesin olarak inananlar için, yeryüzünde ve kendi içinizde Allah'ın varlığına nice deliller vardır, görmez misiniz?" O halde, doğruyu ve neyin iyi, neyin kötü olduğunu

bilmek, bulmak istiyorsak, Kur'an 8:29'un seslenişini iyi dinleyelim: "Ey İnananlar, Allah'tan sakınırsanız, size iyiyi kötüden ayırdeden nur verecektir." Evet, buna lütfen inanın. Allah doğruyu söyler.

Şu satırlardan itibaren, insanın olgunlaşmasının ne şekilde, nasıl gerçekleşebileceğini anlatmaya çalışalım.

İbn Arabi'den nakledilen: "Veren eller, alan ellerden üstündür", "Kul önünde ne kadar eğilersen, Allah katında o kadar yükselirsin" kudsi hadisleriyle ve Kur'an 48:10. ayetin ışığı altında: "Ey Muhammed, şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar, Allah'ın eli, onların elleri üstündedir" diyerek, vermeye ameli, yani işi canlandıralım. Vermenin en güzel şeklini Allah, şu kudsi hadisle biz kullarına işaret etmiştir: "Hiçbir peygamber yoktur ki, namaz ve oruçla emrolunmasın." Hareketin başlaması, hayatın başından sonuna kadar, bu iş unsuruyla sürer gider. Bakara Suresi 34. ayette, Cenabı Allah: "Meleklerle, 'Âdem'e secde edin' demiştik. İblis dışında hepsi secde ettiler. O ise kaçındı, büyüklük tasladı ve inkâr edenlerden oldu" diyordu. Secde, Allah'adır. O halde, *namaz hayatın tamamıdır* dersek, herhalde doğru bir söz söylemiş oluruz.

Sizler, kıldığınız namazlarla önce (Halkın Hak ile perdelenmiş olduğu) Tevhid'in *Cem* makamına, oradan (Hak'kın Halk ile perdelendiği) *Hazretül Cem* makamına, sonra da (Hak ile Halkın görünmediği) *Cem-ül Cem* makamına şahid olursunuz. Cem makamında "*Hücceti baliga*", yani sağlam delil vardır. Bu delile sahip olanlar, Allah'ın arifleridir. Allah'a sordukları soruların karşısında, Allah da onlara *Ayanı Sabite*'nin ezelde istediklerini gösterir. Dolayısıyla Allah arifleri, kendi isteklerinden dolayı, ezelde Allah'ın onlara bunu verdiğini anlarlar.

Biz bu ifadeleri, İbn Arabi'nin *Füsusul Hikem*'inden, konunun ciddiyetini vurgulamak için çok kısa olarak aktarmak istedik. Vermenin ne denli önemli olduğu, Kur'an 9:54. ayette şöyle söyleniyor: "Verdiklerinin kabul olunmasına engel olan, Allah'ı ve peygamberlerini inkâr etmeleri, namaza tembel tembel gelmeleri, istemeye istemeye vermeleridir." O halde, *ille de namaz* diyoruz.

Namazın çok kısa bir hatırlatmasını yapacak olursak: Âdem'e secdedir, deriz. Âdem ise, Allah'ın tüm isimlerini içeren kendisidir. Başlardan hatırlayacak olursanız, Allah isimlerini Âleme, sıfatlarını da halife seçtiği kuluna yerleştirmiştir. O halde biz, Allah'ın tüm yarattıklarına, saygı, sevgi göstermeliyiz. Yoksa namazımız kabul edilmez. Muhteşem dengeyi sağlayan pozitif ve negatif unsurlara sevgiyle yaklaşarak, bunu başarabiliriz.

Allah, insana bunun için her türlü kolaylığı vermiştir. 90:4. ayet: "İnsanoğlunu, zorluklara katlanacak şekilde yarattık," diyor. Bu özellik, Rahman suretiyle olmuş. Yine Ahzab Suresi, 72. ayetinin buyurduğu: "Biz emaneti göklere, yerlere ve dağlara gösterdik. Bunlar emanetimizi taşımaktan çekindiler, şefkat isteğinde bulundular. Sonra bu emaneti insan acımasız ve bilgisiz olarak yüklenip taşıdı" diyerek, insanın özelliğinden dolayı bu emaneti yüklenen olduğunu, yine aynı nedenle de bilgisiz ve acımasız olduğunu vurguluyor. Ancak emaneti yükledikten sonra insan, Rahman suretiyle bilgili ve adil hale gelmiştir.

O halde namaz kavramı için, önce yaşadığımız âleme bir bakalım. Ne anlıyoruz? Her şeyi yaratan Allah, Kur'an 21:30 ile, "... bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi?" diye sesleniyor. Biz, bu ayetin ışığı altında bakıyoruz.

Tüm yaratılanlar, Rahman'dan, Rahmet'le olmuş. Tekrar başımızı çevirip, yine bakıyoruz. Kur'an 35:27-28: "Allah'ın gökten su indirdiğini görmez misin? Biz onunla türlü türlü renkte ürünler yetiştirmiş, dağlarda da beyaz, kırmızı, siyah ve türlü renkte yollar var etmişizdir. İnsanlar, yerde yürüyen ve davarlar da böyle türlü türlü renktedirler. Allah'ın kulları arasında O'ndan korkan, ancak bilginlerdir. Doğrusu Allah güçlüdür, bağışlayandır."

Demek ki Allah, isimlerini sıfatlarla, sıfatları da isimleriyle perdeleyerek gizlenmiş bizlerden. Hangisini bırakırsınız?

Öyle çirkinler vardır ki, sohbetlerine doyum olmaz. Çirkine yüz çevirirseniz, sohbeti yakalayamazsınız. Gülü koklamak için, dikenine katlanmanız gerekir. Size negatif gibi gelen şeyin, sizin ona yönelmenizle pozitif hale geleceğini, Niyazi Mısri şu beyitlerle dile getiriyor:

İç ol zehri ki bal olsun sonunda,
Sonunda zehir olan balı nidersin.

Şu satırlardan itibaren, şöyle bir soru yöneltmek istiyoruz sizlere: İbadet, ne zaman ibadettir?

Size ters geleni, zor geleni, fedakârlık isteyen işi başarmanız; işte bu, ibadettir. Yaşar Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halveti* kitabında, Kuşadalı'nın, bu konudaki düşüncelerini şöyle aktarıyor: "Nefse zor gelen, ibadettir. Kolay gelmeye başladı mı, o iş ibadetlikten çıkmıştır. Siz, bir şey satın almış gibi ona sahiplenmiş olursunuz, o sizindir. O vakit, siz, Allah'ın azimetini sınırlamış olursunuz. Bu tutum yanlıştır. Azimetin devamı için, daha zora, 'ileri yokuşa' koyulmak gerekir."

Şimdi, diyeceksiniz ki, niçin sıkıntı çekiliyor? Sıkıntı denilen kavram, bir negatif unsurdur. Bu negatiflik, kişinin pozitifini bulmasına yol açar. Kul, ancak bu sayede

Hak'kı anar ve gözler. Kur'an 22:52. ayet, Hz. Peygamber ve nebiler için şöyle diyor: "Ey Muhammed, Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah, şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi ayetlerini tahkim eder. Allah bilen'dir. Hakim'dir."

Bir de kulları için ne diyor, onu görelim. Kur'an 2:155, şöyle diyor: "Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltmeyle deneriz, sabredenlere müjdele."

Artık, dağa doğru tırmanmaya başladık. Bu tırmanışta ayağımızın tökezlemesini istemiyorsak, karşılaştığımız her durumda, her an, her daim O'nu hissetmemiz gerekiyor. Sıfatlarıyla karşılaşınca ürkmekten isminden tad almaya, ismiyle karşılaşınca da aynı şekilde sıfatından tad almaya bakmalıyız.

Çünkü Kur'an 2:115'in dediği gibi, Doğu da, batı da Allah'ındır, nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır. Doğrusu Allah, her yeri kaplar ve her şeyi bilir." O halde çıkmaya devam edelim.

Namazı Kılınız

Nelere dikkat etmeliyiz? İşte, cevabımız: Allah'ın bizlere sunduğu, tüm uzuvlarımızın sergilediği davranışlara. Bizler, onların yardımlarıyla, insan ilişkilerini sağlıyor, yaşama mücadelesi veriyoruz. Öyle değil mi?

Namazı kılmaya niyetlendiğimizde ne yapıyoruz? Önce onu düşünelim.

Suyla, bulamazsak toprakla abdest alıyoruz. Pekiyi, abdestte ne yapıyoruz? O'nun bize verdiği ve âlemle ilişkilerimizi sağlayacak uzuvları yıkıyoruz. Pekiyi, niye yıkıyoruz? Tabii ki, objektif olabilmek için, Allah kavramıyla hareket etmek için yapıyoruz tüm bunları... Bildiğiniz gibi su, "Sizi bayağı bir sudan yarattık" (77:20) ayetiyle Rahman'dan; toprak ise "sizi topraktan yaratan" (40:67) ayetiyle Rahim'den, Rahmetle belirlemiştir. Başlarda da açıkladığımız gibi biz, Allah adıyla hareketlerimize yön vermek için, doğru yolu bulmak amacıyla abdest alıp namaza hazırlanıyoruz. Doğru yoldan sapmamamız için Hak Teala, Kitab'ında bize şöyle seslenerek uyarıyor (İsra Suresi 36. ayet): "Bilmediğin şeyin ardına düşme: doğrusu kulak, göz ve kalb, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur."

Evet, şimdi vereceğimiz şu ayetin etkisini tüm vücudunuzda hissederseniz, o zaman bâtını anlamda görmeye, duymaya, sahip olabilirsiniz. Lütfen bu ayeti, yaşantınızda, her an aklınızda tutun.

İşte, sakınmayı sağlayan muhteşem Allah sözü: (Kur'an, 58:7) "Üç kişinin gizli bulunduğu yerde dördüncü mutlaka O'dur, beş kişinin gizli bulunduğu yerde altıncıları mutlaka O'dur, bunlardan az veya çok, ne olurlarsa olsunlar, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, O mutlaka onlarla beraberdir."

Verdiğimiz ayetin mucizevi ışığı altında, 7:201'de söylediği gibi, "Sakınanlar, şeytan tarafından bir dürtüye uğrayınca Hak'kı anarlar, böylelikle iç gözleri açılır." Onlara, 102:4'ün müjdesi, "Gözünüzü açın, yakında bileceksiniz" şeklinde verilir. Onlar bu sayede görürler ve 6:36'nın "Ancak kulak verenler daveti kabul ederler" ayetinin, sesinin mutluluğuna ererek, bânîni okumaya, yani okuduğunu okumaya 96:3-5'inci emirle girerler: "Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir."

Bu ayetlerle dolu anlatımdan sonra, isterseniz namazımızı kılarırken, biraz daha derin düşünelim. Şuna inanınız ki namaz, sevgiyi kapsayan Allah kavramını anlamada, baldan daha tatlı bir şeydir. Eğer namaz kılmıyorsanız, Allah'ın rızasını kazanmamışsınızdır. Bildiğiniz gibi Allah, rızasını ibadetlerin içinde gizlemiştir. Namazı yerine getirmenin tek yolu, onu kılmaktır. Namazınızı kılın ve lütfen, şuuruna ererek uygulayın. Bu iş şuna benzer: Evi yapmadan, içinde oturabilir misiniz? Tabii ki hayır. Sadece hayal etmiş olursunuz, o da işe yaramaz.

Biz bu satırlara kadar, namazın bânîninden çok kısa bir özet vermekle yetindik. Hep birlikte bu özeti, hayatımızın özeti olarak algılamalı, şuuruna ermek için de önce izin verdiği nispette kılmalı ve uygulamalıyız.

Eğer denemediyse, lütfen bu satırlarla, bu şuurla dolu bir inanç içerisinde, kendi bilgilerinizi de kullanarak, daha geniş ufuklara yol alabilmek için, deneyin ve bırakmayın.

Başta verdiğimiz bir ayeti yazarak, konuya devam edelim. Fatır Suresi 10. ayet: "Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de yararlı iş yükseltir" diyerek, bize güzel kavramından söz ediyor. Namaz denen kavram, madem ki hayatın tamamını oluşturuyor, o halde güzel söz, insan ilişkilerinde, tüm davranışlarda temel bir kavramı getiriyor. Nedir bu?

Güzel ve çirkin sözlerin tanımına, Kur'an ayetlerinden yanıt arayalım ve ona göre davranalım. İbrahim Suresi 24-26. ayetler, güzel ve çirkin söze şöyle bir yaklaşım getiriyor (okumakla kalmayın, lütfen okuduğunuzu tekrar ederek, bir kez daha okuyun. Başka türlü bunun mucizevi tadına varamazsınız): "Allah'ın, hoş bir sözü, kökü sağlam, dalları göğe doğru olan, Rabbinin izniyle her zaman meyve veren, hoş bir ağaca benzeterek nasıl misal verdiğini görmüyor musun? İnsanlar ibret alsın diye Allah, onlara misal gösteriyor. Çirkin bir söz de yerden koparılmış, kökü olmayan, kötü bir ağaca benzer."

O halde, ağızımızdan çıkan her söze dikkat edelim. Söz deyip geçmeyin, söz vardır, sizi güçlüğe ve zorluğa iter. Söz vardır, işleri kolaylaştırır, sevindirir.

Bizler, Hz. Peygamber'in dediğini uygularsak, en doğru işi yapmış oluruz:

"Dini güçleştirmeyin, kolaylaştırın, şereflendirin, müjdeleyin."

Bu ayetler ve hadisi şerifin ışığıyla, dağa tırmanmamız için, önce bilmemiz gerekli bazı kavramlar olacak. Nedir bu kavramlar?

Bir dışımız, bir de içimiz... Bunları öğrenmek üzere, bu bölümü burada bitirelim.

Ruh, Nefs, Kudsi Hadis, Hadis, Gece ve Gündüz

Kaza, kader ve ölüm olgularını, sizlere ancak bu bölümde anlatmaya çalışacağımız sözcüklerin yardımıyla verebileceğimize inanıyoruz. Baştan bu satırlara kadar, sanıyorum bir hayli bilgi edindik. Edindiğimiz bilgilerin kısa bir özetine bakacak olursak, neler hatırlıyoruz, bir düşünelim. İsimler, sıfatlar, ruhlar, cisimler ve ilimden meydana gelmiş Allah'ın vücudu. Evet, biz buna Hazerat-ı Hamse, yani "Beş Tanrısal Hazret" diyoruz. Allah'ın bu salt vücudu, Rahmaniyyet ve Rahimiyet yönünden birbirinden ayrı değildir. Biz bu satırlarla, Kur'an ve hadislerin ışığı altında bu muhteşem birliği, O'nu anarken, his ile *teşbih*, yani benzetme; kalp ile *tenzih*, yani tüm noksan sıfatlardan arındırma sanatını öğrenmeye çalışacağız. Amacımız, her basamakta yeni bir şuurla donanıp O'ndan bir ışık alarak, bilgisizliğimiz yüzünden parlayamayan ışığı bilip bularak geceyi gündüze döndürmek; böylece, içimizde kapalı kalmış ışığı parlatıp bir ışık parçası haline getirmek olacak.

Şimdi hep birlikte, bu mutluluğu tatmaya ve yaşamaya çalışalım. Anlatmaya gayret ettiğimiz mutluluğun, bir yolu vardır. Bu konuda ilim sahipleri çok çalışmışlar. Kur'an 26:214. ayetinin ışığı altında "Önce en yakın hısımlarını uyararak", işe şeriatın başlayıp, insanlara tarikatı göstermişler, ancak bu yolla marifete ve hakikata ulaşabilirsiniz demişler. Biz, her biri Allah'tan birer ışık kaynağı olan bu ilim sahiplerinin ilimlerinden ders alarak, sizlere onların önerilerini bilgimiz dahilinde vermeye çalışalım...

Evet, hepsinin dediği gibi, her bilginin temelini Kur'an ayetleri oluşturur. Onlar olmadan evin betonunu atamazsınız. Bu temel, Kelimeyi Tevhid'dir.

Tevhid unsuru, bir ucuyla insanın bedenine, diğer ucuyla da ruhuna bağlıdır. Allah, insanı yaratırken en güzel şekilde yaratmış ve ona 'Akıl' denen unsuru vermiş. Bu unsurla da kendisini bilmesini arzulamış. Akıl, son derece önemli bir faktördür. Akıl, şuur, itekler ve her türlü kavram da bu sayede ortaya çıkar. Bakınız, Mevlânâ Hazretleri, *Mesnevi*'sinde bu konuya nasıl değiniyor (küçük bir parçayı sizlere vermekle düşüncelerinize, bilgilerinize, bir basamak oluşturacağı inancındayız):

Ey evlat, duygu, akla tutsaktır; akılsa bil ki, cana tutsaktır.
Can, aklın bağı olan ellerini çözdü mü, bağı işleri de düzer, koşar.
Duygular, düşünceler, duru suyun yüzünü çerçöp gibi kaplamıştır.
Aklın eli, o çerçöpü bir yana atar, su, aklın önünde beliriverir.
Demek ki çerçöp, derenin üstündeki su kabarcıkları gibidir; onlar bir yana gitti mi, su belirir.
Ahlak aklın elini çözmezse, yel estikçe suyumuzdaki çerçöp çoğalır durur.
Her solukta suyun yüzünü kaplar, suyu örter; artık yel güler de aklın ağlamaya koyulur.
Çekiniş kaçınma, yelin iki elini bağladın mı, Allah, aklın iki elini çözer.
Akıl, sana buyruk yürütür, tapı kılar, sana üst olan duygular da, artık senin buyruğuna uyar.
Gizli âlemin sırları candan baş göstereceğini diye, uykuyu gelmeyen duyguyu uykuya daldırırlar da,
Hem uyanırken rüyalar görürsün, hem de gökten kapılar açılır sana.

Evet, bu harikulade ifadelerden de anlaşılacağı gibi, akıl, O'na götüren en büyük unsurdur. Tabii ki O'nun dileğiyle... Bu konuda Sad Suresi 29. ayet, "Ey Muhammed, sana indirdiğimiz bu Kitap mübarektir, ayetlerini düşünsünler, akıllı olanlar da öğüt alsınlar" seslenişiyse, Kur'an ayetlerinin, akıl unsuruyla ve düşünce yeteneğiyle anlaşılabilceğini bizlere söylüyor.

Allah kavramı o kadar geniş kapsamlı bir kavramdır ki, bu olguyu anlamayı ve bilmeyi, hızı ve lisani henüz tayin edilememiş düşünce yeteneği yardımıyla yapabiliriz. Kur'an 17:44. ayet, bu konuda, "Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. Doğrusu O Halim olandır, bağışlayandır" şeklindeki bilgileri bizlere veriyor. O'nu bilmeyi, daima Tevhid yolundan giderek yapmalıyız. Pekiyi, nasıl başaracağız bu işi?

Bakara Suresi 257. ayet, şöyle yol gösteriyor: "Allah inananların dostudur, onları karanlıktan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin ise dostları azgın putlardır. Onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliklerdir, onlar orada temelli kalacaklardır." Yukarıdaki ayetlerin ışığı altında düşünecek olursak, insan da gece gibi, ilâhi sırları saklar ve örter. Gece durumundan gündüze geçiş, ancak ve ancak Allah'a inanarak olacaktır. Allah'ın isim ve sıfatlarına, bu şekilde ulaşılabilir. Hak Teala'nın bizlere sunduğu bir akıl, bir kalp vardır. Görme ve işitmeye gelince, bu

unsurların ortaya çıkışı, iki göz ve iki kulakla olacaktır. Birinci görme ve işitmeyle güneşin sergilediği isimlere vâkıf olunur, yaşamada gerekli duygu sağlanır. Diğer, bâtını görme ve işitme ise, O'nu anarak ulaşabilecek bir şeydir. Tevhid bu yolla, yani "iki gözün gördüğünü, iki kulağın duyduğunu" birleştirerek yapılmalıdır. Ayetlerin hem dış dünyada, hem de iç dünyada gösterileceğini, Kur'an 41:53 bizlere şöyle veriyor: "Onun hak olduğu meydana çıkıncaya kadar, varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünyada, hem de kendi içlerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahid olması yetmez mi?"

Evet, görüldüğü gibi, insan Hak'kın sureti, Hak da Ruh'tur. O halde ruhun inceliklerini bilmek, Tevhid'de büyük bir rol oynayacaktır. Ruh'un özgürlüğü tamdır. O, var olan ilktir. Kendi mülkünün işleriyle dopdoludur. Kur'an 21:20: "Gece gündüz, bıkmadan tesbih ederler" diyerek, bize Hak, Süphanehu (*tespih edilen*) ve Teâlâ'dır (yücedir) der.

Allah'ı bilmek için takip edilecek yol, önce akıl ve düşünce yardımıyla okumak, bilmektir ki, buna *ilmel yakıyn* adı verilir. Sonra okuduğunu, yukarıda bahsettiğimiz ikinci göz ve kulak yardımıyla incelemektir. İşte bahsedilen bu yolla ruh bilgisinde yükselir ki, bu olgunlaşma bizleri, "çokluğun olmadığı Teklik" makamına ulaştırır. Bu yol, vahdeti sever; tıpkı güneşin doğuşu gibi. Bu basamaklarda kul, bilgide ilerledikçe, Tasavvuf'ta anlatılan *Cem* makamına şahid olur. Bu makamda, Hak zâhir (görünen), Halk ise bâtın (gizli)dir.

İsimlerin öğrenilmesi böyle olur. İsimleri öğrendiniz diyelim, yeterli mi? Hayır, kesinlikle değil, hâlâ olgun olamadınız. Hemen Kur'an 57:6. ayeti verelim: "Geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. O, kalblerde olanı bilendir."

Bu makam daha birinci makam, yani birinci bilgi seviyesidir. Bu bizleri ikinci makama, *Hazretül Cem* makamına ulaştırır. Burada, Hak bâtın olmuş, gizlenmiş, Halk ise zâhir olmuş, görünmüştür. Yani diğer makamın tersine, tıpkı gece gibi, Hak halkla perdelenmiştir. Tasavvuf'ta bu makama, yani bilgi seviyesine Nefis Makamı denir. Bu bilgi, çoklukların öğrenildiği, sıfatların gözlendiği bilgilerle dopdoludur. Pekiyi, isimler ve sıfatlar öğrenildi, yeterli mi? Gene hayır, kesinlikle değil. Bu bilgileri bilmek, olgun insan (İnsan-ı Kâmil) modelini oluşturmaya yetmez.

Şimdi burada biraz duralım. Buraya nasıl geldik, önce onu bir düşünelim. Kur'an 4:175, bizi cevaplıyor: "Allah kendisine inananları ve Kitab'ına sarılanları rahmetine ve bol nimetine kavuşturacak, onları kendisine götüren yola eristirecektir." Yukarıda sözünü ettiğimiz bilgilere gelebilmek için, Kur'an 6:13'ün seslenişine kulak vermemiz gerekiyor: "Gecede ve gündüzde bulunan, O'nundur. O İşitendir, Bilendir." O halde dilimizle söyledığımızı kalbimizle, yani gönlümüzle tasdik etmemiz gerekiyor. Aksi halde Tevhid olmaz. Bakınız bu açıklama, Kur'an'da bizlere nasıl verilmiş. 53:11: "Muhammed'in gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı."

Bu bilgilerle donanan kişi, O'nun *Ol* emrini dilemesiyle Halkı yarattığına ve yarattıklarının da kaderlerini sağladığına şahid olur. Bu bilgi, Kur'an 15:28-29. ayetinde, "Rabbin meleklere: 'Ben, balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapının' demişti," şeklinde verilmiştir. Ancak bunlara şahid olduktan sonra, *Cem* (Ahadiyet) makamı hâsıl olur. Bu bilgi seviyesine gelene dek, her adımda, her nefeste, her an tüm davranışlar, gecede gündüzü aramak, gündüzde geceyi gözlemek şeklinde; ve Kur'an 42:11'in "O'na benzer hiçbir şey yoktur" ayetinin seslenişini hedef alarak, O'nu hem tenzih, hem de teşbih ederek, iki işlemleri bir arada yaparak gerçekleşecektir. Bu makamda ne Hak vardır, ne de halk. Şeklin tamamen ortadan kalktığı makamdır. Bu bilgi seviyesini Kur'an 57:3, bizlere şöyle verir: "O, her şeyden öncedir; kendisinden sonraya hiçbir şeyin kalmayacağı Son'dur. Varlığı aşikârdır; gerçek mahiyeti insan için gizlidir. O, her şeyi bilir."

Bu makamın yüceliği, kendisine halife kıldığı kulları, bakınız nasıl davet ediyor! Evvel de O'dur, Âhir de O'dur, Zâhir de O'dur, Bâtın da O'dur.

Senin O'ndan hiç korkun yok mudur?

Bu makama çıkacak olan kullar da, makamın tadına varanların elinde tesbih ve seccadeyi görerek, "Senin korunduğun şeyi bize öğret de, biz de O'nunla korunalım" diye istekte bulunurlar.

Bu kısa sohbet, Allah'ın Zât'ına ait sırları anlama, bilme duygusuyla dolu olanların, Kudsi ruhla kuvvet bulduklarını hatırlatıyor.

Nedir bu? Ne demek istedik? Bakalım Kur'an 18:109, nasıl bir yanıt veriyor: "De ki: 'Ben de ancak sizin gibi bir insanım, ancak bana Rabbinizin tek bir ilah olduğu vahyolunuyor.' Rabbine kavuşmayı uman kimse, yararlı iş işlesin ve Rabbine kullukta hiç ortak koşmasın."

Ayette geçen vahiy için, İbn Arabi'nin *Nurlar Hazinesi* kitabından, Muhammed Valsan'ın tercümelerine bakalım. Ne diyor?

"Kur'an'daki Nur, Allahu Teala'nın Zât'ından olup, *Kadim*'dir.

Kudsi hadisteki nur, Resûlullah'ın ruhundandır. Kadim değildir.

Kudsi olmayan hadisteki nur ise, Resûlullah'ın Zât'ındandır."

O halde, bu üç nur, kaynak bakımından farklılık gösterir. Ruhun nuru, Hak Teala'ya; Zât'ın nuru ise mahlukata bağlıdır. Yine aynı eserden, Doç. Dr. Ali Yardım'ın bu konudaki bilgilerini sizlere aktaralım. Şöyle diyor: "Kur'an, Necm Suresi 3-4. ayete göre, 'O, kendiliğinden konuşmamaktadır. Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahiy ileler.' O halde Hz. Peygamber'in kendisine zuhur eden her şey, ilâhi kaynaklıdır. Bu

ilâhi bilgi, Hz. Peygamber aracılığı ile, Kur'an'ı Kerim, Kudsi Hadis, Rabbani Hadis, İlâhi Hadis ve Hadisi Şerif şeklinde sergilenmiştir."

Renksizleşmek

Kur'an 42:51: "Allah bir insanla ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderir: izniyle dilediğini vahyeder. Doğrusu o yücedir, Hakim'dir" diyerek, bizleri vahiy konusunda düşüncelere sevk ediyor. İşte kul, yukarıda bahsedilen nur aracılığı ile Allah'ı bilmeye yönelebilir. Bu bilgi de "basiret gözü"nün açılmasıyla olacaktır. Kur'an'ın mucizevi sırları, başka türlü öğrenilemez ve anlaşılabilir. Allah'ın verdiği iki göz, iki kulak, akıl, düşünce ve kalbin birlikte, eksiksiz çalışmasıyla, kişi dille söylediğini gönülden tasdik edebilir, uygulayabilir. Bunun en güzel yolunu Kur'an 7:201 ile verelim: "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, şeytan tarafından bir vesveseye uğrayınca, Allah'ı anarlar ve hemen gerçeği görürler."

O halde, hep birlikte şöyle yapalım: Kendimize zor gelen bir durumla karşılaşınca, ondan kaçmayalım. Onu, bizim öğrenmemiz gerekli bir renk olarak görelim. Bilelim ki, o rengin aynısı bizde var. Eğer o rengin altına girecek olursak bizdeki eş renk, onunla birleşip renksiz hale gelecektir. Böylelikle O'nun verdiği renge uyarak, tüm renklerde yokluğa erişmiş ve yukarıda sözü geçen makamlara, bilgilere sahip olmuş olacağız. Bu gücü hep beraber, Kur'an 2:286'nın seslenişiyle, "Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler" kelamından alalım.

İşte o zaman bizler, O'nun arzuladığı kul olacağız. O'nun tarafından istenilen, Kur'an 5:119'daki: "Allah onlardan hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır, bu büyük kurtuluştur" seslenişiyle *Said*'liğe erişilecektir. Allah kulundan razı olduğunda, "Ben onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli olurum," der. Bu kullar, güneşi içlerinde doğdurup parlamış ve O'ndan bir ışık haline gelmişlerdir. Bu konumda ise Hak, görünen olmuştur, halk da onunla perdelenmiştir. Hak'kın tüm isim ve sıfatları, onun işitme, görme kuvveti ve tüm nispet ve idrakleri haline gelmiştir.

Kur'an 81:7'nin söylediği gibi, "Canlar bedenlerle birleştiği zaman," bu ışık ortaya çıkacaktır. Siz, daima objektif olmaya çalışın tüm yaşamınızda. O'na, objektif olabildiğimiz ölçüde varabileceğimize inanalım. Yine şuna çok iyi bir şekilde inanmalıyız ki Allah, kullarında ayırım yapmadan onlara yakın olmuştur. 57:4'te de bizlere bunu, açık bir şekilde vermiştir: "Nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür."

Bizim bu mutluluğa erişmemiz, O'nun dileğiyle, O'nun davetiyle, O'nu istememizle olacaktır. Pekiyi, biz kulların, bu konuda dua ve istekleri nasıl olacak? Hemen Kur'an 2:104 ile yanıt verelim. Ruhun inceliklerine ve hakikatine ulaşmak istiyorsanız,

"Ey İnananlar! Peygamber'e, 'Bizi de dinle' demeyin. 'Bizi gözet' deyin ve dinleyin, inkâr edenlere elem verici azab vardır."

Yine önemli bir diğer husus da, hak ile bâtil'in ayırt edilmesidir.

Bunlar, çok ince konular olup, üzerinde titizlikle durulması gerekir.

Hakikate erişmek, kesinlikle bâtilin, yani zanların ve sanıların ortadan kalkmasıyla olacaktır. Nasıl gerçekleşeceğini, Kur'an 13:17 ile verelim: "Allah, hak ile bâtil için şöyle misal verir: köpük uçup gider, insanlara fayda veren ise yerde kalır." Peki, Kur'an'ın, zan için söylediği nedir?

İşte 10:36: "Gerçekte ise zan, hakikat karşısında bir şey ifade etmez."

Bu ayetlerin ışığı altındaki davranışlarla Allah'ı bilmeye yönelen kişi, imanı tam olandır. İmanın tam oluşu, Kur'an 75:10. ayetinin "Kaçacak yer nerede?" seslenişini, o kula kıyamette duyuracaktır. Onu o gün duvarları göğe yükselen, çatlamayan betondan oluşan, onu her şeyden koruyan bir yapıya alarak, mümin kullarının arasına sokacaktır. İşte mutluluk!

Yaşantımıza Tevhid penceresinden bakıp, davranışlarımızı da Tevhid'in ışığıyla ayarlayacak olursak, O'nun sonsuz sırlarla dolu bilgisinden bir parça da bizler tattığımız olacağız. Bu tad bizlere yok olmayan bir lezzet verdiği gibi, O'nun bilgisinden de hiçbir zaman bir şey eksiltmeyecektir. Çünkü Kur'an 18:109'un dediği gibi: "Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadarını da katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi."

O halde özetleyecek olursak: Yerlere, göklere ve arasında ne varsa hepsine ait tüm bilgileri içeren, büyük bilgi hazinesi Kur'an'ın anlaşılması, vahyin esasını teşkil eden Emniyetli Ruh'un (*Ruhül Emîn*) inceliklerinin bilinmesine bağlıdır. Emniyetli Ruhun inceliklerinin bilinmesi için de, Rabbanî Hadis olan Kur'an ayetleri, 26:193-195'te: "Ey Muhammed, uyanarlardan olman için, onu Cebrail apaçık Arap diliyle senin kalbine indirmiştir" şeklinde söylendiği gibi, insanın kalbine indirildiği göz önüne alınarak incelenmelidir. Bu yol ise, hadis ve kudsî hadislerin ışığı altında gerçekleşebilecektir.

Bu bölümü, Hz. Peygamber'in yaşadığı ortamda söylediği: "İlim, Çin'de bile olsa öğreniniz" Hadisi Şerifi ile bitirelim.

Kader, Kaza ve Ölüm

Sonunda, insanların yaratılmasında doğumla ölüm arasında geçen sürenin temelini oluşturan düşünceye geldik. Ancak düşüncelerimizi sizlere aktarmadan önce,

söylemek istediğimiz bazı şeyler olacak. Bu satırlara gelene dek ayetler, hadisler ve kudsi hadislerle sizleri, bu düşünce temeline hazırlamak istedik. Dolayısıyla, kocaman kelimelerle dolu bir demet ortaya çıktı. Bu kelimeleri nasıl okuyup anlayacağız? Sizlere söylemek istediğimiz şey şu:

Hepimiz, hangi dile sahip olursak olalım, okuduğumuz kelimelerin bizlere bir şeyler vermesini istiyorsak, onların lügatteki öz anlamlarını bulup, nereden çıktıklarını araştıralım. Bulamadıysak, o zaman bir bilene soralım. Bu şekilde hem lisanımızı iyi öğrenmiş, hem de düşünme yeteneğimizi geliştirmiş olacağız.

Allah Resûlünün: "Beşikten mezara ilim öğreniniz" sözünü hatırlayıp, "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (39:9) sorusunu sorarak, kendimizi bilime davet edelim. İlimler, hep araştırmayla, incelenmeyle ortaya çıkmıştır. Bir ilim diğerine, ortaya çıkan bilinen ise bir diğerinin doğmasına sebep olur. Bu şekilde de, Allah'ın yaratmadaki ilminin sonsuz sınırları, ömür yettiği sürece bizlere görünür. Şu anda dünyamızdaki keşfedilmiş ilimler, görünüşte bir kelimeyle sayıp dökebileceğimiz kadar azdır. Gerçekte ise sayılamayacak kadardır. Bizler sonsuz bilimi içeren kavramlardan, acaba ne kadarını biliyoruz? Konuşmadan önce bu soruyu kendimize yöneltmeli, sonra konuşmalıyız. Bu konuda Kur'an 65:12'yi hepimiz dinleyerek, bilgimizin azlığını ve eksikliğini görelim, bilelim. Bakınız ayet nasıl sesleniyor bizlere... "Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan, Allah'tır, Allah'ın her şeye Kadir olduğunu ve Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını bilmeniz için, Allah'ın buyruğu bunlar arasında iner durur." O halde, biraz bir şeyler öğrenmek için, artık araştırmaya başlayalım.

Kelimeler, birer su damlacığı gibidirler. Suya düştüklerinde, merkezden çevreye doğru, iç içe geçen daireler şeklinde yayılırlar. İşte, bu kelimelerin özünün birer su damlacığı oluşturduğunu, dairelerin de bizim bilgimizi gösterdiğini bilirsek, araştırmada doğru bir adım atmış oluruz inancındayız. Kimimiz ikinci daireyi görürüz, kimimiz de onikinci daireyi vb. O halde insanlar, idrakleri ve bilgileri seviyesinde konuşabilir, uygulayabilirler. Önemli olan nokta şudur: Herkes kelimenin özü olan su damlasından, gördüğü yayılma oranında bir bilimle konuşur.

Örneğin önceki sayfalarda geçen, tespîh ve seccade kelimelerini alalım. Lügat karıştırıp, kelimelerin özüne ve nereden çıktığına inelim, sonra sahip olduğumuz akıl ve düşünce yeteneği ile görebildiğimiz daireyi tesbit edelim ve de elde ettiğimiz bilgileri uygulayalım.

Bu çalışma bizleri, bir dış daireye ulaştıracak ve sonunda evrensel düşünme yeteneğine ve uygulamaya yardımcı olacaktır. Böylece, insanların din, dil, ırk ve renk ayrımı olmadan, O'ndan yaratıldığına ve O'nun katında eşit olduğuna şahid olacağız. Bu seviye, bizi Kur'an 3:19'u, "Allah katında din, şüphesiz İslamiyet'tir" ayetini anlamaya ulaştıracaktır. Evet, artık konuya girelim.

Allah'ın bizler için tayin ettiği program, yani *Kader* ve kaderi oluşturan *kaza*, O'nun Kudretine, Kudreti iradesine, İradesi ise İlmine bağlıdır. İlim ise, kulların *Ayan-ı sabite*'de bilinen ve değişmez yeteneği ile doğru orantılıdır. Şimdi şöyle bir açıklamayla, düşünce boyutlarımızı genişletelim.

Tüm evreni bir tiyatro eseri gibi düşünelim. Eser yazılmış, oyuncular ve oyundaki rolleri belli. Bu eser, baştan sona dek çeşitli perdeler içeriyor ve oyun sürüyor.

Eğer oyuna kendinizi vererek onu izlerseniz, ne muhteşem bir dengeyle yazıldığını görürsünüz. Bu eser, Kur'an 6:38'de: "Kitab'da Biz hiçbir şeyi eksik bırakmadık" ayetiyle, ezelde, yaratılıştaki belirlendiğini bizlere haber veriyor.

Bu büyük programın yaratıcısı olan Cenabı Allah, tüm yaratmayı, Hz. Peygamber'in bîatını varlık dalı olan *müstakim*'den *Ol* emriyle yapmıştır.

Kur'an 11:112 : "Ey Muhammed: Sen, beraberindeki tövbe edenlerle birlikte emrolduğun gibi dosdoğru ol" seslenişiyle, İlahi Programın, "Emrolduğun gibi dosdoğru ol"un içinden çıktığını söylüyor. Emir Sahibi, Kur'an 20:5 ile "Rahman arşa hükmetmektedir" diyerek, kendisinin mekânın en yücesi olan Arş üzerinde olduğunu belirtiyor. Biz kullar, bîatını olarak, Arş hakkında bilgilere sahip olmak istiyorsak, yaptığımız işte çok çalışmalıyız.

Bu emrin çıktığı yerin, sahip olduğu kuvvet ve kudret vardır. Bu, O'nun İlminin her şeyi kapladığına, ilimdeki yüceliğine bizleri çekiyor. Emir Sahibi, Kur'an 2:28 ile "sonunda O'na döneceksiniz" diyerek, Kendisinin, mekânadaki yüceliğini bizlere gösteriyor. Bizler, Allah'ın halife olarak seçtiği kullar, Arş'ın mekânadaki özelliklerine, ancak *İlim*'de ilerleyerek şahid olabiliriz.

Evet, Kuvvet, Kudret, büyük ve yüce olan Allah'a aittir diyerek, tekrar programın çıkışına dönelim. O'nun ilâhi iradesi programın çıkışında negatif ise, meydana gelen durum negatif olacak, eğer pozitif ise, ilâhi irade neticesi ortaya sergilenen şey, pozitif olacaktır.

Pekiye, ne demek istedik bu konuşmalarımızla? Şöyle yanıtlayalım: Tarlaya buğday ekmişsiniz; ve de buğday çıkmış. Olması gereken, beklenen, tabii bir durumdur buğdayın çıkışı. Bu gözlemden sonra siz, buğdaya; "Sen niye pirinç olmadın?" diye bir soru sorarsanız, acaba nasıl olur? Bir düşünün lütfen. Buğdaydan buğday, pirinçten de pirinç çıkacaktır. İnsanlarda da bu durum aynen böyledir.

Başlarda da söylediğimiz gibi, Allah yaratmada her şeyi düşünmüş, gizli hiçbir şey bırakmamıştır. İnsanda görünmeyen ruh kavramını da perdeleyerek, insanın tanınması ve bilmesi için yaşadığı âleme yaymıştır. Eğer dikkat edecek olursanız, insanın sahip olduğu tüm sıfatları canlı ve cansızlarda görebilirsiniz.

Bu görme işi çok ilginçtir. Ruhunu tanımak, sizi etkileyen davranışlarla karşılaştığınızda başlar. Etkilenip kızdığınız an, karşınızdaki bir ayna, onun davranışları da sizin ruhunuzun şekillenmiş halidir. Eğer kızmazsanız, üzülmezseniz, karşınızdakinin davranışları kendisine ait olur. Örnek verecek olursak; karşılaştığımız olay, yılan gibi arkadan sokma tablosu yaratıyorsa, siz de kendinizi kaptırıp, negatif yönde davranışlar gösteriyorsanız, bilin ki bilgi seviyesinde aynı karşı taraf gibisiniz. Allah kullarından, yılan gibi sürünmek yerine ayakta durmalarını istemiştir.

Bu bilgiler daha önceki sayfalarda verilmişti. Biz, burada ufak bir hatırlatma yapmak istedik. Neden mi?

Hepimiz şunu çok iyi bilmeliyiz: Davranışlarımızla insanlığa yaklaştığımız ölçüde anlayabiliriz ve ilimde ilerleyebiliriz. Yılanlar vb. sürünür, dört ayaklılar eğik yürür, ama *insan* iki ayağı üzerinde, dik durur.

Tekrar ilâhi kadere dönelim. Allah'ın iradesinin, pozitif ve negatif oluşuna göre tecellilerin ortaya çıktığını söyledik. Tüm bu oluşlar *sırâtel müstakim* üzere olup, Kur'an 11:56'nın söylediği "Rabbim elbette doğru yoldadır" ifadesi, bu duruma işaret eder. Allah'ın arzusu, daima negatiften pozitive doğru geçişi sağlayacak bir yönde ilerleme gösterir. Bu ilerleyiş o kadar muazzamdır ki, kesinlikle *denge* unsurunu bozmaz. Âlem, insanların Takva ehli olmasını gerektiren ilâhi bir ismin tasarrufu, etkisi altındadır.

Kur'an 19:86 bu konuda bize, açık olarak şöyle sesleniyor: "Sakınanları o gün, Rahman'ın huzurunda O'na gelmiş konuklar olarak toplarız."

Şöyle bir açıklamayla devam edelim: Dairenin merkezi, çevrenin oluşmasına nedendir. Merkez, Emirdir. Çevre ise, o emirden meydana gelmiş, var olmuştur. Çevre, Mülk'ü sergiler.

Şeriat ile Hakikat'in birleştirilmesi, insanın meydana gelişindeki sırda gizlidir. Bu ifade, İnsan suresi 2. ayetinde bizlere şöyle verilir: "Biz insanı katışık bir nutfeden yaratmışızdır, onu deneriz; bu yüzden onun işitmesini ve görmesini sağlamışızdır." Evet, insanların dönüşü, Allah'tan yine Allah'adır. İnsanlar bu yolda, ilâhi iradenin pozitif veya negatif oluş şekliyle çalışarak yaşamak için söz vererek, borçlu bir durumda dünyaya, *kaza* adını verebileceğimiz kendi öz hayatlarını yaşamaya gönderilmişlerdir. Bu geliş gidiş yolundaki tecellilerin tümü, Allah'ın bağıışı içindedir. Bu sözlere Kur'an, 7:172'de nasıl bir destek veriyor, dinleyelim: "Rabbim, insanoğlunun sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş, onlara: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim' demiş ve buna kendilerini şahid tutmuştu."

O halde sözün ferdiliğini de göz önüne alarak, bu yolda giderken Kur'an 17:15'e kulak verelim: "Kim doğru yola gelirse, ancak kendi lehine yola gelmiş ve kim de

saparsa, ancak kendi aleyhine sapmıştır. Kimse kimsenin günahını çekmez. Biz peygamber göndermedikçe kimseye azab etmeyiz." Evet, bu ayetin ışığı altında düşüncelerimizi biraz daha genişletelim ve devam edelim. Kader sırrında önemli bir noktaya, Muhiddin ibn Arabi'den şöyle bir açıklama getirmeye çalışalım: *Güneş ve gölge*. Evet, bu kavramları alalım.

Gölge unsuru, güneşin altında yürüdüğümüzde ortaya çıkar. Onu ancak güneşin altında fark ederiz. Güneş, Muhammedi Nuru, gölgemiz de o Nurdan aldığımız nasibi bize gösterir. Eğer bizler dönüp de gölgemizi yakalamak istersek, hüsrana uğrayacağımızdan hiç şüphe etmeyelim. Neden mi? Çünkü hepimiz, güneşten aldığımız ışığı kaçırmış olduğumuz ölçüde, ona yetişemez ve onu yakalayamayız. Kur'an 57:13, "Ardınıza dönün de ışık arayın," der.

Bizler, ancak iki ayağımız altındaki gölgeye yetişebiliriz. Yapacağımız başka hiçbir şey yoktur. Gölge, yaşadığımız dünyayı; iki ayağımızın arasında güneşin etkisiyle oluşan gölgemiz de, O'nun bizlere verdiği rızık ve kısmeti gösterir. Güneş ise Hak Teâlâ'nın varlığını sergiler. Kur'an 25:45-46. ayetler, bu sözlerimize şöyle destek verir: "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu durdururdu. Sonra biz güneşi ona delil kılıp, yavaş yavaş kendimize çekmişizdir."

Örneklerden de anlaşıldığı gibi, bu hayat oyununda herkesin kendine ait bir rolü vardır. O kişi, bu rolle dünya sahnesine gelmiştir. Eğer Kur'an'ı açıp inceleyecek olursanız, bu konuyla ilgili pek çok ayetle karşılaşacaksınız.

Allah bu konuyla ilgili olarak, Kur'an 54:29'da: "Kuşku yok ki biz, her şeyi kaderle yarattık" diyerek, O'nun programına inanmamızı istemiştir. "Herkes yaradılışına göre davranır. Rabbimiz kimin en doğru yolda olduğunu bilir" (17:84) sözleriyle de, ancak ilâhi iradesinin gösterdiği davranışlarla hareket edilebileceğini, kesin olarak bizlere vermiştir. O halde, her şeyin O'nun elinde olduğunu ve O'nun dilemesiyle gerçekleştiğini bilerek, yine Kur'an'dan 81:29'a bakalım: "Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe, sizler bir şey dileyemezsiniz."

Şimdi biraz nefes alıp düşünelim. Ne kadar aciziz düşünelim de doğruyu bulalım. Nedir doğru olan? Her zamanki gibi, yanıtları Kur'an verecek. Ayeti okuyalım ve iyice düşünelim.

Düşüncelerimize yön vereceğine inandığımız bir soruyla başlamak istiyoruz: Bir çocuk doğuyor. Ailesi onun nüfusuna, kendi bağlı oldukları dini yazıyorlar. Şimdi, sorumuzu soralım. Sizce o kişinin dini, ailesinin yazdığı din midir? Yanıtımız şöyle olacak:

Din, Allah'ı bilme kavramının uygulanaşına göre isimler almıştır. İşini en iyi yapan, yaptığı işi en iyi bilen, yaşadığı ortamda, ilişkilerini en güzel ayarlayan, Allah'ın

tüm yaratıklarına saygı ve sevgi gösteren, kendini devamlı tenkid eden ve özette, kendisine yapılmasını istemediği şeyi, başkasına yapmayan kişi insan olabilir.

Allah zaten yaratırken, kullarına bunu bağışlamış. Kendisine halife seçmiş. Bütün peygamberler, evliya, enbiya, sıddıklar ve şehidler ve de Hz. İnsan, bilgilerini Muhammedi Nur'dan alarak, Allah'ın isim ve sıfatlarını insanlara öğretmeye çalışmışlar. Kur'an'da bahsedilen tüm isimler O'nundur. İsa, Musa vb. gibi. Hepsini iyi bilmek lâzımdır. Din, ilim ve uygulamada mükemmellik ister.

Bu küçük sohbetin ışığı altında, dinin ilahi kaderdeki konumunu aramak üzere Kur'an sayfalarını çevirelim.

Kur'an'da verilen tüm isimlerin içerdiği kavramları bilmek için, insan, İlâhi kader programı gereği, Kur'an 84:19'un söylediği gibi: "Bir durumdan diğerine uğratılacak"tır. Yine, bu yasanın ilahi kader programından kaynaklandığını, "Allah'ın önceden gelip geçmişlere uyguladığı yasa budur. Allah'ın yasasında değişme bulamazsın" (48:23) ayetini okuyarak görüyoruz. Tüm bu ifadeler bizleri, yaratılış programının olması gereken durumu hakkında düşüncelere yöneltiyor. Pekiyi, yaratılış için ne deniyor? Kur'an 30:30. ayet: "Ey Muhammed, Hak'ka yönelerek kendini, Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği dine ada. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu bilmezler."

Sizlere sunduğumuz bu iki ayet, Allah'ın yasa ve yaratışının aynı olduğunu açık olarak vurguluyor. O halde, şöyle bir soru geliyor akla:

Allah'ın yaratılışta verdiği din nedir?

Hemen Kur'an sayfalarını çevirelim, arayalım. Bakınız 22:78 nasıl sesleniyor? "Daha önce ve Kur'an'da, peygamberin size şahid olması, sizin de insanlara şahid olmanız için size müslüman adını veren, O'dur."

Evet, artık bu seslenişi duyduktan sonra, insanların nüfuslarına ve söylediklerine bakarak, onlara "sen şusun" ya da "sen busun" demeyelim. Kimin ne olduğunu, hangi bilgide ve uygulamada olduğunu yalnızca Allah'ın bileceğine inanalım. Yine, Kur'an 9:51'in dediği gibi: "Allah'ın bize yazdığından başkası başımıza gelmez. O bizim Mevla'mızdır, inananlar Allah'a güvensin" diyerek, *ölüm* kavramına geçelim.

Ölüm

İlahi kader ve kapsadığı kaza, doğum ile ölüm arasında devam eder durur. Biz bu kavramı, Kur'an ayetlerine dayanarak, anlayabildiğimiz kadarıyla size aktarmak istiyoruz.

Yaratılış âleminde her varlık, bir ön nedenle çıkmıştır. O yaratıldıktan sonra, bir başkasının varoluşuna sebep olmuştur. Bizler, ölümü duyunca bitişe inanıyoruz. Aslında bu yok olma inancına sahip olmak, bilgisizliğin eseridir. Bilgi kavramı hayatın devamlılığına, diriliğe, canlılığa, harekete işaretler. Bilgisizlik ise ölüme, yani hareketsizliğe işaretler. Kur'an 35:28 bu konuda: "Allah'tan kulları içinde ancak ilim sahipleri korkar," der. O kullar bilgide derinleşerek, hayrete düşerler. Bu hayret, O'nun 96:3'te söylenen *Oku* emrinden bilgilenip dallanarak hayat kazanmıştır ve sonsuza kadar da devam edecektir. O halde Emir hareket ve hayatı simgelediğine göre, ölüm de yoktur.

Şimdi bu cümlelerimizi, Kur'an'ın bizlere anlattığı bir olayı sizlere aktararak açıklamaya çalışalım.

Hz. Musa'nın doğumundan evvel Allah, annesine vahyederek, bebeğini sandığa koyup suya atmasını emretmişti. Annesi, doğumdan sonra bebeği suya bıraktı. Tabut, suda gitti ve bir ağacın dibinde takılarak durdu. Sonra Firavun, onu oradan aldı ve Musa'yı dışarı çıkarttı. Kur'an 20:39, bu olayı şöyle verir: "Musa'yı bir sandığa koy da suya bırak; su onu kıyıya atar. Bana da, ona da düşman olan biri onu alır. Ey Musa, Gözümüzün önünde yetişsin diye seni sevimli kıldık." İlâhi Kaderdeki Hz. Musa programı, bu konuda bizlere hayli açıklama getiriyor. Tabut, yani sandık, onun ölümünü gösteriyor. Bu haldeyken suda gidişi, ona hayat vermiş, kurtuluşuna neden olmuştur. Tabutun ölümü simgelemesi ve sonradan kurtuluş tablosu, Kur'an 2:28 ile şöyle veriliyor: "Ölü idiniz, sizleri diriltti; sonra öldürecek, sonra tekrar diriltecek ve sonunda O'na döneceksiniz; öyleyken Allah'ı nasıl inkâr edersiniz?"

Böylece ilmin ne denli önemli olduğuna, bir kez daha şahid oluyoruz. Yine şahid olduğumuz bir diğer muhteşemlik de sevgi olgusunun doğuşu oluyor.

Yukarıdaki ayetten anlaşıldığı üzere, Âlemin varlığına sebep olan *sevgi*, yaratıcısına doğru hareket eden ve O'na yönelen bir unsurdur. Tabut, görünüşte ölüm, ama bêtında kurtuluştur. Lütfen bunu hepimiz iyi bilelim ve Hz. Musa ile ilgili ayetleri bir kez daha inceleyelim. Ölüm kavramını incelerken, çok dikkatli olmamız gerekiyor.

Ölüm, Yeniden Doğmaktır

Daha önceki sayfalarda ifade ettiğimiz gibi insan, ruh ve bedenden oluşmuş bir bütündür. Ölüm kavramı, bu ikisi için de geçerlidir. Biri beden in iflas ederek görevini tamamlaması, ikincisi de ruhun ölüme şahid olmasıdır. Allah'ın istediği, bizlerin bunları bilmemizdir. Bu dünyada yaşayan bizler, bir ölüme şahid olunca fena oluyoruz ve sürekli sorular soruyoruz. Halbuki bu sorular, İlâhi kader in programını kesinlikle değıştirmez. Eğer o kişinin bedensel ölümü o anda olacaksa, siz hiçbir şey yapamazsınız. Burada ilginç ve bilinmesi gereken bir nokta vardır. Kur'an 90:3: "Doğurana ve

doğurduğuna and olsun ki" diyerek, bizleri ölüme neden olan *Kahhar* ismine çeker. Zira bu âlemden ölmek demek, öbür âlemden doğmak, dirilmek demektir.

Hak'kın halkla olan bağlantısında, önceki sayfalarda verdiğimiz Beş unsur rol oynamaktadır ki, biz buna Beş Hazret (*Hazerat-ı Hamse*) adını veriyoruz. Bunlar: isimler, sıfatlar, cisimler, ruhlar ve ilâhi ilimi kapsayan ilâhi vücuttur.

Kuvvet ve kudret, büyük ve yüce olan Allah'a aittir. 20:5'in seslendiği gibi, "Rahman arşa hükmetmektedir." Allah'ın takdiri, kendi kudretine, kudreti iradesine, iradesiye ilmine bağlıdır. Allah'ın lâtif oluşu, her şeyde olup, bir şeyin adlandırılması ve yeteneğinin ortaya çıkarılması şeklinde tecelli eder.

Böylelikle, ruhun ölümüne geçelim. Bakalım Kur'an 21:35 ne diyor? "Her can ölümü tadacaktır." Burada ölüm, tekrar ediyoruz, ilimde, bilgide en üst seviyeye ulaşmak, hayretten hayrete geçmektir. Tıpkı bir çiçeğin en olgun halini görmek, izlemek gibi. Bu bilgi seviyesine, Kur'an 50:21'in önerdiği: "Her can, kendisiyle beraber bir sürücü ve şahid bulunduğu halde gelir" çalışmasıyla çıkılacağını, yine baş sayfalarda sizlere açıklamaya gayret etmiştik. Bu bilgi seviyesine gelen ve ölüme şahid olan kişi, "Mülkün Vahid ve Kahhar olan Allah'a ait olduğuna" tanık olur. Bakınız Kur'an 40:16, bizlere ne diyor? "Bugün hükümler kimindir?" denir; hepsi: 'Gücü her şeye yeten tek Allah'ındır' derler." Şahid olan, bilgi sahibi kul, bu bilgilerle donandığında, Hak kendi varlığından ona bir varlık ihsan eder.

Muhiddin İbn Arabi, *Lübb'ül Lübb* (Özün Özü) adlı eserinde ölümün gerçek anlamını bilen kul için, Kur'an 14:48. ayeti verir. Ayet aynen şöyle diyor: "Yerin başka bir yerle, göklerin de başka göklerle değiştirildiği, her şeye üstün gelen tek Allah'ın huzuruna çıktıkları günde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma. Doğrusu Allah güçlüdür, oç alandır."

İşte bilen kul, bu ayetin içerdiği bilgiyle donanır. Görüyorsunuz, ölümün gerçek anlamını bilmekle, kul nelere sahip oluyor. Hak Teala bilen kuluna ilâhi bir göz, kulak ve dil verir; onu Hak ile var edip, yokluk âleminde varlık âlemine geçirir. İbn Arabi, bu bilgi seviyesinin bundan daha fazla açıklanamayacağına özellikle işaret etmiştir.

Bu konu, ancak gönül gözüyle, gönül penceresinden dinlemeyle anlaşılabilir. Sözü geçen tüm anlamlara vâkıf olarak yaşamaya devam etmek, ölüm olmadan ölmek demektir ki, bunu "Ölmeden evvel ölünüz" hadisi şerifi bizlere açıklar.

"Ölmeden evvel ölünüz" hadisinin içerdiği bilgiye her birimiz, İlâhi Kader gereği vâkıf olmak zorundayız: Ama bugün, ama yarın. Bunun zamanı, O'nun programına bağlıdır. Yarının zaman sürecini sadece Allah bilir. Bu konuda Kitap, bizlere şöyle bir açıklama getirir. 39:42: "Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları

esnasında ruhlarını alır. Ölmelerine hükmettiği kimselerinkini tutar, diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda düşünen kimseler için dersler vardır."

Kur'an'ı inceleyecek olursanız, Allah'ın tüm kullarını, bu bilgi seviyesinde görmeyi arzuladığına şahid olursunuz. Hatta bu konuda Allah, 4:159. ayetle kullarına bu bilgiyi sunacağını müjdelemiştir. Ayet aynen şöyle: "Kitap ehlinden, ölmeden önce, İsa'ya inanmayacak yoktur."

Bu bilgi seviyesi hakkında çok şeyler yazılabilir ve söylenebilir. Biz, başta da söylediğimiz gibi, bunu sizlerden bekliyoruz.

Şunu hepimiz bilmeliyiz: Allah'ın insana en yakın olduğu bilgi seviyesi, ölüm anıdır. Kur'an 56:85 bunu bizlere şöyle verir: "Kişinin canı boğaza dayanınca ve siz o zaman bakıp kalırken, Biz o kişiye sizden daha yakınızdır, ama görmezsiniz." Evet, bu bilgi seviyesinde, kul ile Allah arasında perde yoktur. Yalnız, Kur'an 50:16'yı unutmamalıyız. Bu ayette Allah, "Biz insana şah damarından daha yakınız" diyerek, tüm kullarına, bilgi seviyelerinde ayırım yapmadan yakın olduğunu hatırlatır. Bu yakınlık, bilgilerin çoğalmasıyla perdelerin kalkmasına yol açar ve ölüm kavramındaki bilgiyi bilmede, anlamada, gözlemede kişiye basamak olur. Çok önemlidir...

Sonuç olarak: Verilen tüm ayetlerin, hadislerin ve kudsî hadislerin ışığı altında özetleyecek olursak, şöyle diyebiliriz. İnsanın bu dünyada ulaştığı maddi ve manevi her şey, Necm Suresi 39'un hükmüne tâbidir: "İnsan ancak çalıştığına erişir." Bu çalışmalarla dolu yaşantıda, Allah'tan kullara verilen, duaların en büyüğü olan bir müjde vardır ki, o da Tövbe'dir. Yaşarken hatalar, yanlışlar vb. şeyler her zaman olabilir. Kişi, bu yanlışları kendinde görür ve üzüntü duyarsa, o zaman o kula yeni bilgiler öğretilir.

Bu hissin karşılığı: Tövbe'dir. Tövbenin kabulünde, kul ile Allah arasında perde kalkar. İster olgun olalım, ister olgun olmayalım, Allah, tövbe denen o muhteşem unsurla, bilgide yardımcı olur. Kur'an 4:17 şöyle der: "Allah kötülüğü bilmeyerek yapıp da hemen tövbe edenlerin, tövbesini kabul etmeyi üzerine almıştır. Allah, işte onların tövbesini kabul eder. Allah Bilendir. Hakim olandır."

O halde, kendimizi devamlı bu ayetin ışığı altında tenkid edelim. Hata bulamadığımızda da üzülelim, aramaya yılmadan devam edelim. O gün bulamadıysak, daha önceki günlere ve senelere gidelim. Hataları bulmak, bulduğunuz konuda sizin eğitiminize, bilginizin artmasına sebep olacaktır. Böylece hangi meslekte, nerede çalışıyorsanız, hem maddeten, hem de manen yükseldiğinizi göreceksiniz.

Yaşantımızda, Allah'ın bizim için belirlediği yasağı ve rahmeti değiştiremeyeceğimize inanarak, O'nun sevgisinin en büyük şifa olduğunu bilelim.

Sözlerimizi, Kur'an 2:104 ile bitirelim:

"Ey İnananlar! Peygamber'e, 'Bizi de dinle' demeyin, 'bizi gözet' deyin ve dinleyin; inkâr edenlere elem verici azab vardır."

EVRAĞI ŞERİFE (SALATÜ SELAM)

(AŞağıdaki yazının abdestli olarak, m¼mk¼nse iki rekat namaz ile okunması rica olunur. AŞk ve muhabbet ile ruhunuza aksetmesi için, dikkatle okunması gerekir.)

Euz¼ billahi mineŐŐeytanirracim. Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamd¼llillahi Rabbil ¼lemiyn. Errahman, errahim. M¼liki yevmiddiyn. İyyake na'b¼d¼ ve iyyake nesta'ıyn. İhdinassıratel m¼stakıym. Sıratel leziyne en'amte aleyhim, ğayril mağdubi aleyhim veled dalliyn. (Amin ya Muin)

İnnallahe ve mel¼iketehu yusall¼ne alennebiy. Y¼ eyy¼hel leziyne amen¼, sall¼ aleyhi ve sellim¼ teslim¼.

Allah¼mme salli ve sellim ve b¼rik al¼ seyyidina Muhammedin ve al¼ ¼lihi ve sahbihı ecmaiyn.

S¼bhane Rabbıke Rabbil ızzeti amma yesifun, ve sel¼m¼n alel m¼rseliyn, velhamd¼llillahi Rabbil ¼lemiyn.

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Resulallah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Habiballah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Halilallah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Nebiyallah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Safiyallah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Hayra Halkillah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya N¼re ArŐillah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Emiyne Vahyillah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya men Zeyyenehullah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya men Őerrefehullah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya men Kerremehullah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya men Azzemehullah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya men Allemehullah

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya Seyyidel M¼rseliyn

Esselat¼ vesselam¼ aleyke ya İmamel M¼ttakiyn

Esselatü vesselamü aleyke ya Hatemen Nebiyyin
Esselatü vesselamü aleyke ya Rahmeten Lilâlemiyn
Esselatü vesselamü aleyke ya Şefiyül Müznibiyn
Esselatü vesselamü aleyke ya Resulü Zişan

Salavatullahi ve melâiketihî ve enbiyaihî ve hameleti arşihî ve cemîyyi halkihî
alâ seyyidina Muhammedin ve âlihî ve sahibihî ecmâiyn.

Allahümme salli alâ seyyidina Muhammedin abdike ve nebiyyike ve habi-
bike ve resuliken nebiyyil ümmiyyi ve alâ âlihî ve sahibihî ve sellim. (3 kere)

Allahümmec'al efdale salavatike ebeden
Ve enma berekâtike sermeden
Ve ezkâ tahîyyatike fadlen ve adeden
Alâ eşrefil halâkıl insaniyeti
Ve mecmaul hakaykıl imaniyeti
Ve turit tecelliyatil ihsaniyyeti
Ve mehbitil esrarir Rahmaniyyeti
Ve arûsil memleketir Rabbaniyeti
Ve vasitati ikdin nebiyyine
Ve mukaddimi ceşsil mürseliyne
Ve kaadi rekbil enbiyail mükerremiyne
Ve efdalil halkı ecmâiyne
Hamilil livail izzil âlâ
Ve maliki ezimmetil mecdil esnâ
Şahidi esraril ezeli
Ve müşahidi envarı sevabikıl üveli
Ve tercümanı lisanil kıdemi
Ve menbail ilmi ve hilmi ve hikemi
Mazharı sırrul cûdil cüziyyi vel külliyyi
Ve insani aynil vücudil ulviyyi vessüfliyyi
Ruhi cesedil kevneyni (3 kere, her defasında vücuda mesh)

*Ve ayni hayatiddâreyini
El mütehakkıki bi alerrütebil ubudiyyeti
Vel mütehallıki biahlâkıl makamatil ıstıfaiyyeti
El halilil âzam, vel habibil ekrem,
Seyyidina Muhammed İbni Abdillâh İbni Abdülmuttalib.
Ve alâ sairil enbiyail mürseliyne.
Ve alâ melâiketikel mukarrebiyne
Ve alâ ibadullahis salihiyne
Min ehli semavati ve ehli ardiyne
Küllemâ zekerez zâkirûne
Ve gafele an zikrikel gaafilûne
Ve sellim ve radyallahü anh,
Eshabı Resulillâhi ecmaiyne.*

EVRADI ŞERİFENİN AÇIKLAMASI

Fatiha Suresi (1:1-7) :

Euzü billâhi mineş şeytanirraciym. Bismillâhir Rahmânir Rahiym.

Cenabı Hak buyuruyor ki:

– Benim ilâhi sıfatım olan Allah Kelamını, yani Kitabı'mı okumak istediğin an, ona muhatab olmaya niyet ettiğin zaman, "Ben Allah'ın rahmetine sığınır, kalbimi, nefsimi Allah'ımın fazilet ve rahmetine kavuştururum" diye, ilâhi rahmetten kovulmuş, uzaklaştırılmış Şeytan'dan bana sığın.

İnsanın, Rabbine şahit olma (*müşahede*) huzurunda, onun ilâhi feyzlerine (*bereket, irfan*) gark olmuş kalmasına engel olan her şeyden Hak'ka iltica etmesi, Allah'a sığınmadır (*istiâze*). Bu da marifetullah ile olur. Çünkü Şeytan, ancak arifin kalbinden korkar. Arifin kalbinin ufuklarından doğan Muhammedî hakikat güneşi, Şeytan'ı yakar ve uzaklaştırır.

Kul Rabbine bu şekilde içten, duyarak sığındığında, Cenabı Hak, "Korkma! İsmimi an, yani 'Rahman ve Rahiym olan Allah'ın ismi ile başlıyorum' de" buyuruyor.

Bu yüzdendir ki, besmelesiz işe sonsuz iş denir.

Besmelede üç ismin, yani Allah, Rahman ve Rahim isimlerinin bir arada anılmasında üç cins kula işaret vardır:

1. Nefslerine zulmedenler (*Fe minhüm zâlimün linefsihi*),
2. Nefslarını frenleyenler (*Ve minhüm muktesid*),
3. Hayırlı iş sahipleri (*Ve minhüm sâbikun bil hayrat: Fâtır, 35:32*)

Evet, Besmele, kalbin kandili, Allah Kelamının anahtarıdır.

Azametini kalemlerin değil, çağların tefsir etmiş olduğu, imanın düzenleyicisi; anlamını kavramayanları bile, okunduğu vakit dinlemekten usandırtmayan, ilimlere konu, sanatlara model veren Kur'an'ı Kerim'in esrarının anahtarı da, Fatiha'dır.

Elhamdülillahi rabbil âlemiyn.

Evrenin bütün varlıkları ve zerrelereinden gerek söz, gerekse hareket olarak ortaya çıkan bütün sonsuz hamd ve övgüler, Rab'lık makamına Sübhanî tenezzülü ile tenezzül eden, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

İnsanın, kendisinin başlıbaşına bir âlem olduğunu ve kendisinde var olan gerçekleri düşünerek: "Ben kimim? Nereden geldim, nereye götürüleceğim? Gelmemde, gitmemde karar sahibi ben değilim" diye düşünmesi, insanlık (Âdemiyet) makamına ayak basmasıdır. Âdemiyette teklif yer alır: "Aslını ara" emri verilir, bu arayışa da hamd ile başlanır.

Hamdin lisanı üç türdür:

- İnsani dil ile hamd,
- Ruhani dil ile hamd
- Rabbani dil ile hamd.

İnsani dil ile hamd, umumun (avamın) hamdidir ki, bu Allah'ın nimetlerine karşı yapılan hamddir. Kişi, Hak'kın o ikramını kalbiyle tasdik edecek, onu yerli yerince sarf edecektir.

Ruhani dil ile hamd, seçkinlerin (havassın) hamdidir ki, kalb zikri ile olur. O kimsenin hali terbiye edilir, davranışları temizlenir.

Rabbani dil ile hamd, arifin hamdidir.

Muhabbet ehli hamdederler, o hamdleriyle keşif ışıklarına nail olurlar.

Marifet ehli hamdederler, o hamdleriyle cemalin müşahedelerine nail olurlar.

Kıscacası hamdetmek, Hak Teâlâ'nın zatını övmek, yüceltmektir. Onun için hayatın evveli de hamd, sonu da hamddir.

Allahu Teâlâ'nın zatına layık olan övgüyü, hürmeti hiç kimse layıkıyla bilemez, ona güç yetiremez. Onun için imdat, Allah'tandır. Bu nedenle hamdü sena, Zâtı ile, Sıfatı ile, Efali ile yaratıkları derece derece meydana getirip, imdad eden *Rabbil Âlemiyn*'e mahsustur.

Rabbil Âlemiyn'dir: Müminlerin kalbini sabır ve ihlas ile, sadakat ve vefa ile terbiye eder.

Rabbil Âlemiyn'dir: Cisimleri, nimetler vücuda getirerek terbiye eder.

Rabbil Âlemiyn'dir: Ruhları, keremini (cömertlik) göstererek terbiye eder.

Şu da iyi bilinmelidir ki, yaratıkların öncesi, karanlığın zıddı olmayan Muhammedî Nur (ışık), Muhammedî Ruh'tur ki, O Akıl Küll'dür (Tümel Akıl), âlem de onun açıklaması, ayrıntılarıdır.

Errahman, errahiym.

Âlemi yaratan Rahman, ona imdad eden Rahiym'dir.

Rahman Kıdem (ezeliyyet) ismi, Rahiym Bekâ (ebediyyet) ismidir.

Mâlîki yevmiddiyn.

Din gününün, kıyamet gününün sahibi Allah'dır. Kıyamet günü, haşr (derleniş) ve neşrdir (dağılış), yani hesap günüdür. Her sınıfın maksatları ve çabalarının hesab edildiği gündür.

Ariflerin Vechi Kerim'e (Soylu Yüz) baktıkları, amel sahiplerinin iyiliklerle karşılaştıkları, zalimlerin kahrı tecellilerinde kaldıkları gündür.

O günde, bu dünyada kullandığımız küçük tasarruflar kaldırılır. O günde tam izin, Makamı Mahmud'un sahibi, "Elbette Rabbim sana ihsan edecek, sen de hoşnut olacaksın" fermanının mazharı, Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın zâtından başkasına verilmemiştir.

Şimdi, ruhun bağımsızlığını ve sevinçlerini ilan eden, önce ibadet, sonra yardım istemeye işaret eden ayetler geliyor.

İyyake nabüdü ve iyyake nestaiyn.

"Ya Rabbi! Her konuda yardımını senden dileriz ve senden aldığımız varlıkla, ancak sana ibadet ederiz. İbadetimiz, bizim varlığımızla değildir. Güç ve kuvvet senindir. Sen yardım ettin de sana kulluk ettik. Biz senin lütfuna bakıyoruz, kendi amellerimize bakmıyoruz. Ne amellerimize bakıyoruz, ne de ödül talep ediyoruz; ancak sana

kulluk ediyoruz. Çok çok ihsan etmeni istiyoruz. Bütün gazezlerden, ilgi ve ilişkilerden soyunduk. Bu halimizde bize yardım et. Bu halimizin devamını yalvarıyoruz. Emrin ile kulluk ediyoruz, lütfunla yardım dileniyoruz. Bütün varlıklar geçici, sen kalıcısın (bâki)."

Allah'a kulluk dört türlü olur:

1. Arzu (rağbet) ile,
2. Korku (rehbet) ile,
3. Utanç (hayâ) ile,
4. Sevgi (muhabbet) ile.

İbadetin en güzeli, sevgi ile olanıdır. İşte tevhid, bu ayetin işlemeyle olur. Resûllük huzuruna tam bağlanmadıkça, yardım dileme olmaz.

İhdinas sıratel müstakiym.

"Ya Rabbi! Bizi yardımlarınla bizzat doğru yola eriştir. Senin muradın ne ise, ona hidayet et. Tevhid zirvene giden yolu hediye etmeni dileniriz."

Sıratelleziyne en'amte aleyhim, ğayril mağdûbi aleyhim veledalliyn.

"O yol, peygamberin, şehitlerin, sıddıkların ve kâmillerin yoludur. Gerçeklerin keşfedildiği yoldur, marifet, güzel edeb menzildir. Onlara ihsan etmişsin. Gazabına hak kazananlardan, sapkınlıkta kalanlardan, Rab'lık lütuflarını unutanlardan, gerçekleştirmeyi (tahkiki) bırakıp şekilde (taklidde) kalanlardan, kulluk kapısından kovulanlardan, mekr (hile, aldatma) ve istidracı (hak edilmemiş ilerleme, sahte keramet) mazhar olanlardan olmamayı yalvarırız."

Amin (Bu yalvarmamızı kabul et, Ya Rabbi!)

İnnallahe ve melâiketehu yusallune alennebiy, ya eyyühel leziyne âmenû, sallû aleyhi ve sellimû tesliyma. (Ahzab Suresi, 33:56)

Allahu Teâlâ ve Melekler, Makamı Mahmud ve şefaât makamıyla yüceltilmiş olan Nebiyyi Ekrem Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a salat ve selam ederler.

Rahmet ve kerametın her türlüşü ile, Ahmedî erdemini yücelterek, saygı ile överler.

Ey inananlar ve geleceğın, inananların olduğuna inananlar!

Gayeleri Hak olanlar!

Hak'kın "mümin" ismine mazhar olanlar!

Siz de O'na, o Ulu Peygamber'e salat ve selam edin, onu güzel zikir ile anın.

Gerek melek, gerek insan, ona salat ve selamda bulunmakla yükselir.

Ey talib!

Muhammedî Zât o kadar nazik bir manadır ki, Cenabı Hak, Habibi'ne (sevgilisine) yapılacak salavatı kendisine havale ettiriyor da: *Allahümme salli alâ Muhammedin* buyuruluyor.

Bir dini emirde de:

"Kim benim Resûlü Ekrem'ime bir salavat getirirse, ben o kimseye on salavat getiririm" diye ferman ediliyor.

Söz olarak salat ve selam: *Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed*, anlam ve gerçeği itibariyle de, Resûlü Zîşan'a sevgiyle tabi olmak, izinden yürümek, bu kötülük dünyasında ayak kayacak yerlere çakılmış olan semavi işaretlere, gören bir gözle bakarak sayılı nefesini haksız tüketmemektir.

Bu nedenle dualarımızın da hakkımızda hayırlı olarak kabul edilmesi için, duadan önce salavat ile başlamak ve sonunu salavat ile bitirmek lâzımdır.

Sübhanе rabbike rabbil izzeti amma yesifun, ve selâmün alel mürseliyn, elhamdü lillahi Rabbil âlemiyn. (Saffat, 37:180-182)

(İmamı Ali Keremallahu Zatehu Hazretleri, "Her kim ahirette Cenabı Hak'tan özel bir ikram isterse, bu üç ayeti her meclisin sonunda okusun," buyurmuşlardır.)

Ey resûllerin en mükemmeli! Müşriklerin (Allah'a ortak koşanların) şirklerine, yalanlarına göğsün daralmasın, asla önem verme. (Hak kuvvette değil, kuvvet Hak'tadır. *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah*: Allah'tan gelen dışında güç ve kuvvet yoktur.)

Her emrine galip, kudret ve kuvvet sahibi olan Rabbin, müşriklerin O'nu, şan ve azametini layık olmayan sıfatlarla vasıflandırmalarından münezzehtir.

Enbiya ve mürseliyne, evliya ve sıddikiyne, ehli imana, ehli irfana selam olsun.

Hâlen ve kâlen hamdü senâ, âlemlerin Rabbi olan Allahu Teâlâ'ya olsun.

Ey Allah'ın Resûlü! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın sevgilisi! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın dostu! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın Peygamberi! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın saf kıldığı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın hayırlı yarattığı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah arşının ışığı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah vahyinin emîni! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın birlik zatını Cenabı Ahmediyyete fethederek süslediği, şereflerin tümüyle şereflendirdiği, sureti Hak, siyreti Rahman Habibi Kibriya! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Hak'kın seçkinlik kanunu ile yücelttiği, Sübhani saygısına mazhar kıldığı Resûller Şahı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey öncenin ve sonranın bütün ilimleri ile teçhiz edilen Resûller Sultanı, hayır ve şerri gösteren, bütün salavatların üzerine olduğu! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey peygamberlerin seyyidi (önderi)!

Ve ey takva sahiplerinin imamı!

Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey âlemlere rahmet olan!

Ey nebilerin sonuncusu!

Ey günahkârların şefaâtçisi!

Ey en alçağı en yüksek yapmak hakkını alan En Şanlı Resûl, Âlemlerin Rabbinin Resûlü!

Salatü selam senin üzerine olsun.

Allah'ın, meleklerin, peygamberlerin, Arş'ı taşıyan meleklerin, bütün halkın selamları, salavatı, hürmetleri, yüceltmeleri, güzellikleri, bizim Efendimiz Muhammed Mustafa Hazretleri ile, onun ailesi ve eshabının üzerinedir.

Allah'ım!

Salatü selam, tam, halis kulun olan Habibin ve Resulün, Nebiyyi Ekrem'in, her şeyin kaynağı olan Muhammed Sallallahü Aleyhi Vesellem'in üzerine olsun.

Ya İlâhi!

Efendimize, başımızın tacı, özümüzün nuru, gönlümüzün sevinci olan En Şanlı Resûlümüze, O, zatından zatına tecellinde beliren, Hak aynası bulunan ışıklar ışığına, en yüksek makamın sahibine, her güzelliğin aslına, açık ve anlaşılır bir dile sahip kıldığın Resulü Ekrem'ine salatü selam olsun.

Allah'ım!

Ebedî, sürekli lütuf ve ihsanın, hayır ve bereketin, selamın, lütuf ve sayı açısından temiz olan şeylerin:

İnsan yaratılışının en şerefli, iman hakikatlerinin toplamı, ihsan tecellilerinin Tûr dağı, rahman sırlarının iniş yeri, Mirac'daki gece uçuşunun misafiri, "kendi keyfine göre konuşmayan", Birlik (Ahadiyet) sarayının sırlarına mahrem olan, yaratıkların en üstünü, Hamd Sancağı'nın sahibi, nebilerin imamı (öncüsü), yüksek ululuk dizginlerinin sahibi, ezel sırlarının şahidi, asli sevap nurlarının müşahidi, kıdem (öncesizlik) dilinin has tercümanı, ilmin, yumuşaklığın ve hikmetlerin kaynağı, hem cüzi (parça), hem külli (bütün) kerem (cömertlik) sırlarının mazharı, Kâinat'ın Nefsi Natıka'sının kalbi, yüce ve alçak vücutların aslının insanı, iki cihan cesedinin ruhu, dünya ve ahiret hayatının özü, rütbelerin en üstünü olan kulluk (ubudiyet) rütbesiyle rütbeli, ilâhi ahlakla ahlaklanmış, Halili Azam, Habibi Ekrem, Seyyidimiz Muhammed İbni Abdillâh ibni Abdülmuttalib Hazretleri'nin üzerine olsun.

Ve diğer peygamber ve habercilerinin, sana yakın olan meleklerin, göklerdeki ve yerdeki ehlinden salih kullarının üzerine olsun.

Ya Rabbi!

Seni zikredenlerin zikri, zikrinden gafil olanların da gafleti devam ettiği müddetçe salatü selamın, onların üzerine olsun.

İlâhi! Selam, senin Peygamberinin bütün dostlarının üzerine olsun.

ÇOCUK VE GENÇTE DİNİ DUYGUNUN VARLIĞI

(Bütün insanlığı toptan ele aldığımızda, ana ve babadan, çocuk ve gençlerden anlaşılıyor ki, din fitratı, Yaratan Allah'tan bütün insanlığa bir ihsandır. Tarihe göz atarsak, Âdem Aleyhisselâm ilk insan ve aynı zamanda ilk peygamberdir. Oğlu Şit Aleyhisselâm, Nuh Aleyhisselâm, İbrahim Aleyhisselâm, Musa Aleyhisselâm, İsa Aleyhisselâm ve Hazreti Muhammed Aleyhisselatü Vesselam'a peygamberlik, çocukluktan verilmiştir.

Biz de çocuk konusunu bunun için ele aldık. Her ana-baba, çocuklarına dini öğretmek ve aşlamak mecburiyetindedir. Cenabı Allah, rahmeti ile yardımcımız olsun.)

Konuyu incelemeye başlarken, duygu ve dinî duygunun ne olduğu gibi psikolojik tahlillere girmeden, doğrudan doğruya çocuk ve gençteki dinî duygunun varlığından bahsedeceğimizi belirtmeliyiz.

"Din duygusu, kökleri ve kaynakları itibariyle insan fitratına bağlı derûnî bir heyecan ve duygudur." Dolayısıyla bu duygunun insan yavrusu olan çocukta ve gençte bulunması gayet tabiidir. Çocuk ve gençte kendiliğinden gelen dinî bir hissin bulunduğu ve çocuğun kalıtım bakımından dinî (*religious*) sayıldığı, bugün psikolojik bir gerçektir.

Son zamanlarda yapılan din psikolojisi araştırmaları da, çocuk ve gencin ruhen dine yabancı olmadığını, bilakis onun da kendine göre bir dinî inancının olduğunu ispatlamıştır. Aynı şekilde, pedagojik tecrübeler de çocuk ve gençte büyük bir dinî potansiyelin varlığını ortaya koymuştur.

Çocuk ve gençte din ve inanç duygusunu çeşitli yönlerden ele alacağız. Önce memleketimizde yapılan araştırma sonuçlarını ortaya koyacak, sonra Batılı psikologların görüşlerine yer vereceğiz. Ayrıca bu duygunun Kur'ân ve Hadis'te ne şekilde yer aldığına değinerek, İslam bilginleri ve filozoflarının bu konudaki görüşlerini tahlil edeceğiz.

1. Memleketimizde Yapılan Araştırmalara Göre

Bilindiği gibi, Din Eğitimi ve Din Psikolojisi, memleketimizde henüz kurulan ilim dallarındandır. Bu durum, adı geçen ilim dallarındaki araştırmalara da tesir etmektedir. Nitekim çocuk ve gençteki dinî gelişimi ele alan psikolojik araştırmaların yok deneye kadar az olduğu söylenebilir. Ancak Doç. Dr. Kerim Yavuz'un bu konuda ger-

çekleştirmiş olduğu araştırmadan bahsetmek ve ortaya konulacak görüşlerin de bu kaynağa dayandırılacağını belirtmek yerinde olur.

Çeşitli ilkokullarda 7-12 yaş grubundaki çocuklara uygulanan anketler sonucunda Yavuz, şu sonuçlara varmaktadır: "Çocukların Allah inancı ile karşılaşması çok küçük yaşlarda başlamaktadır. Çocuğun dinî inançlarla karşılaşması, kendisine oldukça duygusal bir zenginlik kazandırmaktadır. Bu onun Allah ve din ile ilgili hususları öğrenmek için gösterdiği özel ilgiden daha iyi anlaşılabilir." Yapılan anketler sonucunda, çocuğun dine karşı canlı bir ilgi duyduğu, merakla başta Allah'ı öğrenmek ve anlamak istediği, küçük yaşlardan itibaren dua, namaz gibi dinî pratiklere karşı istek duyarak, bir yandan bunları denemeye çalışırken, öte yandan dinî konulara karşı sonsuz bir öğrenme özlemi içinde bulunduğu öğrenilmiştir.

Yine aynı araştırmada, çocukların en çok Allah'ı merak ettikleri ve bütün ilkokul dönemi boyunca zihni ve ruhî güçleri çerçevesinde O'nu düşündükleri ve anlamaya çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Onlar başta Allah'ın zâtı, fiilleri, yaratması ve yarattığı varlıklar ile ilgilenmektedirler. Yavuz'a göre çocuklar O'nu akıllarıyla kavramakta güçlük çekmelerine rağmen, neticede neredeyse ilâhiyatçı düşünürlerin benimsediği gibi, "Zorunlu Varlık" (Vâcibül Vücûd: Allah)'da karar kılmaktadırlar. Çocuk ve gençlerin bu şekilde bir inanca sahip olmalarında birçok faktörün etkisi vardır. Bunlar, fitrat, kolay inanırlık, dinî hazırlık ve uyumdur. Yeri geldikçe her birisine değineceğimizi belirterek, Yavuz'un bu konudaki diğer görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Çocuklar ve gençler, Allah'a inanmak için ilgi, eğilim, arayış ve özlemlerini daha küçük yaşlardan beri dışarıya yansıtmaktadır. Onlar Allah'a inanırken, itiraz etmeden, kuşkulandırmadan, nedenini araştırmadan inanmaktadırlar. Ancak şurası ifade edilmelidir ki, çocuk dininin karakteristik özelliklerinden birisi de, dinî gelişmenin henüz tam şekillenmemiş ve belli prensiplere ulaşmamış olmasıdır. Buna rağmen çocuğun inancının tabii olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

2. Batılı Psikoloğlara Göre

Batıda yapılan araştırmalarda, Rousseau'nun, "çocuğun dine karşı yabancı olduğu, ona dinî bilgiler öğretilmesinin yanlış olacağı ve ancak 12-13 yaşlarından sonra, çocuk ve genç istediği zaman ona dinden bahsetmek gerektiği" görüşünün tesirlerini görmek mümkündür. Nitekim yıllarca çocuk ve genç psikolojisiyle ilgili çalışmalarda dinden ya hiç bahsedilmemiş ya da pek az söz edilmiştir. Ancak son zamanlarda bazı batılı psikoloğlar, tarafsız ve önyargıdan uzak bir şekilde yaptıkları araştırmalar sonucunda dinin, çocuğun ve gencin ruhuna seslendiği ve onun psişik yapısına uygun düşeceği görüşünde birleşmişlerdir.

C.G. Jung, insanda tabii olarak bir dinî faaliyetin var olduğuna inanmakta ve "İnsanın ruh sağlığı ve kararlılığı, içgüdülerinin olduğu kadar bu doğal dinsel işlevinin de (tabii dini faaliyet) uygun bir biçimde ifade edilmesine bağlıdır" demektedir.

Remplein de, çocuğun ve gencin ruhuna dinî eğilim ve duyguların yerleştirildiği ve büyük bir ihtimalle her çocuğun Allah'a inanmak için hazır bir durumda olduğu kanaatindedir. Ayrıca o, "Her şeyden büyük ve her şeyi yaratıp istediği gibi idare eden bir Allah düşüncesi çocuğun ve gencin ruhî ve manevi gelişmesine tamamen uygundur" demekte ve bu görüşünü şu ifadelerle daha belirgin bir şekilde vurgulamaktadır: "Dinî inancın tohumları hiç şüphesiz insanın ruhunda ve benliğinde bulunmaktadır. Nasıl insanlık daha ilkel basamakta iken dinî tasavvur ve duygulara sahip idiye, o zamandan bu zamana kadar çocuğun ve gencin ruhî ve manevi gelişmesi, nesillerden nesillere sürüp gelen bir gelişmenin devamıdır."

Gemelli ise çocuk ve gençteki dinî duyguyu insiyakî bir temayül olarak görmekte ve dört yaşından küçüklerde bile, öğrenme ve taklitten ayrı bir dinî tutumun varlığına inanmaktadır. O, "Hürmet etme ve baş eğme tutumları, çevre tesiriyle dahi açıklansa, bu insiyakî temayülün bir sonucudur," demektedir.

Öte yandan A. Vergote da çocuk ve gençte büyük bir dinî potansiyelin var olduğuna inanmaktadır.

Batılı psikologların, "doğal dinsel işlev; dinî eğilim ve duygu; dinî inanç tohumları; insiyakî temayül; dinî potansiyel" adını verdikleri kavramları, İslam inancındaki fitrat prensibiyle açıklamak mümkündür.

Bu düşüncede olan diğer Batılı psikologların ortak görüşlerine göre, çocuk ve gencin dinî inancında içten gelen tabii, içgüdüsel ve duygusal bağlanma temayülü rol oynamaktadır. Onlar, dinî duygunun insiyakî bir temayül olduğunu söylerken; aynı zamanda ferdî yaşayışın temelinde de dinî istidadın varlığını kabul etmektedirler.

3. Kur'ân ve Hadislere Göre

Din duygusu, Kur'an ve Hadis'te şöyle ifade edilmektedir:

Kur'ân'da "Yüzünü doğru bir din olan İslâm'a, insanların fitratına uygun olan dine çevir" buyurularak, insanın dini kabullenmeye yetenekli bir tarzda yaratıldığına işaret edilmiştir. Yine Kur'ân'da, Hz. İbrahim'in içten gelen bir kuvvetin tesirinde kalarak hakiki olan ilâhi kudreti aramaya çalıştığından, düşünce ve muhakemelerden sonra, gökleri, yeri yaratan, sonra da onları emri altına alan tek varlık olan Allah'ı nasıl bulduğundan bahsedilir. Hz. İbrahim'i buna sevkeden, yaratılışındaki din duygusundan başka bir şey değildir. Çünkü "Allah, insan fitratına kendisini araştırıp ibadet etme temayülü ihsan etmiştir." Diğer bir ayette de bu hususa dikkat çekilerek şöyle buyurulmuştur: "Rabbin, insanoğlunun sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş, onlara,

'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demiş ve buna, kendilerini şahit tutmuştu. Onlar da, 'Evet, şahidiz' demişlerdi."

Elmalılı Hamdi Yazır, yukarıda ilk olarak ele alınan ayetin (Rûm, 30:45) tefsirinde, "İnsanın, insan ruh ve zekâsının aslı, fitratı, Hakkı tanımak ve Hak Yaradanından başkasına kul olmamak içindir," demektedir. O, "Her ferdin ruhuna bir Hak duygusu ve Allah'ı bilme gücü yerleştirilmiştir" derken, insan ruhunun asıl fitratı Allah'ı tanımak ve O'na bağlanıp teslim olmaktır, demek istemektedir. Yazır'a göre ruh insana, Allah'ı duyması, O'na uyması, kendini ve Allah'ı tanınması ve itaat etmesi için verilmiştir. Ayrıca Yazır, bu duygunun tesiriyle başları sıkıştığı zaman en azılı kâfirlerin bile derinden derine, Yaradan'a karşı bir iltica hissi duyduklarını da eklemektedir.

Burada, Hz. Peygamber'in, fitrat'ı konu alan hadislerinden de söz etmeliyiz. Bu hadislerin ortak manasını ele aldığımızda, şu ifadeleri buluruz: "Her çocuğu annesi fitrat üzere dünyaya getirir. Onun bu hâli, konuşma çağına kadar devam eder. Sonra ebeveyni onu, hıristiyan, yahûdi, mecûsî (ateşperest) veya müşrik yapar. Eğer anne-babası müslüman iseler, çocuk da müslüman olur." Bu ifadeler aynı zamanda, inancın teşekkülünde rol oynayan iç ve dış (ırsî ve çevre) faktörleri de açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hadislerde geçen "fitrat" kelimesi lûgatte, "Allah'ın, mahlukatı, kendisini bilip tanıyacak ve idrak edecek bir hâl üzere yaratması" anlamına gelmektedir. Ancak burada önemli olan nokta şudur ki, insanlardaki Allah inancı biyolojik olarak fitrî (yaratılıştan gelen) değildir. Eğer böyle olsaydı, hiçbir ateist (dinsiz)'in dinsiz olmaması gerekirdi.

Sonuç olarak fitrat, insanın doğuştan, tabii olarak Allah'a inanmaya yetenekli ve dinî inancı kabul etmeye elverişli bir yaratılışa olduğu anlamına gelmektedir. Zira çocuk ve genç iyiliğe ve kötülüğe elverişli olduğu gibi, doğruya ve yanlışla inanmaya da yetenekli bir yaratılışa sahiptir. Çocuk ve genç, ruhen zihni ve manevi değişimlere uğrar. Bu, iyiden kötüye doğru gelişebileceği gibi, kötüden iyiye ve hayra doğru da gelişebilir. İşte burada, çevrenin çocuk ve genç üzerindeki müsbet veya menfî tesiri söz konusudur. Zira Hz. Peygamber, fitrat ile ilgili hadislerinin hepsinde "... sonra ana-babası onu hıristiyan, yahûdi, mecûsî veya müşrik yapar; eğer ana-baba müslüman ise çocuk da müslüman olur" buyurarak, burada en önemli faktörün, çocuğun en yakın çevresini oluşturan ana-baba olduğuna dikkat çekmektedir.

Görüldüğü gibi çocuk ve genç, dine yabancı değildir. Aksine onun içinde dine karşı bir eğilim vardır. Çocuk ve genç, inanmaya istidatlıdır. Esasen çocuk düşünmeden, şüphelenmeden, ve itiraz etmeden inanmaya hazır olduğundan, söylenenlere içtenlikle inanır. Buna sadece dilin kabul edip inanışı denmez, aynı zamanda ruhun da kabulü ve inanışı denir. Tabii olan da budur. Çünkü çocuk inanmakla kendini güçlenmiş ve Allah'a yakınlaşmış hisseder. Onda bu duygu uyandııkça Allah'ın kendisine yakınlığı da o ölçüde artacaktır. Böylece çocuk ve genç hayatı iyi, güzel ve yaşamaya değer bulacak; o nispette de yaşama gücü artacaktır.

Bu durumdaki çocuk, inancının nedenini araştırmaya yatkın değildir. O, inancı üzerinde tahlil yapamadığı gibi, şuurlu bir şekilde anlama ve fikir yürütmede de bulunamaz. Eğer bu sırada çocuğun soruları görülürse, o bunların cevaplarına inanacağı için sorar. Böylece, inanmaya içtenlikle hazır olan çocuk, yoklayıcı sorularla dinî dünyaya girmeye çalışır. Çocuk inanmaya o kadar hazırdır ki, dinle ilgili öğretilenlerin ve duyduklarının çok çabuk etkisinde kaldığından, onlara itiraz etmeden inanır.

4. İslam Bilginleri ve Filozoflarına Göre

İslam bilginleri ve filozofları ise, genellikle biraz önce ele aldığımız ayet ve hadisler doğrultusunda düşünmektedirler. Tarihi sıraya göre görüşlerini aktaracağımız filozofların ilki olan İbn Miskeveyh (Ö. 421/1030), çocuk ve gencin ruhunu son derece temiz, işlenmemiş ve şekillenmemiş olarak kabullenmekte ve onun, kendisine yapılacak bütün telkinleri kabul edecek bir ruhi yapıya sahip olduğuna inanmaktadır. İbn Sîna (Ö. 428/1036) ise, çocuk ve gencin doğarken beraberinde birçok kabiliyetler getirdiğini; fakat bunların geliştirilmesi gerektiğini ifade etmekte ve onun ruhunu, kendisine verilenleri kabule hazır ve elverişli olarak nitelemektedir. Diğer bir ifadeyle o, çocuk ve gencin dinî prensipleri anlamaya ve algılamaya, elverişli ve kabiliyetli olduğunu savunmaktadır.

Bu konuda İbn Hazm (Ö. 456/104), *elFasl* adlı eserinin mukaddimesinde "*Evâli-ül akl*" diye isimlendirdiği ilk prensipler kavramıyla, çocuk ve gençte dinî duygu ve düşüncenin fitrî (yaratılıştan) olduğunu kabul etmektedir.

Gazâlî'nin de (v. 505/111) çocuk ve gencin ruhu ve kalbi hakkında önemli görüşleri vardır. O, fitrat hadisini esas alarak, çocuğun kalbini "tertemiz, bomboş, saf, her şeyi almaya kabiliyetli ve yöneltildiği her şeyi yapmaya meyilli" olarak nitelemektedir. Bunun yanı sıra Gazâlî, ruhun yaratılışı itibarıyla gerçekleri kabullenmeye yetenekli olduğuna ve Allah'ı bulup kavrayacak gücün de onda bulunduğu inanmaktadır.

İbn Tufeyl'e (v. 581/1185) gelince; roman stilinde yazdığı "Hayy b. Yekzan" adlı eserinde filozof, çocuk ve gencin dinî inanç bakımından yetenekli olduğunu ve "insanın şeriat gelmesi de akli ile gerçekleri bulabileceğini ve ilâhi sırlara dalabileceğini" anlatmak istemiştir.

(Sonuç olarak, çocuk ve gencin din duygusu konusunda çeşitli ve farklı kaynakların birleştiği görülmektedir. Bu durum karşısında çocuk ve gence gerekli dini eğitimi vermek, ana-babanın kaçınılmaz bir görevi olmakla kalmayıp, onu bu eğitimden yoksun bırakmak da, hava ve su kadar elzem bir hakkından, bir ihtiyacından onu mahrum etmektir. Bunun ceremesini yalnız ana-babalar değil, toplumun tümü birden çeker. Ve nitekim bugün de çekmektedir.)

DOKSAN DOKUZ ESMÂÜL HÜSNA

(Esmâül Hüsnâ, Allah'ın "güzel isimleri" olup, bunlar 99 tanedir. Hepsinin başı, lâfzayı celâl, yani "Allah" adıdır. Aşağıda Esmâül Hüsnâ ve bunların faydalı etkileri açıklanmıştır.)

1- Yâ Allahü

(Allah adı.)

Bütün sıfatları nefsinde toplanmıştır.

Sahihi Buhari'de Ebu Hureyre Radıyallahu Anh'tan rivayet olunur ki, Fahri Âlem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz:

"Allahu Teâlâ'nın doksandokuz ismi vardır. Bu isimleri sayan ve söyleyenler, gerçekten cennete girerler" buyurmuşlardır.

2- Yâ Rahmanü

(Ey dünyada ve ahirette, Rahmet edici.)

3- Yâ Rahimü

(Ey ahirette Rahmet edici.)

Dünya rahmeti, mümine ve kâfire şamildir. Ahiret rahmeti ise, yalnız müminlere mahsustur. Bu ismi şerifi, her farz namazdan sonra 100 kere okuyan kimseler, gaflet ve unutkanlıktan ve gönül pekliğinden emin olurlar. Her kim, Rahim ismini sabah namazından sonra 100 kere okusa, bütün yaratılanlar o kimse üzerine rahim ve dost olurlar.

4- Yâ Melikü

(Ey padişah.)

Bu ismi şerifin hassası çoktur. Buna devam edenler dünya ve ahiret reisliğinden emin olur, halk nazarında hürmetli ve heybetli görünür.

Hızır Aleyhisselâm'dan nakledilmiştir ki, hastanın hatırını sormaya giden bir kimse, şifa niyetine yüz kere:

Allahümme entel Melikül Hakkullezi lâ ilâhe illâ ente ya Allahü ya Selâmü ya Şafi dese ve üç kere de:

Ya Şifael Kulûb

İlave etse, o hastanın hastalığı geçer ve Allahu Teâlâ'nın inayetiyle sıhhatine kavuşur.

5- Yâ Kudûsü

(Ey her türlü ayıptan ve noksanlıktan pak ve uzak olan.)

Bir kimse, bu ismi şerifi her gün 100 kere okusa, o kimsenin gönlü bütün kederlerden saf ve pak olur.

6- Yâ Selâmü

(Ey her türlü afetlerden ve noksanlıklardan salim olan.)

Her kim bu ismi şerifi 160 kere bir hastanın üzerine okusa, o hasta sıhhat bulur.

7- Yâ Müminü

(Ey kullarını zulümden emin edici olan.)

Hak Sübhanehu ve Teâlâ'nın kullarına muamelesi, ya iyiliği veya adaleti ile olur.

Her kim bu ismi şerife devam ederse, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi düşman şerrinden emin eder.

8- Yâ Müheyminü

(Ey gözleyici ve koruyucu.)

Her kim yazıp üzerinde bulundursa, bütün malı ve erzakı Hak Teâlâ'nın koruması altında olur.

9- Yâ Azizü

(Ey her şey üzerine galip ve aziz olan.)

Her kim bu ismi şerifi 40 gün sabah namazlarından sonra 40 kere okursa, Hak ve Celle ve Âlâ hazretleri onu hiç kimseye muhtaç etmez.

10- Yâ Cebbarü

(Ey halkı dilediği her şeye zorlayan veya halkın halini ıslah eden.)

11- Yâ Mütekebbirü

(Her türlü ihtiyaçlardan ve noksanlıklardan münezzeh ve yüce olan.)

Her kim, bu ismi şerifi helaline yakınlık etmeden önce on kere okursa, Hak Teâlâ hazretleri o kimseye salih bir evlât ihsan buyurur.

12- Yâ Hâlıkü

(Ey bütün eşyayı hikmeti gereğince takdir edici.)

Her kim bu ismi şerifi gece okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ bir melek yaratır. O melek kıyamet gününe kadar taat eder ve sevabı o kimsenin üzerine olur.

13- Yâ Bâriu

(Ey eşyayı yaratıcı.)

14- Yâ Musavvirü

(Ey eşyanın suret ve keyfiyetini yaratıcı.)

Bu üç ismi şerifin hassası şudur: Doğurmayan bir kadın çocuğu olmasını isterse, yedi gün oruç tutmalı, iftar vaktinde bu üç ismi şerifi su üzerine 21 kere okuyup üfledikten sonra bu su ile orucunu bozmalıdır. Hak Sübhanehu ve Teâlâ bu isimler bereketi ile o kadına bir çocuk ihsan buyurur.

15- Yâ Gaffâru

(Ey gayet yarlıgayıcı.)

Her kim, bu ismi şerife devam ederse, Hak Teâlâ onun günahlarını affeder.

16- Ya Kahharu

(Ey her şeye ve her şey üzerine galip.)

Salık bu ismi şerife devam ederse, nefsinin hevası kırılır, gönlünden dünya muhabbeti çıkar ve bâtın safasına erişir. *Yâ Kahhar* ismi şerifini okumak, zulmün def'i sebebidir.

17- Yâ Vehhâbu

(Ey zahir nimetlerini ve her türlü hediyeleri mübalağa ile bağışlayıcı.)

Bu ismi şerifin birçok hassaları vardır, bereketleri büyüktür ve duaların çabuk kabul olunmasına sebeptir. Büyükler demişlerdir ki, her kim dua ettiği zaman, yedi kere *Yâ Vehhâb* derse, o kimsenin duasını, Hak Sübhanehu ve Teâlâ mutlaka kabul buyurur. Bir kimse bir şey isterse veya düşman elinde bağlı kalsa, yahut rızıkında darlık olsa, salike sülükünde bir fetih zahir olmasa, bu gibi kimseler, üç ve yedi gece, gece yarısından sonra abdest alarak 2 rekât namaz kıldıktan sonra, yüz kere *Yâ Vehhab* derse ve ondan sonra Allahu Teâlâ'ya hacetini arz ederse, Hak Sübhanehu ve Teâlâ onun ihtiyacını ihsan buyurur.

18- Yâ Rezzaku

(Ey kullarına bol bol rızık verici.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse, ona rızık kapıları açılır.

19- Yâ Fettahu

(Ey son derece Fâtih.)

Bu ismi şerife sürekli olarak devam edenlere Fetih ve fetihler müyesser olur.

20- Yâ Alîmü

(Ey son derece bilici.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse onun gönlü parlak olur ve bânında türlü ışıklar belirir.

21- Yâ Kâbîdu

(Ey hikmeti gereği, dilediği kimse üzerine rızık ve her şeyi dar eyleyici.)

Her kim bu ismi şerifi 40 gün 40 lokma üzerine okuyup yese, o kimse açlık mihnetinden emin olur.

22- Yâ Bâsîtu

(Ey hikmeti gereği, dilediği kimse üzerine rızık ve her şeyi açık edici.)

Her kim bu ismi şerifi seher vaktinde ellerini yukarıya kaldırarak 10 kere okuduktan sonra ellerini yüzüne sürerse, o kimse hiç kimseye muhtaç olmaz.

23- Yâ Hâfîdu

(Ey alçak eyleyici.)

Her kim, bu ismi şerifi üç gün oruç tuttuktan sonra dördüncü günü bir mecliste yetmişbin kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi düşman şerrinden korur.

24- Yâ Râfîu

(Ey yüce eyleyici.)

Her kim, bu ismi şerifi gece ve gündüz 100 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi diğer insanlardan şeref, fazilet ve zenginlik bakımından üstün eder.

25- Yâ Muizzü

(Ey Aziz eyleyici.)

Bu ismin hassası da şudur: Her kim, bu ismi şerifi Pazartesi gecesi veya Cuma gecesi yatsı namazından sonra 140 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi halkın gözünde heybetli eder ve o kimse Allahu Teâlâ'dan gayri hiç kimseden korkmaz.

26- Yâ Müzillü

(Ey hor ve hakir eyleyici.)

Her kim bir zalimden veya kıskançtan korkarsa, bu ismi şerifi 75 kere okuyup sonra secde etmeli ve secdede "İlâhi, beni filan kimsenin şerrinden emin eyle" demelidir.

27- Yâ Semiu

(Ey gayet iyi işitici.)

Bir kimse Perşembe günü Duha namazı kıldıktan sonra, kimse ile konuşmadan bu ismi şerifi 100 kere okursa ve okuduktan sonra da hacetlerini Hak Teâlâ'ya arz ederse, Allahu Teâlâ onun ihtiyaçlarını giderir.

28- Yâ Basiru

(Ey gayet iyi görücü.)

Bir kimse Cuma namazının farzı ile sünneti arasında bu ismi şerifi 100 kere okursa, Allah Celle Celâlûhu o kimseyi makbul kılar.

29- Yâ Hakemü

(Hâkim veya hakem o kimseye derler ki, hüküm ona bırakılır ve onun hükmüne razı olunur.)

Bir kimse bu ismi şerifi gece yarısı o kadar okusa ki, uyku bastırıp elinde olmaksızın uykuya dalsa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimsenin bânını kendi sırlarına mahrem eder.

30- Yâ Adlü

(Ey Âdil.)

Her kim, Cuma gecesi bu ismi şerifi bir lokma ekmek üzerine yazarak yese, Allahu Teâlâ insanları ona muti kılar.

31- Yâ Lâtifü

(Ey kullarına lütuf ve dostluk edici.)

Bir kimsenin hali değışse, fakir, garip veya kimsesiz kalsa, abdest alarak iki rekât namaz kıldıktan sonra, bu ismi şerifi 100 kere okuyarak hacet edilse, ihtiyacı giderilir.

32- Yâ Hâbiru

(Ey her şeyden haberdar olan.)

Bu ismin hassası şudur: Bir kimse kendi kötü huylarından zahmet çekse, bu ismi şerifi çok okursa kurtulur.

33- Yâ Halimü

(Ey hilim sahibi.)

Hilmin manası, asileri cezalandırmakta acele etmeyerek geciktirmesidir. Zira kulun tövbe etmesini bekler. Her kim, bu ismi şerifi bir parça kâğıda yazarak ekinin bulunduğu yere bıraksa, Allahu Teâlâ'nın inayetiyle o ekine zarar ve afet erişmez.

34- Yâ Azimü

(Ey celâl ve azamet sahibi.)

Bu ismi şerifi çok zikreden, halk arasında aziz olur.

35- Yâ Gafurü

(Ey çok yargılayıcı.)

Hummaya veya başağrısına uğrayanlar, gam ve keder içerisinde bulunanlar bu ismi şerifi üç parça kâğıda yazarak yeseler (yutsalar) şifa bulurlar.

36- Yâ Şekurü

(Ey az amele çok karşılık veren.)

Geçimlerinde darlık veya gönüllerinde bir keder, gözlerinde bir karanlık olanlar, bu ismi şerifi su üzerine 41 kere okuyarak üfürdükten sonra, o su ile yüzlerini yıkasalar, Hak Teâlâ muratlarını ihsan buyurur.

37- Yâ Aliyyü

(Ey ulûhiyyet sıfat ve mahiyetinde kendisine ortak edinmekten münezze ve yüce olan.)

Her kim, bu ismi şerifi okumaya devam etse veya yazarak üzerinde taşısa, kaderi alçak ise yücelir, kısmetinde darlık varsa açılır, garip ise Hak Teâlâ onu selametle vatanına eriştirir.

38- Yâ Kebirü

(Ey tam kudret ile her şey üzerine üstün ve şanı yüce olan.)

Her kim, bu ismi şerifi günde 100 kere okursa, halk arasında izzetli olur.

39- Yâ Hafizü

(Ey halkı mekruhlardan saklayıcı.)

Bu ismin hassası da şudur: Her kim, günde 16 kere okursa, bütün afetlerden korunur.

40- Yâ Mukîtü

(Ey Kâdir)

Kötü huylu evladı bulunan bir kimse, bir boş kaba bu ismi şerifi yedi kere okusa, sonra bu kabı su ile doldurarak çocuğuna içirse, Allahu Teâlâ'nın izniyle o çocuğun huyu güzelleşir.

41- Yâ Hasibü

(Ey misafir ve zaife kifayet edici)

Hırsızdan, göz değmesinden, komşusundan yahut düşmanından korkan bir kimse, Perşembe günü gecesinden başlayarak yedi gün müddetle gece ve gündüz 70 kere *Hasbiyallahül Hasib* dese Hak Teâlâ onların şerrinden emin eyler.

42- Yâ Celilü

(Ey kudret, celâl ve azamet sahibi ki, her şey ona nisbetle hakirdir.)

Her kim, bu ismi şerifi misk ve safran ile yazdıktan sonra yıkayıp içerse, halk arasında muhterem olur.

43- Yâ Kerimü

(Ey kudret ve azametiyle hayrı ve yararı çok olan.)

Her kim, bu ismi şerife devam ederse, umulur ki, dünya ve ahirette aziz olur.

44- Yâ Rakibü

(Rakib, o koruyana derler ki, ondan hiçbir şey kaybolmaz.)

Her kim, bu ismi şerifi kendisinin, evlat ve ehlinin veya malının üzerine 7 kere okursa, Hak Teâlâ'nın âmânında olurlar.

45- Yâ Mucibü

(Ey duaya icabet edici.)

Bu ismi şerife devam eden kimselerin duaları müstecap (kabul) olur.

46- Yâ Vâsiü

(Ey rızkı ve rahmeti bütün halka eriştirici.)

Rızkı eksik olan kimse, bu ismi şerifi devamlı okursa, ona rızık kapıları açılır.

47- Yâ Hakimü

(Ey ilim ve hikmet sahibi.)

Bir kimse işinde yeterli olmasa veya işleri istediği gibi yürümese, bu ismi şerife devam ederse, her işi dilediği gibi olur.

48- Yâ Vedûdü

(Ey itaat eden kullarını sevicisi.)

Her ne zaman iki kişi arasında muhalefet olsa, bir yemek üzerine bu ismi şerifi bin kere okumalı ve ilk muhalefet eden kimseye yedirmelidir. Aralarındaki anlaşmazlık derhal kalkar.

49- Yâ Mecidü

(Ey kudret ve azamet sahibi.)

Bir kimse bu ismi şerife devam etse, ululukta daim olur. Bir kimsenin kendi akrabası arasında kadri ve izzeti olmasa, bu ismi şerifi sabah namazından sonra 99 kere okuyarak kendi üzerine üflerse, akrabası arasında aziz ve muhterem olur.

50- Yâ Bâisü

(Ey ölüleri kabirlerinden koparıcı, kıyamet gününde ölülere hayat verici... veya peygamberler gönderici.)

Her kim, bu ismi şerife devam ederse, umulur ki, Hak Teâlâ korkusu o kimseye galip gelir.

51- Yâ Şehidü

(Ey hiçbir şey kendisinden kaybolmayan ve her yerde hazır bulunan.)

Bu ismi şerife devam edenlerin isyanlardan kaçınacağı umulur. Bir kimsenin oğlu kendisine itaat etmese, şehadet parmağını onun eli üzerine koyarak *Ya Şehit* dese, Allâhu Teâlâ'nın izniyle söz dinler hale gelir.

52- Yâ Hakku

(Ey vücudu tahakkuk eden ve sabit olan.)

Bir şeyini kaybeden kimse, bir kağıt üzerine *Yâ Hak* lâfzını yazmalı ve gece olunca o kağıdı eli üzerine koyarak gökyüzüne doğru bakmalıdır. Kaybettiği şeyi, Allahu Teâlâ'nın inayeti ile bulur.

53- Yâ Vekilü

(Kulların işlerine kıyam gösterici ve rızıklarına kefil olan.)

Sudan, ateşten veya herhangi bir şeyden korkan bir kimse, bu ismi şerifi çok okursa, Hak Teâlâ'nın âmânında olur.

54- Yâ Kaviyyü

(Ey, kendisine acz erişmeyen tam kudret sahibi.)

Bir kimsenin def'ine kadir olamadığı kuvvetli bir düşman olsa, bir miktar unu hamur haline getirmeli, o hamuru nohut büyüklüğünde bin parçaya ayırmalı, o parçaları birer birer kuşlara atmalı ve her atışta düşmanının def'i niyetiyle Yâ Kavi demelidir ki, Hak Teâlâ düşmanının şerrinden kendisine kifayet eder.

55- Yâ Metinü

(Ey Kuvvetli.)

Bir kimse bu ismi şerifi okumaya devam ederse umulur ki, bütün çetin işler kendisine kolaylaşır. Bu ismi şerifi bir yemek üzerine yazarak, sütü az olan kadına yedirseler, sütü fazlalaşır.

56- Yâ Veliyyü

(Ey Müminleri seven ve onlara dost olan.)

Bir kimse bu ismi şerife devam etse, umulur ki o kimse veliyullahtan olur. Kötü huylu bir kadının kocası, karısıyla konuşurken bu ismi hatırına getirirse, kadının huyu düzelir.

57- Yâ Hamidü

(Ey övülen ve övülmeye kendisinden gayrı hakkı olan bulunmayan.)

Her kim bu ismi şerifi okumaya devam ederse, umulur ki, halk arasında sevilen ve övülen bir kimse olur. Eğer bir kimse dilini tutamayarak kötü sözler söylemeye alışmışsa, bu ismi şerifi su içtiği kabın içine yazmalı ve o kâsedden su içmelidir.

58- Yâ Muhsî

(Ey ilminden hiçbir şey kaybolmaksızın bütün eşyayı zaptetleyici.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse, umulur ki kendisine eşyadan hazırlanan bir nasip gelir. Kıyamet hesabından korkan bir kimse, Cuma günü bu ismi şerifi 1000 kere okursa, kıyamette hesap vermesi kolaylaşır.

59- Yâ Mübdü

(Ey eşyayı yoktan peyda edici.)

Gebe bir kadının çocuğunu düşürmesinden korkulduğu zaman, o kadının kocası şehadet parmağını gebe kadının karnına sürerek bu ismi şerifi 99 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ çocuk düşmesinden ve diğer gebelik tehlikelerinden o kadını korur.

60- Yâ Muidü

(Ey mahlukatı hayattan ölüme geri döndürücü.)

Ev halkından birisi yolda olsa ve kendisinden haber alınmasa, içlerinden birisi herkes yatıp uyuduktan sonra evinin dört duvarı üzerine bu ismi şerifi 70 kere okuyarak "*Yâ Muid*, filan kimseyi salimen geri döndür veya bize haberini ulaştır" diye dua etse, umulur ki, yakın zamanda ya kendisi ya da haberi gelir.

61- Yâ Muhyi

(Ey hayat verici.)

Her kim bu ismi şerifi vird edinse ve her seher vakti bin kere okusa, umulur ki, Hak Sübhanehu ve Teâlâ onun gönlünü diri eder.

62- Yâ Mümitü

(Ey öldürücü.)

Her kim bu ismi şerifi düşmanının helaki için devamlı okursa, umulur ki, maksadı hasıl olur.

63- Yâ Hayyu

(Ey her zaman diri olan.)

Bu ismi şerife devam eden kimsenin, uzun ömürlü olması umulur.

64- Yâ Kayyumü

(Ey her zaman halkın korunup kollanılmasına kıyam gösterici.)

Bir kimse, bu ismi şerifi seherde çok çok okursa, gönüllere mutasarrıf olur. Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz, Şeyh Ebu Bekir'e rüyada buyurmuştur ki: "Bir kimse her gün 41 kere *Yâ Hayyü yâ Kayyumü yâ Allahü lâ ilâhe illâ ente* derse, bütün gönüller gaflette iken, o kimsenin gönlü gaflette olmaz, Allah korur, saklar."

65- Yâ Vâcidü

(Ey istediğini istediği vakit bulan ve kimseye muhtaç olmayan.)

Bu ismi şerifi çok okuyan kimsenin kalp zenginliğine mazhar olacağı umulur.

66- Yâ Mâcidü

(Ey kadri ve şanı büyük, kerem ve cömertliği bol olan.)

Bu ismi şerifi çok okuyan kimsenin gönlünde nurlar hasıl olur.

67- Yâ Vâhidü

(Ey ulûhiyet sıfatlarında tek olan, ortağı ve benzeri bulunmayan.)

Bu ismi şerifi her kim çok okursa, temiz ahlâk bakımından diğer insanlardan üstün olur. Bu ismi şerifi tehada çok okuyanın gönlünden korku ve vehim gider.

68- Yâ Ahadü

(Ey zâtında tek olan.)

Vahid ile Ahad'ın farkı şudur: Vâhid, sıfattan ortağı olmayan, Ahad ise zâtında ortağı olmayandır.

Her kim tenhada oturup bu ismi şerifi 1000 kere okursa, gaibe ve bâtin hallerine dair bazı hususlar ona açılır.

69- Yâ Samedü

(Samed ona derler ki, insanlar bütün ihtiyaçlarında ve işlerinde ona muhtaçtırlar.)

Hak Sübhanehü ve Teâlâ bu ismi şerifi çok okuyan kimsenin, bütün ihtiyaçlarını karşılar, herkes ona muhtaç olur. Her kim seherde secde ederek bu ismi şerifi 115 kere okursa, düşmanları üzerine galip gelir.

70- Yâ Kâdirü

(Ey her şey üzerine kuvvet ve kudret kaynağı olan.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse, umulur ki, onun bütün istekleri Hak Sübhanehü ve Teâlâ tarafından kabul buyrulur. Abdest aldığı zaman her uzvu üzerine bu ismi şerifi okursa, bütün düşmanlarına galip gelir.

71- Yâ Muktedirü

(Kâdir mânâsınadır. Fakat, Muktedir'de mübalâğa vardır.)

Kâdir isminin hassalarına yakındır. Her kim bu ismi şerifi çok okursa, gaflet uykusundan uyanır.

72- Yâ Mukaddimü

(Hikmeti gereği, dilediği şeyi öne alıcı.)

Her kim savaş meydanında veya korkulacak başka bir yerde bulunsa ve bu ismi şerifi çok okusa, kendisine zarar erişmez.

73- Yâ Muahhirü

(Hikmeti gereği, dilediği şeyi geri bırakıcı.)

Her kim düşmanını altetmek üzere çok okursa, umulur ki, muradı hasıl olur. Her kim bu ismi şerifi bir günde 100 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ Hazretleri'nin muhabbetinden gayrı onun gönlünde hiçbir şey karar tutmaz.

74- Yâ Evvelü

(Kendisinden gayrı her şeyden önce.)

Her kim evladı olmasını istese, seferde kaybolanı olsa veya bir haceti bulunsa, bu ismi şerifi 40 Cuma günü bin kere okursa, umulur ki muradı hasıl olur.

75- Yâ Âhirü

(Ey kendinden gayri her şeyden sonra, yani her şey fenâ bulduktan sonra da baki kalan.)

Her kim bu ismi şerifi düşmanını defetmek niyetiyle okursa, muradı hasıl olur. Çok okursa akibeti hayırlı olur.

76- Yâ Zâhirü

(Ey vücudu zâhir.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, düşmanları üzerine galip olur. Her kim Cuma namazlarından sonra 15 kere okursa, bânını nurlandır.

77- Yâ Bâtünü

(Ey zatının hakikatı akıldan ve duygularından örtülü olan.)

Her kim bu ismi şerifi günde 3 kere okusa, eşyanın hakikatlerine âlim ve Hak Celle ve Âlâ'nın sırlarına lââyık olur.

78- Yâ Vâli

(Ey mülkünde hâkim ve mutasarrıf olan padişah.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse umulur ki, ona eşyada tasarruf nasip olur. Sahip olduğu yapıya zarar erişmemesini isteyen bir kimse, bu ismi şerifi bir kaba yazmalı ve içerisine su doldurup bu suyu yapının dört duvarına serpmelidir.

79- Yâ Müteâlî

(Ey her şeye tam kudreti ile üstün, veya mahlukat sıfatlarından yüce ve münezzeh.)

Her kim bu ismi şerife devam etse, akran ve emsalî arasında üstün olur.

80- Yâ Berrü

(Ey kullarına ihsan edici.)

Bu ismi şerifi her kim çok okursa, umulur ki, Hak Sübhanehü ve Teâlâ'nın ihsanlarına mazhar olur. Bir kimse, çocuğu üzerine okusa, belalardan emin bulunur.

81- Yâ Tevvabü

(Ey tövbeleri kabul edici.)

Günahkâr olanlar, bu ismi şerifi çok okursa umulur ki, Hak Teâlâ kendilerine tövbe nasip eder.

82- Yâ Müntekimü

(Günahkârlardan dilediklerine cezasını veren.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, günde bin defaya kadar çıkar ve *Kahhar* ismini de ilave ederse, düşmanlarının helâk olması hususundaki muradı hasıl olur.

83- Yâ Afüvvü

(Ey günahkârları affedici.)

Her kim bu ismi şerifi okumaya devam ederse, Hak Sübhanehü ve Teâlâ onun günahlarını affeder.

Sevgili Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi Vesellem)'in Hazreti Aîşe (Radıyallahu Anha) validemize tavsiye ettiği dua:

"Allahım, sen affedicisin, affetmeyi seversin. Beni de affet."

(Allahümme inneke afüvvün tuhibbül afve fa'fu anni)

84- Yâ Raufü

(Ey çok rahmet ve şefkat edici.)

Bu ismi şerifi çok devam eden, çok nimet sahibi olur. Bu kimse, bir mazlumu bir zalimin elinden kurtarmak isterse ve bu ismi okuyarak şefaât ederse kabul buyrulur.

85- Yâ Malikel Mülki

(Ey mülkün ebedi maliki.)

Bir kimse bu ismi şerifi çok okursa, halk arasında aziz olur.

86- Yâ Zül Celâli vel İkrâm

(Ey mutlak istiğna ve fazlı kerem sahibi.)

Bu ismi şerife devam eden kimse, zengin olur.

87- Yâ Muksitü

(Ey adil şekilde paylaştıracı.)

Bu ismi şerifi devamlı okuyan kimse şeytanın şerrinden emin olur.

88- Yâ Câmiü

(Ey kıyamet günü halkı toplayıcı.)

Bir kimsenin bir şeyi kaybolursa o kimse:

"*Yâ Câmian nâsi li yevmin lâ reybe fîyhi icma aleyye daletiy*" derse, kaybolan eşya Allahu Teâlâ'nın izniyle bulunur. Bu husus meşayih (Allah, ruhlarını kutsasın) tarafından da denenmiştir.

89- Yâ Ganiyyü

(Ey hiçbir vakit hiçbir kimseye ihtiyacı olmayan.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse göz tokluğu ile sıfatlanır.

90- Yâ Mugni

(Ey zengin edici.)

Her kim bu ismi şerifi her defasında 10 kere olmak üzere 10 Cuma okursa, Hak Teâlâ kendisini halka muhtaç olmaktan korur. Bir illete müptela olan da bu ismi şerifi elinin üzerine okuyarak, o illetin bulunduğu yere sürerse, Allahü Teâlâ'nın izni ile kurtulur.

91- Yâ Mâniu

(Ey dilediği kimseyi, dilediği şeyden men edici.)

Eşi ile arasında düzenlik ve anlaşma olmayan kimse, bu ismi şerife devam ederse, dirlik içinde yaşar.

92- Yâ Darrü

(Ey hikmeti gereği halktan dilediği kimseye zarar erıştırıcı.)

Aşağı bir mertebeye düşen kimse, Cuma gecesi veya Kamerî ayların 13, 14, 15. geceleri bu ismi şerifi 100 kere okursa, yüksek mertebelere erişir.

93- Yâ Nafiu

(Ey yararlandırıcı.)

Her kim bu ismi şerifi dört gün müddetle, her gün gücü yettiği kadar okursa, kendisine hiçbir zarar ve elem erişmez.

94- Yâ Nûru

(Ey iman ve mârifetle yeryüzünü, gökyüzünü, güneşi, ayı aydınlatici.)

Her kim önce Nûr sûresini ve daha sonra da 1000 kere bu ismi şerifi okursa, bätını (içi) nurlanır.

95- Yâ Hâdi

(Ey doğru yolu gösterici.)

Her kim gökyüzüne bakarak, bu ismi şerifi okur ve eline üfleyerek yüzüne sürerse, o kimse marifet bulur.

96- Yâ Bediu

(Mübdî manasınadır. Yani, ey her şeyi yaratıcı, misli görülmemiş şeyleri meydana getirici.)

Bir müşkül işi olan, bu ismi şerifi Yâ Bediüs semavâti vel ard şeklinde 70 kere okursa, Hak Celle ve Âlâ Hazretleri onun müşkül işini kolaylaştırır.

97- Yâ Bâki

(Ey fenâ kabul etmeyen daimi vücut.)

Her kim güneş doğmadan önce, 100 kere bu ismi şerifi okursa, ömrü boyunca felaket görmez ve ahirette de Hak Teâlâ onu affeder.

98- Yâ Vârisü

(Ey dünya ehlinin fenâsından sonra, yerleri ve gökleri mirası ile tutucu.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, umulur ki ömrü uzun olur.

99- Yâ Reşidü

(Ey her türlü işlerinde halka yol göstererek irşad eyleyici.)

Bir kimsenin mühim ve karanlık bir işi olsa ve ne yapacağını bilmeseydi, akşam namazı ile yatsı namazı arasında bu ismi şerifi 1000 kere okursa, o işinin tedbiri kendisine kolaylaşır ve bâtını parlak olur.

100- Yâ Saburü

(Ey asilerin cezalandırılmasında acele etmeyen, onların tövbe etmelerini bekleyen, cezasını geciktiren ve dilediği zaman azap eden.)

Bir kimse bir derde veya bir karışık işe düşse, bu ismi şerifi 3000 kere okursa, kurtulur.

(Yukarıda verilen Esmâül Hüsna dışında, Allah'ın birçok başka ismi de vardır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir. Esmâül Hüsna'dan sayılmamakla birlikte, Allah'ın diğer bütün isimleri de güzeldir.)

101- Yâ Rabbi

(Ey Rabbimiz.)

Bu ismi şerife devam eden kimsenin, Cenabı Rabbül İzzе'nin lütuflarına mazhar olacağı umulur. Bir kimsenin oğlu veya kızı, başka bir kimsenin elinde bulunsa, buldukları evin çevresine bir hat çekerek, bu ismi şerifi 100 kere okursa, kurtulurlar.

102- Yâ Münimü

(Ey nimet verici.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ Hazretlerinin nimetlerine mazhar olur.

103- Yâ Sâdıku

(Ey haber verdiği her şeyde doğru söyleyici.)

Yalancılığı âdet edinmiş bir kimse, bu ismi şerife devam etmek suretiyle bu kötü huyundan kurtulur.

104- Yâ Settariü

(Ey, asilerin günahlarını örtücü.)

Bu ismi şerifi çok okuyan, başkalarının şerrinden ve kendi günahlarından emin olur.

105- Yâ mütiy

(Ey hediye verici.)

Duası kabul olunmayanlar, bu ismi şerife devam etseler, duaları müstecap (kabul) olur.

PEYGAMBERLER TARİHİ'NE GİRİŞ

Büyük dinlere mensup olan insanlar, Allah'ın birliğine, O'nun resûlüne ve kutlu olan kitaplarına bütün kalpleriyle inanmışlardır. İlk insan cemiyetinden imparatorluklara, bugünkü demokratik devletlere kadar her toplumda, dinin varlığı görülmektedir. Dinler, cemiyetlerin bünyesinde muazzam birer kurum olarak yaşamaktadır.

Dinsiz bir cemiyet yoktur. Dinin esaslarından, kaidelerinden ve şartlarından faydalanmasını bilen cemiyetler, mutluluğa kavuşmuşlardır. Dinin esaslarından ayrılarak onu bir menfaat kurumu haline getiren gerici toplumlar ise, karanlık bir dünya içerisinde bedbaht olarak yaşamışlardır.

Dinler bir tefekkür manzumesi olmakla beraber, bir ahlak felsefesi ve sosyal nizam getirmiş, dini heyecan bakımından da güzel sanatlar üzerine büyük etkileri olmuştur. Allah'ın varlığı düşüncesinden teoloji, ilmi kelimeler, tasavvuf doğmuştur. Manevi alanda ise din, metafizik tefekkürü meydana getirmiştir. Sosyal alanda insanlara eşit haklar sağlamak bakımından kanlı mücadelelere girmiştir. Güzel sanatlarda dinî müzik, dinî edebiyat, dinî resim, heykel ve nihayet mimaride muazzam mabetler inşa edilerek, şaheserler kurulmuştur. Dinler, bir de mitoloji meydana getirmiştir. Peygamberlere ait menkıbeleri bilmeyen kimse yoktur.

İnsanlığın doğuşundan bu yana din müessesesinin cemiyetler üzerinde oynadığı rolü, tarih ilminin metodları ile incelemeyi arzu ettim.

Bu eseri yazmaya başladığım zaman, peygamberlerin efsaneleşmiş mefkurelerini, maceralarını, cennet ve cehennem hikâyelerini inceleyeceğimi zannetmiştim. Gerçi onların hayatlarında romantik sahneler, aşklar, kanlı mücadeleler, mistik olaylar pek çoktur. Eseri yazmaya başladıkça görüşüm değişti. Üç olay nazarı dikkatimi çekti.

Birincisi; insanlık en büyük mücadelesini "Ahlak" için yapmıştır. Peygamberlerin en çetin mücadeleleri ahlak savaşı olmuştur.

İkinci nokta, "Hak" mefhumu oldu. İnsanlar, tarihin her çağında kralların, derebeylerin, sergerdelerin, rahiplerin ve zenginlerin haksızlıklarına uğramışlar, her türlü haksızlıklara maruz kalan bu insanların önüne peygamberler düşmüştür. Onlar, en kuvvetli duygu olan dinden faydalanarak ortaya atılmışlar, binlerce insanı başlarına toplamaya muvaffak olmuşlardır. Yeni dinler doğmuş, yeni mukaddes kitaplar gelmiş, bu dinlerin yeni nizamları, "Şeriat" şeklinde birer dinî kanun hükmüne geçmiştir. Bu suretle "İlâhi Hukuk" müessesesi doğmuştur. Bu hakları elde etmek için mücadeleler olmuş, kanlar dökülmüştür.

İlgimi çeken üçüncü nokta ise, insanlığın önderliğini yapan liderlerin pek çoğunun Türk olmasıdır. Bir İngiliz tarihçisinin, "Dünya peygamberlerinin ve evliyalarının hep

Türklerden çıktığını müşahede ettim" demesine inanmamıştım. Fakat bu eseri yazarken bu mesele, benim de nazarı dikkatimi çekti. Büyük din adamlarından Buda bir şark Türk'ü, Çin'deki Konfiçyüs, Türklerin çoğunlukta olduğu Kansu'lu idi. Mukaddes kitaplara geçen Beni İsrail peygamberlerinin çoğu da Türk'tür. Bu peygamberlerden Hz. Nuh ve oğulları, Sümer efsanelerinde yer almışlardır. Hz. İbrahim, ki peygamberlerin atasıdır, Hz. Davut ve Süleyman'a kadar gelen peygamberler hep O'nun neslindedir. Hz. İbrahim, Sümerli bir Türk'tür. Mazlum insanlara rehberlik eden, onlara peygamberlik ve hem de devlet başkanlığı yapan Hazreti İbrahim'in babası Türk, annesi Arap'tır. Gene de Peygamberler Tarihi, millî bir tarih değildir.

Türkler içinde peygamberler hakkında en değerli eser veren, Ahmet Cevdet Paşa olmuştur. Eserinin adı, *Kıyas-ı Enbiya*'dır. Fakat bu eserde Hz. Adem'den, Hz. İsa'ya kadar gelen peygamberlerin hayatları pek kısa yazılmıştır. Bazı peygamberlere üç satır, bazılarında birkaç sayfa ayrılmıştır. *Kıyası Enbiya*'da en fazla önem verilmiş kısım Hz. Muhammed'in hayatıdır. Bu suretle bu eser bir siyeri nebevi olmaktan ileri gitmemiştir.

Yirmisekiz peygamber hakkında, kitaplarda pek kısa bilgi verilmiştir. Bu peygamberler hakkında en fazla bilgi veren tarihçi Raşid'in yazmış olduğu *Tarihi Enbiya* adlı eseridir. Bir de Ahmet Bican Efendi'nin *Envarül Aşikin* adlı eseriyle, *Taberi Tarihi* olmuştur.

Peygamberler hakkında en zengin bilgi, Tevrat'tadır. Tevrat, peygamberlerin hayatlarını bildiren mukaddes bir kitaptır. Kur'anı Kerim'de de peygamberlere ait bilgi verilmiştir. Daha birçok eserlerde dağınık olarak malumat bulunmaktadır. Ben bunları bir araya toplayarak, bu eseri meydana getirdim.

Mukaddes kitapların dışında, onların bahsetmediği büyük din adamları da gelmiş ve dinler kurmuşlardır. Bunlardan Mısır'da bir din tefekkürü kuran Hermes (Toth), Çin'de milyonlarca insana dinini kabul ettirmiş olan Konfiçyüs, Hindistan'da en büyük din adamı olan ve Budizm'i kuran Buda, İran'da Mazdeizm'i tesis etmiş olan Zerdüş, dikkate şayandır. Ben bu din büyüklerinin fikirlerini ve Cenabı Hak hakkında düşüncelerini yazmayı faydalı buldum. Gerçi bunlar peygamber değillerdir, fakat milyonlarca insanı dinlerine sokmaya muvaffak olmuş büyük şahsiyetlerdir.

Mukaddes kitaplarda adı geçen bütün peygamberlerin hayatlarını, fikirlerini, geçirmiş oldukları maceralarını öğrenmeyi, insanlık bir borç bilmüş ve onların hayatlarını hafızalarına yerleştirmişlerdir. Bugüne kadar peygamberlerin hayatlarını din adamları yazmış, onları efsaneleştirmişlerdir. Gerçekten, onların hayatları birer mitoloji olarak yaşatılmıştır. Hocalar camilerde vaazlarında bu peygamberlerden misaller verdikleri gibi, papazlar da kiliselerde onlara ait maceraları anlatmışlardır. Ressamlar, bu peygamberlerin hayatlarını tablolar halinde canlandırmışlar, romancılar onlar hakkında edebi eserler meydana getirmişlerdir.

Yirmisekiz peygamberin hayatları, insanlığın ortak malı olmuştur. Hz. İbrahim'i, Hz. Yusuf'u, Nuh'un gemisini, Hz. Lut'u, Hz. İsmail'i bilmeyen ne müslüman, ne de hıristiyan vardır.

Peygamberler Tarihi, aynı zamanda dinî ve sosyal mücadelelerin tarihidir. İnsanlar devir devir ahlaksızlığa düşmüş, birbirlerini öldürmüş, birbirlerini soymuş, taşlara ve hayvanlara tapmışlardır. Cemiyetlerin nizamı bozulmuş, insanlar kötü yollara sapsmişler, bedbaht olmuşlardır. İşte bu insanlığa Allah adına doğru yolu gösteren, peygamberler olmuştur. Büyük insanların çekmedikleri cefa kalmamış, fakat onlar Allah'tan aldıkları ilhamla mücadelelerine devam etmişlerdir. Nihayet Hz. Musa'dan sonra Hz. İsa ve en sonra da Hz. Muhammed, insanlığı bir hukuk nizamı içinde, Allah'ın büyüklüğüne bağlamaya muvaffak olmuştur.

Ben bu eserimde peygamberlere inanmış insanlara saygı göstererek, esaslı bozmadım. Ancak bir tarihçi olduğum için, tarih ilmi bakımından bir yön vermeyi arzu ederek, doğruyu bulmaya çalıştım.

Ben bir dinî eser değil, bir tarihi eser yazdım. Doğru yol da budur. Çünkü tarih o derece geniş bir ilimdir ki, bütün kâinatın oluşunu da bildirir. İnsanlık tarihi ise onun bir safhasıdır. Velhasıl tarih, kâinatın aynasıdır, yani insanlığın bir aynasıdır. İnsanoğlu nefisini o aynada tanır, iyi ve kötü hallerini onun içinde müşahede eder. Bu yüzden tarih, bir okyanustur; kâinat ve insan, onun içinde yaşar.

Her milletin, her ilmin, her sanatın bir tarihi olduğu gibi, dinlerin ve peygamberlerin de bir tarihi vardır. İşte ben bu eserde peygamberlerin tarihini yazdım. Okuyup da kalbinizde bana bir sevgi duyarsanız, benim bahtiyarlığım bu olacaktır.

Din

Cenabı Hak, mevcudatı yaratırken insanoğluna üç cevher bahşetmiştir. Bunlar, Zekâ, Vicdan ve Güzellik duygusudur. Bu üç cevher ne cansızlarda, ne de bitkilerde mevcuttur. Cenabı Hak bu ana cevherleri bu mahluklardan esirgemiş, insanoğluna armağan etmiştir. Bu sebeple insanlara "Eşref-i Mahlukât", yani "Mahlukların şerefli" denilmiştir. İnsanlardaki bu feyzlerin kaynağı, insanları yaratıcı ve yapıcı kılmıştır.

Canlı mahluklardan hayvanlarda ne zekâ, ne vicdan, ne güzellik duygusu vardır. Bütün bunlardan mahrumdurlar. Yalnız insiyakî (yani içgüdüsel) olarak varlıklarını korumaktadırlar. Canlarını korumak, nesillerini üretmek için çaba göstermektedirler. Kışın soğuklarından, yazın sıcaklarından korunmak için kendilerine ne bir mesken, ne gecenin karanlığından kurtulmak için bir ışık yapabilirler; ne ısınma vasıtalarına, ne de hemcinslerine karşı bir vicdana maliktirler. Gücü, gücü yetene hakimdir.

Merhamet, ahlak, yardım gibi hasletlere sahip değillerdir. Gene bunlar, tabiatın çeşitli güzelliklerinden nasip almazlar. Hayvanlar renkleri de göremezler, hissederler. Güneşin doğuşunda ve batışındaki renkleri fark edemezler. Ve ona hayranlık duygusuna malik değillerdir. Güzel eserlerden de zevk alamazlar. Bütün bu cevherler, yalnız insanlara verilmiştir.

İnsandaki feyzlerin en önemlisi, Zekâ'dır, yani aklın hakimiyetidir. Akıl, düşünceyi doğurmuştur. İnsanoğlu, yaratıldığı günden itibaren tabiatı hayranlıkla temaşa etmiştir. Sabahları güneşin doğuşunu ve yükselişini, geceleri ayı ve yıldızları inceden inceye gözlemiştir.

Bunları hangi kuvvet yaratıyor? Kim idare ediyor? İnsan, kainatın bir ulu varlığa dayandığını düşünüyor. Bu muazzam varlıktan korkuyor, ürperiyor, sonra ona saygı gösteriyor. Verdiği nimetlerden dolayı da, ona minnettar ve müteşekkir oluyor. İşte, kainatta olan biten olayları kendi zekâsıyla halle çalışırken, onda "Allah" fikri doğuyor. Ruhunda ona en büyük sevgi ve saygıyı taşıyor. Bu Allah fikrinden "Din" denilen kurum doğmuştur. Bu duygu, ilk insanla başlamıştır. Cenabı Hak en ilkel insana bile zekâyı vermiştir.

İlk insan çırlıçiplaktı. Vücudu kıllarla kaplıydı, fakat insandı. Onda, ilk yaratılışında zekâ, vicdan ve güzellik duygusu da beraber doğmuş bulunuyordu. Fakat cemiyet denilen topluluğa henüz nail olamamıştı. Kuş yumurtalarını, meyveleri, tırtılları yiyor, balık ve hayvan avlıyordu. Vahşi bir halde yaşayan insan, binlerce yılda gelişti. İlk insan cemiyeti doğunca, Klan'ı meydana getirmiştir. Cemiyet olunca altı sosyal kurum doğmuştur. Bunlar, dil, ahlak, hukuk, iktisat, din ve güzel sanatlardır. Cemiyetin üzerinde en büyük tesir icra eden ise, din olmuştur.

İnsanlarda Allah fikri yavaş yavaş doğmuştur. Korku içinde yaşayan ilk insanlar, galeyanlı anlarında karşılırlarına çıkan bir hayvanı tanrı olarak tanımışlardır. Hayvanlara tapma doğmuştur. Bu ilk din devresine "Totemizm" denilmektedir. Totem, ya bir hayvan veya bir ağaçtır. Bu devreden sonra insanlar, "Animizm" şekline geçmişlerdir. Bu, ataların ruhuna ibadet edilen din devresidir. Bu devirler kapandıktan sonra "Yer Natürizmi" denilen din şekli doğmuştur. Bu devrin ilâhları da yer, su idi. Kutsal tanınan mukaddes makamlar, dağlar, pınarlar ve nehirlerdi. Bundan sonra "Gök Natürizmi" doğmuştur. Bunda Güneş, ay, yıldızlar ilâh edinilmiştir. Oğuzların dini olan şamanizm Orta Asya'da doğmuş, Ön Asya'ya yayılmıştır. İnsanlık tarihinde şamanizm büyük rol oynamış, tefekkür tarihinde önemli bir mevki kazanmıştır.

Bu ilk dinlerden sonra "Tek Tanrı" devri açılmıştır. Buna "Monoteizm" denilmektedir. Buna mukabil Yunanlılar ve Romalılarda ise "Politeizm" dini yaşatılmıştır. Bu, çok tanrılı bir din devresi idi. Buna "Paganizm" din devri de denilmektedir. Fakat en son olarak, tek tanrıya inanan dinler meydana gelmiştir. "Vahdaniyet-i İlâhiye" en son inanıştır. Bu tek tanrıya inanmak fikri, Sümer ülkesinde yaşamış olan Hz. İbrahim ile başlamıştır.

İnsanoğlundaki zekâ vasıtasıyla Allah fikri ve bundan da, din doğmuştur. Dini birçok filozoflar mensup oldukları asırlara göre tarif etmişler, fakat ilmi surette dinin tarifini şu şekilde yapmışlardır: "Din, bir insanın kendi üstünde ve kendinin muhtaç olduğu bir kudreti anlayıp itikad etmesidir." Diğer bir tarif de şudur: "İnsanın bilinmesi mümkün olmayan mutlak zatı bilmek arzu ve aşkı, dindir." Din, itaat ve kayıtlanma manasına, bazen de ceza manasına gelmektedir. Nasıl ceza edersen öyle cezalanırsın demektir. Kıyamet gününde görülen hesap manasına da gelmektedir.

Dinin doğuşunda, insanların kendilerine sordukları şu sorular amel olmuştur: "Ben kimim, nereden geldim, nereye gidiyorum? Etrafımı sarmış olan bu eşya nedir? Nereden meydana gelmiştir?" İnsan bu düşüncelerine cevap bulamayınca bütün bunların üstünde bir kudreti idrak etmiş, bu suretle Hak'kı bulmuştur. O zaman da din doğmuştur. İnsanoğlu dinî duygulara daima sahip olmuştur. Ceset için hava ne ise, ruh için de din odur. Çünkü insan mabudu hissedip anlamıştır. Bunu vicdani bir zevk halinde yaşamıştır.

Din kurumu, ilk insanla başlamıştır. Bu bakımdan din ile insan, ortak bir isim olarak yaşamıştır. Din, insanlığın yaratılışında mevcut bir varlıktır. Zamanla tekâmül ederek, büyük bir müessese ve fikir manzumesi haline gelmiştir. Dinin esaslarına inanmak ve ona göre amel etmek, bir kanun olmuştur. Din, insanlara mutluluk yollarını göstermiştir.

Din, Allah'a ne suretle ibadet edileceğini bildirmektedir. Bu ibadetin gayesi ahlaktır. İyilik ve kötülüğü ayırt etmektir. Faziletli olmak yoludur. Din, cemiyetlerin içtimaî bünyesinde en kuvvetli bir müessese olarak yaşamıştır.

Toplumsal hayat birtakım kıymetlerle beslenmiştir. Ahlak İyiliği, Sanat Güzelliği, İlim Doğruyu, İktisat Faydayı, Din ise Mukaddesi göstermektedir.

Her dinin taptığı bir Allah, peygamber ve mukaddes kitap vardır. Ayrıca bir Mabed'i, bir Rahibi, aynı zamanda ibadete ait ayinleri mevcuttur. Bütün bunlar, kutsîdir. Cemiyetin içinde itibarlı mevkileri vardır. Bunları reddetmek küfürdür. Bu gibileri cemiyet dışı ederler.

Dinin, toplumsal müeyyidesi vardır. Din fertlere şahsiyet verdiği gibi, cemiyetlere de şahsiyet vermektedir. Ferdi şahsiyet kazananlar, ahlakça da üstün olurlar.

Toplumsal şahsiyet ise, peygamberlerin vücuda getirdikleri teşkilattır ki, buna Ümmet adı verilmektedir. Hazreti İsa bir Hıristiyan ümmeti meydana getirdiği gibi, Hazreti Muhammed de bir İslam ümmeti meydana getirmiştir. Ümmet, millî cemiyetlerden daha geniş, dini bir topluluktur. Ümmet, bir peygambere ve kitaba inananların toplumdur.

Ümmet teşkilatı, her dine başka bir şekilde teşekkül etmektedir. Hıristiyan katoliklerde hıristiyan ümmeti, bir hükümet şeklinde meydana gelmiştir. Bu hükümetin imparatoru papa, vezirleri kardinaler, valileri ise piskoposlardır. Müslümanlarda ise ümmet bir hükümet şeklinde değil, dinî bir üniversite şeklinde örgütlenmiştir. Bundan dolayı hıristiyanlıkta dini teşkilata "kilise" adı verildiği halde, müslümanlıkta ona "medrese" denilmiştir. Medrese eski üniversitelerdir. Ruhani reisleri yoktur. Yalnız ders veren müderrisler, yani profesörler vardır.

İslamiyet, bir medreseler federasyonudur. Bütün İslam âlemi, bir üniversitedir. Bu üniversitenin, her şehirde ve kasabada şubeleri bulunmaktadır. Her kasabadaki müftüler, oradaki şubenin başmüderrisi (dekanı) sayılır. Şeyhülislam ise, bütün üniversitelerin rektörü mahiyetindedir. Bundan anlaşıldığına göre, İslamiyette din idari bir velayete değil, ilmi bir velayete dayanmaktadır.

İslam âleminde müderrisler medreselerde tarih, tıp, felsefe, teoloji, mantık, geometri gibi dersler vererek müslümanlığı kültürce yükseltmişlerdir. Aynı zamanda din ilimleri olan Kur'anı Kerim, fıkıh, kelâm, tefsir, hadis de okutmuşlardır. Hakimler, kadılar burada yetişmişlerdir. İşte İslamiyet, ilme bu derece önem vermiştir. İslam Medeniyeti bu suretle doğmuştur.

Dinler aynı zamanda güzel sanatların gelişmesini, tekamülünü sağlamışlardır. Bilhassa dini mimarî, en muhteşem eserleri vermiştir. Muazzam cami ve kiliseler, hep dini hislerden doğmuş eserlerdir. İslam dini, camiler, medreseler, kervansaraylar, kütüphaneler, türbeler, sebiller, çeşmeler kurmuştur. Bunların hepsi güzel sanatlar bakımından cihanda eşsizdirler. Hele müslüman Türklerin mimari eserleri, cihanın şaheserleridir.

Dinler, ilâhiler meydana getirerek, müzik alanında faydalar sağlamışlardır. Eserler meydana getirmek suretiyle, ilme hizmet etmişlerdir.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı din, muazzam bir kurumdur. Medeniyetler yaratmıştır. İlim adamlarının, dini yalnız iman bakımından incelemekle yetinmeyip, onu aynı zamanda sosyal bir kurum olarak ele almaları gerekir. O zaman, dinin lâzım olduğu ve faydasının da büyük olduğu anlaşılır.

Allah

Peygamberler dinlerin büyük mürşitleri, Cenabı Hak'kın da elçileridir. Hepsi birer din kurmuşlardır. Bu nedenle peygamberlerin zuhurunu anlamak için, önce din denilen varlığın ne olduğunu bilmek lâzımdır. Her din, Allah'ın birliğine, varlığına ve yaratıcılığına inanmıştır. O halde Allah fikri, insan ruhunda nasıl doğmuştur?

İnsanoğlu, zaman ve mekân içinde yaşayan bir mahluk olarak yaratılmıştır. Kâinat âlemi onu kapsamıştır. O, kâinatta da her an olan bitenlerin tesiri altında yaşamaktadır. Güneş doğuyor, güneş batıyor, gece oluyor, gündüz onu takip ediyor, yıllar yılı kovalıyor, bahar oluyor, çiçekler açıyor, kuşlar ötüşüyorlar, mavi gök kararıyor, bulutlar her tarafı sarıyor, yağmurlar ve kar yağıyor. Derken yaz geliyor, her tarafı ısıtıyor; çeşit çeşit meyveler ve sebzeler husule geliyor. Bütün bunlar sonsuz olarak devam ederken insanoğlu ölüyor, toprak oluyor.

Niçin bu âleme geldi ve neden yok oluyor? Nereden geldi, nereye gidiyor? Kâinatta vukua gelen bu olaylar onun üzerinde tesirler icra etmektedir. Bunların hepsi de bir mekân içindedir. İnsanoğlu zekâsı ile bunları düşünüyor. Zaman nedir? Mekân nedir? İşte bunu bilmek imkânsızdır. Bu oluşlar namütenahi olarak devam etmektedirler. Zaman, mekân, sonsuz olayların devamı... Nihayet ölüm... İşte insan zekâsının halledemediği metafizik düşünceler bunlardır. Bütün bu olayları meydana getiren ve idare eden ulu kuvveti, bu âlemleri vücuda getiren yüce mimarı düşünüyor, bu kudrete "Allah" diyor.

Kur'anı Kerim'de geçen Allah lafzı, üç harften müteşekkildir. Baştaki A (Elif), Vahdeti, bir oluşu; L harfi, Cenabı Hak'kın sıfatlarını bildirmektedir. İkinci L şiddeti göstermektedir. Sonundaki H harfi ise Hû olup, Allah demektir.

Bütün mevcudat, Hû sedası ile her an Allah'ı zikretmektedir.

Biz insanlar Allah'ı göremiyoruz, yalnız akıl yolu ile bulup düşünüyoruz. Fakat düşüncelerimizin hiçbirisi, Allah'ı tasvir edememektedir. Hiçbir dil ile Allah tarif olunamıyor. Görünmeyen, elle tutulmayan, şekli olmayan bir şeyi havsalamızla idrak etmemize imkân olmuyor. Ebedi olan bir varlık, zaman ölçüsüyle ölçülememektedir. Demek ki Allah'ın tasviri, kabil değildir. Onun ne şekilde olduğunu göremiyoruz. Yalnız akıl yolu ile, varlığını düşünerek buluyoruz. Allah vardır, birdir. Bütün insanlığın müşterek inancı, bu olmuştur.

Allah, gökte ve yerde vardır. O, yok eder, öldürür, diriltir ve yaşatır. Her varlıktan önce vardı, her şeyden sonra da O yine var olacaktır. Görünen, görünmeyen her şeyde O mevcuttur. Doğacağı ve öleceği O bilir. O, her şeyi görür. O'ndan bir şey gizlemek mümkün değildir. Gözünüzün ışığı, gönlünüzün şenliği O'ndan gelmektedir. Yerin ve göğün hakimi O'dur. Bütün mevcudat O'na bağlıdır. O Rabbül Âlemdir, Âlemlerin Tanrısı'dır.

Bütün mevcudatı yaratan O'dur. Her varlık, O'nun bir zerresidir. O'nun emirleri ile gece kararır, gün ağarır, gönlümüze doğan ve her türlü bilgimiz, O'ndan gelir. Her şeyi O verir. Bu sebepten dolayısıdır ki insanoğlu, Allah'ın birliğine ve varlığına inanmıştır. Bu, değişmez bir inanç olmuştur.

Bir insan ki Allah'ı düşünür ve inanır, vicdanında tatlı bir heyecan, vücudunun derinliğinde tarifi mümkün olmayan bir zevk duyar. Yaradan'ına karşı ruhunda bir sevgi hasıl olur. Bugün yeryüzünü dolduran milyarlarca insan, Allah'ın varlığına inanmıştır.

Allahsız olanların sayısı pek azdır. Bunların da çoğu, materyalistlerdir. Alimlerin hepsi, Cenabı Hak'kın kudretine inanmışlardır. Biyoloji, fizik, kimya ve astronomi ile uğraşanlar, tabii olayların kanunlarını öğrenince, ilâhi kudretin tecellisine hayran kalmışlardır.

İnsan vücudunun işleme, şuur, maddelerin atom ve elektronları, gök âlemindeki sayısız olaylar, en koyu maddecileri bile imana getirmiştir. Bu şuurlu varlıkları oluşturan "tabiat" deseler bile, onun ilâhi kudretten başka bir şey olamayacağına inanmışlardır. Kuru maddecilik ile âlemin esrarının çözölemeyeceğini, onlar da anlamışlardır. Bu araştırmacılar, kendi nefis ve çevreleri üstünde bir varlık keşfederek, Yaradan'a inanmak zorunda kalmışlardır.

Önce kendi varlığından başlamak suretiyle, kâinatın bütünlüğünü, gökteki yıldızları, yerdeki mevcut şeylerin nasıl meydana geldiğini ibret ve dikkatle düşünmek, Allah'ın varlığına iman etmeye kâfi gelmektedir. Kâinattaki hiç şaşmayan nizam görüldüğü zaman bunu idare eden ezeli yaratıcının ona hâkim olduğu, kendiliğinden meydana çıkmaktadır. Bu sebeplerden dolayı Allah'ın varlığına ve birliğine inanılmıştır.

Müslümanlar Allah'ın varlığına şu suretle iman etmektedirler: "Allah vardır, birdir, ortağı ve benzeri yoktur, mekândan münezzehtir. Yerde, gökte ne varsa hepsini yaratan, bizleri büyüten, görüp gözetten, acımızı bilen, öcümüzü alan, özümüzü gören, her şeyi yoktan var eden Allah'tır. O, doğmamıştır ve doğurmamıştır. Kemal sıfatları vasıflanmış, noksan sıfatlardan uzaktır. Her şeye kâdir ve her yerde hazırır." Müslümanlar Cenabı Hak'ka, bu sıfatları ile inanmaktadır.

Müslümanlar Cenabı Hak'tan biri zati ya da selbî (olumsuzluklu) sıfatlar (tenzih sıfatları), diğeri de sübuti (olumluluklu) sıfatlar (teşbih sıfatları) olmak üzere iki sıfat tanırlar.

Zâti sıfatlar altıdır:

1. Kıdem (Eski ve ezeli, öncesiz olmak.)
2. Beka (Ebedilik, sonrasızlık, sonu olmamak.)

3. Vücut (Varlık, var olmak. Gerçek varlık, yalnız O'na aittir.)
4. Vahdaniyet (Bir olmak.)
5. *Muhalefetün lil havadis* (Hiçbir şeye benzememek.)
6. *Kıyam bi nefsihi* (Başka hiçbir şeye muhtaç olmayıp, varlığı kendine yeterli oluş.)

Sübuti sıfatlar da sekizdir:

1. Hayat (Cenabı Hak diridir.)
2. İlim (Cenabı Hak her şeyi bilir.)
3. Semi (Cenabı Hak her şeyi işitir.)
4. Basar (Cenabı Hak her şeyi görür.)
5. Kudret (Cenabı Hak'ın gücü, her şeye yeter.)
6. İrade (Cenabı Hak diler ve dilediğini yapar.)
7. Kelâm (Cenabı Hak söylemeye muktedirdir.)
8. Tekvin (Cenabı Hak her şeyi yoktan var eder. Bütün mevcudatı O yaratmıştır.)

Allah'ın varlığı zihinlerde bu suretle yaşadığı gibi, cemiyetin bünyesinde de Allah fikri yaşamaktadır.

Cenabı Hak'ın varlığı, peygamberler, mukaddes kitaplar vasıtası ile öğrenilmektedir. Allah varlığını, birliğini ve emirlerini, elçileri olan peygamberler vasıtası ile insanlara bildirmiştir.

Peygamberler

İnsanlar Allah'ın varlığına ve birliğine inanmışlardır. Fakat O'nu görmeye muktedir olamamışlardır. Ancak Cenabı Hak seçtiği bazı kullarına İlâhi kudreti görmek fırsatını ihsan etmiştir. Fakat bu güzide şahsiyetler, görüp hissettiklerini halka anlatabilemezler. Ancak bunlar, Cenabı Hak'ın emirlerini insanlara tebliğ etmeye memurdurlar. Bunlar Allah'ın yeryüzündeki elçileridir. Resûlleri, Nebi'leridir. Resûl 'gönderilmiş' manasındadır. İrsal'den gelir. Nebi ise veli demektir.

İnsanlar, Allah'tan sonra peygamberlere inanmışlardır. Allah fikri, metafizik bir düşüncedir. Fakat insanlar, O'nun varlığını kendilerine anlatabilecek, öğretecek bir varlığa da sahip olma ihtiyacını duymuşlardır. Haber vericiler aramışlardır. İçlerinden en güzideleri olan şahsiyetler peygamber olarak, insanlara Allah'tan emir ve haber

getirmişlerdir. İnsanlar Cenabı Hak'la beraber peygamberlere de inanmışlardır. Peygamberler sadık, emin, masum, iyi kalpli insanlardır. Bunlar insanüstü kuvvetlere de sahiptirler. İnsanlık tarihi ilk çağdan itibaren büyük din adamları yetiştirmiştir. Bunların mukaddes kitapları da vardır.

İlk çağlarda Mısır'da Hermes (Toth), Çin'de Konfiçyüs, Hindistan'da Buda, İran'da Zerdüş yetiştirilmiştir. Bunların dini fikirleri pek kuvvetlidir. İnsanlığa ahlak ve saadet yollarını göstermişlerdir. Hepsisi birer din kurmuşlardır. Fikirlerine inananlar, onları peygamber tanımışlardır. Bu din büyüklerinden başka Cenabı Hak insanlara 124 bin peygamber göndermiştir. Bunların en meşhurları şunlardır:

Âdem, Şit, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, İsmail, Lût, Yâkup, Yusuf, Eyyüp, Şuayyip, Musa, Harun, Yûşa, İlyas, Elyesâ, Davut, Süleyman, Zülküf, Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn, Zekeriya, Yahya, İsa, Muhammed.

Bu peygamberlerin yirmisekiz tane olduğu din kitaplarında kayıtlıdır. İnsanlık bunların hepsine inanmıştır. Birçoklarının mukaddes kitapları da vardır.

İnsanlar, peygamberlerine şu suretle inanmışlardır: Cenabı Hak varlığını tanıtmak ve büyüklüğünü bildirmek, herkesi doğru yola çevirmek için, kullarının en namuslu, en akıllı, herkesin güvenebildiği, özü sözü doğru olanlarından bazılarını peygamberlik ihsan buyurmuştur. Onlara kendi kudretinden, kimsenin yapamayacağı mucizeler vermiştir. Fazla olarak bir kısmına da kitap göndermiştir. Peygamberler de Cenabı Hak'kın emirlerini ümmetlerine tebliğ etmişlerdir. Hakikaten bütün peygamberler, en namuslu ve en zeki kişiler olup, yüksek ahlak ve bilgileri ile insanları kendilerine bağlamışlardır. Birçokları devlet reisliği yapmış, ahlak getirmiş, hukuk nizamı kurmuşlardır. İnsanlığa büyük hizmetleri dokunmuştur.

Dinî inanışlarda, Cenabı Hak'ka ve peygamberlere inanmak şart koşulmuştur. Peygamberler, Allah'ın sevgilileridir. Cenabı Hak peygamberlere Cebrail vasıtası ile vahiy suretiyle mukaddes kitaplar göndermiştir. Peygamberlere mucize ve keramet gösterme hasletleri de vermiştir.

Peygamberlerin bir nimetleri de, miraca çıkmak olmuştur. Hz. Muhammed, Mirac'a çıkıp Cenabı Hak'kın nurunu görmek şerefine nail olmuştur.

Peygamberler normal insanlardan ayrı bir varlık olarak yaratılmışlardır. Onlar birçok şeyleri önceden görürler ve bildirirler. İç âlemleri pek kuvvetlidir. Bu kudret sayesinde ruhlarını cesetten çekerek manevî âleme yükseltme hasletine sahiptirler. Bu haslet onlarda rüya, cezbe halleriyle belirmektedir.

Avrupalılar peygamberlerin medyum olduklarını söylerler. Oysa onlar medyum değil, cezbe mâlik şahsiyetlerdir. Onlar insanüstü, büyük şahsiyetlerdir. Her biri

evliyadır, zekidir, yüksek ahlaka sahiptirler. Kurdukları dinler, söyledikleri fikirler bütün kuvvetiyle devam etmektedir. Her biri birer ahlak filozofudur. İnsanlık peygamberlere bütün varlığı ile inanmış ve onlara saygı göstermiştir.

Peygamberlerin hepsi fakirane yaşamışlar, dünya zevklerini terk etmişlerdir. Ömürleri, irşad etmekle geçmiştir. Bu yüzden çok cefa çekmişlerdir. Fakat bu mübarek şahsiyetler yılmadan insanları doğru yola, Allah yoluna sevketmeye çalışmışlardır.

Bütün peygamberler âlim ve fazıl kişilerdir. Her insan gibi doğmuşlar, yaşamışlar ve ölmüşlerdir. Hiçbir peygamber ne Tanrı, ne de Tanrı'nın oğludur. Ancak Allah'ın kuludur. Bir farkları şudur ki, Allah'ın sevgili kullarıdır.

Müslümanları peygamberi Hz. Muhammed'dir. Bütün müslümanlar O'nu içten severler. Ona sonsuz saygıları vardır.

(Enver Behnan Şapolyo,
Peygamberler Tarihi'nden.)

FAYDALI BİLGİLER

Hamdolsun o âlemlerin padişahı Allahu Teâlâ'ya ki kendi zatını, kendi ef'alini (kendi işlerini) faziletli, en üstün delil ve işaretlerle Bir'leyip, Tek'liğini, vahdaniyetini ispat eyledi. Ve kendisini bütün o delillerin yüzüyle, bütün veheleriyle, yüce sıfatlarının en noksansızları ve kemali ile örneksiz ve tek kıldı.

O Âlemlerin Padişahı, kendisinin, gizliliklerinin en şümüllü, en kavrayıcı manası ile bilinmesini diledi. Bundan sonra halkı yarattı ve onlara tecellilerin, belirliliğin en güzeli ile bilişlik verdi.

O'nun Bir'liğine, Vahdaniyeti'ne her şey, vücutlar, gövdeler, tenler, ruhlar, canlar, nefisler meydana gelişlerinin, yaratılışlarının en güzel şekilleriyle, şeriat hükümleri ve gerçekliklerle delildir, bürhan ve nişandır. Tâ ki tam lütfunun rahmeti, kerametlerin sonsuzluğu ile âlemlere yetişsin. Ve tâ ki bütün âlem, kendisinin yüceliklerini aşikâr mertebelerde, makamların gereğine göre görsün.

Ve hem de minnet o padişaha, O yücelerden yüceye ki âlemlere en düzgün, en açık işaretle müjdecî (beşîr) olsun ve insanlara Allah yolunu gösterici (nezîr) olsun diye Muhammed Mustafa (Sallâllahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem) Hazretlerinin üzerine kitap indirdi.

Ve hem de insanları doğru yola, Hak yola kılavuzlamak ve hidayete erdirmek için, o kitabın güzel beyanını ve manasını en açık, en vuzuhlu ibarelerle bildirdi. Tâ ki zâtının kudsî serâperdesini, yüce otağını en güzel şekilde gösterip onları hidayete erdirdi diye.

Ve o da Allahü Teâlâ'nın tecelli eden yüksek sıfatlarının şimşek aydınlığına mücadele ve gazveleriyle, irşat eyledi.

Hak Teâlâ ona Gayb bilgilerinden mucizeler izharı ile vahiyde bulundu. Onu insanlara, cinlere rahmet için davetçi kıldı. O da halkı Allahü Teâlâ Hazretleri'ne davet etti. Bu dünya halkı eğri yola sapmış, dalalet içinde kalmışken İslam çerağını, Müslümanlık ışığını yakıtı ve Hak Yolu'nu hidayet'in yüceliği ile gösterdi.

Hak Teâlâ'da, Arasat'ta, o mahşer yerinde, en belirli bir tecelli ile yüzünü kullarına açmak, göstermek için Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kendisini uzun uzun anlatmasını diledi. Kullarına Adın Cennetlerini (Uçmak mekân ve bahçelerini) ihsan eyledi. Ve müminleri Cennet içinde en güzel dileklerle ebedi kıldı.

Böyle olunca, bizim ölümümüz hayattır. Salatımız, Allah'a ibadet ve Resûl'e salavatın en şerefli ile selamdır. Bu selam, hayır duaların en keremlisi ile Resûlü Ekrem'in âl'ine ve ashabına da birlikte olsun.

Ama bu duadan sonra bilinmeli ki, Hak Sübhânehu ve Teâlâ Hazretleri, yüce ruh ve Ahadiyetin, Allah'ın Bir'liğinin sırrı olan Hazreti Muhammed (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'i Ceberût ve Melekût âleminde ilk önce peydâ olan bir cevherden yarattı. Ondandır da kâmil ruhları, her tarafı kaplayan faziletli can ve nefisleri yarattı. Ve onları, Gayb âleminin hakikatlerini ele geçirmek için sübhanî sırların vahyi ile davet etti. Sonra da kâinatın şekli meydana çıksın diye mümkün olan şeylerin hakikatlerini seyretmek için de vahiyde bulundu. Ondandır da Cemalullah'ı (Allah'ın cemalini, yüzünü) görmeye davet etti. Böyle olunca onlar da öyle bir makama, öyle bir dereceye eriştiler ki, Ulemâ (din bilginleri), Sulehâ (sâlih kimseler) ve Hükemâ (hakim, akıllı, kâmil) kişiler oldular ve:

– Allahû velâ sivahü (Allah vardır, ondan başka Allah yoktur) dediler.

Bundan sonra da Allahû Teâlâ Hazretleri onların bedenlerini (İlâhi tecelliyatın belirlediği) Sinâ dağı gibi kıldı. Ruhlarını yazılı kitap haline getirdi. Nefislerini yazı yazılmış ince deri, gönüllerini şenlikli bir yuva yaptı. Akıllarını yüksek bir kubbe kıldı. İlimlerini, bilimlerini taşkın bir deniz haline koydu. Ondandır sonra bunlara kendi zâtının hakikatlerini açtı, haberli etti. Onları fâni edip perdelerini giderdi ve bâki etti:

"Ne mutlu onlara! İyi âkibet onlar içindir." (Râd, 29)

"Fakat bunu ancak, akıl sahibi olanlar anlar." (Râd, 19)

Böylece onlara dünyada ve Ahirette yüksek ilim ve fazilet erişti. Ve bu yüce kemal ve iki âlemde açık ve gizli zâhir olan her şey, Hazreti Peygamberimiz Muhammed Mustafa'nın sebebiyle oldu. (Salâvatullahi ve Selâmühü.)

Peygamberler

Bu âlem, yani her şey yok idi. Allahu Teâlâ, bunları yoktan var etti. Bu âlemin kıyamete kadar, insanlarla mamur olmasını istedi. Âdem Aleyhisselâm'ı topraktan yaratıp, onun çocukları ile âlemi süsledi. İnsanlara dünyada ve ahirette lâzım olan şeyleri bildirmek için, içlerinden bazılarını, peygamber yaparak şereflendirdi ve bunlara yüksek mertebeye vermekle, başka insanlardan ayırdı. Peygamberlere Cebrail Aleyhisselâm ile, emirlerini bildirdi. Bunlar da, bu emirleri, Cebrail Aleyhisselâm'ın getirdiği gibi, ümmetlerine bildirdiler. Peygamberlerin birincisi Âdem Aleyhisselâm, son geleni Muhammed Mustafa Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimizdir. Bu ikisinin arasında, çok peygamber gelip geçmiştir. Bunların adedini, ancak Allahu Teâlâ bilir. İsimleri malum olanlar şunlardır:

Âdem, Şit, İdris, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhim, İsmail, İshak, Yâkub, Yusuf, Eyyüb, Lût, Şuayb, Musa, Hârûn, Davud, Süleyman, Yûnus, İlyas, Elyesâ, Zülkûf, Zekeriyâ,

Yahyâ, İsâ ve Muhammed Mustafa Aleyhimüssalâtü Vesselâm. Kur'anı Kerim'de, Üzeyr, Lokman ve Zülkarneyn de yazılıdır. Fakat âlimlerimiz içinde, bunlara peygamber diyen olduğu gibi, veli diyen de vardır.

Muhammed Aleyhisselâm, Habîbullâh'dır. İbrahim Aleyhisselâm, Halîlullâh'dır. Musa Aleyhisselâm Kelîmullâh'dır. İsa Aleyhisselâm Neciyyullah'dır. Bu altısı, diğer peygamberlerden daha üstündür. Bunlara ulül'azim denir. Hepsinin üstünü, Muhammed Mustafa Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimizdir.

Allahu Teâlâ, yeryüzüne, yüz sahife ve dört kitap indirmiştir. Bunların hepsini, Cebrail Aleyhisselâm getirmiştir. On sahife, Âdem Aleyhisselâm'a; elli sahife, Şit Aleyhisselâm'a; otuz sahife, İdris Aleyhisselâm'a; on sahife, İbrahim Aleyhisselâm'a gelmiştir. Dört kitaptan, Tevrâtı Şerif, Musa Aleyhisselâm'a; Zebûru Şerif, Davud Aleyhisselâm'a; İncîli Şerif, İsa Aleyhisselâm'a; Kur'anı Kerim, ahir zaman peygamberi, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz'e inmiştir.

Nûh Aleyhisselâm zamanında Tufan olup, bütün dünyayı su kapladı ve yeryüzünde bulunan insan ve hayvanların hepsi boğuldu. Fakat Nûh Aleyhisselâm ile, gemide bulunan müminler kurtuldu ve insanlar, bunlardan türedi. Nûh Aleyhisselâm gemiye binerken her hayvandan birer çift almış olduğundan, hayvanlar da bunlardan üredi.

Nûh Aleyhisselâm'ın üç oğlu vardı: Sâm, Yâfes ve Hâm. Şimdi yeryüzünde bulunan insanlar, bu üçünün soyundandır. Bunun için, Nûh Aleyhisselâm'a, ikinci peder denir.

İsmail ve İshak Aleyhisselâm, İbrahim Aleyhisselâm'ın oğludur. İshak Aleyhisselâm'ın oğlu Yakub'dur. Yakub Aleyhisselâm'ın oğlu Yusuf Aleyhisselâm'dır. Yakub Aleyhisselâm'a, İsrâil denir. Bunun için, çocuk ve torunlarına Beni İsrâil, yani İsrâil oğulları denmiştir. Beni İsrâil çoğalarak, içlerinden çok peygamberler gelmiştir. Hatta Mûsa, Hârûn, Dâvud, Süleyman, Zekeriyâ, Yahyâ ve İsa Aleyhimüsselâm onlardandır. Süleyman Aleyhisselâm, Davud Aleyhisselâm'ın oğludur. Yahyâ Aleyhisselâm da, Zekeriyâ Aleyhisselâm'ın oğludur. Hârun Aleyhisselâm, Musa Aleyhisselâm'ın kardeşidir. Fakat İsmâil Aleyhisselâm'ın soyu Arap olup, Araptan, Resûlü Ekrem ve Nebiyyi muhterem, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz meydana gelmiştir.

Hûd Aleyhisselâm, Âd kavmine; Sâlih Aleyhisselâm, Semûd kavmine gönderildiği gibi, Musa Aleyhisselâm, Beni İsrâil'e gönderilmiştir. Hârun, Dâvud, Süleyman, Zekeriyâ ve Yahyâ Aleyhimüsselâm da, yine Beni İsrâil'e gönderilmiştir. Lâkin bunların ayrı şeriatı olmayıp, Beni İsrâili, Musa Aleyhisselâm'ın şeriatına davet etmişlerdi. Davud Aleyhisselâm'a Zebûr kitabı indi ise de, Zebûr'da ahkâm, emir, ibadet yoktu. Vaaz ve nasihatlarla dolu idi. Bunun için Tevrât'ı nesh etmedi, yani yürürlükten

kaldırmadı. Hatta onu kuvvetlendirdi. Bunun için Musa Aleyhisselâm'ın şeriatı, İsa Aleyhisselâm zamanına kadar devam etti. Ama İsa Aleyhisselâm gelince, bunun şeriatı, Musa Aleyhisselâm'ın şeriatını nesh etti, yani hükmü kalmadı ve bundan sonra, Musa Aleyhisselâm'ın şeriatına uymak caiz olmayıp, tâ, Muhammed Aleyhisselâm'ın şeriatı gelinceye kadar, İsa Aleyhisselâm'ın şeriatına uymak lâzım oldu. Fakat Beni İsrâil'in çoğu, İsa Aleyhisselâm'a iman etmeyip, Tevrât'a uymak konusunda inat etti. İşte Yahûdilik ile Nasârâ'lık (yani İsevîlik) böylece ayrıldı ve İsa Aleyhisselâm'a iman edenlere Nasârâ denildi. Bugün Hıristiyan deniliyor. İsa Aleyhisselâm'a iman etmeyip de, küfürde, dalalette kalanlara Yahûdî denildi. Yahûdîler, hâlâ Musa Aleyhisselâm'ın şeriatına uyup, Tevrât ve Zebûr okuyoruz diyor. Nasârâ da, İsa Aleyhisselâm'ın şeriatına uyup, İncil okuyoruz diyor. Halbuki, iki cihanın seyyidi, insanların ve cinlerin peygamberi, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz, bütün âlemlere peygamber olarak gönderildi ve şeriatı, ki İslam dinidir, bütün şeriatları nesh etti ve hükmü kıyamete kadar süreceğinden, dünyanın hiçbir yerinde, onun şeriatından başka bir dinde bulunmak caiz olmadı. Ondan sonra peygamber gelmeyecektir. Biz, çok şükür onun ümmetiyiz ve dinimiz, İslamdır. Peygamberlerin hepsine inanırız. Hepsi, Allahu Teâlâ tarafından gönderilmiş peygamberlerdir. Fakat Kur'anı Kerim nâzil olunca, başka şeriatlar nesh edildi. Onun için, hiçbirine uymak caiz değildir.

MUHAMMEDİYET ÜNİVERSİTESİ

Müslümanlara ışıklı ve doğru yolu gösteren Hazreti Muhammed'dir. Bütün mezhepler ve tarikatler, İslamiyetin feyzinden ilham almışlardır. Bu feyzin başında ise "Muhammediyet Üniversitesi" gelmektedir.

Müslümanlar peygamberlerinin ismetine, yüksek ahlaklarına, manevi kemaline itikat etmektedirler. Onu insanların en mükemmeli ve ahlakça en yüksek olanı olarak kabul etmektedirler.

Peygamberler, manevi emirlere erişmiş insanlardır. Bu emirler insanları düşmüş oldukları batıl inanışlarından çevirmek, doğru yolu göstermek, Allah'ın birliğine inandırmak, yüksek ahlaka sahip etmek, insanlar arasında eşitliği kabul ettirmek, sosyal refahı sağlamak, bir hukuk nizamı içinde yaşatmaktır. Bu ulvi esaslar, Cenabı Allah'ın insanlara bahsettiği nimetler olmuştur.

Müslümanlar Ön Asya'ya yayılınca kazançları şunlar olmuştur:

1. Putlara tapan insanlar, yüce ve ahlakı büyük bir dine sahip olmuşlardır.
2. İlimin her derecesine malik bir toplum doğmuştur.
3. Kanunlara saygı gösterenler devlet idaresine malik olmuşlardır.
4. Asayiş ve adalet hakim olmuştur.
5. Fazilet insanlığın ilkesi olmuştur.
6. Müslümanlık mefkuresi yeni İslam medeniyeti doğurmuştur.

Hazreti Muhammed, kısa bir zamanda müslümanları bu nimetlere sahip kılmıştır.

Hazreti Muhammed'in üniversitesinden, çok büyük zatlar yetişmiştir. Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali gibi alim ve fazıl insanlar Mektebi Muhammediye'den feyz almışlar, onu devam ettirmişlerdir.

Hazreti Muhammed'den önce Arap âlemi, sefil ve perişan bir halde birbirlerini boğazlama ile meşgul iken, Muhammediyetin etrafında birleştiler. Hazreti Muhammed Peygamber olmakla beraber, profesör, İslam hukukçusu, ruhani reis, imam, amir, hakim, kumandan ve devlet reisi idi. Namazları kendisi kıldırır, her gün mescitte namazdan sonra vaaz ve öğütler vererek etrafındakileri irşad eder, devlet işlerine düzen verirdi. Herkes müşküllerini ona sorardı. Halk öğrenmek sevdası ile dertlerini açar, ondan cevap alırdı. Fakirleri teselli eder, dertlilerin imdadına koşardı. Sözleri birer Hadis, kanunu ise Şeriat idi. Zekat ve Fitre ile fakirleri doyururdu. Savaşlara

başkumandan olarak iştirak ederdi. Kurduğu devlet, o günün şartlarında bir cumhuriyetti. Bütün insanların servet, şöhret, mal, mevki, renk, ırk, dil farkı gözetilmeksizin eşit olduğunu, Allah huzurunda üstünlüğün ancak iman ile olabileceğini tebliğ ediyordu. Bu suretle demokrasiyi kabul etmişti. Kendisinden sonra gelen dört halife hep seçimle devlet başına geçtiler.

Muhammediyet yolunun esaslarını ihtiva eden hükümlerin hepsine birden 'Fıkıh' (İslam hukuku) adı verilmiştir. Fıkıh üç kısma bölünmüştür. Birincisi fıkıh ilmidir ki, akıl ve istidlal (türetim) ile bulunan, bilimsel ve itikat edilmesi istenilen hakikatlerdir. Allah'ın birliğine inanmak ve ilahi sıfatlara inanmak bunlardandır. İkincisi ise ameli fıkıhtır. İşlenmesi gereken hükümleri ihtiva eder. İbadet ve muamelelere dairdir. Üçüncüsü ise vicdanı fıkıh olup, nefsin terbiyesidir. İlim, ahlak ve tasavvuttur.

Bu üç esas, imanın temelini teşkil eder. Bu da Cenabı Hak'kın varlığına, yani uluhiyete inanmaktır. Muhammediyetin en büyük esası budur. Gerçek imana kavuşmanın yolu budur. Değişik şekil ve yol arayışları, insanları bu gerçekten uzaklaştırır.

Ehli Sünnet ve Cemaat

Muhammedi yolun esaslarını aynen kabul edenlere Ehli Sünnet denilmiştir. Ehli Sünnetin itikatlarına da Tevhid İlmi denilir.

Hazreti Muhammed'in vefatından sonra birtakım ulema, uluhiyet meselesi ile meşgul olmuşlardır. Bunlar uluhiyeti (ulvi, manevi ilim) tevhid ilmi ile değil, kelam ilmi ile halle çalışmışlardır.

Bunlar akıl ile bilinen sıfatı ispata çalıştılar. Aklın almadıklarını tevil etmişlerdir. Bunların başında Mutezile mezhebine uyanlar gelmektedir. Bilhassa Abbasi halifelerinden Memun, Mutasım ve Vasık zamanında, akla dayanan Mutezile kuvvetlendi. Ehli Sünnet tehdit edildi. Nihayet Halife Mütevekkil zamanında Ehli Sünnet kuvvetini kazandı.

Abbasiler devrinde birçok şeyhler çıkarak, çeşitli mezhepler meydana koydular. Bunların içinde Muhammediyet yolundan ayrılan '*Turuku Dalle*' (Sapkın Yollar) doğdu. Bunların arasında Batıniler, Kiritiler gibi mezhepler meydana geldi. Ayrıca hilafet ve imamet meselesinden de Alevi, Şii ve Havariç mezhepleri kuruldu. Fakat bütün tarikatlar, İslamiyetin esaslarına dayanan Hazreti Muhammed'in yolundan, büyük farklarla ayrılmadılar.

Tarikatların en kuvvetlileri, Türklerin kurdukları tarikatlar olmuştur. Araplar mezhep, Türkler de tarikatlar kurdular. Ehli Sünnet Kur'an, Tefsir, Hadis ve Fıkıh ile meşgul olduğu halde, tarikat ehli, Kelam ve Tasavvuf ile meşgul olmuştur.

Kelam; müslümanların fikir hareketlerini, din felsefesini, tarikatlerin itikat usullerini, uluhiyet ve nübüvvet (Peygamberlik), İslami itikatları ispat meselelerini inceleyen bir din ilmidir. Tasavvuf ise, uluhiyetin bir felsefesi olarak devam etmiştir. Tarikatlar daha ziyade, İslamiyet'in felsefesi olan İlmi Kelam ile Tasavvuf'a önem vermişlerdir.

Tarikatlar

Tarikat, Allah'a kavuşma, İslami bilgileri öğrenme yoludur. Peygamber Efendimizin yoluna, "Tarikatı Muhammediye" de denir.

İslami tarikatlarda üç tarik (yol) tercih edilmiştir. Birincisi "Tariki Enbiya ve Hükema", ikincisi "Turuku İslamiye", üçüncüsü "Tariki Selefiyye"dir.

Tariki Enbiya ve Hükema yolunu tutanlar, hakkı ve hayrı arayanlardır. İkincisi Turuku İslamiye olup, İslam âleminde hakikati aramak uğrunda çalışanlardır. Bu iddiada bulunanlar da beş tarikata ayrılmışlardır: Selefiyye, Mütetekellime, Mutasavvıfa, Mütetefsife ve Batıniyye. Üçüncüsü ise Tariki Selefiyye'dir. Bunlar, Sahabe ve Tabiin mezhebinde bulunan tarikatlar ve hadisçilerin yolundan gidenlerdir. Selefiyye'nin yolu, Kur'an yoludur. Bunlar Kur'anı Kerim'in iman akidelerini akıl ve nakil yolu ile ispata çalışmaktadırlar. Medreseler bu tarikat üzerinde yıllar yılı çalışmışlardır.

Selefiyye tarikatı, Muhammediyet yoludur. Bu Tarikatı Muhammediye'yi tutanlar, Kur'anı Kerim'e iman ve Hazreti Muhammed'in haber verdiği şeyleri tasdik etmektedirler. Bütün bu konularla ilmi kelam meşgul olmuştur.

İslam âleminde ilk ayrılığı doğuran, Marke adında biri olmuştur. Bunlara 'Ehli Bid'at' denilmiştir. Marke, Kur'anı Kerim'i yanlış olarak anlatmıştır. Fakat Kur'anı Kerim'i inkâr etmemiştir. Bunun üzerine şu mezhepler doğmuştur: Şia, Kaderiyye, Mürcie Cehmiyye, Cebriyye ve Musebbehe. Bunlar Müslüman olmakla beraber, birtakım bâtil itikatlara ve âdetlere maliktirler. Bu mezheplerin hepsi Arabistan'da doğmuş fakat çökmüşlerdir. Bunlardan siyasi mahiyet taşıyan Şia yaşamıştır. Bir de Afrika'da Ibaziyye yaşayabilmiştir.

Müslüman Türkler arasında kurulan tarikatlardan Ahilik, Kızılbaşlık, Bektaşilik, Yesevilik, Nakşibendilik, Kadirilik, Rufailik, Halvetilik, Celvetilik, Bayramilik, Melamilik, vesaire tarikatlar, uzun bir zaman devam etmişlerdir. Tarikatı Muhammediye'nin esaslarından ayrılık gösteren Mutezile ve Şia mezhepleri, Arap Yarımadası'ndan İran'a ve Batı Türk iline de yayıldı. Mutezile, kuvvetini Bağdat'ta buldu. Şia da İran'a yerleşti, kaldı. Türk ili ve Horasan'da Oğuz Türkleri Selçuklu İmparatorluğu'nu kurunca, ülkeye girmiş olan Ehli Bidat mezhepleri kuvvet bulamadı.

Müslüman olan Türkler, Kur'anı Kerim'i ve Hazreti Muhammed'i çok sevdiler. Binlerce din uleması meydana gelerek İslamiyeti derinden derine tetkik ve tatbika koyuldular. İslamiyetin bütün feyizlerinden faydalanmayı bildiler. İslam âlemi içinde Türkler, en büyük âlimleri yetiştirmek şerefine nail oldular. Kur'anı Kerim tefsirinde, hadiste, kelimada, tasavvufta, diğer ilimlerde ve felsefede, dünya çapında Türk alim ve filozofları yetişti. Onuncu asırda Müslümanlığı kabul eden Oğuz Türkleri, 1040 tarihinde Selçuklu İmparatorluğu'nu kurunca Ehli Sünnet yolunu tuttular. Tarikatı Muhammediye'den ayrılmadılar. Ehli Bidat'e ve delaletle sapmış mezhep ve tarikatların hiçbirini tutmadılar. Bağdat halifelerine saygı gösterdiler. Onlara yardım ettiler. Halifelere hürmette kusur etmediler. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, Halife Kaim Bi Emrullah'ı Şiiilerin elinden kurtardı. Türklerin Bağdat'a girişi pek şanlı oldu. Halife Kaim Bi Emrullah, Tuğrul Bey'i huzuruna kabul ederek, bu Türk hakanının beline, biri doğunun, diğeri batının hakimiyetini temsil eden iki kılıç kuşattı. Tuğrul Bey, Sünniliğin savunucusu olduğunu ilan etti.

Tuğrul Bey'in yerine geçen Selçuklu Sultanı Alparslan, aynı Ehli Sünnet yolunu tutarak, Sünniliğin savunucusu ve muhafızı oldu. Nizamül Mülk, Nizamiye Medrese'lerini kurmak suretiyle Tarikatı Muhammediye'nin devam ve bekasını sağladı. Nişabur ve Bağdat nizamiye medreselerine, Türkler arasından yetişmiş büyük ulema müderris oldular. Büyük Türk âlimleri, binlerce öğrenci yetiştirdiler. Arap âleminde Tarikatı Muhammediye'ye muhalif mezhep ve fırkalara mukabil, Türk sultanları sünniliğin muhafızı oldular. İslamiyetin şan ve şerefini ayakta tuttular. Nihayet bütün Arap âlemi, Türk hakimiyetine geçmeye mecbur oldu.

Kur'anı Kerim'i, Türk uleması ve Türk kılıcı yaşattı. Türkler İslamiyeti, ilim ve ahlak yolu ile devam ettirdiler. İslamiyeti yok etmek isteyen Haçlı ordularını da, Anadolu Selçuklu sultanlarından Kılıç Arslan'ın orduları perişan etti. Türkler, Hazreti Muhammed Ümmetini her türlü tehlikeden kurtardılar.

Tarikatı Muhammediye'de Teşkilat

Tarikatı Muhammediye, ümmet teşkilatına dayandı. Ümmet teşkilatı, her dinde başka şekillerde tecelli etmiştir. Katoliklerde Hıristiyan ümmeti bir hükümet tarzında uzuvlanmıştır. Bu hükümetin imparatoru Papa, vezirleri Kardinaller, valileri ise Piskoposlardır. Müslümanlarda ümmet, bir hükümet şeklinde değil, bir *üniversite* suretinde teşekkül etmiştir. Bu sebeptir ki Hıristiyanlıkta dini teşkilata Kilise adı verilmiş, Müslümanlıkta ise Medrese denilmiştir. Müslümanlıktaki ruhani reisler yani klerikal (ruhban) sınıf yoktur, yalnız Müderrisler (profesörler) vardır.

İslamiyet, akıl ve hürriyet esasına dayanmaktadır. Müderrisler, akli delillerle ikna etmeden hiçbir kimseye hakikati kabul ettirmeye çalışmazlar ve papazlar gibi her şeyi Nass halinde kabul ettirmezler. Müslümanlıkta zorlama yoktur. Akıl ile inanıp iman etmek esastır.

Medreselerdeki ulema, bütün cemiyeti doğru yola sevk etmeye ve kurtarmaya azmetmiştir. Medresenin faaliyeti bütün ümmete döndürülmüştür. Halbuki tarikatların şeyhleri ve velileri, kendilerini veyahut müritlerini kurtarmaya çalışırlar. Şeyh Sadi diyor ki: "Bir derviş tekkeyi terk ederek medreseye intisap etti. Ona niçin dervişliği bırakıp âlimler arasına geldiğini sordum. Dedi ki: 'Derviş kendi kilimini sudan çıkarmaya çabalar, âlim ise boğulmakta olanları kurtarmaya çalışır.' "

Bu sebeptendir ki Sünnilik, bir tekke teşkilatı değil, bir medreseler birliğidir. Bütün İslam âlemi, *büyük bir üniversite olarak* yaşamıştır. Şeyhülislam, bu İslam üniversitesinin rektörü mahiyetinde idi. Selçuklu ve Osmanlı Padişahları da hazineleri ve orduları ile, bütün ümmetin koruyucusu ve kollayıcısı idi. Mezhep ve tarikat sahibi olan şeyhlere ve imamlara gelince, bunlar ancak doktrin sahibi âlimlerden ibarettir.

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre, İslamiyette din, idari bir velayete değil, ilmi bir velayete dayanmaktaydı.

1517 tarihinden itibaren Yavuz Sultan Selim Han ile hilafet Türklere geçince, Türk sultanları tebaalarının hükümdarı, bütün müslümanların da halifesi sıfatını almışlardır. Bundan böyle Sünniliğin savunucusu oldular. Bu sebeple Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme devrinde medreseler, vazifelerini hakkiyle gördüler.

Türkler, dünya tarihinin muazzam imparatorluklarını kurdular. Selçuklular dahil 1000 sene varlıklarını Anadolu'da yaşatmaya muvaffak oldular, büyük İslam medeniyetini yarattılar. Fakat modern çağlarda demokratik rejimler doğunca, ümmet teşkilatına dayanan imparatorluklar, tarihe mal oldu. Medrese de vazifesini müsbet ilimlere bıraktı.

Hilafet Meselesi

Hazreti Muhammed'in ölümünden sonra, İslam âleminde hilafet ve imamet meselesinde birçok mücadeleler olmuş ve sonunda ayrılıklara sebebiyet vermiştir.

Hilafet, bir kimsenin yerine geçmek, vekili, halefi olmak manasındadır. Geçen zâta da Halife denir. Halifeler, müslümanların imamı olarak başa geçip devlet idaresini ele alan kimsedir. Hilafet, mahiyeti itibariyle iki kısma ayrılır: Biri Hilafeti Kâmile, diğeri de Hilafeti Suriyye'dir. Hilafeti Kâmile, bütün vasıfları haiz, ümmetin rıza, seçimi ve biatiyle hasıl olan hilafettir. Hilafeti Suriyye (şekli halifelik) ise, şartları haiz olmadan, halkın arzusu hilafına, zorla elde edilen hilafettir. Hilafetten maksat, Hilafeti Kâmile'dir.

Hilafette iki esas vardır. Birincisi Hazreti Muhammed'e nisbet, diğeri de İslam ümmetine nisbettir. Hazreti Peygamber'e nisbete Hilafeti Nübüvvet denilir ki, hakiki hilafet budur. Devlet idaresinde ve imamette Hazreti Muhammed'e halef ve vekil olmaktır. Bu da ona gark olmakla mümkündür.

İkincisi, müslüman ümmetin vekalet ve nisbetidir. Bu da ancak, ümmetin rızası ve seçimi ile hasıl olur. Bu şartlar olmadan hilafete sahip olunmaz. Hilafeti Suriyye, zâhiren hilafet ise de, hakikatte değildir, saltanattır, padişahlıktır. Bütün Emevi ve Abbasi halifeleri böyle idi. Hakiki halifeler değil, suri (şeklî) halifelerdi. Hazreti Muhammed demiştir ki: "Benden sonra hilafet 30 senedir. Bundan sonra hilafet, ısırtıcı bir saltanata inkılap edecektir."

İslam dininin kurucusu Hazreti Muhammed, 632 tarihinde Medine'de vefat edince Ashabı telaşa düştü. Hazreti Peygamberin gömülmesi ile meşgul olunurken, hilafet meselesi de meydana çıktı. Hazreti Muhammed'in ölümü ile, İslam dünyasında hilafet meselesi, bir dava olarak sürdü.

HAK VE HAKİKAT

Hazreti Allah

Âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim olan Allah Teâlâ Ve Tekaddes Hazretlerine sonsuz hamdü senâlar olsun.

O'nun yüce Resûlü ve biricik Habibi, dünya ve ahirette en büyük rehberimiz, hürmetine mevcudatın yaratıldığı, mahlukatın en seçkini olan Efendimiz Muhammed Mustafa'ya, bütün yüce Peygamber Efendilerimize, hepsinin aile ve ashabına, bağlılarına, ihsan duygusuyla kıyamete kadar onlara tâbi olanlara nâmütenâhi salâti selâmlar olsun.

Hak Celle ve Âlâ Hazretleri dünya ve ahireti insan için, insanı da kendisini tanımaları için yaratmıştır.

Bir hadisi kudside:

"Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi arzuladım, bunun için de mahlukatı yarattım" buyuruluyor. (*Keşfü'l Hafâ*)

Bunu bir bilgi, bir haber değil, aynı zamanda bir emir kabul etmek gerekiyor. Çünkü Hazreti Allah'ı tanımak, insanın en başta gelen vazifesidir.

"Elif, lâm, mim. Allah o Allah'tır ki, kendinden başka hiçbir ilâh yoktur. Ezeli ve ebedi hayat ile bâkidir. Zât ve kemâl sıfatları ile her şeye hâkim olup, bütün varlıklar O'nunla kaimdir." (Âli İmran: 1-2)

"O, öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Görülmeveni de bilir, görülmeni de bilir.

O Rahman'dır. (Dünyada kendisine itaat edeni-etmeyeni, sevdiğini sevmediğini ayırt etmeden, bütün mahlukatına sayısız nimetler bahşeder, onları esirger.)

Rahim'dir. (Ahirette ise yalnız müminlere merhamet eder, daha büyük ve ebedi nimetler vermek suretiyle mükafatlandırır.)

O, öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur.

Melik'tir. (Mülk ve melekûtun yegâne sahibi, hakiki mutasarrıfı, mutlak surette hükümdarıdır.)

Kuddüs'tür. (Her türlü eksikliklerden, noksanlıklardan pak ve münezzehtir.)

Selam'dır. (Yarattıklarına zulmetmekten uzaktır, onları tehlikelerden selamete çıkarır.)

Mümin'dir. (İmanı ihsan buyuran ve emniyeti bahşeden O'dur. Kendisine iltica edip sığınanları hususi himayesine alır ve huzuruna erdirir.)

Müheymin'dir. (Bütün varlıkları görüp gözetir ve korur. Hiçbir zerre, hiçbir an O'nun lütuf ve ihsanlarından ayrı değildir.)

Aziz'dir. (Mağlup edilmesi mümkün olmayan yegâne gâliptir. O'ndan başka Aziz yoktur.)

Cebbâr'dır. (Her türlü perişanlıkları düzeltip yoluna koyar. Varlığı çok yücedir. Dilediğini yaptırmaya muktedirdir.)

Mütekebbir'dir. (Azamet ve ululuk ancak O'na mahsustur. Her şeyde ve her hadisede büyüklüğünü gösterir.)

Allah müşriklerin ortak koştıkları şeylerden münezzehtir.

O Hâlık'tır. (Her şeyin varlığını ve varlığı boyunca görüp geçireceği hadiseleri tayin ve tespit eden ve ona göre yaratan O'dur.)

Bâri'dir. (Varlıkları birbirine uygun olarak, yoktan var etmiştir.)

Musavvir'dir. (Her şeye bir şekil ve hususiyet verendir.)

En güzel isimler O'nundur.

Göklerde ve yerde olanlar hep O'nu tesbih ve tenzih etmektedirler.

O Aziz'dir. (Gâlibi mutlaktır.)

Hâkim'dir. (Bütün buyrukları ve işleri hikmetlidir, hükmünde hikmet sahibidir." (Haşr: 22-24)

"Gaybın anahtarları, Allah'ın yanındadır. Onları O'ndan başkası bilmez. Karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıkları içindeki tek bir tane, yaş ve kuru her şey, Allah'ın ilmindedir." (En'am:59)

O Allah ki, ortağı ve benzeri olmayan bir Allah'tır. Hiçbir varlığa benzemez, hiçbir varlık da kendisine benzemez. Her şeye her şeyden yakın, insana ise şah damarından daha yakındır.

O'nun zâtı cisimlere benzemediği gibi, yakınlığı da cisimlerin yakınlığına benzemez.

Zâtı yarattığı varlıklara benzemediği gibi, sıfatları da mahlukatın vasıflarına benzemez.

"En yüce vasıflar Allah'ındır." (Nahl: 60)

"Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir." (Âraf: 54)

Her cihetten Tek'tir. Varlığının başlangıcı yoktur. Varlığı daimidir, nihayete ermez.

İradesini yerleştirmek ve kudretini göstermek için her şeyi sonradan ve yoktan var etti. Yoksa ihtiyacı için değil. O Samed'dir, hiç kimseye muhtaç değildir, herkes O'na muhtaçtır.

Zaman kendisini hudutlandıramadığı gibi, mekân da kendisini kapsayamaz. O'nun mekânı yoktur. O bütün mekânların mekânıdır. Her yerde hazır, kullarının her haline nazırdır.

Zaman ve mekânı yaratmadan önce O var idi. Onları yaratmadan önce nasıl idiye, yarattıktan sonra da aynıdır.

Evvel O, Âhir O, Zâhir O, Bâtın O...

Cemal ve Kemal sıfatlarında dâim, noksanlık ve son bulma vasıflarından münezzehtir.

Her Kemal kendisinden geldiği için, kemalini artırmaya ihtiyacı yoktur. En güzel isimler de O'nundur.

"De ki: İster Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın, hangisiyle çağırırsanız çağırın. En güzel isimler O'nundur." (İsra: 110)

İşlerinde hikmet, hükümlerinde adalet sahibidir. Her emrini yürütür, hükmünde gâliptir. Mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Varlığına şahit, yine kendi varlığıdır. Her varlık O'nun kudretinin eseridir. Var olan ne ki varsa, O'nunla var olmuştur. Bütün varlıklar O'nunla kaimdir.

Kuvvet ve kudret O'nundur. Ululuk ve azamet O'nundur. Kahr ve galebe O'nundur. Yaratmak da, emretmek de O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter.

Kur'anı Kerim'inde:

"Habibim! Kullarım sana beni sorunca haber ver ki, ben onlara yakınım" buyuruyor. (Bakara: 186)

O bize bizden yakın, fakat mahluk olduğumuz için bizim O'nun Ahadiyet haline dair hiçbir bilgimiz yoktur.

Mesela bir usta, masa vesaire gibi şeyler yapar, yaptığı şeyler ise gözle görülür, bir ustanın elinden çıktığı belli olur. Usta yaptığı şeyleri bilir, yapılan şeyler yapanı bilebilir mi?

Bizi yaratan O'dur. Bizde fevkalade bir sanat var, mükemmel bir ustanın elinden çıktığımız belli. Fakat bizim O'ndan hiçbir haberimiz yok. Hazreti Allah, kendi zâtına

dair hiçbir bilgi vermemiştir. İnsanlar O'nun Ahadiyet haline hiçbir zaman vâkif olamazlar. Akıl, vehim, fikir ve kıyas... gibi idrak kabiliyetleri ile bir kesâfet halindedirler. O ise Lâtif'tir. Kesif bir varlık, Lâtif olan Hazreti Allah'ın Ahadiyet halini idrak edemez. Kendisini ancak kendisi bilir.

İnsanı yoktan var etti. Sayılması imkânsız olan, çeşit çeşit nimetler verdi. Onu kendi mülkünde yaşatıyor, her işini görüyor, her ihtiyacını gideriyor.

Öyle bir Allah ki, dilekler çoğaldıkça ihsan ve keremi de çoğalıyor, hacetler arttıkça nimet ve ikramı da artıyor. İyilik ve güzellikleri bitmez, tükenmez...

"Allah'ın nimetlerini birer birer saymaya kalkışsanız, özetle bile sayamazsınız." (Nahl: 18)

Kalp, kendisine iyilikte bulunanlara karşı içten bir muhabbetle meyleder. Bu onun fitratında gizli olan bir özelliştir. İnsan iyiliğini gördüğü kimseleri sevmek durumundadır.

O'nu tanıyan kimse, bütün iyiliklerin, bütün güzelliklerin, O'nun ve O'ndan olduğunu çok iyi bilir. O'nu bilen O'nu çok sever. Muhabbet, marifetin meyvesidir, marifetten sonra gelir. Marifet zayıf olursa, muhabbet de zayıf olur.

Marifetullah, tasavvufun en yüksek mertebesidir.

Bir kul için mümkün olabilen en üstün rütbe, en büyük kazanç O'nu tanımak, yalnız O'nu sevmek, buyruklarına seve seve itaat etmektir.

Dostluğu kazanılmaya ve sevmeye en layık olan Mutlak Varlık, O'dur.

"Asıl dost Allah'tır." (Şûra: 9)

"Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler." (Maide: 54)

"Sizin dostunuz ancak Allah'tır, O'nun Peygamberidir ve Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazlarını kılan, zekâtlarını veren müminlerdir.

Kim Allah'ı, O'nun Peygamberlerini ve müminleri dost edinirse, bilsin ki galip gelecek olanlar, Allah'tan yana olanlardır." (Maide: 55-56)

"Zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Takvâ sahiplerinin dostu ise, Allah'tır." (Casiye: 19)

"Allah düşmanlarınızı sizden çok daha iyi bilir. Gerçek bir dost olarak da Allah size yeter, hakiki bir yardımcı olarak da Allah size yeter." (Nisâ: 45)

Muhabbet iki türlüdür:

Bir insan, hayatının idamesi için ilk önce kendisini, malını-mülkünü, çoluk-çocuğunu sever. Bunun yanında iyi işleri, iyiliğin her türlüünü ve iyi insanları, güzel

bir gülü, güzel akarsuları, yeşillikleri de sever. İnsan ruhu güzel surette yaratıldığı için, daima güzele meyleder. Bütün güzellikler, O'nun güzelliğinin tecellileridir.

Hadis-i şerif:

"Allah güzeldir, güzeli ve güzelliği sever." (Müslim)

En sonra ise her şeyden fazla Hazreti Allah'ı sever. O'na kavuşmak için canını da, malını-mülkünü de feda etmeye hazırdır.

Bu sevginin yüceliğini ve inceliğini her insan kavrayamaz. O'ndan başkasını ve başka şeyleri seven kimse, O'nu tanımayan, Allah sevgisinin hakikatına vakıf olmayan kimsedir.

Allah için olmayan, Allah sevgisine vesile olmayan bütün muhabbetler, Allah'tan uzaktır ve bâtıldır.

"İnsanlar içinde öyleleri vardır ki, Allah'tan gayrısını O'na emsal tutarlar ve onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a sevgileri ise her şeyden sağlamdır." (Bakara: 165)

"Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, kendisine yuva yapan örümceğin misali gibidir. Halbuki eğer bilseler, evlerin en çürüğü, en dayanıksız, örümcek yuvasıdır." (Ankebut: 41)

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, durgunluğa uğramasından korktuğunuz alışverişler, hoşunuza gitmekte olan meskenler, size Allah'tan ve O'nun Resûl'ünden, Allah yolunda cihaddan daha sevgili iseler, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar guruhunu hidayete erdirip doğru yola iletmez." (Tevbe: 24)

Mevla'nın muhabbetiyle hallenen kulların gayeleri ev değil, evin sahibidir. Onlar için O'nun sevgisinden daha değerli ve daha üstün bir şey yoktur. Bir kul için bundan daha büyük bir lütuf ve ikram düşünülemez.

Sıddıkı Ekber Hazreti Ebubekir:

"Allah sevgisine mazhar olan bir kimseyi, bu sevgi dünyaya dalmaktan, insanlara karışıp onlarla ömür tüketmekten muhafaza eder," buyurmuşlar.

Allahu Teâlâ'ya muhabbet, O'ndan başka her şeyden yüz çevirip bütün varlığı ile tamamen O'na yönelmek, O'nun ahlakı ile ahlaklanmak, O'nu her şeye tercih ederek sımsıkı sarılmak demektir.

Hazreti Allah da bu kullarını tercih eder. Onları dost edinir, dünya saadetine, ahiret selâmetine ulaştırır.

"Allah'ın boyası ile boyanın, Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kimdir?" (Bakara: 138)

"Allah'a sarılın. O sizin Mevla'nızdır." (Hacc: 78)

"Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa, muhakkak o doğru bir yola iletilmiştir." (Al-i İmran: 101)

"Allah'a iman edip de sımsıkı sarılanları, Allah kendi katından bir rahmetin ve lütfu inâyetin içine sokacak, onları kendisine varan doğru bir yola erdirecektir." (Nisâ: 175)

"Hayır. Kim ihsan mertebesine yükselerek, özünü tamamen Allah'a teslim ederse, onun mükafâtı Rabbinin katındadır. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar." (Bakara: 112)

Muhabbet davasında bulunmak, seviyorum demek kolaydır. Lâkin Allah'a karşı muhabbeti olan insanlarda şu yedi alametin bulunması gerekir:

1. Ölümünden nefret etmemek, ölüm için hazırlıklı bulunmak. Çünkü seven, sevdiğine ancak ölümle kavuşur.

2. Hazreti Allah'ın sevdiğini kendi sevdiklerine tercih etmek. Allah'ı seven, dünyada neyi severse, Allah o şeyi sevdiği için sever. Yaratandan ötürü yaratılan her şeyi hoş görür.

3. Cenabı Hak'kı daima kalbinde bulundurmak. Kendini zorlamaksızın geç-gündüz zikrullahla meşgul olmak. Zira bir şeyi çok seven, onu hiç dilinden düşürmez.

Zikrullah Allah'a olan sevgiyi tahrik eder. Sonsuz bir şevk verir.

4. O'nun emir ve yasaklarını bildiren Kur'anı Kerim'e saygı göstermek; en sevdiği biricik Habibini (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem), Enbiya ve Evliyasını, dostlarını sevmek... Daha doğrusu O'nunla ilgisi olan her şeyi sevmek.

5. İnsanlardan uzleti, yalnızlığı ve tenhayı seçmek. Bir an evvel akşam olmasını, Rabbisi ile kalmasını istemek.

6. İbadetleri zevk ve şevk ile yapmak. Muhabbet ehline hiçbir ibadet ağır gelmez. Çünkü ibadet lezzeti gibi hiçbir lezzet yoktur, nerede kaldı ki ağır gelsin...

7. Hak dostlarını dost edindiği gibi, O'nun düşmanlarını da düşman bilmek. Zira kişi sevdiği ile beraber haşrolur.

Allah için sevgi, Allah için nefret, imanın en sağlam kulpudur. İmanın tekâmülünde en büyük bir âmildir.

Cenabı Fahri Kâinat Efendimiz hadisi şeriflerinde:

"Amellerin en üstünü Allah için sevmek, Allah için buğz etmektir," buyuruyorlar.
(Ebû Dâvud)

Diğer bir hadisi şeriflerinde ise mealen şöyle buyuruyorlar:

"Şu üç haslet kimde bulunursa imanın tadını tatmıştır: Allah ve Resûlünü herkesten ve her şeyden fazla sevmek. Sevdiğini ancak Allah için sevmek. İman ettikten sonra, ateşe atılmaktan nefret eder gibi, küfre dönmekten nefret etmek."
(Buhari-Müslim)

"Kıyamet ne zaman kopacak ya Resûlullah?" diye soran bir zata Cenabı Fahri Kâinat Efendimiz "O gün için ne hazırladın?" buyurdular. O da "Farz namazlarından, oruçlardan, sadakalardan başka fazla bir ibadetim yoktur. Fakat Allah ve Resûlünü çok seviyorum," dedi. Bunun üzerine ona şu müjdeyi verdiler:

"Sen sevdiğinle berabersin." (Tirmizi)

Hadisi şerifi rivayet eden Enes Bin Mâlik (Radıyallahu Anh) Hazretleri ise "Müslümanların İslamla müşerref olmalarından sonra, bu habere sevindikleri kadar hiçbir şeye sevindiklerini görmedim" buyuruyorlar.

Hazreti Allah'ın biricik Habibi, Allah sevgisine vasıta olduğu için, O'nu seven Allah'ı sevmiş olur. Dostun dostları da dosttur.

Bütün sevgiler Allah sevgisi ile bütünleşince kemale erer. Çünkü Muhabbetullah, bütün sevgilerin kaynağıdır. Sevgiye vesile olabilecek bütün sıfatlar, O'nun Cemal sıfatının tecellileridir.

"Gül denir her güle amma, gülün güzeli başka

Aşk denir her aşka amma, Allah aşkı başka."

Şu halde bir müminin evvela bizzat Hazreti Allah'ı, sonra biricik Habibi Ekrem'ini, bütün büyük Peygamber Hazretlerini, Ashabı Kiram (Radıyallahu Anhüm) Efendilerimizin hepsini, onları gören Tabiin Hazerâtını, âlimler, fakihler ve salihleri Allah için bir sevgi ile sevmesi ve saygı göstermesi gerekmektedir.

Kur'anı Kerim

İlim ve kudret sahibi olan ve kâinatı hikmetlerle dolu olarak yaratan Hazreti Allah, kullarını cehalet karanlığından kurtarmak için Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a peygamberlik müddeti esnasında zaman zaman ve çeşitli vesilelerle, ilâhî bir düstur ve bir ahlak fermanı olan Kur'anı Azimüşşân'ı ihsan buyurmuştur.

"Bu Kur'an öyle bir kitaptır ki; Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yegâne galip ve övülmeye layık olan Allah'ın yoluna çıkarman için onu sana indirdik." (İbrahim: 1)

"Bu Kur'an insanlara açık bir tebliğdir. Bununla hem korkutulsunlar, hem Allah'ın ancak bir tek ilâh olduğunu bilsinler, hem de akli selim sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar." (İbrahim: 52)

Cenabı Vâcibül Vücut Hazretleri, eşi-ortağı olmayan tek ve benzersiz olduğu gibi, Kelamı Kadim'i de diğer söz ve kitaplara nispetle eşsiz ve benzersizdir.

Hadisi şeriflerinde Cenabı Fahri Kâinat Efendimiz:

"Allah kelamı Kur'anı Azimüşşân'ın diğer sözlere üstünlüğü, Allah'ın yarattıklarına üstünlüğü gibidir," buyuruyorlar. (Tirmizî)

Kur'anı Kerim, Hazreti Allah'ın varlığına, birliğine, sıfatlarına, gayb âlemine, hayrın ve şerrin manasına, ölümden sonraki ahiret hayatının hakikatına dair meseleleri en güzel bir şekilde açıklığa kavuşturmuştur.

"Ey Muhammed! Bu Kur'an, ayetlerini iyiden iyiye düşünsünler ve akli selim sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı, mübarek bir kitaptır." (Sâd: 29)

"Gerçekten bu Kur'an, insanları en doğru yola götürür ve güzel güzel amellerde bulunan müminlere de kendileri için büyük bir mükafat olduğunu müjdeler." (İsra: 9)

Cenabı Hak'kın birliğine inanan ve O'nun külli iradesine teslim olanların maddi ve manevi ilerlemeyi sağlayacak ilim ve irfanı tahsil etmelerini, iffete sarılmalarını, din kardeşliğinin esaslarını sağlamlaştırılmalarını ve insanlığın irşadı için gerekli olan diğer şartları ve sebepleri izah eder.

"Bu Kur'an, doğruluğu şüphe götürmeyen, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren bir kitaptır." (Bakara: 2)

Bu ilâhi düstura riayet edip ahlaki fermanlara uygun hareket edenler, ahlakın yüksek payesine vasıl olarak hürmete lâıyk bir millet olmuşlar; allâmeler ve en yüksek medeniyetin yetiştirebileceği en büyük insanlar vücuda getirmişlerdir.

Bu ise Kur'anı Azimüşşân'ın âlelâde bir kitap olmadığını, insanları gaflet ve cehalet uykusundan kurtaracak, ahlaksızlık ve fenâlığı kökünden kazıyıp, sevgi, doğruluk, merhamet ve cesaret, çalışma ve gayret gibi en kıymetli bilgileri öğreten Rabbani bir kitap, Rahmani bir hitap olduğunu göstermeye kâfi bir delildir.

Kur'anı Kerim'i dikkatle inceleyenler insanların kazanabileceği bütün şan ve şerefi, dünya ve ahirete ait bütün selamet ve saadeti bulacaklarına asla şüphe etmezler.

"Temiz olanlardan başkası ona el süremez" buyruluyor. (Vâkıa: 79)

Mushafı Şerif'in kendisine abdestsiz dokunulmadığı gibi, zemmedilmiş (kınamış ahlaktan, hayvani sıfatlardan arınmamış, hürmet ve saygı nuru ile parlamamış olan kalpler de, Allah kelamının hakikatını anlayamaz, hakiki manasına da nüfuz edemez.

Hazreti Allah onu hasta gönüllere bir şifa, bir hidayet rehberi, rahmet ve nur olarak göndermiştir. Yaştan kurudan her ne varsa hepsi onda mevcuttur. Hiçbir şey eksik bırakılmamıştır.

"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, hastalanmış gönüllere bir şifa ve müminler için hidayet rehberi ve rahmet gelmiştir." (Yunus: 57)

"Doğrusu size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir." (Mâide: 15)

"Bu Kur'an insanların kalp gözlerini açacak bir nurdur." (Câsiye: 20)

Kur'anı Kerim'in harflerinin hakiki manalarını Hazreti Allah açığa vursaydı, yedi kat gökler ve yer, hatta Arş dahi bu tecelliye dayanamazdı. Bunun içindir ki ayeti kerimesinde:

"Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, muhakkak ki onun Allah'ın korkusundan baş eğdiğini ve parça parça olduğunu görürdün. Biz bu temsilleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz" buyuruyor. (Haşr: 21)

"Gerçekten bu Kur'an'da öğüt alsınlar diye, insanlar için her türlü temsili anlatmışızdır." (Zümer: 27)

Hazreti Allah, büyük bir nimet olarak göndermiş olduğu Kur'anı Azimüşşân'ın şükürünü ifa etmemizi emrederek şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği kitabı ve ondaki hikmeti düşünün." (Bakara: 231)

"İndirdiğimiz bu Kur'an, feyz kaynağı, mübarek bir kitaptır. Ona uyun, emirlerine bağlanın ve Allah'tan korkun. Ta ki merhamet olunasınız." (En'am: 155)

Kur'anı Kerim, hem manası, hem de lafzı itibarı ile mucizedir.

Diğer peygamberânı izam efendilerimizin mucizeleri vefatları ile sona ermiş, o mucizeleri o zamanda hazır bulunanlardan başkaları görmemiştir. Cenabı Fahri Kâinat Efendimizin en büyük ve en devamlı mucizesi olan Kur'anı Kerim ise, kıyamete kadar devam edecektir.

O zamandan bu zamana hiçbir ayeti, hiçbir kelimesi, hiçbir harfi, hiçbir noktası bile değişmemiştir. Cenâbı Hak onu bizzat muhafaza edeceğini ferman buyurmaktadır:

"Bir zikir olan Kur'an'ı biz indirdik ve onun koruyucusu da elbette biziz." (Hicr: 9)

Kur'anı Kerim'in bir benzeri ortaya konmamıştır, kıyamete kadar da beşer bundan âciz kalacaktır.

"Ey Muhammed! De ki, yemin olsun, eğer insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini meydana getirmek için bir araya gelseler, birbirine yardım da etseler, imkânı yok onun benzerini getiremezler." (İsrâ: 88)

"Yoksa Kur'an'ı kendisi mi uydurdu diyorlar? De ki, öyleyse hadi, siz de O'nun benzeri on uydurulmuş sure meydana getirin. İddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de yardıma çağırın.

Yok eğer yardıma çağırduğunuz kimseler size cevap veremedilerse, artık bilin ki Kur'an, ancak Allah'ın ilmi ile indirilmiştir. O'ndan başka ilâh yoktur. Artık siz müslüman oluyor musunuz?" (Hûd: 13-14)

Kitabı Kerim'in şeref ve faziletine dair Sebebi Mevcudat Efendimiz, hadisi şeriflerinde beyan buyuruyorlar:

"– Haberiniz olsun ki, ilerde (karanlık gece kıtaları gibi) birtakım fitneler zuhur edecektir."

– Ya Resulallah, o fitnelerden çıkıp kurtuluş çaresi nedir? denildi.

"Allahu Teâlâ'nın kitabı Kur'an'dır. Onda sizden öncekilerin ve sizden sonraki-lerin haberleri vardır. Aranızdaki meseleleri halleden hükümlerle doludur.

O, hak ile bâtili birbirinden ayıran kesin bir hükümdür, şaka ve boş şey değildir.

Onu cebbarlıkla, zorbalıkla terk eden kimsenin, Allah boynunu kırar.

Hidayeti ondan başkasında arayan kimseyi dalalete düşürür.

O, Allah'ın en sağlam ve kopmaz ipidir.

O hikmetli bir zikir, Allah'a giden dosdoğru bir yoldur.

O, nefsin kötü arzularını uyarır. Sapık ve maksatlı kişiler onu bozamaz.

Onu okuyan diller zorluk çekmez. Âlimler ona doyamaz. Fazla tekrardan dolayı okunuşundaki haz kaybolmaz. Akılları hayrette bırakan incelik ve meziyetleri bitmez, tükenmez.

O öyle hikmetle dolu bir kitaptır ki, cinlerden bir zümre onu dinledikleri zaman "Gerçekten biz, hayranlık veren çok hoş bir Kur'an dinledik. O Hakka ve doğru yola götürüyor. Bundan dolayı biz de ona inandık iman ettik," demişlerdir. (Cin: 1-2)

Ona dayanarak konuşan kişi doğru söylemiştir. Onunla amel eden er geç mükâfatlandırılır.

Onunla hükmeden, hükmünde adalet eder.

İnsanları ona davet eden, doğruya ve doğru yola davet etmiş olur." (Tirmizi)

İstidat

Hiç şüphe yok ki bu üstün ümmet içinde, yağmurun toprağa düşmesi ile ölü toprağın bitki fişkırttığı gibi, Hak'kın izni ile ölmüş kalpleri dirilteler de mevcuttur.

Onların bu derece faziletli oluşları, güçlük ve engellere rağmen yalnız Allah için mücâhede ve mücadele etmelerindedir. Ashabı Kehf Hazerâtının faziletleri de bundandır.

Cenabı Hak, mahlukatın en mükemmeli ve şerefli olan insanı, en güzel iş ve hareket yapma istidadı üzerine halketmiştir. Böyle iken, onun, Hak ve hakikati bırakıp gayrıya çalışması bâtil değil midir?

Buhâri'nin rivayet ettiği bir hadisi şerifte, Hazreti Ali (Radıyallahu Anh) Efendimiz buyuruyorlar ki:

"Bakî Garkad mezarlığında bir cenazede bulunuyorduk. Resûlullah yanımıza gelip oturdu. Biz de etrafına oturduk. Elinde bir asa vardı. Başını eğdi ve asasıyla yere vurmaya başladı. Sonra buyurdu ki:

"Sizden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere, hepinizin cennetteki yeri de cehennemdeki yeri de yazılmıştır. Şakî ve said olacağı tesbit olunmuştur."

Bunun üzerine Ashabı Kiram'dan bir zât sordu:

"Öyle ise ya Resûlallah, Amel ve ibadeti bırakıp Cenabı Hak'kın takdirine itimad edemez miyiz? Zira bizden saadet ehli olanları, ilâhi takdir saadet ehlinin amelini sevkeder, kişi cennete girer. Yine bizden şekâvet (isyan, şakilik) ehli olanları, ilâhi takdir şekâvet ehlinin amelini sevkeder, kişi cehenneme girer."

Resûlü Ekrem Efendimiz cevaben:

"Güzel ameller yapmaya devam edin. Çünkü herkes niçin yaratıldıysa, o iş kendisine kolaylaştırılmıştır. Saadet ehli olan, saadet amelleri yapar. Şekâvet ehli olan ise şekâvet amelleri yapar" buyurdu ve ardından, şu ayeti kerimeleri okudu:

"Kim ki (her şeyini Hak'ka) verir, günahından sakınır, Allah'tan korkarsa ve o en güzel Kelime-i Tevhid'i tasdik ederse; biz de ona kolay yolu hazırlarız, hayra karşı tatlı bir arzu veririz.

Fakat kim de hasislik edip, ilâhi inayet kendisini müstağni görüp, o en güzel kelimeyi yalanlarsa, biz de ona en güç olanı kolaylaştırırız, hayra karşı bir isteksizlik veririz." (Leyl: 5-10)

Kişi baktığı zaman, kendisini bu hakikat aynasında görebilir.

Yine bu hususta, Hak Celle ve Alâ Hazretleri Kelamı Kadim'inde şöyle buyuruyor:

"Kim bu çarçabuk geçen dünyayı isterse, biz de burada ona, evet, kimi dilersek ona, dilediğimiz kadar hemen veririz. Sonra da ona cehennemi hazırlarız. Kınanmış ve rahmetimizden kovulmuş olarak oraya girer.

Kim de inanmış olarak ahireti ister ve çalışmasını da onun için yaparsa, işte onların bu çalışmaları beğenilmiş ve makbul olur.

Dünyayı isteyenlere de, ahireti isteyenlere de, Rabbinin vergisinden birbiri ardınca veririz. Esasen Rabbinin ihsanı, hiç kimseye yasak kılınmış değildir." (İsrâ: 18-20)

GURUR VE KİBİR

Allah'ınız bir tek Allah'tır. Ama ahirete inanmayanların kalpleri inkârcıdır. Onlar büyüklük taslarlar.

– Nahl, 22

Üç şey helak edicidir: İtaat edilen cimrilik, arkasından gidilen aşırı arzular, kişinin nefsini beğenmesi neticesinde kibir göstermesi.

– Hadisi Şerif

Gurur ve Kibrin Esasları

Gurur, insanın maddi veya manevi herhangi bir yönde kendini beğenmesi ve üstün görmesidir. Kişinin diğer bir insana karşı gururlanması ve onu küçük görmesi halinde ise, Kibir duygusu ortaya çıkar. Kibirde, gururlanılan şey gururlanan şahıs ve kendine karşı gururlanılan diğer bir şahıs söz konusudur. Kişi, sahip olduğu üstünlüğün bir gün yok olabileceğinin ve onun kendisine Yaratan'ı tarafından lütfedilmiş bir nimet olduğunun şuurunda ise, o kişinin gurura kapılma ihtimali ortadan kalkmış olur.

İnsanlar tarih boyunca Yaratan'larına, O'nun Peygamberlerine ve birbirlerine karşı kibir göstermiş, bunun sonucunda birçok sapıklıkların içine düşmüşlerdir.

Yüce Allah'a karşı kibirlenen kişiler arasından en çarpıcı örnekler olarak, Nemrud ve Firavun'u verebiliriz. Halkına "Ben sizin en yüce Rabbinizim" diyecek kadar kibirinde ileri giden Firavun, Hz. Musa'nın bütün çabalarına rağmen, kibri sebebiyle Yaratan'ına kulluk yapmayı kabul etmedi. Ölürken gerçeği anlamıştı ama, artık çok geçti.

Yaratımızın "Dostum" diye şereflendirdiği Hz. İbrahim'i, kibri sebebi ile ateşe atacak kadar azıtın Nemrud da, hak ettiği cezayı görmüştü.

İnsanların peygamberlere karşı kibir göstermeleri, onların kendileri gibi birer insan oluşları, mevki ve servet yönünden onlardan genellikle üstün olmaları sebebiyledir. Kibirlenmeleri sonucu, ya gerçekleri göremez ve işitemez hale gelmişler, ya da bile gerçeklere yüz çevirmişlerdir. Bu sapıkların kibirleri Yüce Kitabımızda şu şekilde yer almaktadır: "Şu iki adamın kavmi bize kölelik ederken, şimdi biz kalkıp bizim gibi iki insana mı inanacağız?" (Müminun: 47)

"Eğer sizin gibi bir insana itaat ederseniz o takdirde siz, mutlaka ziyana uğrayanlarsınız demektir." (Müminun: 34)

Âlemlere Rahmet olarak gönderilen İki Cihan Güneşi Sevgili Peygamberimiz de birtakım beyinsizlerin bu çeşit sözleriyle karşılaşmışlardı. "Ve dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi? Yüce Allah inkârcıların bu sözüne karşılık, en güzel cevabı veriyor: Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar..."

Kişinin diğer insanlara karşı kibirli davranmasına sebep, çeşitli üstünlükleri ile gururlanıp onları küçük görmesidir. Burada kibirlenen kişi, iki büyük tehlikeyle karşı karşıyadır. İnsanlara karşı kibirlenmesi gereken, yalnızca onları yoktan var eden Yüce Allah'tır. Hâl böyleyken kişi, kibirlenmesiyle Yaratan'ıyla bu yönden bir mücadeleye girmiş olur ki, bunun sonucunun ne olacağını, düşünen insan tahmin edebilir.

Yaratanın büyüklüğünü aklı nisbetinde idrak etmiş ve O'na karşı kulluk vazifesini azami gayret göstererek yapmaya çalışan bir kişinin diğer insanlara karşı muamelesi, tevazu ve merhamet duyguları ile yoğrulmuş bir halde olup, günahkârlar, kaba, haşın insanlar bile bu kişinin şefkatli muamelesinden nasiplerini alırlar.

Kişi, kibri sebebi ile küçük gördüğü insanların nasihatlerini dinlemekten kaçınır. O her zaman, yaptığı işlerin doğruluğundan emin bir haldedir. Bu durumda ise o kişinin, inançsız ve münafıkların ahlakıyla ahlaklandığını, Yüce Allah şu ayeti kerimesiyle bizlere bildiriyor: "İnkâr edenler dediler ki: Bu Kur'anı dinlemeyin, o okunurken gürültü edin. Belki, üstün gelirsiniz." Kibrin, hakikatleri kabul etmede nasıl bir engel olduğunu, Yüce Allah güzel ifade ediyor. "Ona: 'Allah'tan kork' dense, gururu kendisini günaha sürükler. Artık ona cehennem yetiştir. Ne kötü bir yaratıktır o..."

İbn Mesut (R.A.) buyurdular ki: "Kişiye 'Allah'tan kork' denildiğinde, 'Sen kendi nefesine karşı, kendini düzelt' demesi, günah olarak o kişiye yeter."

Yüce Allah Hz. Âdem'i yarattığında, bütün meleklerle Hz. Âdem'e secde etmeleri için emir vermişti. Bu emirden kaçınan, yalnızca İblis oldu. İblis, secde etmeyişinin sebebini şu şekilde açıkladı: "Allah buyurdu: 'Sana emrettiğim zaman seni secde etmekten alıkoyan nedir?' İblis: 'Ben, ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" (Araf: 12). İblisin meleklerin hocası makamından, aşağıların aşağısına düşmesine ve Yüce Allah'ın huzurundan kovulup, ebediyen lanetlenmesine sebep olan şey, onun *Kibri ve Hasediydi*.

Verilen örnekteki gibi, insanın kibirlenip diğer insanları küçük görmesi, onun Yüce Allah'ın emirlerine karşı gelmesine sebep olabilir.

Sevgili Peygamberimiz, bir sahabinin: "Ben güzel elbise giymeyi ve güzel şeyleri seviyorum. Acaba bu duygu kibir midir?" sorusuna, "Hayır, sayılmaz. Kibir, gerçekleri reddetmek ve insanları küçük görmektir," şeklinde cevap vermişlerdir.

Gurur ve Kibri Meydana Getiren Sebepler

Gurur ve Kibri meydana getiren sebepler, iki safta incelenebilir:

1) Dini yöndeki sebepler, 2) Dünya ile ilgili sebepler.

1. Dini Yöndeki Sebepler

İnsanın kibirlenmesine sebep olan şeyler, dini yöndeki İlmi ve İbadetleridir.

Kişinin, dini ilimlere sahip olması sebebiyle diğer insanlara karşı kibirlenmesi, ya o kişinin ilmin esasını kavrayamamış olmasından, veya onun esasen kötü ahlaklı biri olmasındandır. Eğer o kişi, ilmin esasının, Yaratan'ın yüceliğini anlamak ve O'na kulluk etmek olduğunu idrak edebilseydi, Yaratan'ın sonsuz kudreti yanında, kendi âcizliğini anlayacak, bu sebeple kibre kapılmayacaktı. Aksine tevazu sahibi olmaya daha çok gayret edecekti. Bundan dolayı, ilmine rağmen kibir gösteren âlime, *cahil* demek daha doğru olur.

İlmiyle kibir gösteren cahiller, diğer insanların her zaman kendilerine saygı göstermelerini, hizmet etmelerini isterler. Bu davranışları görmediklerinde çok öfkelenirler. Çünkü akıllarınca, insanlardan daha fazla ilme sahip olmaları ve onlara ilim öğretmeleri karşılığında, diğer insanların kendilerine bu çeşit davranışları göstermeleri gerekmektedir.

Ayrıca, Yüce Allah katında, küçük gördükleri insanlardan çok daha büyük mertebelerde olduklarına emindirler. Kibirli alim, küçük gördüğü, cahil diye nitelendirdiği bir kişiyi, Yüce Allah'ın azabına çok yakın görür. Kendisi ise, o azaba çok uzaktır.

İlmiyle gurur ve kibir gösteren kişinin, kibir göstermesi, kötü ahlaklı biri olmasından da ileri gelebilir.

İlim, yağmur gibidir. Yağmur, nasıl gökten tatlı ve berrak olarak iner, ağaçlar bu yağmur suyunu, topraktan kökleri vasıtasıyla alırlar ve o tatlı yağmur suyu, meyvası acı olan bir ağacın acı meyva, meyvası tatlı olan bir ağacın ise tatlı meyva vermesine sebep olursa, güzel ahlak sahibi bir kişinin, ilim sayesinde ahlakının daha güzelleştiği, kötü ahlaka sahip olan bir kişide ise, ilim elde etmesi sonucu gurur ve kibir gibi pisliklerin ortaya çıktığı görülür.

Bütün gayesi, diğer insanlara üstünlük taslayacağı bir şey elde etmek olan ahlaksız, cahil kişi, ilim elde ettiğinde, gururlanacak bir şeyi bulmuş olmasının sonucu, kibrinden yanına varılmayacak bir hale gelir. İlmiyle, Yaratan'ının yüceliğini daha iyi anlayan kişi ise hem cahillikten kurtulmuş olur, hem de kendi aczini anlayarak tevazu sahibi olur.

Dini yöndeki bilgileri sebebi ile kibirlenen kişileri, çeşitli sınıflarda incelemek mümkündür.

a) Bilgisi sebebi ile kibirlenenlerden bazıları, helal, haram hakkında ve nefsin iyi, kötü ahlaklarıyla ilgili derin ilme sahiptirler. Başkalarını bu yönlerden eğitmelerine rağmen, kendileri ilimlerine uygun davranamazlar.

Düşünelim ki, hastalanmış bir kişi, hastalığına şifa olacak çeşitli ilaçların isimlerini, yapılış yollarını en ince teferruatına kadar öğreniyor, yeri geldikçe de bu bilgilerini diğer insanlara anlatıyor. Bütün bunların yanında, kendisi o ilaçlardan almadığı takdirde acaba iyileşebilir mi? Böyle bir şeyin olması kesinlikle mümkün olmayacağı gibi, ilmiyle kendini çirkin huylardan kurtaramayan bir kişinin o ilminden fayda beklemesi, akılsızlık olur.

Yüce Allah, bu çeşit ilim sahipleri için, şu benzetmeyi yapıyor: "Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanlar (Tevrat'taki emirleri bildikleri halde onları tutmayanlar)ın durumu, kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir." (Cuma: 5)

b) Bir kısım ilmiyle mağrur olanlar ise, görünüşte bazı faziletlere sahip olmalarına ve ibadetler yönünden, yoğun bir gayret içinde bulunmalarına rağmen, kalpleri, kibir, hased, riya pislikleriyle kaynamaktadır. Bunların hali, tuvalet kuyusu gibidir: dışı tertemiz, mermer kaplı, içi pislikle dolu.

Bir hasta ki tedavisi için içmesi ve derisine sürmesi için, kendisine verilen ilaçların, yalnızca derisine sürülecek olanı kullanıyor; hastalığına sebep olan esas mikrop içinde olduğundan, derisine ne kadar ilaç sürse de, hastalığının geçmesi mümkün değildir.

c) Sahip oldukları ilim sebebiyle kibirlenenlerin bazıları da kibir, hased ve riya gibi kötü ahlaklara sahip olmalarına rağmen, bu gerçeği kabule yanaşmazlar. Kibirlerini gösterir bir davranışta bulduklarında, "Bizim bu hareketimiz kibir değildir. İlimin fazileti için bu şekilde davranıyoruz. Bizim küçük düşmemiz, İslam'ın küçük düşmesi demektir" derler. Böylelerinden biri, fikrine karşı çıkıldığında veya kıskandığı birinin fikrine kıymet verildiğinde, kibri ve hasedi sebebi ile öfkelenir ve "Benim öfkelenmem hak içindir. Hakkın öğrenilmesi için mücadele ediyorum" diyerek, kendini haklı çıkarmaya çalışır. Fakat, aynı kişi, kendi gibi bir alimin sözüne karşı gelindiğinde veya onun aleyhinde konuşulduğunda, hiçbir öfke belirtisi göstermediği gibi, bu hareketten hoşlanır.

İlimleriyle mağrur olan alimler gibi, çeşitli ibadetlerdeki üstünlükleri sebebi ile, kibre kapılan kişilere de rastlayabiliriz. Böyleleri, ilim sahiplerinin kibirlileri gibi, insanların kendilerine hürmet göstermelerini, onların övgü dolu sözlerini duymayı isterler. Küçük gördükleri insanların, helak olacaklarına kesin olarak inanırlar. Kendileriyle

sürtüşmeye giren birini, Yüce Allah'ın azabına uğrayacak bir kişi olarak görürler. Bu düşüncüyü, başka bir eziyet gören kişi hakkında, akıllarına bile getirmezler. Çünkü Yüce Allah katındaki değerleri, eziyet gören kişiden çok daha fazladır. İnsanların günahları sebebiyle, helak olacaklarını söyleyen, ibadetinde kibir taslayan kişi, acaba Sevgili Peygamberimizin şu hadisi şeriflerini hiç duymadı mı? "Kişinin 'Halk helak oldu' dediğini işittiğiniz zaman, bilin ki o, insanların hepsinden fazla helak olan kimsedir."

İbadetlerinin çokluğu ile kibre kapılan kişilerin, çeşitli yönlerdeki ibadetleriyle üstünlük tasladıkları görülür.

a) Abidlerin bir kısmı kıldıkları namazların çokluğu ile gururlanırlar ve başkalarına kibir gösterirler. Namazlarındaki rükû, secde gibi bölümleri en iyi bir şekilde yapmak için çok gayret sarfederler. Okudukları surelerin her harfini, esasına uygun okumak için çalışırlar.

Bütün bu yaptıklarını yapmayan birini gördüklerinde, onun namazının Yüce Allah katında kabul edilmeyeceğini düşünür ve o kişiyi küçük görürler. Böyle davranan kişiler, ne yazık ki namazın hakikatinden habersiz, okudukları surelerin manalarının şuurundan uzaktırlar.

b) Kısa zamanda Kur'anı Kerim'i baştan sona okuması sebebi ile, gururlanıp kibirlenen bir kişiye de rastlayabiliriz. Yüce Allah'ın kelamının içinde yer alan hikmetleri anlamaktan, onlara uygun hareket etmekten uzak olan bu kişi; Ashabı Kiram'dan bazılarının, bir ayeti kerimenin mânâsını anlamadan, onu hayatlarına tatbik etmeden, diğer ayeti kerimeyi okumaya başlamadıklarını bilseydi, herhalde bu haliyle kibirlenmezdi.

c) Bir grup abid ise, sık sık tuttıkları nafil oruçlar sebebi ile kibre kapılırlar. Dillerini dedikodudan, gözlerini harama bakmaktan alıkoymayan, bir bakıma, farzları terk edip de nafilelerle kurtulacaklarını bekleyenlerin hâli kadar acaip hâl, görülmüş müdür?...

d) Bazı insanlar da, iyiliği teşvik, kötülükten menetme işinde, karşılarındaki insanların kalplerini kırmalarına, bu işi bağırıp, çağırarak yapmalarına rağmen kibre kapılırlar. Onlar için diğer insanlar, günahlar içinde ve helak olmaları çok yakındır. Yaptıkları uyarı sebebi ile kendilerini Mürşit, Önder olarak görmeleri de mümkündür. Bu kişilerin yaptıkları, yıktıklarının yanında çok küçük kalır. Bütün bunların yanında insanlara yapmalarını tavsiye ettikleri şeyleri yapmaz, menettikleri şeyleri kendileri yaparlar.

e) Bir kısım insan da, dünyanın çeşitli zevklerine önem vermediklerini göstermek için, eski elbiseler giymek gibi bazı davranışlarda bulunurlar. Kendilerine

bir şey verilmek istendiğinde, "Dünyaya önem veriyor" denilmesin diye, o şeyi almaktan kaçınırlar. Esasında içleri, dünyadaki sevilenlerin en büyüğü olan "Şöhret" sevgisiyle doludur. Dünyaya kıymet vermeyen bir insan görünümünde olmaları sebebi ile, zenginlere karşı savaş açarlar, onları küçük görürler.

İçlerinden birkaç örnek verdiğimiz, ibadetleriyle kibirlenen insanlar, yaptıkları birtakım ibadetlerle, Yüce Allah katında derecelerinin arttığını, günahlarının affedildiğini düşünürler. Ama onlar, kalplerindeki kibir, hased (kıskançlık), şöhret sevgisi, gıybet (dedikodu) gibi hastalıkların, kendilerini ne büyük felaketlere uğratacaklarını akıllarına bile getirmemektedirler. Onlar, gerçek "*takva*" sahibinin yaptığı az bir ibadetin, şuursuzca, her türlü pisliklere bulaşmış binlerce ibadetten daha makbul olduğunu da bilmemektedirler.

İbadetleriyle mağrur kişiler zannederler ki insanların onları övmeleri, onlara saygı göstermeleri, Yüce Allah katında sevilen kullardan olmalarına delildir. Halbuki, bu övgü ve saygı, insanların onların içlerindeki pislikleri bilmemelerinden ileri gelmektedir.

İlim ve ibadetleriyle kibirlenen kişiler, bu kibirlerini çeşitli şekillerde belli ederler.

Bir kısım ilimleri ve ibadetleriyle kibirlenen kişiler, kibirlerini göstermemek isteseler de diğer insanların kendilerine saygı göstermelerini, hizmet etmelerini isterler. Ayrıca, küçük gördüğü kişilerin yanında yüzlerini ekşitir, onlarla ilgilenmez ve onların yaptıkları hatalara öfkeyle mukabelede bulunurlar. İnsanların ilim ve ibadet yönünden en üstünü, Yüce Allah'ın habibi olan Sevgili Peygamberimiz ise, insanların en cahili ve günahkârı olan bir kişiye bile daima güler yüzle, şefkatle muamele ederler, onun hatalarını affederlerdi.

Kibirlerini hem sözleriyle, hem de hareketleriyle açığa vuran âlim ve abidler, en kötüsüdürler. Bunlar kibirleri sebebi ile, hased, yalan, emsallerinin kötülüğünü isteme gibi çirkin hareketleri de çekinmeden yaparlar.

Böyle davranan bir kişi, birinin ilmindeki veya ibadetteki üstünlüğünden bahsedildiğinde, "Bütün bunlar, benim yaptığım ibadetlerin yanında ve benim sahip olduğum ilim yanında hiç kalır" sözüyle kibrini açığa çıkarır. Birinin, kendisine yapmış olduğu bir kötülük sonrası, başına bir felaket geldiğinde, "İşte bana yaptığı kötülük sebebiyle oğlunun başına bunlar geldi," veya "Benimle uğraşmak neymiş, anladı" diyerek keramet iddiasında bulunur. Sevgili Peygamberimizin "Cennete kalbinde hardal tanesi ağırlığınca kibir bulunan kişi giremez" buyruğunun şuuruna eren birinin, kibir göstermesi düşünülemez.

2. Dünya ile İlgili Sebepler

Dünya ile ilgili sebepler sonucu kibirlenmenin çeşitleri de şunlardır:

a) Güzellik sebebi ile kibirlenmek, daha çok kadınlarda görülen bir haldir. Güzelliği sebebi ile gururlanıp diğer bir kişiye karşı kibir gösteren insan, o kişiyle alay etme, gıybetini yapma gibi çirkin davranışlarda bulunabilir.

b) Soy ve ailesinin şerefli geçmişiyle gururlanıp kibirlenenlere de rastlanabilir. Bu çeşit kibirlenen bir kişi, diğer birçok yönden kendisinden üstün olan birine karşı da kibirlenebilir. Hatta, kendisinde kibir görülmeyen bir kişi, öfkelenildiğinde, karşısındakine bu yöndeki üstünlüğü sebebi ile kibir gösterebilir.

Sevgili Peygamberimiz bu yöndeki gurur ve kibir ile ilgili şöyle buyurmuşlardır:

"Herhangi bir kavim, geçmiş atalarıyla övünmekten kaçınınsın. Ecdatları belki de cehenneme layık kişilerdi. Yüce Allah katında bu şekilde gururlanan kişiler, burunlarıyla pislik yuvarlayan böceklerden daha kötü bir durumdadırlar."

c) Sahip oldukları servet ile gurur ve kibir gösterenler, kendilerinden servetçe daha düşük olanların yanında: "Benim evimdeki eşyanın değeri, senin sahip olduğun her şeyden daha değerlidir." "Ben senin bir senede bir defa yiyemediğin şeyi her gün yiyorum" gibi sözlerle üstünlük taslarlar. Yüce Allah bu çeşit kibire kapılanlar için ne güzel bir örnek veriyor: "... Kavmi ona (Karun'a) demişti ki: 'Şımarma, Allah, (gururlanıp) şımaranları sevmez. Allah'ın sana verdiği (bu servet) içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma. Allah sana nasıl iyilik ettiyse, sen de öyle iyilik et, yeryüzünde bozgunculuk (yapmayı) isteme, çünkü Allah bozguncuları sevmez.' O ise, 'Bu (servet) bende bulunan bir bilgi sayesinde bana verildi' dedi. O (mağrur) bilmedi mi ki Allah, kendisinden önceki nesiller arasında, kendisinden daha güçlü ve ondan daha çok cemaati bulunan nice kimseleri helak etmiştir?" (Kasas: 76-78)

d) Evlatları, yardımcıları, askerleri, kabilesinin kuvvet ve çokluğu ile kibirlenen kişilere örnek olarak, birçok insan gösterilebilir. Bu kişiler, ne yazık ki bütün bunların, kendilerine mezara giden yol boyunca refakat edip, o karanlık çukurda onları yalnız bırakacaklarından gafildirler.

Eğer insan, bir şeye önem veriyorsa; o şey, onun için bir fazilet ise, ona sahip olması sonucu o insan, gurur ve kibre kapılır. Etrafımızda içkiyi çok içmesiyle, yaptıkları zulüm ve zinanın çokluğuyla gururlanan kişilere rastlayabiliriz. Bütün bu gurur ve kibirlenmelere sebep, o fiillerin, o cahillerce bir üstünlük ve beğenilen şeyler olmasıdır.

Gurur ve Kibri Yenmenin Yolları

İnsanın bu kötü duygulardan kurtulabilmesi için, *Akıl* ve *İlme* sahip olması gerekir.

Akıl: İnsanlarda yaratılıştan olan, onun iyiyi kötüyü ayırt etmesini sağlayan, Yüce Allah'ın verdiği en büyük nimetlerdendir. Bunun iyiye kullanılması ve doğru yönde geliştirilmesi sonucu, gurur ve kibir ile mücadele söz konusu olabilir.

İlim: İnsanın nefsinin, dünyasını, ahiretini ve bütün bunların sonucu, *Rabbini* bilmesini sağlayan bilgilerdir.

Sevgili Peygamberimize bir kişinin ibadetlerinin çokluğundan bahsedildiğinde: "Onun aklı nasıldır?" diye sordular. "Fazla değildir" cevabını alınca: "Arkadaşınız, umduğunuz mertebeye varamaz" buyurdular. Aklını iyi yönde kullanabilen bir kişinin, ayrıca ilim sahibi olması sonucu, bu dünya ve ebedi hayatında mutluluğa ermesi mümkündür.

İnsanın nefsinin bilmesi, bu dünyaya gelişindeki devreleri düşünmek, bir damla sudan, bir hücreden, milyonlarca hücresi olan, konuşan, hissedenen, duyan ve daha birçok kuvvetlere sahip bir canlı haline gelmedeki hikmetleri anlamaya çalışmak demektir. Ayrıca, insana verilmiş olan birçok kuvvetlerin yanında, bir saniye sonra nasıl bir halde olacağımızı bilmekten âciz bir varlık olduğumuzu, bir işin bizler için hayırlı veya hayırsız olacağını bilemeyeceğimizin şuurunda olmaktır.

Eğer Yüce Allah'ın "...Ben yeryüzünde bir *halife* yaratacağım..." (Bakara: 30) buyruğunda yer alan "Yaratamızın Halifesi" olabilmenin şuurunda isek, ayrıca Yüce Allah'ın "Ben cinleri ve insanları ancak *bana* kulluk etsinler diye yarattım" buyruğunda sözü geçen "*kul*" olabilmek için var gücümüzle çalışabiliyorsak, nefsi bilme yolunda başarılı olabilmemiz mümkündür.

Kısa dünya hayatının son bulmasıyla, gerçek ve ebedi hayatın başlayacağını ve yapılan iyiliklerin kötülüklerden fazla olması halinde, içinde akla hayale gelmeyen her türlü zevk ve güzelliğin olduğu *Cennet*'e girilerek ebedi hayata kavuşulacağını; kötülüklerin iyiliklerden fazla olması halinde ise hak edilen ceza kadar, her türlü üzüntü ve azabın içinde olduğu *Cehennem*'e girileceğinin şuurunda olmak, insanın *ahireti*'ni bilmesi demektir.

Şu dünyada hiçbir zevk yoktur ki geçici olmasın, beraberinde usanç duygusu bulunmasın. Akıllı kişi, fâni olan zevk ve güzelliklere kavuşmak için gayret gösterir. Cahiller ise, peşin olan dünya nimetlerini, bir müddet sonra elde edebilecekleri ebedi nimetlere tercih ederler. Bu tercih, onların Ahireti hakkıyla bilemeyeşlerinden kaynaklanır.

İnsanın; Rabbini bilmesi yolundaki merhaleler olan nefsini, dünyasını ve ahiretini bilmesi sonucunda, bütün bunların yegâne sebebi olan Yüce Allah'ı bilmesi mümkün olur.

Kişi, bütün bu anlatılanlar hakkında bilgi sahibi olur ve bu bilgilerine uygun davranışlarda bulunacak olursa, Gurur ve Kibir hastalıkları o kişiye hiçbir zaman bulaşamaz.

Eğer biz, "...Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm hep âlemlerin Rabbi Allah içindir" (Enam: 162) sözünü kalpten söyleyebiliyorsak; "Onlar ki ayakta, oturarak ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler: 'Rabbimiz, bunları boş yere yaratmadın, Sen yücesin, bizi ateş azabından koru' (derler)" (Al'i İmran: 191) ayeti kerimesindeki kişiler gibi her halinde Yaratan'ın yüceliğini hissedebiliyorsak, işte o zaman "Kahrolası insan, ne kadar da nankördür. (Allah) onu hangi şeyden yarattı? Nutfe (sperm)den. Onu yarattı, ona biçim verdi" (Abese: 17-18) ayetinde sözü geçen nankörlerden değiliz demektir.

İnsanın dünyasını bilmesi, yaşadığı hayatın gelip geçici zevklerden ibaret olduğunun, ahiret âleminin yanında göz açıp, kapama süresi kadar kısa sürdüğünün şuurunda olması halinde söz konusu olabilir. Dünyada yaptığı her işin ve söylediği her sözün hesabını vereceğini, Tek kibir sahibinin Yüce Allah olduğunun şuurunda olan bir insanın, gurur ve kibre kapılması kesinlikle mümkün değildir.

Dünyaya aldanan herkesin sonu zillet, onunla mağrur olan herkesin sonu hasrettir. Onun aldatici güzelliklerine aldanmayanların sayısı, ne yazık ki çok azdır. İnsanların çoğu, dünyanın peşinden gidenlerden kaçtığını, kendisine kıymet vermeyenlerin ise peşlerine takıldığını bilmezler.

"Hikmetin Kaynağı" Sevgili Peygamberimiz: "Muhakkak kıyamet gününde, iyi amelleri büyük dağlar kadar olan birçok kavim getirilecek, hepsi ateşe atılacaktır" buyurdular. Bunun üzerine, Ashabı Kıram'dan bazıları: "Onlar namaz kılmazlar mıydı?" diye sordular. Kainatın Efendisi, "Evet, onlar namaz kılarlar, oruç tutarlar ve gecenin bir kısmını ibadetle geçirirlerdi. Bütün bunların yanında, dünya ile ilgili bir menfaat söz konusu olduğunda hiç düşünmeden onun üzerine üşüşürlerdi" şeklinde cevap verdiler.

Yemek, içmek, eğlenmek gibi her hareketimizin düşüncelerimizin *Allah* için olması halinde ve yeryüzünün bir misafirhane, bizim olan her şeyin de birer emanet olduğunun şuurunda isek, dünyasını bilenlerden sayılabiliriz.

Şimdi de önceki bölümde incelediğimiz kibri meydana getiren sebeplerden olan, İlim ve İbadetlerdeki üstünlük halinde, insanın kibrini yenebilme yollarını anlatmaya çalışalım.

1) Eğer sen, çeşitli yönlerde sahip olduğun ilim sebebiyle, gurur ve kibre kapılıyorsan, şunu iyi bil ki: dış görünüşünün oluşmasında hiçbir etkin olmadığı gibi, akıl ve bilgi yönünden üstün bir durumda olmanda da senin hiçbir etkin olmamıştır. Bütün bunları sana veren Yaratan'ına şükretmen gerekirken, kibre kapılmış olman büyük cahilliktir. Ayrıca, bilmediklerinin sayısının bildiklerinden çok fazla olduğunu da unutmaman gerekir.

Etrafındaki ilimden, akıldan uzak kişilerin kendilerini nasıl akıllı saydıklarına bak da, gurur ve kibrin sebebi ile sen de onların haline düşmekten sakın.

Dost gibi görünen ve çeşitli menfaatlar sebebi ile, sana sevgi gösteren kişilerin, sana âlim demesiyle gurur ve kibre kapılma. Bırak da senin ilmını, aklını düşmanın takdir etsin. Ve sana o ilmi ve akılı veren Yüce Allah'ın bir gün onları, azgınlığın sebebi ile senden almayacağından da emin olma sakın.

Bu duruma düşenlerin sayısı hiç de az değildir.

İlmiyle gurur ve kibre kapılan kişi, şu iki yönde çok düşünsün:

a) Yüce Allah âlimlere verdiği ilim oranında onlara, diğer insanlardan daha fazla sorumluluklar yüklemiştir. Yaratan'ımızın, diğer insanların bir yöndeki hatasını affetmesi mümkünken, ilim sahibinin hatasını affetmemesi mümkündür. Çünkü kendine ilim verilmiş olduğu halde, günah işlemek çok daha çirkin bir şeydir. Âlimin, Yüce Allah katındaki değeri nasıl daha büyük ise, karşı karşıya olduğu tehlikeler de daha fazladır.

Yüce Allah, ilmiyle davranışları tezat teşkil eden kişiler için şu örneği veriyor: "Onlara şu adamın haberini oku: ona ayetlerimizi (çeşitli ilimleri) verdik de onlardan sıyrıldı, çıktı, şeytan onu peşine taktı. Böylece azgınlardan oldu. Dileseydik elbette onu o ayetlerle yükseltirdik, fakat o, yere saplandı ve hevasının (aşırı, çirkin arzularının) peşine düştü. Onun durumu, tıpkı şu köpeğin durumuna benzer: üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte ayetlerimizi yalanlayanların durumu budur. Bu kıssayı anlat, belki düşünürler." (Araf: 175-176)

İnsan, ilmin kendine yüklediği sorumlulukları bilmesine rağmen, hâlâ diğer insanlara karşı kibir gösterebilir mi acaba?

İlimde, ibadetlerde ve Yaratan'ımız katında kendilerinden önce ve sonra hiçbir insanın ulaşamadığı bir mertebede olan, Sevgili Peygamberimizin sohbetinde bulunmuş ve nice taş gibi kalplerin yumuşamasına sebep olan yüzünü görme şerefine ermiş Ashabı Kiram'dan bazıları: "Keşke annem beni dünyaya getirmeseydi", "Keşke havada uçan, hesaba çekilmeyecek bir kuş olsaydım" diyerek, Yüce Allah'ın "Gerçek kulu" olabilmenin ne derece güç olduğunu ifade etmişlerdir.

b) İlim sahibi kişi, gurur ve kibirden kurtulmak için, çeşitli tabakadaki insanlara karşı şu şekilde davranmalıdır:

Cahil bir kişi hakkında: "Bu insan, cahilliği sebebiyle Yüce Allah'a karşı isyan etmekte, ben ise ilim sahibi olmama rağmen Yaratan'a karşı isyan etmekteyim. Bu kişinin özü, benimkinden çok daha geçerlidir" diyerek, ona karşı kibirlenmekten kaçınması gerekir.

Kendisi gibi bir âlim kişiye karşı: "Bu kişi benim bilmediklerimi biliyor, nasıl ona karşı kibirlenebilirim? Aksine onun bilgilerinden istifade etmem gerekir" şeklinde düşünüp hareket etmesi gerekir.

İlim yönünden olmasa da, yaşça kendinden büyük bir kişiye karşı: "Bu kişi, benden önce Yüce Allah'a ibadet etmeye başlamışken, ona kibir taslamam kadar çirkin bir şey olamaz" düşüncesine uygun davranışta bulunması gerekir.

Yaşça kendinden küçük bir kişiye karşı: "Ben çeşitli günahlara ondan önce dalmış olmam sebebiyle, o benden daha üstündür."

İnançsız bir insana karşı: "Bu kişinin sonunun ne olacağını yalnız Yüce Allah bilebilir. Belki de benden çok daha ilim sahibi bir kişi olur. Bense, onun şimdiki hâli gibi bir duruma düşebilirim" şeklinde düşünmesiyle, kişinin bütün bu çeşitli tabakalardaki insanlara karşı, gurur ve kibirle değil, bilakis tevazuyla muamele etme yolunu seçmesi mümkün olabilir.

Burada akla şu soru gelebilir: Yüce Allah ve Resûlü inançsızlara, günahları açıkça ve utanmadan yapmakta ısrar edenlere buğz etmenin, inananlar için şart olduğunu bildirmiş olmalarına rağmen, biz bu kişilere karşı, nasıl hoşgörü ve tevazuyla muamele edebiliriz?

Bizlere emredilmiş olan, Yaratan'ımız için öfkelenmemizdir. Kendi nefsimiz için ve daha başka sebeplerle öfkelendiğimizde, Yaratan'ımız katında sorumlu oluruz. Öfkelenmek gereken kişilere karşı kibir göstermemiz, kendimizi onlardan daha hayırlı görüp, onları küçük görmemiz bizden istenmiyor. Bizden istenen: Yaratan'ına ve O'nun bizler için seçtiği İslam dinine olan sevgimiz sebebi ile, inançsızlara ve günaha aşırı gidenlere karşı, gerektiği hallerde öfkelenmekle birlikte, onların gelecekte belki de, Yüce Allah katında bizden çok daha değerli bir mevkiye gelebileceklerini düşünüp, nefsimize hiçbir şekilde gurur, kibir gibi bir pay çıkarmamızdır.

2. İbadeteki Üstünlük Sebebiyle Duyulan Kibri Yenmenin Yolları: İbadetler yönünden kibre kapılan kişiler, kendilerini alimlerden daha üstün görürler. Alimlerin, ilimlerine uygun hareketlerde bulunmayışları, abidlerin kendilerini, üstün görmeleri durumunu ortaya çıkarır. Yüce Allah katında, belki de o alimin bazı davranışları, çeşitli ibadetlerdeki eksiklikleri sebebi ile kazandığı günahlara kefarete olabilir. Bunu,

ibadetiyle gururlanan kişinin bilmesi mümkün olmayacağına göre, kibirlenmesi büyük cahilliktir. Çeşitli günahların içine düşmüş kişilere karşı kibirlenen abidlerin de (hiçbir zaman o günahkâr kişilerin Yüce Allah katındaki durumlarını bilemeyeceklerinden) onlara karşı kibir göstermeleri hata olur.

İbadetleri fazla olan bir kişinin, kalbinde yer alan kibir, riya, hased gibi kötü huylar sebebi ile, Yüce Allah katında hiç ummadığı azapla karşılaşması mümkündür. O kişinin küçük gördüğü, kibir tasladığı günahkâr bir insanın ise, kalbinde bulunan iyi bir haslet veya yaptığı bir davranış, o günahkârın kurtulmasına sebep olabilir.

Sonunun ne olacağını bilemeyeceği için, kişinin kendi günahlarını düşünmesi ve başkalarının davranışlarına bakıp kendini onlardan üstün görmek gibi bir tutum içine girmemesi, en akılcı hareket olur.

TASAVVUF GERÇEĞİ

Semavi vahiy İslam dinini tesis ettiği gibi, tasavvufu da beraberinde inananların hizmetine sunmuştur. Sayıları 124 bine ulaşan peygamberlerin sırrı Hazreti Muhammed (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'de toplanmış, onlara gönderilen 100 suhuf ve 3 mukaddes kitabın hakikati da Kur'anı Kerim'de hikmetleşmiştir. Resûlullah'ın sırrı, ruhaniyeti ve Kur'an'ın bütün hakikati, tasavvufta özetlenmiştir.

Her müslümanın bilip teslim ettiği gibi, Kur'anı Kerim insanlara duyurudur. İnsanın kemali de şüphesiz, bu duyuruya uymalarına bağlıdır. Ona uyanların kalbi durulur, ona uyan fert ve cemiyetlerin hayatında huzurun düzeni kurulur, ona uyanların dünyasında kötülöklere zincir vurulur.

Tasavvuf, Kur'anı bütün incelik ve yüceliğiyle yaşamak, yaratıcının insandan istediği asıl misyonu anlamak suretiyle, daha dünya hayatında "İlahi rıza iklimi"ne girebilmeyi sağlayabilme yöneliştir.

Tasavvuf, Kur'anı Kerim'in hakikatini gönüllere sindirerek Allah yolunda yürütölen yarışdır, sevgililer sevgilisine varıştır. İlahi ışık yolunda yarışanlar, o ışığa yaklaştıkça varlık gölgelerinin küçüldüğünü görürler. Nihayet o ışığa ulaşınca, kendinden tamamen yok olup o ışıkla var olur. Kelebeğin kendini ateşe atıp onda yok oluşu ve böylece varlık buluşu gibi, bu ışığa ulaşanlar da nefislerini ilâhi sevdanın közü içinde yakarak varlık iddiasından kurtulurlar, canlar canını bulurlar. Bu ışığa ulaşanların kalpleri, Rabbani tecellilerle aydınlanır, coşar. Rabbe "yakin" olmakla da, dünya gurbeti içinde sıla tesellisi yaşar.

Bilindiği gibi Resûlullah, devlet, din ve ruh liderliğini şahsında toplamıştı. Ancak vefatından sonra bu görevler üçe ayrılmış, devlet liderliği yetkisi müslümanların emrine, din ve ilimlerin yetkisi ulema ve fakaha zümresine, ruh önderliği de veli, sofi, salih, siddik, ehli hak, ehli tevhid, ehli kalb, ehlullah şeklinde, sıfatları Kur'an ve sünnette bulunan manevi sultanlara yüklenmiştir.

Hiç şüphe yok ki tasavvuf, tamamen Kur'anı yaşayıştan ibarettir. Bu yola girenler ilahi emirlere coşkuyla sarılır, peygambere gerektiği şekilde uyar ve onun bätini dünyasına mahrem olur, insanlara gönül sırlarından haberler verirler.

Dünya nimetlerine ihtirasla sarılmanın gaye edinildiği günümüzde, insanların yanlış yollara sapmakta, manevi hayatlarını tehlikeye atmakta olduğu ortadadır. İslam dininin insana bağışladığı en büyük meziyet olan "hürriyet" duygusu kısmen, hatta bazı hallerde tamamen ortadan kalkmakta; genç ve yaşlı kitleler duygularının esiri olmaktadır. Oysa ki, Allah'ın teklif ve daveti hür kullarınadır. Ancak hür olanlar hak yolunda yürüyebilirler. En büyük dayanak olan hürriyet duygusunu terk ederek

dünyaya köle olmak, gayeyi vasıtaya tercih etmektir. Bu durumun ise insanı şirk bataklığına batıracağı, tartışma kabul etmeyecek kadar acı bir gerçektir.

Böyle bir manzara içinde, çağımızın insanı tasavvuf ilacına her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulacak kadar hasta hale gelmiş bulunduğuna göre, o yönde gönül tedavisi hizmetlerinin geliştirilmesi gereği de meydandadır. Bu yaralı, dertli, çaresiz, hatta hastalığının farkında bile bulunmayan insanlara tasavvuf şifasını ulaştırabilmek için, her türlü meşru imkân ve sistemden yararlanmak; konu üzerinde düşünen ve ızdırıp çeken her müminin görevidir. Kurak gönüllerin yağmuru olan tasavvufun, sadece tesadüfi şartlarla şurada burada birer ikişer damla halinde fayda sağlamasıyla yetinilecek zamanda bulunmadığımızı göre, sağanak yağmur ummak, bunun duasına çıkmak ve gereğine talip olmak mecburiyeti vardır.

Allah ve Resûlullah'ı anlatan sohbetler tertipleyen "Ehlullah"ı aramak ve bulmak, onların sohbetine iştirak etmek, insanlığı bataklıktan kurtaracaktır. Öyleyse hak sohbetlerinin, ehlullah meclislerinin sürpriz olarak rastlanılır nimetler durumunda bulunmaktan çıkması, yaygınlaşması, sistemleşmesi gerekir. Bataklıktaki insanlar, ancak ve ancak erenler sohbetinde Kur'an ahlakını yaşamayı öğrenir, yaşar ve kurtulur.

Tasavvufun bir gayesi de, Peygamber'den beri süregelen ruhi liderlik makamına namzet insanlar yetiştirmektir. "Varisi Nebi"ler bu ocakta yetiştiler.

İslam dünyasında gelmiş geçmiş büyük mutasavvıfları yılda bir anmak üzere törenler düzenlemenin bizi bu alanda bir yere götürmeyeceği bellidir. Ahmet Yesevi, Mevlânâ Celâleddin, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş Veli kendi asırlarında insanlara ışık saçmışlar, insanlar onlardan ışık üretmişler ve sonraki nesillere ulaştırmışlardır. Günümüz insanının da Yesevi, Mevlânâ, Yunus, Hacı Bayram ve Hacı Bektaş'a ihtiyacı vardır. Bu üstün olgunluğa ulaşmış insanlar topraktan bitmediği gibi, fabrikalarda da imal edilmemektedir. Yüksek nitelikli zâtlar nasıl sohbet ve zikir meclislerinde erginleşmiş, dolmuş ve "olmuş" ise, bugün de aynı mekân ve aynı iklim içinde aynı imkânları aramaya, bulmaya ve gerçekleştirmeye şiddetle zaruret vardır.

Kavgayı değil sevgiyi, nifakı değil ihlası, tefrikayı değil Kur'an'da birliği, İslam kardeşliğini ve fedakârlığını insanlarımızı anlatmaya çalışacağız. İslam'ın hoşgörüsü içinde insanlara "Ne olursan ol, gel" diye mesaj ulaştırarak "Kâbe Hicaz'da ise, kapı buradadır" diyebileceğiz.

Aşağıda bazı büyük zatların tasavvuf hakkındaki tarifleri verilmiştir.

Cüneydi Bağdadi:

"Tasavvuf, Allahtan başka her şeyden ilgini çekmen ve yalnız Allah ile olmandır."

"Tasavvuf, sulhü olmayan bir savaştır."

"Tasavvuf, toplanarak Allah'ı zikretmek, duyarak vecde gelmek ve uyararak amel etmektir."

Ebül Hüseyin Nuri:

"Tasavvuf, nefsin bütün zevklerini terk etmektir."

Zünnun El Muhibb:

"Tasavvuf, senin her şeye malik olduğun halde hiçbir şeyin sana malik olmamasıdır." (Kuşeyri)

Maruf Kerhi:

"Tasavvuf, hakikatlere sarılmak ve halkın elindeki şeylerden ümidini kesmektir."

Şibli:

"Tasavvuf, vücut organlarını kontrol altında tutmak; ruhtan gelen uyarım ve sezgilere önem vermektir."

Ebu Said İbnül Arabi:

"Tasavvuf, fuzuli işleri terk etmektir."

İbrahim Bin Muhammed Nasrabazi:

"Tasavvuf, kitap ve sünnete tam bağlanmak, bid'at ve zevkleri terk etmek, güzel ahlakla bezenmek, dostlarla hoş sohbet edip kendilerine hizmette bulunmaktır." (Sülemi)

İmamı Rabbani:

Tasavvuf, şeriatın yardımcısı olup, şeriatın üçüncü merhalesi olan ihlası elde etmeye yarar."

İmamı Gazali:

"Tasavvuf, kalbi yalnız Allah'a bağlayıp masivadan ilgiyi kesmektir."

Abdülbari En Nedvi:

"Tasavvuf, ruhu, bedeni süfliliklerden temizleyerek süslemeyi ve bätını sıfatlarında Cenabı Peygambere uymayı öğreten bir ilimdir."

Abdülhakim Arvasi:

"Tasavvuf, şeriatın bätınıdır."

TARİKAT ZAMANI

Hakikate tarikat yolu ile geçilir. İnsan ilk tahsili bitirmeden orta tahsile, orta tahsili bitirmeden yüksek tahsile geçemez. Tarikattan hakikate, hakikatten de marifetullaha geçmek, ancak *Fenâfişşeyh*, *Fenâfirresul* ve *Fenâfillah*'a ulaşmakla kaimdir. Bu merhaleleri geçmek de ancak bu yol ile mümkündür.

Bu yolları yürümeden, Tarikatı Âliye'ye ayak basıp hakikate çıkmadan, insanın Marifetullah'a ulaşması; ilkokulu okumayan bir insanın üniversitede okuyorum demesine benzer.

Bunlara vâkıf olmak, Allahu Teâlâ'ya vasıl olabilmek için; zâhiri ilim, tarikat ilmi, hakikat ilmi ve marifetullah ilmini tahsil etmek şarttır.

Tarikat ilmi tahsil edilmediği müddetçe, iç âlemine hiç kimse vâkıf olamaz. Nefsin ayrı duygulara, ruhun ayrı duygulara sahip olduğu anlaşılabilir. Kişi nefsin safasını ruhun safası zanneder.

Dolayısı ile şeriatten sonra tarikatı da bitirmeye muvaffak olunursa, Marifetullah mektebine girilir. Fenâfişşeyh tahsili bitmiş, bizzat Seyyidi Kâinat Efendimizin terbiyesi altına manen alınmış olur. Orada müride Kelime-i Tevhid verilir. Zâhiri ilim ayrı, bâtni ilim ayrıdır. Cenabı Fahri Kâinat Efendimiz buyuruyorlar ki:

"İlim ikidir. Birisi dilde olup, (ki bu zâhir ilmidir) Hazreti Allah'ın kulları üzerine hüccetidir. Bir de kalpte olan (marifet ilmi) vardır. Asıl gayeye ulaşmak için faydalı olan da budur." (Tirmizî)

Zâhir ve bâtn ilimleri bir insanda birleşirse, o zaman hakikat ilmi doğar. Bu gibi kimseleri Hazreti Allah, hiç kimseye verilmeyen Kudsî ruhla destekler ve Lâhut âlemine kadar çıkmaya fırsat verir. Dilerse orada tutar, dilerse insanları irşad için geriye gönderir.

Bu tecellileri belki elli sene sonra anlayabilirsiniz.

Böyleci ilmi; Zâhiri ilim, tarikat ilmi yani bâtni ilim, marifet ilmi ve hakikat ilmi diye dört kısımda değerlendirmiş olduk.

Bir insan, bu hakikatlerin içyüzünü bilmedikçe ilim birdir zanneder.

"Ey Rabbimiz! Katından bize rahmet ver ve işimizde doğruyu göster, bizi başarılı kıl." (Kehf: 10)

İlim içinde ilimler olduğu gibi, yollar içinde de yollar vardır. Zâhir ile dış nizam, bâtni ile iç nizam tesis edilir.

Yumurtayı buna örnek olarak verebiliriz. Yumurtanın kabuğu zâhiri bilgilerdir, dış nizamı temin eder. Kabuk olmazsa yumurta, yumurta olmaz. Tarikat yumurtanın beyazı, marifet ise sarı kısmıdır.

Fenâfîşşeyh tahsili esnasında birçok tecellilere mazhar olunur. Kişi bu tecellilere mazhar olurken her şeyi bildiğini zanneder. *Fenâfirresul* tahsiline geçtiği zaman hakikate ulaşır ve hiçbir şey bilmediğini burada öğrenir.

Yumurta bir süre sıcakta kalınca, civcivin kabuğu delip çıktığı gibi; insan da *Fenâfillah*'a geçtiği zaman vücud varlığını deler, yol bulur. Kabuk değersiz bir hiç olduğu gibi; o anda artık kendi varlığının hükümsüz ve bir kabuktan ibaret olduğunu, her şeyin O'nun ve O'ndan olduğunu gözü ile görür. Bu tahsilde hiç olduğunu öğrenir, var olan *Mutlak Varlık* insanda tecelli eder.

Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadisi şerifte Cenabı Fahri Kâinat Efendimiz buyururlar ki:

"Öyle ilimler vardır ki, gizlenmiş mücevher gibidir. Onu ancak Arifibillah olanlar bilirler. Bu ilimden konuştukları vakit, Allah'tan gafil olan kimseler anlamazlar.

Binaenaleyh Allahu Teâlâ'nın kendi fazlından ilim ihsan ettiği âlimleri sakın tahkir edip küçük görmeyin, çünkü Allah Azze ve Celle onlara o ilmi verirken tahkir etmemiştir." (*Erbain*)

Onlar bu ilimlere aşina olmadıkları için zâhirde kalmışlardır. Bu esrarı göremeyenler hakikate intikal edememişlerdir. Bâtını bilmedikleri için Bâtını ve Ledünni'den haberleri yoktur ve bu ilimlere gözü yumuk bakarlar.

Halbuki Hazreti Allah ayeti kerimesinde:

"Sadıklarla beraber olunuz." buyuruyor. (Tevbe: 119)

Allahu Teâlâ'nın, kulun güç yetiremeyeceği şeyi teklif etmeyeceğini bildiğimize göre; bütün müminlere sadıklarla beraber olmalarını emredince, her zaman ve her devirde sadıklar bulunduracağını, hem de bildireceğini temin buyurmuş demektir.

Bir ayeti kerimede şöyle buyuruluyor:

"Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde, daha üstün bir bilen vardır." (Yusuf: 76)

Hazreti Allah zâhiri ilimlerin öğrenilmesi için yeryüzündeki âlimleri eksik etmediği gibi, bâtını ilimleri öğretmek için tarikat ehlini de eksik etmemiştir. Her zaman için *Mürşidi Kâmil* bulundurmaktan âciz değildir. Dini, bütün tazeliği ile ayakta tutan onlardır.

Bir hadisi şerifte de:

"Her asırda benim ümmetimden sabikun, yani öncüler vardır" buyuruluyor.
(*Nevadirül Usûl*)

Tarikat, kelime manası itibarı ile yol demektir. Tasavvufta ise Hazreti Allah'ı bilmek, bulmak ve yaklaşmak için takip edilecek ibadet yolu manasına gelir.

"Allah'a ulaşan yollar, mahlukatın nefesleri adedince dir." Lüzumu ise ayeti kerime ve hadisi şeriflerle ispat edilmiştir.

Allahu Teâlâ Kur'anı Kerim'inde:

"Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin ettik" buyuruyor. (Mâide: 48)

Fahreddin Râzi Hazretleri ve diğer bazı müfessirler, bu ayeti kerimeye "Ey kullarım! Sizin her birinize iki şey vacip ettim. Evvela şeriat, sonra da tarikat" manasını vermişlerdir. Çünkü "*Minhac*"ın kelime manası, "aydınlık bir yol" demektir. Ve buna benzer birçok ayeti kerimeler vardır.

Hak Celle ve Âlâ Hazretleri:

"Benim zikrim için namaz kıl" (Tâhâ: 14)

ayeti kerimesi ile namazı emretmiş olduğu gibi;

"Ey iman edenler! Allah'ı çok çok zikredin" (Ahzab: 41)

ayeti kerimesinde de kendini zikretmeyi emretmiştir. Namaz da ilâhi bir emirdir, zikrullah da ilâhi bir emirdir.

İnsanların mizaçları yaratılış itibarı ile değişik olduğundan, Peygamber Efendimiz zikrullah emrini alınca; Hazreti Ebu Bekir Efendimize kalbi zikir yapmayı, Hazreti Ali Efendimize de cehri (sözlü) zikir yapmayı ve insanlara öğretmelerini emir buyurmuştur.

Ve bu yol o günden bugüne yüce Piran hazeratının el ve gönüllerinde zamanımıza kadar silsile olarak gelmiştir. Bu yüce silsile, kuşaktan kuşağa bildirilerek sabit olmuştur. Her devirde büyük bir cemaat tarafından doğruluğu tasdik edilmiştir.

İmamı Rabbâni Hazretleri "Tevatür (bildirme, rivayet) ile dinde sabit olanı inkâr etmek küfürdür," buyururlar.

Bir ayeti kerimede de:

"Namazı bitirdiğiniz zaman ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzerinde yatarken Allah'ı zikredin," buyuruluyor. (Nisâ: 103)

Bu emre uyan ve gereğini icra edenler, Hak'kın sevgisini kazanırlar.

Zâhirden kalanlar ayeti kerime ve hadisi şeriflerdeki zikri, yalnız namaz olarak kabul ediyorlar. Bilmediklerinden hakikatlere gözü yumuk bakarlar. Halbuki bâtına intikal edip iç âlemlerine döndükleri zaman, bunun hakikatini göreceklerdir.

Allahu Teâlâ ayeti kerimelerinde buyuruyor:

"Siz beni zikredin ki, ben de sizi zikredeyim." (Bakara: 152)

"Rabbini gönülden, yalvararak, boynu bükük ve ürpererek hafif bir sesle sabah akşam zikret. Sakın gafillerden olma." (A'raf: 205)

"Onlar ayakta iken, otururken, yanları üzerinde yatarken Allah'ı zikrederler!" (Âli İmran: 191)

"Öyle erler vardır ki, onları ne bir ticaret ne bir alışveriş, zikrullah'tan alıkoymaz." (Nûr: 37)

"İyi bilin ki kalpler, ancak zikrullahla itminana kavuşur, huzur bulur." (Rad: 28)

Bir hadisi kudside de:

"Kulum beni zikredip dudaklarımı benim için kıpırdattığı müddetçe, ben kulumla beraberim," buyuruyor. (İbn Mâce)

Cenabı Fâhri Kâinat Efendimiz ise hadisi şeriflerinde buyuruyorlar ki:

"Cenabı Hak'kı zikir; haset, riya, kibir gibi kalbi hastalıkları izale için aynı şifadır." (Münâvi)

"İnsan bir şeyi severse, daima onu yâdeder." (C. Sagîr)

Zikir nurdur, zikrullahla meşgul olanın içini nurlandırır. İç nurlanınca da, hikmet husule gelir.

Rızaullah'a, Likaullah'a vasıl olmak isteyenler zikrullah'a devam etsinler.

Allahu Teâlâ Hazretleri;

"Onlar Allah'ı pek az zikrederler." (Nisâ: 142)

ayeti kerimesi ile de, münafıkları kınamıştır.

Bilindiği gibi Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem ümmetinin havassı (seçkinleri) derecesinde bulunan kâmillerin en son arzu ve isteği, Cenabı Hak ile sevgi zincirini kurabilmektir.

Bu ise:

"Habibim! Onlara söyle. Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana tâbi olun ki, Allah da sizi sevsin." (Âli İmran: 31)

ayeti kerimesine göre, ancak sünneti seniyyeye harfîyyen uymakla gerçekleşeceğinden, her halükârda bir tarikata başvurmak zaruridir.

Tarikatı Âliye'ye giren,

"Nefsini temizleyen kurtulmuştur." (Şems: 9)

ayeti kerimesinde buyurulduğu üzere, kalbini masiva bataklık ve bulanıklıklarından temizleyerek, marifet evi ve muhabbet yurdu haline getirir.

Yani zâhirimizi süslemek için Efendimizin şeriatına, bâtınımızı ziynetlendirmek, iç dünyamızı nurlandırmak için de, tarikatına uymalıdır. Şeriatla dış nizam, tarikatla da iç nizam tesis edilir.

İç âleme intikal, ancak farz ve nafilelerle kazanılır. Çünkü farzların edası ile yükümlü olan beden olduğu gibi, nafilelerle memur olan da ruhaniyettir.

Bir insan söz ve davranışlarına şer'i şerif çerçevesinde yön vermezse, onun tarikattan feyz alamayacağı açık bir gerçektir. Doktorun verdiği ilaçları kullanıp perhize riayet etmeyen bir hasta gibi olur.

Şurası çok iyi bilinmelidir ki, tarikatlerin hepsine Allahü Teâlâ'nın emri şerifi ile sülük edilmiştir. Bütün tarikatlerin hangisi olursa olsun, hepsinin de esası ve değeri, temiz şeriatıdır. İslam'a muhalif olan bir tarikat, zaten tarikat da değildir.

Tasavvuf sadece kâl (söz) değil, bir hâl (durum) ilmidir, bir tatbikattır. Yaşanılmadıkça, tadılmadıkça, hissedilmedikçe, nazari bilgilerle anlaşılmaz ve anlatılmaz.

Tarikatı Âliye'ye girmekten maksat, şeriatla inanılması gereken şeylere karşı yakîn hasıl olmasıdır. Hakiki iman da budur.

Mesela Allah'ın varlığını önce işiterek inanan insan; bularak, anlayarak inanmaya başlar, imanı kemale erer.

Diğer taraftan ibadetleri yapabilmek için nefsi emmareden ileri gelen güçlükler ortadan kalkar, ibadetler kolaylıkla ve seve seve yapılır.

İlim ve hakikat âleminde, imanın kemalleşmesine büyük bir etken, zühd ve takva ile başlayıp olgun dimağlarda bir felsefe olan tasavvufun saflığı ve aslı, birtakım bozguncu telakkiler altında, zan, nam ve menfaatler sebebiyle kaybettirilmeye çalışıldı.

Bazı cahilleri marifet ehli oldukları zannıyla aldatan taassup ehli birkaç sahte mürşidin tasavvuf iddiasında bulunmaları, fikirlerde kararsızlık husule getirmiştir.

İşıkli Tarikat, Cenabı Peygamber Efendimizin söz ve davranışlarından ibarettir. Kaynağı Kur'anı Kerim ve hadisi şeriflerdir. Zamanımıza kadar büyük bir saffet ve samimiyet içinde gelmiş, asliyetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Asırlar boyunca

İslâm ahlakının vücud bulmasında, fitne ve fesadın bertaraf edilmesinde, gerçek kardeşliğin tesisinde, birlik ve beraberliğin sağlanmasında, insanlığın ruh hastalıklarının tedavisinde, imanın kemalleşmesinde yine de en büyük âmil o olmuştur. O sır bereketi ile ilâhi hükümler, kıyamete kadar baki kalacaktır.

Her zamanda olduğu gibi, bugün de tasavvuf aynen mevcuttur. Bilhassa Nakşibendi tarikatında kıyamete kadar Pîr eksik olmayacaktır. O has oda; odadan odaya, halkadan halkaya geçmiş ve hiç bozulmamıştır.

"Ebu Bekir'in kapısından başka, mescide açılan bütün kapıları kapatınız." (Buhari, *Tecridi Sarih*: 293)

hadisi şerifine Şeyh Esad Efendi Hazretleri, "Allahım! Bütün tarikatların piri kesildiği zaman, Ebu Bekir'in yolunu kıyamete kadar baki kıl!" mânâsını vermişlerdir.

Cenabı Fahri Kâinat Efendimize varis olan veliler üç kısma ayrılır:

1. Peygamberlik hissesine varis olanlar:

Bunlar irşad memurudurlar. Evliyauallah'ın uluları olan Mürşidi Kâmil'lerdir, başkasına şâmil değildir. Zâhirde halk ile, bâtında Hak ile dirler; yani hem Hak ile, hem de halk ile dirler. Üçüncü tura inmişlerdir. Diğer peygamberlerin emanetini de taşıdıkları için, dünya yüzünde sayıları o kadar azdır ki, çok nadirdirler.

"Yarattıklarımızdan öyle bir topluluk vardır ki onlar Hak'ka iletirler ve Hak ile hüküm verirler." (A'raf: 181)

2. Velilik hissesine varis olanlar:

Bunlara mukarrebun (yakınlar) denir. Hep huzurdadırlar.

"Eğer bilmiyorsanız dini müşküllerinizi ehli zikirten sorunuz." (Nahl: 43)

3. Hem nübüvvet, hem velayet hissesinden nasip alanlar:

"Allah'tan korkar, takva sahibi olursanız mualliminiz Allah olur." (Bakara: 282)

Hakikat yolunun mükemmelleri, kemâlleri olduğu gibi taklitçileri de vardır.

Mükemmel; bilir, amel eder, kâmilleri de yetiştirir.

Kemâl; bilir, gayriye tecavüz etmez, ölçüsü nisbetinde yetiştirmeye gayret eder.

Taklitçi ise zan ile amel eder, yani o isim altında icraatını yapar. Fakat bütün icraatları maksatlıdır. Kendisi dalalette olduğu gibi, kendisine uyanları da sapkınlığa sürükler.

Onun için bugün hakikati aramak, hakikati bulmak ve yaşamak çok lüzumludur. Çünkü o hakikat ehli pek azdır.

Diyeceksiniz ki, "Biz taklitçiyle mükemmeli ayırt edemeyiz, nasıl ayırt edeceğiz?"

Bakacaksınız; o işte maksat, menfaat, gaye varsa, o yol, yol değildir. Allah yolunda yalnız rıza vardır. Menfaat yoktur, maksat yoktur, gaye yoktur, rütbe ve makam da yoktur.

"Sizden hiçbir ücret istemeyenlere uyun. Onlar doğru yoldadırlar," buyuruyor. (Yâsin: 21)

Asr suresinden anlaşılacağı gibi, hüsrân ve felaketin gerek azından, gerek çoğundan kurtulabilmek için; önce iman, sonra salih amel, üçüncü olarak da Hak'kı tavsiye, vaaz ve nasihatlerde bulunmanın zorunlu olduğu işaret edilmektedir.

Diğer bir ayeti kerimede ise şöyle buyurulmaktadır:

"Siz insanlık içinde meydana çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız ve Allah'a inanırsınız." (Âli İmran: 110)

Tarikat, temiz şeriatın hizmetçisidir. Abdest nasıl temizlik, arınma, namaza hazırlık ise, tarikat da kalbi temizleyip huzura hazırlar.

Kalp temiz olursa, kişiyi ibadet ve taate sevkeder.

Hasta bir insan güzel yemeklerin lezzetini anlayamadığı gibi, masiva bataklığına dönen bir kalp de ibadet ve taatin lezzetini anlayamaz. Hasta olan kalbin temizlenmesi lâzımdır.

Yeryüzünde mevcut bu kadar sular vardır, kaynağı birdir. Kimisi çok güzel, gayet tatlıdır. Kimi ise acı ve bulanık olur.

Kalplerinde nur olan, hikmetli, feyzli ve tesirli olur. Masiva bataklığına dönen kalpte ise ne olur?

Hak Celle ve Âlâ Hazretleri, Kelâmı Kadim'inde:

"Sana gelen her iyilik Allah'tandır, bütün kötülükler de kendi nefsendendir," buyuruyor. (Nisâ: 79)

Nefis terbiye olmadıkça, yaptığı bütün iyilikleri kendisine maleder. Yanılma ve yıkılma buradan başlıyor. Dilimizle Hazreti Allah'ın ihsanı olduğunu itiraf etsek de, içten yine kendi malımız gibi göstermek istiyoruz. İlimse benim; irşadsa benim diyoruz, Hazreti Allah'ın bütün ihsanlarını benimsiyoruz. Burası çok ince bir noktadır. Bu vartadan ancak, Hazreti Allah'ın kurtardıkları kurtulur. İnsan kurtulmak istiyor, fakat baskının altından çıkamıyor. Bu baskı, kınanmış ahlakıdır. Hased, riya, kin, kibir, öfke; şehvet, yalancılık... gibi örtülerdir. Ayeti kerime biliniyor, fakat insan bu örtülerden bir türlü kurtulamıyor. Nefis içerden, "Sen böyle söylüyorsun amma, aslında bu benimdir" diyor.

İşte tasavvuf, bunun için çok lüzumludur. Vaktaki bir insan samimiyetle yöneldiği zaman, Hazreti Allah lütfunu akıttığı bir çeşmenin başına onu getirir, o depoya yanaştırır. Nasibini aldıkça, içi nurlanmaya başlar. Bu nurlanma sayesinde bu örtüler yavaş yavaş sıyrılır. Başka türlü yol vermemiş Hazreti Allah.

Bu mevzuyu biraz daha açalım. Kalp bir melekût hazinesidir. Üzerinde "*Fuad*" denilen bir göz vardır. Hazreti Allah ile ilgisini kuran, bütün tecellileri gören bu gözdür. Bu fuadı da içinde özleyen, hakiki ruhtur. Kalp penceresine Cenabı Hak'ın lütuf tecelliyatı vurduğu zaman, orayı nur içine alır.

Bunlardan tamamen habersiz oluşumuz; kınanmış ahlakların bunları örtmesinden ileri geliyor. O tecelliyat pencereye vurup, o kalp açılmıyor. Ruhu hakiki meydana çıkararak, esrarını temaşa edemiyor.

Evet, Hazreti Allah büyük bir cevher yerleştirmiş, fakat örtüler altında kalmış. İşte bunun merkezde parlaması için Tevhid ve irfan sahibi olmak lâzımdır. Yani Hazreti Allah'ın tevhidi ile parlayacak, o parlama ile de irfan husule gelecek.

Tarik ikidir:

İbadet Tariki şeriattır ki; ibadet ve taat, zikir ve fikirdir.

Terakki Tariki, tarikattır. Şeriat ile yakınlaşma ve muhabbet hasıl olur. Tarikat ile de Fenâfişşeyh, Fenâfirresul ve Fenâfillah hasıl olur.

Şeytan, kendini korumaktan âciz bir mümine, amirlik sıfatı takınarak ve fesat dolu fikirlerini onun gönlüne düşürerek, Mevla'ya itaatten alıkoymak hususlarını kendisi için mühim bir vazife edinmiş ve tesirini de görmüştür.

Cenabı Hak Kur'anı Kerim'inde *Hannas*'tan kendisine sığınmamızı emrediyor. Hannas, şeytandır. Bu şeytan müminleri gözetmekte ve kalbin zikirle meşgul olduğunu anlayınca geri çekilip savuşmakta olduğu gibi, zikirden gafil bulunanların gönlüne de bozucu vesveseler atmaktadır.

Bir hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır:

"Şeytan, insanın kalbine nüfuz edip istila eder. Fakat kalp Cenabı Allah'ı zikredince üzüntülü olarak geri çekilir, unutursa istila eder." (*Nevâdir ül Usûl*)

İşte bunun için, dünyada iken bir yüce tarikata intisab etmek ve müşhidin öğretip telkin edeceği zikir ile kalbini ihya eylemek (canlandırmak), her mümin için önemli ve lüzumludur.

Binaenaleyh:

"Sadıklarla beraber olunuz." (Tevbe: 119)

şeklindeki ilâhi emre uyarak yüce tarikata girmek ve o Tarikatı Âliye'de mevcut olan ümmetin büyüklerinin ruhani yardımlarıyla, kuvvet kazanmak gerekir.

Zira hadisi şerifte:

"Kim bir topluluğun arasına girerse, onlardan olur" buyurulmuştur. (Ebû Dâvud)

Resûlullah Efendimiz, zikir halkalarının faziletine ve oraya devam etmenin şeriatça uygun olduğuna dair hadisi şeriflerinde, buyururlar ki:

"Allahu Teâlâ'nın yollarda dolaşıp zikir ehlini arayan melekleri vardır. Onlar Aziz ve Celil olan Allah'ı zikreden bir topluluğu bulunca; 'Aradığımız buradadır' diye, birbirlerini çağırırlar. Hepsi orada toplanıp onları dünya semasına kadar kanatları ile çepeçevre kuşatırlar. Cenabı Hak onların hallerini meleklerden daha iyi bildiği halde, sorar:

- Kullarım ne söylüyor?
- Seni tesbih edip zikrediyorlar. Tekbir getirip hamd ve sena ediyorlar.
- Onlar beni gördüler mi?
- Hayır, vallahi seni görmediler.
- Beni görecekteler mi?
- Sana daha çok ibadet eder, daha çok hamd ve senâda bulunurlar, daha çok tesbih ederler.
- Kullarım benden ne diliyorlar?
- Cenneti istiyorlar.
- Onlar cenneti gördüler mi?
- Hayır, vallahi görmediler.
- Görecekteler mi?
- Cennete karşı daha düşkün, onu istekte daha kuvvetli ve ona rağbetleri daha büyük olurdu.
- Peki neden korkup bana sığınmıyorlar?
- Cehennem ateşinden.
- Onu gördüler mi?
- Hayır, vallahi görmediler.
- Ya görselerdi?
- Ondan daha çok kaçır, daha çok korkarlardı.
- O halde sizler şahid olun ki, ben bu zikir meclisinde bulunanları mağfiret ettim.

Bunun üzerine meleklerden birisi der ki:

– Onların içindeki falan kimse, onlardan değildir. O zikir için değil, şahsi bir iş için gelmişti.

Allahu Teâlâ şöyle buyurur:

– Onlar öyle kâmil kimselerdir ki; onların meclisinde bulunan, şâki (isyancı) olmaz, sevaptan mahrum kalmaz." (*Buhâri, Tecridi Sarih: 2161*)

Diğer hadisi şeriflerde ise şöyle buyuruluyor:

"Cennet bahçesine uğradığınız zaman meyvelerinden yiyiniz. (Cennet bahçesinden murad,) Zikrullah için teşkil edilen halkadır." (*C. Sağîr*)

"Hiçbir topluluk zikrullah için toplanıp dağılmadı ki, zikirleri sonucu Cenabı Hak tarafından af ve mağfiret ile müjdelensin." (*C. Sağîr*)

"Sırf Allah'ı zikretmek için bir mecliste oturanları melekler halka çevirerek kuşatırlar, ilâhi rahmet onları kaplar, üzerlerine sekinet (güven, sakinlik) ve vekar iner. Allahu Teâlâ, katında bulunanlara onlardan bahseder." (Müslim)

Ashabı Kiram'dan Şeddad bin Evs ile Ubâde bin Sâmîd (Radıyallahu Anh) buyururlar ki;

– Resûlullah Efendimiz ile beraber bulunuyorduk. "Aranızda garip, yani ehli Kitap var mı?" diye sordu. "Hayır." dedik. Bunun üzerine kapıların kapatılmasını emretti ve "*Lâ ilâhe illallah* deyiniz" buyurdu. Bir saat kadar birlikte "*Lâ ilâhe illallah*" dedik. Resûlullah Aleyhisselâm sonra da:

"Allah'a hamdolsun. Sen beni Kelime-i Tevhid'le gönderdin ve beni bununla memur kıldın. Cenneti de bana bunun üzerine vaad ettin, şüphesiz ki sen vaadinden dönmezsin," diyerek dua etti ve buyurdu ki:

"Müjdelersiniz! Allah Azze ve Celle sizi mağfiret etti." (Ahmet bin Hanbel)

Allahu Teâlâ Hazretleri:

"İnsanların Allah'ı zikir için kalplerinin saygı ile yumuşaması zamanı hâlâ gelmedi mi?" (Hadid: 16)

ayeti kerimesi ile, mü'minlerin kalplerini Allah'ın zikrine vermelerini emir buyurmaktadır.

Bir hadisi kudsisinde de buyurur ki:

"Ben kulumun zannına göreyim; beni zikrettiği yerde ben onunlayım. Kulum beni kendi içinde zikrederse, ben de onu kendi nefsimde zikrederim. Beni toplulukta zikrederse, ben de onu daha hayırlı bir toplulukta zikrederim." (*Buhâri*)

Hadisi şeriflerde ise şöyle buyuruluyor:

"Amellerinizin en hayırlısını, Melik'iniz katında en temizini, derecelerinizde en yükseğini, altın ve gümüş dağıtmanızdan daha hayırlı, düşmanlarınızla karşılaşp boyunlarını vurmanız ve onların da sizin boynunuzu vurup şehid etmelerinden daha hayırlı olan bir işi haber vereyim mi? Allahu Teâlâ'yı zikretmektir." (Tirmizi)

– Ya Resûlallah, Kıyamet günü Allah katında derece bakımından kulların hangisi daha üstündür?

– Allah'ı çok zikredenler!

– Ya Resûlallah, Allah yolundaki gaziden de mi?

– Kırılıncaya ve kana boyanıncaya kadar kılıcını kafirlere ve müşriklere çalsa da, Allah'ı çok zikredenler, derece bakımından ondan daha üstündür." (Tirmizi)

* * *

– Kıyamet günü minberler üzerinde yüzleri nurlu öyle kimseler vardır ki, onlar ne peygamber ne de şehiddirler.

– Ya Resûlallah! Onları bize tarif et de öğrenelim.

– Onlar çeşitli kabilelerden ve muhtelif beldelerden oldukları halde birbirlerini Allah için seven ve bir araya gelerek, Allah'ı zikredenlerdir. (Taberâni)

* * *

– Ya Resûlallah; İslami hükümler çoğaldı. Bana sımsıkı sarılacağım bir şeyi haber ver."

– Dilin Allahu Teâlâ'nın zikriyle devamlı ıslak bulunsun."

* * *

– Müferridler öne geçtiler.

– Müferridler kimlerdir ya Resûlallah?

– Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlardır. (Müslim)

* * *

"Rabbini zikredenlerle etmeyenlerin misali, diri ile ölü gibidir." (Buhâri)

"İçerisinde Allah zikredilen ev ile zikredilmeyen evin misali, diri ile ölü gibidir." (Buhâri)

"Şüphesiz ki her yere cila verecek bir alet var, kalbin cilası ise zikrullahtır. Azaptan kurtulmak için zikrullah gibi bir şey olamaz. Meğer ki kılıcın kırılıncaya kadar Allah yolunda muharebe edesin." (C. Sağîr)

"Çok zikreden kimseyi Cenabı Allah sever." (C. Sağîr)

"Muhabbetin çokluğundan dolayı Cenabı Allah'ı kalbinden çıkarmayan kimse, nifaktan kurtulur." (C. Sağîr)

"Cenabı Hak'kı zikir; haset, riya, kibir gibi kalbi hastalıkları izale için aynı şifadır." (Münâvi)

"Cenabı Hak'kın nimeti celilesini ve ahiret ahvalini tefekkür gibi bir ibadet olamaz." (Münâvi)

"Murakabe zikrini kalbiniz için âdet ediniz." (Münâvi)

"Allah'ın zikrinden başka mevzularda sözü uzatmayın. Çünkü Allah'ın zikrinden başka çok söz, kalbe katılıktır. İnsanlar arasında Allah'a en uzak olanlar da, kalpleri katı olanlardır." (Tirmizi)

"Kim ki sabah namazını cemaatle kıdıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah Teâlâ'yı zikrederse, sonra da iki rekat namaz kılsa, kendisi tam bir hac, tam bir ümre sevabı gibi sevap kazanır." (Tirmizi)

"Kıyamet gününde âdemoğlunu Allah'ın azabından, zikrullahtan başkası kurtaramayacaktır." (Ahmed bin Hanbel)

Sırası gelmişken mühim bir hususu da arz etmiş olalım.

Resûlü Ekrem Efendimiz, hadisi şeriflerinde buyururlar ki:

"Kıyamet gününde Allah katında en faziletli kul, dünyada iken Allahu Teâlâ'yı çok zikretmiş olandır." (C. Sağîr)

"Allahu Teâlâ'yı çok zikretmekle o derece mest olunuz ki, münafıklar sizi mecnun zannetsinler." (C. Sağîr)

Habibi Ekrem'i böyle buyuruyor.

Hak Celle ve Alâ Hazretleri ise bir ayeti kerimesinde:

"Size Peygamber neyi verdiyse onu alınız, neyi yasakladıysa ondan kaçınınız," buyurmuştur. (Haşr: 7)

Hazreti Allah'ın bir kulunu sevmesi, muhakkak ki o kulun zikrullahı sevmesi ve onunla meşgul olması ile kaimdir. Etmeyenlerin ise cezalandırılacakları, vaad ve vaad edenin bir neticesidir.

"Allahu Teâlâ'ya muhabbetin alameti zikrullahı sevmek, nefretin alameti zikrullahı sevmemektir." (C. Sağîr)

hadisi şerifi ile, Resûlullah Efendimiz, zikrullahı sevmeyenleri Allahu Teâlâ'nın sevmediğini ve buğz ettiğini beyan buyuruyor.

Cenabı Hak Hazretleri ise, Kur'anı Kerim'inde:

"Allah'ı unuttuklarından dolayı Allah'ın da kendilerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın, onlar fasıkların ta kendileridir." (Haşr: 19)

ayeti kerimesi gereğince, zikir ve fikirden gafil olan müminleri "Fasık" (fesatçı, Allah'ın emirlerini tanımayan, sapmış, günah işleyen) kelimesi ile tabir buyuruyor.

NAKŞI'NİN SEYRİ SÜLÜK'Ü

(Beyan olunmuş olan 12 Pîran ve 12 tarikat, İslam âlemi içinde devam etmektedir. Tarikat olarak 12'ye bölünmüş ise de, hepsi birden kelimeî şehadet ve kelimeî tevhid öncülüğünde, bir bilim olarak hareket etmektedir.

Yapabildiğimiz kadarıyla, hepsini bu Seyri Süluk'te bir araya getirdik. Okuyan ve dinleyen çalışır, gayret ederse, her tarikatın manası bu Seyri Süluk'ten anlaşılabilir.)

Giriş

Seyri süluk, bir müridin (murad edenin) ya da talibin (talep edenin) Hak'ka yolculuğudur. Bu yolculuğu yapmakta olan kişiye sâlik (yolcu) denir.

Böyle bir yolculuk yapmak isteyen kişi için, yolu bilen bir rehber şarttır. Bu nedenle yapılması gereken ilk şey, kâmil bir mürşid (irşad eden, aydınlatan kişi) bulmaktır. Rehbersiz yola çıkmak, geceleyin tek başına, ışıksız olarak bilinmeyen bir dağa tırmanmak gibidir. Kişi gittiği yeri görmez, bastığı yeri bilmez. Nerede bir yılanın onu sokacağı, nerede bir yırtıcı hayvanın pençesine düşeceği belli değildir. Hiç ummadığı yerde önünde bir uçurum açılır. Bu şekilde yola çıkanların, bir tehlikeye uğramadan sağ salim hedeflerine varabilmeleri imkânsız gibidir. Buna karşılık kâmil mürşid, dağa tırmanıp dönmüş, yolu gidip gelmiştir. Yolun hatalarını ve tehlikelerini görmüş, anlamıştır. Rehberlik ettiği müridini, o yollardan kolaylıkla geçirir, dağın zirvesine kazasız erıştırir.

"Bu zamanda böyle bir kimse nerede bulunur?" denecek olursa, onların ender de olsa her devirde var oldukları, bir gerçektir. Gerçi bu işin sahtekârı, taklitçisi pek çoktur. "Her mürşide gönül verme, yolunu sarpa uğratar." Fakat Hak mürşidler de yok değildir.

'Abdal' ve Akıl Çeşitleri

Tasavvufta tekili 'abdâl', çoğulu 'büdelâ' olan bir deyim vardır. Allah dostları için bazı yer ve şartlarda kullanılan bu deyim iki anlamı vardır. Birinci anlamı, 'tebdil' kökünden gelir. Yani 'abdâl' diye anılan kimseler, tebdil olmuş, dönüşmüş, bir değişim ve başkalaşıma uğramış kimselerdir.

Bunun ne tür bir değişim olduğunu anlamak için, kelimenin ikinci, daha derin anlamına bakmak gerekir. Bu da 'bedel'den gelir. Bu kişiler, Allah ve Allah'ın Resûlü yolunda her şeylerini vermiş kimselerdir. Bu yolda kendinden geçen, her şeyini terk

eden kimselere, Allah ve Allah'ın Resûlü bedel olur. Bu demektir ki, böyle insanlar, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmışlar, Muhammedi bir arınmışlığa, Muhammedi bir ruha ve Muhammedi bir kişiliğe sahip olmuşlardır.

Halk dilinde çok kullanılan 'aptal' ve 'budala' deyimleri, bu kelimelerden türer. Fakat halk arasındaki bu kullanım tarzı, kelimelerin esas anlamlarından çok farklıdır. Bunun sebebini de, tasavvuftaki akıl çeşitlerine bakmakla anlayabiliriz.

Aptallık ya da Akıllılık Ne Demektir?

Tasavvufta akıl, dört sınıfa ayrılmıştır. *Aklı maaş* (ya da akli maişet), *aklı maad*, *aklı selim* (ruhani akıl) ve *aklı küil* (sultani akıl).

Aklı maaş, yani 'geçim akı', yeme içmeyle, para kazanmayla, eğlenmeyle, kısacası bu dünya ve onun işleriyle ilgilenen, bunun dışında da pek fazla bir şeye ilgi duymayan akıldır. Buna, nefsin emrindeki akıl da diyebiliriz. Bu aklın tüm uğraşı, hesabı, ilgisi, nefsi rahat ettirmek, bu dünyada nefsin keyfini getirmek üzerinedir.

Aklı maad (ahiret akı) ise bir şeyler duymuş, işitmiştir. Ölümünden sonraki hayattan, sevap ve günahattan, cennet ve cehennemden haberi vardır. Bu nedenle onun da uğraşı büyük ölçüde, ahiretini sağlamaya yoğunlaşmıştır. Cennete girebilmek, cehenneme düşmemek için, Allah'ın emirlerini yerine getirmeye, günahlarından mümkün mertebe kaçınmaya çalışır.

Aklı maaştan bir derece üstün olmakla birlikte, aklı maad da en üstün akıl sayılmaz. Çünkü aklı maaş nasıl nefsi dünyada rahat ettirme çabasından kaynaklanıyorsa, aklı maad da onu, ahirette rahat ettirmek arzusundan yola çıkar. Bunda da gene bir çıkar, bir menfaat kaygısı vardır. Kendisini cehenneme sokacaklarını bildiği için kötü davranışlardan kaçınır; kendisini cennete sokacaklarını ümit ettiği için de iyi davranışlarda bulunur. Sonuçta bu, Allah'la bir nevi ticarettir, bir alışveriş ilişkisidir.

Bundan sonra aklı selim gelir. Aklı selim sahipleri, karşılığında bir şey beklemedikleri, bir şey istedikleri için değil, cezadan mükafata, ödüle kaçtıkları için değil; fakat bir şeyi yaptıkları vakit, sırf *doğru olanın bu olduğunu bildikleri için*, Allah'ın emrinin bu olduğunu bildikleri için, sırf onu hoşnut ve memnun etmek için o şeyi yaparlar. Onlar bir iyiliği cennete girmek kaygısıyla yapmazlar, bir kötülükten de kendilerini cehenneme sokmasından korktukları için kaçınmazlar. Kuşkusuz bu, daha yüksek bir ahlak anlayışının sergilenişidir. Fakat bu anlayış, pek az kimsede bulunur.

Aklı selim sahibi kişiler, çok çalışıp çaba sarf ederlerse, sultani akla erişebilirler. Bu akıl, en üstün akıldır. Olayları yüzeysel görünüşlerine göre değil, en derin anlamlarına, etki ve sonuçlarına göre değerlendirir. Kur'anı Kerim'de (Kehf, 18:65-82) anlatılan,

Hız. Musa ile buluşan Hızır Aleyhisselâm'ın sergilediği akıl, bu çeşit bir akıldır. Hız. Musa'ya tamamen anlamsız, hatta birer cinayet gibi görünen Hızır Aleyhisselâm'ın davranışları, aslında olayların özüne vâkıf olan bir kavrayıştan ileri geliyordu.

Artık, tasavvuf dilindeki 'abdâl' ile, halk dilindeki 'aptal' sözcükleri arasındaki ilişkiyi ele alabiliriz. Akıllı sultani seviyesine gelmiş kişilerin davranışları, daha aşağı akıl düzeylerinde bulunan kimseler tarafından anlaşılabilir. Hatta o seviyelerdeki akıllar için, tamamen ters, hatta saçma görünebilir. Hız. Musa ile Hızır'ın karşılaşması, buna güzel bir örnektir. Kaldı ki, Hız. Musa koskoca bir peygamberdi. Ferdi, bireyi değil, umumun, genelin yararını düşünen akıllı sultani'nin işleri, akıllı maaş'a bundan da daha anlamsız, 'aptalca' görünebilir. Böylece 'abdâl' sözcüğünün, zaman içinde nasıl 'aptal'a dönüşmüş olduğunu anlamak mümkün olmaktadır. Ancak ikisini birbirine karıştırmamak gerekir.

Manevi Okullar

Her şeyin öğrenilmesi için bir okul vardır. İlk ve orta öğretimden sonra doktor olmak isteyen tıp fakültesine, avukat olmak isteyen hukuk fakültesine, mühendis olmak isteyen de teknik üniversiteye gider.

Ne var ki bizim eğitim sistemimiz, insanları sadece maddi açıdan yetiştiren bir sistemdir. İçinde bulunduğumuz dünyada yaşamak için gerekli temel bilgileri verir, insanları birer meslek sahibi yapar. Fakat onların iç ihtiyaçlarına cevap vermez, onların ruhsal/manevi açıdan gelişmelerini sağlamaz. Din konusunda verilen eğitim bile, daha çok dış kural ve hükümlerle ilgilidir. Esasen bu, bizdeki eğitim sistemine özgü bir eksiklik değildir; dünyanın her tarafında durum böyledir.

Fakat madem ki insanlar, yalnız dış dünyada yaşamamaktadırlar; madem ki, hepsinin paylaştığı bir dış dünyanın yanı sıra, hepsinin de ayrı ayrı birer iç dünyası vardır; ve madem ki bu iç dünyanın eğitimi, yalnız mümkün değil, fakat son derece gereklidir; o halde bu eğitimi sağlamak için birtakım manevi okullar olacaktır. Ve vardır. Eğer olmasalardı, insanlardaki bu ihtiyacı karşılamadaki boşluğu doldurmak üzere, gene ortaya çıkmaları gerekecekti.

Bunlar, "Muhammediyet Üniversitesi"nin okullarıdır. Her biri ayrı bir yol (tarik) izler. Fakat sonuçta hepsi birleşirler. Onlar adeta, bir "görünmeyen üniversite"nin çeşitli hazırlık aşamalarındaki eğitim birimleridir. Kim ki ahlaki, manevi ve ruhsal olgunluğa, kemale erişir, bu okullarda o yükselir.

Bu okulların, diğer okullar gibi resmi olmayışının önemli bir sebebi vardır. Burada kurumlaşma, hedeflenen amaca ters sonuçlar doğurur. Resmi üniversite, büyük ölçüde

bir şekil ve kalıp işidir. Burada amaçlanan ise, bunun tam tersidir. Biçimden öze, dış görünüşten iç anlama varmaktır. Manevi eğitim ve ilerleme, bürokrasi ile, kırtasiye ile olabilecek bir şey değildir. Fakat insanlar arasında teşkilat kurma, örgütlenme eğilimi o kadar güçlüdür ki, bu kadar esnek ve gevşek yapıya sahip olan bu okulların bile, kemikleştiklerinin ve vermeleri gereken eğitim çeşidini daha zor verebilir hale geldiklerinin tarihte örneklerini görüyoruz.

İşte müşrid, bir manevi okul öğretmenidir. Çok serbest bir anlamda, Muhammediyet Üniversitesi'nin bir öğretim görevlisidir.

Kâmil Müşridinin Özellikleri

Kâmil müşridin pek çok ayırt edici niteliği olmakla birlikte, en önemlileri şunlardır:

1. Allah'ın farzlarını ve Resûlünün sünnetlerini, tam ve eksiksiz olarak yerine getirir.
2. Huzuruna vardığınızda bütün gamınız, kederiniz geçer, içinizde bir ferahlık ve muhabbet uyanır.
3. Huzurundan ayrılmayı istemezsiniz. Bir inci tanesi gibi söylediği her sözden, şevkiniz ve muhabbetiniz artar.
4. Büyük küçük, genç ihtiyar, ziyaretine gelen herkes, hatta devlet reisi bile olsa, elini öpmeye ve hayır duasını almaya kendilerini mecbur hissederler.

İşte bu nitelikleri kendisinde toplayan bir zatın bütün hareketleri, davranışları, tutumu, Resûlullah'ın yaşayışına uygundur. Bu işaretler riyasız, gösterişsiz olarak hangi zâta bulunursa, ona hemen tam bir teslimle teslim olmak gerekir. Mürid, böyle bir müşridin elinde, "ölü yıkayıcının elinde ölü gibi" olmalı, her emrine uymalı, hatta dövse de, sövse de nimet bilmelidir.

Esasen kâmil müşrid, bütün insanlar için şefkatli ve merhametlidir. Özellikle Allah'ı isteyen ve sevenler, kendisini, ana babalarından daha şefkatli, daha merhametli bulurlar. Huzuruna gelen sâliklere, önce din ilmini öğretir. Onların müşküllerini, güçlüklerini ehli sünnet vel cemaat mezhebine uygun olarak çözer. Şüphelerini giderir, inançlarını düzeltir ve kuvvetlendirir. Sonra temizlik ve namaz işlerinin tamamını öğretir. Tevekkül, teslim, sabır, tefviz ve rızayı anlatır, bunları benimseyip uygulamalarını tavsiye eder.

Kâmil müşridin bir vasfı da ayıpları örtmektir. Kimsenin ayıp, kusur ve hatasını başkasına söylemez, gizler. Katiyen kimseye kızmaz ve hiç kimseye en ufak bir kırıcı laf söylemez. Öfkesi ve kırıcılığı, ancak Allah için olur.

Bu kâmil, yiyip içmede, uyumada, konuşmada ve halkla temasta daima orta yolu seçer. Bütün âdet ve ibadetlerinde, "Her işin ortası hayırlıdır, iyidir" kuralını uygular. İfrat ve tefritten, yani çok fazla ile çok azdan kaçınır, ikisinin ortasında yürür.

Bu ortalama hareket şekli, yalnız veliler mertebesine eren kâmil ve olgun insanlara özgüdür. Nitekim Peygamber Efendimiz de "İlimli hareket şekli, hal ve hareketlerin en güzeli, güzel huyların en beğenilenidir," buyurmuştur. Hiç şüphe yok ki bu ortalama hâl ile vasıflanmış kâmil, başkasını irşad edip öğüt vermeye en layık kişidir.

Yetenekli Müridin Özellikleri

Seyri sülukte, mürşidin olduğu kadar müridin de birtakım nitelikler taşıması gereklidir. Nasıl ki sıradan bir yolculuğu bile her insan her zaman yapamazsa, burada da durum böyledir.

Kabiliyetli sâlikin temel niteliği şudur: O, kendi nefesine düşmandır. Ona açlık, susuzluk, uykusuzluk ve az konuşmakla eziyet ve işkence eder. Çeşitli zorluklara katlanarak nefesine uymamakta dayanıklılık gösterir, onu kuvvetli eliyle kavrayıp yener ve üstün gelir.

Yetenekli müridin bütün arzu ve isteği, kendi nefsinin bütün kötü, yerilmiş vasıflardan temizlemektir. Çünkü nefsinin, kendisinin en büyük düşmanı ve en tehlikeli manevi hastalıkların kaynağı olduğunu bilir. Bu yüzden de nefsinin etkilerinden kurtulmaya son derece çalışır, çaba harcar.

Müridde bu özellik neden gereklidir? Çünkü mürid, içinde bulunduğu nefis mertebesinden razı ve memnun olursa, daha ileri bir mertebeye geçmek, yani sülukun devamı için ortada sebep kalmaz.

Eğer bir kimse kendisini incitirse, yetenekli mürid ona sövüp saymaz. Kusur ve kabahati kendi nefsinde bulur ve der ki, "Eğer nefsim kötü olmasaydı, Cenabı Hak bana bu kullarını musallat etmezdi, sataştırmazdı." Eğer kendisini mürşidine şikayet ederlerse, mürşidine onların değil, kendisinin kabahatli ve haksız olduğunu söyler."

İşte nefsinin yenen, onu avucuna alabilen ve her kusuru kendi nefsinde gören böyle bir sâlik, kabiliyetlidir ve bu yola girmeye layıktır. Eğer bazen kendisinde birtakım kusur ve kabahatler görülürse, bunlar, onun bu Hak yola girmesine engel değildir, mazur görülürler. Çünkü kendinde kötü bir hareket gördüğü zaman, buna razı olmayıp nefsinin kınar. Kimseye fena ve ağır söz söylemez. Her kusuru nefsinden bilip hiçbir şekilde ona hak vermez. Kendisine üstünlük tanımaz.

Fakat eğer sâlik, nefsinden razı olup ona karşı mücahededen (savaşmaktan) âciz kalırsa; gerektiği zaman aç, susuz ve uykusuz kalmak suretiyle nefsinin yenemezse;

eğer kusur ve hatayı, kendisini dövüp sövenlerde bulursa; onlara kırılıp düşman kesilir, öç almaya kalkışırsa; nefisine yan çıkar, onun rahat ve huzuru için çalışırsa, bu mürid, sâlik olmaya yetenekli değildir ve veliler yolunun kokusunu bile alamaz.

Allah'a yakın olanlar yolunun esası, nefsinden razı olmayıp ona düşman olmaktır. Onunla mücadele edip, müşahede edenler (görenler) topluluğuna katılmaktır. Eğer sâlik, mânevi binasını bu temel üzerine kurmazsa, binası temelsiz olur ve çabuk yıkılır. Çünkü düşmanı olmayan, dostunu bulamaz.

Genel Kurallar

Hak yolculuğunda öğrenilmesi gereken bilgiler ve uygulanacak yollar, pek çok ve çeşitlidir. Biz burada sadece, bazı genel kurallar üzerinde duracak ve kendimize örnek olarak Nakşibendi yolunu seçeceğiz.

Denmiştir ki: "Diğer yolların sonu, Nakşibendi yolunun başlangıcıdır." Bu yol, Allah'a yakın olmanın en kısa yoludur.

Peygamber Efendimiz, Hz. Ebubekir'e gizlice öğrettiği ilimlerin en üstünü, en değerlisi olan huzur ve irfan (bilgelik) ilmini, cahil halktan gizlemiş, hatta halifelerden bile saklı tutmuştur. Bu yolun üç esası vardır: Az yemek, az uyumak, az konuşmak.

Az yemek az uyumaya, az uyumak az konuşmaya, az konuşmak da Allah'ı her an kalpte zikretmeye yardımcı ve kuvvet vericidir. Demek ki işin temeli, az yemektir.

Az yemenin önem taşıdığı ikinci bir cihet daha vardır. Karnın doyması kibiri, kibir de öfkeyi besler. Şu halde az yemek, bu ikisinin frenlenmesine de yardımcı olur.

Aslında bu yola girenler için yeme, içme, uyuma ve konuşmada, orta dereceye uymaları yeterlidir. Bunun için üç şart vardır:

1. Dünyaya ait fikir, tasavvur ve hatıraları akıldan çıkartmak.
2. Allah'ı bir an olsun gönülden çıkartmamak, daima zikretmek, anmak.
3. Daima murakabede bulunmak (Allah'ı düşünmek).

Bu yolun manevi şartı, bir gönülde onun sevgisinin ve özleminin uyanmış olmasıdır. Bir gönül ki onda bu dert, bir arzu olarak uyanmıştır, bunu büyük bir nimet saymak ve gece gündüz, bu nimetin artışına çalışmak lâzımdır.

Kalple yapılan zikir (Allah'ı anma), kulu Allah'a yaklaştıran en kısa yol ve belalardan uzaklaştıran ve koruyan, akıl almaz vahdet (birlik) âleminin anahtarıdır. Bu yola girenlerin kazancı, daimi olarak Cenabı Hak'kın huzurunda bulunmaktır. O huzur, kalpte yerleşir ve müşahede adını alır. Huzur *temkin* bulunca, yani değişmez ve

sürekli hale gelince, maksada ulaşılmış demektir. Her an Allah bilinir, O'nunla olunur ve O'ndan bir an olsun gaflette bulunulmaz.

Bu amaca ulaşmak için, Nakşibendi'nin üç yolu vardır.

Birinci Yol

"*Lâ ilâhe illallah*" zikridir. Zikreden, kalp huzuru içinde bu kelimeyi tevhidi tekrar eder. Nakşi'de zikir sesli (cehri) değil, sessiz (hafî) ve kalpten yapılır. "*Lâ ilâhe*" olumsuzlamasını (nefyini) söylerken bütün eşyayı ve varlıkları yokluk ve hiçlik gözüyle görür. "*İllallah*" olumlu (ispat) sözünü söylerken de Cenabı Hak'kın ezeli ve ebedi varlığını düşünür. Bu hoş kelimeyi söylediğinde dil, damağın üst kısmına, geriye doğru bükülerek yapıştırılır, sâlik nefesini içeri çekerek makul sürelerle tutar ve var kuvvetiyle öyle zikir yapar ki, onun eseri bütün organlara yayılır. Mürid çalıştığı her işte, onu anmaktan bir an olsun geri kalmaz. Hatta konuşurken, yemek yerken ve uyurken bile, bu tekrarda zayıflama ve gevşeme olmaz. Bu halin zayıfladığını hissettiği vakit tekrar dikkatini toplayarak yoğunlaşır ve sonuçta zikir yerleşir, oturur.

İkinci Yol

İkinci yol, "Allah" zikridir. Zikreden, kalbiyle Allah'a yönelir ve Allah ismi celilini tekrarlar. Bunu söylediği zaman, Cenabı Hak'kı evrenin bütün zerrelere bilip düşünmelidir. Bu hal içinde o kadar zikir yapması gerekir ki, kendinden geçsin ve öyle bir mertebeye gelsin ki bu hal, onun kalbinde daim olsun, kalbinin bir sıfatı olarak yerleşsin, kalbin içi o ışık ile dolup büyük bir lezzet duysun.

Gönlün hâlleri ne ise, gene gönülde kalmalıdır. Ona açılan sırları halka söylememeli ve şeriat yolundan (İslam kurallarından) dışarı çıkmamalıdır.

Eğer zikreden her an Allah'ı düşünmekten boş kalmazsa, uyurken bile Allah'ı zikreder ve ondan uzak durmazsa, onun uykusu da uyanıklığı gibi Hak'kın huzuru olur, fakirlik ve yokluk bahtiyarlığını çabuk bulur. Müridin yeteneğine ve Allah'ın lütuf ve inayetine bağlı olarak bu süre bir an da olabilir, bir ömür boyu da sürebilir.

Üçüncü Yol

Üçüncü yol, *rabîta*, yani kalbin bağlanış yoludur. Mürid, kalbini tam bir teslimiyetle kâmil bir mürşide bağlamalıdır. Kâmil mürşidin güzel, hoş sohbeti, ilâhi sohbe kavuşma sonucunu verir. O sohbet bereketiyle müridin kalbine mana ışığı akar. Bu manaya bir eksiklik gelirse, mürid tekrar mürşidin sohbetine başvurmalıdır. Ta ki o mürşitten ayrılma bile onun suretini hayalinde tutabilsin ve kalbine gelen her hatırayı atıp, yalnız onun hayali ve hatıraları kalsın.

Bundan daha yakın bir yol olmaz. O mürşidin nurlu yüzü, belki iki kaşının arası, onun hatırından bir an bile gitmezse, otururken, kalkarken, yemek yerken ondan bir an bile gaflette bulunmazsa, daima zihninde yaşatırsa –ki bu halin devamı mürid için epey zahmetli olur– bunun sonunda mürid, öyle bir mertebeye erer ki, kâmil mürşidin sureti kalbinde kökleşir ve her an zahmetsizce tahayyül edebilir.

Ancak edep terk edilirse, bu feyz yolu müritte bozulabilir. Bu bağlantı yolunu düzeltmek de zor olur. Bu zamanda böyle aziz ve yüksek bir mürşidin sohbetini bulmak, büyük bir şans ve nimettir.

Onbir İlke

Nakşi yolunun '*onbir kelime*'sini de burada kısaca belirtmeden geçemeyeceğiz. Bunlardan ilk sekizi Abdülhâlık Gucduvani Hz. tarafından konmuş, son üçü de Şahî Nakşibend Hz. tarafından eklenmiştir.

1. *Anmak*, zikir (*yâd kerd*). Temelde, kelimeyi tevhidî "hâpsi dem" (nefesi hâps etmek) suretiyle zikretmektir. Belli sayıda her zikir süresince nefesi tutmak, dikkatin dağılmasını ve aklın başka taraflara gitmesini önler.

2. *Kısıtlama* (*bâz geşt*). Nefes hapsiyle zikir sırasında, bir nefes tutmadaki zikir sayısı sona erip nefes verilirken, "Allah'ım, gayem sensin ve arzum da senin rızandır" (*Îlâhi, ente maksudi ve rızaike matlubî*) duasını okumaktır. Bu, düşüncelerin dağılmasını önler, zâkir (zikreden) kalbine vehim, kuruntu ve hatıraların girmesinden kurtulur.

3. *Uyanıklık* (*nigâh deşt*). Akla hücum eden çeşitli düşüncelerle savaşıp onları savuşturmak. Kalbini ve dikkatini Allah'tan ayırmamak. Bu yolda başarı çok güçtür, çok mücadele etmek gerekir. Nefes kontrolü, bu konuda en önemli yardımcıdır.

4. *Hatırlamak* (*yâd deşt*). Daima Hak'tan haberdar olmak. Allah'tan başka her şeyi aklından ve kalbinden çıkarıp, dikkatini O'nun üzerinde yoğunlaştırmak (konsantrasyon).

5. *Nefes gözetimi* (*hoş der dem*). Sâlikin her nefesi bilinçli ve uyanık olarak alıp vermesi. Nefesleri murakabe edip, onların girip çıkmasına vâkıf olması. Şehabeddin Sühreverdî Hz., "Nefesine sahip olmayan nefesine sahip olamaz, nefesine sahip olmayanlar da helak olanlardır," demiştir.

6. *Vatana sefer* (*sefer der vatan*). İnsanın Hak'ka yaptığı manevî yolculuk, yani süluk. Kişinin kötü, çirkin vasıflarından, iyi güzel ahlaka sefer etmesi.

7. *Attığı adıma dikkat (nazar ber kadem)*. Sâlikin bakışlarının daima ayakları üzerinde olması. Eğer rastgele etrafına bakarsa, dikkati dağılır, gördükleri kalbine nakşolur ve tefrika çıkar. Ayrıca mecazi anlamda daima nereye gittiğini bilmeli, bakışları yolculuğun hedefinden şaşmamalıdır.

8. *Topluluk içinde yalnızlık (halvet der encümen)*. Dışı halk ile, içi Hak ile olmak. Başkalarının yanındayken bile, sanki halvetteymiş gibi, dikkatini manevi halinin korunmasına toplamak.

9. *Zaman duruşu (vukufu zamani)*. Sâlikin arada sırada durup, geçirdiği zamanın muhasebesini yapması, kendisini hesaba çekmesi. İyi halleri için şükür, kötülerini için tövbe etmesi.

10. *Sayı duruşu (vukufu adedi)*. Kalp zikri sırasında, her nefesteki zikir sayısının tamamlandığına dikkat etmek. Bu, birden başlar, yavaş yavaş 21'e kadar artırılır. Örneğin nefes alınır, üç defa "*Lâ ilâhe illallah*" denir ve nefes bırakılır. 21'e varıldığı halde sonuç hasıl olmamışsa, işe baştan başlamak gerekebilir.

11. *Kalp duruşu (vukufu kalbi)*. Kalp üzerinde "Allah" adının yazılı olduğunu tahayyül etmek; aklın, bu görüntüyü daima yerinde tutacak şekilde eğitilmesi.

Görüldüğü gibi bu onbir ibare, daha çok dikkatin yoğunlaştırılması ve nefes denetimiyle ilgilidir.

Süluk Cetveli

Hak yolunun, Mutlak Gerçek yolunun yolcusu, her basamakta başka bir hal içindedir. Bunları değişik nefis başlıkları altında ele almaktansa, hepsini burada topluca gözden geçirmeyi uygun gördük. Yapacağımız, kısa bir özetlemeden ibaret olacaktır. Bu amaçla, ilişikteki "Yolculuk Çizelgesi"ni, yani süluk cetvelini sunuyoruz.

Burada dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

1. Çizelge, ancak çok genel bir anlamda geçerlidir.
2. Çeşitli kaynaklar, bu cetveli farklı ve bazen birbiriyle çelişen şekillerde verirler. Biz burada Erzurum'lu İbrahim Hakkı Hz.'nin sınıflamasını esas aldık, fakat başka kaynaklardan da yararlandık.
3. Her müridin yolculuğu, farklı bir özellik ve ayrıcalık arz eder. Genellikle mürşitler, süluk cetveli hakkında ayrıntılı açıklamalara girmezler.

Şimdi tablodaki ana başlıkların incelenmesine geçebiliriz.

Alemler

Tasavvufçular (Sufi'ler) çeşitli âlemlerin varlığından söz etmişler ve bunlara genellikle birden fazla isim vermişlerdir. Daha basit olan temel sınıflamada, dört âlem vardır: Nâsut, Melekut, Ceberut, Lâhut.

Âlemi Nâsut, "insanların dünyası"dır; içinde yaşadığımız, beş duyumuzla algıladığımız, varlığını gözlediğimiz ve tanık olduğumuz dünya. Bu yüzden buna *Şehadet* (şahitlik) âlemi de denir. Diğer bazı isimleri şöyledir: Süflî (aşağı), Anasır (unsurlar), Kevn ve Fesad (yaratılış ve bozuluş, dağılış), havf (korku) âlemi; Eflak (gökler), Semavat (semalar), Encüm (yıldızlar), Ecsam (cisimler) âlemi. Hatırda tutulması gereken en önemli adı, *Mülk* Âlemi'dir.

Âlemi Melekut, "egemenlik dünyası"dır, Allah'ın mutlak hükümdar olduğu âlemdir. Bu nedenle Emir Âlemi de denir. Ruhların, meleklerin görünmeyen (Gayb) âlemdir.

Tablomuzda Melekut Âlemi, iki kare işgal ediyor: Berzah ve Ervah.

a) Berzah (yani geçiş) Âlemi, uyku ile uyanıklık arasında erişilen Hayal Âlemi'dir. Aslı, ondan daha yüksek olan Misal (semboller) Âlemi'dir.

b) Ervah (yani ruhlar) Âlemi, Âlemi Mâni (manalar ve rüyalar âlemi) olarak da bilinir. Berzah'tan daha yüksektir. Heybet yeridir.

Âlemi Ceberrut, "kudret dünyası"dır. Hakaik (gerçekler) Âlemi de denir. Burası aynı zamanda *Hakikati Muhammediye*'nin ortaya çıktığı, Muhammedi Nur'un (ışığın), müridin içine dolduğu safhadır.

Âlemi Lâhut, "uluhiyet (ilâhlık) dünyası"dır. Bu da Nâsut ve Melekut gibi görünmez (Gayb) bir âlemdir, hatta gaybın, gaybının gaybıdır. İlâhi Erkân (rükünler, ilkeler), bu Yücelikler Âlemi'nde konur. "Rabbim bir noktai amâ'da idi" sözünde belirtilen Amâ Âlemi'nin aslı budur. Tasavvufta vahdet (birlik ve ebediyet) mertebesine ve *vücudu akdes'e* (en kutsal bedene) işaretler. Yalnız bir karede belirtilmekle beraber, Lâhut, cetvelimizin son üç karesini kapsar.

Şehadet'e dönüş. Burada, Gayb'dan Şehadet (Nâsut) Âlemi'ne dönüş başlar. Ancak bu bir geriye dönüş değildir, daha ileriye gitmedir.

Kesrette Vahdet, Vahdette Kesret: Çoklukta birlik, birlikte çokluk. Lâhut Âlemi'ne ait tecrübeler, Fena ve Beka hallerinde yaşanır.

Haller

Yolculuğun başında sâlikin hali, bir zevk ve şehvete meyil halidir. Nefsani ve şehvani zevklerin peşinden koşar. Ancak mürşidin talim ve terbiyesi, bir süre sonra

SÜLUK CETVELİ

NEFS MERTEBESİ	EMMARE (Yusuf, 12:53)	LEVVAME (Kiyamet, 75:2)	MÜLHİMME (Şems, 91:7-8)	MUTMAİNNE (Fecr, 89:27)	RAZİYYE (Fecr, 89:28)	MARZİYYE (Fecr, 89:28)	KAMİLE-SAFİYE
SEYRİ	İlallah (Allah'a doğru)	Lillah (Allah'a)	Alillah (Allah üzerine)	MaAllah (Allah'la birlikte)	Fillah (Allah'ta)	Anillah (Allah'tan)	Billah (Allah ile)
ÂLEMİ	Şehadet	Berzah	Ervah	Ceberut (Hakikati Muhammedi)	Lâhut	Şehadet'e Dönüş	Kesrette Vâhdet, Vahdette Kesret
HALİ	Şehvete meyil	Muhabbet	Aşk	Vâsl	Fena (Yokluk)	Hayret (Hayranlık)	Beka (Kalıcılık)
YERİ	Sadr (Göğüs)	Kalp (Gönül)	Ruh	Sır	Sırrüssür	Hafî	Ahfa
DAYANAĞI	Şeriat	Tarikat	Marifet	Hakikat	Velayet	Zâtî Şeriat	Zân Kûl
İŞİĞİ (NURU)	Mavi	Kırmızı	Sanı	Beyaz	Siyah	Yeşil	Renksiz
ESMASI	La ilâhe illallah	Allah	Hu	Hakk	Hayy	Kayyum	Kahhar

kalbinde *muhabbet* (sevgi) ve şevkin filizlenmesine yol açar. Bu kesinlikle şehvi bir sevgi değildir, saf ve arı Hak sevgisidir. Bu muhabbet artarak sonunda *aşka* dönüşür. Aşk olmadan hiçbir şey olmaz. Sonucu hasıl eden, aşktır. Bu, *vasl'a* ve kalpte tam inanç meydana gelince, vuslata (kavuşma ve birliğe) yol açar.

Bundan sonra mürid kendinden yok olur (*fenâ*). Yalnız Allah kalır. Bu yüzden buna, *fenâ fillah* da denir. Daha sonra müride bazı ilâhi sırlar gösterilir ki, mürid bunlar karşısında *hayret*, hayranlık ve şaşkınlıklar içerisinde kalır. Son olarak varlık ve kalıcılık aşaması gelir (beka). Mürid artık, Allah ile ve Allah için vardır (*beka billah*).

Yerler

Mahaller, yani yerler ve konumlar konusunu anlayabilmek için, önce tasavvuftaki *Letaif* konusuna eğilmek gerekiyor. Hak ehline göre, insanın bir ruhu vardır. Bu ruh, manevi bir beden şeklinde maddi bedenle birleşmiştir. İşte bu manevi bedeninin bir *ruhsal anatomisi*, yapısı vardır. Örneğin Sufiler, kalp ve gönül dediklerinde, hiçbir zaman vücutta kan pompalayan et parçasını düşünmezler. Kastettikleri, fiziksel kalple çakışan ve beden canlı olduğu sürece onu hareket ettiren, manevi bedendeki kalptir.

Tıpkı bunun gibi, manevi beden içinde kalpten başka ruhsal merkezler de vardır. İşte bunlara tasavvuf ehli, *letaif* (latif: incelik) demişlerdir.

Letaif'in sayısı ve tanımı, ufak tefek farklılıklar gösterir.

En temeli, beş letaif'tir: Kalp, Ruh, Sır, Hafi, Ahfa. Kalp, insanda fiziksel kalbin bulunduğu yerde ve onun manevi eşleniğidir. Göğüs ucunun iki parmak altında ve kozalak şeklindedir. Ruh, göğsün sağ tarafında, kalbe göre tam simetrik noktadır. Sır, sol tarafta, kalbin hizasında ve göğüs ucunun iki parmak üstündedir. Hafi gene sağ tarafta, Sır'ın simetrik noktasındadır. Son olarak Ahfa, göğüs kafesi ile boynun birleştiği orta yerdedir ("iman tahtası").

Tablomuz incelendiğinde, bu beş letaife ilaveten Sadr (göğüs) ve (Sır ile Hafi arasında) Sırrüssır (sırrın sırrı) konumlarını görüyoruz. Sayı böylece yediye çıkmakla beraber, tasavvufta Yedi Letaif dendiğinde kastedilen, daha değişiktir: Sadr'ın yerini Nefs alır, konumu göbeğin iki parmak altındadır. Araya bir şey eklenmeksizin, Ahfa'nın sonuna Nefsi Natika (insani nefis, konuşan nefis) eklenir. Bunun da yeri, iki kaşın ortasıdır. Buradan itibaren yukarı doğru devam eden ve On Letaif'i tamamlayan üç merkez daha vardır: Akli Küll, Kürsi ve (en tepede) Arş.

Kalp, ya da gönlün bir adı da Fuad'dır. Hafi gizli, Ahfa da en gizli demektir. Bazı cetvellerde Ahfa'nın konumunda Müstevaüs Sır (Sırrın örttüğü) görülür.

Temelde olay şudur: Sâlik, zikir sırasında her aşamada zikrini başka bir merkeze yoğunlaştırarak, o merkezi "fethedecek", açacaktır. Bir merkezde zikir, daimi hale gelip, ona özgü renkli ışığı ve başka belirtileri zuhur edince, bir sonrakine geçilir.

Hadisi Kudside Cenabı Hak, şöyle buyuruyor: "Biliniz ki her cesette bir kalp vardır. Her kalpte bir Fuad (gönül) vardır. Her gönülde bir Sır vardır. Her Sır'da bir Hafi vardır. Her Hafi'de bir Ahfa vardır. İşte ben, bu Ahfa'dayım."

Bu bitişiklik, varlıklardaki bitişiklikle kıyaslanmamalıdır. Ölçüsü ve keyfiyeti yoktur, akla gelenden de farklıdır.

Dayanaklar

Sâlikin başlangıçtaki bütün hal ve hareketi, Şeriat, yani İslam dininin kuralları çerçevesinde yürümelidir. Şeriat, hangi safhada olursa olsun, hiçbir zaman terk edilmeyecek temel dayanaktır.

Bundan sonra mürid, şeriatteki uygulamalarına, Tarikat (yollar) uygulamalarını ve bilgilerini ekler. Burada, şeriatteki kısıtlamalara yeni bazı kısıtlamalar eklenir. Yani şeriatte yapılması serbest olan bazı şeylerden yükselinir, *ruhsat*'tan (izin) *azimet*'e (gidiş) geçilir. Bunun ardından Marifet gelir. Marifet, Marifetullah'tır, yani Allah hakkında bilgilenmedir. Bu bilgi ve uygulamaların sonunda yolcu, Hakikat'e (gerçeğe) ulaşır. Bundan sonra o, Velayet'e (veliliğe, yani Allah dostluğuna) geçebilecektir. Bundan sonra da dayanağı, Zâtı Şeriat, yani şeriatin özü olur. Artık şeriat kurallarını bilmeden, anlamadan yerine getirmez, neden konduklarının, nasıl yapılmaları gerektiğinin tam bir bilinci içinde hareket eder. Sonunda Zâtı Kül (tümelliğin özü), onun dayanağı olur.

Işıklar

Bunlar, karşılığı oldukları letaifin ayırt edici renkteki nurlarıdır. Başlangıçta bu renk mavidir. Kalp merkezinin kilidi açılınca kırmızı bir ışıkla parlar. Ruh'un rengi sarıdır. Diğerleri de sırasıyla bunu izler.

Esmâ

Esmâ, yani Allah'ın isimleri, belirli bir mertebedeki sâlikin yapacağı zikri belirler, Mürid ilerledikçe, bir zikirden ötekine geçilir.

Bütün bu gelişmelerin ardında ve üstünde, yolcunun nefis mertebelerinde ilerlemesi yatmaktadır. Nefsin bu düzeyleri, ayrı bir bölümde incelenmeyi gerektirecek önemdedir.

YA RESÛLALLAH

Sana sonsuz selâtu selâm Ya Resûlallah,
Övgünden âciz kalır kelâm Ya Habiballah.

Seni övebilmek, ah haddim midir Efendim?
Şefaatine muhtaç, sana esir ve bend'im.

Sen, "Gizli Hazine"nin seçilmiş Şah İncisi,
Nebî ve Resûllerin İlk ve Son, Birincisi.

Sen, Allah'ın zuhuru, Sebebi Kâinat'sın,
Sanatkârın pek ulu, Sen Tek Yüce Sanatsın.

Sevginin Tek sembolü, sevilenin ilkisin,
Hem bu mülkün sahibi, hem sahibinin mülküsün.

Ve, bütün âlemlerin Sensin Tek Efendisi,
Sen yegâne Mürebbî, Sensin Rabbin Kendisi.

Yalnız senin aşkına "*Kün!*" emrini verdi Hak,
"Olmasaydın" bu evren var olmazdı muhakkak.

Hoş safa geldin, benim sığındığım tek makam!
Hoş safalar getirdin, çünkü doğdun, gitti gam.

O kutlu doğumunla rahmet oldun cihana,
"Habibim!" dedi Allah sana, yalnızca sana.

O kutlu doğumunla bayram etti felekler,
Rabbine şükür için secde etti melekler.

Müjdeler yağdı gökten, âleme kandil kandil,
O görkemli olayı nasıl anlatır bu dil?

O şerefli Doğum'u anlayana ne mutlu,
Her doğum kutlu ama, seninki başka kutlu.

Çünkü, o kutlu gece ölü canlar dirildi,
Onsekizbin âleme rahmetler indirildi.

Sen, Allah'ın müjdesi, hem de müjde verensin,
Sen, Miraç'ta Rabbini, Rabbin ile görensiz.

"Muhammedül Emîn"sin, güvencin tek örneği,
Hem Efendimizsin, hem yaradılmışın yeğ'i.

Zâhirde ve bätında Resûlüs Sakaleyn'sin:
İnsanlar ve cinlerin tek Peygamberi sensin.

Hizmetin evrenedir, evrensellik sana has,
Nice anlasın seni, ah nice avamı nâs?

Seni anlamak için sende yok olmak gerek,
Sonra Hak'da yok olup, Hak ile dolmak gerek.

Seni anlamak için çıkmak gerek aradan,
"Oku!" emrini ilk kez sana verdi yaradan.

Ümmî değilsin, hâşâ! Sensin ilmin anası
Sensin Rabbi yansıtan en cilâlı aynası.

Buyurdun ki: "Arayım, ilmi olsa da Çin'de
Cahildir en zararlı, tüm insanlık içinde."

"Ta beşikten mezara ilim" emreden sensin,
Nasıl ümmî olursun, sen Rabbini bilensin.

"İki günü denk olan ziyandadır" buyurdun,
Her gün ilerlemeyi incelikle duyurdun.

Sen, "Kur'an'ın İkizi", Sen Konuşan Kur'an'sın,
Her zerre senin aslın, sen her zerrede cansın,

Seni anlattı Allah Kur'an'da ayet ayet,
Kurtulur beşer sana iman ederse şayet.

Ve, kalkar tüm gözlerden gaflet denilen perde,
Deva gelir Allah'tan inkâr denilen derde.

İnsanlığı hakiki imana davet ettin,
Yolunu şaşıranın sen imdadına yettin.

"Her an emrolunduğun gibi dosdoğru ol"dun,
Emir bizedydi, zira, sen bizzat Doğru Yol'dun.

"Beni Rabbim eğitti" sözün bizedir elbet,
Sen eğitime muhtaç değilsin ezel, ebed.

Asıl beşerdir senin eğitime muhtaç,
Vârisi Nebîn ile can kilidimizi aç.

Tevhid anahtarını taşır o Velîlerin,
Onlar açar yüzünü eşyanın, şekillerin.

Çünkü, senin yetkindir onlardaki yetki,
Taş gibi olanlara Tevhid eder mi etki?..

Sana iman etmektir varoluşun nedeni,
Hak, nuruyla bezedi sendeki nur bedeni.

Nurun ile evvel, surette son nebîsin,
Güneşin ışığını yansıtan ay gibisin.

Yaradan'ın sırrısın, yaratılmışın özü,
Senden görünür Hak'kın nuru, en güzel yüzü.

Sana, değil Melekler, felekler denk olamaz,
Derdine düşmeyenler, dermanını bulamaz.

Hicretin pek yüce bir anlam taşır bilene,
Ne mutlu hicret edip, Dost'a temiz gelene.

Ahmet-Mahmud-Muhammed-Mustafa'sın Efendim.
Âşıkların gönlünde sen safa'sın Efendim.

Sen "Makamı Mahmud"un tek ve asıl sahibi,
Kimse olamaz, hâşâ! O makamın nâibi.

O Taht'ı yalnız sana hediye etti Allah,
"Yetim malıdır o taht"; el atılamaz Vallah.

"*El fakrû fahrî*" şânın, yoksulluk değil asla,
Bunu anlamak için ermek gerektir *As'a*.

Yaşantın, ahlâkınla bize Eşsiz Örneksin,
Tek'sin iki cihanda Ya Resûlallah, Tek'sin.

Sensiz olmak Cehennem, Seni bilmektir Cennet,
Şekle değil, emrine uymaktır asıl Sünnet.

Allah, senin ağzından emirler verdi bize,
İşitip, çeki düzen verelim kendimize.

Tek emelim, verdiğin emirlere tam uymak,
Seni canımda bulup, canda aşkını duymak.

Senin ümmetin olmak en büyüğü övüncün,
Şükürünü nasıl eda edelim bu sevincin.

Rahmetine ermektir bu sevincin amacı,
Şefaatinde yoksun olmak acıdan acı.

Seni öldü sananlar, ne büyük gaflettedir,
Şayet ölmüşsen, hâşâ!.. Ya bu âlemler nedir?..

Mübarek vücudundur bu gözlerden kaybolan,
Senin Nurun Efendim, cümle cihana dolan.

Edebini başımın üzerine taç ettim,
Emrinle, her namazda "Manevi Mirac" ettim.

Sana sonsuz sevgiler, sana sonsuz saygılar,
Aşkınla şevke döner gönüldeki kaygılar.

Senin ümmetin olmak bu fakirin şânıdır,
Sözlerin, sana olan aşkımın nişanıdır.

Sevgin kelâma gelmez, canda yaşanır ancak,
Aşkın, yolumda rehber, gönül burcumda sancak.

Şefaata muhtacım aman Ya Resûlallah,
Her emrin şeref tâcım, inan Ya Habiballah.

Büyük mûcizen Kur'an, varoluşun mûcize,
Pürhatâ'yım Efendim, şefaata et âcize.

Şefaata et ki bizler, kurtulalım hatâdan,
Nasib alalım senden gelecek her atâdan.

NEFS MERTEBELERİ (BENLİK DÜZEYLERİ)

Cenabı Hak, kendi hikmetiyle, zâtının sırlarını görünmeyen göklerden yere indirip, has isim ve sıfatlarını açığa vurmak, belli ettirmek için, o sırları insanın özünde saklamıştır. Ancak, nefsinin karanlıklarına gömülen insan, dünyaya gelişinden evvel sahip olduğu değer ve kemalleri unutmuştur. Canı gönülden dünyaya ve nefsin şehvetlerine yönelince, insanlar cehalet sıfatını kazanmış ve eski vatanlarıyla asıllarını tamamen unutmuşlardır. Sonra Allah, onları bu gaflet uykusundan uyandıracak, onlara doğru yolu gösterecek, iç ve dışlarını temizleyip düzenleyecek peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Ta ki karanlık ve şehvet perdelerini kaldırıp nurlar âlemini keşfetsinler, ilk asıllarını hatırlayıp ona dönsünler. Bu arzu ve istekle Allah'a bir karış yaklaşanlara, O on metre yaklaşır ve O'na yürüyerek gidenlere, O koşarak gelir.

İslam bilginlerine göre, insanın iki ruhu vardır. Bunlardan birine hayvani ruh, diğerine insani ruh demişlerdir. Onların hayvan ruhu dedikleri, ince (lâtif) bir cevherdir ki, bedendeki hayat, duygu, hareket ve iradeyi taşır. Bu ruha tekabül eden, onunla ilişkili benlik kavramına, biz *nefsi emare*, hayvani nefis veya şehvani nefis diyoruz. İnsani ruhla ilişkili benlik ise nefsi natıka, yani konuşan nefistir ki, *levvame*, *mülhimme*, *mutmainne*, *raziye*, *marziye* ve *kâmile* mertebelerine erişebilen nefis, insani nefistir.

1. Nefsi Emmare

Bu ilk makamda nefsi natıka (yani insani nefis), şehvani nefse yenilmiştir. Kö-tülük işlemeye emredici, zorlayıcı olmuş ve bu yüzden, '*Emmare*' adını almıştır. Nitelikleri, cehalet, cimrilik, hırs, kibir, böbürlenme, şehvet, kıskançlık, kötü ahlak, boş şeylerle uğraşmak, alay etmek, incitmek, kavga etmek ve azarlamak gibi kötü hallerdir.

Nefsi emmare, insana bir yükür. Her rezilliği yapıp, pisliği temizlemeyi babasına bırakan sarhoş bir evlat gibidir. Gerçi nefis, yani benlik, Allah'ın sonsuz lütfunun eseridir. Fakat dünyaya meyletmesi ve şehvani şeylere şiddetle bağlanması nedeniyle kirlenmiştir. Sırf şehvet olan hayvani duyguların etkisi altında kalmış, ona bağlanmış ve böylece hayvan sınıfına girmiştir. Kendi güzel vasıflarını, hayvanların çok kötü nitelikleriyle değiştirmiş, onlardan yalnız şekil olarak farkı kalmıştır. Şeytan bile ondan kuvvet almıştır. Bu öyle habis bir nefistir ki, içimizde bir düşmandır. Bir diktatör gibi zorlayıcı, dediğini yaptırıcıdır. Dahası, tam aldedildiğini, kesinlikle yenildiğini sandığımız bir sırada, hiç umulmadık bir anda saklandığı taşın altından çıkıverir ve olanca azgınlığı ile bizi, çirkin emellerini gerçekleştirmeye zorlar. Ancak her şey olup bittikten sonra işin farkına varırız.

Yolcu, nefsi emmare makamında iken şeytan, ona yanaşır ve onu doğru yoldan saptırmak için şu telkinlerde bulunur:

"Senin bu yolla ne ilgin olabilir? Bu yola girenlerin hepsi ölmüştür. Yalnız sözleri ve kitapları kalmıştır. Muradının Hak yoluna girmek olduğunu bilirim. Fakat bu yola kimin eliyle gireceksin? Hani, nerede o gayret ve gözlem (müşahede) sahipleri, nerede o hal ve kerametleri gösteren zâtlar? O eski devirlerde imiş. Şimdi onlar gibi bir tane bile bulamazsın. Senin için en sağlam yol, yalnızca o ölümlerden yardım dilemek ve şeriatla başbaşa kalıp, onunla yetinmektir."

Şeytan, bu sözleriyle gerçeği gizlemek ister. Zaten *küfür*, 'örtmek' ve *kâfir* de 'örten' demektir. İnsanı kâmil, yani yetkin mürşid ve öğretmenler, her çağda vardır. Peygamber Efendimiz, iki vasfi kendinde toplamıştı: Nübüvvet (peygamberlik) ve velayet (velilik, evliyalık) nitelikleri. Kendisi *hatemül enbiya*, yani peygamberlerin mühürü, sonuncusudur. Nübüvvet onunla sona ermiştir. Fakat velayet vasfı, kıyamete kadar, onun kutsal mirası olarak devam edecektir.

Eğer sâlik, şeytanın bu telkinlerine kulak asar, tarikat yolundaki gayret ve çabasını azaltır, onda bu yolda soğukluk belirir ve sülûke girmişken onda bir çekingenlik oluşursa, şeytan gene kendisine gelir ve der ki: "Allah, bağışlayıcıdır. *Ruhsatları*, yani yapılmasına izin verilen şeyleri yapanları sever. Nefsine karşı şiddetli davranmayı terk et, ona yumuşak davran ki, o da sana itaat etsin."

Eğer sâlik böyle yaparsa, helal ile haram arasındaki şüpheleri artar ve harama yaklaşımaya başlar. Kuşkuları çoğaldıkça kalbinin kararması artar ve bu kararma sonucunda haramları işlemeye yönelir.

Ancak eğer sâlike Allah'ın imdadı yetişirse, bütün bu kuruntuların şeytandan geldiğini bilir. "Ruhsatlara (izin verilenlere) sarılmak, tembellerin işidir. Onlarla amel etmek, âcizlerin işidir. Şeriat edebi ve tarikat ilkeleriyle yürümeye çalışmak şarttır," deyip hareket eder. İşte sâlik bunu yapabilirse, nefsi ikinci makama, yani Levvame makamına yükselir. Şehvani nefsin hapishanesinden, ilâhi ruhun uzayına kanat açar. Sonunda da kibiri alçakgönüllülüğe, kindarlığı sevgiye, kırıncılığı yumuşaklığa, şehveti iffete dönüşür.

2. Nefsi Levvame

İkinci makamdaki nefsi natıka, kötülükleri emretmekten pişmanlık duyduğu ve kendini çok kınadığı (levmettiği) için kendisine *Levvame* adı verilmiştir. Emmare nefsin bazı alışkanlıklarının kalıntıları, gene bu nefste vardır. Ancak bu nefis, hak ile bâtili tefrik, yani doğru ile yanlış ayırt etme yeteneğine sahiptir ve taşıdığı olumsuz nitelikler (sıfatlar) kendisini huzursuz eder. Ancak kendini bunlardan tamamen

kurtarmaya gücü yetmemektedir. Fakat şeriata sevgisi fazla ve tarikata bağlılığı devamlıdır. Namaz, oruç ve sadaka vermek gibi salih amelleri fazladır. Ne var ki bunlara gizli riya (ikiyüzlülük) karıştır.

Bu nefsin sahibi, işlediği güzel amellerin halk tarafından bilinmesini ister. Onları hem Allah için, hem de gösteriş için yapar. Ancak bu huyundan tiksindir ve bu yüzden rahat etmez. Fakat ondan kurtulmak da elinden gelmez.

Bu makamda olanlar, kendi benliklerinden yok olma ve Allah'la var olmayı istemiş ve ecelleri gelmeden, kendi iradeleriyle ölüp yok olma yoluna girmişlerdir. Hz. Peygamber, "Ölmeden evvel ölünüz" hadisi şerifi ile, nefslerinizi öldürmeye çalışın emrini vermişlerdir. Nitekim Hz. Musa da ümmetine, "Nefslerinizi öldürünüz" demişti (*faktülu enfüsekim*: Bakara, 2:54). Burada nefs'ten kasıt nefsanîyet, yani emmare'lik, bencillik ve ben-merkeziliktir.

Bu makamda durmayıp, yola devam etmek gerekir. Çünkü ikinci makamda büyük bir tehlike ve yıpratıcı bir yorgunluk vardır. Bu makamda kalanlar, rahat ve selâmeti bulamazlar.

İkinci makamın iki büyük tehlikesi, kibir ve öfkedir. Bunlardan öfke, şeytanın yaratıldığı ateştedir. Nitekim Hz. Ayşe annemizin kızgınlığı zamanında Hz. Peygamber ona, "İşte, şeytanın yeri diye buyurulan ateş budur" demiştir.

Bu öfke hali, sahibinin çok tehlikeli ve uğursuz bir düşmanıdır. Bu kötü huyun özü ise, kibirlenmedir. İlaçların en yararlısı, nefsinden bu kibri yok etmektir.

Öfke ve kibirin üç ilacı vardır:

1. Kibirin yok olmasıyla, öfkenin kendiliğinden silinip gittiği görülür. Kibrin doğurucusu kesilmedikçe, yok olması imkânsızdır. Kibrin doğurucusu ise, karnın doymasıdır. Onunla kibir kuvvetlenir ve öfke de kudurma derecesine varır. Onun için açıklıkla uykusuzluk, muhakkak huy edinilmeli, kibir, acıkma ile kökünden kesilmeye çalışmalıdır.

2. Öfkelenme heyecanının en kuvvetli ilacı, nefsinin zayıf olduğunu düşünmek ve bu nedenle başkasına saldırmaya kendinde hak görmemektir. Nefsini, öfkenin sonucu ve Allah'ın intikamı ile korkutmalıdır. Hilim, şefkat, yumuşaklık gereklidir, fakat öfkeyi yenmek daha da gereklidir.

3. Öfkenin bir ilacı da şudur: Kızma anında ayakta olan hemen oturmalı, oturuyorsa kalkmalı, mümkünse bir abdest almalı ve arkası üstü yatıp şu duayı okumalıdır: "Yarabbi, beni ilimle zenginleştir, hilimle süsle ve bana ibadet ve takva ikram et, sıhhat ve afiyet ihsan eyle. Amin."

Bütün varlıklar, sâlikî kışkırdıkları için, onu Cenabı Hak'kın huzurundan alıkoymaya ve engellemeye çalışırlar. Buna karşılık o kişi, hiçbir şeye iltifat ve itibar göstermemeli, hiç kimseden korkup çekinmemelidir.

Bu makamdaki insana şeytan, amellerini süslü gösterir ve böylece kalbine kendini beğenme duygusunu sokar. Bundan sonra da sureti haktan görünüp der ki: "Sen artık her şeyi öğrendin. Bundan sonra senin ne ilim öğrenmeye, ne alim ve ariflerin sohbetine katılmaya, ne de vaizlerin vaazını dinlemeye ihtiyacın var. Keşke o vaiz, alim, kendi nefesine öğüt verse de senin amellerinin onda birini yapsa."

İşte bu kandırmaca sonunda kişi, öyle kendini beğenmiş hale gelir ki, alimden bir tek nasihat almaz olur. Aklına göre ibadetini yapıp, cehalet karanlığında helak olur, gider.

Görüyoruz ki, şeytanın hile ve aldatmaları çoktur. Eğer gücü yeterse, sâlikin amelini bozar. Eğer bunu başaramazsa, yolcunun kalbine o amelden daha üstün, daha değerli öyle bir amel sokar ki, onu yapmaya kesinlikle gücü yetmez. İkinci ameli ona över ve yapmaya zorlar. Ta ki, sâlik onu yapmaya çalışırken birinci amelden de kesilir ve Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan olur. Böylece her iki ameli de kaybeder.

Örneğin şeytan sâlikin kafasına, imkânları yetersiz olduğu halde Hacca gitme fikrini sokar. Hazırlıksız olarak Hac yollarına düşen sâlik, o yollarda perişan olur. Kalbi kararmaya başlar, namazlarını kazaya bırakır, dedikodu yapmaya, sövmeye, başka kötülöklere girer. Memleketinde iken kalbi ferah, huyu güzel, gönlü şen, merhametli, yumuşak huylu, başkalarını kendinden üstün görür iken, başına gelenlerden, çektiği zorluklardan dolayı, halkı yermeye, küçük görmeye başlar. Göğsü daralır, kalbi sıkıntılı, nefsi cimri, hırslı ve kınayıcı olur. Böylece şeytan muradına erer.

Eğer Cenabı Hak'kın lütuf ve yardımını erişir de sâlikî şeytanın ilham ettiği bu vesveselerden korursa, o kişi, şeriat adabı ve tarikat erkanına sınımsız bağlanarak çalışmak suretiyle, üçüncü makama yükselebilir.

3. Nefsi Mülhimme

Üçüncü makamdaki nefse, hiçbir aracı olmaksızın Cenabı Hak'tan doğrudan doğruya ilhamlar aldığı için, *Mülhimme* adı verilmiştir. Levvame'den daha üstün olmakla birlikte, bu da tehlikeli bir makamdır ve kâmil bir müşdidin rehberliğine ihtiyaç vardır. Aksi halde, bir önceki makama geri döneleceğinden korkulur.

Yolcu, her dileğini ve her hatasını, kusurunu yalnız kaldıklarında rehberine söylemeli, ondan gizlememelidir. Hatırına, müşdidini inkâr ya da ona itiraz etmek gel-dikçe hiç çekinmeden aynen ona söylemeli ve tövbe etmelidir. Çünkü müşdidine olan

inancı sağlam ve kuvvetli oldukça, kalbi kuruntulardan emin olur ve kutsal âleme yükselişi güçlü olur. Kâmil mürşidin eteğine tam yapışır, hatıra gelen iyi ve kötü fikirlerin hepsini aynen ona anlatırsa, onun verdiği ilaçları kabul edip canla başla tatbik eder ve kalben ondan razı olursa, manevi alandaki yükselişi hızlanır ve dördüncü makama çabuk varır.

Gerçek şudur ki altında bulunan iki makamdan daha üstün olmakla birlikte, bu makam da şeytanın ve nefsanîyetin ilhamlarından güvencede değildir. Hak'tan da ilhamlar aldığı için, bu ikisini birbirine karıştırır. Nefsin ve şeytanın bu aşamadaki çabası, müridin mürşidden bağını koparmaya yöneliktir. İlâhi ilham süsü vererek, mürşidi müride çirkin gösterir. Oysa mürşid, insanlara bir ayna olduğundan, müridin onda gördüğü hâl, kendi nefsinin çirkinliklerinden başka bir şey değildir. Bu fırtınalı denizde yolcunun sarılacağı cankurtaran simidi, şeriattır. Özellikle namazı, usûlüne tam uygun olarak kılmak gerekir. Eğer bundan kendine bir kibir ve üstünlük duygusu gelirse, Allah'a yakın olanlar zümresine yükselemez ve yalnızca iyiler zümresi arasında kalır. Fakat namazı kasten terk eden, zındık olur ve namazın manevi zevkinden yoksun kalır. Sevginin bir şartı da şudur ki, seven muhakkak sevgilisinin her emrine itaat eder ve boyun eğer.

Bu makamda sâlike, yokluk (kendini bilmeme) hâli gelir. Bu hâl içinde sâlik, bütün bildiklerini unuttur, yanlış görür, yanlış anlar ve yanılır. Duyu organları, ona yanlış algılar, idrakler verir. Ancak bunun, beşinci makama ait olan *fenâ fillah* (Allah'ta yokluk) hâli ile ilgisi yoktur.

Üçüncü makamda şeytan, gene yolcunun peşini bırakmaz. Sureti haktan görünerek ona der ki: "Sen artık her şeyi bildin, gördün, anladın. Arif bir kişi oldun. Daha bu zahmetli, yorucu amelleri yapmak senin neyine? Bundan böyle sana yakışanı şudur: Dış görünüşe ait bütün ibadet ve işleri, hiçbir şeyden anlamayan zâhir ehline bırak, görünür ibadetten daha önemli ve gerekli olan murakabe ve müşahede (Allah'ı düşünmeye dalmak ve görmeye çalışmak) gibi iç ibadetlerle vaktini değerlendirmeye bak."

Şayet mürid bu telkinlere kanıp ibadet ve mücahedeyi terk ederse, kalbi kararmaya başlar ve şeytan, orada yer tutma olanağı bulur. Bunu başarınca gene ona yaklaşır ve der ki:

"Rabbin senin gerçeğindir, sen de onun gerçeğisin. Artık sen erdin. Fânî kullara mahsus yasaklar ve kısıtlamalar, senin üzerinden kalktı. O halde, her ne diler ve neyi arzu edersen yap. Her şey sana mübahtır. Katıyyen sorumlu olmazsın."

İşte o zaman karanlık perdeleri, yolcunun gözlerini ve kalp gözünü öyle örter ki, gerçeği hiç göremez olur. Hırsızlık, hainlik, zina, içki gibi her çeşit haramı işlemekten çekinmez. İnancı tamamıyla bozulur. Allah'tan korkmaz olur. Şeytanın öyle bir oyuncağı

haline gelir ki, Allah'ı bırakıp şeytanı önder yapar. İşte şeytanın sözüne uyanın hali ve acıklı sonu budur.

Eğer bu kişiye Allah'ın lütuf ve yardımı erişirse, ibadet ve mücahedede sebat eder ve aşkla devam ederse, nefsi dördüncü makama yükselir.

4. Nefsi Mutmainne

Dördüncü makamda nefsi natıka, tatmin olmuş, kalbi emin olmuş, itminan (doyum) bulmuş, duyduğu üzüntü Cenabı Hak'kın hitabıyla dinmiştir. Bu yüzden ona *Mutmainne* denir.

Sâlik bu makamda şeriattan bir zerre kadar ayrılmaz. Peygamber Efendimizin ahlakını uygulamaktan zevk alır, onun eylem ve davranışlarına uymakla kalbi tatmin bulur. Söylediği her söz, Kur'anı Kerim'e ve hadisi şeriflere tamamen uygundur. Bu yüzden onu dinleyenler, dinlemeye doyamazlar, çünkü Cenabı Hak'kın kalbine akıttığı gerçekler ve incelikler, onun sözlerinde dile gelir. Etrafındakileri irşad eder ve çok zaman kendi zikir ve ibadetiyle uğraşır. Övülecek sıfatların çoğunu kazanmış, cömertlik, tevekkül, teslim, sabır, ümit, doğruluk, yumuşak gönüllülük, güler yüzlülük, şükredicilik, kusurları örtücülük, hataları bağışlayıcılık ve kalp sevinci ile nitelenmiştir. Kendi eliyle meydana gelen olağanüstü hallere ve çeşitli kerametlere itibar etmez, onları ihsan eden Cenabı Hak'ka sarılır. Çünkü bunlara meyletme ve onları sevmenin utanç verici ve kötülüğe götürücü olduğunu bilir. Kâmil zatlar, kendilerinden beliren kerametleri bilmezler. Veya bilseler de iltifat etmezler, onları gizlemeye çalışır ve katiyyen kimseye söylemezler.

Allah'ı gerçekten seven kâmil kişi için, şeriata uymayan fikirlerin hepsi de sapıklıktır. Çünkü bâtın ehli, dış âleme uygun olmayan iç görüşü sapık bulmuşlardır. *Şeriatın her dış hükmünün bir sırrı, iç karşılığı vardır.* Ama onun görünür, açık hükümlerine uymayan kişi, ne kâmil, ne de arif olabilir. Şeriatın gizli hazineleri, ona açılmaz. Belki dinsiz olup sapıklıkta kalır.

Dördüncü makama erişen kimse ise, büyük çaba ve zorluklardan sonra şeytanın bileğini bükmeyi başarmıştır. Her iş ve hareketinde Allah'ın emirleri ve Peygamberin sünnetine uyar. Bunlar, kabarıp taşan fırtınalı denizlerde, tutunacak tek sağlam dal ve can simididir. Böylece bu makama gelen yolcu, şeytanı kesinlikle yenmiştir. Bu nedenle de daha önceki makamlarda görülen tehlikeler, bu makamda kalmamıştır. Bundan sonraki makamlara ilerlemek, artık çok daha kolaydır. Kur'anı Kerim, "Ey Mutmainne nefis, Raziye (O'ndan razı) ve Marziye (O da senden razı) olarak Rabbine dön" (Fecr, 89: 27-28) ayetiyle bunu beyan etmiştir.

Şeytan bu makamdaki kâmile yaklaşamaz, yaklaşırsa da hiçbir yönden yol bulup kalbine giremez ve dilese de onu kesinlikle yolundan saptıramaz. Nitekim şeytan bir gün, yolda yürüyen Şeyh Abdülkadir Geylani Hazretleri'ne yanaşır: "Ya Abdülkadir, ben Allah'ım, haram ettiğim her şeyi sana artık helal kıldım. Dilediğini, arzu ettiğini yap," der. Hz. Pir, ona şu cevabı verir: "Yalan söylüyorsun. Sen şeytansın. Çünkü Cenabı Hak hiçbir şekilde, yasak ettiği şeylerin yapılmasını istemez ve yapın diye emretmez."

5. Nefsi Raziye

Beşinci makamda nefsi natıka, bütün hallerinde rızanın kemal derecesini kazandığı için ona, *Raziye* adı verilmiştir. Bu makamdaki nefsin nitelikleri, yasaklardan sakınmak, temiz kalple sevmek, huzur, keramet, teslim ve rızada kemal göstermek, Allah'tan başka her şeyi terk edip unutmaktır. Kişi, dünyadaki olayları itirazsız, heyecansız ve gönül hoşluğu ile kabul eder. Nefsine hâkim olduğu için yasak ve mekruh şeylere yönelmez. Cenabı Hak, onun duasını hiç geri çevirmez, mutlaka kabul eder. Fakat hayâ ve edebinin çokluğu, onu dua etmekten alıkoyar. Allah'tan bir şey istemeye utanır. Ancak güç durumda kalırsa dua eder ve bu dua, muhakkak kabul olunur. Allah katında azizdir. İç âlemde öyle bir saltanat tahtı üzerine kurulmuştur ki, bütün dış âlem onun emrini bekler.

6. Nefsi Marziye

Altıncı makamda bulunan nefsi natıkadan Cenabı Hak razı olduğu için ona, *Marziye* adı verilmiştir. Bu makamdaki insan, Allah'ın ahlakıyla bezenmiştir. İnsani istekleri terk etmiş ve güzel huylu olmuştur. Günahları affeder, kusurları örter, daima iyi düşünür. Herkese şefkatli, eli açık ve vericidir. İnsanları tabiat zindanından, nefsin karanlıklarından ruhun aydınlığına çıkarmak için çalışır, sever ve onlara meyleder. Bu sevgi sırf Allah içindir ve bu nedenle de makbuldür. Nefsi marziye, Yaratan'la yaratılanın sevgisini birleştirir.

Bu makamın sahibi her işinde ortalama davranır. Ne fazlasına gider, ne de eksikliğine iner. Bu ortalama hal görünüşte kolay, fakat yapılması gayet zordur. Bu güzel meziyete sahip olmayı herkes arzu eder. Fakat ortalama halde yürümek zor olduğu için, onu uygulayabilen çok azdır. Ancak bu makamın sahiplerine özgü bir lütuf ve meziyettir.

Altıncı makamda bulunan kâmile, başlangıçta büyük hilafetin (halifeliğin) müjdeleri belirir. Sonunda da bunun hilatları (kaftanları, değerli hediyeleri) giydirilir. Kul,

Allah'tan aldığı bilgilerle, her şeyde var olan ince ve derin sırları bilir. Cenabı Hak, "Ben Âdem'e bütün isimleri öğrettim" buyruğu ile, bu sırları kullarına işaret etmiştir. Bu makamda bazı gizli sırlar vardır ki kelimelerle ifade edilemez. Hâl ehli olmayanların bunları kavraması mümkün değildir, çünkü dış dünyada kıyas edilebilecekleri bir benzerleri yoktur.

7. Nefsi Kâmile ya da Safiye

Yedinci makama yükselmiş olan nefsi natıkaya, bütün olgunlukları üzerinde taşıdığı, yani manevi kemalatin son basamağına vardığı için *Nefsi Kamile*, nefsi tamamıyla arınıp saflaştığı için de *Nefsi Safiye* adı verilir.

Yedinci makam, bütün diğer makamların en yükseği ve en üstünüdür. Artık iç saltanat mükemmelliğe ermiş, mücahede tamamlanmıştır. Riyazet yapmaya ve nefsi körletmeye gerek kalmamıştır. Her konuda orta derecede davranmak yeterlidir. Bu makam sahibinin hiçbir isteği kalmamış, her dileği yerine gelmiştir. Ancak Cenabı Hak'kın rızasını dilemeye devam eder.

Bu makamdaki kâmil kişinin bütün hareketleri, iyilik ve ibadettir. Hoş nefesi, kudret ve inayettir. Yumuşak konuşması, ilim ve hikmettir, lezzet ve tatlılıktır. Mübarek yüzü, huzur ve sevinç vericidir.

Bu makamın sahibi, bir an bile ibadetsiz kalmaz. O, bütün vücut organları, dili, eli, ayağı veya sırf kalbiyle ibadet eder ve bir an bile Cenabı Hak'tan gafil kalmaz.

Bu zât, çok tövbe ve istiğfar eder. Çok alçakgönüllüdür. Halkın Allah'a yönelmesi, onu çok memnun eder. Halkın gafleti, Allah'tan uzaklaşması ise onu çok üzer ve kızdırır. Allah'ı isteyenleri ve sevenleri, kendi çocuğundan fazla sever. Gerek sevgisi, gerekse kızması kendi nefsi için değil, sırf Allah içindir. Her şeyi yerli yerinde yapar. Her halinde adaletle hareket eder. Her dileği, Allah'ın dileğine uygundur.

Son Üç Makama Dair

Beşinci, altıncı ve yedinci makamlar, tasavvufta çok sözü edilen bazı oluş ve belirişlerin makamlarıdır. Örneğin nefsi raziyede ilmî yakın mertebesinde bulunan talip, nefsi marziyede aynel yakın mertebesine ve nefsi safiyede de hakkel yakın mertebesine erişir. Gene, raziye fiillerin, marziye isim ve sıfatların, safiye ise zâtın tecelli makamıdır. Bu haller, çok az sayıda insana nasip olur.

İlmel Yakın, Aynel Yakın, Hakkel Yakın

Yakın, Allah'a kesin olarak yakın olma şeklinde tanımlanabilir. Bunun birinci basamağı, bu konuda bilgilenmek, ikinci safhası bunun delillerini görmek (müşahede etmek), üçüncü aşaması ise gerçekten öyle olmaktır.

Bunu bir benzetişle anlatalım: Bir ateş, bir kömür parçasını duvardan yansıyan ışığı ile aydınlatırsa, bu ilmел yakın'e benzer. Eğer o kömür ateşin yanına yaklaşır, onu ısı ve ışığı ile vasıtasız aydınlanırsa bu, aynel yakın'e misaldir. Eğer o kömür ateşin içine düşer, o ateşle yanarsa, bu da hakkel yakın misalidir. Gerçi sâlik, mücahede ile altıncı mertebeye kadar yükselebilir, fakat yedinci makama ulaşması, ancak Cenabı Hak'kın ihsan edeceği cezbeye bağlıdır. Bu hakkel yakın mertebesi, her şeyi nefsinde toplamış ahadiyet (birlik) mertebesidir.

Birçok insanlar, olgun ve erişkin bir kimse olabilmek için Allah'a inanmanın yeterli olduğunu sanırlar. Oysa bu, bir hatadır. Çünkü yalnız Allah'ın birliğine inanmak yetmez. Sâlike gerekli olan, vahdaniyeti (Allah'ın birliğini) görmek ve her şeyde onun varlığını idrak etmektir. Yalnız bilme fayda vermez, eksiktir. Müşahede (görebilme) gereklidir. Müşahede ise mücahedesiz (çaba ve gayretsiz) elde edilemez.

Fiillerin, İsim-Sıfatların ve Zâtın Tecellisi

Beşinci, altıncı ve yedinci makamların diğer bir özelliği de, bunlardan beliren tecellilerdir.

Fiillerin tecellisi şudur: Cenabı Hak'kın fiillerinden bir fiil, o kulun kalbinde doğar, onda tecelli eder. Bütün eşyada cereyan eden ilâhi kudretin bir yönü, o kulunda belirir. O kul da, durduran ve yürütenin yalnız Cenabı Hak olduğunu görür. Bu durumu ancak o makamın sahibi bilir.

İsimlerin tecellisinde, Cenabı Hak, güzel isimlerinden bir ismini kulunun kalbine doğurur. O kul da bu ismin kudreti ve nurları altında öyle yenilir ve afallaşır ki, o anda Cenabı Hak o isimle çağırılsa, o kul cevap verir.

Sıfatların tecellisi de şudur: Cenabı Hak, kendi sıfatlarından birini kulunun kalbinde belirtir. Bu kulun bütün insani sıfatları yok olmuş. Cenabı Hak onun kalbinde, kendi sıfatlarından birisiyle görünmüştür. Örneğin Cenabı Hak ona iştirme sıfatıyla görünürse, o kul canlı cansız bütün varlıkların konuşmalarını iştirir, söylediklerini anlar.

Zât tecellisi, Cenabı Hak'ka çok yakın olmaktır. Sâlik artık sırf ibadet yolu ile, açkağönüllülük, âcizlik, zayıflık ve fakirlikle vasıflanmıştır. Nefsi bu vasıflarla Allah'ı, Allah'lık vasıflarıyla da kendini bilir. Bu kâmilin nefsi, zillet ve yokluğu bulduğundan,

kulluk aynası, ilâhi aynaya karşı durur ve birinde ne varsa, ötekinde de o görünür. Nitekim kudsi hadiste Cenabı Hak, "Yer ve göklere sığmam, fakat gerçekten inanan kulumun kalbine sığarım," buyurmuştur.

Tevhidi Efal, Tevhidi Sıfat, Tevhidi Zât

Yukarıda anlatılanlarla bağlantılı olarak tasavvufta geçen konulardan biri de, fiillerin (efal), sıfatların ve zâtın birleşmesi (tevhidi)dir.

Tüm evreni bir kitaba benzetirsek, bazı tasavvufçular, kâinattaki her nesneyi ve her olayı, Allah'ın diliyle yazılmış birer kelimeye benzetmişlerdir. Bu muazzam Kâinat Kitabı'nın yapıtaşlarını, insanların dilindeki gramer ve dilbilgisi cinsinden anlatmaya çalışmışlardır. Her dilde temel sözcükler; eylem ifade eden fiiller, nitelik belirten sıfatlar ve çoğu kez sıfatlarla ilgili bulunan isimlerden oluşur. Bu zâtların düşüncesine göre, Allah'ın isim ve sıfatları, O'nun zâtından, fiilleri, yani hareketleri de isim ve sıfatlarından türemiştir. Bu sözcükleri, ilahi kudretin beyaz ışığını renklere ayıran, çeşitli yer ve biçimlerde odaklayan prizma ve mercekler olarak da düşünmek mümkündür. Her isim ve sıfattan, ona özgü sonsuz sayıda eylem ve hareketler belirir, türer. Yaratılış olayının son aşaması fiiller olduğundan, manevi yükselişin de ilk aşaması, bu fiillerin hepsinin Allah'tan kaynaklandığını, O'nun tarafından yaratıldığını bilmektir. Bundan sonra ise isim ve sıfatların tevhidi, yani bunların hepsinin Allah'a ait ve O'nun tecellileri olduklarının anlaşılması gelir. Son olarak, bu tecellilerin ilk kaynağının, yani Allah'ın zâtının da bir olduğu kavranır.

Kâinat Kitabının Çözülüşü

Basit ve yalın ifadelerle anlattığımız yukarıdaki hususlar, Kâinat Kitabı'nın anlaşılmasında ancak çok genel ve soyut (mücerret) bir yol gösterici olabilirler. Bu anlatımların gerçeğinin yaşanması ise, çok başka bir şeydir. Cenabı Hak Kur'anı Kerim'de, görünen varlıklarda nice manalar bulunduğunu insanlara bildirmiştir. Gerçekten insanın konuştuğu kelimelerin her birinde bir anlam vardır ki, kendinden öncekilere ve sonrakilere göre anlamı başkadır. Bunun gibi, görünen varlıkların her birinde bir sır (gizlilik) vardır ki, o sır her insana başka türlü görünür. Tüm çıplaklığı ile görülebilmesi ise pek zor ve pek ender bir olaydır. Cenabı Hak o sırları, yalnız nefisini bilen arif kullarına bildirmiş ve bilge olmayan kullarından gizlemiştir.

Elinizdeki kitap da böyle değil midir? Bu kitaptaki kelimeleri ilim adamları okuduğunda, manasını anlarlar. Fakat cahil insanlar ona baktığında, ne okuyabilir, ne anlayabilir ve ne de ondan bir lezzet alabilirler. Ancak bu kitabın yazılı satırlarını görebilirler.

İşte, tabiat âlemi de buna benzer. Ne var ki tabiat kitabını okumak, bu kitabı okumaktan çok daha zordur. Bu Kâinat Kitabı'nı okuyabilmek, veya okumuş olsak bile anlayabilmek, öyle herkesin harcı değildir.

(Erzurumlu İbrahim Hakkı Hz.'nin
Marifetname'si esas alınarak hazırlanmıştır.)

SEÇME HADİSLER

- Nefsini dünyalık bir şeye karıştırmadan kim güzelce abdest alır ve iki rekat namaz kılsa, bütün günahlarından kurtulup, anasından yeni doğmuş gibi olur.
- Temizlik imana çağırır.
- Allah temizdir, temiz olanları sever.
- İlim, kadın ve erkek bütün müslümanlar için farzdır.
- Erkenden gidip ilimden bir bölüm öğrenmen, yüz rekat namaz kılmaktan daha hayırlıdır.
- Kim ilim yoluna girer ve ilim isterse, Allah onu Cennet'in yoluna gönderir.
- Bir müslümanın kardeşine, hikmetli bir sözden daha üstün bir hediyesi olmaz.
- İki günü birbirine eşit olan, zarardadır.
- Günahlardan bazılarını, ancak geçim yolunda çalışma örter.
- Şüphesiz Allah, sanat sahibi mümini sever.
- En hayırlı şey, insanın kendi eliyle kazandığını yemesidir.
- Mümin, kindar değildir.
- İnsanlar arasında Allah'ın en çok sevmediği kimse, kin ve düşmanlığı en çok olan kimsedir.
- Alçakgönüllü olmak insanı yüceltir. Alçakgönüllü olunuz ki Allah sizi yüceltsin. Af insanı şereflendirir. Affediniz ki Allah sizi şereflendirsin. Sadaka malı arttırır. Sadaka veriniz ki Allah sizi esirgesin.
- Bir kimse eşine kin beslemesin. Çünkü onda hoşlanmadığı yönleri karşılık, memnun olacağı huylar da vardır.
- Malınızın çokluğu ile insanların kalbini kazanamazsınız. Onların gönlünü, güler yüz ve güzel ahlak ile kazanınız.

ALLAH İNSANI NİÇİN YARATMIŞTIR?

(*Bismillahirrahmanirrahim.*)

"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."

(*Ve mâ halaktül cinne vel inse illâ liyâbüdü.*)

– Zâriyat, 51:56

Ayetin Ledünnî Tefsiri:

Mutasavvıfını kiram hazerâti ile zâhir ehli ulemasının bu ayeti anlayışları arasında, büyük fark vardır.

Tefsirciler sultanı İbni Abbas Hz., *liyâbidün*'u *liyârifün* şeklinde tercüme etmekle, ayetin bâtın anlamını ifşa etmişlerdir. Bu durumda çıkan yüce anlam, "biz insanı bizi bilsin diye yarattık" olmaktadır. Buna böylece işaret ettikten sonra, ledün deryasının eşsiz dalgıcı, tevhid akidesinin eşsiz kâşifi, Şeyhül Ekber Muhiddini Arabî Hz.'nin *Fütuhâtül Mekkiye*'sinin 664. babına bir bakalım.

Allahu Zülcelâl, bütün âlemleri birtakım sebeplerle birbirine bağladı. Bizimle kendi zatı arasında bir ilişki ve bir rabıta yarattı. İlâhi esmasını üzerimize tecelli buyurdu. Her birini, tecelliyatının gereği ile amel ettirdi.

"Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Sevdim ve bütün cevherlerimi bu âlemlere saçtım."

(*Ve küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtü en urefe*)

buyurdu. Arif bir şair, bu sırra işaretle şöyle buyurmaktadır:

Küntü kenz esrarını saçtın cihan pazarına,
Her biri göründü bir suretle ki, mânâsı biziz.

Allah, *Küntü kenzen mahfiyyen* hadisi kudsisinde, "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi murad ettim. Muhabbetimden halkı yarattım", buyuruyor. Böylece, zâtının bilinmesine, bizi vasıta kıldı. Bizi bilinmekliğinin şerefi ile şerefleştirdiği için ve zâtına benzer hiçbir varlık yaratmadığı için, insanları da varlıklara benzetmeyerek, onlara bir şeref daha verdi.

Yaratılışının kemali, hem bizimle, hem de Allah'ın Esmâül Hüsna'sı ile. Ancak, O, nefsi itibarıyla kâmil ve zâtı itibarıyla mükemmeldir. Tekâmül etmek için hiçbir

şeye ihtiyacı yoktur. Her şey O'na muhtaçtır. Bütün âlemleri icat ederek bize tarif etti ve bu suretle bize kendisini bildirdi. Aşağıdaki beyit, bu gerçeklerin şiir dilindeki ifadesidir.

Himmetin bu ola kim daim Hakkı anlayasın,
Hakkı bilmekten yeğ olmaz iki âlemde sevap.

Yani: Gayretin daima, Hak Teâlâ'yı anlamaya yönelik olmalıdır. Zira Hak Teâlâ'nın katında hiçbir sevap, onun mukaddes zâtını bilmek kadar yüce olamaz.

Gene *Fütuhatül Mekkiye*'nin 271. babında, Muhiddin İbni Arabi Hz. şöyle diyor: Aralarında ilişki olmayan insanlar bile, birbirleriyle dostluk, arkadaşlık edemezler. Çünkü dostluk, ahbaplık, insan için birleşme noktası ve aralarındaki bağıdır. Halik ile insan arasındaki dostluğun bağı ise, Halik'in insanı, kendi sureti üzerine halk etmiş (yaratmış) olmasıdır. Ancak gene bu bağ dolayısı ile ki, yalnız insan ulûhiyet davasında bulunmuştur. Firavun: "Ben sizin en büyük Rabbinizim" (*Ene Rabbikümül âlâ*: Naziat, 79:24) demiştir.

Hiçbir yaratığa nasip olmayan İlâhi Esmâ ve âlemin yaratılışının esas kaynağı olan Hayat, Kudret ve İrade ile, ancak insan nitelenebiliyor. Bu şekilde gerçekleşen dostluk nedeniyle, insanla yaratıcısı arasında karşılıklı muhabbetler, rabitalar ortaya çıkıyor. Uluhiyetten (ilâhlık) arınmış olan ubudiyet (kulluk) ancak insanda, kulluk kokusu olmayan Rubûbiyet (Rab'lık) ancak Allah'da bulunduğundan, her iki taraf da kendilerinde, aralarındaki bağı ve dostluğu toplamışlardır. "Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı" (innallahe halake Âdeme alâ suretihi) manası, buradan kaynaklanmaktadır.

Aşağıdaki beyit, bu sırrı benzerlerinden daha açık bir şekilde dile getirmektedir:

Nefhai Ruhül Kudüs'tür, sureti insanı gör,
Hakkı ispat eyleyen ol hücceti bürhanı gör.

Cidden öyledir: Hak Celle Celalühu'yu ispat eden en açık hüccet (delil), insanı kâmilin sureti ve pak vechidir. Yine aşağıdaki şiirde bu konu, başka bir açıdan dile getirilmektedir: Ehlullah için, yani Hak Celle Celalühu'nun eksiksizliğine mazhar olan yüce veliler için, en korkulacak yol kesici, bu cihan halkı ile dostluk ve ahbaplıktır.

Kaç hücumu cin ve insandan, mekânın halvet et,
Ki ehli halvet dostudur hemen Perverdigâr (Yaradan, Rızıklandırıcı)

Anlamı şudur: Hak Celle Celalühu'nun kendi suretinde yarattığı Âdem'den kasıt, bir cansız suret olan avam halkı değildir. Zira "Her cansız surete denilmez Âdem" ledünni sırrı, bir an bile akıldan çıkarılmamalıdır. Seyrû süluk erbabı, insanlardan, yani bu cihan halkı olan avamdan, cin ve periden kaçır gibi kaçmalıdır. Yüce Mevla Celle Celalühu, halvet erbabının arkadaşısıdır.

İNSANIN YARATILMASI

İnsan; biri hisle müşahede edilen beden, diğeri de akıl ile idrak olunan ruh olmak üzere, iki unsurdan husule gelmiştir.

Ruh, Allahu Teâlâ'nın insana bahşettiği en büyük nimetidir. O bir emirdir.

"De ki: Ruh Rabbimin emrindedir" buyruluyor. (İsrâ: 85)

İnsan, aslında bir resimden ibarettir. Ona bütün hareketi veren ruhtur. Birisi bizi çağırıldığı zaman, "*Efendim*" diyoruz. Ruh alındığı zaman, kalıbımız bunu diyebiliyor mu?

Bu noktada size mühim bir hususu arz edelim. Ruh O'nun değil mi? Evet... O'nunken ve bizi ayakta tutan, düşündüren, konuşuran, yürüten, ibadet ettiren ve Hak'ka yaklaşılmaya çalışan ruh olduğu halde; Allah'ımızın bu ihsanından dolayı hiç şükürümüz var mı? Şükretsek edebilir miyiz? Şükür de yok, şükredemeyeceğimizin bilgisi de yok.

Diğer taraftan, ruhu bu vücuda sığdırdı. Binayı kurdu, dayadı döşedi, nimetlendirdi, ziynetlendirdi.

İnsan üzerinde öyle nimetler var ki, saymakla tükenmez.

"Allah size zâhir ve bâtin ile her türlü nimetlerini bol bol vermiştir. (Lokman: 20)

"Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan O'dur" buyruluyor. (Bakara: 29)

Nutfeden kan pıhtısını, ondan da kemikleri yapıp, et ile örttü. Göz, kulak, el, ayak gibi organları tamamlayıp insan şeklini oluşturdu, ruh vererek onu canlandırdı. Ağlamaktan başka hiçbir şeye gücü yetmeyen mini mini bir çocuğa, ana-baba gibi iki şefkatli hizmetçi tayin ederek suya-ateşe, yağa-tuza, vakte-zamana muhtaç olmayan tatlı bir gıdayı ona yedirdi. Anbean yeni tecellilerle, kendisini olgunlaştırmaktadır.

Ona öyle bir akıl, kavrayış ve idrak vermiş ki, o sayede akıllara durgunluk veren bu muhteşem kâinatın muazzam bir yaratıcısının olduğunu sezebiliyor, kavrayabiliyor.

Ona göz vermiş, bakıyor. Gözbebeği denilen ufacık bir nokta ile dünyaları görüyor, semaları seyrediyor. Duyma hassasını vermiş, işitiyor. Kaşlar, kirpikler hep birer önemli iş görüyor. Konuşma imkânı vermiş. O uzuvlara, o hassaları vermeseydi, ne kulak duyardı, ne göz görürdü, ne de ağız konuşabilirdi. Nice kulaklar var, duymuyor; nice gözler var, görmüyor. Kalp vermiş, hayatını idame ettirmesi için nefes ihsan

buyurmuş. Bir an kesiverse hayatımıza malolacak. Ona el, ayak vermiş. İhtiyaçlarına göre âzâlar vermiş. Bunları satmaya kalksa kaçta satar? Veya satar mı? Birisi "Gözlerini bana sat, sana şu kadar para vereceğim" dese, acaba satmayı düşünür mü?

Parmağın ucundaki hassasiyete bir bakın, kör onunla görüyor. Bir parmak izi diğer hiçbir insanın parmak izine uymuyor. İnsanlar hiç birbirine benzemiyor. Sesleri ayrı, şekilleri ayrı, mizaçları ayrı...

O bize ihsan ve ikram ederken hiçbir karşılık da talep etmedi. Sadece kendisini tanımamızı ve kulluk yapmamızı istedi.

Sonra onu kendi mülkünde yaşatıyor. Her işini görüyor, her ihtiyacını gideriyor.

Bütün kâinatı insana musahhar kılmış, hizmet ettiriyor. Dağlar-denizler, ırmaklar-göller, ovalar-çöller... hep insanın emrine verilmiştir. Bitkiler sana hizmet ediyor. Hayvanlar sana hizmet ediyor. Güneş, ay, yıldızlar ve rüzgâr sana hizmet ediyor. Su senin emrinde, hava senin emrinde...

"Göklerde olanları, yerde olanları hepsini size musahhar kılmıştır." (Câsiye:13)

Yerleri, gökleri direksiz desteksiz tutuyor. Gündüzün peşinden geceyi, gecenin peşinden de gündüzü getiriyor. Dilediği zaman semadan yağmurlar yağıdırıyor, arzdan sular fişkırtıyor.

Bütün insanlar bir araya gelseler, ilimlerini, fenlerini ortaya koysalar bir tek yaprak yapabilirler mi? Bir tek yaprak karşısında bütün kâinat acze düşüyor. Şu halde var olan, yalnız Hazreti Allah'tır.

Öyle bir Allah ki, dilekler çoğaldıkça ihsan ve keremi de çoğalıyor. Hacetler arttıkça nimet ve ikramı da artıyor. İyilik ve güzellikleri bitmez, tükenmez.

"Allah'ın nimetlerini birer birer saymaya kalksanız, özet olarak bile sayamazsınız." (Nahl: 18)

Denizden büyük nimetlerin içinde yaşıyoruz. Her nimet O'nun, her lütuf O'ndan... Ruh da O'nun, beden de O'nun. İnsanda ne var? Hiç. Ruhtan haberimiz yok, vücuttan haberimiz yok. Bu kadar ihsanlardan haberimiz yok. Bizim daha kendimizden haberimiz yok. Üstelik bütün bunları benimsiyoruz, benim diyoruz. Hatta O'nun ihsanları ile O'na karşı övünmeye kalkıyoruz. O'nun emanetlerini nefsimize malettiğimiz için, O'nun malını O'na satmaya kalkmış oluyoruz.

Bu satış nasıl olur? Halka anlatırken, benim diye anlatır. Ben biliyorum diye anlatır, bendendir diye anlatır. Halbuki Allahu Teâlâ, o ihsanları ona emaneten ve muvakkaten vermişti. Biraz sonra da alacak, kendisini bile alacak. Çünkü kendisi de kendisinin değildir. İnsanoğlu bunu bir türlü bilemedi.

"Çünkü insan çok zalim ve çok cahildir" buyuruluyor. (Ahzab: 72)

Bundan büyük cehalet, bundan büyük zulüm mü olur? Bizdeki şu gaflete bak!

Bir damla kerih (pis) sudan yaratıldığı halde Yaratan'a hasım kesilen, nâmütenahi (sonu gelmez) nimetlerle donatıldığı halde şükretmeyip nankörlük eden, Allah'a inanmayan, olanca kibiriyle öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kimseleri, Allahu Teâlâ ayeti kerimelerinde zemmediyor (kınıyor). Akıl ve idraklerini gerçeği araştırmaya, bu en mühim husus üzerinde derinden derine düşünerek hakikati bulmaya davet ediyor:

"Ey insan! Engin kerem sahibi olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?

O Allah ki, seni yoktan yarattı, düzenledi, ölçülü bir biçim verdi. Dilediği şekilde seni terkip etti." (İnfitar: 6-8)

"Ey inkâr edenler! Sizi biz yarattık. Hâlâ tasdik etmeyecek misiniz? Gördünüz mü rahimlere akıttığımız meniyi? Onu siz mi düzgün bir insan suretine getiriyorsunuz, yoksa biz mi onu yaratıyoruz?

Aranızda ölümü biz takdir ettik (ne zaman öleceğinizi belirleyen biziz). Biz dilediğimiz şeyi yerine getirmekten âciz değiliz. Sizi ortadan kaldırıp da bilmeyeceğiniz bir biçimde yaratmaya da gücümüz yeter.

Herhalde ilk yaratılışınızı bilirsiniz, fakat tekrar yaratılacağınızı da düşünmeli değil misiniz?" (Vâkıa: 57-62)

"İnsan daha önce hiçbir şey değilken, kendisini nasıl yarattığımızı düşünmüyor mu?" (Meryem: 67)

"O sizi çamurdan yaratmış, sonra da size bir ecel takdir etmiştir. Bir de O'nun katında belli bir ecel vardır. Böyle iken siz hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'am: 2)

"Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratıp veren O'dur. Ne de az şükrediyorsunuz!

Sizi yeryüzünde yaratıp türeten O'dur. Ve O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Dirilten de O'dur, öldüren de O'dur." (Müminun: 78-80)

"Güldüren de O'dur, öldüren de O'dur." (Necm: 43)

"Sizi yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kâfir, kiminiz de mümindir. Allah her ne yaparsanız görür." (Teğabün: 2)

"Dilerse sizi yok eder ve yepyeni bir nesil getirir. Bu, Allah'a göre güç değildir." (Fâtır: 16-17)

"Onlar yaratıcısız mı yaratıldılar, yoksa kendileri midir yaratıcıları?

Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır! Onlar düşünüp kesin olarak Allah'a inanmıyorlar." (Tur: 35-36)

"İnsanı nutfeden yaratmıştır. Böyle iken o nasıl oluyor da apaçık bir hasım kesiliyor?" (Nahl: 4)

"İnsan, bizim kendisini kerih bir nutfeden yarattığımızı görmez mi ki, şimdi o apaçık bir hasım kesilmektedir.

Kendi yaratılışını unuttur da 'Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?' diyerek, bize misal vermeye kalkışır.

De ki: Onları ilk defa yaratan diriltecek. O her türlü yaratmayı hakkıyla bilir." (Yasin: 77-78-79)

"Gerçekten insan, Rabbine karşı çok nankördür." (Âdiyat: 6)

"İnsan ne kadar da nankör. Onu yaratan hangi şeyden yarattı? Onu nutfeden yaratıp merhalelerden geçirerek şekil verdi. Sonra ona tutacağı yolu kolaylaştırdı. Sonra da onu öldürür ve mezara koyar. Daha sonra dilediği zaman onu tekrar diriltir." (Abese: 17-22)

"İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor? O, akıtılan meniden bir nutfe değil miydi? Sonra kan pıhtısı olmuş, sonra Allah onu insan biçimine koyup şekil vermiştir. Ondan erkek ve dişi iki eş yaratmıştır.

Bunları yapan Allah'ın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi? Elbette yeter." (Kıyamet: 36-40)

"Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur. Yağmuru O indirir. Rahimlerde bulunanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz ki her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan, yalnız Allah'tır." (Lokman: 34)

"Böyle iken Allah'ı bırakıyorlar da kendilerine fayda ve zarar veremeyen şeylere tapıyorlar." (Fûrkan: 55)

"De ki: Gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kulak ve gözlerin sahibi kimdir? Diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkaran kimdir? Her işi düzenleyen kimdir? 'Allah' diyecekler. De ki: 'O halde O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?'

İşte gerçek Rabbiniz Allah budur. Gerçeğin dışında sadece sapıklık vardır. Öyle ise nasıl olup da döndürülüyorsunuz?" (Yunus: 31-32)

"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphede iseniz, gerçek şu ki; biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra yapısı belli belirsiz bir çığnem etten yarattık. Ki size kudret ve hikmetimizi açıkça gösterelim.

Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde durdururuz, sonra sizi bir bebek olarak çıkarırız, daha sonra da güçlü kuvvetli bir çağa eriştiririz.

Sizden kimine ölüm gelip çatar. Kiminiz ömrünün en kötü çağına, yaşlılık devresine ulaştırılır, bilirken bir şey bilmez olur.

Yeryüzünü kurmuş, ölmüş görürsünüz. Fakat biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarıp ve her çeşit güzel bitkilerden çift çift yetişir.

Bu böyledir. Muhakkak ki Allah tek gerçektir. (Her şey O'nunla var olmuştur.) Ölülere O diriltiyor ve O'nun gücü her şeye yeter." (Hacc: 5-6)

"O Allah ki yeryüzünü sizin için durulacak yer, göğü de kubbeli bir çatı yaptı. Size şekil verdi, sonra da şekillerinizi güzelleştirdi. Temiz şeylerden size rızık verdi.

İşte Rabbiniz olan Allah budur, Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!" (Mümin: 64)

Allahu Teâlâ bu âlemi büyük bir ceset olarak vücuda getirdi ve o cesede ruh olarak da Âdem Aleyhisselâm'ı koydu. Bu âlemden maksat Âdem Aleyhisselâm, Âdem Aleyhisselâm'dan maksat ise *insanı kâmil*'dir.

Cenabı Hak çeşitli ayeti kerimelerinde Âdem Aleyhisselâm'ı hikmetinin gereğine uygun olarak yedi merhaleden geçirdikten sonra insan haline getirdiğini beyan buyurmaktadır.

Nitekim bir ayeti kerimede:

"O sizi merhalelerden geçirerek yaratmıştır," buyuruluyor. (Nuh: 14)

1. "Allah Âdem'i topraktan yarattı." (Âli İmran: 59)

Burada başlangıç unsurunun toprak olduğu belirtilmiştir.

2. "İnsanı yaratmaya çamurdan başladı." (Secde: 8)

Burada da toprakla suyun birleştirilerek çamur haline getirildiği ifade edilmiştir.

3. "Andolsun ki biz insanı süzme çamurdan yarattık." (Müminun: 12)

Burada çamurun süzülerek özleştirildiği beyan edilmiştir.

4. "Biz insanı özlü ve yapışkan bir çamurdan yarattık." (Saffat: 11)

Burada çamurun istenilen şekli almaya elverişli ve hazır durumda olduğu bildirilmiştir.

5. "Andolsun ki biz insanı pişmemiş çamurdan, işlenebilen kara balçıktan yarattık." (Hicr: 26)

Bu ayeti kerimede ise çamurun şekillendirilerek kurutulduğu ve havanın tesiri ile renginin değişmiş olduğuna işaret edilmiştir.

6. "Allah insanı ateşte pişmiş gibi kuru bir balçıktan yarattı." (Rahman: 14)
Burada da çamurun iyice ıslah edildiği ve âdeta saksı gibi merhalelerden geçirilerek piştiğine işaret edilmiştir.

7. "Ona kendi ruhumdan üfledim." (Sâd: 72)

Bu safhada insana ruh verilerek, yaratılışının kemale erdiği beyan edilmektedir.

Bundan sonra Cenabı Hak, Âdem Aleyhisselâm'a ilim-irfan, edep ve terbiye ihsan etmekle, onun şerefini yüceltmıştır.

"Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti." (Bakara: 31)

"İnsana bilmediği şeyleri o tâlim eyledi." (Alâk: 5)

Allahu Teâlâ Hazreti Havva'yı Âdem Aleyhisselâm'dan yarattığını, sonra insanların o ikisinden çoğalıp yayıldığını haber veriyor:

"Erkeği ve dişiye yaratana yemin olsun ki." (Leyl: 3)

"Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan ve ondan eşini var edip, ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize hürmetsizlikten sakının." (Nisâ: 1)

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık." (Hucurat: 13)

"Sizi bir tek candan yaratan ve ondan da gönlünün ısınıp huzura kavuşacağı eşini var eden, Allah'tır." (A'raf: 189)

"Sizi bir tek candan yarattı. Sonra ondan da eşini var etti." (Zümer: 6)

"İbret alalım diye her şeyi çift çift yarattık." (Zâriyat: 49)

"Yerin yetiştirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden çift çift yaratan Allah, münezzehdir." (Yâsin: 36)

HABİBİ KİBRİYA

- *Bu âlem bir aynadır, her şey Hak ile kaim
Muhammed aynasından, Allah görünür daim.*
- *Muhabbetten oldu Muhammed hasıl
Muhammed olmasa, muhabbetten ne hasıl?*
- 1. Ey vücud etvarına cevlan Habibi Kibriya.
Vey vücud esrarına seyran Habibi Kibriya.
- 2. Vacid ü mevcud seni mirat edindi şüphesiz,
Sureti Hak, siyreti Rahman Habibi Kibriya.
- 3. *Men reani fekad reel Hak* nutku ikandır bize,
Görünen senden gören Sübhan Habibi Kibriya.
- 4. Tahir ü Hâdi vü Yâsin, Hayi Hak'kın Mim'isin,
Nun u Sad u Kaf u vel Kur'an Habibi Kibriya.
- 5. Vechi pâkin nuru şems, Zatı Hak meclâsıdır,
Cümle âlem hüsnüne hayran Habibi Kibriya
- 6. Şanını tebcil için geldi hüvel hakkul mübîn
Elde bürhan şahidin Kur'an Habibi Kibriya
- 7. Hübbi zâtın mazharı, kenzi vücudun matla'ı
Mebdei küll, aslına bürhan Habibi Kibriya.
- 8. Hasılı Hak zatını mahbub edip ba's eyledi,
On sekiz bin âleme sultan Habibi Kibriya.
- 9. Hizmeti na'tı şerifin ile *Rûhî* fahreder,
Mahzı lûtfundan diler ihsan Habibi Kibriya

Rûhî

1. Ey beden tavırlarında, hareketlerinde gezinen, Şan ve Azamet Sahibi'nin sevgilisi/
Ve ey, beden sırlarını seyreden Allah'ın sevgilisi.
2. Vücuda getiren (Allah) ile vücutlananlar (varlıklar) seni ayna edindi şüphesiz /
Dışı Hak, içi rahman sıfatlarıyla ahlaklanmış Allah'ın sevgilisi.
3. "Beni gören, Hak'kı görmüş gibidir" bize yakîn (ikan) sözüdür. Gören Sübhan'dır,
görünen sensin.
4. Tahir (temiz), Hâdi (hidayete erdiren), Yâsin (Kur'an'da 36. Sure): Peygamber
Efendimiz'e Kur'an'da verilen isimler. Hak'kın Ha'sının (Hayy: Canlı, diri) Mim'isin.
Burada Mim, Peygamber Efendimizin ismine olduğu kadar, kısaltma olarak "malum,
mevcud", yani "hazır, görünen" anlamlarına; "Ha, Mim" terkinde ise, bu harflerle
başlayıp biten "Hayyül Kayyum" esmasına işaret etmektedir. Kur'an'da sadece
bu iki harfle başlayan altı surenin hepsi, söze inzal olunan Kur'an ile girerler. /
Nun, Sad, Kaf: Hem Arap harfleri, hem de Kur'an'da bu harflerle başlayan surelerin
(sırasıyla 68., 38. ve 50. sureler) isimleri. (Nun, Kalem suresi diye de bilinir.) Bu
sureler de söze Kur'an'la başlarlar. Böylelikle birinci mısra ile bağlantı kurulmuş
olmaktadır.
5. Temiz yüzün güneş ışığı, Hak zâtının aynasıdır / Bütün âlem güzelliğine hayrandır...
6. Şanını yüceltmek için geldi o hayırla şerri ayıran gerçek / Elde delil, şahidin Kur'an'
dır...
7. Zât sevgisinin mazharı, beden hazinesinin doğuş yeri / Her şeyin başlangıcı, aslına
delil...
8. Kısacası, Hak, zâtını sevgili edip diriltti / ...
9. Na'tı şerif: Peygamber Efendimize medhiye, övgü. Fahr: İftihar. / Mahz: Tam,
halis.

HAZRETİ ÂDEM VE HAVVA

Allahu Azimüşşân, önce Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in nurunu yarattı. Var olan her şeyi de o nurdan yarattı. Sonra, o nuru emanet olarak muhafaza edebilecek bir mahal arandı.

"Doğrusu biz emaneti göklere, yere ve dağlara sunduk. Onlar bunu yüklenmekten çekindiler, ondan korkup titrediler. Pek zalim ve cahil olan insan ise, onu yükledi." (Ahzab, 33:72)

Bu ayette anlatılan emanetin, Muhammedî nur olduğu söylenir. Ancak, insan dışında o emaneti taşıyabilecek bir varlık yoktur. Bütün gökler, yer ve dağlar o emaneti yüklenmekten kaçındılar, sonunda o kaftan Âdem Aleyhisselâm'a nasip oldu.

Hak Teâlâ, meleklerle: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" (Bakara, 2:30) buyurdu. Melekler, "Yarabbi, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz, seni överek yüceltiyor ve seni devamlı takdis ediyoruz" dediler. Görüldüğü gibi melekler, insanın ne tür bir varlık olacağını az çok kestirebiliyorlardı. Ancak Cenabı Hak, "Şüphesiz ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurdu.

Rivayet edildiğine göre, Cenabı Hak Âdem Aleyhisselâm'ı yaratmayı diletiğinde, yerden bir avuç toprak alıp getirmesi için Cebrail'i yeryüzüne gönderdi. Cebrail Kâbe taraflarına indi. Elini uzattığı zaman yer titredi ve aralarında şöyle bir haberleşme geçti:

- Ya Cebrail, ne dilersin?
- Senden bir avuç toprak dilerim. Bunu Cenabı Hak'ka götüreceğim. Ondan insanı yaratacak ve insanlar, senin üzerinde yaşayacaklar.
- Ya Cebrail, bu insanlar Allah'a itaatli mi olacaklar, yoksa asi mi? Şayet itaatli olmayacaklarsa, Allah aşkına benden toprak alma.

Bu and üzerine, Cebrail geri döndü. Cenabı Hak bundan sonra Mikâil ve İsrail'i gönderdiyse de, onlar da aynı şekilde eli boş döndüler. Nihayet Azrail gönderildi. Yer, aynı yemini Azrail'e verdi, fakat Azrail:

- Ey yeryüzü, ben senin andın ile Allah'ın buyruğunu terk edemem, diyerek elini uzattı. Azrail, yeryüzünde bulunan toprağın her çeşidinden aldı. Siyahından, beyazından, kırmızısından, sarısından ve çeşitli bileşimlerde olanlarından aldı. Bu sebeple insanların derileri çeşitli renklerden, vücutları ve huyları da her cinsten olmuştur. Hak Teâlâ, yeri teselli etti:

– Ey yer, üzülme, ben senden aldığımı sana daha iyi bir şekilde iade ederim. Senden toprak alır, sana arifi billah gönderirim, dedi.

Hak Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm'ın toprağını kırk gün kendi eliyle yoğurdu. Bundaki hikmet şudur ki, bir padişah bir bina yaptıracağı vakit, bu işte usta ve kalfalar kullanılabilir. Fakat kimsenin bilmesini istemediği özel mahzenini kendi eliyle yapar. Nitekim, gene rivayete göre Azazil adlı melek (ki kovulduktan sonra İblis adını aldı), içine ruh üflenmeden önce Âdem Aleyhisselâm'ın bedeninin içine girip dolaştı, fakat ilâhi nazargâh olan kalp (gönül) mahzenine giremedi.

İnsanın vücudu tamam olup ona ruh üfleneceği zaman, Hak Teâlâ Cebrail'e emretti:

– Habib'imın nurunu getir, onu Âdem'in iki kaşına koy.

Bu nur, şiddeti gittikçe çoğalarak bir peygamberden diğerinin alınına geçti. Son peygamber olan Resulullah Efendimizden sonra da, onun velayet vasfı gereğince zamanın en büyük velilerine intikal etti ve bu, kıyamete kadar böyle devam edecektir.

Allah buyuruyor ki: "Ona (Âdem'e) kendi ruhumdan üfledim." (Hicr, 15:29) Bu ruh, Emr Âlemindedir. Cenabı Hak ruha emretti:

– Kudret ile gir, kudret ile çık.

Âdem Aleyhisselâm canlanınca, "Nefsini bilen Rabbini bilir" ve "Allah'ı Allah'la bildim" sözlerinin hakikatini anladı. Gözünü açar açmaz Arş'a baktı ve Arş'ta: "*Lâ ilâhe illallah, Muhammedün resulullah*" kelimeyi tevhidinin yazılı olduğunu gördü.

Hız. Âdem yaratıldıktan sonra Cenabı Hak, Cebrail'i yanına çağırarak Hız. Âdem'e üç hediye gönderdi. Gönderdiği üç hediye, Akıl, İman ve Edep idi. Cebrail'e şöyle dedi: "Bunlardan birini seçsin, diğer ikisini al, geri getir."

Cebrail, Âdem'in yanına geldi, Cenabı Hak'ın sözlerini bildirdi. Âdem düşündü. Henüz akıl, fikir kendisinde yoktu, bir kerpiç idi. Gene Allah'ın yardımıyla, Akıl'ı seçti.

Cebrail, İman ve Edeb'e, "Haydi gidelim," dedi. Fakat İman, buna karşı çıktı. Dedi ki: "Ben olmazsam, Akıl kendini idare edemez. Ben ona gerekliyim." İman'ın da Âdem'in yanında kalacağı belli olunca, Cebrail Edeb'e döndü. Edep, "Ben olmazsam Akıl da, İman da kendilerini idare edemezler. Ben ikisinin örtüsüyüm," dedi. Cebrail, durumu Cenabı Hak'ka bildirdi. Cenabı Hak, "Sen bırak, iş yerini buldu," dedi.

Cenabı Hak buyurmuştur ki: "Akıl nerede ise, ben de oradayım. İman nerede ise, nimetlerim de oradadır. Edebi bilen, benim kulumdur."

Edebi olmayanın imanı olmaz. İmanı olmayanın akli da olmaz; bu konuda hadis vardır. İşte bu yüzdendir ki, "Akli olmayanın dini yoktur, dini olmayanın da akli yoktur" denilmiştir.

Diğer bir rivayete göre, Âdem Aleyhisselâm yaratıldığında, sağ tarafına baktı ve üç güzel şahıs gördü. Sordu:

– Sizin adınız nedir ve makamınız nerededir?

Birincisi dedi ki:

– Adım Akıl'dır; yerim başta, beyindedir.

İkincisi şöyle cevap verdi:

– Adım Hayâ'dır (utanma ve edeptir); yerim yüzedir.

Üçüncüsü ise şöyle dedi:

– Adım İlim'dir; makamım göğüs içindedir.

Bunun üzerine Âdem Aleyhisselâm, onlara: "Gelin, yerli yerinize girin" dedi. O anda üçü de yerlerine girdiler, Âdem rahatladı. Fakat sonra sol tarafına bakınca, orada da uğursuz görünüşlü üç şahıs gördü. Ürktü ve sordu:

– Adınız nedir ve yeriniz nerededir?

Birincisi cevap verdi:

– Adım Öfke'dir; yerim başta, beyindedir.

İkincisi cevap verdi:

– Benim adım Tamah'tır, açgözlülüktür; yerim yüzedir.

Üçüncüsü cevap verdi:

– Benim adım Kıskançlık'tır, haseddir; yerim göğüste, gönüldedir.

Âdem Aleyhisselâm, onlara şu karşılığı verdi:

– Baş Akıl yeridir; yüz, Hayâ yeridir; göğüs, İlim yeridir. Sizin o söylediğiniz yerlerde işiniz yoktur.

Bunun üzerine Öfke, dedi ki:

– Ben gelince, Akıl gider.

Tamah dedi ki:

– Ben gelince, Hayâ gider.

Kıskançlık da dedi ki:

– Ben gelince, İlim gider.

Kuşkusuz her zaman olduğu gibi burada da önemli olan, yukarıdaki rivayetlerden hangisinin tarihi anlamda "doğru" olduğu değildir. Önemli olan, hikâyelerden çıkaracağımız ibret dersi, kıssadan alacağımız hissedir. Sözün kısası, Nuru Muhammedî kalpte tecelli ederse, masiva kendiliğinden oradan silinir.

Hak Teâlâ, Âdem'e bütün eşyanın isimlerini öğretti. Sonra meleklerle, "Eğer sözünüzde samimi iseniz, bunların isimlerini bana haber veriniz" dedi. Bunun üzerine acizliklerini kavrayan melekler, "Sen her şeyden münezzeh ve mukaddessin. Biz, bize öğrettiklerinden başka bir şey bilmiyoruz" dediler (Bakara, 2:32). Bunun ardından Cenabı Hak, "Âdem'e secde ediniz" diye meleklerle emretti (Bakara, 2:34). İblis dışında hepsi secde ettiler. O zaman Hak Teâlâ, İblis'e hitap ederek: "Sen niye secde etmiyorsun? Yoksa mağrurlardan mısın?" dedi. İblis: "Sen onu topraktan, beni ise ateşten yarattın. Ateş, topraktan üstündür," diye cevap verdi. Bu itaatsizliği ve kibiri karşısında İblis, Cenabı Hak'ın huzurundan kovuldu. (İblis'in kökü olan *bels*, kovulmak anlamına gelir.)

İşte böylece;

1. İnsana karşı saygı göstermek bir görevdir. Bu görev ilâhi emirle sabittir. Mahlukların en şerefli, kâinatın zübdesi (en seçkini), İnsan'dır. Kim ki insana saygısızlık ederse, İblis'in durumuna düşmüş olur. Hümanizm, demokrasi gibi insana değer veren tüm sistemlerin temelinde, semavi dinlerin insana verdiği bu önem yatar. Bu, İslam'da doruk noktasına ulaşmıştır.

2. Kim başkasına karşı, "ben ondan şu veya bu nedenle üstünüm" diye kibirlenirse, şeytan gibi cennetten kovulur.

3. Secde etmek, Allah'ın emridir. Bugün de secde etmeyenler, İblis'in arkadaşı olurlar. Allah meleklerle, Âdem'e secde etmelerini emretti. İnsanlara ise, sadece kendisine secde etmelerini, kendisinden başkasına secde etmemelerini emrediyor.

İblis, Cenabı Hak'tan kıyamete kadar ömür istedi. Bunun üzerine Cenabı Hak, "Şüphesiz ki sen, bilinen vakte kadar tehir edilenlerdensin" buyurdu. O zaman İblis, "Yarabbi, beni saptırdığın için and olsun ki, ben de yeryüzünde insanlara kötülükleri güzel göstereceğim. Halis kulların dışında onların hepsini saptıracağım," dedi. Cenabı Hak, şöyle buyurdu: "Kullarımın üzerinde senin bir nüfuzun olamaz. Ancak sana uyan sapıklar, bunun dışındadır." (Hicr, 15:38-42)

Hak Teala, Âdem Aleyhisselâm için eşi Hz. Havva'yı yarattı. Onlara dedi ki: "Cennetimde yaşayın. Yiyin, için, yararlanın. Fakat sakın bir hata edip de şu ağaca yaklaşmayın, meyvasından yemeyin."

Ancak İblis, onları kandırdı. "Cennette ebediyen kalıcılardan olmamanız için Hak Teâlâ bunu size yasakladı," dedi. Sonunda onun hilesine aldanarak (memnu) yasak meyvadan yediler.

"Ağaçtan meyveyı tattıklarında, kendilerine ayıp yerleri göründü. Cennet yapraklarından oralarını örtmeye koyuldular. Rableri onlara: 'Ben sizi o ağaçtan men

etmemiş miydim? Şeytanın apaçık bir düşman olduğunu söylememiş miydim?' diye seslendi." (Araf, 7:22)

Bunun üzerine Âdem ile Havva, cennetten kovuldular. Şeytan da insandan intikamını almış oldu. Kıyamete kadar da her erkek ve kadını cennetten yoksun bırakmaya uğraşacak, öcünü almaya devam edecektir.

"Her ikisi: 'Ey Rabbimiz, biz kendimizi yazık ettik. Eğer sen bizi affetmezsen ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz ki biz, hüsrana uğrayanlardan oluruz,' dediler." (Araf, 7:23)

Rivayete göre cennetten kovulduklarında, Hz. Âdem Hindistan'da Serendip dağına, Hz. Havva Cidde'ye, şeytan da Deşt şehrine indirildiler. İnsan soyu, yeryüzünde her türlü çilelere, bela ve zorluklara mahkûm oldu. Hz. Âdem ile Havva tam kırk yıl ayrı yaşadılar. Bu kırk yıl boyunca Hz. Âdem, Cenabı Hak'ka ağlayarak tövbe etti. Cenabı Hak, onun bu tövbesini kabul etti. Âdem ile Havva, Arafat dağında tekrar birbirlerine kavuştular.

Âdem ile Havva'nın çocuklarından Kâbil, kardeşi Hâbil'i öldürerek kardeş kanı döken ilk insan oldu. Hz. Âdem ölünce peygamberlik, oğlu Şit Aleyhisselâm'a geçti.

Eceli yaklaştığında Hz. Âdem, Şit Aleyhisselâm'ı yanına çağırarak ona şu nasihatte bulundu:

– Ya Şit, şu beş vasiyete uy ve çocukların da onlara uysunlar.

1. Dünyaya gönül bağlama. Ben cennete gönül bağladım, beni hüsrana içinde oradan çıkardılar.

2. Her işin sonunu düşünerek ona göre hareket et. Ben, akibetini düşünmediğim için bu hale düştüm.

3. Nefsinle iş yapma.

4. Bir işe başladığın zaman kalbine bir ızdırap düşerse, o işi yapma. Ben o ağaca yaklaşınca kalbime bir ızdırap düştü, fakat ben ona aldırmadım.

5. Etrafındakilere danış, öyle hareket et. Eğer ben meleklere danışsaydım, bu hallere düşmezdim.

Cenabı Hak, cümlemize affi mağfiret buyursun. Amin.

Osman Bedreddin (İmam Efendi) Hz., bu konuyla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

"Hazreti Âdem'in yediği Muhabbet (sevgi) ağacında nâr da (ateş de) vardı, nur da (ışık da) vardı. Nârı tövbe ve mücahede, nuru da varlık günahından kurtulup fenâ ve beka'ya, lika'ya (hak cemaline) mazhar olmaktır. Sanki Cenabı Hak, bize de

şöyle hitap buyuruyor: 'Bu muhabbet ağacından yemeyiniz. Bunda hem nâr, hem nur vardır. Şayet nârına tahammül edebilecekseniz, yiyiniz. Ondan sonra da nuruna yetişiniz.'

Şeytan, gerçi dış görünüşte Hz. Âdem'i muhabbet ağacından yemeğe teşvik etti. Fakat manen, şeytanın bu hainliğinden, bu düşmanlığından gene Hz. Âdem yararlandı. Çünkü Hz. Âdem hilafet mertebesini cennette değil, burada buldu. Eğer şeytan bilmiş olsaydı ki Hz. Âdem neticede böyle nimete, böyle en büyük bir devlete mazhar olacak, mümkün değil, onu teşvik etmezdi.

Esasen Hz. Âdem, muhabbet için yaratılmıştı. Yediği meyva da muhabbet ağacının meyvasıydı. Ondan yememesi de mümkün değildi. Görünüşteki yasaklama, gerçekte Âdem'i yemeğe hırslandırmak içindi.

İşte biz de insanlık hali bir kusur işlersek, Hz. Âdem gibi derhal tövbe ederek Cenabı Hak'ka iltica, niyaz ve yakarıшта bulunduğumuz takdirde, pek büyük nimetlere mazhar oluruz. Ve böylece Âdemoğlu olduğumuzu da anlamış oluruz."

RUHUN MAHİYETİ

Bu yazı, Allah'ü Teâlâ'nın: "O halde ben onun yaradılışını bitirdiğim, ona ruhumdan üflediğim zaman..." kelamındaki muradının ne olduğuna dairdir. (Hicr, 15:29)

Ruhun Âdem'e Üflenmesi

Tesviye: Ruhü içine alan mahalde işlenen bir fiilden ibarettir. O da Âdem Aleyhisselâm hakkındaki Tîn (çamur) ile, evlatları hakkındaki Nutfe (meni)dir. Adem oğlu orada tesviyeye, mizaç değişimine, yaradılışça baştan sona bir düzeltmeye tabi tutulmuştur. Böylece beden, ruhun kabulüne ve alınmasına müsait olması için son derece saf, yaradılışının gayesine uygun hale getirilmiştir. Aynen, lamba fitilinin, yağı emdikten sonraki ateşi kabul etmeye müsait hali gibi.

Nefh (üfleme): Ruhun, bulunduğu mahalde (kabiliyette) tutuşturulup alevlendirilmesi halidir. Bu durumda nefh, alevlendirmenin sebebidir.

Allah Teâlâ hakkında, nefhinin şeklini anlamak imkânsızdır. Fakat olması imkân dahilindedir. Bundan dolayıdır ki nefsin neticesi, nefh ile anlatılmıştır. O da nutfenin fitilindeki yanıp tutuşmadır.

Ayrıca nefhin şekli ve neticesi vardır.

Şekli: Nefh edenin kendinden, nefh edilenin içine, tutuşması ve yanması için arzu ve aşk gönderilmesidir.

Ruhun nurunun tutuşturulduğu sebep: Failde ve ruhu kabul eden mahalde (kabiliyette) mevcut bir sıfattır.

Failin sıfatı, varlığın menbaı olan cömertlik'tir. O bizatihi bütün varlığa, varlığın hakikatini taşıyıp lütfeder. Bu sığata kudret adı verilir.

Bu, aynen hiçbir mani yokken güneşin aydınlığının, aydınlanmayı kabul eden, aydınlanmak kabiliyeti taşıyan her şeye taşıyıp yayılmasına benzer.

Kabil (kabiliyet): Renklenme, çeşitlenmedir, rengi olmayan hava değildir.

Kabilin sıfatı: Tesviyede meydana gelen, itidal ve müsaviliktir. Nitekim Allah'ü Teâlâ "ben onu tesviye ettiğim zaman..." buyurmuştur.

Kabiliyetin sıfatı, aynen aynanın sıfatına benzer. Çünkü ayna, cilalanıp parlatılmayınca suret karşısında da olsa, onu kabul edemez (şekil vermez). Fakat parlatınca karşısındaki suret sahibinin sureti görülmeye ve şekillenmeye başlar.

Aynı şekilde nutfede de istiva (müsavilik) hasıl olduğu zaman, Halik Teâlâ'da bir değişme olmadan, Ruh nutfede vaki olur. Fakat ruh, Allah'tan o anda (nutfede) vaki olmuş değildir.

İstivanın hasıl olması ile mahal değişmiş olduğu için, önceden vaki olmuştur.

Cömertliğin taşmasından maksat: İlâhi cömertliğin, cömertliği kabul eden her mahiyette, varlık nurlarının vukuuna sebep olmasıdır.

Bu durum, feyizle (taşmak) tabir edilmiştir. Tabii bu, suyun kaptan ele taşması hadisesi gibi anlaşılmalıdır. Çünkü o, kaptaki suyun bir parçasının ayrılıp ele ulaşmasından ibarettir. Allah Teâlâ ise böyle bir şeye benzemekten yücedir.

Ruhun Gerçeği Sırdır

Ruhun mahiyeti ve hakikatinin açıklanmasına gelince: O bir sırdır. Ve Resûllullah'a, ehli olmayan kimseye açıklanmasına izin verilmemiştir. Ey arif ve âbid, eğer sen ona ehilsen, dinleyebilirsin.

Bil ki ruh, ne suyun kaba girmesi gibi bedenine içine girmiş bir cisimdir. Ne de siyahlığın siyaha, ilmin âlime girmesi gibi, kalbe ve dimağa girmiş bir etkendir. Bilakis o, basiret sahiplerinin ittifakiyle, parçalanmayı kabul etmeyen bir cevherdir. Çünkü o parçalanacak bir şey olsaydı, bir parçasıyla bir şeyi bilmeye, diğer parçasıyla da bilmemeye kaim olurdu ki; o zaman bu aynı şeyle tek halde bir şeyi bilir, bir şeyi de bilmez durumda bulunurdu. Bu da mümkün bir şey değildir. Bu durum, onun ayrılık kabul etmeyeşine bir delil teşkil etmektedir.

Resûlullah neden ruhun sırrını ve hakikatini ifşadan men edildi? şeklinde sorulacak bir suale, cevap olarak denir ki: Zira ruh, zihinlerin anlayamayacağı, idraklerin kaldıramayacağı birtakım sıfatlara sahiptir. O zaman insanlar; halk tabakası, ilim ve irfan sahipleri diye ikiye ayrılıyorlardı. Avam tabiatında olan halk tabakası, Resûlullah'ın ruh hakkında, Allah Teâlâ'nın haber verdiği gibi uygun bir şekilde bildirdiklerini bile tasdik etmiyorlardı, nerde kaldı ki insan ruhunun vasıflarını tasdik edeceklerdi? Nitekim aynı şekilde Keramiye, Hambeliye ve daha başka bazı avam tabiatlılar, Allah Teâlâ'yı cismaniyet ve onun belirtilerinden tenzih etmek suretiyle inkâra yöneldiler. Çünkü onlar, Allah'ın varlığını onun cismaniyetine bir işaret şeklinde düşünüyorlardı. Bunların arasından avamlıktan biraz kurtulanlar, Allah Teâlâ'yı hemen cisimlikten uzaklaştırdılar. Fakat bu sefer de O'ndan cismaniyet arızalarını (belirtilerini) uzak tutmaya akıl güçleri yetmedi ve Allah'a cihet (yön) tayin ettiler. Ama bunun yanında Eş'ariyye ve Mutezile fırkaları avamlıktan kurtularak, Allah'ı cismaniyet ve cihetten tenzih etmeye muvaffak oldular.

Denirse ki, neden bunların yanında ruhun sırlarının açıklanması caiz olmuyor?

Deriz ki: Çünkü onlar sıfatı, Allah Teâlâ'dan başkası için imkânsız gördüler. Bu sıfatı onların yanında zikrettiğin zaman, seni hemen küfre nisbet ederler: "Bu, Allah'a karşı bir teşbihtir. Çünkü, sen hususi bir şekilde, kendi nefsinin Allah Teâlâ'nın sıfatıyla vasıflandırıyor. Bu durum, Allah Teâlâ'nın sıfatlarının hususiyetini bilmediğini göstermektedir," derler.

Halbuki nasıl, insan canlıdır, âlimdir, kadirdir, irade sahibidir, işitir, görür, konuşur vs. dersek, Allah Teâlâ'nın da böyle sıfatlara sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunda bir teşbih düşünülemez. Çünkü bu sıfatlar, Allah Teâlâ'nın en hususi sıfatlarından değildir. Aynı şekilde, mekândan ve cihetten uzak olması da, Allah Teâlâ'nın en hususi sıfatı değil, bilakis en hafif bir sıfatıdır. Mesela: O Kayyum'dur, yani bizzat kaimdir. Allah'ın haricindekiler de kaimdir. Fakat O, başkası ile değil de kendi kendine kaimdir. Ayrıca eşyanın kendisi hem yokluğa mahkûm, hem de varlığı ödünç olarak alındığı halde, Allah'ın vücudu zâtındadır ve ödünç değildir. Allah'tan başkasının vücudu ise kendi nefsinden değil, Allah tarafındandır. İşte bu kayyumiyet, ancak Allah'ın olabilir.

Allah Teâlâ'nın "Ona ruhumdan üfledim" sözündeki, ruhun Allah'a olan nisbetinin manası nedir diye sorulursa, bil ki: Ruh, cihet ve mekândan münezzehtir. Kendisinde bütün ilimleri bilmek, onlara vakıf olmak gücü mevcuttur. Bu da diğer cismaniyetler için mümkün olmayan bir benzeme ve münasebettir. Bundan dolayıdır ki, Allah Teâlâ'ya izafetle tahsis edilmiştir.

Emr ve Halk Âlemleri

Allah Teâlâ'nın "De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir..." (İsra, 17:85) kavliyle, Âlem-i Emr ve Âlem-i Halk'ın manasına gelince, bu, şu demektir: Malumdur ki, Ruha vaki olan her şey, birer hüküm ve kazadır. Onlar da cisim ve arazdan ibarettir. İşte Âlem-i Halk, bu demektir. *Halkı* da Allah'ın takdiridir. Yoksa vücuda getirmesi ve var etmesi değildir.

Bir şeyin *halkı*, takdiri demektir. Kemiyeti ve takdiri olamayan bir şeye ise, emri *Rabbani* denir. Bu da yukarıda zikrettiğimiz gibi Allah Teâlâ'ya bir benzerlik ve münasebet halidir. İşte bu cinsten olan insan ve meleklerin ruhlarına, Âlem-i Emr denir.

Âlem-i Emr, kemiyeti olmayıp takdir ve kazanın sınırları içinde bulunan, duyguyla alakalı harici varlıklar, hayal, cihet, mekân, yerleşme ve girme gibi şeylerden ibarettir.

Denilse ki: Ruh madem ki böyledir, o haliyle mahluk değil ve ezeli bir varlık olmuş olmuyor mu?

Cevaben denir ki: Böyle bir vehim, ancak cahil ve sapık kimseler tarafında mümkün olabilir.

Kim, kemiyetli ve mukadder değildir manasıyla, "Ruh mahluk değildir. Çünkü, o parçalanmaz ve bir yer kaplamaz" derse, bu doğrudur. Fakat ruh hadis (sonradan yaratılmış) manasında bir mahluk değildir derse, hatalıdır.

Çünkü insan ruhunun zuhuru, ancak nutfenin istidadına bağlıdır. Nitekim suretin, her ne kadar ayna parlatılmadan önce bulunsa da, ancak parlatıldıktan sonra görülmesi gibi...

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, "Allah Teâlâ Âdem'i kendi suretinde (yani Rahman'ın suretinde) yarattı" sözünün manasının ne olduğu sorulduğunda, cevaben denir ki: Suret, müşterek ve birkaç manaya olan bir cisimdir. Bazen şekillerin terkibine, bir kısmının bir kısmı üzerine konulmasına, terkiбинin çeşitli olmasına denir. Bu da hissedilen, anlaşılan surettir. Bazen de hissedilir olmayan manaların tertibine söylenir. Manalar da aynı şekilde: Tertip, terkip ve tenasup (uygunluk)tan müteşekkildir. Buna da *Suret* denir.

Şimdi denebilir ki: Meselenin sureti (şekli) şöyle, vâkıanın sureti şöyle, cismani ve akli ilimlerin sureti de şu şekildedir: Fakat ya yukarıda zikredilen suret meselesi? Bu akli ve manevi bir surettir. Daha önce zikrettiğimiz Allah Teâlâ'ya benzerliğe ve onunla uygunluğa işarettir. Ayrıca, zâta, sıfatlara, fiillere ve ruhun zâtının hakikatine dönüçüdür. O bizzat kaimdir. Ne ârazdır, ne cisimdir. Ne cevher gibi yer eder, ne de mekâna, cihete girer. Ne beden ve âleme bitişiktir, ne de ondan ayırır. Ne bedeninin ve âlemin içindedir, ne de onların dışındadır. Bütün bunlar, Allah'ın zâtının sıfatlarıdır. Sıfatlar da: Hay (canlı), Âlim (bilen), Kadir (kudretli), Mürid (irade sahibi), Semî (işiten), Basîr (gören), Mütakellim (konuşan) olarak yaratılmışlardır. Allah Teâlâ da aynı şekildedir.

Ruhun Bedene Yayılması

Fiillere gelince: Bunlar, irade yönünden Âdem'in fiillerinin başlangıcıdır. Eseri önce kalpte zâhir olur. Oradan, kalbin boşluğunda (içinde) latif bir buhar halinde olan hayvani (canlı) ruh vasıtasıyla yayılır. Sonra dimağa çıkar. Bundan sonra parmak uçlarına varıncaya kadar bütün âzâyâ dağılır, hareket eder. Öyle ki: Onun tesiriyle parmaklar hareket eder. Parmakların hareketiyle kalem hareket eder, kalemin hareketiyle de uç.

Böylece; hayalin hazinesinde kâğıda yazmak istediği şekil meydana gelir. Çünkü o (Âdem), o mektubun suretini önce hayalinde tasavvur etmediği müddetçe, sonradan kâğıda aktarılmasına mümkün olmaz.

Allah Teâlâ'nın fiillerini ve melâike vasıtasıyla yıldızları, semavatı hareket ettirerek, yeryüzünde canlıları ve bitkileri nasıl vücuda getirdiğini bilen kimse, hem Âdem'in kendi âlemindeki tasarrufunun, Halik Teâlâ'nın büyük âlemdeki, kâinattaki, tasarrufuna benzediğini, ve hem de Resûlullah'ın: "Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı" sözünün manasını anlar.

Halk ve İcad'ın Farkı

Denirse ki: Ruhlar bedenlerle beraber yaratıldığı halde, Resûlullah'ın:

"Allah ruhları cesetlerin yaratılmasından iki bin yıl önce yaratmıştır," sözü ile, "Ben yaratılışça peygamberlerin ilkiyim. Peygamberlikçe de sonuncusuyum. Ben nebiyken Âdem, su ile çamur arasında bir halde bulunmaktaydı,"

sözünün manası nedir?

Hakikat şu ki: Bunların hiçbirisinde ruhun kadim olduğuna dair bir delil yoktur. Fakat, "Ben yaratılışça peygamberlerin ilkiyim..." sözünün zâhiri manasına göre, onun varlığının cesedinden önce yaratıldığına delalet ihtimali mevcuttur. Zâhiri olmayan manası ise bellidir. Tevili, açıklaması da mümkündür. Fakat kati delil, zâhire meyletmez. Bilakis zâhirin teviline hükmetmede kullanılır. Nitekim Allah Teâlâ hakkındaki teşbihin zâhirlerinde olduğu gibi.

"Allah Teâlâ ruhları cesetlerden iki bin yıl önce yarattı..."

sözüne gelince: Buradaki ruhlardan maksat, melâikenin ruhlardır. Cesetlerden maksat da, Arş, kürsi, semavat, yıldızlar topluluğu, hava, su, yeryüzü gibi âlemlerin cesedi, bünyesidir.

"Ben yaratılışça peygamberlerin ilkiyim" sözüne gelince: Buradaki yaradılışça (halkça) kelimesi, takdir manasınadır. İcad (yaratıp vücut verme) manasına değildir. Çünkü Resûlullah Sallallahü Aleyhi Vesellem, anneleri tarafından dünyaya getirilmeden önce mevcut ve yaratılış değildi. Fakat gayeler ve kemaller takdir hususunda önce, varlık hususunda sonradır. Zira Allah Teâlâ ilâhi meseleleri, hadisleri, kendi ilmüne uygun olarak önce *Levhi Mahfuz*'da takdir eder, şekillendirir.

Buraya kadar şayet varlığın iki şeklini de anladıysan, Resûlullah'ın varlığının Âdem'in varlığından önce, yani gözle görülen varlık değil de ilk takdir edilen varlıktan önce olduğunu da anlamış olursun.

Bu, ruh hakkındaki son sözdür.

Bu mevzuda doğruyu bilen Allah'tır.

(İmamı Gazali Hz., *Ravzatüt Talibin: Tasavvufun Esasları*'ndan.)

HERMETİZM: ZAMANININ MADDİ VE MANEVİ ÜNİVERSİTESİ

(Hermetizm, tasavvuf ve riyazetin giriş kapısıdır. Yedi nefis mertebesi, burada anlatılmıştır.)

Hermetizm dini, insanlık tarihinde büyük bir öneme haizdir. Hiçbir dinde böyle esrarengiz merasimler ve böyle uzun yıllar süren ilmi araştırmalar yoktur. Birçok dinler Hermetizm'den çok şeyler almışlardır. Ehramlar diyarı Mısır, insanlığın bir tefekkür merkezi olmuştur.

Mısırlılarda Tot, ve Yunanlılarda Hermes, önce bir peygamber, sonra bir ilâh olarak tanınmıştır. Onun Hazreti İdris olduğunu söylemektedirler. (Yahudilerde Enok adıyla bilinir.) Eğer Hz. İdris ise, mukaddes kitaplara göre peygamberdir. Ona vahiy sureti ile mukaddes kitap gelmemiştir, fakat fikirleri bakımından çok önemlidir.

Din uğruna yapılan Hermetizm merasimleri, hiçbir dinde görülmemiştir. Hermes (Tot)'tan sonra Mısırlıların dini inancı, Vahdaniyet olmuştu. Yani tek Allah'a inanıyorlardı. Bunların dini itikatlarına göre dünya yaratılmazdan önce her şeyin ruhu bir deniz, bir boşluk içinde dönmekteydi. Tanrı'nın ruhu bu boşluğa nüfuz etmiş, her şeyi yaratmıştır. Yeri göğü yaratmış kendisi ise yaratılmamıştır.

Allahın vücudu ebedi ve bütün kâinata şamil idi. Kainat, Cenabı Hak'kın azametini ufak bir numune idi. Cenabı Hak, her yerde hazır ve nazırdı.

Mısırlıların inanışlarına göre Cenabı Hak birdi, fakat şahsiyeti çeşitli idi. Cenabı Hak her şeyde ayrı adlarla anılmaktaydı. En büyük İlâhları Oziris idi. Eşi de İzis'di. Mısırlılar, insanların öldükten sonra dirileceklerine de inanıyorlardı. Ruhlar Oziris'in huzurunda muhakeme edilecekti. İnsanların dünyada yaptıkları işler, adalet terazisinde tartılacaktı. İşledikleri fenalıklara göre ceza görecektlerdi. Kötü insanlar akrepler ve yılanlar tarafından mahvedilecek, iyi ruhlar Oziris'in sofrasında mutlu bir hayat süreceklerdi.

Bu eski dinlerden sonra kurulan dinlerin, onlardan birçok şeyler aldığı, bu tarihi bilgilerle açıklanmaktadır. Bu sebeple dinleri mukayeseli bir şekilde incelemek, insana çok şey öğretmektedir. Mısır'da yaşamış Hz. İdris veya Hermes (Tot), peygamberler tarihi bakımından dikkate şayan bir şahsiyettir.

Hermetizm'e Giriş Merasimleri

Hermetizm dinine girmek isteyen talip, Teb veya Menfis mabetlerine giderlerdi. Talibi, muazzam ve muhteşem ibadethanede bir rahip karşıladı. Rahip bu genci

odasına alır, onun kim olduğunu, nereden geldiğini ve nerelerde tahsil ettiğini sorardı. Bu adamın zekâ ve kabiliyetini ölçerdi. Eğer yüksek ilimleri kavrayabilecek bir kabiliyette ise, orada alıkoyardı. İstidat gösteremezse mabetten çıkarırdı.

Rahip genci alarak mabedin iç avlularından geçirdikten sonra, kaya içine açılmış ve üstü açık bir geçitten geçirirdi. Burada iki taraflı sfenksler dikiliydi. Bu geçidin sonunda küçük bir ibadethane bulunmaktaydı. Burası yeraltında bulunan mezarların giriş yeri idi. Bu mabedin kapısı önünde Oziris'in insan boyunda bir heykeli vardı. Oziris oturmuş bir halde olup, dizleri üzerinde kapalı bir kitap bulunmaktaydı. Yüzünde bir örtü olan heykelin altında şunlar yazılı idi: "Hiçbir fâni, benim yüzümün örtüsünü kaldıramamıştır."

Buraya gelen rahip gence:

– Burası gizli ve mukaddes bir yerdir. Şu iki sütuna bak. Kırmızı olanı ruhun, Oziris'in nuruna yükselişini temsil eder. Siyah olanı ise, ruhun madde içinde hapsolünüşüne delalet eder. Bizim ilmimize ve inanışlarımıza talip olan her kim olursa olsun, hayatını tehlikeye koymuş demektir. Hain ve kalbi zayıf olanlar burada ya deli olurlar, yahut da ölümden kurtulamazlar. Yalnız temiz kalpli olanlar hayat bulurlar. Birçok insanlar, bu kapıdan girdikleri halde geriye dönememişlerdir. Burası öyle bir çukurdur ki, içinden ancak cesur olanlar çıkabilir. Bunun için uğrayacağın tehlikeleri iyice düşün, kendine güvenemiyorsan vazgeç. Çünkü kapı üzerine kapandıktan sonra, bir daha açılmaz.

Bu sözleri korku ile dinleyen talip, bütün cesaretini toplayarak: "Hepsine razıyım" deyince, rahip genci dış avluya çıkarır, orada duran bir hademeye teslim ederdi. Talip bu mabette bir hafta alıkonur, en sefil işler gördürülür, okunan duaları dinler, kendisine katıyyen dünya kelamı ettirilmezdi. Bir hafta çilesini burada tamamlardı.

Bundan sonra iki rahip muavini genci alırlar, mukaddes mabedin sırlarını göstermek üzere bir dehlizin önüne bırakırlardı. Artık burada talip, esrarla dolu bir âleme girişin başındaydı. Bu karanlık dehlizin gerisindeki odanın iki tarafında vücudu insan, başı hayvan olan heykellerle, aslan, boğa, avcı kuşları ve yılan heykelleri dizili idi. Meşalenin ışıkları bunları aydınlatmaktaydı. Bu korkunç geçidi bir tek söz söylemeden geçmek lâzımdı. Burada bir mumya ve insan iskeleti de bulunmaktaydı.

İki rahip muavini gence duvar içindeki bir deliği gösterirlerdi. Burası o kadar basık bir geçidin girişi idi ki, yerde sürünmeyince içine girmek mümkün değildi. Muavinlerden birisi:

– İstersen buradan geri dön. Zira kapı henüz kapanmamıştır. Geri dönebilirsin. Yoluna devam edersen geri gelemezsin, der.

Genç:

– Yoluma devam edeceğim! deyince, o zaman eline küçük bir kandil verilirdi. Derhal mukaddes mabedin kapısını gürültü ile kapatırlardı.

Ölüm İmtihanı

Genç dehlize girmek için yere diz çöküp, emekleyerek içeri girerdi. Bu anda yerin dibinden kulağına bir ses gelirdi. Bu ses:

– İlim ve kaderi emel eden deliler, burada helak olurlar!

Ses gelen dehliz öyle bir şekilde yapılmıştı ki, bu ses fasıla ile yedi defa yankılanırdı. Buna rağmen yola devam etmek lâzımdı. Bir müddet sonra dehliz genişler, fakat yokuş aşağı inilirdi. Nihayet genç bir deliğe rastgelir, bunun içinde demirden bir merdiven bulunurdu. Genç bu merdivene tırmanır, çıkardı. Son basamaktan sonra karşısına içi katranla dolu, simsiyah, korkunç bir kuyu çıkardı. Elindeki kandille bu ölüm kuyusuna bakar ve titrerdi. Bu kuyunun içine düşüp ölmek vardı. Canını kurtarmak için etrafı gözler, nihayet sol tarafta bir yarık görürdü. Burada basamaklar vardı. Burası kurtuluş yolu idi. Derhal bu basamaklardan yukarı çıkar, katran kuyusundan canını kurtarırdı. Kaya içine oyulmuş merdivenden döne döne çıktuktan sonra nihayet, tunçtan yapılmış bir kafesin önüne varırdı. Burası erkek ve kadın heykellerinin bulunduğu bir sofaya çıkardı. Duvar üzerine iki sıra nakışlar görülmekteydi. Bu resimlerin hepsi birer mecazi manaya delalet etmekteydi. Bu salonun bir yüzünde 11, diğer tarafında da 11 resim olup, güzel heykellerin ellerindeki billur fanuslar, bu resimleri aydınlatmaktaydı. Bu mukaddes salonu muhafaza eden rahip, genci görünce parmaklığı açar, onu güleryüzle karşılardı. Ve kendisine:

– Birinci çileyi mutlu olarak geçirdiniz... Sizi tebrik ederim,

der, genci salonun ortasına götürerek duvardaki mukaddes manaları izah ederdi. Bu resimlerin her birinin altında bir harf ve bir sayı vardı. 22 sembol bulunmakta idi ki, ilk 22 sırrın işareti idi. Bunlar gizli ilimlerin alfabesiydi. Bu harfler, Cenabı Hak'kın bahşettiği, kâinat sırlarının anahtarı idi. Bunlar irade ile kullanılırsa, her şeyi yapmak mümkün olurdu.

Her harf ve sayı, üçlü bir kanuna delalet ederdi. Yani *Lâhuti âlem*, *akli âlem* ve *cismani âlem*'de etkileri vardı. Örneğin 1 sayısına karşılık olan A harfi, *Lâhuti âlem*'de bütün varlıkların kaynağı olan Mutlak Varlığı; *akli âlem*'de, sayıların birliğini, kaynağını ve sentezini; fiziksel dünya olan *cismani âlem* de, bütün varlıkların başı olan ve sonsuzluğa uzanabilen Âdem'i (insanı) temsil ediyordu. Allah'a ulaşma sırrı ya da "A" sırrı, elinde asa, başında altın taç, beyaz elbise giymiş olan mabut Oziris'in şekliydi. Beyaz elbise temizliğe ve namusluluğa; asa, amirliğe; altın taç ise göğün nuruna delalet etmekteydi.

Rahip bunları gence anlatırdı. Sırları birer birer izah ederdi. Tacı göstererek:

– Hakikati meydana çıkarmak ve adaleti icra etmek için Allah'a ulaşan hür irade, daha dünyada iken ilâhi kudretten hisse alır. Bu, ruhlara ebedi mükâfattır, derdi.

Genç hayretle bu açıklamaları dinlerdi. Hakikatlerin ilk parıltılarını görmeye başlardı.

Ateş İmtihanı

Bundan sonra rahip bir kapı açar, dar ve uzun bir kubbeye girilir, buradan ilerlerken, karşısına alevler saçan bir cehennem çıkardı. Gencin bu alevler içinden geçmesi lâzımdı. Genç korkusundan titrerdi. O zaman rahip:

– Ölüm ancak zayıf ruhları kurtarabilir... Ben vaktiyle bu âlemi, bir gül bahçesinden geçer gibi geçmişim, derdi.

O anda mukaddes parmaklık kapatılırdı.

Genç, ateşe doğru ilerlerdi. Yaklaşınca görürdü ki, bu alevler, göz boyayıcı birtakım gölgelerden ibaretmiş. Ortasında bulunan bir dar yoldan geçerek bu ikinci çilesini de atlatırdı.

Su İmtihanı

Üçüncü seyahati ise, su çilesi idi. Durgun ve simsiyah bir suyun içinden geçerdı. Bu nefis renkli su, bir ışık altında parlamaktaydı. Korkmadan burayı da geçer, kurtulurdu. Fakat genç yorgun ve takatsız bir hale gelirdi.

Şehvet İmtihanı

Bu seyahat tamam olduktan sonra iki rahip karşısına çıkar, onu karanlık bir mağaraya getirirlerdi. Orada yere yumuşak bir yatak seriliydi. Mağaranın kubbesinde sönük bir tunç fanus asılıydı. Burada genci soyup yıkarlardı. Arkasına da ketenden bir elbise giydirirler, üzerine güzel kokular sürerlerdi. Ve kendisine:

– Burada rahat et, büyük rahibi bekle, derlerdi.

Yorgun genç, derhal tatlı bir uykuya dalar. Biraz sonra mağaranın sonundan şehvet verici müzik sesleri kulağına gelirdi. Uzaktan gelen harpi ve filanta sesleri, onun ruhuna tesir ederdi.

Yarı uyku halinde iken yatağının yanına bir kadın gelirdi.

Bu dünya güzeli genç kadın, şeffaf kırmızı tül den bir elbise giymiş, boynuna incilerden bir gerdanlık takmıştı. Bu güzel kadın sol elinde güllerle süslenmiş bir kadeh tutmaktaydı. Kadının parlak gözleri, ateş gibi dudakları karşısında genç titrerdi. Bu şehvet saçan güzeller güzeli kadına bakakalırdı. Bu huri niçin gelmişti? Mağarada ikisinden başka kimse yoktu. Kadın cilve yapıyor, ellerini gence uzatıyor, ona sarılıp beraberce yatmak istiyordu. Elindeki şarap kadehini gence uzatıyordu.

– Güzel yabancı genç, benden neden korkuyorsun? Sana galiplerin layık oldukları bir mükâfat olarak geldim. Çektiğin zahmetleri unutturmak için saadet kadehini getirdim. Gel sevişelim. Tatlı saatler geçirelim, diyerek yatağına oturup, cilveler yaparak onu tahrik ederdi.

Bu güzel kadının tatlı sözlerine bu genç dayanamayarak kadına sarılır, kadının çenesinden çıkan kokularla mest olup öpmeye başlarsa, güzel kadın ona elindeki kadehteki şarabı içirirdi. Kadın ile biraz oynadıktan sonra, başı dönmeye içi yanmaya başlar, derin bir uykuya dalar. Çünkü şarapta uyutucu bir madde vardı.

Güzel kadın derhal kaybolurdu. Bir müddet sonra ayak ucunda bir rahibin kaşları çatık bir halde durduğunu görür, derhal ayağına kalkardı. Rahip ona:

– İlk çileleri atlatmıştın. Ölümüne, ateşe, suya galip gelmiştin. Fakat kendi nefesine hakim olamadın. Sen ki ruhların en yüksek mertebesine sahiptin. Hislerine hakim olamayarak maddenin kuyusuna düştün. Şehvetine esir olarak yaşayan bir kimse, karanlıklar içinde yaşar. Sen, karanlığı nura tercih ettin. Öyleyse karanlıkta kal. Hayatını kurtardın, fakat hürriyetini kaybettin. Bundan böyle bu mabette, hayatının sonuna kadar esir kalacaksın. Kaçarsan öldürüleceksin, derdi.

Bu güzel kadın gencin nefisini tecrübe etmek için gönderilmişti. Eğer genç şehvetine galip gelmez, kadınla sevişirse, artık o mabette ebediyen esir yaşardı.

Eğer kadını reddederse, bu imtihanı da başarmış olurdu. O zaman ellerinde birer meşale 12 rahip gelerek genci alırlar, ilâhiler okuyarak Oziris'in bulunduğu salona getirirlerdi. Orada beyaz elbise giymiş genç rahipler, yarım daire olmuş beklemekteydi. Pek muhteşem bir şekilde aydınlatılmış olan bu mukaddes salonda, Oziris'in muazzam bir heykeli bulunmaktaydı. Göğsünde bir gül, başında 7 kaseli bir taç vardı. Oziris kolları üzerinde oğlu Horus'u tutmaktaydı. (Horus, Mısırlıların ilk mabutlarındandır. Bir doğan şeklinde tasvir edilir, doğudan geldiği söylenirdi.)

Rahibi Âzam, erguvani bir elbise giymiş olduğu halde genci kabul eder, sırları kimseye söylemeyerek itaat edeceğine dair yemin ettirirdi. Bundan sonra bu genci, kardeş sıfatıyla tebrik ederdi. Gencin buraya kadar geçirdikleri, kabul merasimiydi.

Eğitim

Bundan sonra eğitim ve ıraklık devri başlardı. Gence küçük bir oda tahsis edilirdi. Burada yatar, kalkardı. Öğretmenler tarafından kendisine dersler verilirdi. Bir Şehir kadar geniş olan ibadethane salonlarında ve avlularında dolaşabilirdi. Etrafında ehramlar, dikilitaşlar göklere yükselmekteydi. Dikilitaşların üzerinde hiyeroglif yazıları bulunmaktaydı. Gencin okuduğu dersler insanlık tarihi, mabetler, botanik, tıp, mimari ve mukaddes müzik idi.

Burası bir niversite halinde idi. Buraya en zeki gençler alınır, yüksek dereceli bir eğitime tabi tutulurdu. Medeniyet tarihindeki birçok müsbet ilimler burada meydana getirilmişti. Fizik, kimya, geometri, astronomi pek ileri gitmişti. Tabii olayların kanunları, burada bulunmuştu.

Hermetizm, bir dinden ziyade bir tefekkür merkezi idi. Allah'ın varlığı ve birliği bu eğitim vasıtası ile bilinirdi.

Buradaki gençler yalnız öğrenmekle kalmazlardı, araştırmakla da vazifeli idiler. Hepsi birer mütefekkiri idi. Onlara göre ilmin terakkisi, hakikatlerin insan ruhunda doğması ile kabul olabiliyordu. Bu ruhun yaratıcı olmasına gayret ettirirlerdi. Bu da uzun bir çalışma sayesinde kabil olabiliyordu.

Bu gençlere öğretmenleri, hiçbir Şeyde yardım etmezlerdi. Gençler bu işe Őařarlar, fakat zamanla manasını anlarılardı.

Gençlerden mutlak itaat isterlerdi. Gençlere dereceler hakkında bilgi vermezlerdi. Öğrenciler ğretmenlerine bir Şey sorarlarsa, "Bekle ve alış!" derlerdi. Birçok gençler, Őpheyeye düşerlerdi. Buraya geldiklerine pişman olurlar, bu adamların birer sihirbaz olduklarına inanırlardı. Fakat zaman geçtikçe, manevi doğuşlarla gaibe ve sırlara vâkıf olmaya başlarılardı. Genç, ibadethanenin manasını o zaman anlardı.

İnsanlık, bugünkü medeni seviyesine, bu yoldaki çalışmalar sayesinde erişmiştir. Bu ilimler, insanlığın müşterek enerjisinin malıdır. Onda hiçbir milletin hakkı yoktur. İnsan zekâsı, her çağda düşünmüş ve bulmuştur. Bu da madde âlemi ile değil, dinđ inanışlarla manevi hayatın sırlarını aramak, vahdaniyeti bulmak için çaba göstermekle olmuştur.

İnsanlığın ilk tefekkür odağı Orta Asya'da Şamanizm ile başlamış, sonra Mısır'da Hermetizm, Mezopotamya'da güneş sistemi tefekkürü ve tek Allah fikri, nihayet Çin'de ve Hint'teki dinler ile beslenmiştir.

Genç, duvardaki işaretlerin manasını anlamaya çalışırdı. Zamanla kalbinde yeni Şeyler doğmaya başlardı. ğretmenlerinden birine sorardı:

– Acaba günün birinde, Oziris'in gülünü koklamak, Oziris'in nurunu görmek nasip olacak mı?

Buna cevap olarak şöyle denirdi:

– Bu bizim elimizde değil. Hakikat verilmez. İnsan, onu kendi nefsinde bulur. Yahut bulamaz. Biz seni zorlamayız. Sen kendi kendine vasıl olmalısın. Kutsal çiçeğin açılmasını zorlama. Onun zamanı gelmişse, bir gün gelir. Çalış ve yalvar.

Genç odasına çekilir, böylelikle nice yıllar geçerdi. Düşünür, hakikati bulmaya çalışırdı. O artık Hak'ka teslim olmuş, hakikate kendini vakfetmiş olurdu.

Fetih (Açılış)

Günün birinde Rahibi Âzam bu gencin yanına gelir:

– Oğlum! Hakikatın sana açılacağı saat yaklaşıyor. Çünkü sen, kalbinin derinliklerine nüfuz ederek, orada ilâhi hayatı buldun. Temiz kalbinle, hakikate aşkınla, feragât göstererek layık olduğunu ispat ettin. Oziris'in nurunu hiçbir kimse, ölüp dirilmeden göremez. Şimdi seni yeraltında bir mezara götüreceğiz. Sakın korkma. Çünkü sen, bizdensin!

Alacakaranlıkta rahipler, ellerinde birer meşale, genci yeraltında bulunan bir odaya getirirler, orada mermerden yapılmış üstü açık bir lahitin önünde dururlardı.

Rahip:

– Hiçbir kimse ölümden kurtulamamıştır. Ölen her ruh, tekrar dirilecektir. Diri olarak bu mezara gir. Nuru bekle!

Genç bu tabuta girdikten sonra, rahipler çekilip giderlerdi. Odadaki lambayı da söndürürler, her tarafı bir karanlık kaplardı. Bu anda gencin kulağına, derinden derine bir cenaze duası gelmekteydi. Mermer tabutun soğukluğu, karanlık, sessizlik ve duanın hüznü onun üzerinde pek acı tesir ederdi. Biraz sonra karanlığın içinden parlak bir nokta belirirdi. Bu nokta yavaş yavaş yaklaşır, büyür, nihayet üç köşeli bir yıldız belirirdi. Şuaları renk renk idi. Biraz sonra bu yıldız kaybolur, bir güneş görülürdü. Biraz sonra bu nur da silinerek bunun yerine bir gonca görünürdü. Biraz sonra bu gonca çiçek açardı. Bu beyaz bir güldü, fakat yavaş yavaş kızardığı görülmekteydi. Çok geçmeden, bu gül de gözden kaybolurdu. Bir bulut hasıl olarak, muhtelif şekillere girdikten sonra bir insan olurdu. Bu, genç ve mütebessim bir kadındı. Yüzünde bir örtü bulunmaktaydı. Elinde papirüslerden yapılmış bir kitap vardı. Bu kız tabutta yatan gence yavaş yavaş yaklaşır ve ona derdi ki:

– Ben senin göze görünmez kız kardeşinim. Senin mukaddes ruhunum. Elimdeki, senin hayat kitabındır. Yazılı sayfalar senin geçmiş hayatının olayları ile doludur. Boş sayfalara ise gelecek hayatın yazılacaktır. Şimdi beni tanıdın. Ne zaman beni çağırırsan, derhal gelirim.

Bu bir *hitân* idi. Genç kalbinde hikmetin aşkını sezerdi. Tekrar dalgın uykuya huzur içinde dalar, gözlerini açtığı zaman rahipleri karşısında bulurdu. En başta başrahip bulunmaktaydı. Genci ayağa kaldırdıktan sonra, ona bir kadeh şerbet içirirdi.

– Sen artık dirildin, bizimle birlikte sofraya gel ve bize Oziris'in nuruna ettiğin seyahati anlat, der, genci yemeğe götürürlerdi. Beraberce yemek yedikten sonra, rahip genci alarak gece vakti mabedin rasathanesine çıkarır, orada kendisine Hermes-Tot'un sırlarını öğretmeye başlardı. Hermes-Tot'un miraca çıkıp, kâinatı seyretmesini ve yedi kat göğü gördüğünü anlatırdı. Orada Cenabı Hak'kı gördüğünü bildirirdi. Bu, son ders idi.

Bundan sonra genç, Hermetizm dinine girmiş olur, kâinatın sırlarını bulmak için araştırmalar yapardı. Din uğruna sarfedilen gayretler, çalışmalar ve zekânın işlemesi, insanlığa yeni şeyler kazandırdı. İlimlerin ve fenlerin gelişmesi, Allah'ı bulmak için sarfedilen bu vecdi çalışmalar sonucu olmuştur.

(Görüldüğü gibi eski Mısır'da maddi ve manevi ilimler, bir arada ele alınıyordu. Mısır'a giden Yunanlı filozof ve matematikçi Pitagor, bu kutsal ilmi Yunan diyarına getirdi ve kurduğu okulda öğretti.

Pitagor'dan sonra maddi ve manevi ilimler, birbirinden koptu. Matematik, fizik, astronomi vs. bilimler, giderek insan ruhundan ayrı olarak ele alınmaya başladılar. Öte yandan Pitagor'un hikmet (felsefe) öğretisi, Sokrat'a, ondan Eflatun (Platon)'a, ondan da Aristo'ya geçti. Bilindiği gibi Eflatun, bütün Batı felsefesinin babası sayılır. Ancak felsefenin de manevi tarafı, bin yıllar içinde kayboldu. Maddi ve manevi ilimler, eski Mısır'daki senteze, bir daha pek ender olarak ulaşabildiler. Ancak Ruh ve Beden'i birlikte alan İslamiyet, böyle bir sentezi hedefleyebildi.)

(Édouard Schuré, *Büyük İnsiyeler*'den [Paris, 1889].)

GÜLDEN DÜŞEN YAPRAKLAR

Allah Vedud, yani "Seven" dir. Onun isimleri, istediklerini anlatır. O, isimleriyle nasıl olmamızı istediğini aydınlatır. Peygamber'imiz *Hubbu İlahi*'nin (ilâhi sevginin) *alemi nasu'*ta (insanlık âleminde) büründüğü surettir. Aşk ayetidir. Bu nedenle İslam, sevgi dinidir. Makamı muhabbet, makamı Muhammed'dir. Gayb aleminin, *alemi rububiyyet* denilen manevi semasında, Muhammed'siz bir makamdan bir makama yükselmek, Allah'a manen yaklaşmak mümkün olmadığı gibi, muhabbetsiz de mümkün değildir. Allah *Feahbebtü*: "Sevdim" buyurmuş, kâinatın ve zübdei kâinat olan insanın çamurunu Aşk şebnemiyle yoğurduğunu duyurmuştur.

Dinimiz Sevgi olmalı, Sevgi'den kaynaklanmalı, Sevgi, duygu düşünce ve davranışlarımıza egemen olmalıdır. Hayatımız burcu burcu Sevgi kokmalıdır. İbni Farid, "Allah'ım! Senin Sevgini Mezhep edindim" der, Allah'a mânen yaklaşmak için Sevgi yolunu seçtiğini söyler. Peygamber'imiz de şöyle der: "Allah'ım! Beni sevginle rızıklandır." Allah'ın sevdiklerinin şu kimseler olduğunu söyler:

- Allah'ı kullarına sevdiren,
- Allah'a kullarını sevdiren,
- Gezerken rastladıklarına yararlı öğütler veren.

O halde Din adamının hayati görevi, *Sevgi'ye hizmet etmektir*. Mabedlerin gülsuyu kokmaları yeterli değildir. Burcu burcu sevgi kokmaları gerekir.

Aşk bir derttir, fakat derman arattırdığı, dermana ulaştırdığı için, aynı zamanda dermandır, Hz. Mevlânâ'nın buyurdukları gibi, hem zehir hem de panzehirdir. Lütfa uzanan kahırlar lütuf, kahıra uzanan kahırlar ise kahırdır. Hz. Mevlânâ'ya göre "Güle yakın olan diken, gülden sayılır."

Kur'an'ı güneş, ay veya lamba ışığında okumakla yetinmek, yetmez. Müminin bir de onun ışığında kendisini okuması, tanınması, noksanlarını tamamlaması gerekir.

Kur'an'ı anlayarak okuyan uyanır, onu bilinçle yaşayan ise, Kemal'e uzanan yolda yol alır.

Kur'an ne yalnız bilmek, ne de onu bilip başkalarına bildirmek için gelmiştir. Kendimizde Allah yadigarı olarak bulunan kemal yeteneğini uyandırmak, geliştirmek, kemaline erdirmek, İnsanı Kâmil olmak; Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kemalini, yalnız satırlarda değil, sadırlarda bulmak; bu kemal ile Allah'ın yaratıklarına hizmete kendimizi adanmak, Hak'ka hizmeti halka hizmette aramak; Peygamber'imiz gibi, Allah'ın canlı cansız âlemlerine rahmet olmak için indirilmiştir. İnsan, Allah'a

olan yakınlık ve uzaklığını, sofuluğuyla değil kemaliyle, onu kendisine verilmişindeki hikmet ve amaca uygun şekilde kullanıp kullanmayışıyla ölçmelidir. Kur'an'da, Kur'an'ı yaşamayan, ondaki kemalle kemallenmeyen yerilmiş, Peygamber'imiz hakkında, "O'nun ahlakı (yani kemali) Kur'an'dı" denilmiştir.

Kutsal kitap üç çeşittir:

1. Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an (Bunların dördü de birdir, Âyâtı Kavliye'dir),
2. Kâinat Kitabı,
3. Zübdei kâinat olan, kâinat kitabının fihristi halinde yaratılan İnsan.

Bunların ayetleri, fiili ayetler veya yaratılış ayetleridir. Bunlar da Allah'ındır, Allah'tandır; suretleriyle *Lâ İlâhe*, hakikatleriyle *illallah*'tır. Varlıkları mecazidir, Allah'ın tecelli mazharı olmakla, varlıkları zâhir ve süreklidir. Allah, her an bir başka tecellidedir; mevcudat, akan bir tecelliyat deryasıdır. Allah'ı diliyle (*kâlen*) inkâr eden kişi, gerçekte (*hâlen*) tasdiktedir. İnkârı da inkâr ettiğiyle, onun yardımıyla yapar. Buna layık olmuş, layık olduğunu bulmuştur. Hidayete mazhar olmak, ona layık olmaya koşmayı gerektirir. Allah, Kur'an'da hidayet etmeyeceklerini belirtmiştir. İsteyen arar, araştıran bulur, bulan layık olur, layık olan layık olduğuna kavuşur.

Seven kimse olmak istemeyen, onu aramayan, ona layık olmaya çalışmayan bir kimsenin bulunacağını, düşünmek bile mümkün değildir. Elbette ki korku da bunun aksidir. Korku olmalı, fakat sevgiden doğmalı, onun çocuğu olmalıdır.

Allah'a ayak adımıyla değil, İlim ve İrfan adımıyla yaklaşılır. Eğer ayak adımıyla yaklaştırmaya kalkılırsa, uzaklaşılır. Derya nasıl, varlığını dalgalarında izhar ederse, Allah da varlığını yaratıklarında izhar etmektedir. Bunun için Niyazi Mısıri merhum, *Divan*'ında: "Benden görüp işiten, bildim ki ol canan imiş" demektedir. İlimsiz ibadet, bakımsız, irfansız ibadet, meyvesiz ağaca benzer. Allah, insanları, İlim ve İrfan'a dayanan kemale yükselmeleri için yaratmış, onlara özgü Saadet'i kemale katmıştır.

Her ne kadar Rabbimizi bilmek, kendimizi bilmekle mümkünse de, Rabbimizi bulmak, kendimizi aşmakla, kendimizden geçmekle mümkündür.

Hakikat yolunun cenabetliği yalnız meniyle değil, aynı zamanda benlikledir. Kendisinden "Ben" damlayan kişi, manen cünüptür. Kur'an, temiz olmayanlara bir şey vermediği gibi, o, irfan semasından da tahir olmayanların ruhlarına, bir damla irfan rahmeti damlamaz. Allah, bunun için Kur'an'da *Nahnu*: "Biz" buyurur. Bu gerçeği tek başına namaz kılarken bile *ıyyake na'büdü ve ıyyake nestaiyn* dedirtmekle duyurur. Abdestin namazdan önce olması, o manevi huzura abdestli olarak çıkılması, namazda kıraate öncelik tanınması ne anlamlıdır! Kur'an'da *Yüzekkiküm*: "Sizi arıtır" buyurulması üzerinde de durmak, bu arıtmayı maddi tabir gibi almamak, nefsanî duygu, düşünce ve davranışları da buraya katmak gerekir.

Allah'ın değer ölçüsü, Takva'dır. Bu kelime gerçekte bütün İslam'ı içine alır. Dört derecesi vardır. İlk derecesi, kendimizi Kitabullah olarak görmek, tanımak; Kitabullah gibi korumaktır. Kirletmekten, gölgelemekten sakınmaktır.

"Padişah konmaz saraya, hane mamur olmadan" derler.

Allah padişahlığı istememiş, İslam da dünya padişahlığına yer vermemiştir. Padişahlık Emevilerden gelmedir. Peygamber, "Ben padişah değilim!" diyerek padişahlığı nefretle reddetmiştir. Bunun için ben bu sözü şöyle söylerim: "Allah'a layık görülmez, Gönül, temiz olmadan." Allah, gönüllerin mamur olmasını beklemez. Kırık, kendisine muhtaç, viran gönüllere meyleder, oraları mamur eder. Ona mamur gönüller değil, viran gönüller muhtaçtır.

Allah'ın, insanları *Beytullah* diye adlandırılan evine çağırması; ev sahibini hatırlamaları; O'na yaklaşmanın yoluna koyulmaları içindir. Ev sahibini bulamayanın evi bulmasında ne yarar olur? Marifet, evi değil, o evin sahibini ziyarettir.

Evini ziyaret maddi güçle, ev sahibini ziyaret manevi güçle olur. Birincisinde çöl, ikincisinde nefis aşılır, benlikten uzaklaşılır.

Hac, vuslatı hatırlatır, onu hacıya anlatırsa, hac yerini bulur. Hacı o zaman, o ibadetteki manayı ve yararı tam olarak bulur.

Putu tapanlar da gerçekte Allah'a tapmışlardır, çünkü Allah her yerde hazır ve nazırdır. Fakat onlar Allah'ı puta tahsis ettikleri, surette kaldıkları için, niyet ve kasıtlarından ötürü günahkârdır. Zavallılar sureti aşamamış, Hak'ka ulaşamamışlardır.

Kâbe'nin sırrını çözen için, her zerre Beytullah'tır. Allah her yerededir. Halik'i gören mahluku görmezmiş, mahluku gören de Halik'i görmezmiş. En iyisi, Halik'i mahlukta, mahluku Halik'te temaşa etmek; *Mecmâül Bahreyn* (iki denizin birleştiği yer) ne imiş, bunu anlamak; bunları birbirine karıştırmamakmış. Derya olduğunu bilmek, fakat dalga olduğunu da asla unutmamakmış.

Kar nasıl güneşte erirse, benlik de *İstiğrak*'ta erir. İnsan namazda kendisinden geçtiği derecede namaz kılmış olur. Benlik, manevi cenabetlik sayıldığına göre, insanı Allah'ın manevi huzurunda, bu halden arıtan manevi guslün suyuna, *İstiğrak* (Allah'ta olmanın manevi hazzıyla kendinden geçmek) denir. Ve namaz *İstiğrak*'tır, *istiğrak* olmalıdır denilebilir. Onu gerçek yüzüyle gören, gerçek manasıyla tanıyanlar, onun yalnız bedenle değil, gönülle de eda edilmesi gerektiğine inananlar tarafından, böyle eda edilir.

İslam bir *Tevhid* tarlasıdır. *Tevhid* tarlasında *Benlik* otu boy vermez. Benlikle yapılan ibadetten, işten hayır gelmez. *Tevhid*'i yaşayanda, şikayet asla duyulmaz ve görülmez.

Hak'kın sevdiği kuluna uzanan eli, muhabbet; onu kendisine çekmesi cezbe ve marifet; kavuşturması ise, vuslattır. İnsana özgü mutluluk, kemalle yükselerek erişilen vuslattır.

Ayrılık, Cennet'te de olsa, orasını seven için Cehennem'e döndürür. Ayrılık diyarı, sevene Cennet olmaz.

İnsanın dertlerinin kaynağı olan derdinin devası, rızıkta değil, Rezzak'tadır. Bunun için yemeğe başlanırken besmele çekilir. Rezzak'tan gafilane yenen yemeğe, zehir dense yeridir.

Vahdet Ehli, feyiz çeşmesine koşan değil, feyiz deryasına ulaşandır.

Allah'la insan, deniz ve dalga gibidir. Bunların arasına nasıl girilir? Ve nasıl, bunların arasında yol olmalı denir? Bu yol nereye yerleştirilir?

Tokmak, o evin tokmağıdır. Fakat dışarıda olan, evin içinden ve içindekinden haberdar değildir. Onun gibi İslam'ın görünüşünde kalan kişi, evet İslam'dır, fakat kapı tokmağı gibi, İslam'da olandan haberdar değildir. Manaya yükselememiştir.

Haceri Esved gibi olmayan, elinin öpülmesinden gurur duyan, elini öptürmemelidir.

Bir mümin, Kur'an'da Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kemalinde kendisini bulabildiği derecede, İslam ve Allah'a yakındır. İslam'lık, Muhammediyyet'i giyinmektir, Muhammed'leşmektir, yani O'nun kemalinin varisi olmak, o kemalden gerektiği kadar nasibini almaktır.

Diğer bir bakımdan İslam, Peygamber'imiz gibi Gönül aynasını Allah'a sevgiyle arz etmek, bu aynada O'nu bulmaktır. Allah'ın evi olmaktır.

Tecelli olduğunu, onunla oluştuğunu bildiği halde tecellide kalan, Hanif'liğe ulaşamaz. Tecelliyi aşan, tecelli edene kavuşan ulaşır. Onun bakışları pencerede takılıp kalmaz. O, halktan değil, Hak'tan görür.

İnsanın başkalarında aradığı, kendisinde olandır.

Âşık'ta, maşukundan başkasına bakacak göz, döndürecek yüz, söyleyecek söz umanlar, Aşk'ı tanımayanlardır, Aşk onun hayatı, sevgilisi ise hayat kaynağıdır. Ondan bir an ayrılamaz. Peygamber'imiz şöyle dua etti: "Rabbim! Beni bir göz açıp kapayıncaya kadar olsun, nefsimi bırakma (Gaflete kaptırma)."

Allah'ın sevdikleri, O'nu sevenlerdir. Allah'ın hoşnut oldukları, O'ndan hoşnut olanlardır. Hoşnut olmadıkları ise, O'nun takdirinden şikayet edenlerdir.

Hangi dini mezhepten olurlarsa olsunlar, Allah'ın sevdikleri kişiler, aynı mezheptendir. Bence *Fırkai Naciye* (kurtulmuşlar zümresi) bunlardır. Çünkü Allah, sevmediğine kendisini sevdirmez. O halde bunlar, Allah'ın sevdikleridir.

Tevhid dinine Tefrik sokanlara, Tefrik Ehli olanlara, eyvahlar olsun. Bir kadını seven erkekler, bir erkeği seven kadınlar, birbirlerini dövmek için köşebaşı beklerler. Allah'ı sevenler ise birbirlerini kucaklamak için köşebaşı beklerler. Bunun için Tevhid'e sevgiyle yükselinir.

Lâ ile illâ; Teşbih ile Tenzih v.s. birbirlerinin zıddı oldukları halde, İslam bu zıddları birleştirerek bunlardan Tevhid'i çıkarmıştır. İman'ın koşullarında Peygamber'leri, Kitapları birleştirip onlara yer vermiştir. Bu dinde nasıl Tefrik'e yer bulunur? İşte Hz. Mevlâna'nın, eserini Mesnevi tarzında yazmak ve adına *Mesnevi* demekle, *Mesnevi ma dükkânı vahdetest*: "Mesnevi'miz vahdet dükkânıdır" demekle anlatmak istediği budur. Mesnevi tarzında, ikilikte birlik, şekil ayrılığında mana birliği vardır. Zıtlar, cem olmuştur. İki mısra bir beyti manasıyla oluşturmuş, tamamlamış, onda el-ele vermiştir. Bu, kâinattaki sırrı açıklamaktır. Ondan ders almaktır.

Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in *Miraç*'ta yükseldiği, Hz. İsa'nın ve diğer Peygamber'lerin katettiği sema, bu üstümüzdeki maddi sema değil, *gayb aleminin manevi semasıdır*, Rububiyyet semasıdır. Allah'la kul arasındaki, Halik'le mahluk arasındaki semadır. Bu semadan, durmadan duraklamadan Hikmet yağar. İrfan dersanesi ve tekâmül yurdu, Allah'ın üniversitesi olan bu âleme, *alemi nasut'a* dersler verilir, gönderilir. Şu kişiler bunlardan yararlanamaz: a) Dünyaya gaflet gözüyle bakan, midesi açısından tavukça bakan ve burayı yalnız yemlik olarak gören, b) Benlikte kalıp ilmîni, zühdünü, ibadetini, kendisine perde yapan, c) Allah'a hüsnü zanda değil, sui (kötü) zanda bulunan, d) Gönlünü Allah'a yöneltmeyen, onun kapılarını, Halik'e kapayan.

Peygamber'imize göre İslam âlimleri, İsrailoğullarının peygamberleri gibidir. Ancak böyle olanlara İslam âlimi denir. Süleyman Peygamber kuş dilini bilirmiş. İslam arifleri, kuştan konuşanı ve dilini bilirler.

İslam, anlamsız bir şekil yığıcı, mahsulsüz tarla gibi değildir. Bu dinde ibadetler, bir bakıma ikiye ayrılır: a) Kazası mümkün olan ibadetler: Namaz, oruç, zekat, hac gibi. b) Kazası mümkün olmayan ibadetler: Kendimize, ailemize, milletimize, vatanımıza, devletimize, İslam ve insanlığımıza düşen görevleri aşkla, şevkle, şuurla, bilinçle, yerinde ve zamanında yerine getirmek; yükümlülüğümüzün gereklerini tam olarak yapmak.

Yaptığımız kazası mümkün olan ibadetlerin Allah katında kabul olup olmadığını, kazası mümkün olmayan ibadetlerimizden anlamalıyız. Kendisine, ailesine, vatanına, milletine, devletine, İslam ve İnsanlık âlemine yararlı olmayan, hele zararlı olan insanın,

gece kâim (namazda), gündüz sâim (oruçlu) olsa bile, Cennet'e lâıyk olmayacağına yürekten inanmalıyız. İslam'ı, ve Cennet'i gölgelemekten kaçınmalıyız.

Camilerin toplum hayatımızdaki yerini ve değerini de, bizleri kazası mümkün olmayan ibadetlere yükseltip yükseltmemesiyle ölçmeliyiz. Yükseltmeyen cami ve mescidin fonksiyonunu kaybetmiş olduğunu kabul etmeli, hemen onun içindeki vaiz ve hatibin değiştirilmesini ilgililerden talep etmeli, camiye diriltmeli, rayına oturtmalıyız. Onu *camı*, yani "toplayıp birleştirici" kılmalı, bizi birbirimize düşürmeye, aramıza nifak sokmaya çalışan vaiz veya hatibin bulunduğu camiden uzaklaşmalıyız. Çocuklarımızı da ondan korumalıyız. Çünkü ağızdan zehirleneni kurtarmak kolay, kulaktan zehirleneni kurtarmak ise zordur.

Bağırına ağlayarak düştüğümüz bu dünyadan gülümseyerek gidebilen, bu âlemin bütün kârını süpürüp götürmüştür. Bu bahtiyarlığa, kazası mümkün olan ibadetlerle kazası mümkün olmayan ibadetleri, hakkıyla edaya yükselenler ararlar.

"Amme menfaati, şahıs menfaatinden üstündür." Yani gerçek insan ve müslüman, toplumun yararını kendi yararından üstün tutan, ona zarar vermekten titizlikle kaçınandır. Buhari'de şöyle buyrulur: "Bir gece nöbet beklemek, geceleri namaz, gündüzleri oruçla geçen bin gecedden hayırlıdır." (Bu noktada "Hattı müdafaa yok, sathı müdafaa var" sözü hatırlanmalı, bu gerçeğe o açıdan bakılmalı ve bu gerçek o açıdan tanınmalıdır.)

Çok güç oluşan, münbit toprak tabakası hafriyatta çıkarıldığında, onun yararlı bir yere tahsisi ispat edilmedikçe, Almanların ev yaptıran kişiye iskân raporu vermedikleri; o kişiye "Vatan yalnız sınırlardaki topraklar değil, bütün topraklarımızdır" denildiği söylenir. Ne güzel bir davranış.

Peygamber'imiz savaşlarda sakınca gördüğünde oruç tutmaz, bozar ve Ashaba da bozdururdu. Ebu Talha kahramanların en güzidelerindendi; düşmana karşı güçlü olmak için savaşa oruçlu olarak çıkmazdı. Peygamber'imizin vefatından sonra İslam'lar güçlendiklerinden, dâima oruçlu oldu. Oruç İslâm'ın 5 koşulundan biri olduğu halde, onda insanın kişisel çıkarı olduğundan terk edilir, müslümanların yararı tercih edilirdi. Bunda müslümanlara çok değerli bir ders vardır.

İslam'da yasak olan, ırkçılıktır. Kur'an'da *Şuuben*: "Milletler" buyuruluşu, Peygamber'imizin "Milletin şerefli, ona hizmet edendir" deyişi, Milliyet'in bu kapsama girmediğini göstermektedir (ayrılığa alet edilmemek, eşitliği yaralamamak kaydıyla.).

İslam, kendimize, ailemize, vatanımıza, milletimize, devletimize, İslam ve insanlığımıza zararlı şekilde tefsir edilemez. Çünkü bu din, bunların hiçbirine zarar vermek için gelmemiştir. Ayrıca hiç kimse bu dine, bunlara zararı dokunsun diye girmemiştir ve giremez. Yararlı tefsir hatalı bile olsa, niyet temiz olduğundan; ameller niyetlere göre değerlendirileceğinden; sevaplar günahları gidereceğinden ötürü, o kişiye bundan bir zarar düşünülemez. Cennet, bunlara zararlı olanların yeri değil, yararlı olanların yeridir.

İLÂHİ AŞK

1. İlâhi Sevgi

İlâhi sevgide Allah bizi, hem bizim için, hem Kendisi için sever. Allah'ın, Kendi için bize duyduğu sevgi şu kudsî hadiste ifade edilmektedir: "Ben bir gizli hazineydim; bilinmek istedim ve kendimden kendime muhabbet ederek mahlukatı yarattım. Sonra onlara Kendimi tanıttım; onlar da Beni tanıdılar." Demek ki Allah bizi, O'nu tanıyalım diye, Kendisi için yaratmıştır. Şu ayet bunu çok iyi belirtmektedir: "Ben cinleri ve insanları ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım" (Zariyat, 51:56). Neticede, Allah bizi sadece Kendi için yaratmıştır.

Allah'ın bizim için bize duyduğu sevgiye gelince, bizim yaratılış gayemize ve tabiatımızın özüne uygun düşmeyen işlerden kurtuluşumuzu sağlayacak ve bizi mutlu edecek amelleri bize tanıtmakla, bu sevgi, ifadesini bulmaktadır.

Tesbih

Sübhan olan Allah, yaratıkları, Kendini tesbih etsinler diye yaratmıştır. Yaratıklara, O'nu tesbih etmelerini, O'na hamd ve sena etmelerini ve O'na secde etmelerini söylemiştir. Ancak bu şekilde O'nu tanıyabiliyoruz. Bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Yedi gök, yeryüzü ve bunların içinde bulunanlar O'nu tesbih ederler. O'nu övgüyle tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız..." (İsra, 17:44) Yani nasılsa o hal üzere, O'na hamd ve sena ile O'nu tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Aynı şeyin şu ayette de bildirildiğini görüyoruz: "Göklerde ve yerde olan varlıkların, kanatlarını çırparak uçan kuşların Allah'ı tesbih ettiğini görmedin mi? Onların her biri kendi duasını ve tesbihini bilmektedir" (Nur, 24:41). Her varlık kendi duasına önem vermekte, onda kararlı ve devamlı olmaktadır.

Bu ayetle Allah (selât ve selâm üzerine olsun) Hz. Peygamberimize hitap etti. Onu evrensel (küllî) tesbihe tanık yaptı, çünkü o bunu görmüştür. Ona "Görmedin mi...?" dedi, halbuki bize "Görmediniz mi?" demedi. Bunun nedeni şudur: Çünkü biz bu evrensel tesbihi görmedik, ona sadece inandık. Oysa Muhammed (selât ve selâm üzerine olsun), onu apaçık görmüştü.

Secde

Aynı şekilde, Allah, peygamberimizi her şeyin secde halinde olduğuna tanık etti ve ona şöyle hitap etti: Görmedin mi, göklerde ve yerde bulunan varlıklar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyorlar?" (Hac,

22:18) Dikkat edilirse, Allah hiçbir varlığı dışta tutmamış; göklerdeki ve yerdeki varlıkların hepsini zikretmiştir; ulvi âlemi de, süfli âlemi de zikretmiştir. Her varlığın sadece Allah'a secde etmediğine Peygamberi tanık etmiştir. Bunun için bu secde işine Allah'ın tanık yaptığı herkes ve bu secde işini gören herkes, bu hitabın muhatabı durumundadır. Bu fitri ve zati bir tesbihtir ki, yalnızca o tanıklara tecelli eder. İşte o zaman, onlar Allah'ı severler. O'nu tesbih eder, O'na hamd ve senada bulunurlar, bunları hiçbir zorunluluk olmadan, bilakis zâti bir gereklilik olarak yaparlar. Bu zâti bir ibadettir ki, Allah o kimseleri Kendisine ait istihkak hükmüyle, o ibadetin içine yerleştirmiştir.

Keşf ehli hakkında da aynı şeyi söylemiştir. İnsanların çoğu, yani akıl sahibi her insan buna muhataptır: "Allah'ın yarattığı şeylere bakmıyorlar mı? Gölgeleleri sağdan ve soldan sürünerek Allah'a secde etmektedir. Onlar Allah'a kullukta asla büyüklenmezler, daima O'na boyun eğler" (Nahl, 16:48). İşte göze görünebilen en güzel nimet budur. Sonra, gölgelerin bu şekilde sağa ve sola uzanmasının da, O'nun Celali karşısında bir saygı ve küçüklük işareti olarak Allah'a secde hali olduğunu, gene Allah haber vermektedir. Bu nedenle "onlar asla büyüklenemezler ve daima O'na boyun eğler" demiştir. Böylece, boyun eğerek Allah'a secde etsinler diye, Allah onları akıllılıkla nitelendirmiştir. Bu ayetin devamındaki ayet ise, bu ayetin bir tamamlayıcısı durumundadır. Şöyle ki: "Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler Allah'a secde ederler" (Nahl, 16:49). (Canlılar, yani yeryüzünde yaşayan, yürüyen ve sürünen varlıklar ve gök ehli, ayrıca ne gökte ne yerde olan melekler.) Sonra, bu ayet şöyle bitiyor: "Onlar asla büyüklenmezler." (Nahl, 16:49). Yani Rab'lerine ibadet etmemelik etmezler. Sonra, Allah onları şöyle nitelemektedir: "Üstlerinden, Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredilene yaparlar" (Nahl, 16:50). Allah, onlara, "korkma" vasfını yüklemektedir, böylelikle, onların kime secde ettiklerini bildiklerini, bize göstermek istemektedir. Daha sonra Allah yine onları "Kendisine boyun eğmiş" ve "kendilerine emredilene yaparlar" şeklinde vafeder. Sonra da "Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmezler ve emredildikleri şeyi yaparlar" (Tahrir, 66:6) şeklinde anlatır. Bir başka ayette ise şöyle buyuruyor: "Rabbinin yanında bulunanlar, melekler, gece ve gündüz O'nu tesbih ederler ve onlar bundan hiç usanmazlar" (Fussilet, 41:38), yani canları hiç sıkılmaz.

Bütün bunlar gösteriyor ki, bütünüyle âlem şühûd ve ibadet makamındadır. Ancak, düşünme yeteneği olan varlıkların durumu farklıdır. Bu varlıklar, konuşma yeteneği olan insanlar ve cinlerdir. Bunların vücut durumları bakımından değil, ruh durumları bakımından özellikleri vardır. Çünkü bunların şekilleri de, Allah'ı tesbih etme ve O'na secde etmede, kâinattaki öteki varlıkların şekilleri gibidir. Bedenin bütün âzâları O'nun tesbitini dile getirir. Görmüyor musun, kendilerine müsahhar kılınmış nefisler üzerine Kıyamet gününde derileri, elleri, ayakları, dilleri, kulakları, gözleri ve öteki bütün âzâları şahitlik yapacaklardır (Nur, 24:24). "Ve hüküm, o yüce ve büyük Allah'ındır." (Mümin, 40:12)

Demek ki, bütün bunlar Allah'ın Kendisi için bize gösterdiği sevginin hükmüdür. Öyleyse, kim O'na vefalı davranırsa, Allah o kimseyi ödüllendirir; kim de vefasızlık ederse, onu cezalandırır. *Öyleyse Allah, Kendini sever. Kendinin yüceltilmesini, Kendine hamd ve sena edilmesini ister.*

Allah'ın İhsanı

Allah'ın bizim için, bize duyduğu sevgiye gelince, hiç kuşkusuz Allah onu bize, hem bu dünyadaki, hem de öte dünyadaki iyiliğimiz için tanımıştır. Kendisini tanıyıp bilmemiz ve O'ndan habersiz kalmamız için, Kendisini tanıtacak delilleri bize göstermiştir. Ayrıca, O'nu tanıdıktan sonra, içinde dolaştığımız ve sahip olduğumuz her nimetin ancak O'nun bir nimeti olduğu ve ancak O'na mal edilebileceği hususunda elimizde deliller varken, ifratlara kaçmamıza rağmen O bize rızık vermekte ve bizi nimetlere boğmaktadır. Ayrıca, o nimetler içerisinde yaşayalım, daima huzur ve rahat içerisinde olalım diye, sırf bizim için yaratmıştır onları. Bu eksiksiz ihsanın ardından O'na şükretmedik. Oysa akıl, nimet verene şükretmeyi gerektirir. Ayrıca biliyoruz ki, Allah'tan başka ihsan edici yoktur.

Bize bilmediklerimizi öğretmek ve bizi eğitmek amacıyla, Kendi katından bize bir peygamber göndermesi de O'nun ihsanındandır. Böylece Allah, Kendi hakkında bilmemiz gerekenleri bize öğretti. Kendi mutluluğumuza ulaştıracak yolu bize gösterdi. O yolu bize açıkça gösterdi. İsyana sürükleyici işlerden bizi korudu, sakındırdı. Ahlaki düşüşlerden ve kötülüklerden, alçaklıklardan kaçınmamızı sağladı.

Sonra Hz. Peygamberin doğruluğunu gösteren delilleri de bize bildirdi. Çok açık deliller getirdi bize. Kalplerimize iman nurunu yerleştirdi ve onu bizlere sevdirdi. Onu kalplerimizde süsledi. Bize küfrü, fıskı ve isyanı çirkin gösterdi (Hucurat, 49:7). Biz de buna iman ettik ve bunu tasdik ettik.

Sonra, tevfiğiyle bize iyilikte bulundu. Bizden Kendisini sevmemizi istedi, rızasını kazanmamızı istedi. Eğer bizi sevmeseydi, bütün bunların hiçbiri olmazdı. Bunu bize açıkça bildirdi. Ayrıca, rahmetinin gazabını geçtiğini bildirdi. Bedbaht olan şâki bedbahtlık yapsa bile, Allah'ın rahmetinin, inayetinin, ve mahlukatın akibetlerinde etkili olan asli muhabbetinin kapsamına gireceğini bize bildirdi. Aynı şekilde, sevginin (muhabbetin) en temel esas olduğunu, İlahi Kelam'ın hak olduğunu, ayrıca rahmetinin evrensel olduğunu bize bildirdi.

Şirk

Bu dünya evi, Alim ve Aziz Allah'ın takdir ettiği ölçüde, tutarsız gerçeklerle ve perdelerle örtülüdür. Allah öte dünyayı yaratmış ve bizi oraya doğru götürmektedir.

Yalancı iddiaların, sahte davaların kabul edilmediği yurttur orası. Allah orada, bütün varlıklara Rab olduğunu kabul ettirmiştir. Daha bir avuç toprak halindeyken, Âdem'in böğründen gelen insanoğulları da O'nun Rabliğini kabul etmişlerdir (Araf, 7:172). Demek ki, bu dünya hayatı iki uç nokta arasında bir ara noktadır: Tevhid noktası ve O'nun Rabliğini tanıma noktası. İşte bu ara noktadadır ki, Allah'ın varlığı kabul edilmesine rağmen, "şirk" vaki oluyor, yani O'na ortak koşuluyor. İşte bu ara nokta, böylece tutarsız oluyor.

Bu nedenle, "Allah'ın dışında kendilerine Rabler edinenler, 'Biz onlara, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsın diye ibadet ediyoruz' derler" (Zümer, 39:3). Böylece kendi şirklerinde, Allahü Teâlâ'ya, güya azamet, büyüklük nispet etmektedirler. Kaldı ki, kendi toplumu içerisinde, "büyüklük" (kibriya) ve "otorite" (ceberut) sıfatlarıyla arzı endam eden herkesin "kalbini mühürlediğini", gene Allah haber vermektedir. Fakat Allah bu mühürü onların kalplerine, bir yardım işareti olarak koymadı, çünkü onlar kesin olarak, kendi nefislerini bu mühürle alçalmış ve aşağılanmış buldular. Dolayısıyla o yaratıkta büyüklük sıfatı görülse bile, Allah'a ait olan büyüklük asla bir yaratığın kalbine girmez, çünkü bu durum mektupsuz bir zarfa benzer, yani içi olmayan dış gibidir, ki bu mümkün değildir.

Bütün bunlar nihai sonuç mutluluk olsun diye, Allah'ın yaratıklara duyduğu rahmet ve muhabbetten kaynaklanmaktadır.

Arınma

Bu ara nokta zayıflayınca ve kendisini çevreleyen iki taraf kuvvetlenince, bu ara nokta sonunda iyice boşalır ve küçülür. Onu çevreleyen iki taraf ise dolar ve büyür. Öyle ki, Allah bu iki tarafı, ora sakinleri için nimetlerle doldurur. Ora sakinlerinin, mutluluğa ve nimete tertemiz olarak kavuşmaları için Allah, kendilerini, bu dünyada hak ettikleri azaptan temizleyip kurtardıktan sonra, onlar, o nimetlerden bol bol yararlanırlar.

Bir insanı öldürdüğü için öldürülen insanın durumunu görmüyor musun? Öldürdüğü kişiye karşılık olarak, kendisini nasıl temizliyor bu ölüm. Böylece kılıç, onun günahına kefarettir oluyor.

İşte, bu dünyada Allah'ın bildirdiği cezaların uygulanması, müminler için bir temizlenmedir. Hatta bir pire ısırması ya da bir diken batması bile bu kabildendir.

Burada şunu belirtelim: Başka varlıklar topluluğu da vardır ki, temizlenmeleri için kendilerine, cehennemde, öte dünya cezaları uygulanır. Sonra cehennemden çıkmaları gerekmiyorsa dahi, Allah'ın muhabbetinin yardımıyla cehennemde kendilerine merhamet edilir (Hud, 11:107).

Görülüyor ki, Allah'ın kullarını sevmesinin ne başı vardır, ne de sonu. Çünkü O, ne *hadis* (sonradan) olmayı ne de *araz* (başka kaynaktan) olmayı kabul eder. Fakat Allah'ın kulları için duyduğu muhabbetin özü, sonu olmayan bir süreç içinde, ilkiyle ve sonuyla, yaratılışlarındaki ilkenin (*mebde*) özüdür. Bu nedenle Allah'ın onlara duyduğu sevginin oranı, nerede olurlarsa olsunlar, ister yokluk: adem halinde, ister varlık: vücut halinde olsunlar, kendileriyle birlikte olan O'nun varoluşunun (*keymunet*) oranıdır; tıpkı Allah'ın onların adem hallerinde, vücut hallerinde de onlarla beraber oluşu gibi. Çünkü onlar kendilerini sürekli seyreden ve sürekli seven Allah tarafından bilinirler.

Daha önce Allah'ın sahip olmadığı yeni bir hüküm, yeni bir ilke kesinlikle O'na atfedilemez. O önceden ne ise, her an odur. Allah yaratıklarını her an sevmektedir, tıpkı onları her an bildiği ve gördüğü gibi. Dolayısıyla "Ben bir gizli hazineyim, bilinmek istedim..." sözüyle, bütün bunların kendi içinde nasıl bir şey olduğunu, Allahü Teâlâ, Kendi Celal'ine uygun düştüğü gibi anlatmaktadır bize. Çünkü Allah akılla, ancak Fail (Yapan) ve Halik (Yaratan) olarak kavranılabilir.

Yaratış

Allah tarafından bilinen her öz (*ayn*), aslında bir *madum*'dur, yani gizli güç halinde vardır. Allah onları var etmeyi sever ve ister. O zaman o öz için bir varlık (vücut) yaratır, hatta o öz içinde bir varlık yaratır, yani o özü varlık giysisiyle giydirir. Böylece o öz, var olur. Sonra bir başka öz var olur. Sonra, bir başka öz. Kesintisiz ve aralıksız bir süreç içinde, ta Hak'kın ilkiğine kanıt olan ilk varlıktan beri, bu böylece devam eder gider... Demek ki, önce tekilerde, sonra cinslerde ve türlerde, başka bir varoluş değil, aksine sürekli bir varoluş görülür.

Bu dünyanın da bir gayesi ve bir sonu vardır ama, yaratılmışlar içinde insanın, nihayeti öte dünyaya çıkan özel bir gayesi ve varoluşu vardır. O halde, varlıklar ötedünyada yeniden doğmuş olurlar ve onların ötedünyadaki varoluşlarının bir sonu yoktur, çünkü *mümkün* varlıklar için bir son söz konusu değildir. Onların ebediliği daimdir, yani sonları yoktur, tıpkı Hak'kın ezeli oluşu gibi. Hak sabittir, değişmezdir, zorunludur (*vacib*). O'nun varlığının Evveli, ilk ilkesi yoktur. Kullarına duyduğu muhabbetin de bir evveli yoktur. Sübhanallah! Ancak sevgilinin yanında aşkın zikredilmesi, aşkın kendisi değil de aşkın ilâhi anlatımı sırasında olur.

Allah Kelamı

Kur'an, Allah kelamıdır. Mütakellim daima Allah'tır, yani konuşan hep Allah'tır. Bununla birlikte, O, sadece Kendini tanıtmak için konuşur, şöyle ki: "Rablerinden

kendilerine gelen yeni bir uyarı, bir zikir yok ki, onu eğlenerek dinlemesinler!" (Enbiya, 21:2). Bu zikir, bu uyarı sadece bizde yenidir, yoksa Allah'ta yeni değildir. Çünkü o zikir, Seyyidimiz, Melikimiz, Sahibimiz ve rızık vericimiz olan Allah'tan gelmektedir. "Rahman'dan onlara gelen yeni bir zikir sadece bizim açımızdan yenidir, yoksa Rahman açısından yeni değildir; çünkü rahmet, nimet ve ihsan, hem başlangıçta, hem de sondadır. *El İtyan*'da belirtildiğine göre, Kendi hakkında gerekli bilgileri bize öğretmek için, bu ilâhi zikir, Şakî isimlerden değil, tersine Rab ya da Rahman isimlerinden gelmektedir.

İlâhi Sevgi – Ek

İnsanın Allah'ı Sevmesi

Bu bizim Allah'ı sevme durumumuzdur, yani: *Biz Allah'ı seviyoruz*. Bununla ilgili olarak Allah şöyle buyuruyor: "O onları sever, onlar da O'nu severler" (Maide, 5:54). Bununla birlikte, bize özgü olan sevgi, aynı nitelikte değildir.

Bize özgü olan sevgi, hakikatimizin ona verdiği özellik bakımından ikiye ayrılır: Birine ruhani sevgi, ötekine tabii sevgi denir. Bizim Allah'a duyduğumuz sevgi, bu iki sevgiyle birliktedir. Fakat bu, tasavvur edilmesi, anlaşılması ve kavranılması çok zor olan bir konudur, çünkü herkese, bu konuya müteallik işlerde aynı ilim verilmemiştir ve yine herkes, bu konuda Allah'tan gelen haberlere inanma konusunda aynı değildir. Bu nedenle Allah, Hz. Peygamberi (selat ve selam üzerine olsun) öyle bir ödülle ödüllendirmiştir ki, bunun ifadesi şu ayettedir: "İşte sana da böyle Emr'imizden gelen bir ruh vahyettik... Biz onu, vahyettiğimiz o kitabı, bir nur yaptık. Kullanımızdan dilediğimizi onunla hidayete erdiriyoruz. Ve sen hiç kuşkusuz, doğru yola götürürsün" (Şura, 42:52). Demek ki biz de, Allah'ın hidayete erdirmek istediği kullardanız. Allah'a sonsuz hamd olsun!

Sevgiyle İlgili Bazı Sorunlar

Allah'a karşı duyduğumuz sevgi konusunda bu izahatı verdikten sonra, şimdi, şu dört çeşit sevgiyi ele almamız gerekiyor. Şöyle ki: Ya Allah'ı sadece O'nun için severiz; Ya Allah'ı kendimiz için severiz, Ya Allah'ı hem O'nun için hem kendimiz için severiz, Ya da Allah'ı severiz ama, bu saydıklarımızın hiçbiri için değildir bu sevgi.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Allah'ı ne Kendisi için ne de kendimiz için seviyor değilsek, O'nu sevdiğimize göre, O'nu niçin severiz? Farklı bir inceleme konusu olan bu dördüncü tür sevgi, o halde, nasıl bir sevgidir? Bu ayrı bir bahistir.

Sevginin bir başka türü daha vardır. Şöyle ki: Eğer biz Allah'ı seviyorsak, O'nu bizim tarafımızdan mı seviyoruz, yoksa O'nun tarafından mı seviyoruz?

Veyahut da: O'nu hem bizim tarafımızdan hem de O'nun tarafından beraberce mi seviyoruz?

Ya da O'nu bu saydığımız sevgi çeşitlerinden hiçbiriyle değil de, başka bir çeşit sevgiyle mi seviyoruz?

Bütün bunlar açıklama, yorum ve şerh isteyen konulardır. Ayrıca, şu soruları da inceleyeceğiz: Allah'a duyduğumuz sevginin başlangıcı ve kaynağı (*mebde*'i ve *menşe*'i) nedir? Bu sevginin kendi içinde bir gayesi var mıdır, yok mudur? Eğer bir gayesi varsa, o gaye nedir?

Sevgiyle ilgilenen, zeki ve son derece güzel bir kadından başka hiç kimse bana böyle bir soru sormadı. Aynı şekilde, inşallah, şu konuyu ele alacağız: Sevgi, sevenin nefsi/zâtı bir sıfatı mıdır, yani kişisel bir niteliği midir, yoksa var olan zâtı üzerinde *zaid* (fazladan) bir anlam mıdır? Ya da sevenle sevilen arasında varlığı ve gerçekliği olmayan bir ilgi midir? İşte bütün bunları açıklamaya çalışacağız.

Aşkın Özellikleri

Bil ki, aşk ortaklık kabul etmez. Ancak sevenin zâtı tek ve bölünmez olursa, durum başkadır. Eğer sevenin zâtı birçok öğeden meydana gelirse, sevgisi, çeşitli yüzlere, çeşitli nedenlerden dolayı bağlanabilir. Bu çeşitli işlerin ilgili olduğu varlık tek ve aynı varlıksa, ya da o çeşitli işler o varlığı ilgilendiren birçok işle ilgiliyse, o zaman aşk birçok kişiye bağlanabilir, dolayısıyla insanın birçok sevgilisi olabilir. Eğer sevenin, birden fazla kişiyi sevmesi mümkün olursa, daha fazlasını sevmesi de mümkündür. Halife Harunür Reşid bu konuda şöyle demişti:

"Üç güzel kızın eline geçti dizginim
Her biri girdi kalbime her yönden benim."

Burada "dizginim" sözcüğünde, gizli bir sır vardır. Dizgin sözcüğü tekil kullanılmıştır, çoğul değil. O, üç sevgiliye ayrı ayrı birer dizgin değil de, hepsine bir tek dizgin vermiştir. Bu, şunu kanıtlamaktadır: Seven, birçok kişiyi sevmek durumunda olsa bile, kendisinde en fazla etkili olan tek bir manaya tutulacak ve bu üç güzele o manaya uygun biçimde davranacaktır, yani o üç güzelin her birinde o mana vardır. Bunun kanıtı da yukarıdaki beytin ikinci dizesidir:

"Her biri girdi kalbime her yönden benim..."

Eğer o üç kızın her birini severken diğer ikisinde olmayan bir mana için sevmiş olsaydı, her birine birer dizgin verirdi ve o dizgini diğer ikisine vermezdi. Kalbine

girerken, her birinin girdiği yer, diğer ikisinin girdiği yerden başka bir yer olurdu. Dolayısıyla bu açıklama, bir kişinin bir kişiyi sevmesi durumudur. Fakat burada ise, bu biricik sevgili birçok âşığın sevgilisidir. O halde, yukarıda ifade edildiği gibi, âşık birçok sevgiliyi sever.

Allah'a Duyulan Sevgi

İşte, bizim Allah'a duyduğumuz sevgi böyle bir sevgidir. Bizden bazıları Allah'ı, Allah için severler. Bazıları da O'nu hem kendileri için, hem O'nun için severler. Demek oluyor ki, bu sevgi en mükemmel sevgidir, çünkü Allah'ı tanıması ve O'nu müşahede etmesi en mükemmel şekle ulaşmıştır. Gerçekten de bizden bazıları Allah'ı şühûd (tanıklık) halinde tanımıştır; O'nu, yukarıdan beri sayılan nedenlerin hepsi için sevmiştir. Bazıları da var ki, Allah'ı şühûd halinde değil de "haber"le tanımıştır; Allah'ı Allah için sevmiştir. Bazıları da Allah'ı nimetleriyle tanımış ve O'nu kendi nefisleri için sevmişlerdir. Bazıları da Allah'ı bütün bu nedenlerin hepsi için sevmişlerdir.

Bütün bunlar şu demektir: Şühûd ancak suretlerde olur. Suret ise çok şeyin birleşiminden doğar. Demek ki âşık da bileşik bir suretin sahibidir. Dolayısıyla âşık sevgilisine dair, herhangi bir tarzda, bir şey işitse, bu tarzda ona dair aldığı haberle onu sever. Tıpkı Hz. Peygamberin şu hadisinde ifade edildiği gibi: "Benim yüzümden bir dostu mu sevdin, yoksa bir düşmandan mı uzaklaştın?" Demek ki, eşyayı O'nun sebebiyle sevmek ve eşyadan O'nun sebebiyle yüz çevirmek, her şeyden öte Allah'a duyduğumuz sevginin anlamını ve özünü oluşturmaktadır. O zaman O'nun bizden istediği her şeyi gönül hoşluğuyla ve seve seve yerine getiririz.

Suretinden O'nu müşahede etmeyen kimse, tebaa hükmünde olur. Tıpkı uzuvlarımızın ve hayvani yönlerimizin nefsi natıka'nın hükmü altında oluşu gibi ve de ona karşı olamayışları gibi. Çünkü onlar, nefsi natıka'nın aletleri gibidir. Allah'ın rızasını kazanma ya da kazanmama konusunda onları istediği gibi tasarruf eder, kullanır. İnsanın uzuvlarından her biri kendine bakmayı bırakırsa, ancak o zaman Allah'ın razı olduğu şeylerde kendini tasarruf edebilir, çünkü o bunun içindir. Ayrıca, cinler ve insanların (*sekâlân*) dışında, varoluş içindeki her şey aynı konumdadır. Bu konuyla ilgili olarak, Allah ona şöyle buyurmaktadır: "O'nu övgüyle tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihini anlayamazsınız." (İsra, 17:44)

Allah, bu tesbih olgusuyla, Allah'a *sena* edilmesini istiyor, yoksa ceza için değil. Çünkü tesbih O'nun Zatına ibadet etmektir. İbadetle birlikte, ceza vermeyi istemek bir arada düşünülemez.

İşte Allah'a Allah için duyduğumuz sevgiden doğan sonuçlar bunlardır.

Allah'tan Başkasını Sevmek

Ancak, bazı nefsi natıka'lar, Allah'ı tanımak için donandıkları düşünce yetenekleri Allah'ın ilmini almaya kendilerini elverişli kılmadığı için, bu temel tutuma aykırı davranırlar.

Bu nedenle Kur'an'da anlatıldığı şekilde Allah, Âdem'in zürriyetinden gelen varlıkları *kabzetmiş* ve onlara kendi nefisleri üzerine zorla şahitlik yaptırmıştır. Bunun sonucunda, o varlıklar Allah'a isteyerek değil, fakat kerhen secde etmek zorunda kaldılar, çünkü Allah o varlıkları kabzetmiştir. Sonra Allah o varlıkları bu özel durumdan, yani *kabz* halinden çıkardı, onları serbest bıraktı, fakat aslında onlar bilmedikleri bir tarzda gene kabz halindeydiler. Onlar kendilerinin kabz halinden kurtulmuş olduklarını zannettiler (Araf, 7:172).

O varlıklar bu karanlık bedene kendilerini bağımlı hissedince, arzularının kendilerini yönelttiği şeylere koşular ve ancak kendi tabiatlarına uygun olanı sevdiler. Kendilerini yaratan Allah'ın Rablığı üzerine yaptıkları şahitlikten gafil oldular. Bu konuyu yukarıda da ele almıştık.

Nefsin Allah'ı Keşfetmesi

İşte bu şekilde, nefsin düşünme yeteneği ve ayrıca kullandığı bütün öteki yetenekleri, ona şöyle dedi: "Sen beni kullanıyorsun, fakat benden gafil oluyorsun ve beni terk ediyorsun; sanki ben senin kullandığın aletlerden biriyim. Beni hiç hesaba katmıyorsun. Peki öyleyse, kullan beni!"

Bunun üzerine "Peki" dedi nefis onlara, "ama beni muâheze etme, çünkü ben senin değerini bilemedim. Senin ne üzere olduğunu tam olarak bilmek için, Hakikatinin gerçekleştirdiği konularda istediğin gibi tasarruf etmene izin veriyorum. Böylece ben de o konularda seni tasarruf ederim."

Düşünce yeteneği: *Akıl*; "Tamam, kabul ediyorum!" dedi. Sonra yüzünü nefse çevirdi, onu kendi efendisi kabul ederek ona şöyle dedi: "Sen kendi zâtından ve kendi varlığından gafil olmuşsun. Sen kendi zâtın için bu şekilde mevcut değil miydin? Yoksa yok musun? Ya da hiç var olmadın mı?"

Nefis, akla şu cevabı verdi: "Ben önce yoktum, sonra var oldum."

Bunun üzerine akıl yeniden şöyle dedi: "Seni var eden senin kendi varlığın mı, yoksa senden başka bir varlık mı? İyice bir düşün bakalım ve bu hakikati yakalamaya çalış. Bu konuda beni kullan, çünkü ben bu iş için yaratıldım."

Bunun üzerine nefis düşünmeye başladı ve bu delilin, kendine verdiği temel kuralı öğrendi. Şöyle ki: Kendiliğinden var olmamıştı, onu bir başkası var etmişti.

Kendisinin tabii acılara bağımlı olduğunu görünce, bir Varedicinin gerekliliği, ona zorunlu gözükte. Bu acıların giderilmesi için, alışlagelen sebeplere sarılmak gerektiğini anladı. Böylece kendi varlığı içinde, kendini var eden sebeple bütünüyle bağılı kalması gerektiğini idrak etti.

Kendisinin *hadis* olduğunu, yani sonradan yaratıldığını ve kendisini var eden bir Sebeb'in olduğunu tespit edince nefis, düşünmeye başladı. Bu Sebeb'in kendisine benzemesi gerekmediğini ve kendisi gibi muhtaç olmadığını, tam aksine, kendisini saran acılara O'nun ortak bir yanının olmasının O'na uygun düşmeyeceğini bildi. Bu sebeplerin, yokken sonradan olduğunu, değişmeye ve bozulmaya tabi olduğunu müşahede etti. Bütün bunları kavradıktan sonra, kendisini yaratan ve kendisi gibi sonradan olmuş (ârîzî) bütün varlıkları ve elemlerini yok edecek bütün sebepleri yaratan, bir Varedicinin olduğunu anladı. Eğer bu Varedici olmasaydı, hastalıkların ve illetlerin çaresinin bulunamayacağı bilincine vardı. Elemleri ortadan kaldıracak sebepleri yaratması, hiç kuşkusuz O'nun rahmetindedir.

Sonunda nefis, o sebepleri sevecek ve onlara doğru tabii bir cazibeyle yönelecek noktaya ulaştı. Bu durumda, kendisini bu denli etkileyen sevgi ilgisini, o sebepleri yaratan Yaratıcı üzerine aktardı: Kendi kendine, "O'nu sevmem benim için daha iyidir, fakat O'na uygun davranışlarda bulunup O'nu razı edecek şeyler nelerdir, bilmiyorum" dedi. Sonunda, O'na karşı duyması gereken sevgiyi doğurdu. Kendini varlık nimetiyle nimetlendirdiği ve kendisiyle ilgili eşyayı var ettiği için, O'nu sevdi. Fakat bu noktada kaldı. Allah Âdem'in zürriyetini kabzasına aldığı sırada, daha önce O'nun Rabliğini ikrar ve tasdik etmişken, bir anda O'nu unuttu.

Peygamber'in Çağrısı

İşte tam bu sırada, dışarıdan kendi cinsinden bir davetçi gelerek, ona, kendisinin onu yaratan katından gelen bir elçi olduğunu ileri sürünce, o da ona şöyle dedi: "Sen de benim gibisin ve doğru sözlü olmamandan korkuyorum. Peki, senin yanında seni tasdik eden, doğrulayan bir şey var mı? Çünkü bende bir düşünce yeteneği var ki, onunla beni Varedeni tanımayı başarabildim."

O elçi ona öyle deliller getirdi ki, hepsi de onun söylediğini doğrulamaktaydı. Bunun üzerine nefis, bunlar hakkında düşünmeye başladı. Onların doğru olduğuna kani oldu ve onlara inandı. Kendisini var eden Varlığın, başlangıçta kendisini kabzasına alan ve Rabliği konusunda kendisine tanıklık yaptıran, kendisinin de buna tanıklık yaptığı, Varlık olduğunu anladı.

O zaman şöyle dedi: "Bütün bunlar hakkında hiç haberim yoktu, fakat şu andan itibaren, bu ikrarın gereğine uymaya kendimi mecbur hissediyorum. Hiç kuşkusuz

sen, getirdiğin bu haberde sadıksın, doğru söylüyorsun; fakat Rabbimi hangi fiilimle, nasıl razı edeceğimi bilmiyorum. Eğer bana, uyulması gereken ilkeleri söylersen ve eğer bana kuralları öğretirsen, onlara uyacağım. Allah'ın bize verdiği nimetlere şükretme konusunda vefalı davranacağım, göreceksin."

Bunun üzerine Elçi ona, Allah'ın gönderdiği temel kuralları gösterdi. O da istek ve arzularına ters gelse de, onlara şükretmeye başladı, fakat bu şükürünü ne korkuyla, ne de umutla yaptı. Çünkü elçi, ona ta başlangıçta bildirilen şeyleri tekrar bildirdiği ve Varediciyi razı etmek için onlara kesinlikle uyulması gerektiğini belirttiği zaman, ona bu konulara uyarsa kendi lehine olacağını, uymazsa kendi aleyhine olacağını ve cezaya çarptırılacağını daha söylemedi. Zeki nefis bu konularda, Varediciyi razı etmek için bütün çabasını gösterdi. Daha önce kendisine söylendiği gibi, "*Lâ ilâhe illallah*" demeye başladı.

İki Çeşit İbadet

İşte, bütün bunları nefse öğrettikten sonradır ki Elçi, onlara uymanın büyük bir ödüle ve eksiksiz nimetlere layık olduğunu anlattı ve aynı zamanda, onlara ters davranmanın da büyük bir cezaya neden olacağını haber verdi. Nefsin O'na ibadetine sevgi ve rıza da eklenince, ibadeti, sevaba erişmesini ve cezadan kurtulmasını sağlayan özel bir ibadet oldu. Dolayısıyla, o andan itibaren kendini iki tip ibadet içinde buldu: Birincisi, Allah'a doğrudan doğruya yaptığı ibadet; ikincisi, umut ve korku ile yaptığı ibadet. Böylece, kuşkusuz tabii ve ruhani durumunun gerektirdiği ölçüde, Allah'ı, hem Allah için, hem de kendisi için sever oldu. Tabii durumundan ötürü, umut ve korkuya bağlandı. Ruhani durumundan ötürü de, sadece Allah'a (O'nun dışında, mahlukattan birini sevmiş olsaydı bile) sevgi ve muhabbet duyarak ibadet etmeye başladı. Demek ki ruhani yönüyle nefis, Allah'ı yalnızca Allah için sevmekteydi. Hak Teâlâ onu bu durumda gördü ve nefsin hakikatinde bölünme olduğunu, yani kendinde iki ayrı sevgiyi birleştirdiğini bildi. Bu kez kendini kıskanç (*Gayyur*) olarak vafetti. Bu nedenle, ortaklık istemedi ve nefsin sadece Kendisini sevmesini, O'ndan başkasını sevmemesini istedi.

Sonra, Hak Teala ona *tabiat* suretinde tecelli etti ve ona, kendi nefsinde inkâr edemeyeceği bir alamet verdi: Bu da "Zaruri ilim" denilen şeydir... Böylece o surette tecelli edenin O olduğunu bildi; ruhen ve bedenen (*tab'an*) O'na yöneldi.

Hak'kın Tecellisi

Hak Teala, nefse gücünü kabul ettirince –tabiatı gereği sebeplerin nefis üzerinde etkili olacağını biliyordu zaten– nefse bir diğer alamet daha verdi. O alamet saye-

sinde nefis, Hak'kı tanıdı. Hak Teala da bütün o sebepler içinde o alametle nefiste tecelli etti. Böylece nefis O'nu tanıdı ve kendi için değil, fakat Allah için o sebepleri sevdi. Böylece o sebeplerin hepsiyle, kendisi için değil fakat Allah için; başka bir şey için değil, sadece O'nun için, bir halden başka bir hale geçti. Her şeyde O'nu gördü ve kendini O'na göre değerlendirdi ve sevindi. Kendisine verilen bu hakikatle, öteki nefislerden üstün olduğunu gördü.

Gene bu alametle Allah, nefsin bizzat tabii ve ruhani zâtında, nefis için tecelli etti. O zaman nefis gördü ki, kendinden değil, ancak O'nunla görüyordu; kendiliğinden değil, ancak O'nunla seviyordu. Dolayısıyla O'nu seven, gene O idi. O'nu seven o (nefs) değildi. İşte bu gözle, yani kendi gözüyle nefis, her varlıkta O'nu gördü. Dolayısıyla O'ndan başkasını sevmediğini bildi. Seven de Sevilen de, isteyen de istenilen de O idi.

Bütün bunlarla nefis için açık seçik belli oldu ki, O'na olan sevgisi, hem O'nun içindi, hem de aynı zamanda kendisi içindi. Bu son mertebede, nefis, sadece O'na duyduğu sevgiden dolayı O'nu *müşahede* etti. Bu müşahede O'nun sayesinde oldu, nefis sayesinde ya da iki sevginin toplamı sayesinde değil... Bu açıklamalara yapılacak ilaveler, yok değerindedir.

Bu noktaya ulaşan nefis, bu sevginin gücünü ve gayesini tanımak istedi. Şu ilahi söz üzerinde durdu: "Ben gizli bir hazineydim, bilinmiyordum; bilinmek istedim..." Nefis Allah'ı, Allah kendisine tabii bir surette tecelli edince tanıdı. Böylece bildi ki, Zâhir ve Bâtn isimleri, Allah'a tamamen uygun düşüyordu. Çünkü Allah ona bu isimlerle tecelli etmişti. Gene bildi ki, sevgi –ki bu sevgiyle Allah bilinmek istedi– Bâtn ismi içinde O'nunla alakalıydı. Gene bildi ki, seven, kendi tabiatı gereği, bir surete bürünerek teneffüs etmek, nefes alıp vermek istedi, çünkü ancak bu teneffüs içinde arzu edilen lezzeti ve tadı buldu.

Bu nefes sevginin (muhabbetin) aslından çıktı ve yaratıkların içine girdi, çünkü Allah, yaratıklar Kendini tanısinlar diye, Kendini onlara tanıtmak istiyordu.

Varoluşun İlk Cevheri

İşte o zaman, Hak diye isimlendirilen *amâ* (ilk cevher) meydana geldi. Yaratıkların hepsi, işte o *amâ*'dan meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu amâ, âlemin cevheri olmuştur. Âlemdeki suretleri, ruhları ve tabiatları, istisnasız hepsini, o amâ içermekteydi. İşte Tanrı'nın bize olan sevgisi, böyle başladı.

Bizim O'na duyduğumuz sevginin başlangıcı ise, işitmeyledir, görmeyle değil. Yani biz o amâ cevherindeyken, Allah'ın bize söylediği "*Kün!*" yani "*O!*" sözünü işitmemizdir söz konusu olan. Demek ki, o amâ, ilahi nefesten olmuştur. Şekiller, suretler,

ayrıca âlem, İlâhi Kelam, hepsi "*Kün*"den olmuştur. Bizler Allah'ın tükenmez kelimeleriyiz. Allahu Teâlâ şöyle diyor: "Ey kitap ehli, dininizde taşkınlık etmeyin ve Allah hakkında gerçek olmayan şeyleri söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın bir elçisi, O'nun Meryem'e attığı bir kelimesi ve O'ndan bir ruhtur..." (Nisa, 4:171). O kelime İsa'dır ve İsa da O'ndan bir ruhtur; o da nefestir. Bu hakikat canlılarda böyledir. Eğer Allah onları öldürmek isterse, onlardan nefeslerini alır. Demek ki canlıların hayatları, nefesle sürmektedir. Nefesleri alınınca, hayatları da sona ermektedir.

Bizler o amâ cevherinin içindeyken, fakat henüz varoluş haline geçmemişken, Allah'ın o kelamını, "*Kün!*" sözünü işittik. Dolayısıyla biz, o cevher içinde, suretler halindeydik. Onun içinde zuhur edişimizle, o amâ'ya da vücut verdik. Böylece o amâ için *vücûdül makulî*'den sonra *vücûdül aynî* de gerçekleşti. Bu da bizim Allah'a duyduğumuz sevginin başlangıç sebebi oldu.

"Kün" Kelimesi ve Ruh

İşte bunun için, şarkılar dinlediğimiz zaman, açıktan veya gizlice, ilâhi suretten sâdır olan "*Kün!*" kelimesi nedeniyle, heyecanlanırız, duygulanırız, yüreğimize su serpilir. "*Kün*" kelimesinin açık şekli, iki harften ibarettir: *Kâf* ve *Nun*. Aynı şekilde açıkça görünen bu âlemin de (*âlemi şehâde*), zâhir ve bâtın olarak iki yönü vardır. Zâhir yönü *Nun* harfiyle, bâtın yönü ise *Kâf* harfiyle simgelenmiştir. Bu nedenle *Kâf* harfinin ağızdaki çıkış yeri, gayb âlemine bir giriş niteliğini taşır. Bu harfin çıkış yeri insanın gayb âlemine girmesini sağlar, çünkü *Kâf* harfi, dil ile gırtlak arasından çıkan harflerin sonuncusudur. *Nun* harfi ise, dil üzerinden çıkan harflerdendir. Bu *Kün* kelimesinin gayb yönü, *Kâf* ve *Nun* harflerinin ortasındaki *Vav*'la simgelenmiştir. *Vav* bir etki harfidir, temel harf değildir. İşte bunun için, oluş (*tekin*), simgesel olarak ondan gelmiştir, çünkü o illet (neden) harfidir; illiyet (nedensellik) harfidir ve gene çünkü, *Vav* harfi dudak harflerindedir. Dudağın ileriye doğru uzatılmasıyla, varlığın ya da evrenin zâhir yönüne doğru nefesin çıkmasını sağlar.

Bu nedenle, vücutta canlılık ilkesinin zuhuru, açığa çıkışı ruh gereğince. Fiiller, hareketler ve bütün davranışlar, vücuda hayatıyet veren ruh sebebiyle meydana gelir. Ruh vücutta gayb halindedir, tıpkı *Kâf* ve *Nun* arasındaki *Vav* harfinin gayb oluşu, görünmeyişi gibi; çünkü aradaki *Vav* harfi gizlenmiştir ve sükun halindedir. *Vav* harfi simgesel olarak, perde arkasında çalışır; onun varlığı gaybdır, fakat hükmü ve etkisi açıktadır.

Sevgi Zâti Bir Sıfattır

Bizim Allah'a olan sevgimizin gayesi, sevgimizin ne olduğunun hakikatini bilmemizi gerektirir. Sevgi, sevenin zati (*nefsi*) bir özelliği midir, yoksa o sevendeki manevi bir sıfat mıdır? Ya da sevenle sevilen arasında basit bir ilgi midir? Seveni, Sevgiliyle kavuşmaya çeken bir alaka mıdır?

Biz sevginin, seven için zâti (*nefsi*) bir sıfat olduğunu söylüyoruz. Bu sıfat zamanla yok olup gider diye bize itiraz edilecek olursa, deriz ki sevginin yok olması, ancak sevenin varlığının yok olmasıyla mümkün olur. Öyleyse, seven yok olmadıkça, sevgi de yok olmayacaktır. Aksine düşünülebilecek tek şey, muayyen bir sevgiliye bağlanmada ortaya çıkar. Bu özel bağlanmanın zamanla kaybolması mümkündür. Bu bakımdan seveni, muayyen bir sevgiliye bağlayan ilgi kaybolabilir. Fakat bu kez başka bir sevgiliye bağlanır, çünkü böyle bir sevgi, pek çok sevgiliye bağlanabilmeyi mümkün kılmaktadır. Seveni, muayyen bir sevgiliye bağlayan ilgi kesilebilir, fakat sevgi, sevenin nefsinde sonsuza dek sürer gider. Çünkü sevgi, sevenin özüdür. Bu yüzden yok olması muhâldir (düşünülemez). Demek oluyor ki, sevgi, sevenin bizzat kendisidir, bizzat özüdür. Sevgi, sevende, kendisinden çekilip alınabilecek zâhiri bir sıfat değildir. Dolayısıyla ancak hükmü, yani etkisi çekilip alınabilir. Öyleyse sevgi, sevenle sevilen arasındaki bir özel alakadır; seveni sevilene bağlayan bir nisbettir. *Sevgi sevenin varoluşudur*, başka bir şey değil.

Sevgilinin Vücutlanması

Buna göre, ister fâni olsun ister olmasın, dilediğini sevgiyle nitele! Sevgi, kesinlikle sevenin varoluşundan başka bir şey değildir. Varoluş içinde, sadece seven ve bir de sevilen vardır. Sevgilinin durumu *madûm* (vücutsuz) olmaktır, fakat bu *madûm*un *mevcûd* (vücutlu) olması gereklidir, ya da mevcut bir varlıkta vuku bulması gerekir, *madûm* bir varlıkta değil. Bu iş kesinlikle böyledir; böyle olması gerekir.

Sevendeki ilgi, arzu ve sevgilinin var olmasını, vücut bulmasını ya da vuku bulmasını kabul eder; sevgili somut varlık olarak nitelendirilemediği zamanlarda, varlığını değil de vukuunu ister. Bu durumda *vuku* olarak nitelendirilir. Buna şöyle bir örnek verelim: İnsan, var olan bir şeyin yokluğunu arzulayabilir, örneğin elem, çünkü elemnin varlığı kendisine zarar vermektedir; çünkü elem insana acı veren bir şey olarak vardır. Dolayısıyla insan, onun yokluğunu ister. Eğer bu elem kaybolacak olursa, elemnin yok olması, var olduktan sonra *adem* (vücutsuzluk) haline geçişiyle yok olması demektir. O zaman sevgilinin durumu da, henüz vaki olmamış bir yokluk olacaktır. İşte bu nedenle, seçtiğimiz bu örnekte *vücud* olarak değil de *vuku* olarak dedik.

Sonuç olarak, sevgili daima *madûm*dur. Mevcud olan birine duyulan sevgi, ancak, ilgi bakımından, bütün olarak ve bir anda gerçekleşebilir, çünkü ancak bir mevcud'a ilgi duyulur. Madûm olan sevgilinin varoluşu (vücut) ise o mevcudda zuhur eder. Nitekim biz bu konuyu daha önce açıkladık. Bu ek bölümde ise, sana sevginin mahiyetini, başlangıcını, gayesini, sevenin ne ile ve nasıl sevdiğini, sevenin sevgilisine ya da kendi nefsiye duyduğu sevgiyi açıklamış bulunuyoruz. Böylece bu konuyla ilgili her şey açıklanmış oldu.

3. Ruhani Sevgi

Ruhani sevgi, sevgilisini hem onun için, hem kendi nefsi için sevme durumunu, sevende bir araya getiren aşktır. Oysa tabii sevgide, âşık, sevgilisini sadece kendi nefsi için sever.

Bil ki, ruhani sevgide âşık, akıl ve ilmi birleştirdiği zaman, akli sayesinde bilge (*hekim*) kişi olur; bilgeliği sayesinde de âlim biri olur. O zaman bütün işleri bilgelik (*hikmet*) düzenine göre düzenler ve işlerin yerini değiştirmeye kalkmaz. Dolayısıyla, sevdiği zaman, sevginin ne demek olduğunu, sevenin ne anlama geldiğini, sevgilinin hakikatının ne olduğunu ve sevgiliden ne istediğini, ne beklediğini bilir. Sevdiği kimsenin sevdiği şeyleri sevmesi için o Sevgilinin (mahbûb) bir irade ve ihtiyarı var mı? Yoksa hiçbir iradesi yok da, ne severse yalnız kendi zâtı için mi sevmektedir, bunu bilir. Ayrıca sevgilisinin varlığını (vücudunu) da yalnız ve yalnız o mevcud'un özünde var olmasını isteyen mevcud'u olarak bilir. Buna göre; o sevgili, o mevcud'un özünde değil de sırf mevcudda olsa bile, o *mevcud* için sevgilidir (mahbûb'dur) diyebiliriz...

Eğer o sevgili, kendi iradesini kullanabilen biriye, sevenin, onu kendi nefsi için değil de onun için sevmesi mümkündür. Eğer kendi iradesini kullanamayan biriye, o zaman seven, sevgilisini sadece kendi nefsi için sever. Yani sevenin nefsi için demek istiyorum, sevgili için değil. Çünkü sevgili, sevgisinde herhangi bir şeyle nitelenmiş ya da seven hakkında herhangi bir maksat taşıyor değildir. Böyle olmakla birlikte, bu sevgilinin, kimi zaman seven gibi bir irade sahibi olması da mümkündür; öyle ki, seven de bizzat sevgilinin sevdiği şeyi sevdiğini kolayca fark eder. Böylece sevgiliyi, sevgili için sever, fakat aşkının doğurduğu yan bir etkiyle.

Kavuşma İsteği

Hiç kuşkusuz âşık, sevgilinin varlığını istedikten sonra, onunla bizzat kavuşmayı (vuslat) ister. Şu bir gerçektir ki, sevgilinin varoluşu, onunla kavuşmayla özdeştir; başka türlü zaten olamaz.

Bizim bu konudaki şiirimiz şudur:

"Varoluş zamanı, kavuşma zamanıdır;
Sevme zamanıdır, yiyiniz, içiniz."

Bu beyit bizim bir kasidemizden, bir şiirimizden alınmıştır. Müşahede halindeyken, hakikatin bize tecelli ettiği bir anda söylediğimiz şiirlerdendir:

Aşk içindeyken Zeyneb'e şaşım kaldım
Onun dışında bize bir yol gözükmedi
Beni baştan ayağa yakıp yandıranın nuru
Tecelli edince, karanlıklar birden dağıldı
Büyük bir sevgiyle ona adadım kendimi
Fakat aşk bu ya, müthiş sarsıyor insanı
Aşkın etkisi ve arzunun cezbesi arasında
Kim bulabilir bir dinlenme anı.

Sevgi ortaya çıktığı zaman, tatlı teneffüs edişler ve derin derin iç çekmeler olur. Öyle ki nefes, sevenin nefsinde, sevgilisinin suretini tasavvur ettiği tarzda çıkar. Hatta, hariçte müşahede edebileceği bir surette onu belli eder. Böylece âşığın maksadı hasıl olur ve mutluluğa erişir. Tıpkı "amâ" konusunda ifade ettiğimiz gibi, bu da zaman kavramı dışında olur. Bu konuyu böylece anlatmış olduk. Şimdi bu konunun özünü belirten bir şiir sunuyoruz:

Allah'ın bana verdiği rahmete şaşım kaldım
Umarım siz de şaşar kalırsınız
Sevme zamanı var olma zamanıdır
Kavuşma zamanıdır, yiyiniz içiniz
Peki, o büyük aşk nerde, o unutulmaz dert?
O büyük tutku? Kafanız karışmadı mı, aklınız nerde?
Giysisi tertemiz sevgili öylesine örtülü ki
Hiç kimseye, hiçbir şeye benzetilemez ki o.

Vücutsuzluktan Kasıt, Perdeli Olmaktır

Daha önce de söylediğimiz gibi, sevgilinin *madûm* olması gerekir. Dolayısıyla sevgili *adem* halinde, daha varoluşun başlangıcında kendi giysisi içinde tertemizdir, çünkü ilk zuhuru ve varoluşu anında kendisini kirletecek ve değerini düşürecek giysileri giymemiştir.

Temizliğin aslı ise şu hadiste ifade edilmektedir: "Her doğan çocuk 'fitrat' üzere doğar." İşte burada söz konusu olan, temizliktir. Şiirimizdeki örtülü (*mahcûb*) ifadesine gelince, o, O'nun *adem*'idir, biz bunu Varlığın şuhûdundan (gözleminden) söyledik.

"O hiç kimseye, hiçbir şeye benzetilemez ki" derken de, aynı şey söz konusudur, çünkü madum olan, bir şeye benzetilemez, nisbet edilemez, fakat seven kendi nefsi için ister. Bu konuyu da böylece açıklamış olduk. Şiirin devamı şöyle bitiyor:

"Tanrı'ya şükretmek farz oldu bana.
Çünkü o sevgili bakire, bense dulum."

Burada şöyle bir açıklama yapabiliriz: Çünkü sevgili adem durumundan vücud durumuna geçmiştir. Adem durumu da simgesel olarak bir bekâret halidir. Oysa ben, bundan önce, yani doğmadan önce ilâhi sevgiyle sevmiştim, öyleyse ben dulum, bekâr değilim, çünkü varlık giysisini giydim, dolayısıyla ilk bekâretimi artık korumuyorum.

Sevgilinin Sevdiğini Sevmek

Bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki, aslında madum olan sevgili, iradesini kullanamayan bir şahısta gerçekleşecek olursa, sevenin, sevgilisini, sevgilisi için istediği söylenemez, dolayısıyla tıpkı tabii sevgide olduğu gibi, onu kendi nefsi için zorunlu olarak sever. Buna karşılık, eğer sevgili, iradesini seven üzerinde serbestçe kullanan bir varlıkta –örneğin Yüce Allah veya bir kadın ya da bir çocuk gibi, ya da başka bir şey– gerçekleştirecek olursa, seven, zikrettiğimiz bu sevgililerle etkilenir. İşte o zaman o varlığın sevdiği şeyi, sevenin de sevmesi doğru olur, çünkü aşkı sadece onda berraklaşır. Fakat eğer o varlık, o sevenin sevdiğini istemeyecek olursa, o zaman seven ilk durumunda, yani sevgiliye duyduğu *adem* halindeki sevgisinde kalır, çünkü yukarıda da söylediğimiz gibi, sevgilisi, kendisi üzerinde iradesini kullanamamaktadır.

Bu son düşünce, sevgilinin, yani o mevcûdun, sevdiği şeyi sevenin de sevmesini gerektirmez, çünkü o sevgili, sevenin sevdiği şeyi sevmemektedir. Bu nedenle, o mevcûd, o sevgili, gerçek sevgili değildir. O, ancak o sevgilinin var olma yeridir. Gerçekten de o varlıkta sevgilisini bulması sevenin gücü dahilinde değildir, ancak kendiliğinden olursa o başka. Ama eğer sevgili, varlığı bir mevcûdda bulunan cinsten değilse, kuşkusuz seven için sevgilinin var olması mümkün olmayacaktır, ancak Hak'kın yardımıyla olur. Kuşkusuz Allah, İsa Aleyhisselâm'a ve kullarından dilediği daha başkalarına bu işi lütfettiği gibi, ona da lütfedebilir. Eğer Allah böyle bir lütufta bulunursa, sevgi, sevgiliye bir *varlık* hali vermeye seveni mecbur eder.

Bu kadar gerçekçi bir tarzda anlattığımız bu konunun tahlilini ve yorumunu başka hiçbir yerde bulamazsın. Çünkü açıkladığım bu konuyu gerçekleştiren bir kimseyi görmedim. Bununla birlikte bir sürü seven var; hatta yaratılmış bütün varlıklar, seven durumundadır, fakat sevgilerinin kime olduğunu bilmezler; sevgilerini hamlettikleri o varlıkla perdelenir, sonuçta sevdikleri varlığın, o varlık olduğunu hayal ederler; oysa ki hakikatte sevginin ikinci dereceden bir sonucudur o. Gerçekte ise, hiç kimse

sevgilisini, sevgilisi için seviyor değildir, aksine kendi nefsi için sevmektedir. Kuşkusuz işin aslı böyledir.

Şüphesiz madûm bir varlık irade sahibi olarak nitelendirilemez. Bu nedenle *seven, madûm sevgiliyi kendi için sever ve kendi iradesini sevgilisinin iradesi uğruna terk eder*. Eğer bu iş kendi içinde bu şekilde olmazsa, bu hakikat karşısında sevene, sevgilisini sadece kendi nefsi için sevmek düşer. Bunu böyle bil, böyle anla.

Tabii suretinden soyutlanmış ruhani sevgi, işte böyledir. Eğer bu sevgi tabii suretini giyinirse ve o suret içinde tezahür ederse, tıpkı yukarıda ilâhi sevgi konusunda söylediğimiz gibi, o zaman nisbeten ruhani sevgiye daha yakın bir oranda olur. Çünkü her halükârda, tabiat üstü bir suret de olsa, o da âlemdeki suretlerden biridir.

Hayal Âlemindeki Varlıkların Görülmesi

Bil ki, kolayca algılanan şu duyular dünyasındaki cisimler ve varlıklar içerisinde değil de, hayal âlemine ait varlıklar içerisinde, Ruh, tabii bir suret giyinirse, hayal âlemine ait bu varlıklar da kolayca algılanabilir bir duruma gelirler. Ancak, bu çok ince, anlaşılması ve algılanması oldukça zor varlıklarla, gerçek varlıklar arasındaki farkı ayırt etmek, herkesin becerebileceği bir iş değildir.

İşte bunun içindir ki Sahabeler (Allah onlardan razı olsun) Cebrail Aleyhisselâm'ı, bir bedevi suretinde geldiğinde tanıyamamışlardı. (Selat ve selam üzerine olsun) Hz. Peygamber, onlara "İşte bu gelen Cebrail'di, size dininizi öğretmek için gelmiştir" deyinceye kadar onu tanıyamamışlardı; onun hayal âleminden gelen bir varlık olduğunu bilememişlerdi. O zaman Cebrail'in o gelen bedevi olduğu konusunda hiç kuşku kalmamıştı.

Aynı şekilde Meryem'e de melek, tam manasıyla bir insan şeklinde gözüktü. Çünkü Meryem'in de, ruhlar cesetlere, vücutlara büründükleri zaman, ruhlarla ilgili bir bilgisi yoktu. Hz. Peygamber ise, bu konuyla ilgili bilgiye sahipti. İnsan suretinde gelen o varlığın bir melek, yani Cebrail olduğunu biliyordu.

Hak'kın Tecellisi

Kıyamet Günü'nde de Allah kullarına böyle zuhur edecek, öyle ki kullar, O'nu hakkıyla tanıyamadıklarından dolayı gene O'na sığınacaklardır. Suretlerdeki hem ilahi, hem de ruhani sırlar hakkında da hüküm böyledir. Hak Teâlâ, Kendinden haberi olmayan birine tecelli ettiği zaman da aynı durum söz konusudur.

Allah'ın kendisine böyle lütufta bulunduğu kişinin, Hak'kın tecellisini meleğin tecellisinden, cinlerin tecellisinden ve insanların tecellisinden, (tabii ki bu varlıklara tecelli etme gücü verildiği zaman) ayırt edecek özel işaretleri bilmesi gerekir.

Topraktan yaratılmış olan insan, kendi suretinde bulunduğu halde, kendisine bakanın gözünde, suretlerde bir durum değiştirme gücüne (*tahavvül*) sahip olduğuna göre, böyle bir durum değiştirme, ruhlarda, cinlerde ve meleklerde daha kolay olacaktır.

Ruh, tabii ya da cismani bir suret içinde tecelli ederse, ilâhi sevgi konusunda da söylediğimiz gibi, bu şekilde tecelli eder. Seven, o sureti ister zâhir ister bâtın için kabul etsin, bu fark etmez. Çünkü bu şeklin dışına çıkılamaz. Bunu böyle bil.

Öyleyse, ruhani sevgi, tabii sevginin ruhani sevgiyle arasını birleştirmektedir. Ayrıca kendi nefsi için olan sevgiyle, sevgili için olan sevginin arasını da birleştirir, tabii eğer sevgili, söylediğimiz gibi irade sahibi ise. Bütün bu açıklamalarımıza göre, insanlar neyi sevdiklerini ve sevdikleri varlığın hangi varlıkta bulunduğunu bilmemektedirler ve falan varlığı sevdiklerini sanmaktadırlar. Oysa ki durumun hiç de öyle olmadığı, senin için artık açık bir şekilde belli olmuştur.

Öyleyse sana öğrettiğim kadarını bil ve seni bu konuda beni aracı kılarak bilgisizlikten kurtardığı için Allah'a şükret. Bu kadar açıklama, ulaşmayı amaçladığımız maksadımız için yeterlidir. Gerçi bu konunun ayrıntıları pek çoktur; fakat bizim buradaki maksadımız, asıl amaca ulaştıracak yöntemleri ve temel ilkeleri belirlemektir. Allah'a sonsuz hamd olsun.

3. Tabii Sevgi

Bu sevgi iki türdür. Tabii sevgi ve unsuri sevgi. Fakat, ruhani sevginin gayesinin ne olduğunu söylemeyi unuttuk. Öyleyse, onu bu tabii sevgi bölümünde söyleyelim, çünkü ruhani sevginin tabii sevgiyle sıkı bir ilişki vardır.

Ruhani Sevginin Amacı

Ruhani sevginin gayesi ittihat'tır, birleşmedir; yani sevgilinin zâtıyla sevenin zâtının aynı olmasıdır. Sevenin zâtıyla da sevgilinin zâtının aynı olmasıdır. "Hulûliyye" (Allah'ın insanlara hulul ettiği) düşüncesini benimseyenler, aslında bu noktayı vurgulamak istemektedirler, fakat onlar da bu işin aslını bilmemektedirler.

Öyleyse bil ki, tabii suret (form); hangi nisbetle ve de cismen veya ceseden hangi hal üzere tezahür ederse etsin (ve *adem* olan sevgili, *adem* olarak kalsa da), o suret, o sevgilinin hayaldeki bir temsilcisidir. Bu, hayal mertebesinde (*hazreti*

hayaliyye), hayali bir bakış ve ona ait bir gözle idrak olunabilen varlık (vücut) misallerinden biridir.

İki sevgili birbiriyle sıkıca kucaklaşınca ya da öpüşünce, her biri diğerinin nefesini ve tükürüğünü emer. Bu öpüşme ve kucaklaşma esnasında, birinin nefesi diğerinin içine yayılır. Böylece, her iki sevgili de aynı şekilde nefes alıp verir. Birinin nefesi çıkar, öbürünün nefesi girer; onun nefesi çıkar, bu kez de öbürününki girer.

Tabii suretlerdeki hayvani ruh da, bu nefesten başka bir şey değildir. Öyle ki, her nefes, nefes alıp verenlerden her birinin ruhudur. Nefes alıp verme ya da öpme anında, nefes onu diriltir. Böylece birinin ruhu, aynıyla ötekinin ruhu olur. Bu nefes bir kez sevenden çıktı mı, sevgi suretinde teşekkül eder ve sevgi lezzeti, tadı ona eşlik eder. Kendisine intikal eden nefes birinde ruh olduğu zaman, onun nefesi de ötekinde ruh olur. İşte o zaman iki şahıstan her biri hakkında ittihat'tan söz edilebilir. Aşağıdaki şu söz, buna uygun düşmektedir:

"Seven benim, sevdiğim de ben."

İşte, tabii suretlerdeki ruhani sevginin gayesi budur. Bir şiirde bu, şöyle ifade edilmiştir.

"Sevginin gayesi, kavuşmaktır insanda
Bir teni bir tenle, bir canı bir canla."

Tabii Sevgi Geneldir

Şimdi tabii sevgiye dönebiliriz. Diyoruz ki, tabii sevgi geneldir. Gerçekten, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu aşka tutulanlar kendi hakikatlerine uygun tabii suretleri alırlar. Sevgideki durumlarına göre, tabii suretler olarak nitelendirilen bazı özelliklerle tasvir edilirler. Örneğin: "*Vecd*" hali, "*şevk*" hali, "*iştiyak*" hali, sevgiliyle kavuşma sevinci, sevgiliyi görme ve onunla kavuşma gibi.

Bu konuda pek çok sahih hadis nakledilmiştir. O hadislere inanmak gerekir. Örneğin: "Kim Allah'la karşılaşmayı severse, Allah da onunla karşılaşmayı sever." Gerçi her kul, her an Allah'ın gözü önündedir. Kulun Allah'ın gözü önünde olmaması fikri doğru olamaz, çünkü "Allah her şeye şahiddir" (Buruc, 85:9); Allah her şeyi her an görmektedir. Bununla birlikte, buradaki karşılaşma hem Allah hakkında, hem de kul hakkındadır.

Allah, kendisini, kullarına sevgi ve şevk duyan olarak nitelendiriyor. Kulu, çorak bir toprak parçası üzerinde delalete, yoldan çıkmışlığa düşmüş ve hayattan umudunu kesmiş, ölüp gideceğine artık iyice kanaat getirmiş bir haldeyken, yiyeceğini ve

içeceğini taşıyan bineğini kaybettikten sonra tekrar bulan o kulun, tövbe ettiğini görünce çok sevinç duyduğunu ve memnun kaldığını bildirmektedir. Peki, Allah'ın, kulları için sevinç duyması nasıl olur? Şöyle: Allah, Mutlak ve sonsuz zenginliğine rağmen, Sübhan oluşuna, Kudretine ve kulları üzerindeki Mutlak idaresine rağmen, kulunun tövbe ettiğini görünce, kaybettiği devesini (bineğini) tekrar bulan insanın duyduğu sevinçten daha fazla sevinç duyar.

Vacib ve Mümkün

Şu ilahi sözdeki sırı bak: "Rabbimiz her şeye yaratılışını (varlığını ve biçimini) vermiştir" (Taha, 20:50). Çünkü bilmelisin ki, O bütün işlere istihkakını vermiştir. Ve çünkü hiçbir ilmin derecesi, Allah'ın İlm'inin üstünde değildir.

Bu nedenle, Allah şöyle buyurmaktadır: "Benim yanımdaki, huzurumdaki söz, değiştirilemez" (Kaf, 50:29). Çünkü gerçekten var olduğu bilinen bir şeyin, vukuuna aykırı hareket edilemez. Buna göre bir şey, bir iş, kulun aklına göre mümkün görünebilse bile, Allah'ın İlm'ine göre, o imkânlardan birinin vukuuyla ve Allah'ın o iş üzerindeki İradesiyle, dilemesiyle (*meşiyet*) *mümkün* olmayabilir.

Allah'ın İradesi bir şeyin var olmasını (*kevn*) dilerse, onun var olması gerekir; fakat vuku bulması gereken şey, bu hakikate göre, *mümkün* olarak vasıflandırılmaz (fakat zorunlu, *vacip* olarak vasıflandırılır). Bu nedenle konu üzerine eğilenler, "varlığı başkasıyla zorunlu" (*vâcibül vücûd bil gayrih*) deyimi için *mümkün* terimini kullanmaktan haklı olarak kaçınıyorlar. Çünkü ilâhi iradenin tahkikinde, gerçekleşmesinde bu, daha uygundur. İşte bunun için Allah, "eğer Allah dilediyse..." (Nahl, 16:9) şeklinde konuşmaktadır. Öyleyse, Allah'ın bu şekilde hitap ettiği ayetlerdeki "*lev*" harfi, yani "eğer" bağlacı, *imtina harfidir*, yani mutlak bir imkânsızlık ifade eder. Gerçek şu ki, İlâhi İrade, yani Allah'ın dilemesi, önceden var olan her şeyden de öncedir, tıpkı şu ayette ifade edildiği gibi: "Bizim kelimemiz, sözümüz peygamber kullarımızın size gelişinden çok önce de vardı" (Saffat, 37:171).

Yukarıda ifade ettiğimiz "varlığı başkasıyla zorunlu olan" (*vâcibul vücûd bil gayrih*) terimi, varlık (eşya, insan, iş) açısından bakıldığında "mümkün" teriminden daha uygundur, ama aslında tek ve aynı şeydir söz konusu olan. Göz açıp kapama gibi bir anda olmaktadır bunun gerçekleşimi. Dolayısıyla "ihtimal" ortadan kalkmış oluyor. Geriye sadece "mutlak zorunluluk", ya da "şarta bağlı zorunluluk," kalıyor.

Fakat biz bunları bir yana bırakıp asıl konumuza, tabii sevgiye dönelim ve sözümüze devam edelim.

Tabii Sevgi, Nefsani Sevgidir

Bil ki, tabii sevgi; gerçekten sevenin, bir varlığı, onda kendi nefsi için bulduğu mutluluk ve zevkten dolayı sevmesini gerektirir. Dolayısıyla seven sevdiği varlığı kendi nefsi için sever, sevgilisi için değil. Bu durum, yani sevgiliyi sevgili için sevmeye, yukarıda ilâhi ve ruhani sevgi bölümlerinde açıklanmıştı.

Tabii sevgi, kaynağını *inam* ve *ihsan*'dan alır, çünkü insan tabiatı hiçbir zaman bir başkasını, bütün olarak sevmeyi bilemez, aksine eşyayı ve varlıkları sadece kendi nefsi için sever ve onlara kavuşmayı ya da yaklaşmayı kendi nefsi için arzu eder. Bu, her hayvanda ve her insanda böyledir, çünkü insanda da hayvani bir yön vardır.

Gerçekten de hayvan ya da canlı varlık ve insan, başka bir neden için değil, salt kendi özel varlığını korumak için sever eşini. Fakat varlığı korumanın ne demek olduğunu da bilmez. Sadece belli bir varlığa kavuşması için, içinden bir çağrı geldiğini hisseder. İşte onun aşkının temel konusu, sevgilisine kavuşmadır. Dolayısıyla bu kavuşma olayı belli bir varlıkta olur. Söz konusu varlık da onu sevecektir kuşkusuz, fakat asıl olarak değil de, sevenin sevgisinin hükmü altına gireceğinden dolayı. Böyle bir kavuşma, hissidir ya da hissiliğe yakındır. Daha önce,

"Sevginin gayesi kavuşmaktır insanda,
Bir teni bir tenle..."

derken bunu ifade etmek istemiştik. İşte tabii sevginin gayesi, budur.

Nikâh

Eğer sevenin sevgisinin gayesi, herhangi biriyle nikâhlanmak ise, o kimseyle nikâhlanarak bu gayesini gerçekleştirir. O zaman sevgilisinin varlığının bulunduğu yeri araştırarak ve onu elde etmek için can atacaktır. Demek ki, bu tür bir sevgi ancak iki kişi arasında doğabilir, tek bir kişide değil. Çünkü bu iki kişi arasında olan bir ilgidir. Bu dediğimiz şey aynı şekilde, kucaklaşma, öpüşme, iki kişi arasındaki sıkı dostluk ya da daha başka davranışlar için de geçerlidir.

İnsanın İlgi Kurduğu Şeyler

Burada "eşyanın tabiatı" ya da "eşyanın hakikati" dememizde, ikisi arasında hiçbir fark yoktur. Her ikisini de rahatlıkla kullanabiliriz. Bununla birlikte bu durum, öteki varlıklardan daha çok insan için geçerlidir. Çünkü insan, âlemin hakikatlerini ve ilâhi sureti kendinde toplamıştır. Ve gene insanın, en Kutsal Varlık olan Yüce Allah'la ayrıcalıklı bir ilgisi vardır. Çünkü insan O'ndan zuhur etmiştir; O'nun "**Kün!**" sözünden olmuştur.

İnsan, (oluş açısından ele alınacak olursa) ruhuyla, öteki varlıklarla ilgi kurar. Tabiat âlemi ve temel unsurlarla da, cismiyle ilgi kurar. Bu nedenle insan, özü itibariyle, temel unsurlarla ve tabiatla ilgili her şeyi sever. Demek ki, burada hakikatin üç derecesi söz konusu olmaktadır: Cisimler âlemi, bedenler (*ecsad*) âlemi ve ruhlar âlemi.

Bunlardan bazıları, unsuri cisimler halindedir. Her unsuri cisim tabiidir; bazıları da unsuri değil, fakat tabii cisimler halindedir. Her tabii cisim unsuri değildir. Oysa unsurlar tabii cisimlerin içindedir ki, o durumda bunlara unsuri cisimler denmez. Gökler (*eflâk*) ve mülkler (*emlâk*) böyledir.

İşte bu nedenle, varlıkların kendi aralarında yarış ettiklerini biliyoruz. Bu nedenle onlar, Allahu Teâlâ'nın şu sözünün kapsamına girmektedirler: "Rabbin dileseydi, insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat, Rabbinin merhamet ettikleri bir yana, hâlâ ayrılmaktadırlar. Esasen onları bunun için yaratmıştır" (Hud, 11: 18-119) Demek ki onlar, Allah'ın merhamet ettiği kullara muhalif olmakla, onlara karşı çıkmaktadırlar. "İşte Allah, onları bunun için yaratmıştır." Yani hemcinslerine karşı çıksınlar diye yaratmıştır onları.

Çatışma ve İkilik

Bu karşı çıkışın sebebine gelince: Çünkü ilâhi isimler fazilet yarışı içindedirler. İhtilaf buradan doğmaktadır. Peki, faydalı olan gelince, zararlı olan nerede olacaktır? Zillete düşüren gelince, izzete yükselten nerede olacaktır? Genişleten gelince, daraltan nerede olacaktır? Soğukluk gelince, sıcaklık nerede olacaktır? Kuruluk gelince, nemlilik; karanlık gelince, aydınlık; varlık gelince, yokluk nerede olacaktır? Su gelince ateş; sükun (hareketsizlik) gelince, hareket nerede olacaktır? Ve nihayet Rablık gelince, kulluk nerede olacaktır? Bütün bu çiftler daimi bir şekilde çatışma halinde olmazlar mı? İki kişiyi birden ilgilendiren bir işte haram ortaya çıkınca, helâlin yeri ne olacaktır? Öyle ki, birine haram olan şey diğerine helal olmaz mı? Aynı ve tek varlık üzerine iki farklı hüküm, bir insana iki farklı statü verilebilir mi?

Ortaya çıktığı her yerde çatışma halinde olan şu tabiatın hükmüne iyi bak! Böyle olmakla birlikte, bu çatışmanın varoluş nedeni İlâhi İlme, yani Allah'ın İlmi'ne karşıt değildir. Şunu iyi bilmelisin ki, ne bu dünyada ne de öteki dünyada, Allah'ın dışında hiçbir varlık, bir eşya ya da bir iş üzerinde gerçek kudret sahibi değildir.

Öte dünyanın iki yönü vardır: Biri "*rüyet*" yönü, yani görünen yön; biri de "*hicab*" yönü, yani perdeli yön.

Bize bu şeyleri, bu işleri, bu konuları, bunların çıkış ve varış yerlerini bildiren ve bizi ariflerden, bunları bilenlerden eden Allah'a sonsuz hamd olsun. Allah bizi, kendilerine ilim nimetini bağışlayarak mutlu ettiği insanlardan etsin.

Sevginin Gayesi

Şimdi senin için bildirilmiş oldu ki, sevginin amacı, aşkın gayesi, insanlar arasından herhangi biriyle kavuşma ya da onunla sıkı dostluk kurma, onunla birlikte bulunma, onu öpme ya da kucaklamadır; ya da bunların dışında, sevilen varlığın hakikatinin gerektirdiği veya seven varlığın hakikatinin gerektirdiği şeye göre olan durumlardır.

Sevginin gayesi aslında tektir, fakat varlıklar çeşitlidir, pek çoktur. Sevginin gayesi, özellikle sevgiliye kavuşmadır. Bu ister onunla konuşma şeklinde olsun, ister onu kucaklama, isterse öpme şeklinde olsun. Bu, duruma göre değişir. Bir ya da daha çok kişiye karşı, sevenin takındığı tavırlara göre değişir. Sevenin iki kişiyi birden sevmesi doğru olmaz, çünkü ikisini birden kalbine sığdıramaz.

Dolayısıyla, yaratılmışların sevgisi konusunda öyle bir durum mümkündür, fakat Yaratıcının sevgisi konusunda bu mümkün değildir, çünkü Allah şöyle buyuruyor: "O onları sever; onlar da O'nu sever." (Maide, 5:54) "Demek ki, Allah çok sayıda varlığı birden sevmektedir" dersene, bununla ilgili olarak biz de deriz ki: Aşkın makul bir anlamı vardır. Gerçi aşkı tam anlamıyla tanımlamak olanaksızdır, ama aşkı ancak tadan bilir; tatmayan bilmez. Bununla birlikte aşkı tasavvur etmek çok zordur. Allah ile aşkın ilgisini kurmak nasıl olur, bilinmez; çünkü Allah, "O'na benzer hiçbir şey yoktur" (Şura, 42:11) buyurmaktadır.

Yukarıdaki itirazına, yani Allah'ın bir anda pek çok varlığı birden sevmesi konusundaki sözüne gelince, böyle bir itiraz kabul edilemez. Böyle bir itirazı ancak Tanrı'nın Zâtını tanıyan biri yapabilir; oysa ki Tanrı'nın Zâtı bilinmez. Belli bir ölçüde O'nun sevgisi bilinebilse bile, bu sevginin oranı bilinemez. Çünkü Allah kullarına, ancak onların diliyle hitap eder. Kullar Allah'ı, O'na uygun düşen ve O'nun Kendini vasfettiği hareketlerle tanırlar, fakat bunların keyfiyeti bizce meçhuldür.

Unsuri Sevgi

Tabii sevginin ikincisi, "unsuri" sevgidir. Gerçi bu sevgi de tabiidir, ama tabii sevgiden biraz farklıdır. Şöyle ki: Tabii sevgi bir tabii suretin zararına olacak şekilde başka bir surete bağlanmaz, yani tabii sevgi bir suretle olduğu gibi, aynı şekilde bir diğeriyle de olur, tıpkı kehribarın birçok nesneyi aynı anda kendine çekişi gibi.

Unsuri sevgiyse, sadece tek bir tabii surete bağlanır, tıpkı Kays'ın Leyla'ya, Kaynes'in Lübna'ya, Kesîr'in Uzza'ya ve Cemil'in Büseyne'ye bağlanması gibi. Bunlar, iki kişi arasında, mîknatısın demiri çekmesi gibi olan bir ilginin, genel bir şey olduğunu açıklamaktadır sadece. Ayrıca, unsuri sevginin ruhani sevgiye benzemesini sağlamaktadır ki bu husus, şu ayette ifade edilmiştir: "Bizim içimizden herkesin belli bir makamı vardır" (Saffat, 37:164).

Aynı şekilde başka inanç ilkelerini dışta tutarak, tek bir akideye bağlanma olgusuyla da bu sevgi, ilâhi sevgiye benzer; tıpkı ruhani sevginin, taharet (temizlik) açısından tabii sevgiye benzeyişi ve ayrıca bütün inanç ilkelerinde, tek bir Varlık gören insanlardaki ilâhi sevginin, tabii sevgiye benzeyişi gibi.

(Cenabı Hak buyurmuştur ki: "Ta ki kulumuz, bizden razı olana kadar, biz ondan razıyız.")

*(Muhyiddin İbn Arabi Hz.,
Ftuhatl Mekkiye'den.)*

HİÇSİN

Nasihah

Kırı görür tosbağa olur.
Suyu görür kurbağa olur.
Arslan olur ormanlarda,
Yamaç görür tavşan olur.

Leşi görür kartal olur.
Çayır görür koyun olur.
Tilki gibi kurnaz olma,
Bu da belki oyun olur.

Seni görür senden olur.
Beni görür benden olur.
Ne sendendir, ne de benden,
Bu da bir gün, dinden olur.

İkiyüzlü olma dostum.
Gider elden samur postun.
Hem kırılma, hem darılma,
Nasihattır benim kastım.

Düşüm Kızgın Çöllere

Bazen sorar, bazısının derdini,
Kötü bilmez, iyilerin kadrini,
Namaz, oruç, seni hac da gördü mü,

Atar seni yad ellere ellere,
Derviş olup, düşüm kızgın çöllere.

Yalan yemin, münâfıklık değil mi,
Haram yok der, inkârcılık değil mi,
Takvâ ile ihlas ile gördü mü,

Atar seni yad ellere ellere,
Derviş olup, düşüm kızgın çöllere.

Para için kula secde yapanlar,
Beş paraya imânını satanlar,
Kur'an ile, hâdis ile gördü mü,

Atar seni yad ellere ellere,
Derviş olup, düşüm kızgın çöllere.

Onu Ararım!...

Yaş kırk oldu, hâlâ onu ararım.
Mecnun gibi, elden ele sorarım.
Neden çırpınır, niçin mi ağlarım?
Ezelde koptuğum dalı ararım.

Bülbül gibi öter, şan için değil.
Esâsen öttüğü, gül için değil.
Ne petek, ne arı, ne bal için değil.
Ezelde koptuğum dalı ararım.

Kitâbı kainat, sendedir sende.
O yarattı, kudret O'ndadır, O'nda.
Fahri kâinat, sır bundadır bunda.
Ezelde koptuğum dalı ararım.

Boruya üfleyip, beni söyleten,
Kamışa üfleyip, neyi dinleten,
Dağda Yunus, çölde Veys'i inleten,
Ezelde koptuğum dalı ararım.

Ne İdim

Düğünlerde çengileri,
Beğenmezken a efendim,
Çengi oldu, çoğu kızlar,
Ağla, ağla bey efendim.

Avrupa'da asileri
Kınar iken a efendim,
Asi oldu gençlerimiz,
Ağla, ağla bey efendim.

Konusunda komşusunda,
Hâyâ vardı a efendim
Hâyâsızla doldu her yer,
Ağla, ağla bey efendim.

Dünyadaki ilimleri,
Yayan biziz a efendim.
İlim bizde, biz ilimsiz,
Ağla, ağla bey efendim.

Ecdadımız karıncayı,
İncitmezdi a efendim.
Eşkiyâlık moda oldu,
Ağla, ağla bey efendim.

Nurlu anan göstermezdi,
Saç telini a efendim.
Baldır bacak piyasada,
Ağla, ağla bey efendim.

Helal rızık isteyenler,
Çoğunlukta a efendim.
Haram helal belli değil,
Ağla, ağla bey efendim.

Dostluklar hem, Allah için,
Kurulurdu a efendim.
Pula tapan pek çoğaldı,
Ağla, ağla bey efendim.

Ziyaretler Allah için
Yapılırdı a efendim.
Menfaatsiz, çoğu gelmez,
Ağla, ağla bey efendim.

Hırsızların cezaları,
Verilirdi a efendim.
Banka soymak moda oldu.
Ağla, ağla bey efendim.

Yetimlere şefkat eli,
Uzanırdı a efendim.
Çoğu haklar çiğneniyor,
Ağla, ağla bey efendim.

Hem malının, kırkta birin
Dağıtırdı a efendim.
Zengin zekât vermez oldu,
Ağla, ağla bey efendim.

Hem fakiri sabırlıydı,
El açmazdı a efendim.
Dilencilik meslek oldu,
Ağla, ağla bey efendim.

Parasını haram işe
Yatırmazdı a efendim.
Haram kazanç moda oldu,
Ağla, ağla bey efendim.

Boş vaktini ibadetle,
Geçirirdi a efendim.
Gazinolar çalkanıyor,
Ağla, ağla bey efendim.

Kızlarımız edebiyetle,
Pırlantaydı a efendim.
Vitrinlerde, boncuk oldu,
Ağla, ağla bey efendim.

İstanbul'un eski adı,
İslam bol'du, a efendim.
İslamı az, camisi bol,
Ağla, ağla bey efendim.

Eyüp sultan konukladı
Peygamberi, a efendim.
Biz ziyaret edemedik,
Ağla, ağla bey efendim.

İstanbul'da, hem yetmişbin,
Veli yatar, a efendim.
Biz yedisin göremedik,
Ağla, ağla bey efendim.

Anadolu'm her bucağı,
Veli kokar, a efendim.
Koku duyan pek azaldı,
Ağla, ağla bey efendim.

Şehitlerin kemikleri,
Sızlayacak, a efendim.
Şühedâlar ağlayacak,
Ağla, ağla bey efendim.

Mehmet Âkif gibi şâir,
Gelmez artık, a efendim.
Şiir destan piçe kardı,
Ağla, ağla bey efendim.

Ne Oldum!..

Sarraf oldum, pazarlarda,
Aldım sattım, aldanmadım.
Tellal oldum, çarşılarda,
İnsanlara yaranmadım.

Kantar kurdum panayırda
Gelen tarttım, giden tarttım
Zengininde fakirinde
Doğru insan bulamadım.

Patron oldum, gezdim gezdim,
Sadık işçi bulamadım.
Tezgâh kurdum defalarca,
Piyasada tutulmadım.

Sofra kurdum, davet ettim.
Yemek yiyen bulamadım.
Yaka paça getirdim de,
Ahaliye yaranamadım.

GEZGİN

Yüce Allah'ın ezel sofrasında yaratan ile yaratılan'dan, o iki ezeli dost'tan insan suretinde olanı ebed yolculuğuna çıktığında, elinde Tevhid meşalesi ile, O meşalenin hatırlattığı yüce Allah sunularını yaymak, anlatmak ve anlatarak yaşamak için hizmetlenmiş.

O zamandan beri, yani Kaalü Belî'den beri insan; yüce Allah Meclisi'nin bilgilerini ve duygularını taşıyan bir sembol olarak 'tam meşale' olabilmenin özlem yolculuğunu sürüp gider olmuş...

Gezgin'in anlattığına göre, günün birinde yolu; güzel mi güzel bir bahçeye varmış. O bahçede yalnız Gül yetişiyormuş; birbirinden güzel kokulu, rengârenk, birbirinden narin ve zarif, güller, güller, güller...

O güller kadar güzel, o güller kadar narin ve latif bir hanım, kapı önünde duruyormuş. Gezgin dostumuz; o güzel hatuna hayranlık ve saygı ile yaklaşıp, kendisini takdim etmiş ve hatunun adını bağışlamasını dilemiş.

Hanımın cevabı: "Bana Sevgi derler", olmuş.

Gezgin: "Sevgi hanım, burada yalnız mı oturuyorsunuz?"

Sevgi: "Hayır, eşimle beraber oturuyoruz. Ona İlim derler. Şu anda o bahçenin ilerisinde çalışıyor. Bıkmaz, yorulmaz bir kişidir."

Gezgin: "Bahçeyi dolaşmama izin var mı?"

Sevgi: "Hay hay... Ayakkabılarınızı lütfen çıkarın da Saygı dediğimiz şu meshleri giyiverin, olur mu?"

Onlar böyle konuşup dururken, hanımın beyi çıkagelmiş. Tanışma ve selamlaşmadan sonra, bahçeyi beraberce dolaşmaya başlamışlar. Sevgi önde, İlim ve Gezgin arkada yürüyorlarmış. Bahçedeki her bir gülün ayrı ismi varmış:

Mutluluk, hoşgörü, sabır, kanaat, teslimiyet, adalet, irade, şefkat, merhamet, akıl, hikmet, kudret, samimiyet, tevazu v.b. gibi...

Bu kadar çok çeşitte ve bu kadar yoğunlukta güzellik, bu kadar bakım ve özen, böylesine bir düzen karşısında heyecandan heyecana, hayretten hayrete düşen Gezgin dostumuz, bahçıvan İlim efendiye sormuş:

"Siz hangi gülün hangi isimde olduğunu bazen karıştırmıyor musunuz?"

"Bazen şaşırdığım oluyorsa da, eşim Sevgi hemen yardımına koşuyor ve bana doğru olan ismi hatırlatıyor, sağ olsun."

Gezginimiz bir şey daha sormuş, demiş ki: "Güllerin erip yetiştiği şu toprak, bana bambaşka göründü. Bu toprağın gerçekten de bir özelliği var mı?"

İlim cevaben: "Özelliği olup olmadığını bilemiyorum. Zira biz, ezelden beri bu toprak için çalışıyoruz. Bu toprağı bize Vefa isimli dostumuz bulup getirir. Vefa dostumuzun dediğine göre, örneğin merhametli bir insan göçünce ondan oluşan toprağı alır, bize getirir. Biz de o toprağı Merhamet Gülü'nün altına serpiveririz. Veya şefkatli bir insan göçünce, ondan oluşan toprağı alıp, bize getirir. Biz de o toprağı Şefkat Gülü'nün altına serpiveririz. Ve bu böylece sürer, gider."

Yüce Allah'ım, öylesine toprak olabilenlerden razı olsun.

Bir aralık Gezgin; Adalet Gülü'nün ihtişamı karşısında öyle bir vecde girmiş ki, gülü tutmak istemiş. Derhal, ama nezaketle mani olmuşlar ve demişler ki:

"Kokusu koklanabilir, manzarası, teni, yaprağı seyredilebilir. Ama, elle dokunmak yasaktır. Zira koku; manzara, doku, gülün sıfatlarıdır. Sıfatlar ise sanadır, senin içindir. Lâkin gülün kendisi, Zât'tır. Zât ise, O'dur."

Gezginimiz pek anlamamış ama, itiraz da etmemiş.

Gezginimizin aklına, birdenbire bir soru daha gelmiş ve demiş ki; "Bu güller arasında aşu yapıyor mu?"

"Elbette... örneğin: Hayal Gülü'ne gerçeği aşıladık da Ümit Gülü oluştu. İman Gülü'ne Hizmeti aşıladık da Teslimiyet Gülü oluştu. Yine İman Gülüne Tevekkülü aşıladık, Sabır Gülü oluştu. İman gülüne Akıl'ı aşıladık, İrade Gülü oluştu. Kaldı ki bazı aşuları sürekli yapmak mecburiyetinde bulunuyoruz. Örneğin, o muhteşem Adalet Gülü'ne Kudret Gülü'nü aşılamazsak, Adalet; hemen sararıp soluyor, halsiz ve aciz kalıyor. Kudret gülüne Adalet'i aşılamaz isek, kudretin toprağında Zulüm Böcekleri hemen üreyiveriyor."

"Bu aşuları siz mi yapıyorsunuz İlim Efendi?"

"Çileleri ben hazırlıyorum ama, aşuyu koyup kavuşturan eşim Sevgi'dir. O İlham kalemini eline alır, aşılacak varlığın Akıl perdesini yumuşak yumuşak aralar. Böylece, o varlığın Gönül'üne ulaşır, oraya aşu çeliğini bir güzel yerleştirir. Sonra da oluşan bütünü Kader Sicimi ile tatlı tatlı sarar."

Bütün bu işleri, bu aşamaları, her seferinde aynı dolgun zevk, aynı doğuş heyecanı içinde seyredirim. Sanki o anda Allah'ım yanımızda imiş gibi... Sanki o anda Allah'ım yanımızda, razı ve memnun, gülümsüyormuş gibi."

Gezgin: "O kadar konukseversiniz ki, bıktırma korkusuna düşmeden habire soruyorum. Mesela, tercih ettiğiniz Güller var mı?"

İlim: "Aslında yok. Lakin eşim Sevgi: Hoşgörü için, o benim Beş Duyum'dur der. Samimiyet için, o benim Ahlakımdır, der. Tevazu için, o benim Edebimdir der. Ama Ümid'e fazlaca düşkün galiba... Zira, Ümid benim Kanım'dır, der durur."

* * *

Birkaç gün sonra gezginimiz bir kasabaya varmış. Bir kahvehaneye girmiş. Burası, günün o saatinde تنها imiş. Kuytu bir köşede bir kişi, oturmuş çay içiyormuş. Önündeki sehpanın üzerinde ise, bir kırık kadeh varmış.

Gezginimiz, yarenlik için bu zata yaklaşmış. Yanına oturmuş ve kendisini takdim etmiş. Daha sonra karşısındakinden adını bağışlamasını rica etmiş. Masanın başında oturan, "Bana Âdem derler," diye cevap vermiş. Daha sonra masanın üzerindeki işaretle: "Herhalde soracaksın, ben önceden deyiveriyim. Bu kırık Kadeh bana Ezel Hatırasıdır."

Gezginimiz Âdem'e başından geçenleri, gül bahçesini, iki soylu bahçıvanı, konuşmaları anlatmış, anlatmış... Âdem, dinlemiş, dinlemiş... Bu sefer o konuşmaya başlayarak: "O bahçeye İnsanlığın Kemal Bahçesi derler. Ve o bahçenin o iki hizmetlisinden başka, bir de bekçisi vardır," diye ilave etmiş. "O seni görmüştür ama, sana görünmek istememiş olsa gerek. O bahçenin bekçisine Tefekkür derler. Elinden hiç eksik etmediği bir de Asası vardır. O asaya Oluşum diyorlar. Ayıklayıp ayıklayıp, ayıkladıktan sonra da toplayıp, düzenleme anlamına.

Anlattıklarına göre, kendisi de, ismi de, asası da bir hoş olan bu bekçi, hiç kızmaz, hiç kınamaz, hiç suçlamaz, hiç yargıya varmazmış. Sevmekten ve öğrenmekten usanmaz, hep dikkatli, âna ve hale daima açık dururmuş. İnsanların Tez-Antitez dedikleri, o gürültülü-patırtılı, o hırçın ve sabırsız, iddialı ve iddiacı, arayışları ve yönelişleri, bu Cennet Bahçesi'ne yaklaştı mı, Bekçi asasını sevecen bir vekâr ile, hayli mahcup bir alçakgönüllülükle sallar, sallar ve bütün o mücadele yavaş yavaş duruluverirmiş... Tefekkür de yeni bir olgunluk, yeni bir güzellik ve yorgun bir huzura erişirmiş."

"Âdem kardeş, bu bekçi hiç yorulmaz, hiç uyumaz mı imiş? Bu mümkün mü, Allah aşkına?"

"Haklısın, dostum, haklısın... Bazı zamanlarda, seher vakti, insanlığın bir yeni günü ışıırken, Derviş denilen bir fakir çıkagelir, bekçiye bir şeyler verir. Denildiğine göre Derviş; sevaptan Nimet, hatadan İbret devşirmesini pek bilirmiş. Kaldı ki bahçenin o iki mübarek hizmetlisi bu sadık ve cesur bekçiyi hiç mi hiç boş bırakmazlarmış.

Gezgin: "Âdem kardeş, bu kadehi kim kırdı?"

Âdem: "Ben kırmadım. O kırdı. Bu kadeh onundur. Benimki de O'nda..."

"Kadehleri nerede kırdınız?"

"Ezel'de, Muhabbet Meclisinde."

"Âdem kardeş, uğurun nereye?"

"Kendime... Kendimde Ebed'e, kendi Özümde, kadehin diğer yarısında vuslata, tamlığa, Vahdet'e..."

"Yolun açık, himmetin başarılı olsun kardeşim."

"Ey Gezgin, sen de benimle beraber gelsene..."

GÖNÜL BAHÇESİNDE GEZİNTİLER

Gönül Bahçesi

Allah; ölü olan toprağı yağmurla dirilttiğı gibi;
Ölü olan gönülleri de hikmet'le diriltir...

Allah, müminlerin gönlündedir (kalbindedir)...
– Ben sizlere şahdamarınızdan yakınım, diyor.

Nereden gelip, nereye gidiyoruz?
Minallâh ilallâh, Lâ havle velâ kuvvete illâ billah
Allah'tan, Allah'a...
Kuvvet, kudret hep O'nundur.
Harekât ve sekenât hep onunla kaimdir.

"Çok da verme kendini dünyaya bir dem çek elin,
Döndüremezsın beyim, kat'i ağırdır bu dolap!
Bu harâbı niceler çalıştı mamur etmeye;
Bir yanın tâmir ederken, bir yanını oldu harâb..."

"Ahidleri yerine getiren akıl'dır.
Aklın olmasa, unutuş vefasızlığın olur."
Onun için de o nur aklınızı iyi kullanın...

Münacaat

Bismillâhirrahmânirrahim

"Elhamdü lillâhi rabbil'âlemiyn."

Allah'ım! Hamdü senâ Âlemlerin Rabbi olan senin içindir.

Allah'ım! Yerde ve gökte bulunanların nurusun

Yerin-göğün ve aralarındakilerin yöneticisi sensin.

Yarabbi! Sen Hak'sın, Vaadin haktır. Peygamberin

Hak'tır. Senden başka tapacak yoktur.

Yarabbi! Kitapların hak'tır. Meleklerin hak'tır.

Ahret gününe, hayır ve şerr'in senden olduğuna inanırız.

Allah'ım! Sana inandık ve itaat ederiz, tevekkül ederiz.

Mücadelemiz ancak senin kuvvet ve kudretindedir.

İbadete kuvvet ancak senin yardımınıdır. Ancak sen varsın.

Ey istediğini istediğine veren Allah'ım!

Ey istediğini âlim, istediğini cahil eden Allah'ım! Sen her yerdesin.

Ey istediğini Veli, istediğini zelil eden! Veli sensin, Vasi sensin.

Ufuklarda ve nefislerde mahv ve isbat senin elindedir.

Bizlere af ve mağfiret et. Kulluğumuz yalnız sanadır.

Allah'ım!

Şekil ve suretlerimizi nasıl güzel yaratmışsan, ahlak ve sıfatlarımızı da öylece güzelleştir.

Fakirlikten, azlıktan, zillet ve hakareten, zulüm yapmaktan ve zulüm görmekten sana sığınırız. Bunlardan bizleri korusun.

Allah'ım! Dünya ve ahiretimiz için, ehlimiz ve sizin olan malımız için (sizinle, sizden) bağışlanma ve afiyet isteriz.

Açığa çıkmasını istemediğimiz şeylerimizi örtünüz ve korktuğumuzdan bizleri emin eyleyiniz.

Yarabbi! Önümüzden, arkamızdan, sağımızdan, solumuzdan, yukarıdan ve aşağıdan gelecek musibetlerden bizleri muhafaza eyleyiniz.

"Alacalıktan, delilikten, cüzzamdan ve her türlü kötü hastalıklardan ve habis kanserden size sığınırız, bizleri koruyunuz.

Yarabbi! Gelecekte gam çekmekten, geçmişe kederlenmekten, âciz ve kudretsizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan ve borç altında haksız insanların tasallutundan sana sığınırız. Bizleri koru Yarabbi!

Allah'ım!

Ruh ve beden sağlığı, yaşama sevinci, ibadet ve taât zevki, dünya ve ahiret saadeti, Şuûr-u Muhammedî ve Füyûzât-ı Muhammediyye'yi üzerimizden eksik etmeyiniz.

Müslüman olarak ruhumuzu alınız ve bizleri salihlere ilhak edin Allah'ım.

Bizleri Ahd ve vaadimiz üzere sabit kılınız Allah'ım... (Âmin.)

Bir Gönül Duası...

Allah'ım! Büyük hakkın için, kerim zatının nuru hürmetine, Arş-ı azimin hakkı için, Kürsi'nin taşıdığı şeyler hürmetine, Levh-ü Mahfuz'unun sırrı hakkı için, İlm-i gayb'de kendince seçtiğim isimlerinin hürmeti için, Suların coştığı, güneş, ay ve dünyanın döndüğü Aşk isminin hürmetine, Kuran-ı Azim'de bildirdiğin Esmâ-ül Hüsna'nın hürmeti hakkı için, Allah'ım! Yarattıklarından hiçbir kimseye öğretmediğin, katında çok gizli olan isimlerinin hürmetine isterim.

Allah'ım! Âdem Safiyullah, İbrahim Halilullah ve Eyyüb (A.S.)'ın Sana dua ettiği isimlerin hakkı için, Hz. Musa, Hz. İsa, Nuh (A.S.) ve Davud (A.S.)'ın dualarının ve içindeki isimlerinin hürmetine, en temiz seçtiğin, en doğru kıldığın bütün peygamberlerin sana ettikleri dualarda kullandıkları mübarek isimlerin hürmetine, isterim.

Allah'ım! Senden zeytin yaprağı üzerinde yazılı olan mektuplardaki ismi âzâmın hürmetine isterim!

Allah'ım! Onunla sana dua olunduğu zaman mutlaka kabul ettiğin, azametliden de azametli, ismin hakkı için isterim.

Allah'ım! Sen'den gizli-saklı, mübarek, tayyip, tahir, mutahhâr ve mukaddes ismin hürmetine isterim.

Ya Rabbi! Habibin sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) üzerimize olmasını, onun hakkı için isterim ve,

Senden ister, sana dua ederim ki:

Bizleri senin ve Habibinin sevdiklerinden eyle!

Bizleri yakın kıl, Arif eyle.

Allah'ım! İmanımızı artır, güzelliğimizi ve ilmimizi artır. Sana ezelde verdiğimiz Ahd-ü vaadimiz üzere bizleri sabit kıl. Ne aldananlardan, ne aldatanlardan eyleme. Son nefesimizde "Canlarımızı müslüman olduğumuz hâlde al ve bizleri salih olan atalarımıza ilhak et.

*Şuûru Muhammediyye'*yi, *Şefâati Muhammediyye'*yi ve *Füyûzâtı Muhammediyye'*yi üzerimizden eksik etme Allah'ım! Âmin.

Gönül

Bak!

Gönül bahçelerinin Sırrı hiçbir sözle anlatılamaz, ve, Bil ki;
Hiçbir kalem, ucunu oynatıp da onu satırlar yazamaz...

Gönül; bedenın padişahıdır,
Hüdâ'nın da nazargâhıdır.

Evladım, kardeşim,
Zulüm ile karanlıkta kalma, ah alma ve gönül kırma...
İlim, gönlü uyandırıp temizlemek içindir,
Yoksa binlerce kitap okusan boşuna emektir.
Seçkin kişilerin gönülleri; sır ve Esrar bahçeleridir.
Akıllı olunuz, edepli ve hayâli olunuz.
Kişiyeye lazım olan, kalbi selim'dir. Ahlakının ve huylarının iyiliğidir. Bak, artık kılıçla fetih devirleri kalktı.
Sen ahlakın ile gönülleri eritip (kendine bağlayıp) fethet.
Bakınız gönüllerde taht kuran büyük arif, gönül sultanlarından olan Yunus Emre Hz. ne demiş.
"Ben gelmedim dava için, benim işim sevi için,
Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmaya geldim."
İşte bir zarif gönül sultanı da yine ne demiş:
"Cihan bağında ey âşık, budur maksudu ins ve cin;
Ne sen kimseyi incit, ne de kimseden incin..."

Ne Yapmak Gerek?

Ölmeden evvel ölüp, kabre girip, haşre çıkıp;
Mâlikül mülk'ün şuhûdunda gönül hayran gerek.

*İrham nefseke, verham halka rabbeke,
Yerhamüke Rabbüke.*

(Kendine acı, Rabbinin mahlukuna acı.
Rabbin de sana acır.)

Mârufu tut, sarıl. Münkerden nehyet.
Yaratılana merhametli ol. Dosdoğru ol.
Vücudundan kalırsa bir eser,
Yaradandan alamazsın hiç haber!

Ne yapmak gerek?
Elbette Allah'ı çok anmak gerek,
Ve bir de O'nu çok sevmek gerek.
Ne yapmak gerek?
"Atayı, babayı tanıyıp bilmek gerek,
Böylece kendini bilip, insan olmak gerek.
Ne yapmak gerek?
Yüzü hep güleç, gönülü parlatmak gerek,
Dil, kalp ve ruh ile Allah'ı zikretmek gerek.
Ne yapmak gerek?
Şükr ve hamd ile Allah'ı övmek gerek,
Eli bilene, gönülü gönle vermek gerek.
Ne yapmak gerek?
Nereden gelip, nereye gideceğini bilmek gerek
Sonunda: Allah'ın istediği insan olmak gerek.

Dünya Yaşamındaki Hüner...

Bakınız:

Allah'ü Teâlâ Hz.lerinin bizi dünyaya getirmesinde bir sır var. İmtihan yeri olan bu dünya yaşamında da bir hüner var. Bizler buraya, kemalimizi arttırmaya geldik. Bizi kendisine halife tayin eden Allah'ımızı bilip, sevmeye geldik. Ahidlerimizi vefa etmeye, emanetlerimizi koruyup ehillerine teslim etmeye geldik.

Bizler ilâhi emirleri tutar, haramdan kaçarsak ve yaratılan bütün mahluka da şefkatli ve merhametli olabilirsek, o zaman Halife İnsan oluruz.

Tertemiz gönüllü (kalpli) insan olursak, Allah'ın, Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) Efendimizin ahlaklarıyla bezenmeye çalışırsak, elbette ki gönüller kazanmaya da başlayabiliriz. "İnsanların en hayırlısı; onlara en faydalı olanıdır" buyurulmuştur.

"Müslüman; elinden ve dilinden kimseye zarar vermeyendir" denilmiştir. Onun için bizler, hep gönülleri onarmalıyız.

Bakınız sevgi ve gönül Sultanı Mevlâna Hz.leri ne diyor:

"Gel de birbirimizin kadrini bilelim,

Çünkü ansızın ayrılacağız birbirimizden."

Kadr'i bilmek kolay mı? Mevlâna Hz.leri ki, O gönül sultanı Kadri zaten bilmiş, onun sözü bize. Maksud biz bilelim! Cenabı Allah bütün âlemi ve ahireti insan için, insanları da kendisini bilmeleri için yaratmıştır.

İnsan, âlemin ruhudur. İnsanın da ruhu gönlüdür, kalbidir. Yoksa boş bir kalıp olarak şu beden parçası neye yarar? Bizler dünya ve ahiretimizi onarmaya mecburuz. Onu da burada başaracağız. Zaman kısa, vakit ise az (sayılı). Akıllı olalım. İbret sahibi olalım da gönlümüzü temizleyelim. Bu işler, Allah hidayet verdikten sonra, çok zor da değil.

"Sanma ki yol alanlar yok, izleri belirmeyen olgun kişiler yok!

Sen sır'lara mahrem değilsin de; sanıyorsun ki başka çeşit erler yok."

Evladım, kardeşim!

Allahü Teâlâ Hz.lerine halife olan, âlemlerin ruhu, yani canı olan insanlara, elimizden geldiği kadar fiysebilillah, garazsız, ve ivazsız, maddi ve manevi hizmet etmek, en birinci vazifemizdir. Emredilen de budur.

Bilhassa İslamın güneşi ve alemdarı olan

Bu asil ve necip Türk milletine çok hizmet etmeliyiz. Onun güneşinin her yana girmesine çalışalım.

Aziz Türk milletine, madde ve manasının bir olduğunu anlatalım. Kendisini, atasını tanıtalım.

Bir gül bahçesinin yetişmesi için, nasıl toprağa, tohuma, dikene, sulayana, budayana ve toplayana ihtiyaç varsa, insanı, memleketi düzeltmek için de bunlara ihtiyaç vardır. Toprağı ve tohumu Cenabı Allah zaten vermiş. İçimize iman ve sevgi fitratını da o

yerleştirip dikmiş. Ara sıra alabildiğimiz rahmet esintileriyle de bizi suluyor. Şimdi içimizdeki Nefs'in kötü huylarını da bizim mücahede, zikir ve tefekkürle kendimizin budamasına ihtiyaç vardır. Őşte bunu da İlhhi kanunlarla yapacağız. Sonunda da ihlas ve kemalimiz tamamlansın, toplansın. Hr olalım. İnsan olalım ve o sevinçle Bayram edelim.

lemlerde her Şey, mazhar olduğu istidat derecesinde feyz'lerden, tecellilerden nasibini alır. Aslında,

Her Şeyin kendisinden, kendisine giden, tecelli eden bir yolu vardır.

Őşte tasavvufta bu yola tarik, bu gidişe de süluk denir. Tarikat, yolları katetmektir, geçmektir. Bu yolun yolcularına da sâlik ismi verilmiştir.

O Gün Temiz Kalpli Kazanır...

Bütün ehlllah, insanlar için c önemli ölüm olduğunu işaret etmişlerdir ve bu ölümlerden kıyamet diye bahsederler.

1. *Kıyamet-i Sugra* (diğer ismiyle kk ölümdür): Őşte bu ölümde ruh, bedenden ayrılır. Emanetler yerine gider. Bizler dünyada iken ruhumuza (gönlümüze) ne gibi vasıflar kazandırmış isek, ölüm esnasında da o vasıflara mâlik oluruz. Ve ondan sonra da artık sadece o vasıflar ile kalırız. Onun için:

"Burda elin erer iken; hayır işlere dşgil gönül..." diye nasihatlerde bulunmuşlardır.

Bunun için de:

"İnsanlar hangi hâl üzere (ne surette) lmş isek, o hâl üzere haşr edileceklerdir" buyurulmuştur. Dikkat edelim ki; temiz bir kalp ve halis gönülle lelim.

2. *Kıyamet-i Vust* (insanın kendi ihtiyarıyla ölmesidir):

Bunun hakkında gönül sultanlarının şu reçetelerini iyi oku. Yalnız okumakla kalma, ilaçlarını da kullan.

"Tenini feda et şu söz âleminde,

Çünkü ten ölürse can yaşar sende,

Gel bu yolda sen de ölümü ara;

lmek hak, yaşamak bâtıldır sana..."

Bakınız bunun hakkında bir hadisi şerif de şyledir:

Mt kable en temt, yani:

"lmezden önce; kendi isteğinizle (ihtiyarınızla) ln." Őşte yavrularım, bunu başaranlar kemal mertebesine ererek iyi kalpli (temiz ruhlu) olurlar. Melek sıfatına girerler. (Bunlar da o vasıflarla kalır.)

3. *Kıyamet-i Kübra* (ki büyük ölümdür): Kıyamettir.

Őşte o zaman ruh, ölüm zamanında ayrıldığı bedeniyle buluşur. *Zt* zuhr eder. Bundan

sonra da imaret, artık ahirete geçer.
İşte o gün, temiz kalpliler kazanacaktır.

Bakınız Şuarâ suresi, 88-89'da ne buyurulmuş:

Bismillâhirrahmânirrahîm
"Yevme lâ yenfa'u mâlün ve lâ benûn,
illâ men etallahe bikalbin seliym."

Meali:

– İnsanların diriltileceği günde (ölülerin kabirlerinden kalktıkları o günde) ne mal fayda verir, ne evlat (oğul) menfaat verir. İllâ (sadece) Allah'a (kalp) selameti ile gelen kimsenin ameli menfaat sağlar.
İlâhi vasıflarla bezenmiş Temiz Kalp ile gelenler kazanır.

Yavrularım, kardeşim!

Kalp, özümüzdeki sır'dır. Ezeli bir nurdur.
Allahü Teâlâ onunla bizlere nazar eder.
Kalp öyle bir mihver noktasıdır ki, yaratılmışların zübdesi, özüdür.
Kalp; Allah'ın esma ve sıfatının tümü namına daima
Zât'a dönüktür. Kalbin önü arkası yoktur. Ayna gibi,
hepsi yüz'dür. Bu yüz; *Hemm* (hayır-şer) denilen bir nur'a
dönüktür. (İşte denir ki; bu *hemm*, nazargâh'tır.)

Elbiselerimizdeki kirler nasıl yıkanınca temizlenirse,
Beşeriyet icabı bazı adi işlerle de biz kirlenebiliriz. İşte eğer ki,
biz ilâhi saadete ehil bir kimse isek, kirlilik bize tam
yerleşmemişse, onun temizlenmesi kolay olur. Temizlenince de
her şey aslına döner, ve kir de hiç iz bırakmaz.
Bazen birçok kimsede bu kirler tam manasıyla yerleşmeye
başlar. İşte o zaman mücadele, muhalefet ve zorlu süluk
lâzımdır; tâ ki, kalp temizliği ve safası oluncaya kadar...

Tâ ki, kötülüklerden sıyrılıp, meleki sıfatları alıncaya kadar.

İnsanın o nur olan aslına dönüşeceği ana kadar...

İşte!

Onun için de Allah'tan kalp safası ve beden hafifliği isteyiniz.

Asıl, kalp'tir. Asıl, özdür. Onun için de Cenabı Allah:

"Beni ne yerim aldı, ne göğüm; mümin kulumun
kalbi beni aldı. Ona sığdım" buyurmuştur.

Din Birdir ve Daimidir

Dost olanların şartında unutmak yoktur. Gaflet yoktur.
Dostlar arasında doğruluk vardır, riya yoktur. Çünkü
Kudret eli, siyah ile yazmaz. Nur ile yazar...
"Eddinü vâhidün daimün" buyurulmuştur:
Din birdir ve daimidir. Bu tevhid dinidir
ve Allah, dilediğine onu tahsis eder.
Onun için de, gönlün temiz olsun. Çünkü,
Halis olan kalpler aşk pazarında sergilenmese de,
o yine ateşinin dışarı vurmasından anlaşılır.
Ateş isabet etmese bile, yine ışık verir.

Din, iyi ahlaktır. Peygamberimizin
ahlakı ile bezenmektir. Çünkü Hz. Aişe validemizin
hülasa ettiği gibi: "O'nun ahlakı, Kur'an idi."
Dikkat ediniz ki, Kur'anı Kerim'in bütün emirleri
ve bütün talimleri, O'nun mübarek şahsında tecelli
ediyordu. Kur'an ne söylemişse onun hepsi, sevgili
Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) Efendimizin
şahsında toplanmıştı.
İşte bunun içindir ki,
Allah'ın ve Kur'anı Kerim'in dediğini tutan,
Hz. Muhammed'in (S.A.V.) ahlakıyla ahlaklanan,
O'nun gösterdiği ve ashabının yürüdüğü yoldan
gidenler, muhakkak ki saadete ereceklerdir.

Şimdi bakınız ki, dinin bir tarifi de nasıl yapılmış:
"İnsanın nereden gelip, nereye gideceğini ve nasıl
hareket etmesi lâzım geldiğini öğreten ilme, din denir."
Bunun için de Allah'ın ve Resûlünün ahlakı ile ahlaklanmak,
sıfatları ile de sıfatlanmak gerekir.
İşte bunları yapabilenler, hakiki insan olur.
İnsan zâhirde bu yokluk ilinden bir kefen almaya,
Bâtında ise, Rabbisine kavuşmaya gelmiştir.
Ahlak; şuurlu bir şekilde Allah'a teslimiyettir.
Din, güzel ahlak ve sıfatlarla Allah'a yaklaşımdır.
Onun için de *"Tehalleku biahlâkihillâh vettavsîfu bisıfatihillâh"*
buyurmuşlardır.

Allah Her İki Dünyanın da İmarını İstemiştir

Allah, irfan sahibi olabilmemiz için, hem dünyanın hem de ahiretin bulunmasını dilemiştir. Hem burada, hem orada kalmamızı istemiştir. Onun için de bir gaflet, bir de uyanıklık vermiştir. Böylece iki dünya da mamur olur, gider.

Bütün âlemlerin özü, Nuru Muhammedi'dir.
Hepsi Nuru Muhammedi'den yaratılmıştır. İnsanlarda da Mümin olsun, olmasın, hepsinde bu nur vardır.
Müminlerin ahireti, mümin olmayanların ise dünyası işte bu nur ile aydınlanır.
Nuru Muhammedi; Cenabı Hakkın nurundandır.
İşte Allah; bu nur ile hem dünyanın, hem de ahiretin mamuriyetini dilemiştir.

Bakınız: dikkat ediniz ki, bir hadisi şerifte onun için şöyle buyurulmuştur:

"Ene min nûrillâhi halak-Allâh-ül arşî vel kürsi, vel levhî, ves-semâvâti vel-ardî min nûrin;"

– Ben Cenabı Hak'ın nurundanım. Cenabı Hak; benim nurumdan *arşı, kürsiyi, levhi mahfuzu* ve gökleri yarattı.

Kıymetli kardeşim, yavrularım,
İşte bütün kâinatın ve eşyanın aslı bu nur olup;
Bu nura "Hakikati Muhammediyye" denir.
Bu nur cesetler olarak evvela Hz. Âdem'de tecelli etmiş olup, sonra gelen evladı da bu nur ile zâhir olmuştur.
İşte bu, bize ve kıyamete kadar böyle devam eder.

Bu dünyanın imarı, gaflet ve şehvete dayalı ise de; Allah'ı ve asıl vatanı özleyiş ve anış, coşup kendinden geçiş de, öbür dünyanın imarıdır.
Yeryüzünde kavî-ü şuhûdî ile bir tek "Allah, Allah," diyen kaldıkça da bu dünyada devam edecektir.
"Âyinedir bu âlem; her şey hak ile kâim,
Mirât-ı Muhammed'den Allah görünür dâim." ¹

1 Mirât: Âyine: ayna.

Allah Müminlerin Kalbindedir...

– Kıymetli kardeşim, yavrularım:
Allâhü Teâlâ Hz.leri, "Ben mümin kullarımın kalbindeyim," diyor.
"Onlara şah damarlarından daha yakınım," diyor.
İşte bakınız, bir hadisi kudside bu nasıl açıklanmıştır:
*"Mâ vesiâni ardi velâ semâi velâkin vesiâni, kalbi
abdil mü'min,"* yani:
– Hiçbir yere sığmam. Göklere ve arza (dünyaya) sığmam.
Ancak mümin kulumun gönlüne (kalbine) sığarım, diyor.
İşte bu mümin; İnsan-ı Kâmil'dir.
Bu hadisi kudsi, aynı zamanda Kalbin kiblesini açıklıyor.

Bir gazel:

Dil penâhı kibriyâ'dır, yıkma gönlün kimsenin,
Genci esrârı hüdâ'dır, yıkma gönlün kimsenin.

Kalbi mümin beyti hak'tır, haccı ekber andadır,
Secdegâhı Mustafâ'dır, yıkma gönlün kimsenin.

Müminin kalbini ele al, izzeti hürmet edip;
Zirâ envârı Mevlâ'dır, yıkma gönlün kimsenin.

Dest-i kudretle yapılmış sunu Mevlâ'dır gönül,
Beytü hak, dârül bekâdır, yıkma gönlün kimsenin.

Ey *Nesîmi* bil ki hakkın kendi vahdet-hânesi;
Cilvegâhı evliyâdır, yıkma gönlün kimsenin... ¹

Dostların nezdinde gönül yıkmak yoktur.
Onun için de Âleme yâr ol, bâr (diken) olma!
"Tasavvuf; kimsenin gönlünü yıkmamaktır,
haram ve yasak olana bakmamaktır..."

1 *Dil*: Gönül. *Penah*: Sığınmak. *Kibriya*, *Hüda*: Allah.
Genc: Hazine. *Esrar*: Sırlar. *Beyt*: Ev. *Ekber*: En büyük.
Envâr: Nurlar. *Dest*: El. *Sun*: Sanat. *Darül beka*: Ahiret.
Vahdet: Birlik. *Cilvegâh*: Cilve yeri.

Gönül Reçeteleri... ve İbret Esintileri...

1. Biz geceleri sabahlara dek,
Ak gönlümüzle çalkalanır dururuz.
Her nefeste zikri daim ile;
Allah'ı anar ve buluruz.
2. Bezmi elest'den beri,
Bak Bu Ali neyledi?
Her nefeste *belî* deyip;
Ahd'e vefa eyledi.
3. Hak tariki müstakime ¹
Her gelen çakmış bir kazık.
Ah ne yazık... Vah ne yazık!
4. Buldu gönlüm çok zamandır yandığı ahı bugün,
Sevdiği, hem taptığı mabudu Allah'ı bugün.
– Kenan Rûfâi Efendi.
5. Hoşça bak zâtına kim, zâtı mükerrermsin sen
Âlemlerin gözbebeği olan Âdem'sin sen.
– Şeyh Galip
6. Ey nefesleri sayılı olan, bilir misin ne olur?
Elbette bir gün gelir, bu sayılar son bulur!
– Ahmet Rûfâi Hz.leri
7. *Zi ağuş-i ahad yek mim çuşed,*
Be Bîrengi lebas renk puşed!
– Bîdil Hz.leri

yani:

– Ahad'in koynundan bir 'mim' kabardı.

Renksiz giyimler; renge büründü.

İşte Ahad'in arasından bir "M" harfinin zuhuruyle;

Ahad, Ahmed oldu.

1 Tariki müstakim: Doğru yol.

Mânâ'na Mirasyedi Gibi Kalma.

Ehlullah demiştir ki:

– İnsanın kalbi olan ruhu ruhlar âleminde iken, Halik'ini, yani yaratıcısını perdesiz olarak görmüştür ve bilmıştır. Ve de Halka hizmet için yaratıldığını, kulluk için yaratıldığını anlamıştır. Bezmi Elest'de "*Elestü birabbiküm: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*" izzetli seslenişine, ezelden *belî* (*Kâlû belâ: evet*) dediler. Âdem Aleyhisselâm'ın tüm zürriyeti, işte orada peygamberlerle beraber murad almıştır.

İşte o gönül, o vuslat âleminden şهادetle imtihan kastıyla bu ayrılık dünyasına, bu sıkıntı konağına az bir müddetle, sayılı günler için gönderildi. O ilâhi ruhanilikten bu cismani bedene indi. Onun için: Mânâ'na mirasyedi şeklinde kalma... Sabırlı ol. Aşk ateşiyle yan. Atanı iyi tanı. Gönlünü eskisi gibi temiz tut, gaflete dalma...

Dikkatli olunuz. Gönüle cismani şehvetler galip gelirse, hayvani sıfatlarınız çoğalırsa, insanlıktan uzaklaşırsınız. Kalp, gaflet örtüsüyle örtülüp de o vuslat meclisini unutmasın. Bu fâni konağı Baki sanmasın. Allah'ın inayeti ve hidayetiyle, gönlünüzü karartmayın. Bir hadisi kudside belirtilen kalbin (gönlün) şu fazilet ve şanı hep duyunuz: "Benim Arş'dan büyük, Kürsi'den geniş, Melekût'tan süslü ve Cennet'ten tayyib bir hazinem vardır. Arzı iman, seması marifet, güneşi şevk, ayı muhabbet, yıldızları düşünceler, bulutu akıl, yağmuru merhamet, nehirleri hizmet, ağaçları taat, meyveleri güzel huylar, köşkleri ise himmettir. Onun dört direği vardır: Tevekkül, feyz, sabır ve rıza... Dört kapısı vardır: İlim, hilim, zikir ve dostluk. İşte biliniz ki o, kâmil insan olan arif kulumun kalbidir." İşte onun için mânâna (gönlüne) mirasyedi gibi kalma. Gönlünü temiz ve sakin tut. Hak'ka doğru yönel. Kendini bilersen, sen yine senden irak kalmazsın. O'nu gönlünde hep bulursun. "Kim ki canından irak oldu, işi ah olmuş! Nefsine arif olan, arifi billah olmuş..."

Unutulmayacak Sadece Bir Tek Şey Var...

Lütfen iyi dikkat ediniz!

Bu dünyada bizim asla unutamayacağımız bir şey var.
Her şeyi unutsan da, onu asla unutmazsan, hiç korku yok.
İnsanın / gayrı olan bütün varlıklar, her işi yapar da,
sadece o işi yapamaz. O tek işi de insan başarıyor.
Onun için de "And olsun ki Âdemoğullarını ululadık"
ayeti kerimesi inmiştir.

İnsanoğlu o işi gördü mü; kalbi (gönlü) tertemiz olur.
Onda artık ne bilgisizlik kalır, ne de zalimlik.
Siz dünyada her işi yapın, sadece o işi yapmayın,
imtihani yine kaybedersiniz. Diğer her iş nafiledir.
Saf nur olan akıl, Cebrâil (A.S.) gibidir. O sadece
insanlarda vardır. Bu Hak emanetine bir kere çok dikkat
ediniz. Bu akıl sayesinde sizin değeriniz pek yücedir.
Onun için de, kendini ucuza satma. Tarihini iyi öğren...

Tevbe suresi, 111'de
Allahü Teâlâ Hz.lerinin cennet karşılığında,
Tevrât, İncil ve Kur'anı Azimüşşan'da söz verilmiş bir
Hak olarak "inananların canlarını ve mallarını
satın aldığı" bildiriliyor.
İşte onun için de sakın kendini ucuz şehvete satma.

Allah:
"Sizi de, nefslerinizi de, vakitlerinizi de, mallarınızı da,
satın aldım." buyuruyor. Bana harcarsanız, bana verir
iseniz; karşılığı cennettir, diyor.
O güzel aklımı kullan da cenneti kazan.
Ama sen tutar da kendini cehenneme satarsan,
sadece kendine zulüm etmiş olursun.
Hidayet ve tevfik, Allah'tandır.

İlâhi Vasiyet

Bakınız ki Cenabı Allah, dini nasıl koruyalım, bereketlerimizi nasıl ayarlayalım diye, bizlere Kur'anı Azimüşşân'ında neleri ilâhi vasiyet ile emretmiştir. Sırf bizlere mi, misak aldığı peygamberlere, evliyalara da bunu vasiyet etmiştir. Bilhassa beş büyük peygamberden de Tevhid ahdını almıştır.

Şûrâ suresi, 13'te, bu hususta bakın neler buyurulmuş:

Bismillâhirrahmânirrahim:

"Şere'â leküm mineddiyni mâ vassâ bihî nûhan velleziy evhayna ileyke ve mâ vassaynâ bihî İbrâhime ve Mûsâ ve İsâ, en ekıymüddiye ve lâ teteferrekuü fiyh, kebûre alelmüşrikiyne mâ ted'ühüm ileyh Allahü yectebiy ileyhi men yeşai ve yehdiy ileyhi men yüniyb."

Meali:

– O size Nuh'a vasiyet ettiğini; sana vahyettiğimizi, İbrahim, Musa ve İsa'ya vasiyet eylediğimizi bir din yaptı. Dini doğrultun. Erkânını muhafaza edin, Tefrikaya düşmeyin. Ayrılığa düşmeyin. Müşterek din tevhid olup, o da birdir. Yalnız onu ikâme etme hususunda, peygamberlerin yolları ayrıdır. Öğretme şekilleri farklıdır.

Dinin doğrusu, sıratı müstakim olan İslam dinidir.

Onu doğru tutmak demek de şudur ki:

Erkânını halelden muhafaza ederek (bozmadan), Âyât ve edillesinden (delillerinden) doğrusunu anlayıp da, iman ve amelde ihlas ile tatbik etmektir.

Tevhid dinini (asıl dini) ikâme etmekte dağılmamaktır.

İhtilaf çıkarmamaktır.

İşte bu emir ile nehiy; Tâ Hz. Nûh (A.S.)'dan Hz. Muhammed (S.A.V.)'e kadar gelen şeriat sahibi peygamberlerin hepsine emri tavsiye olunan bir din anayasasıdır. (Din şeriatıdır.)

Bütün peygamberler bunu tatbik için gönderilmiştir.

Hepsi de zamanındaki din bozukluklarını düzeltmek için doğru din ile gelmiş, tefrikayı kaldırmak için hepsi de Tevhid'e davet eylemiştir.

Müşrikleri dine davet, onlara ağır gelmiştir.
Allah dilediğini kendine ayırır. (Tevhid'ine ayırır.)
Hak'ka ve taata dönen kimseyi de hidayete erdirir.
Ve, kim gönül verirse, ona da onu muvaffak kılar.
O doğru yola onu çıkarır.
Her topluluk, kendi diniyle sevinir.
Allahü Teâlâ Hz.leri, bakınız Rûm suresi, 31 ve 32'de
nasıl buyuruyor:

Bismillâhirrahmânirrahîm:

*"Müniybiyne ileyhi vettekuûhü ve ekıymussalâte
velâ tekûnû minelmüşrikiyn.*

*Minelleziyne ferrekuû diynehüm ve kânû
şıye'â, küllü hızbin bimâ ledeyhim feriûn."*

– O'na (Tevhide) dönerek yüzünüzü doğrultun. Ondan sakının.
Namazı dosdoğru kılın. Müşriklerden (dinlerini darmadağın
edip, fırka fırka ayrılanlardan) olmayın.
Her bir güruh, kendi diniyle sevinir.

Allah'ı Bilen Sever

Allah'tan başka daha çok sevilecek ne vardır?
Her şey O ve O'ndan değil midir? İşte O'nu sevmemiz
için de, bilmemiz lâzımdır. Tanımamız lâzımdır.
Hissetmemiz lâzımdır ki, işte bu da ilim ile olur.
Dikkat ediniz! Bu hususta Kur'anı Azimüşşân'da,
Zümer suresi ayet 9'da bakınız ne buyurulmuş:
Bismillâhirrahmânirrahîm:
"Kul hel yesteviylleziyne yağlemûne
velleziyne lâ yağlemûn."

Meali:

– De ki: âlim olanla olmayan bir midir? (Yahut:)
De ki: Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?

Bu hususta sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)
Efendimize sorduklarında da:

– Ya Resûlallah! En üstün amel hangisidir?
O zaman Fahri Kâinat Efendimiz buyurdular ki:
– Aziz ve Celil olan Allah'ı bilmektir.

Onlar:

– Hangi bilgiyi kastediyorsunuz, Ya Resûlallah? dediler.

Sevgili Peygamberimiz de cevaben:

– Noksan sıfatlardan münezzeh, kemal sıfatlarıyla
bezenmiş olan Allahu Teâlâ'yı bilmeyi kastediyorum,
diye cevap verdiler. Onlar:

– Ya Resûlallah! Biz amelden soruyoruz, siz ise bize
İlim'den cevap veriyorsunuz, dediklerinde,

Sevgili Peygamber Efendimiz cevapla:

– İyi biliniz ki Allah'ı bilerek yapılan az amel
çok fayda verir, fakat ilimsiz yapılan cahil amel,
çok da olsa fayda sağlamaz, buyurmuşlardır.

Evet kardeşlerim.

Bu hususta bakınız! Hz. Ali (K.V.) Hazretleri de:

– İlim, maldan hayırlıdır. Çünkü ilim seni korur.
Malı ise sen korursun. İlim hâkimdir, mal mahkûmdur.
Mal sarf etmekle azalır. İlim ise sarf ile çoğalır,
buyurmuşlardır. Ve işte bir diğer hadis de şöyledir:

"Utlubül ilme velev bissin.": Ne kadar uzakta olsa, (Çin'de bile
olsa, ilmi nerede bulursanız, alınız. Arayınız!

Allah'ın Kanunu...

Allah, "Ya bana taparsın, ya da zalim olan nefesine," diyor.
Bu Allah'ın külli kaidesidir, yani kanunudur.
Ya Allah'a yaklaşırsın, yahut Hak'tan kovulursun.
Kudret, veresiye iş istemez.

Dikkat ediniz! İnsan asıldır. İnsanda kutluluklar vardır.
Emanetler hep bizlere teslim edilmiştir.
İnsanın yüceliği, sadece dış görünüşünde değildir. Asıl o
yücelik özünde, manalar dünyasındadır.
Onun için de definendeki gizli ve değerli şeyleri gör.

Akıllı olunuz.

– Dıştan görünen bedeniniz sizin sadece binek atınızdır.
(Dünya da sanki bu atınızın ahır gibidir.) Ama bu atın
sahibi olan, senin özbenliğindir. İdare gönlündendir.
Şimdi bedeniniz olan atınızın dünyadan alacağı gıda, esas olan
sana gıda olabilir mi? Elbet olamaz. Senin özün, ilahi
ve ulvidir. Yüksek makamdan gelmiştir. Onun için de asıldan,
temelden haberin olsun da, kendi varlığını bil. Kendini tanı.
Çünkü "Kendini bilen ve bulan, Rabbini bilecektir."
Hem de Rabbini Rabbiyle bilecektir.

İnsanın insanlığı, şu yalancı dünyadan kaçmaktır. Ona bağlanmamaktır.
İnsanın hayvanlığı ise; Allah'ından kaçmadadır. Beden atını
doyursun diye dünya otlığına dalıp, aslını unutmaktır.
İşte onun için de, nefsinle mücadele edeceksin.
Temiz, Allah'a yüz tutmuş dostlarla arkadaş olacaksın.

Dünya, bir dağa benzer. Hem de yankı yapan bir dağa,
Hayır olsun, şer olsun, ne yapar ve ne dersin, işte bu
dağda, sana o yankı yapar. Maksat, yankının hoş ses
yapmasıdır. Çünkü dağ konuşsa ne der, bilir misin?
"O'nun yankısıyım. O'nun gölgesiyim. O'nun boyundayım!
Boyu, sözü ne kadar ise, o kadar olurum ben."
"*Eddünyâ mezreâtil âhire.*" : "Dünya ahiretin mezra'sıdır,"
buyurulmuştur. "Burada ne ekersen; ahirette de onu biçersin."

Gönül Reçeteleri... ve Şifalı İlaçlar...

Dikkat ediniz:

Bütün insanlar Allah'ın bir ailesidir. Allah'ın en çok sevdiği insan da; bu insanları (Allah ailesini) en çok sevendir. Cenabı Allah, bütün âlemlerin Rabbidir (ayırimsız...). Resûlü de âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir (Fahrî Âlem'dir).

Bizler, hasta olan şeyleri iyileştirmeye geldik. Hastane, İslam hastanesi. Baş doktoru da sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) Efendimizdir. Kur'anı Azimüşşân ise müminlere şifadır. Hadisler, sanki ilaç ve reçeteler gibidir. Şimdi lütfen şu hadislere dikkatle, ibretle bakınız ve hissenizi alınız.

Allah'ın Resûlü (S.A.V.); Hz. Ali (K.V.)'ye şöyle buyururlar:
– Ya Ali! Mukarrebın meleklerini geride bırakmak, Allah'a onlardan daha fazla yaklaşmak istersen,
Seni ziyaret etmeyeni, sen ziyaret et.
Seni mahrum bırakana, sen ver.
Seni zulüm ile yıkıp perişan etmeye çalışanı da affet.

Şifalı yol, peygamberlerin, evliyaların ve salihlerin yoludur. Onun için sen de Halka hizmet'ten çekinme. İnsanların saadetini; kendi saadetine tercih et. Hakkani vücudu giydin mi; bütün mahlukatı Allah'a yakın görürsün. Bütün yaratılanların da; Allah'ın kazasına göre iş yaptıklarını bilirsin. İnsan; Kemal mertebesine ulaşmış kendi zâtını bilirse, güzel ahlaklı olursa Kâmil'dir. İnsanı Allah yoluna götürecektir olan, tasavvuf yoludur. Müslüman, içi ve dışı temiz olandır. Zaten iç temizliği olmadan gönüle Nuru Muhammedî doğmaz. Allah; hepimizin içindeki Hz. Muhammed'i doğdursun. Sevgili Peygamberimiz yardımcımız, şefaathimizdir.

"Fail ile mevsûfu hemen bil ki Hüdâ'dır... İnkârı beladır."
İlâhi emirlere saygılı, yaratılanlara şefkatli ol.
"Yaradılanı hoş gör, yaradandan ötürü."

Tevhid...

Tevhid, Hak'kın sırrıdır.

Akılla Allah'ın varlığını bilip, Bir'leme ilmidir.

Tevhid; Bir olan Allah'tan başka bir ilah olmadığına inanmadır.

Kelimesi de *Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlallah*'tır.

Hakiki Tevhid, Allah'ın kendini Kur'anı Azimüşşân'da

sevgili Peygamberimize vasfettiği ve bildirdiği şekilde

Allah'ı bilip birlemektir. Yani:

– Allah birdir. Mülk O'nundur. Vücut O'nundur. Her şey O'nundur... demektir.

"Kân-Allâhü Velem Yekün Maahû Şey'ün," yani:

– Allah vardır. Allah'la beraber hiçbir şey yoktur.

Allahü Teâlâ Hz.leri Bezm-i Elest'te ruhlardan

Tevhid ahdi almıştır. Bizler buna vefa etmeliyiz.

İşte bu ölmeyen ilmi; ölmeyenden öğrenip almalıyız.

Tevhid; Ef'âl, sıfat ve Zâta vâkıf olup, Allah'ı bilmektir.

Allah'tan başka mevcudun olmadığını sezmektir.

Akıllı olunuz!

Allah'ı birleyip ihlas ile ibadet edersek, içimizdeki

Firavun'u ezebiliriz. Kalbimizi temizleyebiliriz.

İnsanı Tevhid'e getiren Tarikat da;

Tarikatı Muhammediye'dir. Hakiki Tarikat, işte

Cenabı Nebi (S.A.V.) Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'nın

yoludur. Allah'ın Kanunu, Kur'anı Aziym'dir.

Onun başöğretmeni ve hakiki tefsircisi de Efendimiz

Hz. Muhammed (S.A.V.)'dir.

Her işinizi, yüce Allah sevgisi ile ve Cenabı Nebi,

Sevgili Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz Hz.lerine

inen yüce kitabımız olan, Kur'anı Kerimü

Azimüşşân'a göre yapınız.

Tevhid'in imamı, atamız olan Halilullah

Hz. İbrahim (A.S.) dır.

Hz. İbrahim (A.S.) ve oğlu Hz. İsmail (birlikte) Kâbe'yi bina

edip, yükselttikleri zaman, şöyle dua etmişlerdir:

(Bakâra suresi: 127-128)

– Ey Rabbimiz! İbadetimizi, hayrımızı kabul buyur. Çünkü,
Semî sensin. Hakkıyla âlim sensin.
Ey Rabbimiz! Bizi sana münkât kıl. (İhlâsta sâbit kıl.)
Zürriyetimizden de sana münkât bir ümmet çıkar. Bize menâsıkımızı göster.
Tövbemizi kabul buyur. Çünkü Tevvâb sensin.
Rahîm sensin.

İşte:

Hiz. İbrahim (A.S.)'ın "Âlemlerin Rabbine münkât oldum"
kelimesi, oğullarına, sırasıyla onların oğullarına, onlardan da
oğullarına ve (bizlere) vasiyet olunmuştur.
Münkât olmak da müstekim olmak, işi Allah'a bırakmaktır.
Yalnız Allah'a ibadet etmektir. Onun için de yine
Bakara suresi, ayet 130 şöyledir:

Bismillâhirrahmânirrahim:

*"Ve men yergabü an milleti İbrahîme illâ men sefihe
nefseh ve lekadistafeynahü fiyddünya ve innehu
fiyl'âhireti leminessâlihıyn."*

– İbrahim milletinin dininden (mezhebinden) kim dönebilir?
Meğer ki nefsini bilmeyen biri ola. (Nefsinde cahil ve
şuursuz olan biri ola.) Nefsinin niçin ayartıldığını,
nereye gideceğini bilmeyen biri ola.
(Yani *sefihe nefseh* ola.)
Biz İbrahim'i dünyada güzide kılmışızdır. O şüphesiz ki
ahirette de salihlerdendir.

Bakınız Rûm suresi 30. ayette de ne buyurulmuştur:

Bismillâhirrahmânirrahim:

*"Fe'ekim vecheke liddiyni haniyfâ, fitretallahilletiy
fatarennâse aleyhâ, lâ tebdîyle lihalkillah,
zâlikeddiynülkayyimü ve lâkinne ekserennâsi lâ yağlemûn."*

Meali:

– Artık yüzünü muvahhid-i pâk olarak dine doğrult.
İslamda, Tevhid'de karar kıl... Allah'ın fitratı olan dinini tut ki,
Halkı bu tevhid dini üzerine yaratmıştır.
Allah'ın yarattığı şeyde değişiklik olamaz.
İşte en doğru din, bu Tevhid dinidir. Fakat insanların pek çoğu,
bunu bilmez.

Hidayet Allah'tandır..

Kıymetli kardeşlerim:

Şu süre ile kayıtlı olan kısa dünya hayatına aldanıp da;
Ebedi âlemi ve Allah'ımızı unutmayalım. Hz. Ömer (R.A.)'ın dediği gibi:

"Otlağı bulup da yayılan davarlar, sürüler gibi" olmayalım.
İman, disiplin ister. Fakat insana ümit verir, ferahlık verir.
Burada ebedi âlemin hazırlığı var. Bunu hiç unutmayalım.

Bizler, birbirimize sadece öğüt verebiliriz.
Fakat kimseyi hidayete erdiremeyiz. Çünkü hidayet Allah'tandır.
Onun için de Kasas Suresi, ayet 56'da buyurulmuştur ki:

Bismillâhirrahmânirrahîm:

"İnneke lâ tehdiy men ahbebe ve lâkinnallahe yehdiymen yeşâ; ve hüve ağlemü bilmühtediyn." Yani:
Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah dilediğini hidayete erdirir. O hidayete erecekleri; herkesten iyi bilir.

Yine Yunus Suresi, ayet 100'de ise, bakınız ne diyor:

"Ve mâ kâne linefsin en tü'mine illâ biiznillâh."

Yani: Allah'ın izni olmaksızın hiçbir kimse iman getiremez.
Şimdi bizim iman etmemiz için, evvela Kâinatın tümünün, Hz. Muhammed (S.A.V.) Efendimizin Nuru Muhammediye'sinden başka bir şey olmadığına ve onun, Allah'ın Hak bir Resûlü olduğuna şahadet etmemiz şarttır. Bu şahadet de dil ile ikrar, kalp ile tasdik'le olacaktır. İkisi birden olursa geçerlidir.

Bize ölçü, sevgili Peygamberimizdir.

Nasıl ölçü olmasın ki; bakınız Allahü Teâlâ Hz.leri

Peygamberimiz hakkında neler buyurmuş:

(Enbiya suresi 107'nci ayet:)

"Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."

(Şuarâ suresi 3. ayet:)

"Onlar mü'min olmayacaklar diye adeta kendine kıyacaksın."

(Tevbe suresi 128. ayet:)

"And olsun, size öyle bir peygamber gelmiştir ki, sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir.
O, üstünüze çok düşkündür. Bütün müminler için çok şefkatli ve merhametlidir."

Gerçek İman Etmek

Bakınız: İmanın şartı çocuklara okutulan ilmühalde var.
Biz buna kısaca Amentü diyoruz. Ve hepimiz de
bu 6 şartı biliyoruz. "Allah'a, meleklerine, kitaplarına,
resüllerine, ahiret gününe, hayır ve şerre" inanıyoruz.
Gerçek iman, bütün âlemlerin Hz. Muhammed (S.A.V.)
Efendimizin nuru olduğuna, şeksiz-şüphesiz olarak
inanmaktır. Onun için sevgili Peygamberimiz,
şöyle buyurmuşlardır:

"Men reânî fakad rey'el hak..."

– Beni gören, hakkı görmüş olur.

Ve bir hadisi de şöyledir:

– Şeriat benim sözlerim, tarikat hareketlerim, hakikat
ise hallerimdir.

Allah'ı milyarlar biliyor. Fakat Resûlünü
hakkıyla bilen ne kadar az, değil mi?

İşte onun içindir ki Cenabı Allah.

Nisâ suresi ayet 136'da şöyle buyurmuştur:

Bismillâhirrahmânirrahîm:

*"Yâ eyyühelleziyne âmenû, âminû billâhi ve resûlihi
velyitâbilleziy nezzele alâ resûlihî velkitâbil-
leziy enzelle min kabl, ve men yekfür billâhi
ve melâiketihî ve kütübihî ve resûlihi velyevm-
il'âhîri fekad dalle dalâlen ba'ydâ."*

Meali şöyledir:

– Ey mü'minler, ey o bütün iman edenler,
Allah'a, resûlüne ve resûlüne indirdiği kitaba
iman edin.

Ve daha önce indirdiği kitaba da iman edin.

İmanınızda sebat edin,

Her kim; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe kâfirlik
ederse, tanımazsa,

O sapmış gitmiştir.

Buradaki iman, Allah'a, Resûlüne ve

Kitabına, üçüne birden olacaktır.

Kâfirlik ise, birini inkârdan doğabiliyor.

İşte dinin kökü, imanın hükmü, Allah'ın emri budur.

Atanı, Dedeni İyi Öğren, Tarihi Oku, Manana Sarıl

Tevhidin babası, enbiyanın cediti olan Hz. İbrahim Halilullah A.S.'dir. Kendisinden sonra gelen her peygamberin ve bizlerin dedesi, atası odur. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed S.A.V. Efendimizin de baba tarafından soyu, Hz. İbrahim A.S.'a dayanıyordu.

Oradan da mübarek Şecere Hz. Âdem'e (A.S.) dayanıyordu.

Yine aynı şekilde anne tarafından soyu da dördüncü atada Kilâb soyuyla birleşip, Hz. İbrahim (A.S.)'a dayanıyordu.

Onun için soyu itibariyle sevgili Peygamberimiz şöyle demiştir:

– Ben neseb itibariyle sizin büyüğünüzüm. Âdem (A.S.)'dan beri atalarımın zinanadan olma hiçbir kimse yoktur. Cümlemiz nikâhtan olmuşuzdur.

Evet, yavrularım. Cesed (kalıplar) yönünden tenimiz, Âdem A.S.'dan gelir. Ruhumuz ve Nurumuz ise sevgili Peygamberimizden gelir.

Yaratılan ilk ruh ve nur, onundur. Neseb itibariyle de bizler ve sevgili Peygamberimiz, Hz. İbrahim Peygamber'e, oradan da Âdem A.S.'a dayanırız.

İşte yavrularım! Atalarımız, dedelerimiz onlardır.

Peygamberimiz S.A.V. Miraç'ı anlatırlarken

Bizzat Hz. İbrahim'i gördüğünü ve kendisinin atası olduğunu buyurur.

Tarihin bildirdiğine göre de Hz. İbrahim A.S.

Mezopotamya'da Kusa Kasabası'nda doğmuştur. Ataları ise,

Asya'dan göç eden Ural-Altay Türkleri idi.

Bütün kâinat, Peygamberimizin yüzü suyu hürmetine ve onun nurundan yaratılmıştır. (Yaratılışın sebebi odur.)

İşte sevgili peygamberimiz bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Evvele mâ Halâkallâhi Nuri, Evvele mâ Halâkallâhi Rûhi, Evvele mâ Halâkallâhi kalemi, evvele mâ Halâkallâhi Aklî..."

Yani: "Allah; evvela benim Muhammedî Nurumu, evvela benim Ruhumu, evvela benim kalemimi, evvela benim aklımı halketti."

İşte, Ruh ve Nur olarak peygamberimiz bizlerin Âdem A.S.'ın da Atasıdır. Peygamberlerin peygamberidir. Onun için Âdem A.S. ve onun evlâtları da onun ruhunun ve nurunun mazharı olmuştur.

Onun için de Ahzâb suresi, ayet 6'da yüce Allah, şöyle buyurmuştur:

Bismillâhirrahmânirrahim:

"Ennebiyyü evlâ'bilmü'miniyne min enfüsihim ve ezvâcühü ümmetatühüm." Yani:

– Peygamber, bütün hususlarda müminlerin yanında kendilerine nefislerinden daha sevgilidir. Daha ziyade dosttur.

Evladın, babaya ve dedeye hürmet gösterip, her zaman onları (atalarını) övmesi lâzımdır. Çünkü biz onların zürriyetindeniz. Nitekim Hz. İbrahim Halilullah A.S. atamız, Allah'a hep: "Yarabbi! Zürriyetimi bana münkât kıl." diye dua edermiş. Ve Şuara Suresi, ayet 84'de olduğu gibi, "*Vec'al li lisanin sıdkın fil âhirin*" diyerek, (yani):

"Sonradan gelecek ümmetler arasında, benim için iyi ve hayırlı sözler ihsan eyle" dermiş. Onun için de Allah onu Tevhid'in de atası yaparak, Hac suresi ayet 78'de şöyle övmüştür.

Bismillâhirrahmânirrahim:

"Ve mâ ceâle aleyküm fiddini min harecin millete ebiküm İbrahîme..." Meali şöyledir:

– Allahü Teâlâ size dinde zorluk ve güçlük vermedi. Bu sizin atanız İbrahim'in dinidir.

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed S.A.V. Efendimiz de her namazda atası İbrahim A.S. için salâvatı şerif okumuş, dedesini bu salâvatı şerifin içine alarak methetmiştir. Bizlere de bunu okumamızı ve atalarımızı methedip övmemizi buyurmuştur.

Bismillâhirrahmânirrahim:

"Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammedin Kemâ salleyte alâ İbrahime ve alâ âli İbrahime inneke hamîdün mecîdün."

– Allah'ım! Muhammed'e ve onun âline salat eyle. İbrahim'e ve İbrahim'in âline salat ettiğin gibi... Çünkü sen Hamid'sin, Mecid'sin.

"Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammedin Kemâ bârekte alâ İbrahime ve alâ âli İbrahime inneke hamîdün mecîdün."

– Allah'ım! Muhammed'e ve onun âline bereket ihsan eyle. İbrahim'e ve İbrahim'in âline bereket ihsan ettiğin gibi... Çünkü sen Hamid'sin, Mecid'sin.

Medet!

Aman lafzı, senin ismi şerîfinle
Müsavî'dir, yâ Resûlallah.
Ânun çün âşıkın zikrî;
Aman'dır ya Resûlallah...
Medet,
Ya Hazreti Fahr-i Âlem...

Medet ondandır. Fakat
Edep de bizden olmalıdır. Şimdi aşağıdaki mısraları
çok dikkatli okuyunuz:

"Sath'uzuz terbiye etsen; bî-asil olmaz edîp
Âdemiyet dâd-ı hak'tır, her kula olmaz nasîp
Ehli irfân arasında eyledim kıldım taleb;
Her hüner makbûldur ammâ, illâ edep, illâ edep.

Edep bir Tâc imiş nûr-i Hüdâ'dan,
Giy ol tâcı, emîn ol her belâdan.

Hiç kimse haberli değil sırr-ı kaderden;
Lâzım ise de, esbaba gönül raptetmem.

Mânî de, Mûtî de Hazreti Allâh:
Velâ havle, velâ kuvvete illâ billâh..."

Ne lâzım?
Hak sırrına vâkıf olan
Geçmez mi kavgadan?
Cemali temâşâ lâzım,
Ne çıkar kuru davâdan:
*"Huvel Evvel, Huvel Âhir,
Huvel Zâhir, Huvel Bâtın,
Bir Mutlak Zat'tır görünen
Bütün bu aynalardan.*

Çekmez

"İdrakı meali bu akla gerekmez,
Zirâ bu terâzî bu kadar çok yükü çekmez."

Ziya Paşa

O Her An Başka Bir Şan'dadır

Dikkatli ve akıllı olunuz.

Geçmişe kederlenmeye, gelecek için de gam çekmeye bakmayın.
Bu zamanlar için daima Allah'a sığının. Zaman keskin bir kılıçtır.

Sen onu iyi kullanmazsan; o seni keser. Onun için de:

En büyük israf zaman israfıdır... demişlerdir.

Zamanın en küçüğü ve (Merkezi) ise; an'dır. İşte biz an'ı yaşıyoruz. Onun için de en büyük itibarını (o nur olan aklınızı kullanarak) bölünemeyen tek zaman olan bu an için harcayınız. Çünkü an; gerçek varlıktır (günlerin ruhu'dur).

Nefes alıp verme insan için neyse; zaman için de an öyledir. Onun için de bakarsın ki şu an var olan, bir an sonra fani olur. Şaşar da kalırsın. Bu yüzden an'a çok itibar et. Cenabı Allah kendi şan'ından olarak da biz insanlara bir enerji nasip etmiştir.

Sadece varlığın an'ı vardır. O gerçektir.

Rahmani nefestir. (*Amâ-ı gayb*'dir.) Ondan başkası ise yoktur.

Mazi ve istikbal diye anılır. İşte an sırrıyla nefes de bütün oluşlara ve zamanlara ayrılmıştır. An'dan dakikalar, dakikalardan saatler, saatten günler (haftalar, aylar, yıllar) ve devirler doğar. O halde anla ki, hakiki varlık an'dır ve hep Allahü Teâlâ hazretlerine aittir. İşte kardeşim! *Külle yevmin hüve fî şe'n*... O her ân, başka bir şen'dedir. ayeti kerimesinin bir sırrı da buradadır.

Bir hadisi kudside de şöyle buyrulur:

"Dehr'e (zamana) sövmeyiniz. Çünkü Dehr Allah'tır."

Muhakkiklerden bazı şeyhlere göre (zaman);

Allah'ın isimlerinden olan "*Ân-ı dâim*"in görünüşüdür.

Yine Hz. Ali (K.V.) de; bir duasında "*Yâ dehre dâim*":

"Ey dehri dâim" diye, Allah'a münacatta bulunmuştur.

İşte ân-ı dâim imdad eder de, an ezel-ebede girer. Bu an da zamanın aslı (bâtını), yani ruhudur.

Nasıl ki ruh bedenin bütün uzuvlarına girerse,

An da zamana böyle sirayet eder.

Her âlemin bir anı şanı, günü vardır. Akıllı olunuz.

"Ey nefesleri sayılı olan! Bilir misin ne olur?"

Elbette bir gün gelir, bu sayılar son bulur!"

Söze Çok Önem Verin...

Lütfen akıllı olunuz. Bakınız ki;
"Kâinatın tümü Hz. Muhammed'in (S.A.V.) nurundan ve onun tafsilinden başka bir şey değildir." Her şey onun Muhammedî Nurundan yaratılmıştır. Onun için kim Kemal mertebesine ererse; âlemde hiçbir eksiklik göremez. Kimsenin ayıbına bakmaz ve hatta ayıp diye bir şey görmez. Noksanlık ise hiç yoktur.

Geceleyin güneş nasıl yalnız ay vasıtasıyla görünürse Allah da işte Resûlü Ekrem Efendimiz vasıtasıyla görünür. İşte sevgili Peygamberimiz de, Allah'ın güneşi (nuru) karşısında tıpkı bir dolunay gibidir. Kim ki, bu dünyada Allah'ın nurunu görmeyi dilerse, onun için Hz. Resûl'ün şeriat ayına baksın. Onun sözlerini yerine getirsin ki o nur, bu sözlerden ve ay'dan doğsun. Bütün insanlar, Allah'ın kazasına göre iş yapmaktadırlar. Söz can kokusudur. Söz ahid'dir. Onun için söz'e önem veriniz. İnsan, sözü kadar insandır. "Kişinin değerini anlamak istiyorsanız, onu konuşturunuz," buyurulmuştur.

Dikkatli olun. İrfan sahipleri için söz hak'tır. Onun için sözle oynamayınız. Daima hayır söyleyiniz. Yahut susunuz. Kötü zan'dan kaçınınız. Bize yakışmaz. Bizler daima hüsn-ü zan (iyi zan) ile mükellefiz. Hücurat Suresi ayet 12'de: *Yâ eyyühelleziyne âmenüctenibû kesiyren minazzann:* "Müminler, zanların çoğundan çekinin" denmiştir. Bil ki, sevmeyen ve sevilmevende hayır yoktur. Zan günahdır. Söz verdiğiniz zaman da muhakkak yerine getiriniz. Malayani konuşmayınız. İnsan boşuna yaratılmamıştır. Nefesler sayılıdır. Boş sözler ile boşa harcamayınız. Sonra unutmayınız ki, bir ayette buyurulduğu üzere, "Güzel sözler Allah'a ulaşır" ve sahibine fayda sağlar.

Kıymetli kardeşim; sözü oynatan dil sadece Allah'ı zikr ederse iyidir. O zaman vazifesini yapmış sayılır. Bakınız bir hadisi şerif'de sevgili Peygamberimiz, sözün Hak olduğunu nasıl açıklamışlardır: *"İnnallâhe yekûlü bi-lisani abdîhi..."* yani:
– Kulunun lisanından söyleyen Hak'tır.
İşte onun için söze dikkat ediniz. Kimseyi horlamayınız. En büyük yara; söz yarasıdır. Çünkü Gönlü incitir. Kemal sahipleri odur ki, söz atanlara (incitenlere): "selamete..." deyip arkasından konuşmazlar. Bilakis onlara iyilikte bulunurlar. *"Hiżül lisan selâmetül insan"* buyurmuşlardır. Yani: Dilini koruyan sâlim (selamette) olan insandır. Ne mutlu koruyana. Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabıdır. Yolların doğrusu habibinin yoludur.

Dört Kapılı Şehir: İnsan

Dikkatli ve ibretli olunuz! İnsanın cirmi küçükse de, manası büyüktür. Gönlüne Allahu Teâlâ'yı sığdırabilmiştir. Allah, "Ben mümin kulumun gönlündeyim" diyor. 7 kat gök, 7 kat yer aralarındakiler, Arş, Kürsî, Levh ve Kalem, Cennet ve Cehennem bu büyük şehirde döner ve dolaşır. *İnsan ve Kur'an ikizdir* manasını taşır bu şehir... Bu şehir, devamlı olarak kabilelerin gelip geçtiği, sanki bir dörtyol ortasındadır. Göz, kulak, dil ve el gibi de dört kapısı vardır.

Bu şehrin ortasında bir taht (gönül: kalp) vardır. Burada Allah'ın hükmü saltanatını sürer. Mülkü Ruh, hazinesi Kalp, ölçüğü Fehim ve tartıcısı Akıl'dır.

İşte bu şehire girenler, aklın önünden geçmeden çıkamazlar. Fehim beğendiğini alır. Beğenmediğini salar. Kabileler gözce görülerek girer, el kapısından çıkarlar. Bazısı kulaktan girer, dilden de çıkar gider. Akıl ise, önünden geçenlerin daima resmini çeker. Defteri olan hayale yazar. Defterin sahibi, akıl'dır.

Allah, müminde de, münafıkta da bunu aynen böyle uyguladır. Yalnız mümin hayırlılarını alır, biri bin yapar. Allah'ın dileğiyle iyiliğini kat kat artırır. Münafık ise göz ve kulakla girenlerin şerlilerini alır da, bir şerle bin şer yapar. Bin şer konuşur. Fakat her ikisi de, "Her başakta yüz tane bulunan 7 başak bitiren bir bahçe gibidir. Allah dilediğine kat kat verir" ayetine uyarlar. Bakâra suresinin 261'inci ayetine uyarlar.

İşte akıllı olan mümin, imanını, ilmini artıran, amellerini güzelleştiren, halis yapan, ahlakını güzelleştiren kabileleri alır. Başkasına rağbet etmez. Münafık ise, şeytanlığı arttıran, huzurunu bozan ve vesvesesini arttıranı alır. İnsan, önünden her şey geçen bir ayna gibidir. Fuarlarda, kahkaha evlerine gittinse görmüşsündür. Birçok aynalar vardır. Bazısında suretler güzel ve doğru, bazısında eğri büğrü görünür. Bazısında suretler ince, bazısında ise dev gibi görünür. Sanki iyi ayna, kötü suretliyi iyi gösterir. Onu iyi yapar. Onun için de kalp aynan temiz ve güzel olsun. Hiçbir şeyi sana kötü göstermesin. Tevfik ve hidayet Allah'tandır. En doğrusunu O bilir.

O Gün İnsana Kendi Kitabı Okutturulur

Bir hadisi şerifte belirtilmiştir ki:

"Kıyamet gününde insanların amelleri, şekillenerek sahibine gelir. Ona ben senin amelinim diye seslenir. O amel gider, diğer amelin şekli gelir. O da seslenir. Böylece amellerin şekillerle gelişi birbirini takip eder."

İnananlar için kabul ve seziş, kolay olur. Yarın Hesap gününde kurulacak yüce (ulvi) bir mahkeme olacaktır.

Bu mahkemenin Mutlak Reisi, Yüce Allah'tır. Şahitler olarak da peygamberler ve Allah'ın gizli dostları olacaktır. Orada iyi ve kötü işlerimizi zabteden hafaza meleklerinin vesikaları da olacaktır. Amellerimiz ölürken kesilecek ve her insan, o anki suretiyle haşrolunacaktır. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Allah; kulunun tevbesini can boğaza gelmemiş oldukça kabul eder. Tövbe o ana kadardır. İyilikler o ana kadardır. Onun için de burada iyilikleri arttırmaya çalışalım. Hem bakınız, evvelce kötülük yaptıysak onlar için de yine, *"İnnelhasenâti yüzhibnesseyyiati."* buyurulmuştur. Yani: İyilikler, kötülükleri giderir. İşte biz, iyilikleri arttıralım.

Fakat can boğaza geldi mi, artık işler değişir. Artık o zamanki tevbe'nin kabul edilmeyeceği, Nisa suresinde şöyle açıklanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm:

"Ve leysetit tevbet'ü lilleziyne yâ'melûnes seyyiâti."

– Öleceği ana kadar kötülük yapıp, o an Ben şimdi tevbe ettim diyenlerin tövbesi makbul değildir. Küfre varmışlardır. İşte onlara Allah, Çok acıklı azap vaat etmiştir.

Allah vaadinden caymaz.

İşte kardeşim! O Din ve Hesap gününde o vesikaların aşağıdaki ayete göre bize okutturulması olacaktır. (Kur'anı Kerim, İsrâ Suresi, ayet: 14)

Bismillâhirrahmânirrahîm:

"İkrâ kitâbeke kefâ binefsikel yevme aleyke hasiba..."

– Oku kitabını... Bugün üzerine hesap görücü olarak nefsin sana kâfidir (yeter)," denilecektir.

Dikkatli olunuz. Akıllı olunuz. Evladın, malın ve güvenilen hiçbir şeyin fayda veremeyeceği o günde,

Sevgili Peygamberimizin iltifatına nail olarak gelenler saadet ve selamete ererler. Rabbimiz Allah'tır deyip, her hal ve hareketlerinde doğruluğa sarılanlara da, korku ve hüznü yoktur...

Haktan Yüz Çevirme!

Hesap zamanı var.

Dikkat ediniz. Cenabı Allah bu dünyayı hem yaratmış, hem de zararlı şeylerden korunmamız için birtakım yasaklar koymuştur. İbretle düşünürsek, bunlar hep bizim faydamızdır. Kur'anı Aziymüşşân'da Âdem (A.S.)'i ve yaşayışını bize örnek göstermiştir.

Kurduğu düzenden sapılırsa (teşbih: Hz. Âdem ve Havvâ yasak elmayı yediklerinde) cezalandırılacağını bildirmiştir. Hastalık ve ceza için, tevbe kapısıyla kurtulacağını da bildirmiştir.

Yeter ki ona şirk koşmayalım.

Haram yemeyelim. Kul hakkı yemeyelim. Yetimleri koruyalım.

Ana ve babaya isyan etmeyelim. Bunları muhkem ayetlerle sıkı sıkı bildirmiş ve ilâhi bir düzen kurmuştur.

Halk bozulduğu zaman tertemiz peygamberler göndermiş, Hastalıkların ilacını da onlar vasıtasıyla bizlere öğretmiştir.

Tevhid dinin (İslam'ın) koruyucusunun bizzat kendisi olacağını beyan etmiştir. Sevgili Peygamberimizin son nebi olduğunu, ondan sonra başka bir peygamber gelmeyeceğini de bildirmiştir. İnsanları en güzel şekilde yaratmış, akli sayesinde de onu en üstün ve her mahluka karşı en kuvvetli şekilde yapmıştır. Bu kuvvetini boşa harcamamasını, yaratıklara merhametli olmasını da emretmiştir.

Bu kendine vekil yaptığı insanların yarın hüsranda kalmamaları için de şu Asr suresini indirmiştir:

Bismillâhirrahmânirrahim:

"Vel asri innel insane lefty hüsrin illeleziyne amenü ve amilüssâlihâti ve tevasav bilhakkı, vetevasav bissabri..."

Meali şöyledir:

– Yemin olsun asra ki; insanlar hüsrandadır

(zararda, ziyandadır). Ancak; Allah'a ve Resûlüne iman ederek salih ameller işleyenler ve ahlakını güzelleştirenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, sabrı tavsiye edenler hüsranda değildir.

İşte onun için akıllı olunuz, Hak'ka uyunuz. Sabırlı olunuz. Birbirlerinize hakkı ve sabrı tavsiye ediniz.

Allah'ın "Ol" Demesi Yeter

Dikkat ediniz.

Allahü Teâlâ büyük şan sahibidir. Onun şanı şudur ki:

– Bir şeyin olmasını isterse; ona sadece 'Ol' der.

O da hemen bu 'Kün' emriyle oluverir.

İşte bunu da Yasin suresinin 82'nci ayetinde açıklamıştır:

Bismillâhirrahmânirrayim:

"İnnemha emrühû izâ irâde şey'en enyekuûle le hü kün feyekûn..."

İşte buyruk, sadece *kün*: ol

kelimesidir. O'nun bu emriyle cümle mevcudat olmuştur.

Yine bir tek *Feyekûn* emriyle, geldikleri yere dönerler.

Bizlere düşen, Allah'ın irade ve isteğine göre

olmamızdır. Cüz'i irademizle eğer O istemişse bu da olur.

Allah'ın bu sanatına

akıl ve sırrımız ermez. Bunun için sevgili Peygamberimiz

Efendimizin şu hadisi ne güzeldir:

"Sübhone mentehayyere fi sun'ihil ukul." Yani:

Güzel Allah'ım! Seni hayretle anarım ki; senin bu büyük

sanatına hiç kimsenin aklı ermez.

Kendisine nur olan akıl verilen, fakat cüz'i

iradesiyle yine de Allah'ı inkâra kalkışanlara gelince:

Onlar için de Ali İmrân Suresi, ayet 56'da şöyle buyurulmuştur:

Bismillâhirrahmânirrahim:

"Fe'emmelleziyne keferû feü'azzibehüm azâben şediyyden fiddünya vel'âhireti ve mâlehüm min nâsirîyn..." Yani:

– Kafir olanlara gelince: Her kim ben Rabbini

şiddetle sonsuz inkârda bulunursa, o kimselere ben

Aziymüşşân Rabbiniz, eziyyet ve *ukûbet* veririm.

(Şiddetli azap ile azap ederim...)

Azaplarımın en şiddetlisi, gerek dünyada, gerekse

ahirette o münkir kullarımın üzerine olacaktır.

Onlar için yardım edecek hiçbir kimse de yoktur.

Oğlum! Allah münafıkları sevmez. Bunu da:

"Lâyühubbül münâfikin." : – Allah münafıkları sevmez.

diyerek açıklamıştır.

Aşk Ehli (Mü'minler) Ölmez

Dikkat ediniz!

Akıl, iman, haya ve kerem tacına sahip olan, Allah'ın vekili olan, Allah'ın kendi sureti üzere yarattığı insan, dıştan görüldüğü gibi 60-70 kiloluk bir boş kalıp (cesed) değildir. Bu boş kalıba itibar, içindeki *insani ruh*'tandır. Saygı, insanın ruhunadır. Onun için insan bu dünyadan ebedî âleme geçerken, ruha saygı için bu boş kalıbı yıkarlar, temizlerler, kefeneye koyarlar ve el üstünde, omuzlarda taşıyarak kabire götürürler.

Dikkat ediniz: Ruhumuz, yani 'Esas biz', yani özbenliğimiz, ilâhi âlemden gelmiştir. O, Allah içindir ve de O'na dönüştür. Bunun ispatı da Kur'anı Aziymüşşân'daki Bakâra suresininin 156'ncı ayetindeki *"innâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn"* sözüdür. Yani: "Biz Allah içiniz. Nihayet de ona döneriz" gereğidir.

İşte, ruh için zeval olmaz. Ne zaman ki bu dünyada Ruh bedenden bağılılığını keserse, kalıp (cismani ceset) kabre konur. Ruhun dönüş yeri ise inip geldiği (bedene girdiği) makamdır. Fakat cismani beden, durmadan değişir. İnsan bedeni her yıl (her zaman) başka bir hâl alır (gelişir, gençleşir ve ihtiyarlar). Çünkü bu beden 4 ana unsurdan oluşmuş olup, bu süfli âlem'dendir. Ona *"Külle men aleyhâ fân"*: "Her şey fani, yok olucudur" ayeti kerimesi hükmü uygulanır.

"El bedeni mürekkebi minel anâsırı ve küllî mürekkebi hadîsi ve fân..." sözü gereği: Bedenimiz unsurların birleşmesiyle meydana gelmiştir. Bileşik olan şey, sonradan olmuş bir nesne olduğundan da, önceki şekiller gibi yine yok olması zaruridir.

– İşte ölüm vakti bütün unsurlar aslına (suya, havaya, toprağa ve ateşe) dönüşür, geriye de sadece ateş kalır.

Bütün bedenler ateş unsuruna dönüşür. Yalnız aşk ehli olan *ehlüllâh*'ın bedenleri ateşe dönmez. Çünkü onların bedenleri kendilerine ruh, ruhları da beden olmuştur.

Onun için de sevgili Peygamberimiz bir hadislerinde:

"El mü'minûne layemutune bel yenkalîbune min dâril fenâi ilâ dârilbekâ..." buyurmuşlardır. Yani:

– Müminler ölmez. Mümin kullara ölüm yoktur. O insanlar, bir mekândan (dünyadan), bir mekâna (ahirete) aktarılırlar...

demıştır. Yani bu, fânî'den baki'ye geçiş demektir.

İşte cisim, değişir ve dönüşür. Fakat zât bakidir.

Maad, yani 'dönüş' de cesede değil, ruha aittir.

Onun için de Kasas suresi, ayet 88'de şöyle buyurulmuştur:

"Küllü şey'in hâlikün illâ vecheh, lehül hükmü ve ileyhi türce'ûn":

–Allah'ın vecdinden başka her şey helak olur. Hüküm O'nundur.

Siz ancak O'na döneceksiniz.

İşte: Sanmayın ki ölüm bir yok olmaktır. Lâkin
Bedenden sıyrılmak ve bekadır. "Ölüm bir evden bir eve göçmektir",
"Ölüm mümine can hediyesidir." hadisleri de bunu anlatır.

Onun içindir ki Yunus Emre Hz.leri:

"Âşık öldü diye selâ verirler,
Ölen hayvandır, insanlar ölmez" demiştir.
Yine bir aşk ehli şöyle demiştir:
"Aşk ehli ölmez, yerde çürümez;
yanmayan bilmez, ateş-i aşka..."

Kibar ve zarif zatlar da:

– Hakiki insan ölmez. Yalancı (kâzip) ölür.
İnsan ölür eseri kalır, hayvan ölür semeri kalır.
Ölmeyen'den ölmeyen bir ilim alınız ki, ölmeyesiniz!
Aşıklara "*Lâyemutûne*" sırıncı (ayetince) ölüm yoktur ve
Onlar, her an bir şen'dedirler.
"*Ed dūnya sicnūl mü'min, ve cennetūl-kâfir*":
Dünya mü'minlere zindan, kafirlere ise cennettir, demişlerdir.

Bir beyit:

"Ölümü düşünenin nefsi pak, kalbi uyanık olur.
dünyayı aşağı görüp *veliyullah* olur..."

Hakiki insan için, daimi seyrü sefer vardır. Devamlı
olarak bir konaktan bir konağa göçeceklerdir. Onun
için de, "Bu dünyada bir garip yolcu gibi yaşa..." demişlerdir.
"Geçti göç kervanı, eyleme beni," dediler.
Bunun için Mevlana Hazretleri de ne buyurmuştur:
"Her gün bir yerden bir yere göçmek, Her gün bir konağı
bırakmak, Akarsu gibi hiçbir zaman donmamak ne hoş!"

İbretle dinleyiniz ki: insanlar bir yerden göçerken,
daima cem olurlar, toplanırlar. Bu insani ruha ait olan büyük
dönüşlerde Haşr-neşir olurlar ve bir suret giyerler. En
doğrusunu Allah bilir. Muhakkikin şeyhlerine göre
insanlar ve yaratılanlar:

3 yerde toplanırlar.

Birincisi Allah'ın bizden "*Elestü birabbiküm?*" "*Kâlu belâ...*"
Ahdini aldığı, Vefa edeceğimize dair şهادette bulunduğumuz,
Misak verdiğimiz Elest Meclisi'dir. Ruh ilk suretini burada
giymiştir. Bu suret, Cenabı Hak'kın onun üzerindeki Tanrı'lık
andını ikrar ile kendisinden söz aldığı suretidir.

Biz özvarlık içinde, bilmediğimiz bir tarz ve şekilde
iken; Kudretullah cümlemizi düzenleyip, ölü iken diri yaptı.
"Uyur iken uyardılar, diriye saydılar bizi,
Koyun gibi mûti olduk, sürüye saydılar bizi."

İşte kardeşim, çocuklarım!
Ahdü misak suretinden; insanların dünyadaki cisimlerinin
görünen suretleri Haşr olundu.
İyi biliniz ki, insanların anne karnında, dördüncü
aydaki kalıbının sureti, dünyadaki ölümüne kadar, bu suretle hapsedilir.

Ölüme binaen insanlar, o suretten soru gününe kadar da
diğer bir surette haşrolunurlar.
Dünya ile ahiret arasında bir geçit anlamında, berzah vardır.
Biz buna *âlem-i berzâh* deriz. İşte ikinci haşr-neşr yerimiz de
burasıdır. Ölüm anında ruh, Rabbine arif ise, 'Berzah suretleri'ndeki
makam yerine kavuşur. Ve bir gün gelir ki, zaten bu
dünyada kimse de kalmaz. Bu hâl olunca, ruhlar makamlarında
bir müddet (bu müddet için 100 yıl demişlerdir) kalırlar. (Sonra
kırk gün devamlı yağmur yağar, dediler.)
Üçüncü haşr-neşir (cem) için herkes ve tüm yaratılanlar,
kabirlerinden doğrulurlar. İşte soru gününde de insanlar,
Öldüğü günkü hâli ve sureti üzerine cesedine haşredilip diriltir.

Bunun olmasına inanmayan ve inanamayanlar için de,
Cenabı Allah, Kaf suresinin 15'inci ayetinde şu aşağıdaki
ayetle hitap etmiş ve bu olacağı doğrulamıştır.

Bismillâhirrahmânirrahîm:

"Efe'ayîynâ bilhalkil'evvel, belhüm fîy lebsin min halkın cediyd..."

Meali ise şöyledir:

– İlk defa yaratmadan âciz mi kaldık ki,
Tekrar diriltmeden âciz kalalım. Hayır!
Onlar, bu yeni yaratılıştan şüphe içindedir.

Ve devamla, Kaf suresi 16'ncı ayet de şöyledir:

*"Ve lekad halaknel'insâne ve nağlemü mâtüvesvisü
bihî nefsüh, ve nahnü akrebü ileyhi min hablilveriyd..."* Yani:

– Biz insanı yarattık. Onun hatırına gelen vesveseyi de biliriz.
Biz ona şah damarından daha yakınız (Bilmekliğimize hiçbir mâni yoktur).
Onun için de Kaf suresi, ayet 43'deki şu son ilâhi kararı dinle!

Bismillâhirrahmânirrahîm:

"İnnâ nahnü nuhyiy ve numiytü ve ileynelmastyr."

– Dirilten biziz. Öldüren yine biziz. Dönüş yine bizedir.

Yüce Allah, yine Kaf suresi sonunda da:

– Tehdidimden korkanlara Kur'an ile nasihat et ki O günden korunsunlar,
diyor. (*Fezekkir bilkur'âni men yehâfü va'iyd.*)

İmanda Ümit, İmansızlıkta Zarar Vardır

Bir beyit:

"Takdîr-i Hüdâ pazu kuvveti ile dönmez
Bir alev ki Mevlâ yaka, üflemele sönmez."

Allah'ın ilâhi takdiri, güç kuvvet ile hiç dönüp geri çevrilemez.
O öyle çizilmiş, yanmıştır ki, onu Mevla yakmıştır.
O hiçbir tesirle ve üflemele sönmez.
Allahü Teâlâ Hazretleri hiçbir canlıyı ve hiçbir şeyi kendisini tasdik ettirmeden başıboş yaratmamış ve hiçbir şeyi de başıboş bırakmamıştır. O öyle bir Kadir-i Mutlak'tır ki, her insanın sayılı olan nefesine bile kendi ismini vaz'etmiştir. Yani: Her nefesin giriş ve çıkışı gizlice *Hî* ve *Hû*... diye Allah'ı terennüm eder. Fakat biz bunu anlayamıyoruz.

Yine kalbimizi öyle istemiştir ki damarları *lâ ilâhe illallâh* (Allah'tan başka tapacak yoktur.) diye yazar. O kalp ki, her gün yüzbinden fazla tak... tak... (Hak... Hak...) diye atar da, yine anlamayız. Onun için de "cisme hava, ruha da *Hû*... lâzımdır," demişlerdir. İnsan o zaman tam var olur. Zaten bunu istemesek de yapıyoruz. Yaratılışımız bu fitrat üzerinedir. Bu yüzden, isteyerek iman'da ümit, imansızlıkta ise zarar vardır.

Cenabı Hak Râd suresi 15'inci ayette ne demiştir:

Bismillâhirrahmânirrahîm:

*"Ve lillâhi yescüdü men fÿssemâvati vel'ardı,
tav'an ve kerhen ve zılalühüm bilgudivvi vel'âsâl."*

– Göklere ve yerde bulunanların kendileri ve gölgeleri; tatlılıkla ve zorla (istesin veya istemesin), (Cemal ve Celal sıfatlarıyla) Allahü Teâlâ'ya sabah ve akşam (gece ve gündüz), yani her bir vakitte secde ederler.

İşte bize lâzım olan; Allah adının kalpleri tatlılaştırdığını, basiretleri nurlandırdığını görüp bilmek ve isteyerek (*Tav'ân*) Allah'ı zikretmektir. Çünkü Allah'ı anmak, kalplere huzur verir. Sonuçta da insanda ümitleri yeşertir ve saadete erdirir.

Güneş, yıldız, bütün kâinat O'nun emriyle *Hû*... deyip, dönüyor ve vazifesini yapıyor. Ona itaatle secde ediyorlar.

Onun için biz de, bizi kendine halife tutan Allah'ımıza kendi isteğimize
(Tav'an inanıp) secde edelim. Onu anmada ve tasdik etmede
zaten zorluk da yok. Yararı ise çok... Onun için de Hak'ka ve ilme
sarılalım. Kalbimiz hep O yâr'da olsun. Gönüllerimiz huzur bulsun.
Bu dünyada hoşu da olur, boşu da olur. Biz hoş'lardan olalım.
Boşlardan olmayalım. Hz. Ali (K. V.) bir inanmayanla tartışırken,
Ona Allah'ı ve ahireti (varlığı) ne güzel ifade etmişlerdir:
– Ben inanıyorum. Allah ve ahiret varsa, ölümden sonra kazanırım.
Yoksa (ki hâşâ!) hiçbir kaybım olmaz.
Sen inanmıyorsun! Yarın Allah önünde mahçup, rezil olursun. Bir de cehennem azabına
uğrarsın. (Onun için de var git, düşün!)

Akıllı olan, fâniyi Bâki'ye tercih etmez.
Yaşayabilirsek; 50-60 yıllık bir geçici hayat
hiç sonsuz (ebedi) bir hayata değişilir mi?
Elbette değişmemeliyiz.
Onun için de Ahiret gününe inanmak;
imanın şartlarındandır.
"Müttekî'ler gayb'e inanırlar."

Gönül Bahçelerinden Miskü Anber Esintileri

Dikkat ediniz! Bir hadisi kudsî'de şöyle buyurulmuştur:
"Bu ümmete her yüzyılın başında, İslam dinini kuvvetlendirecek bir âlim gelecektir." İşte bu gönül sultanları, devirlerinin ve sonrasının âlim ve arifleridir. "*El ülemâ veresetül enbiyâ.*" Sözü gereği, enbiyanın varisleridir. Onların sohbetleri dertlere deva, bakışları şifadır. Ölü kalplere hayat, kararan kalplere nur verirler. Bunlar güneş gibidirler. Herkese, muhabbetine göre parlarlar. Kendilerini edeple ananların yanlarında bulunurlar ve onları tasarrufları altına alırlar.

Yine Resûlullah (A.S.) şöyle buyurmuşlardır:
– Şüphe yok ki, Rabbinizin ömrünüz boyunca sürecektir güzel kokulu nefhâları, yani Rahmet esintileri vardır. Uyanın! O güzel esintilere koşun. Kendinizi onlara arz edin. İşte bu nefhâlar, her zamanda bulunan gönül sultanları ve onların kıyamete kadar sürecektir olan diriltici Misk kokulu nefesleridir. (İlimlerin, marifetlerin, fiillerin ve huyların güzelleridir.) Bundan dolaydır ki; bu nefesler misk, öd ve anber diye anılır ve İnsanlara rahmet olur. İşte; onları arayın. Kendinizi arz edin. Onlara hizmet edin. Çünkü o güzel ve nefis nefesler ile insanların içlerindeki kemaller fiile çıkar.

Fatih türbedarı Hz. Amiş Efendi'den gönül esintileri:
– Allah'ü Teâlâ'dan Kalp sefası ve beden hafifliği isteyiniz.
– Bütün hallerde Allah'tan razı olmak, keramettendir.
– Cenabı Hak ile arana perde olan her şey, *dünya*'dır.
– Bu dünyada eşini bulamazsan, işini bilemezsen rahat edemezsin.
– En âlâ rızık, Rızık-ı mânevî'dir.
– Marifet ehli, eşya ne üzerine ise hakkıyla bilmiş ve görmüştür.
– Kalbinde put (tanrı) edeceğin her şey, seni, Hak'tan ayırır.

"Müridler veya muhibler düşse bir korkunç emre,
Ben onun yardımcı ve yaveriyim, bilsin bilmesin.
İmdat eriştiricidir, feyzim sığmaz fehim ve idrake."
– Ahmet Rûfai Hz.

"*Tehallekû biahlâkihillâh vettavsîfü bisıfatihillâh.*"
– Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız. Ve sıfatlarıyla da sıfatlanınız. Allahü Teâlâ hazretlerinin güzel isimleri (*Esmâül Hüsnâ*) vardır. Bunların her biri, O'nun hem de ahlakıdır. Biz de O isimlerin gerçek manalarıyla iyi huylarımızı artıralım. Böylece O'na bu ahlaklarla yaklaşabilmiş oluruz. Yine cüz'î irademizle Allah'ın sevgili Peygamberimizde beliren sıfatlarıyla da sıfatlanmaya çalışırsak, Allah bizi sever, hidayete erdirir. Gerçek insan yapar.

Çünkü: "*Kul külle min indallah*": – Bütün her şey Allah'tandır.

"*Ben ilâhi ilimlerin sırlarının anahtarım*;

O kapı benimle çalınır ve benimle açılır!"

Yani:

– Esrar ve sır olan ilahi ilimlerin (*ilmi ledün'ün*)

ve hikmetlerin hazinesi benim. Ona ulaşmak için bana başvuracaksınız. Benim kapımı çalacaksınız. Kendinizi bana arz edeceksiniz. O'ndan sonra size de himmetle sır olan ilmi ledün (hikmetler) açılacaktır.

Ariflerin göğüsleri, sır mezarlarıdır. Orada

ilmi ledün hazineleri saklıdır. Ki o bilgiler için:

"*Ve âteynâhû min ledünnin ilmen.*" ayeti inmiştir. Yani:

– Gör bu vaat edilen ilmi (gâip, gizli ve zevkli), sonu gelmeyen, silinmeyen ve her an taze olan iç bilgisini (*ilmi ledün'ü...*)

Bir beyit:

"Bak, bu ilâhi ses, bu güzel nefes;

Canlar âleminden geliyor bir bilmez!"

Ve bir beyit daha:

"O öldü diye ederler duayı enfes;

bilmezler ki Allah diyenler ölmez!"

Bakınız: Dünya ve ahiret işlerinde zorluğa düşerseniz;

işleriniz kördüğüm olur da şaşırır kalırsanız; *ilmi ledün* sahibi,

enbiyalar varisleri olan gönül sultanlarına danışarak işlerinizi

onlarda *fasl* ettiriniz. Bunun için de:

"*Îzâ tehayyertüm filûmur festeïynü min ehli kubûr*"

buyurulmuştur. "Buradaki *ehli kubur* da kâmil insanlardır" demişlerdir.

Sizler her ne vakit dünya ve ahiret işlerini çözemeyip şaşkınlığa

düşerseniz, hazır olan âlimlerden işinizi danışarak çözünüz.

Hayretle hemen mezar ehline koşup da taşlardan medet beklemeyiniz.

Çünkü *Ervâh*'ın bizlere yardımı ilhamla olur. Yardımları o sultanların

yüzü suyu hürmetlerine istersek; ruhumuz temiz (pâk) olursa;

ancak o zaman onlardan kuvvetli bir rabita ile imdat isteyebiliriz.

Ancak o vakit ruhlara cezbe yapabilir ve onlardan yardım görebiliriz.

Onun için de yine bir hadisi şerifte:

"*Veşâvirehüm filemri.*" (Mühim işlerinize istişare ederek başlayınız)

diye buyurulmuştur.

Yavrularım! Allah'ı anmanın keyfiyetini *ehl-i zikir* bilir.

Bunun için de Enbiya Suresi ayet 7'de ve *Nahl* suresi 43'üncü ayette:

"*Fes'elü ehlezzikri in küntüm lâ tağlemûn*" buyurulmuştur.

Yani: – Allah'ı anmanın keyfiyetini (keyfiyeti zikrî) bilmiyorsanız;

onu *ehli kitap* ülemasına (zikir ehli olan zatlardan) sorunuz,

sual ediniz (öğreniniz).

Her Şey Allah'ı Tesbih Eder

Bu fâni dünyada biz Rabbimizi ve kendimizi tanımalıyız. Nereden gelip nereye gideceğimizi akıl'la öğrenmeliyiz. Hayatta Allah'sız yaşanamaz. O'nsuz huzur ve saadet de bulunamaz. Çünkü biz anlamasak da, her şey onu zikreder. Tesbih eder. Bakınız İsrâ suresi ayet 44'de, Cenabı Allah nasıl ferman ediyor:

Bismillâhirrahmânirrahîm:

"Tüsebbihû lehüssemâvâtis seb'u vel'ardu ve men fiyhinn. ve in min şey'in illâ yüsebbihû bihamdihi, ve lâkin lâ tefkahûne tesbiyhahüm, innihû kâne haliyemen gafûra."

Meali:

"O'na 7 gök, 7 yer ve orada bulunanlar tesbih ederler. Hiçbir şey yoktur ki O'na (Allah'a) hamd ve tesbih etmesin. Fakat bildiğiniz dil ile olmadığından, siz onların tesbihlerini anlamazsınız. Allah yavaştır, bağışlayandır, affedendir."

Bütün nimetlerin sahibi, Âlemlerin Rabbi olan Allah'tır. Bizler sadece onun zahirdeki nimetlerini dış yüzümüzden methedip, bunlara muhabbet etmeyelim. O esas sahip olan Allah'ı tesbih etmeyi unutmayalım. Nimetler bize perde olup da Allah'ı unutturmasın. O zaman o nimetler bize perde olur (zehir olur.) Halbuki onların bize hizmetçi olması lâzımdır. Onları Allah için infak etmeliyiz. İşte o zaman bize faydalı olur. Nimetleri veren Allah'ımıza şükür ve tesbih ederiz. Cenabı Allah yüce Kur'an'ın Zâriyât suresinde, ayet 56'da bakınız ne buyuruyor? Bizi ne için yaratmış?

Bismillâhirrahmânirrahîm:

"Ve mâ halaktül cinne vel'inse, illâ liyabüdüne."

Meali:

– Ben periyi ve insanı yalnız bana ibadet etsinler diye yarattım; yani ibadet etsinler (evvela beni bilsinler, sonra bana tapsınlar) diye yarattım.

Şimdi bakınız ki, perilerin ve insanların müşterek ibadetleri, Allah'a tazim ve kullara şefkattir.

Evet! Allah cin ve insi kendisini irfanla bilsinler

ve o gayeye uygun şekilde yaşayıp ebedi saadeti bulsunlar

diye yaratmıştır. İşte insan, kemale ulaşır kendi zâtını bilir de güzel ahlak ile ahlaklanırsa, kâmil insandır.
Allah'ın şöyle-böyle bir kısım ahlakı vardır.
"Kim onlardan biriyle ahlaklanırsa cennete girer."
Allah'ın insana 4 büyük armağanı vardır: 1. Hava, 2. Su, 3. Ateş, 4. Toprak. (Bunların bedava olduğuna daima şükür ve dua et.)
Yine bizleri akıl, hayâ ve iman nimetiyle bezeyen Allah'a hamdet.
Aldanma ve aldatma.
İnsanın aldanmaması için de, kudret ile irtibatı olması lâzımdır.
Eğer aldanyorsan, bil ki imanın tam değildir. Kudret, veresiye iş istemez.
– Ahlak, şuurlu bir şekilde Allah'a teslimiyettir. Teslim ol, rahata er.

Allah'a Hamd Nasıl Olur?

Şemsi Tebrizi Hz.lerinden bir ilâhi:

Bihamdillah derim Allah, alır aklımı fikrullah,
Dilimde zâtın esması, bana üns oldu zikrullah.
Selâtullah, selâmullah, aleyke yâ Resûlallah.

Ben ol pervâneyim geldim, cemâl-i şemsine yandım.
Yanıp ben külli mâhv oldum, beni mahvetti aşkullah.
Selâtullah, selâmullah, aleyke yâ Resûlallah.

Gönül âyinesi sofi, eğer kılar isen sâfi,
Açılır sana bir kapı, âyân olur Cemâlullah.
Selâtullah, selâmullah, aleyke yâ Resûlallah.

Bu tevhîdden murâd almak, Cemâl-i yâre ermektir,
Görünen kendi zâtıdır, değildir sanma gayrullah...
Selâtullah, selâmullah, aleyke yâ Resûlallah.

Şemsi Tebriz bunu bilir, böyle kalmaz, fenâ bulur,
Bu âlem külli mâhv olur, hemen bâki kalır Allah...
Selâtullah, selâmullah, aleyke yâ Resûlallah.

"Hayatın önü de hamd, sonu da hamd'dir"
demişlerdir. Onun için de insanın aslını araması, hamd ile başlar.
Allah'ın bir ismi de Hamîd'dir. Hamîd ise, övülen ve senâ
edilen demektir. Şanı yüce olan Allah, ezelden kendisini
övmekle övülmüştür. Kullarının ve yaratıklarının kendisine hamdiyle de
ilelebed övülecektir. Bu da onun Kemâl, Rabb, Ulüvv ve
imdat etme gibi sıfatlarına döner.
Bakınız; biz her gün 40 rekat namazımızın kırkında da Fâtihâ
suresini ve dolayısıyla hamdimizi okuyoruz.
"Elhamdülillâhi rabbil'âlemiyn." diyoruz.
Dikkat edelim de kulağımız, ağzımızın ilk müşterisi olsun. Çünkü
kalbimizin iyi sözlerine en yakın olan kulaklarımızdır. Okuyup söylediğimizi de
ihlasla evvela kendimiz halledelim. İhlas her müşkülü çözer.
Elhamdülillâhi Rabbil'âlemiyn demek, meâlen:
– Hamdü senâ bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'tır, demektir.
Bütün övgüler ve senâ; âlemlerin Rabbi olan Allah'adır. Evet.
Allah yalnız müslümanların değil, bütün âleminin Rabbi'dir.
Hamdetmek ise; O'nun zatına senâ etmektir. Fakat bizler yüce Allah'ı
O'nun istediği gibi senâ etmekten aciziz. Çünkü kimse ona layıkıyla
Hamdedemez. Buna takat de getiremez. Onun için de imdat, Allah'tandır.
İşte hamdü senâ; zâtı ile, sıfatı ile, efâli ile mahlukatı mertebe mertebe
meydana getirip, imdat eden *Rabbil'âlemiyn*'e mahsustur. Ve
Dünyada olduğu gibi; ahirette de hamd-ü senâ ona mahsustur.
Dikkat ediniz; Allah'a hamdü senâ 3 şekilde olur.
1. Lisani insani, 2. Lisani ruhani, 3. Lisani Rabbani...
Lisani insani, Avamın hamdidir. Bu da Allah'ın nimetlerine karşı
teşekkürlerle yapılan hamddir.
Lisani Ruhani, Havasın hamdidir ve kalben olur.
Lisani Rabbani ise, Arifin hamdidir. (Cemali müşahedeye nail olurlar.)

Allah ismi İsmullah'tır

Süleyman Çelebi dededen bir kıta
"Allah adın zikredelim evvelâ,
V cîp oldur cümle işte her kula.
Allah adın her kim ol evvel anâ;
Her işi âsân eder Allah ana..."

Bir başka beyit:
"Her derde dermân, zıkr-i ey cân,
isteyen Rıdvân, der Allah Allah..."

Kuluyuz Allah'ımızın şükrederiz biz;
Dil ile ismini daim zikrederiz biz!
– Kenan Rûfâi Efendi

"Bezmi elestden beri bak bu Ali neyledi?
Her nefeste Allah deyip Ahd'e vefa eyledi."

Ey kardeşim, çocuklarım,
'Allah' ismi, tek ve eşsiz olarak Hak zatını ifade eden bir has isimdir. İsmullah'tır. Her insan ve mahlukat farkına varmadan her nefeste Allahu Teâlâ'yı bu isimle anmaktadır. Allah ismi şerifi aynı hayat demektir. Hakikatte insanların ömrü farkında olmadan Allah'ı anmakla başlar. Ruhların ve bedenlerin varlıkta devamı, ancak ismullah olan Allah adıyla temin edilmektedir. Allah ismi zât ve bütün sıfatları toplayandır. Mana itibariyle de ismullah, bütün isimleri toplayıcıdır.

İnsan ancak içinde Allah ismi geçen bir şahadetle İslâm olabilir. Enbiya ve evliyalar için tarikat sırrı olan *zikri dâimi* de "Allah, Allah, Allah"dır. İşte; herhangi bir sahada, ne işte olursa olsun, bir kimse otururken, yürürken gezerken, yatarken, çalışırken her an ve her yerde İsmullah olan Allah adını kalben anmaya devam ederse; kısa zamanda o kimsenin kalbinde hikmet ve ilim pınarları kaynamaya başlar. Hatır ve hayale gelmeyen *tevhid* tecellileri ve tasarruflar zuhur eder. – O insanın sözü nüfuzlu olur. İşleri en iyi şekilde yürür. O insan genç kalır. Daima Allah'ın koruma ve himayesinde olur. Tefvik ve hidayet Allah'tandır. Göklerin, yerin ve aralarındakinin mülk ve saltanatı Allah'ındır. Allah'tan başka bizim için yâr da yoktur. Yardımcı da yoktur. Bakınız yine Süleyman Çelebi Hz.leri ne buyurmuştur:

"Bir kez Allah dese aşk ile lisân,
Dökülür cümle günah misli hâzân.
İsmi pâkin pâk olur zikreyleyen;
Her murâda erişür Allah diyen."
"Lâ ilâhe illallâh, Muhammedün Resûlallah."

RİYAZET

Riyazet diye, çok defa nefsin veya bedenini kendini hakir (aşağı) görücü, kolaylaştırıcı ve itaat edici duruma getirilmesine denir.

Kısrak yavrusu olan tay için kullanılan *riyazet* kelimesi, şu ilkel manadadır: Yük yüklemek ve istenilen işte kullanmakta, tayı itaatlı kılmak ve onu koşuda birinci gelmeye hazırlamak. Koşu atının riyazeti, yarışta bahis kazanmak ve atın şöhretini arttırmak gayesiyle yapılır. Bunun için atı aç bırakırlar. Altın, kumaş, hayvan ve başka malları arttırmaya çıkardıkları gibi, atı da her gün koşturur ve yarışa girmeden evvel alışılmış bazı metodlarla günlerce riyazete bırakırlar ki, koşuda süratli (hızlı) koşsun ve müsabakayı kazansın. Yarışmada en önde gelen ata, birinci; en geride kalana da sonuncu derler.

Resûlullah Efendimiz de zaman zaman at yarışını tertip ettirir ve yaptırırlardı. Önde gelen atın sahibine mal hediye eder, geride kalan at için de dua ederlerdi. Bunda Kur'anı Kerim'deki, "Rahmetim, gazabımı (öfkemi) geçti" ayetinin sırrı vardır. Yani Resûlullah Efendimizin at yarışlarını tertip ettirip yaptırmaktan gayesi, Cenabı Hak'kın rahmetinin öfkelerini geçip tecelli ettiğini göstermekti. Tâ ki, hem söz ve hem de fiille bu mana kuvvet bulsun ve pekişsin. Nitekim bazı büyük zatlar buyurmuşlardır ki, asi kulu sorguya çekmek için Allah'ın gazabı (öfkesi) kula yöneldiği anda, O'nun (Allah) Gafur ve Rahim isimleri gelip İntikam (öc alma) ismini geçtiğini görecektir ve o zaman kul da sorumluluktan kurtulmuş olacaktır. İşte atların koşuda birbirlerini geçiş şekli, aynen ilâhi isimler arasında da cereyan etmektedir. Bunun benzeri şudur: Kıyamet gününde iyi ve güzel amellerin suretleri Arş-ı Âlâ'nın sağına, fenâ amellerin suretleri de soluna geçerler ve sahiplerinin çabucak yanlarına gelmeleri için her ikisi de ayrı ayrı çağırışta bulunurlar. Bu çağırış üzerine iyi amellerin hepsi sahiplerini bulur ve sahiplerini bindirerek, Cennet'e doğru yol alırlar. Fenâ amellerin bazıları, sahiplerini bulamaz ve bu yüzden perişan olurlar. Çünkü rastladıkları takdirde sahiplerini bindirip Cehennem'e götürmek zorundadırlar. Lâkin Allah'ın ezeli inayeti, o anda sebkeder (öne geçer) ve kul da o duruma düşmekten kurtulup selamete erer. Bazı fenalıkların (Allah'ın inayetiyle) iyiliklere dönüştüğü görülür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Allah dilediğini yapar. O insanlara acır ve esirger" ayeti, bu manaya işaret eder.

Riyazet çoğunlukla, nefsi itaate getirmek için çekilen güçlükte görülür. Zira nefsi itaate getirmekten zorunlu bir şey yoktur. Onun için derler ki, riyazet, nefsin ahlakını ıslah etmek, düzene koymaktır. Ta ki nefis, tabiatın karanlıklarından kurtulsun ve zorluklara, güçlüklerle kolayca dayanmaya alışsın. Zira tarikat şartlarından biri de, incitmeden insanları avlamak, o yola ısındırmaktır. Bu sonuca çok riyazet yapmakla

varılır. Ve böylece insanın tabiatı yenilgiye uğrar. Bu riyazete terbiye edici riyazet denir ki, tabiattan sıyrılıştır. Başka bir riyazet de vardır ki, ona istekli riyazet derler. Yani kişi, evvela nefsin dilediğini öğrenir. Sonra isteğiyle onu düzeltir. Demek ki önce isteğin belli olması lâzımdır. Sonra muayyen sebeplere başvurarak o istekler düzeltilir ki, dileğe kolayca varılsın.

Muhakkiklere, yani eşyanın varlığını hakikatini gören ermiş zatlara göre, bütün riyazetlerin gayesi, insanı iyi ahlaka sahip kılmaktır. Hakim (bilge, filozof) kişilere göre riyazet, yerin tasfiyesi (arıtılması) içindir. Yani bu zatlar, riyazet ve dünyayı terk etmek lâzımdır derler. Çünkü ruhi eserlerin ortaya çıkışı için yerin boşalması ve istidadın var olması lâzımdır. Kısacası, yeri yabancılar işgal etmişken ne ruhani, ne manevi bir yöneliş olabilir ve ne de gayb (görünmeyen) âlemi idrak edilir. Onun için demişlerdir ki, evvela temel kurulur, sonra bina inşa edilir. Yani temel olmayınca bina kurulmaz. Nitekim ayna temiz olmadıkça, yüz görülmez.

Riyazetin sonu, mutlaka fetih (Melekût âleminin kapısının açılışı) değildir. Zira kalp gözünün açılıp hakikatı görmesi, sırf Allah'ın minnet ve fazlının eseridir. Eğer bu açılmanın dış bir sebebi olsa, sonradan kazanılmış olması lâzım gelir. Bu dış sebeplere başvurmak, vasıtalarla ilgilenmek, belki vakitlerin korunması içindir. Tâ ki ibadet, şeriate uygun olarak yapılsın. Ve ibadet eden, terbiye ve saygısıyla ilâhi bakışa nail olsun. Bu hususta başvurulacak sebeplerin en büyüğü, Zikrullah'tır. Zikredenin bütün işlerini Allah'a havale etmesi, bırakması gerekir. Tâ ki Cenabı Hak, cömert hazinesinden kendisine hak etmediği farzı ihsan buyursun.

Amel iki türdür. Biri bedeni, oruç, cihad ve benzeri ameller ki, bunlar görünürler. Diğeri nefsanî amellerdir ki görünmezler. Bunlara genel olarak riyazet derler. Sıkıntıya dayanmak, sabretmek, nefse lezzet veren şeylerin azına razı olmak, mevcut olanla kanaat etmek ve onunla yetinmek, nefsin şikâyetlerine kulak asmamak gibi bazı konularda hakimler, gayb âlemini görebilmek için ehlullah (erenler) ile ortak olmuşlardır. Yani yalnızlığa çekilmek ve riyazet yapmak suretiyle, nazar yolundan dileklerine kavuşmuşlardır. Ehlullah ise yine riyazet ve mücahede edip iman yolundan dileklerine ermişlerdir. Gerçi ikisinin gidiş yolları ayrı, fakat manada idrakleri birdir. Lakin görünürde idrak ettiklerinde ortak olmaları, zevklerin de aynı olmasını gerektirmez. Gerçekten, aynı idrake varan bu iki tip arasında fark vardır. Yani Ehlullah'ın idrakleri, diğerlerinden çok daha kuvvetlidir. Nazar ehlinin idraki, bunlarınkı gibi değildir. Bu iki idrak arasındaki fark, hayal ile kalp arasındaki fark gibidir.

Bazı büyük zatlar riyazet halinde iken şişmanlar, kilo alırlar. Bunun sebebi, sevgilinin yüzüne bakıştan aldığı zevktir. Zira bu aldığı ruhi gıda ile mide ve onun aracılığıyla beden kuvvetlenir. Çünkü beden, her an taze bir neşe içindedir. Bu da Melekût âleminin nimetlerinin tesirinden ileri gelir. Yani o nimetle hayalinin belirtilerinden

her an bedende tazelik, zindelik ve çeviklik hasıl olur. Zira Melekût âleminin nimetleri, fâni olan dünya maddelerinden olmadığı gibi, onlardan daha lezzetli ve daha çok kuvvet vericidir. Sonra, açlık ve susuzluğu giderici olmasından başka şişmanlatıcı, kilo aldırıcı özelliği de vardır.

İnanılır, güvenilir kitaplarda yazılıdır. Hz. İdris peygamber (A.S.) onaltı yıl yemedi, içmedi ve yatak yüzü görmedi. Sonra bu riyazet hali içinde güneş feleğine çekildi. Nitekim Kur'anı Kerim'de "Biz onu, pek yüce bir yere yükselttik" buyruluyor. Ebû Ukkal Mağribi de ilâhi bir meczup (Allah aşkıyla aklının dengesini yitirmiş kimse) idi. Dört yıl yemeden, içmeden Mekke'de oturduktan sonra, iftarını ölümle yaptı. Şeyhi Ekber Hazretleri de dokuz ay yemedi, içmedi, yalnızlığa çekildi, kendisine vefat edeceği müjdesi verilinceye kadar. Diğer veliler de, mizaç ve tabiatlarına ve ruhani cezbelerine göre, riyazete gerekli dikkat ve itinayı gösterdiler. Ve bu sayede ilâhi bilgi ve manevi zevklere vardılar.

Bazı âşıklar, zayıflar, sararıp solar. Bunun da sebebi şudur: Bu âşıklar gece uyumayıp Allah'a münacatta (yalvarış, ibadet) buldukları için, yemeklerin lezzetlerinden ve içeceklere karşı iştahı olmaktan nefislerini men etmişlerdir. Yeme ve içmeye karşı istekleri pek zayıftır. Zira gıdanın buhar ve nemleri dimağa yükseldiğinde organlara gevşeklik verir, uykuyu zaruri kılar ve nice lüzumsuz şeylere sebep olur. Bu sebepten yiyecek ve içeceği adeta terk edip pek azıyla yetindiler ve bedenlerinin zinde olmasını istemediler. Belki sevgilinin zikriyle uğraşmak ve onu düşünmek de ayrıca onları zayıflattı. İlâhi aşktan, şevk ve sevgilerinin şiddetinden soldular ve adeta sonbahar yaprağının şeklini aldılar. Nitekim demişlerdir: "Sordum sarı çiçeğe, benzin neden sarardı? Dedi, çehrei (yüz) âşık böylece sarı olur."

Bundan anlıyoruz ki iştah açıcı yemekler ve zevk verici içeceklere can atanlara karşı mert ve insaniyetli kimseler tiksinti duydukları halde, zevk sahipleri bunlara dört elle sarıldıkları gibi, fenâ işleri de yapar ve hatta bunların helal ve mübah sayıldıkları kitaplar bile yazarlar. Bunlar son zamanlarda sapık milletlerden ve yalancı öten horozlardan olmuşlardır.

Haram ve helalin dışında olan her rivayetle amel etmemek; eğer ortaya atılan şeyi nefis istiyor ve fakat kişiye ve topluma zararlı ise ondan sakınmak, faydalı ise yapmak gerekir. Demişlerdir ki, âlimlerin ve marifet ehlinin icat ettikleri şeyler, ki şeriatte onlar hakkında açık bir emir yoktur, bidat (sonradan türeyen âdet) değildir. Meğer ki sünnetlere aykırı olursa. Değilse makbuldür. Tıraş olmak, yamalı elbise giymek, az yemek içmek (açık veya gizli), yalnızlığa çekilmek gibi. Zira büyüklerin bu çeşit sünnetlerine, hikmeti kanun derler. Yani bunlar, zevkle ilgili hikmetlerdir ki, şeriatın içinden derlenmiş ve öylece onlarla amel edilmiştir. Yeni icat edilen şeyler, doğru ve faydalı ise (kötüye kullanılmamak şartıyla) makbuldür. Mesela İslamiyetten evvel

hıristiyan rahiplerinin, yalnızlığa çekilip ibadetle meşgul olma, et yememe, kadınlarla sohbet etmeme ve benzeri âdetlerinin her biri, nefsi islahı, ahlakı düzeltmeye sebep ve Hak'ka kavuşmaya yardımcıdır. Fakat sonradan bunlara gerçek yönleriyle riayet edilmedi. Onlara kötü niyetler karıştırıldığı için, güzel âdetler kötüye döndü ve hem ferde, hem de topluma zararlı hale geldi.

Şafii imamına göre, kâmil bir müminin iyi ve faydalı gördüğü şeyi yapması ve ortaya koyması, şer'i emirlerden sayılır. Bunun için, Resûlullah efendimiz yapmadı denirse, cevap şudur:

Peygamber Efendimizin dili, halkın dilidir ki, hükümlerden ibarettir. Hususi dil, ondan çıkarılmış hakikatlerdir. Sonra ibadetlerden örnek olarak güzel ve iyi işler bulup ortaya koymak, şeriat üzerine bir artıklık değildir. Belki nafîle amel ve ibadetleri çoğaltmak olur ki, o da Hak'ka yaklaştırır. Kısacası, güzel ve iyi işler icat etmek şeriatın da dileğidir. Fakat bu icat, ümmetin selâhiyetli (yetkili) ve bu alanda bilgili ve manen de güçlü seçkin zatlar tarafından yapılmalıdır ki, tereddütsüz kabul edilip yapılsın.

Ortaya konan yeni amel, insandaki gevşeklik ve tembellik duygusunu savan, halkın yapabileceği bir şey olmalıdır. Yoksa şeriat hükümlerini arttırmak ve güçleştirmek için değildir. Gerçi Sofiye muhakkıkları, bazı amellere müdahale etmişler. Mesela yalnızlığa çekilmeyi ve riyazeti Resûlullah Efendimiz yapmamıştır dediler. Halbuki bu iddiaları doğru değildir. Çünkü nübüvvetten önce Hira dağındaki mağarada, İbrahim dini üzerine ibadet etmiş ve riyazet yapmış olduğu güvenilir kaynaklardan bildirildiği gibi, nübüvvetten sonra da itikâfa çekildiği ve visal (kavuşma) orucunu tuttuğu meşhurdur. Sonra, Resûlullah yapmamıştır diye iyi ve güzel bir amel, şeriate aykırı olmaz.

Sofiye'nin yalnızlığa çekilmek, riyazet ve diğer özel işleri, Resûlullah'ın nübüvvetten önceki halleri gibidir. Zira fani âleme bakıcıdır. Diğer işleri de Resûlullah'ın nübüvvetten sonraki halleridir. Zira baki âleme bakıcıdır. Fâniliğin hükmü gizlilik, bekânın (sonsuzluk) hali ise belirme, görünmedir. Yani nebilerin, nübüvvetten sonra halka, ilâhi emirleri bildirmek ve onları Hak yola çağırarak meşgul oldukları gibi, veliler de bekâ'dan sonra, öğretme ve halkı Hak yola irşadla uğraşırlar.

Maamafih ömrün sonlarına doğru son, ilke dönmeli, çokluk, vahdete (bir) girmelidir. Fakat zâhir âlimlerin mesnedleri *ruhsat* (izin) olduğundan, daima açık delillere bakarlar. Bâtın (iç) âlimlerin mezhebi *azîmet* (terk) olduğundan, iç delillere dikkat ederler. Gerçi izinle de her şeyde amel kılarlar. Zira mertebeleri, Allah'ın isimlerini kendinde toplamıştır.

Zâhir âlimlerinin acaip halleri vardır. Riyazet yapmayı ve az yemek yemeyi yererler. Kendileri de çok yemek yer ve daima tok gezerler. Maamafih toklukta ve çok yemek yemekten meydana gelen rahatsızlıkları da çoktur. Riyazette ise aşırılık

üzerine olmadıkça, açlığın faydası çöktür. Sonra riyazette Hak'ka yaklaşılr. Hak'ka yakın olan da sevilir. Hak'tan uzak olan ise sevilmez.

Demişlerdir ki açlık, uykusuzluğu, yalnızlığa çekilmek de az konuşmayı temin eder. Konuşmamanın gayesi de, kalbin sükunette olmasıdır. Bu hal, bedenden kalbe geçer. Nitekim kalbin de bazı halleri bedende görünür. Açlık, isteyerek yapılandır ki, bu sâliklerin açlığıdır. Bir de zorunlu açlık vardır ki, o da muhakkiklerindir. Zira muhakkik olan kimse nefisini acıktırmaz. Eğer üns (yakınlık) makamında ise, belki gıdasını azaltır. Eğer heybet (ululuk) makamında ise çok yer, obur olur. Çok yemesi, hakikat nurunun kalp üzerine yaptığı şiddetli etkidir ki, sıhhatine delildir.

Sâlikin çok yemesi ise Allah'tan uzaklaşmasına, kapısından kovulmasına ve hayvani şehvetin nefsi kapladığına alâmettir. Nitekim sâlikin az yemek yemesi, bedenın tedbirlerinden vazgeçmesi sebebiyle ilâhi verişlerin kalbe ve ruha geldiğine işaretir. Açlık, hem sâlik ve hem de muhakkik için, büyük hallere ve ilâhi sırlara nail olma ve kavuşmaya kuvvetli bir sebeptir. Yeter ki aşırı derecede olmasın. Yoksa akli kaçırır, mizacı, tabiatı bozar.

Dileğine kavuşmaya çalışan sâlikin, açlık ve riyazete şeyhin emriyle ve verdiği direktife göre başlayıp devam etmesi lâzımdır. Aksi halde varmak istediği gaye ve menzile (konak) varamaz. Eğer şeyh'den ayrı ve yalnızsa, şöyle hareket eder: Az yemek yer, orucuna devam eder, gece gündüz bir defa yemek yer, haftada yalnız iki defa katı yağ yer. Bir şeyh bulup ona intisap ederse, yine bu şekilde davranışına devam eder. Eğer faydalanmak istiyorsa, bir şeyh bulup ona bağlanması ve gösterdiği yolda hareket etmesi lâzımdır. Çünkü şeyh, onun tabiatını düzeltmeye ve manevi alanda geliştirmeye çalışır.

Açlığın hâl ve makamı vardır. Alçakgönüllülük, miskinlik, hakirlik, aşağılık, ihtiyaç, organlarının sükûnu gibi güzel haller, sâlikin açlık halleridir. Muhakkikin açlık hali ise, safalı geziş, varlığa gidiş, ilâhi izzet ve Rabbâni saltanat gibi hallerle, insani vasıflardan uzaklaşmaktır.

Açlığın makamı ise ilâhi makamdır ki, yüksek makamdır. Zira çok sırları, tecellileri ve halleri kapsamaktadır.

Açlık, şeytanın marifetlerini engeller. Zira şeytan, kanın aktığı damarda akar. Açlık o kan yollarını sıkır. Nur ise kanın aktığı damarları genişletir ve oraya kudsi kuvvet verir.

Hikâye ederler: Bayezidi Bestamî Hazretleri, riyazet halinde bulunduğu zaman karpuz yemezdi. Çünkü Resûlullah Efendimizin karpuzu nereden ve nasıl kestiği hakkında bir bilgisi yoktu ki, sünnete göre amel etsin. Şemsi Tebrizî Hazretleri de Bayezidi Bestamî Hazretleri'nin bu şekildeki zühdünü fazla buldu. Lâkin demişlerdir

ki, Bayezid riyazet yolundan, Şemsi Tebrizî de marifet yolundan konuşmuşlardır. Demek ki Allah'a kavuşma yolları o kadar çoktur ki, insanların nefesleri kadardır. Fakat riyazet yolu hepsinden daha kuvvetlidir.

Demek ki, zühdü fazla olana ilâhi fetih (ilâhi görünüş) yavaş yavaş gelirse de, kuvvetli gelir. Onun için Hallacı Mansur kendini tutamadı.

Açlıkta hikmet kaynakları vardır. Dünyanın anahtarı tokluk, ahiretin anahtarı açlıktır. Davud Aleyhisselâm'a vahiy geldi ki, "Ya Davud! Sahabelerini, şehvetlerden koru. Çünkü dünya şehvetleriyle ilgilenen fertlerin sahiplerinin akılları, benden perdelidir."

Demişlerdir ki: Şehvetleri terk edebilmek için ya müthiş bir korku, yahut sökücü, şehvetleri yok edici kuvvetli bir şevk ve aşk lâzımdır ki, birincisi âbidlerin, ikincisi âşıkların halidir.

Kur'an-ı Kerim'de geçer: "Dünyanın hoş ve lezzetli şeylerinden bol bol faydalanan ve gönlünü onlara kaptıran, ahiretin hoş ve güzel şeylerinden mahrum kalır." Hoş şeylerse nefse yumuşak gelen işlerdir. Helal ile hoş arasında genellik ve özellik vardır. Zira her helal olan şey, hoş olmaz. Her hoş olan şey de helal olmaz. Hoş olan şey, şeriata uygunsuzsa makbuldür. Uygun değilse makbul değildir, beğenilmez. Onun için her tabiata, mizaca yumuşak gelen şey, mübah suretinde de olsa yine onun yapılmasına izin vermemek lâzımdır.

Zühd için, hoş şeyler yemeyi terk eden bir kimsenin sorusuna, Fazıl b. Ayaz (R.A.) şu cevabı veriyor: Cenabı Hak, hoş şeylerin yemesini mekruh kılmamıştır. Haramdan perhiz yapan ve Allah'ın emirlerini yerine getiren bir müminin aynı zamanda anne ve babaya, akrabalara ziyarette bulunması, sıcak şefkat göstermesi, müslümanlara merhametli olması, kindar olmaması, zalim olmaması, yoksullara ihsanda bulunması, sabırlı ve tahammüllü (dayanıkl) olması ve bunlara benzer ilâhi sıfatları nefsinde toplaması lâzımdır. Yoksa soyut olarak hoş şeyleri terk etmekte az fayda vardır.

Bazı büyük zâtlar demişlerdir ki, yeme ve içmede uygulanan riyazetin giyimde de olması gerekir: Çünkü elbise de bedenın gıdasıdır. Yeme ve içmenin açlık ve susuzluktan koruduğu gibi, o da insanı sıcak ve soğuktan korur. Demek ki ne çeşit ve ne biçimde olursa olsun sıcak ve soğuktan koruyacak kadar bir elbise ile yetinmek gerekir. Nitekim açlık ve susuzluğu durduracak kadar bir yeme ve içme ile kanaat etmek lâzımdır. İster hoş olsun, ister olmasınlar. Çünkü yeme, içme ve giyinmeden gaye, vücudun ibadet edebilecek, zaruri dünya işlerini görebilecek güçte kalmasını sağlamaktır. Yoksa sırf maddi zevk ve lezzet almak için değildir. Eğer bu gaye ile yapılırsa o zaman nefis, daima yiyecek içecek, giyim ve ev eşyası ile buna benzer şeylerin en güzelini, iyisini, hoş ve lezzetlisini ister ve bu dileğini yerine getirmek için

helalden harama, haramdan kötüye, hatta fenasına bile el uzatır. Nefsin öyle hareket etmesine müsaade eden, Kur'an-ı Kerim'in "kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklere, kötü erkekler (ve kötü sözler) kötü kadınlara yakışır" (Nur, 24:26) ayetine göre habıs, pis olur. Şeriat yolundan gidene de aynı ayete göre tayyip (hoş) olur: "Temiz erkekler (ve temiz kelimeler) temiz kadınlara, temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) temiz erkeklere yakışır." Yani habıs işlerin sonu, kötü sözler, fiiller ve hallerdir. Hoş işlerin sonu da güzel ve hoş sözler, fiiller ve hallerdir. Nitekim arpadan arpa, buğdaydan buğday meydana gelir.

Kıyası, helalle beslenen beden itaatlı olur, kalbi münacaata, dili zikir yapmaya yatkın, gözü uyanık olur. Haramla beslenen beden de bunun aksi olur. Helal yemeği de azaltmak insana ferahlık ve neşe verir. Uykuyu çeken ağırlığın azalması sebebiyle uyanıklık hasıl olur.

İbrahim Ethem (K.S.) demiştir ki, akşam yemeğinde bir lokma eksik yemek, nefis mücahadesi yoluyla gece kalkmaktan daha hayırlıdır. Bazı yemekler vardır ki midenin dolmasına, dolayısıyla hem maddi ve hem de manevi zarara yol açar.

Maddi zarar şudur: Organlarda bozulma olur. Çünkü acılar, hastalıklar meydana getirir. Ve sonunda ölüme kadar götürür. Nitekim Şam sultanlarından Abdülmelik b. Mervan, bir torba pişmiş yumurtayı incirle birlikte yemiş ve sindiremeyerek ölmüştür. Şeyh Şibli'nin oğlunun fazla yemekten midesi bozulmuş, hastalanmış, babası fazla yemekten o hale geldiğini görünce oğluna: "Ölseydin namazımı kılmazdım," demiştir; "zira nefsini öldürmekle büyük bir günah işlemiş olurdun."

Dini bakımdan şu zararı vardır: Ebedi helake ısmarlanmış, ödenmiş olunur. Zira lüzumsuz ve yersiz söz, harama bakış ve cima gibi, çeşitli incitici hareketlere sebep olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, "Çünkü senin acıkmaman, çıplak kalmaman hep oradadır. Ve sen hakikaten burada susamayacaksın. Güneş (in sıcaklığı altında da) kalmayacaksın" (Ta Hâ, 118-119) buyruluyor.

Bundan anlaşılıyor ki, zaruri olan giyim, yeme ve içme ile yetinmek lâzımdır. Zaten insanlar, her zaman bu kadarına muhtaçtırlar. Fakat bir ev edinmek bunlar kadar zaruri değildir. Ancak evli ve hastaların ev edinmeleri lâzımdır.

Dinin başlıca esasları takva, günahattan sakınma ve zühd'dür. Kendisine takva, haramdan sakınma karışmamış bir amelin sahibi hilekârdır. En hayırlı rızık el emeğiyle kazanılandır. Esnaf ve sanatkârlar gibi. İbrahim Ethem gibi bağ ve bahçe yetiştirmek, tarım ve benzeri amellerden elde edilenler de hayırlı ve onlarla iftar etmek, sevaptır. Bunların aksine elde edilen şüpheli mal ve kazançlar, harama yakındır. Sakınmak gerekir.

Hikâye ederler: Kavminin büyüklerinden olan Haris b. Esad, babasından kendisine kalan mirastan hiçbir şey almadı. Çünkü babasının malını şüpheli görmüştü. İmam

Malik'in talebesi İbnül Kasım'ın babası ölünce, "Babam tüccardı. Haramdan ve faizden sakınmıyordu" diyerek, kendisine bırakılan zengin mirastan hiçbir şey almadı.

Bir gün İbnül Kasım, bir yere gitmek üzere bir at kiralar. Tam ata binip gideceği sırada, birisi kendisine bir mektup verir ve "Gideceğin yerde bulunan falan adama ver" diye ricada bulunur. İbnül Kasım, "Ben atı kiralarken, sahibine, başkalarının emanet veya mektuplarını da alıp götürüleceğim diye bir şey söylemediğim için alamam, mazur gör" diyor ve mektubu almıyor. İşte haramdan sakınanlar, her işlerinde böyle dikkatli idiler.

Bayezidi Bestamî'nin annesi kendisine hamile iken, elini haram yemeğe uzatamazdı. Çünkü çocuk hemen karnında tepinirdi. Harisi Muhasibî'ye şüpheli bir şey verdikleri zaman, eline alır almaz hemen elinin parmakları titrerdi. Bu misallerden anlaşılıyor ki, bazı büyük zatlar da alamet ve işaretlerle bir şeyin haram veya şüpheli olduğunu bilirlerdi. Bazılarına göremediği bir yerden, "haramdır, yeme" diye bir ses gelirdi. Bazıların midesi bozulurdu. Bazılarına, yemek kan gibi görünürdü. Bazılarına yemek siyah renkte, bazılarına da haram yemek, domuz suretinde görünürdü.

Helal yemeğin işareti şudur: Azı çok kimseleri doyurur. Çünkü bereketli olur. Nitekim bu hal Hz. Peygamber Efendimizin mirasından pay alanların yemeklerinde görülmüştür. Yani bu varislere yemeğin bereketlilik mirası da geçmiştir. Nitekim Müslim'in Hadis kitabında şöyle yazılıdır:

Bir gün Resûlullah Efendimiz yere bir bez serdi. Bu bezin üzerine bazıları bir miktar buğday, bazıları (güçlerine göre) bir miktar hurma getirip, serili bulunan örtünün üstüne koydular. Peygamber Efendimiz, bereketli olması için dua ettiler ve almalarını emrettiler. Orada bulunanların hepsi, torbalarına doldurdukları halde yine bitiremediler.

Bu hal, yani bereket hali, giyimde de aynen görünür. Nitekim ermiş zâtlardan biri, koltuğunun altına bir bez parçası alıp terziye gidiyor ve ona, "sana lâzım olduğu kadar bu bezden kes, al" diyor. Terzi de kesmeye başlıyor ve kestikçe kesiyor. Fakat koltuk altındaki bez bir türlü bitmiyor. İşte o zaman ermiş zat, "tamam" diyor ve bezi koltuğunun altından bırakıyor. Eğer tamam demeseydi belki bez hiç bitmeyecekti.

Peygamber Efendimizin bu manevi mirasından pay alan bazı velilerin gösterdikleri kerametlerden biri de şudur: Bir veli, misafirlerine bir çeşit yemek hazırlatıp önlerine koyuyor. Fakat bu yemek misafirlerin dileklerine göre bir anda çeşitli yemeklere dönüşüyor. Yani misafirlerden biri, önündeki tabakta bulunan yemekten başkasını dilerse, o anda dilediği yemeğin lezzetini almaya başlar. Mesela önündeki tabakta bulunan kimse, onun tavuk veya balık eti olmasını dilerse, hemen dilediğinin lezzetini alır. Bu makam sahibine cin ve rızık meleği hizmet eder ve dilediği yiyecek, içecek

ve giyimi getirirler. Veyahut dilediği şeyi havada asılı görür, ondan faydalanır ve dilerse, acı su, ona tatlı olur.

Mütehakkik olmak için gerekli zikir ve ibadetin yanı sıra, helal gıda şarttır. Çünkü vücut gıdası, ruhi gıdaya ulaşır. Ve bu sayede çeşitli hikmetlerle hakikatlerin nimetlerine nail olur. Demek ki vücut tarlasını ıslah etmeyen kimse, ilâhi hikmet ve Rabbanî marifetlerden mahsul (ürün) alamaz. Hatta yediği helal yemeği bile gaflet içinde yese, umulan sonuca varamaz. Zira bu hareketi, çiftçinin Allah'ın zikrini unutarak tarlaya tohum serpmesine benzer ki, bereket olmaz.

Gıda almanın ilk sırrı, yaşamaktır. Ondan sonra hayatın bekası gelir. Demek ki hayatın bekası da gıdadan doğar. Bütün varlıklarda gıdanın akışı vardır. Yani onlar dakendilerine göre gıda alıp yaşarlar. Bu gıda alış ve akışı, insan ve hayvanda daha belirgin, bitkide belirsizdir. Akıllara en gizli bir şekildedir. Zira akıllar ilimle, âlemi idrakle diridirler.

Gıdanın mertebeleri vardır ki sonu, ilk gıda mertebesine varır. İlk gıdadan maksat, Hak'kın tecellisidir ki mutlak feyizdir ve kâinatın bekası, varlığı, ona bağlıdır. Şöyle ki: Eğer o ilâhi nur, insanların üzerinden bir an kesilse, hepsi yokluk ve karanlığa gömülür.

İnsanı Kâmil, ilk taayyündür, bütün ilâhi isimleri nefsinde toplamış ve zatın (Allah'ın) tecellisine mazhar olmuş olmakla, kâinatın gıdasıdır.

Temiz kalple, imanlı nefisle, tevhid ruhu ile, edep ve saygı sırrı ile beslenmedikçe, insanı kemal hasıl olmaz. Ancak bu mertebeler, halkı irşad ve öğütlerle hidayete getirip mutlu kılmak üzere Resûlullah'ın makam ve halinin hakiki varisi olmakla gerçekleşir. O zaman her yönü ile ebedi saadet kazanılmış, o yüksek makamlara ulaşılmış ve kemal menzillerine (konaklarına) girilmiş olur. Zamanın sahibi, kâinatın idarecisi, Rahman'ın bakış yeri, bu insandır. Onun için Allah'ın temiz kulları, münafıkların, müşriklerin gözlerinden örtülüdürler ve türlü bela ve imtihanlar altında eziktirler. Bu sebepten eserleri yok olmaz ve uzağı göremeyenler tarafından idrak edilemezler. Meğer ki Allah'ın bilgi ve ilhamı, onlara ulaşsın ve manevi zevkin gerçek sahibi olalar.

AH EDEB

(Ey İnsanoğlu! Allah'ı sevmek, Allah'a gitmek istiyorsan, maddi ve manevi her işinde edeb ile gir, irfan ile çıkmaya çalış.)

- Beni Rabbim edeblendirdi. Ve ne güzel edebledi.
- Âdemoğlunun edebden nasibi yoksa, insan değildir.
- İnsanla hayvan arasındaki fark, edebdir.
- Edeble süslenmeyen akıl, silahsız kahramandır.
- Edeb: Aklın dıştan görünüşüdür.
- Edeb: Eline, diline ve beline sahip olmaktır.
- Edeble varan, lütufla döner.
- Edeblerin anası, az konuşmaktır.
- Edeb, evliyaullahın delilidir. Allah'a kavuşma sebebidir.
- Edeb olmadıkça asalet düzelmez.
- Edeb, şeytanı öldüren bir silahtır.
- Edeb, en hayırlı sanattır. Hak'ka giden yolun aزیğıdır.
- Edeb, her şeyin başıdır. Tasavvufun tamamı, edebdir.
- Edeb, olgunlaşmanın ilk şartıdır.
- Edebi terk eden, arif değildir.
- Edebi berk et! Her şeyi terk et!
- Edebden mahrum olanlar. Hak dergâhından kovulurlar.
- Edebi olmayanın güvenilir ilmi yoktur.
- Emir, edebin üstündedir.
- Hakikat'ten maksat, ancak edebdir.
- Hakiki edeb, nefsi terk etmektir.
- Ayıplarınızı edeble örtünüz.
- Hakiki güzellik; ilim ve edeb güzelliğidir.
- İnsanın ziyneti, edebin tamamıdır.

- Babası ölen değil, ilim ve edebi olmayan yetimdir.
- Evladına edeb öğretmeyen, düşmanlarını sevindirir.
- Ruhun yükselmek, ancak edeble mümkündür.
- Akıllı, edebi edepsizden öğrenir.
- İlim şerefi ve edeble Âdem, melekten üstün oldu.
- Şeytan Allah'ın huzurundan, edebi terk ettiği için kovulmuştur.
- Edeb dışı hareketler, feyzi keser. Ve sahibini sultanın gönlünden uzaklaştırır.
- Sohbet bir cesettir. Edeb ise, o cesedin ruhudur.
- İmanın hakikatına ermek için, yakın bilgi; yakın bilgi için, ihlaslı amel; ihlaslı amel için, farzları edâ; farzları edâ için, sünneti tatbik; sünneti tatbik etmek için de, edebi korumak lâzımdır.
- Edeb; insanı her türlü hatadan koruyan bilgi ve prensiplere sahip olmaktır.
- Sofilerin terbiye etmediği kimse, edeb hakikatini anlayamaz.
- Her şey çoğaldıkça ucuzlar. Fakat edeb çoğaldıkça, değeri artar.
- Edeb, kendisinden yükseğini çok görmemek, kendisinden aşağısını da hor görmemektir.
- Üstadının edebi ile edebilenmeyen, sünnet ve hadisle edebilenemez. Sünnet ve hadisle edebilenemeyen de ayet ve Kur'an'la edebilenemez.
- Üstadının meclisine edeble girenler, ondan nihayetsiz feyizlere erişirler.
- Üstadına edeble hizmet edenler, ondan Arş derecesinde mertebeye kavuşurlar.
- Şeyhlerin edebi ile edebilenmedikçe, şeyhlerden nasip almak mümkün değildir.
- Edeb güzelliği, kişiyi nesebe muhtaç etmez.
- Edeb, insanı kalpten sevdirebilir.
- Edeb, insanı utanılacak şeylerden koruyan melekedir.
- Edeb, sünneti Resûlullah'a uygun hareket etmektir.
- Edebden daha üstün şeref yoktur.
- Edeb kaidelerinin en alt derecesi, bir kimsenin, cehaletini sezdiği yerde durup, onu gidermesidir.
- İlim elde etmek isteyen, edebli olsun.

- İyi amel sahibi olmak isteyen, edebli bir şekilde ilim sahibi olmaya baksın.
- Muhabbet ehli, sevgi işinde iyi niyete sahip oldukça, edebleri artmaya başlar.
- Edeb, nefsi gerektiği şekilde terbiye etmek ve güzel ahlak ile süslemektir.
- Edeb, insanın mutlak bir fazilet kaynağıdır.
- Cennetteki makamlara, amel ve edeble ulaşılır.
- Edebin dostları: Hayâ, Samimiyet, Teslimiyet, Muhabbet, Niyet, İtaat, Gayret, Sohbet ve Hizmettir.

İlim meclisinde aradım, kıldım taleb,
İlim en geridedir, illâ edeb, illâ edeb.

Setreder ayıbını insanın hep:
Ne güzel elbiseymiş esvabı edeb.

Gönül ehli arasında aradım, kıldım taleb,
Her hüner makbûl imiş: illâ edeb, illâ edeb.

Edeb bir tâc imiş nûru Hüdâ'dan
Giy ol tacı, emin ol her belâdan.

MARİFET MAKAMININ TEVHİD ANLAYIŞI

"Ve Rabbiniz tek bir tanrıdır, ondan başka ilâh yoktur, çok rahmetli, çok merhametlidir." (Kur'an, 2:163)

O Kadim Padişah önce bize birliğini (bir olduğunu, tevhidi) bildirdi. Ondan sonra âlemlerin Padişahı, kullarına kendi varlığını bildirdi:

"Allah ki O gökleri ve yeri yaratmıştır." (14:32, 32:4)

Ondan sonra sıfatını bildirdi:

"Allah'ın verdiği renge boyanın; boyası Allah'inkinden daha güzel olan kim var; ve biz ona kulluk edeceğiz, deyin." (2:138)

Ondan sonra mülkünü bildirdi:

"Göklerin ve yerin hükümrânlığı onundur." (2:138)

Ondan sonra heybetini bildirdi:

"O, kullarının üstünde yegâne mutasarrıftır, hâkimdir, haberdardır." (6:18)

Ondan sonra azametini bildirdi:

"O, eşsiz derecede yüksek ve büyüktür." (2:255, 42:4)

Ondan sonra izzetini bildirdi:

"... İzzet bütünüyle Allah'ındır." (35:10)

Ondan sonra celalini bildirdi:

"Celal ve ikram sahibi olan Rabbinin ismi ne kutludur." (55:78)

Ondan sonra nimetini bildirdi:

"Ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır." (22:78)

Ondan sonra intikamını bildirdi:

"Ve Allah çok üstün ve zalimlerden intikam alıcıdır." (3:4, 5:95)

Ondan sonra lütfunu bildirdi:

"Allah kullarına çok lütfkârdır; dilediğini hesapsız nimetlere boğar." (42:19)

Ondan sonra muhabbetini bildirdi:

"... Bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (3:31)

Ondan sonra yardımını (nusretini) bildirdi:

"İnsanlara yardım etmek bizim üzerimize bir vecibedir." (30:47)

Ondan sonra kısmetini bildirdi:

"Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık." (43:32)

Ondan sonra hasbetini (yeterlilik, kifayet) bildirdi:

"Kim Allah'a dayanırsa O, ona kâfidir." (65:3)

Ondan sonra rahmetini bildirdi:

"Allah insanlara karşı çok merhametlidir." (33:43)

Ondan sonra hikmeti içinde hayrının çok olduğunu bildirdi:

"... ve kime hikmet bahşedilmişse, gerçekten pek çok iyilik verilmiş demektir."

(2:269)

Ondan sonra kullarına ilim öğretilmesini bildirdi:

"Ve Allah size evvelce bilmediğiniz şeyleri öğretir." (2:151)

Peygamber Aleyhisselâm buyurur ki:

"İlim üçtür; birincisi, beyan olunan ayetler, ikincisi sağlam farzlar, üçüncüsü sabit sünnettir. Şimdi kim bu üç ilmi bilirse o kimse gayet ulu kişidir."

Ondan sonra Hak Teâlâ dile gelmez, hesaba sığmaz türlü nesnelere bildirdi.

O âlemlerin padişahı Allah, zerreyi (bile) Kur'an'da bildirdi:

"... O'ndan göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey kaçmaz." (34:3)

Şimdi O her ne bildirdiyse hepsine inanıp, şükredip minnet duymak gerek. Sonra insanın kendisini de bilmesi gerek.

Her kim kendini bilse, Allah'ı da bilir. Nitekim Peygamber Efendimiz buyurur:

"Kendi nefsini bilip öğrenen, Rabbini hakkıyla bilir." (Hadis)

Şöyle gerek ki:

"Kim kendinin fâni olduğunu bilirse, Rabbinin bakılığını anlar." Muradınca kendini bilsin. Bilmek, birinin biri hakkında "falandır ve filanın oğludur, filan yerdedir" diye, bilgi sahibi olması demek değildir.

İlimle araştırmalı, izlemeli, gözlemeli ve arştan yerin altına kadar her ne varsa kendinde bulmalıdır.

"Ne Var Âlemde, O Var Âdem'de"

Şimdi, gökle yer arasında birçok nesne vardır. Fakat insandan yücresi yoktur. Bütün yaratılmış nesnelere en üstünde Arş vardır. Arşta on sekiz bin kandil asılıdır. Her bir kandilin genişliği, büyüklüğü, bu dünyadan yetmiş kat fazladır. Onlar, Allah'ın hazineleridir ve on sekiz bin âlemdir. Ama hepsinden yukarı Arş vardır.

İnsan vücudunda da en yukarıda baş vardır. Can hazineleri de başta. Şimdi, akıl, ilham, idrak, sevişmek, aşkı didar ve marifet de hazinelerdir ve başta asılıdır. Yalnız marifet, bin arş gibidir. Başta asılı duranların her birisi de bin mülkten üstündür.

Baş, Arşa benzer. Dünyada da gök ve yer var. Şimdi, insanın arkası göğe, tabanı yere benzer. Başı arka (sırt, omuz); arkayı da taban (ayak) götürür. Arşı gök, göğü de yer götürür, gökten ne yağarsa yer onu götürür.

Akıl aya, marifet güneşe, ilim de yıldızla benzer.

Dünyada güneş doğar ve uyanır. Fakat marifet hangi gönülde doğarsa o gönül uyanır; başkası uyanmaz. Marifeti Âdem ilminde beyan edelim, inşallah.

Yedi kat gök var; ten de yedi kattır. İlki; deri, sonra et, kan, damar, sinir, kemik ve iliktir. İşte bunlar yedi kat göğe benzer.

Dünyada bulut ve yağmur var. Kaygı, buluta; gözyaşı, yağmura benzer.

Dünyada dağlar da var. İnsanda da kemik başları, dağlara benzer.

Dünyada, gark edici yedi deniz var. Tende de gark edici yedi deniz var:

Birincisi gözdür; görmekten gark eder.

İkincisi dildir; söylemekten gark eder.

Üçüncüsü kulaktır; işitmekten gark eder.

Dördüncüsü kursaktır; eritmekten gark eder.

Beşincisi karındır; acıkmaktan gark eder.

Altıncısı, ağrı, sızıdır; ölümlerle gark eder.

Yedincisi sevdadır; mecnunluk ile gark eder.

Dünyada, ırmaklar da var. Gözyaşı ırmaklara benzer.

Dünyada, köyler de var. Tenler köylere benzer. Dünyada ağaçlar da var. Parmaklar ağaçlara benzer. Dünyada otlar ve çalılar da var; kıllar, otlara; kollar, çalılara benzer.

Dünyada dört türlü de su var: Birincisi, saf su; ikincisi, acı su; üçüncüsü, kavi su; dördüncüsü, pis kokulu sudur.

Tende de dört türlü su var:

Birincisi ağız suyu; tatlıdır. İkincisi, göz suyu; acıdır. Üçüncüsü burun suyu; kavidir. Dördüncüsü, kulak suyu; pistir.

Dünyada dört türlü de ateş var:

Birincisi, taş ateşi:

"... yakıtı insanlarla taş olan ateşten sakının." (2:24)

İkincisi, ağaç ateşi:

"(Allah) sizler için yeşil ağaçtan ateş yapmaktadır." (26:80)

Üçüncüsü, yıldırım ateşi:

"(Münafıklar ve kâfirler) gök gürlemeleri ve şimşek arasında... parmaklarını kulaklarına tıkayan (kimseye benzer)." (2:19)

Dördüncüsü Cehennem ateşi:

"Kafirler için hazırlanmış olan o cehennem ateşinden korkun." (3:31)

İnsanda da dört türlü ateş vardır. Birincisi, ziyafet-yemek ateşi; ikincisi, şehvet ateşi; üçüncüsü, hastalık ateşi; dördüncüsü, muhabbet ateşidir.

Dünyada dört türlü de mevsim vardır:

Birincisi, ilkbahar; ikincisi, yaz; üçüncüsü, sonbahar; dördüncüsü kıştır. Şimdi, gençlik, ilkbahar; orta yaşlılık, güze; yaşlılık da kışa benzer.

Dünyada iki de deniz vardır; biri tatlı, biri acıdır. İkisi de bir yerdedir; fakat birbirlerine karışmazlar.

"Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır; birbirinin sınırını aşmazlar." (55:19-20)

Gözyaşı acı, gözbebeği suyu tatlıdır. Bunların ikisi de bir aradadır, fakat birbirine karışmazlar. Çünkü, gözün aslı yağdır; tatlıya muhtaçtır. Gözbebeği suyu, tatlıdır. Eğer gözyaşı acı olmasaydı, göz görmez olurdu.

Dünyada artmak da var, eksilmek de. Vücutta da kuvvet var; kiminde artar, kiminde eksilir.

Dünyada mezarlık var. Mezarlık insanda da var. Şimdi, burun delikleri mezarlığa benzer. Fakat burun iki deliklidir. Bir deliği başa, bir deliği boğaza gider. Mezar da (ölü) iki deliklidir: Biri cennete, biri de cehenneme gider.

Nitekim, Resûl Hazretleri buyurur:

"Mezar, ya cennet bahçelerinden bir bahçe, yahut da cehennem çukurlarından bir çukurdur." (Hadis)

Şimdi, devletli kişi odur ki, canını gafletten uyarmış, hâlini bilmiş olsun.

Dünyada, mümin ve kâfir de var. İnsanda ilham mûmine; vesvese kâfire benzer.

Dünyada düşman ve savaş da var. Nefis düşman; nefsin arzusuna uymamak savaştır.

Dünyada yahudi ve hıristiyan ile haça tapmak (onun peşinden gitmek) isteyenler var. Günahına bağlı olmak (günahta inat etmek) Yahudiye; şeriata uymamak hıristiyana; Hak'tan dönmek haça tapmaya; açgözlülük yalana; öfkelenmek aslana; soğuk yaradılışlılık domuza; şehvet yılmaya; sinirlenmek yılan; lanetlemek file; hoyrat yaşayanlar ayıya; minnet bilmemek, hiçbir şey bilmeyen cahile benzer.

Hazreti Resûl bu hadisinde şöyle buyuruyor:

"Her şey bir şeydir; fakat cahil hiçbir şeydir."

Dünyada zalim, muktesid (tutumlu), sabık (rütbece ileri) var:

"... onlardan kimi nefislerine zulmeden, kimi kötülükle iyiliği müsavi olan, kimi de Allah'ın izni ile hayırlarda ileri geçendir." (25:32)

Nefis zalim, can muktesit; gönül sabıktır.

Dünyada kimi adaletli, kimi zalim ve birbirleriyle kavga eden beyler var. Vücutta da bir akıl ve bir hevâ var. Akılın da, hevânın da elli beş askeri var. Fakat akıl askeri; düzen ve temkinde iyiliği emreder, kötülükten sakındırır. Akılın subaşısı ilhamdır; hevânın subaşısı ise vesvesedir. Bu ikisi her gün savaşırlar.

Ne zaman ki akıl askeri, hevâ askerini yenerse; o ten ve can Yaradan katında aziz olur:

"İnsanoğlunun içinde bir et parçası var ki o et parçası düzelirse, bütün bünye düzeler; o et parçası bozulursa bütün bünye bozulur. İşte o, kalbdır." (Hadis)

Ne zaman ki (Allah göstermesin) hevâ askeri, akıl askerini yenerse; o ten ve o can Yaradan katında hor olur:

"... Doğrusu hükümdarlar bir şehre girdikleri zaman orasını bozarlar, onurlu kimselerini bayağı yaparlar." (37:34)

Dünyada başında tacı, boynunda gerdanlığı, üstünde kaftanı olan; fermanları, tahtları, memleketleri ve halkları bulunan padişahlar var.

Şimdi, tevhid, taç; ibadet gerdanlık; Müslümanlık kaftan; ferman iman; taht marifet; memleket ihsan; raiyyet (bağlı olan halk) İslamdır:

"Allah katında din, şüphesiz İslamdır." (3:19)

Arifler: raiyyeti İslam; mülkü ihsan; fermanı iman; tahtı marifet olan yere otururlar ve Allah'a münacaat (yakarma-yalvarma) ederler.

Bir gün Allah'ın Aslanı Ali'ye sordular:

– Ya Ali, taptığın Allah'ı görüyor musun?

Ali şöyle cevap verir:

– Eğer görmeseydim, tapmazdım.

O halde müminlere vaciptir ki, Teâlâ Hazretlerini her yerde hazır bilmeli ve görmelidirler:

"... dikkat edin; Allah şüphesiz her şeyi bilgisiyle kuşatandır." (41:54)

Cennet içinde ırmaklar var:

"Orada temiz su ırmakları, tadı bozulmayan süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları, süzme bal ırmakları vardır." (47:15)

Vücutta bulunan süt, kan, safra ve balgam da pınarlara benzer.

Gönül de cennete (Uçmak) benzer...

Yahya Bin Muâz şöyle der:

– Benim gönlüm dünya ve ahiretten değerlidir. Çünkü dünya, mihnet ve nimet evidir, ama benim gönlüm marifet evidir. Marifet, dünya ve ahiretten üstündür.

Dünyada gaipler var: Cennet, cehennem, Arş, Kürsü, Levh, Kalem. Meleklerin adları söylenir, fakat kendileri gaiptir (görünmezdir).

Vücutta bulunan şu akıl, idrak, ilham, hidayet, fikir, endişe (düşünce) gibi mefhumlar da gaiptir.

Dünyada başı gökte, dibi yerde ağaçlar da var. Marifet de ağaç gibidir; dibi müminlerin gönlünde, başı gökten yukarıdadır:

"... kökü sağlam, dalları göğe doğru..." (14:24)

Şimdi azizim: Marifet ağacının başı tevhid, gövdesi iman, yaprakları İslam, dibi yakınlık, kökü tevekkül, budakları kötülükten sakınmak, suyu korku ve ümit (havf u recâ), yemişi ilim, yeri (toprağı) mümin gönlüdür. Başı arştan da yukarıdadır.

O marifet ağacının beş budağı vardır:

Birincisi, şevk; ikincisi, muhabbet; üçüncüsü, inayet; dördüncüsü, iradet; beşincisi ise kurbıyyet (yakınlık) budağıdır.

Cennette Tuba ağacı vardır ki bir budağı, müminlerin köşklerinin penceresinden içeri girip durur.

Vücuttaki iman nuru da böyledir; bütün damarlara girip durur.

Cennette yemek içmek de var ama, "küçük ve büyük abdest" yok. Bunun gibi anne rahminde çocuk da yer, içer ama, idrar etmez.

Dünyada, kimi fıkıh, feraiz ilmini; kimi tefsir, hadis ilmini; kimi dil ilmini (sarf ve nahiv), kimi Arap ve Fars ilmini; kimi hakikat ilmini; kimi belagat ilmini; kimi hendese ilmini; kimi astronomi (hikmet ve heyet) ilmini bilen, âlimler var.

Şimdi, sözü devam ettirelim: İnsanda ise ağız, tatlı ve acıyı; kulak işitmeyi; dil, söylemeyi; burun, koklamayı; el, tutmayı; ayak, yürümeyi; gönül, hoşluk ve hoşsuzluğu bilir ve gönül ne fetva verirse, dil onu söyler.

Şimdi azizim: Gönül bir şehre; ten hisara; göğüs içi kalabalık pazara; yürek, bağır, ciğer, dalak, dükkânlara; sıdk (doğruluk), ikrar (söyleme, kabul etme), isbat, idrak, iradet (irade, dileme), riyazet (kanaatle yaşama, nefsi kırma), şevk, muhabbet,

korku, ümit yakın (sağlam bilgi), tevekkül, kumaş ve mallara; iman, cevhere; akıl mescide; marifet ışığa (çerağa) benzer. Mescidin ışığı duvarları aydınlatır; marifet ışığı ise arştan ferşe kadar her yeri aydınlatır.

(Dünyada) sermaye, kâr ve ziyan da var. İman sermayeye, Allah'ın emirlerini tutmak kâra (faydaya); imansız kalmak sermayeden ayrılmaya benzer.

Gözler teraziye benzer. Gözler iki türdür: birisi zâhiri (dış), birisi bâtını (iç)dir. Şimdi, saadet, bâtından (iç, kalp gözü ile) bakan içindir. Bâtından bakanların terazisi ağır, zâhirden bakanların terazisi hafif olur.

"Tartıları hafif gelenler, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir, cehennemde temellidirler. Tartıları ağır gelenler, işte onlar, kurtuluşa ermiş olanlardır." (23:102-3)

Dünyada Beytül Mamûr, Kâbe de var. Fakat gönül ikisinden de kıymetlidir. Çünkü Beytül Mamûr (gökte, Kâbe hizasında olan beyti şerif) göktedir. Kerrûbiler (büyük melekler) tavaf ederler. Ama gönül, padişahın, Allah'ın nazargâhıdır.

Gönül kuşa benzer. Kuş uçarken kimi yerde azar; fakat gönül azmaz. Çünkü gönül ile Allah arasında perde yoktur.

Nitekim Abdullah İbni Abbas (R.A.) şöyle der:

– Muhammed Mustafa Aleyhisselâm'dan işittim ki: Allah ile bütün nesnelere arasında perde vardır; fakat gönül ile Allah arasında perde yoktur.

Şimdi, müminin gönlü, Kâbe'ye benzer. Kâbe'ye giden ayağıyla yürür ama gönül isteyen, yüzü üzre varması gerek. Onun için âşıklar, yüzlerini yere sürerler.

Kâbe'ye gidene kılavuz gerekir. Kur'an kılavuzdur, yoldaş yeter ama gönle Allah yoldaştır.

Kâbe'de ihram giyerler. Hakkı bâtıldan ayırmak, ihram giymeye benzer. Yoldan taşları temizlemek de Kâbe'de Batını Urana'da taş atmaya benzer. Nefsin arzularını defetmek, Kâbe'de kurban kesmeye benzer. Geçmiş ömür Safa'ya, kalan ömür Merve'ye benzer. Geçmiş günahlar için tövbe etmek, kalan ömrü Hak Teâlâ'nın kulluğunda geçirmek, Safa ile Merve arasında yürümeye; her zaman tövbe istiğfar ile yürümek de Kâbe'yi tavafa benzer. Sükunetle yürümek, Arafat'a varmaya benzer.

Kâbe'ye giden, dört yerde tavaf eder. Bunlardan ilki, Hacerül Esved; ikincisi, Makamı Mültezem; üçüncüsü, Bâbı Kâbe; dördüncüsü, Rükni Yemeni'dir.

Gönülde de dört yerde nurani (manevi) tavaf vardır: İlki, sağda havf (korku) nuru tavafı; ikincisi, solda reca (ümit) nuru tavafı; üçüncüsü, önde muhabbet nuru tavafı; dördüncüsü, arkada şevk nuru tavafıdır.

Kâbe'ye varanın ihramı gibi, müminlerin de ihramı vardır. Kendi vücutları, aileleri, malları ve hısımları ihramdır.

Gönlün varlığı bilinir, fakat niteliğini bilmekte âlemler âciz kalır. Gönlün Arap dilinde yedi adı vardır: 1) Kalp, 2) Canan, 3) Ruh, 4) Bâl (kanat), 5) Halad, 6) Zamir, 7) Fuât. Her adının da yetmiş iki manası vardır. Her bir manasını bilmede bütün âlimler âciz kalır.

Şimdi azizim, Allah'ın her niteliğini bilmekte âlemler acizdir. Hak Teâlâ'nın Kur'an'da doksan dokuz ismi vardır. Hemen bütün isimlerini "ilmel yakîn" ile bilirler. "Bin bir ismi var" derler, fakat niteliğini bilmekte bütün âlemler âciz kalır.

Vücutta da Allah'ın birliğine işaret eden beş nesne var:
Birinci işaret (delil) Cebrail Aleyhisselâm'ın geldiğine,
İkincisi, Muhammed Aleyhisselâm'ın peygamber olduğuna,
Üçüncüsü, Muhammed Aleyhisselâm'ın faziletine,
Dördüncüsü, yaratılmış nesnelere ölüp tekrar dirileceğine,
Beşincisi, Allah'ın varlığına, sonra, Hak Subhanehu ve Teâlâ'nın insanı yokken var eylediğine, dairdir.

Her kişinin iki resûlü vardır: Biri zâhir, biri bâtın. Zâhir, dil; bâtın, gönüldür. Dil Muhammed Aleyhisselâm'a ve gönül, Cebrail'e benzer.

"O halde akşama girdiğinizde ve sabahladığınız vakit Allah'ı tesbih ediniz. Göklerde ve yerde hamd O'nundur. İkinci ve öğle vakitlerinde de (namaz kılarak) Allah'ı tesbih edin." (25:17-18)

İnsanda çocukluk çağı, sabah namazına; erginlik çağı öğle namazına; yiğitlik (delikanlılık) çağı, ikinci namazına; orta yaşlılık çağı akşam namazına; yaşlılık çağı da yatsı namazına benzer.

Yatıp uyumak, ölüme; uyanmak, ölüp de tekrar dirilmeye benzer.

Muhammed Aleyhisselâm baş parmak; Ebu Bekir (R.A.) şahadet parmağı; Ömer (R.A.) orta parmak; Osman (R.A.) taharet parmağı; Ali (K.V.) küçük serçe parmak gibidir.

Vefalı besleyici olunca, insan beş parmaksız da yaşar. Allah sevgili kılınca, peygamberlik eder. Allah bahanesini kılıp inayet edince, müminler amelsiz de kabul olurlar.

Şimdi azizim, anlaşılmalı oldu ki:

Allahu Teâlâ dünyada her ne yaratmışsa, hepsi insanoğlunda vardır. Belki de daha fazlası vardır. Zira bunca gönüllerde sır vardır da anlatılmaz, niteliği ifade edilmez.

Allahu Teâlâ'nın zâhiri ve bâtını vardır: Zâhiri, bu dünya, bâtını, öteki dünyadır. Fakat bu dünya, sonunda harap olacaktır:

"O gün yeryüzü başka bir arza, gökler de başka göklere çevrilecek. İnsanlar kabirlerinden her şeye hâkim bulunan Allah'ın huzuruna çıkacaklar." (14:48)

Vücut âlemi de sonunda harap olacaktır:

"Her can ölümü tadacaktır." (29:57)

Bu ayetin manası, bilen için ibrettir.

Allah, gökleri bu kadar büyüklüğüyle şöyle direksiz durdurdu ve yıldızlarla bezedi, süsledi. Yine gökleri hava ile; havayı, kuşlar ile; dağları, geyikler ile; tenleri, zaaf ile; canları, muhabbet ile; insanları birbirlerine bağlamak ile; yüzü, göz ile; elleri, avuçları ile; ayakları, topukları ile; zâhiri, bâtın ile; cenneti, nimet ile; cehennemi, zakkum ile; dünyayı, mihnet ile; ahireti, beylik ile; Allah kendini kulları ile; siz kulları, Allah ile bezedi ve süsledi.

Allah Tebareke ve Teâlâ güzel kulunu kendi rahmeti ile yâd edip buyurur ki:

– Ey kullarım! Gözünüzü açın, görün, işitin.

O zevalsız Kadim Allah, zevalsız Padişah şöyle buyurur:

– Ey ibretli Kullarım! Eğer beni dilerseniz yere bakın, nakışlı yaygımı döşememi; göğe bakın, süslediğim gökleri; meleklerle bakın, sırrımı; dağlara bakın, büyüklüğümü; denizlere bakın, ambarımı; kıyamete bakın, heybetimi; cennete bakın, nimetimi; büyüklüğüme bakın, güçlülüğümü; Kur'an'a bakın, emirlerimi; kullarıma bakın, yatışımı; göklerin işaretine bakın, şanıma; evliyalarımın bakın, hazinelerimi görün.

"And olsun, biz Âdemoğullarını üstün kıldık, karada ve denizde taşıtlara yükledik." (17:70)

Sizleri sevdiğim için bunca kerametler verdim.

Şimdi, ey azizler! Allah, dünyada her ne yaratmışsa sizlere verdi; kendini dahi sizlere verdi.

– Şimdi, gökler sizin örtünüz; yerler sizin döşeğiniz; ay ve güneş sizin kandiliniz; yemişler sizin nimetiniz; otlar süsünüz; ağaçlar yaraşığınız (faydanız); yulkılar merkebiniz; melekler tapıcınız; cennet, makamınız; huriler, çiftleriniz; Rıdvan, kapıcınız; Kiramen Kâtibin melekleri şerefiniz; Kâbe kıbleniz; Kur'an inancınız; Mâlik, zindan-

cınız; Muhammed Mustafa Aleyhisselâm şefaatiniz; Âdem atanız; Havva, anneniz; bayram günü, güvenciniz; Cuma günü şifanızdır. Sizler birbirinizle kardeşsiniz. Siz kullar, benimsiniz; Ben Gafur Mevla sizinim. Bunca çeşit nesnelere sizin için yarattım. Arştan yerin altına kadar her ne varsa sizlere bildirdim:

"Biz onlara hem yeryüzü etrafında, hem de bizzat nefislerinde kudretimizin alametlerini öyle göstereceğiz ki, nihayet peygamberin söylediği şeyin hak olduğu kendilerine zâhir olacaktır." (41:53)

Ne zaman beni isterseniz, kendinizden isteyin, bulursunuz.

Çünkü, ben size vücudunuz içinde canınızdan daha yakınımıdır; gözünüzün görmüş olmasından, dilinizin söylemiş olmasından, kulağınızın işitmiş olmasından daha yakınımıdır. Elinizin tutmasından, ayağınızın yürümesinden; size, sizden daha yakınımıdır.

"... Biz o kişiye sizden daha yakınızdır, ama görmezsiniz." (56:85)

"... Biz ona şah damarından daha yakınız." (50:16)

Bu ilimlerle hakikattir ki, kim ne bilse kendini bilir ve her kim kendini bilse, hakikatte beni bilir.

"Kendi nefisini bilip öğrenen, Rabbini hakkıyla bilir." (Hadis)

Şimdi, kendini bilen Hak'kı bilir, Hak Teâlâ'nın varlığını bilir; fakat niteliğini bilmez.

Şimdi, şöyle bil ki:

İnsana candan; Allah'a da kuldandan yakın yok.

"... Biz ona şah damarından daha yakınız." (50:16)

Nitekim can, tene yakındır; Allah da kullarına şu ayette belirtildiği gibi yakındır.

"... Üç kişinin gizli bulunduğu yerde, dördüncü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli bulunduğu yerde, altıncıları mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok ne olurlarsa olsunlar, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, mutlaka onlarla beraberdir..." (58:7)

Nitekim can, vücudun tedbirindedir; Allahu Teâlâ da kullarının tedbirindedir. Böyle bilmek gerek. Nitekim tenin diriliği can iledir; âlemin diriliği de Allahu Teâlâ iledir.

Nitekim, Allah'ın varlığı bilinir, ama niteliği bilinmez:

"O'na benzer hiçbir şey yoktur, O bütün söylenenleri işitir, bütün yapılanları görür." (42:2)

Can da böyledir:

"Ey Muhammed! Sana ruhun ne olduğunu soruyorlar, de ki: Ruh, Rabbimin buyruğundan ibarettir..." (17:85)

Kendi kendini bilmekliği kısa keselim. Çünkü uyanık insanlara bu kadar söz yeter. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

(Hacı Bektaş Veli, *Mâkalat*'tan)

TASAVVUFA GÖRE İNSAN

Tasavvuf ehline göre gerçek varlık, Allah'ın zâtıdır. Birçok ilimlerle andığımız şekil ve renkler toplamı, ilâhi belirişlerden başka bir şey değildir.

Ancak evrende beliren olayların her biri, yalnızca bir tecellinin mazharı ve bir ismin görünüş yeri iken insan, nitelik ve fiillerin zuhur yeri ve zât aynasıdır.

Bu sonsuz âlemler insanın vicdanını içermekten aciz iken, insan vicdanı bütün kâinatı ilmen kapsayabilir. Çünkü idrak, kavrayış ve düşünceye sahiptir. İşte bu yüzden insana büyük nüsha (kitap), evrene ise küçük nüsha denmiştir.

Tasavvufun bu konusunu incelemek için, *azamet* ve *kibriya* kelimeleri üzerinde durmak gerekir.

Âdem ve âleme uygulandığında her ikisi de büyüklük anlamına gelen bu iki kelimededen *azamet* sıfat ve cisim büyüklüğüne, *kibriya* ise zâti ve manevi büyüklüğe işaret eder.

Demek ki azamet, sonsuz uzayı doldurup kapsayan ayrı varlıklar, kibriya ise mutlak uzay kaydından da bağımsız olan, bu varlıkları ilmen kapsayan manadır, ruhtur.

Kısacası, azametın zuhur yerleri, kâinatın bütünlüğü olduğu halde, kibriyanın beliriş yeri yalnız insandır.

Ancak, şuna dikkat edilmelidir:

Burada insan, yalnız yeryüzünde yaşayan herhangi bir insanoğlu anlamına gelmez. Sonsuz evrende hangi merkez ve dairede olursa olsun, varoluşun gerçeğini idrake ve Allah'ı tevhide (birlemeye) muktedir bir vicdana sahip olan varlığı anlatır. İşte bu nedenle insana büyük nüsha denmiştir.

Şu da çok iyi bilinmelidir ki, potansiyel olarak bütün insanlar bu tanıma girdiği halde, fiilen yalnız insanlığını bilen insan dahildir.

Kur'anı Mübin'de insanlık, üç sınıfa ayrılmıştır: 1. İnsan, 2. Âdem, 3. Konuşan canlı.

Gerçeğin sırlarını bilenler İnsan, isimlerin esrarını bilenler Âdem, geri kalanlar ise konuşan canlıdır.

İlim, Marifet

İlim, bir şeyi genelde bilmek demektir. Marifet ise daha sınırlı ve kayıtlı bir anlam taşır. Bununla birlikte ilim, insana ait olması bakımından marifet kavramına

üstün tutulmakta, tercih edilmektedir. İlim, bilinen mertebeleri kapsamakla birlikte, zan ve farz derecelerini de taşır. Marifet ise bir konuya kemaliyle vâkıf olmak demektir. Bu nedenle tasavvufçular, idrak olayını üç sınıfa ayırmışlardır: İlmel Yakın, Aynel Yakîn, Hakkel Yakın.

İlmel Yakın

Bir şeyi tecrübe ve ispat etmeden bilme, fakat tersinin de imkânsız olduğunu bilmektir. İdrakin bu mertebesi, şeklen zandan ibaret kalır. Gerçi bu şekilde bilinen şeyler içinde, gerçeğe uygun ve tamamen sabit olanları da bulunabilir. Fakat bir şeyi bu şekilde bilen ilim, son çözümlemede zandan başka bir şey değildir.

Duyuları bir yana bırakıp yalnız akıl ve mantıkla bir şeyi bilmek, nasıl ilmел yakın mertebesi ise, akıl hükümlerini kaldırıp yalnız duyuların tanıklığına uyarak bir şeyi bilmek de öyledir. Bunların ikisi de zandan ileri geçmez.

Aynel Yakın

Aynel yakın, bir şeyin şekil ve belirişlerini, değişim ve dönüşümlerini gözlem yoluyla bilmektir. İlmel yakın mertebesine göre bu ikinci mertebe, marifete doğru büyük bir adımdır. Gözlem ve tecrübeye dayalı esaslardan başlayarak yapılacak akıl yürütme ve çıkartılacak türetimler, genelde insanlara nasip olan makbul ilim mertebesidir.

Ancak bu mertebeye bile tasavvufta, marifet adı verilmez. Çünkü gözlenen şey, öz ve cevher olmayıp, sıfat ve niteliklerdir. Bu yüzden bu ilim şeklinde bir şeyin mahiyeti değil, dönüşüm ve değişimleri, beliriş ve gelişmeleri bilinir.

Hakkel Yakın

Marifet adını alan ilim şekli, budur.

Bu ilim mertebesi, Gerçek'in gözlenmesine ve eşyanın özünün anlaşılmasına dayanır. Bu düzeye erişen vicdanlar, her çağda ender bulunur.

Fenâ

Fenâ sözcüğünden, yok olma ve cismin mahvolmasını anlayanlar çoktur. Hatta gerçek ve ciddi olarak bu cihad yolunu, bu seyri görmediği halde, sırf taklitten ibaret bir irfanla arifane gazeller düzmeye kalkışanların şiirlerinde bile, bu anlayış şekli hiss olunur. Fenâ fillah'ı türlü türlü şekilde vehmedenler, pek çoktur.

Ey irfan nuruna talip olan kişi! Ve ey tevhid zirvesine çıkmak isteyen talip!

Fenâ, bedenin gerçeğini bilmek demektir. Şu halde Allah'ta fâni olmak, Allah'tan başka kendiliğinden, zatıyla var olan bulunmadığını, gözlemler ve zevkan bilmek demek olur.

Bekâ

Beden gerçeğinde zorunlu olarak bulunulduğunu bilmek demektir.

Şu halde Allah ile bâki olmak, yine Allah'tan başka zatıyla, kendiliğinden mevcut bir Şey bulunmadığını bilmek demek olur.

Cem, Fark

Tasavvufta cem ve fark konularının incelikleri vardır.

Marifet vadisinde cem, vücudun vahdetini (birliğini) hissedip anlamak, benlik ayrılığının da bir hayal olduğunu takdir etmek demektir.

Fark, cem'in zıddı ise de, cem erbabının farkı ile, gaflet ehlinin gizli ve cahilce Őirki arasında bir ilgi yoktur.

Küfûv, Misil

Küfûv, iki terimin birbirine değerce eşit nitelikleri taşıması demektir. Ali, Veli'nin küfvü'dür, gibi.

Misil, iki terimin birbirinden farklarını imkânsız kılacak şekilde benzer niteliklere sahip olması demektir.

Őebih, Nazir

İki terimin birbirine yakın ve benzer nitelikler taşımasıdır. Bu fikirde ikilik, bütün gücüyle egemendir.

Ayn, Ayniyet

Bu iki kelimenin tasavvufta üstlendiği görev, çok hassas ve çok incedir.

Ayniyet, bir Şeyin ona o Şey demesini gerektiren ve bu yüzden başka Şeylerden ayrıt edilmesine neden olan fikirlerin toplamı demektir.

Bir örnek verelim:

Bir adamın ayniyetini ele alalım. Bu adam, yaşadığı müddetçe ayniyetini korur. Gençliğinde, orta yaşlılığında, ihtiyarlığında, zayıflasa, şişmanlasa veya birkaç uzvunu kaybetse, gene aynı insandır. O kimse hiçbir zaman, kendisinin aynı şahıs olmadığına hükmedemez. Demek ki ayniyet, türlü türlü dönüşümler altında dönüşüp değişmeyen cihet demektir.

Şu ifadeye bakalım:

"Hak eşyanın aynıdır, fakat eşya Hak'kın aynı değildir."

Şimdi burada bu konuyu kavrayanlar, eğer "Eşya Hak'kın aynıdır" diyecek olurlarsa, bundan hâşâ, Cenabı Hak'kın hulül (girme) ve bölünme kabul ettiğini ya da birçok şekle yansıdığını asla ve asla düşünmezler. Böyle bir anlam çıkartmazlar.

"Eşya Hak'kın aynıdır" ifadesinden, "Gerçek varlık yalnız Cenabı Hak'tır. Eşya ise, eşyalığı açısından vehmedilmiş ve yoktur, yalnız ilâhi ayniyetin zuhur yeri olmak açısından mevcuttur" manasını anlarlar.

Bu alanda Cenabı Hak'kın sıfatı, zatının aynı olduğundan, yani zâti kayyumi-yetten başka vücut olmadığından, âyânı sabite (sabit şekiller), daimi zât tecellileri demek olur.

Kayyum, Hay, Hu

Kayyum isminin, zât'lığı ifade için en uygun ve en mükemmel sözcük olduğuna şüphe yoktur. Kayyum, var olmak için kendisi başka bir varlığın varlığına ihtiyaç duymadığı halde, varlıkların ve yaratılışın varlığının devam sebebi olan zât demektir. Kayyum ismi, hiçbir şekilde Hak'tan başkası için kullanılamaz.

Lafzayı Celâl (yani Allah adı), sıfat ve fiilleri toplayan zât ismi, Kayyum sözü ise zât ismidir. Abdülkadir Geylani Hz.'ne göre, ismi âzâmdır.

Hayy ismi, Hak için kullanıldığında sebepsiz ve kendiliğinden hayat sahibi anlamına gelir ki, daimi faaliyet ve kâmil irade sahibi demek olur. Bu nedenle bazılarına göre Hayy ismi, zât ismi ve ismi âzâmdır.

Allah evliyasının bir kısmı, bu iki fikri birleştiriyorlar. Zâti hallerin fenâ safhasını Hayy, beka safhasını Kayyum kavramında buluyorlar.

Hu sözü, bağımsızlık ve serbestlik hallerine işaret eder. Ancak diğer isimlerle birlikte kullanılırsa, o isimlerin başlangıcıdır. Şu halde ilâhi varlık yerine geçen bir içyüz demek olur. *Huvel Hayyül Kayyum* gibi.

Ahseni Takvim

Ahseni takvim (yani "en güzel şekil"), insanlığın bedenini anlatmaz. Ahseni takvim, *esfeli safiline* (sefilliklerin sefilliğine), yani madde dünyasına indirilen insani ruhun sıfatıdır. Ve insani ruhun asıl beliriş şekli, ahseni takvim halidir. Bu hâl, bir beden ve ışıklı incelik sahibidir ki, insani ruhun cisimleşmesi demek olur.

Ahseni takvimi herkes aynıyle göremez. Çoğu kez onu karışmış, ya da kendi hayatı ile biçimlenmiş şekilde görür. Bazen de ahseni takvimin belirdiğini hissedenler, onu asla göremez ve onun yerine kendi hayallerinden vehmedilmiş bir vücut tasavvur ederler. Bu konuda eğitim görenler için, en sıkıntılı ve öldürücü varta budur.

Meleklerin varlığı bağımsız ise de, bunların ince varoluşlarına bir şekil ve bir çeşit ahseni takvim veren, insani ruhtur. Bu nedenle bu belirişlerle meleklerin gerçeği, karıştırılmamalıdır.

Âdem'e üflenen (nefhedilen) ruhtan kasıt, işte bu insani ruhtur.

Ne güzel söylemişler:

Âdemliğini kim bildi ise âdem odur ancak
Yoksa görülen şekil, bir gölge imiş ancak.

Zâhir, Bâtn

Zâhir, eşya sahasında maddi ve duyularla algılanan, fikir sahasında ise yüzeysel anlamında kullanılmıştır. Bir şeyin zuhuru (yani zâhir olması, belirmesi) demek, o şeyin maddi ve duyularla algılanan bir kisve giymesi demektir.

Bir şey hakkındaki ilim, o şeyin maddi ve duyulara ait belirişlerini geçemezse, ya da gerçeği gizli kaldığından dolayı zannı içeren hüküm ve şahsi görüşlerden ibaret ise, ona zâhir ilmi adı verilir.

Diğer bir anlayışa göre zâhir, duyular ve imgelere (temsilata) yol açan dış dünya, bâtn ise vicdani dönüşüm ve safhalara verilen isimlerdir.

Ledün, Sır

Her ikisi de sebeplerin yasalarından ibaret olan etkenlere ait maddeleri içerir. Bir şeyin ledünnü, ledünniyeti demek, o şeyin cevheri, özü, zatı ve gerçeği hakkındaki fikirlerin toplamı demektir. Ledün ile sır arasında bir fark varsa o da şudur: Birincisi vasıf ve halleri, ikincisi ise, vasıf ve hallerin özü çıkarılmış anlamlarını ifade eder.

Örnek verelim:

Bir şeyin bütün gerçekler karşısındaki konumu göz önüne alınarak ledünniyeti şudur, bu şeyin ledünni ilmi budur denilebilir ki, işte bu, o şeyin sırrı demek olur.

Keza, "Filan kimse, sırrı ile filan şeyin ledünniyetine vakıf oldu" denilebilir. Fakat burada sırrın, ruhun gerçek mahiyetinin anlamını, ledünnün ise, bilgi ve duyulardaki vasıfların ve özlerin gerçeğini ifade ettiği görülür.

Zâhir ve Bâtın Beş Duyu

İnsanda ve hayvanda beş duyu vardır: Görmek, işitmek, tatmak, koklamak ve dokunmak.

Biliyoruz ki, bu beş duyumuza ait organlar üzerinde nesnelere bir etki yaratınca, bu etki bir elektrik akımı gibi beynimize kadar geliyor, orada, kaynağı olan organa karşılık gelen merkezde bir izlenim oluşturuyor, bu izlenim bir timsal (sembol) halini alıyor, bu işlemlerin toplamı bir duygu oluyor.

Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, duyu organları etkinin kaynağı olup, aslında gören, göz değildir, beyindir. Keza, işiten kulak değildir, beyindir, vs.

Şimdi burada bir soru akla gelebilir: Beynin görüşü, görmek dediğimiz olayın aynı mıdır?

Hayır! Beynin görüşü, eşyadan doğan etkinin, kuvvetin, izlenim şeklinde kabulünden ibarettir. Beynin görüşü, o dış etken karşısında, belirli yerlerinde bir dönüşüm olması demektir. Görmek dediğimiz olayın gerçeğine gelince, bu, sırf ruhun bir niteliğidir.

Demek ki gören, ne göz ve ne de beyin olmayıp, ruh'tur.

Görme olayı, öncelikle renklerle ilgilidir. Oysa tabiatta renk yoktur. Gözümüz aracılığıyla beynimize gelen etki, renkten arınmış bir hareket, bir kuvvettir.

Keza doğada ses de yoktur. Kulağımıza ve oradan beynimize etki eden şey, bir titreşim ve bir harekettir. Bilim adamları, bunu açıkça söylemektedirler.

Halbuki ruhumuz, bu yolla gelen şeylere ses özelliğini ekliyor. Ve biz de bu sesi işitmiş oluyoruz.

Şurası sabittir ki, ruh, ancak göz ve beyin aracılığı ile görüyor. Kulak ve beyin aracılığı ile işitiyor, vs. Eğer bu organlar, ya da bu organlar arasındaki ulaşım yollarından birisi olmazsa ruh görmüyor, işitmiyor.

Örneğin bir âmânın gözü yoktur, veya eksik şekildedir. Halbuki beyni ve ruhu vardır. Öyle iken âmâ, göremez. Keza, beyinde görme merkezi hasta olsa, ya da göz ile beyin arasındaki irtibat siniri hasarlı olsa, gözün ve ruhun varlığına rağmen, görmek mümkün olmaz.

İşte ruhun bu iki araç ile, yani duyu organı ve beyin aracılığı ile olan algılarına, zâhir beş duyu denir.

Bu beş duyu, birçok sınırlamalara ve kısıtlamalara tabidir. Örneğin ışık ışınlarının erişmesine engel olan bir duvar, görmeyi önler. Bir nesne çok uzakta olursa, göz tarafından saptanamaz, beyne ulaştırılamaz ve görüş mümkün olmaz. Keza bir ses titreşimi çok uzaktan başlar da kulak zarımızda bir etki yapamayacak kadar zayıf olursa, kaydedilemez, beyne gidemez ve biz de işitemeyiz. Demek ki beş duyumuzun kudreti, pek sınırlı ve pek çok şartlarla kayıtlıdır.

Bâtındaki beş duyu ise, engel tanımaz. Bâtını göze duvarlar, mesafeler engel olamadığı gibi, diğer hisler için de durum böyledir.

İnsanda dış duylardan başka bâtn (yani iç) duyların da bulunduğu, tarih geleneklerinde peygamber ve velilerin durumu ile sabit olduğu gibi, her an hal ve makam ehillerince de sabittir.

Görmenin gerçeği nedir, bilir misiniz? Görmeyi fark etmek, yani gördüğünü vicdanen bilmektir.

Şimdi, iç görüşte bir şeyi vicdanın, göz organı ve beyin görünüşte hiçbir görev yapmaksızın görmesi vardır ki, burası fen dili ile ifade edilemez.

Dikkat edilirse iç görüşte beyin ve göz için bir görev yoktur. Ancak biz bu yokluğa bir kayıt vurduk, görünüşte dedik. Çünkü gerçekte onların bir vazifesi olup olmadığını bilemeyiz.

Peygamberlik şartlarından biri de, uzuvlarının tamam olmasıdır. Nitekim kör, sağır kimselerden peygamber olamaz.

Ey hakikati arayan! Dış ve iç duyları teknik bir örnekle açıklayacak olursak, bu cümlelerdeki anlam, daha güzel anlaşılır.

İki kişi arasındaki bir telefon görüşmesini alalım. Burada bir kişi, telefon ahizesinin mikrofon kısmına konuşuyor. Ses dalgaları burada elektrik sinyallerine çevriliyor, iki telefonu birbirine bağlayan tel üzerinden geçerek öbür telefonun kulaklık kısmına geliyor, burada elektrik sinyali, tekrar sese çevriliyor. Birinci şahıs konuşur konuşmaz, elektrik akımı tel üzerinden geçerek ikinci telefonda varlığını belli ediyor.

İşte dış görünüş, yani kafa görmesi, bunun gibidir. Burada birinci telefon göz, ikinci telefon beyin, iki telefonu birbirine bağlayan kablo ise göz siniri yerine geçer. Şayet tel kopar ya da mikrofon bozulursa, iki aygıt arasında ilişki kurulamaz.

İşte tıpkı bunun gibi, göz organı veya siniri hasta ya da kopuk olursa, görmek mümkün olamaz.

İç gözü, yani basirete (bâtını basar'a) gelince, onu da televizyona benzetebiliriz. Verici istasyon ile evimizdeki televizyon alıcısı arasında, elektrik akımı geçirecek bir tel yoktur. İletişim, havada cereyan etmektedir. İşte, bâtını gözde de durum, böyledir. Bir insanı kâmil'in uzak-yakın bir şeyi görmesi için, ufak bir niyet ve iradesini sarf etmesi yeterlidir.

Büyük Peygamber, o insanlığın Ebedi İftihar Kaynağı, şöyle buyurmuştur:

"Dini kerametlerin karşılığı olan teknik kerametler ortaya çıkmadıkça kıyamet kopmayacak, yani bu dünya şeklini değiştirmeyecektir."

Ey zirveyi tevhide çıkmak isteyen talip!

Bâtını görüşten büyük gerçekler keşfedilebilir.

Bir insan dış gözü ile bir duvarın arkasındaki şeyi görmüyor. Niçin? Çünkü duvarın arkasındaki şeyden çıkan ışın, duvarı geçemiyor. Geçemediği için de göze gelip orada bir etki yaratmıyor.

Oysa iç gözünde, kalp gözünde duvarın arkasındaki şey görünüyor. Niçin?

Çünkü duvarı geçemeyen ışığın gerçeği olan bir ışın, o ışına kaynaklık eden bir kuvvet, hiçbir engel tanımıyor ve geçip geliyor. Nasıl ki çelik bir levhadan birçok ışın geçemediği halde, radyum ışınları geçebiliyorsa...

Yukarıda maddi bir örnek de vermiştik: Televizyon...

Evet, televizyon örneğinde olduğu gibi, iletim aracı olan göze ihtiyaç olmaksızın, vicdan tarafında zaptolunup kavranıyor.

Şimdi biz, tasavvuf ilkelerine dayanarak ve bu ilkeleri teknikle geliştirerek, deriz ki:

Her nesneye ait bir ışın olduğu gibi, bir de bu ışının gerçeği olan bir ışın, bir kuvvet vardır. İşte bu gerçek ve değişmez ışın, hiçbir engel tanımaz. Uzaklığın onca bir önemi yoktur. Hatta onun için zaman kaydı da yoktur.

Fakat neden herkes bu gerçek ışını göremiyor? Diğer bir deyişle, niçin herkes bâtını görüş sahibi olamıyor?

Çünkü her beyinde adi ışnlardan etkilenme duyarlığı olduğu halde, her beyinde ve her vicdanda gerçek ışnlardan etkilenme hassası yoktur.

Bu özellik, bazen bir ihsan oluyor; bazı kâmil insanlarda olduğu gibi...

SEN SENİ BİL SEN SENİ

Bilmek istersen seni
Can içre ara canı
Geç canından bul anı
Sen seni bil sen seni

Kim bildi efalini
Ol bildi sıfatını
Anda gördü zatını
Sen seni bil sen seni

Görünen sıfatındır
Anı gören zatındır
Gayrı ne hacetindir
Sen seni bil sen seni

Kim ki hayrete vardı
Nura müstağrak oldu
Tevhidi zata buldu
Sen seni bil sen seni

Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni

Hacı Bayram Veli

NİYAZI-Yİ MISRÎ'DEN SEÇMELER

Sarayı din esasdır şeriat
Tariki Hak hedasıdır şeriat

Budur ol kapısı dergâhı Hak'kın
Ki yolun iptidasıdır şeriat

Dahi bununla hatmolur bu yollar
Bu yolun intihasıdır şeriat

Şeriat enbiyanın sünnetidir
Kamunun ihtidasıdır şeriat

Hüda'nın Leylei Miraç içinde
Habibine atâsıdır şeriat

Yirmi üç yıla dek Cebrail'in
Ona vahyi Hüdasıdır şeriat

Cihanda çoktur envaı ulûmun
Kamusunun hümasıdır şeriat

Bu kâfir nefsi katletmek için
Hak'kın hükmü kazasıdır şeriat

Cihadı ekber eden ehli diller
Kalplerinin safasıdır şeriat

Tarikat kervanının önünce
Delil ve muktedasıdır şeriat

Hakikat gerçi sultanlıktır amma
Önünde onun livasıdır şeriat

Şeriatsız hakikat oldu ilhad
Hakikat nur, ziyasıdır şeriat

Ziya olmaz ise, nuru da yok bil
Hakikatle kıyasîdir şeriat

Cihana bir veli hiç gelmez illa
Onun elde esasîdır şeriat

Hakikat canıdır ancak velinin
Canından maadasıdır şeriat

Karar etmez beden olmayınca can
Hakikatin bekaasıdır şeriat

* * *

Sevdim seni hep varım yağmadır alan alsın
Gördüm seni efkârım yağmadır alan alsın

Aldın çün beni benden, geçtim bu can ü tenden
Aklım da, her varım da yağmadır, alan alsın

* * *

Zatı Hak'ta mahremi irfan olan anlar bizi
İlmi sırda bahri bipâyân olan anlar bizi

Kahrı, lütfu şey'in vahid bilmeyen çekti azap
Ol azaptan kurtulup sultan olan anlar bizi

Ey *Niyazi* katremiz deryaya saldı biz bugün
Katre nice anlasın, umman olan anlar bizi

Cahil anlamaz zül-irfan olan anlar bizi
Anlamaz hayvan olan, hayran olan anlar bizi

Duysa bunu şahı cihan
Katresine verirdi can
Olmaz baha kevn ü mekân
Bu halvetin şerbetine

* * *

İster isen bulasın cananı sen
Gayre bakma, sende iste, sende bul
Kendi miratında gözle onu sen
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Gizli, açık hazine hep sendedir
Yaz ve kış, gece gündüz, hep sendedir
İki âlemde ne var, hep sendedir
Gayre bakma, sende iste, sende bul

* * *

Derviş olan âşık gerek, yolunda hem sadık gerek
Bağrı onun yanık gerek, can gözleri açık gerek

Alçaktan alçak yürüye, toprak içinde çürüye
Aşk ateşinde eriyey; altın gibi sızmak gerek

Eyven kişi yol alamaz, maksudunu tez bulamaz
Yok olmayan var olamaz, varını dağıtmak gerek

Ey *Mısrî*, terki izafat etmeye lâıyk olan
Kümmeli insan içinde binde bir insan gerek

* * *

Her kimin ki derdi Hak'tan yüreğinde olsa dağ
Sonunda dermânâ erip can ü gönlü ola sağ

Lâkin derdi olmayanın derdine hiç çare yok
Gönlü olmuştur onun yanından ol daim ırak

* * *

Gurbetliğe düşmeden, mihnete sataşmadan
Kebap olup pişmeden büryanı arzularsın

* * *

O deryaya dalmağa canı terketmek gerek
Canına kıymayınca o deryaya dalınmaz

Bu suret giysisini ver gayriye *Niyazi*
O bahre dalar isen şayet geri gelinmez

* * *

Belirmez arifin hali ve şanı
Değil irfan filan oğlu filanı

Yerini terk edenin yoktur mekânı
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

İzi yoktur ki izinden biline
Dahi tozmaz ki tozundan biline
Sen onu sanma sözünden biline
Hakikat ehlinin yoktur nişanı

* * *

Hak ilminde bu âlem bir nüsha imiş ancak
O nüshada bu âdem bir nokta imiş ancak

O noktada gizlidir nice nice bin derya
Bu âlem o deryadan bir katre imiş ancak

* * *

Ben sanırdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı
Ben beni terk eyledim, bildim ki ağyar kalmadı

Cümle eşyada görürdüm har var, gülzar yok
Hep gülistan oldu âlem şimdi hiç har kalmadı

* * *

Her neye baksa gözün bil sırrı Sübhan ondadır.
Her ne işitse kulağın mahzı Kur'an ondadır

Her şeye mahluk gözüyle baksan o mahluk olur
Hak gözüyle bak ki bîşek nuru Yezdan ondadır.

Vahdeti kesrette bulmak kesreti vahdette hem
Bir ilimdir ol ki cümle ilm ü irfan ondadır.

Söyleyen o, söyleten o, görünen o, gören o
Her ne var âlâ ve esfel bil ki canan ondadır

* * *

Derman arardım derdime, derdim bana derman imiş
Bürhan arardım aslıma, aslım bana bürhan imiş

Sağım solum gözler idim dost yüzünü görsem diye
Ben dışarda arar idim, O can içinde can imiş

Anla hemen bir sözdürür, yokuş değildir düzdürür
Âlem kamu bir yüzdürür, gören onu hayran imiş

İşit *Niyazi'*nin sözün, bir nesne örtmez Hak yüzün
Hak'tan açık bir nesne yok, gözsüzlere pinhan imiş (*)

(*) *Tarik*: Yol. *Heda*: Hediye. *İptida*: Başlangıç. *Hatmolmak*: Sona ermek. *İntiha*: Son. *İhtida*: Dine girmek. *Leyl*: Gece. *Habib*: Sevgili (Peygamber Efendimiz). *Envaı ulûm*: İlim çeşitleri. *Hüma*: Anka kuşu. *Cihadı ekber*: En büyük savaş (nefsle cihad). *Dil*: Gönül. *Delil*: Rehber. *Mukteda*: Uyulan. *Liva*: Sancak. *İlhâd*: Sapıklık. *Nur*: Işık. *Ziya*: Aydınlık. *Kıyasıdır*: Kıyaslanır. *İlla*: Muhakkak. *Maada*: Başka. *Bekaa*: Kalıcılık. *Efkâr*: Fikirler. *İlmi sır*: Ledün (sır) ilmi. *Bahri bipâyân*: Uçsuz bucaksız deniz, okyanus. *Şey'in vahid*: Aynı şey, bir. *Katre*: Damla. *Derya*: Deniz. *Zül-irfan*: Tepeden tırnağa irfan kesilmiş. *Şahı cihan*: Cihan padişahı. *Kevn ü mekân*: Kâinat. *Halvet*: Çekilme, yalnızlık. *Canan*: Sevgili. *Mirat*: Ayna. *Eyven*: Kibirli. *Maksud*: Amaç, hedef. *İzafat*: Görelî şeyler. *Kümmel*: Kâmiller. *Büryan*: Kuzu kebabı. *Bahr*: Deniz. *Nüşa*: Kitap. *Yâr*: Sevgili. *Ağyar*: Yabancı. *Har*: Ateş. *Gülzar*: Güllük. *Gülîstan*: Gül bahçesi. *Mahz*: Öz, ilik. *Bişek*: Şüphesiz. *Vahdet*: Birlik. *Kesret*: Çokluk. *Cümle*: Bütün. *Esfel*: Kötü. *Bürhan*: Delil. *Pinhan*: Gizli.

SIRLARIN SIRRI

Yaratılışın Başlangıcı

Allahü Teâlâ, cemalinin nurundan ilk önce Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in nurunu yarattı. Bu, bir hadisi kudside şöyle bildirilmiştir:

"Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'i yüzümün nurundan halk ettim."

Bu durumu, Peygamber Efendimiz de şöyle beyan etmektedir:

"Allah, önce ruhumu yarattı. Allah, önce nurumu yarattı. Allah, önce Kalem'i yarattı. Allah, önce Akli yarattı."

Bunların hepsinden tek şey murad edilmektedir: Hakikati Muhammediye, yani Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in gerçeği. Durum böyle olunca, ona birtakım adlar takıldı.

Nur (ışık) dendi. Çünkü o, celal sıfatı altında saklı karanlıklardan saftır. Bunu Hak Teâlâ haber verdi: "Allah tarafından size Nur, her şeyi açık anlatan kitap geldi." (Maide, 5:15)

Akıl dendi. Çünkü her şeyi idrak ederdi.

Kalem dendi. Çünkü ilim onunla yayıldı.

Ruhu Muhammedi, olanların özü, kainatın öncesi ve aslıdır. Bunu Peygamber Efendimiz şöyle anlatır: "Ben Allah'tanım, müminler de bendendir."

Şeriat Ağacı

Peygamber Efendimiz buyurmuşlardır ki: "Şeriat bir ağaçtır. Tarikat onun dalları, marifet yaprakları, hakikat ise meyvesidir. Kur'an'a gelince, gerek tevil (iç yorum), gerekse tefsir (dış yorum) bakımından hepsini içerir."

Tefsir avam (çoğunluk) için, tevil ise havas (seçkin) kullara özgüdür.

Bize gelen, iki ana şekil üzeredir: Zâhir (dış), bâtın (iç). Yani, şeriat yolu ve marifet.

Cenabı Hak, şeriatle dış dünyamızın düzenini, marifetle de iç dünyamızın düzenini emreder. Her ikisinin birleşiminden ise, hakikat doğar. Bu sözumüze, ağaçla yaprağı örnek getirebiliriz. Bundan sonra, meyve oluşur.

Şu ayet, anlatmak istediğimiz şeye işaret eder: "İki deniz yürür, karşılaşıp; fakat aralarında berzah (insanı kâmil) vardır, aşamazlar." (Rahman, 55:20)

Her iki mana birden alınmalıdır. Aksi halde, yani yalnız zâhiri bilgi ile hakikat elde edilemez. Esas hedefe varılamaz. İbadetin tam olması için, şeriat ve marifetin ikisi birden gereklidir.

İnsan, önce şer'i (şeriata ait) bilgilere muhtaçtır. Bu ilimle, sıfatlar âleminde Hak'kın zâtına ait bilgiler elde edilir. Bundan sonradır ki, bâtın ilmine sıra gelir. Bu ilimle de, marifet âleminde Hak'ka irfanın ta kendisi elde edilir.

Marifet

Marifet, nefsin kara perdesini kalp aynasından açmak ve onu temizlemekle hasıl olur. O zaman Allah'ın cemalinin gizli hazinesi gözükmeye başlar, kalp sırrının özünde gözükür.

Allahü Teâlâ, bir kudsi hadiste şöyle buyuruyor: "Ben, gizli bir hazine idim. Zâtıma irfan duygusu taşınmasını istedim. Halkı, bunun için yarattım."

Bundan anlaşılıyor ki Allah insanı, marifeti (bilinmekliği) için yarattı.

Marifet, yani irfan sahibi olmak, iki şekilde anlatılır: Biri Allah'ın zâtına, öbürü de sıfatına karşı irfan sahibi olmak.

Allah'ın sıfatına karşı arif olmakta, dünya ve ahirette cismin alacağı tat vardır. Ama onun zâtına karşı irfan duygusunda, öbür âlemde mukaddes ruhun alacağı haz vardır. Ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur: "Biz onu kudsi ruhla teyid ettik." (Bakara, 2:87). Allah'ın zatına karşı irfan duygusu taşıyanlar, kutsal ruh'la kuvvet bulmuşlardır.

Anlatılan bu marifet, ancak iki yönlü ilimle meydana gelir: Zâhiri ilim, bir de bâtını ilim. Anlatılanların gerçekleşmesi, bu iki ilme bağlıdır.

Peygamber Efendimiz, bu iki ilmi anlatırken şöyle buyurmuştur: "İlim, ikiye ayrılır. Biri dilde olur ki bu, Allah'ın kulları üzerindeki delilidir. Bir de kalpte olan ilim vardır ki, amaçların hasıl olması için, yararlı olan da budur."

Zikir

Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: "Zikirlerin en değerlisi, ben ve benden önce gelen peygamberlerin yaptığı *Lâ ilâhe illallah*'tır."

Zikir ilk defa dilden olur. Buradan nefse geçer. Sonra sırasıyla Kalp, Ruh, Sır, Hafî, Ahfa çizgisini izler.

Dilden edilen zikir, kalpten yapılabenzer. Dilden zikir ediliyorsa, Allah kalben unutulmamış demektir.

Nefsten, yani içten yapılan zikirde, harf olmaz, ses işitilmez. İçten bir hareket ve duygu ile olur.

Kalbin zikri, kendi özünde celâl ve cemâl sıfatının tecellisini duymaktır.

Ruhla yapılan zikrin sonucu, celâl ve cemâl sıfatının nurani tecellisine ermektir.

Sır âleminden yapılan zikir, ilahi sırların murakabesine götürür.

Hafi (Gizli) zikir, güçlü padişahın katında, doğruluk otağında olan, Ahadiyet zâtından parlayan nurları görmeye götürür.

Ahfa (Gizlinin gizlisi) adı verilen zikre gelince, o da Hakkel Yakın makamının gerçeğine ermeyi sağlar.

Bu *Hafiyül Ahfa* denilen halden, Allahü Teâlâ'dan başkası haberdar olamaz. Ayette bu şöyle belirtilmiştir: "Sırrı ve en gizliyi (*ahfa*) muhakkak O bilir" (Taha, 20:7).

Yukarıda anlatılan zikirlerden sonra, bir başka ruh oluşur. Bu, yolun sonuna doğrudur. Bu ruh, bütün ruhlardan daha inceliklidir ve ona *Tıflı Mâni* denir. "O, ruhu, emri olarak kullarından dilediği kimsenin kalbine yerleştirir" şeklindeki ayet, bunu ifade eder.

Bu ruh, kudret âleminde durur. Müşahede âleminde yer tutar. Hakikat âleminin malıdır.

Hakkını vererek yapılan zikir, kalplere nurlarını yerleştirir. Zikredenlerin kalpleri, o nurlarla hayata kavuşur. Allah, onların kazandığı sonsuz hayatı anlatırken şöyle buyurmuştur:

"Onlar, ilk ölümden sonra hiçbir ölüm tadmazlar" (Duhan, 44:56).

Rüyetullah

Rüyetullah (Allah'ı görmek), ilâhi sıfatları görmektir. Bu görüş iki çeşittir: Biri, öbür dünyada vasıtasız olarak Cemal sıfatının tecellisini görmek, diğeri de bu dünyada kalp aynası aracılığı ile ilâhi sıfatların tecellisine ermek. Bu sıfatlar, "Kalb (*Fuad*) gördüğünü yalanlamadı" (Necm, 53:11) ayetinde bildirildiği üzere, kalp (fuad) gözüyle görülür. Bu konuda, şu hadisi şerifi de anmakta yarar vardır: "Mümin, Mümin'in aynasıdır." Burada birinci mümin, inanan kulun kalbi olup, ikincisi Cenabı Hak'kın isimlerindedir. Her kim bu âlemde sıfat tecellisine ererse, öbür âlemde şekilsiz olarak zâtını görür.

Bu anlatılanlar, Allah'ın sevgili kulları tarafından doğrulanmıştır. Peygamber Efendimiz şöyle buyururlar:

"Rabbimi, Rabbimle anladım."

Hz. Ömer şöyle der:

"Kalbim Rabbimi, Rabbimin nuru ile gördü."

Hz. Ebubekir şöyle der:

"Ben hiçbir şey görmedim ki, Allah'ı onda görmüş olmayayım."

Hz. Ali şöyle der:

"Ben, görmediğim Allah'a ibadet etmem."

Bütün bu sözler, ilâhi sıfatların gözlemine anlatır. Çünkü bir kimse, pencereye düşen güneşin ışığını görse ve: "Güneşi gördüm" dese, yalan olmaz.

Namaz

Ayette: "Namazlara devam edin, özellikle orta namaza" (Bakara, 2:238) buyurulmuştur. Namazın tarikatteki anlamı, Kalbin, sonsuz huzurda kalmasını temindir. Ayette geçen 'orta namaz', anlatmak istediğimizin ta kendisidir, çünkü bu, kalp namazıdır. Zira kalp, bedenın tam ortasındadır. En önemli iş, kalp namazıdır. Bir kimse namazdayken kalbini asıl namazdan gafil tutarsa, öbür namazı da fesada uğrar. "Namaz, ancak kalp huzuru ile olur" hadisi, buna işaretler.

Kalp asıldır; geri kalan ona uyar. Bunu, şu hadisi şerif açıklar: "İnsanın bedeninde bir et parçası bulunur. O iyilik bulunca bütün vücut kurtuluşa erer, o kötü olunca bütün varlık iyiliğini yitirir. Ayık olunuz, o et parçası kalptir."

Mana Çocuğu

Tasavvuf ehli, kutsal mana hallerine, 'tıfl' (çocuk) adını taktılar. Bu nedenle o, *tıflı mânâ* (mana çocuğu), *tıflı mâni* (manalar çocuğu) veya *veledi kalb* (kalp çocuğu) olarak da bilinir.

Ona *tıfl* denmesi, bazı sebeplerden ileri gelmiştir. Şöyle ki:

1. O hal, kalpten doğar ve orada büyür, terbiye görür. Nasıl ki anne de yavruyu doğurur, besler, büyütür ve erginlik çağına erdirir.

2. İlim tahsili, çok kere çocuklara özgüdür. Marifet ilmi ise, o kalp yavrusuna öğretilir.

3. Çocuk, dıştaki günah kirlerinden temizdir. O, kalbin yavrusu ise, ortak koşma (şirk), gaflet ve cisim hatalarından arıdır.

4. Sözü edilen temiz şekil, çocuklarda daha çok görülür. Bu yüzden çoğu kez mana âlemlerine ait temiz hal, melekler şeklinde görülür.

5. Yapılan her iyi amelin karşılığı, bir mana çocuğudur. Bu çocuk, o güzel davranışın hayırlı sonuçlarının, mana âlemindeki görüntüsü ve mükafatı, ödülüdür. Allah, iyi ameller işleyerek cennete girenleri, yavrularla ödüllendireceğini bildirir:

"Onların çevresinde, daima yavrular döner" (Vakıa, 56:17).

"Onlar için hazır bekleyen gılmanlar, hazinelerde saklı inciler gibidir." (Tûr, 52:24)

6. Ona çocuk denmesinin diğer bir nedeni de, incelik (letafet) ve temizlik halidir.

7. Ona verilen bu isim, mecaz yolu iledir. Çünkü o, bedenle ilgilidir, insan kılığına bürünmüştür. O, insanlığın gerçek yönüdür. Cisimle ilgisi olmadığından, varlığı, Hak'kın zâtına karşı perde teşkil etmez. Bunu, Peygamber Efendimiz'in bir hadisi şerifi şöyle anlatır: "Allah ile öyle bir zamanım olur ki, o anda araya ne bir Hak'ka yakın melek, ne de bir peygamber girebilir."

Hadisi şerifte geçen peygamber, Resûlullah'ın insani tarafıdır.

Diğer bir hadiste, Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyorlar:

"Rabbimi, güzel bir delikanlı (*şabı emred*) şeklinde gördüm."

Bu, *tıflı mâni* demektir. Yaratana'nın, o biçimde tecellisidir.

İlim sahibine gereken, mana çocuğu denilen insanlığın gerçeğini anlamaktır. Cisim âleminden geçip ruhani âleme erdemektir. Orası, sır âlemdir. Orada Allah'ın zâtından başka bir şey yoktur. Orası, sonsuz bir sahradır. Tıflı mâni, orada uçar. Acaip ve garip şeyler görür, fakat onlardan haber vermek mümkün olmaz. Orası, kendi varlıklarından fena bulan tevhid ehlinin makamıdır.

İsa Peygamber der ki:

"İnsanın Melekut âlemine geçmesi için, iki kere doğması gerekir. Ki, kuşlar da iki defa doğar."

Kuş ilk doğduğunda bir yumurtadan ibarettir. Bir kez daha doğup o kabuktan ıkamazsa, hiçbir zaman uamaz.

Bu sözden kastedilen, ruhani olan mana âleminin doğmasıdır. O, insanın gerçek yeteneğinden gelir. Bu da insanın sırrıdır. Onun varlığı ve ilgileri, şeriat ve hakikat ilminin birleşmesinden doğar. Çünkü yavru, iki suyun bir araya gelmesinden oluşur. "Biz insanı karışık sudan yarattık, onu tecrübe ederiz" ayeti, buna işarettir.

(Abdülkadir Geylani Hz.,
Sırrl Esrar'dan)

İNSANI KÂMİL

Rahman, Rahim

Rahman ve Rahim, iki isimdir, Rahmet kökünden gelir. Rahman, genel anlamda, Allah'ın bütün yaratıkları için geçerlidir. Rahim ise özeldir, ancak saadet ehline ve mümin kullara mahsustur. Rahman ismi yönünden gelen rahmet, azapla karışıktır. Örneğin tatsız ve kötü kokulu bir ilacın içilmesi gibi. Aslında o ilaç, hasta için bir şifa ise de, insanın hoşuna gitmeyen bir durumu vardır. Rahim ismi yönünden gelen rahmet ise, sırf nimettir. Ona başka bir şey karışmamıştır. Ve o, tam saadeti bulan kâmillerde bulunur.

Dünyada gelen her nimete, mutlaka keder karışmıştır. Bunun böyle olması da normaldir, çünkü Rahmaniyet tecellilerinden gelmektedir.

Kuş Dili

Davud Aleyhisselâm, çok ibadet ederdi. İlâhi bir keşif ihsanı ile, kuş dilini bilirdi. İlâhi bir güç sayesinde kuşlarla konuşurdu. İsteddiği anlamı, istediği kelime ile onların kulağına ulaştırırdı. Ancak bu konuşma, bu konuda bilgisi olmayanların sandıkları gibi değildir. Yani kuşlara has bir kelime dağarcığı ile olmamıştır. O, kuşların *lisani hâl'*inden, yani hâl dillerinden anlardı. Çeşitli seslerine göre, çıkarttıkları seslerin anlamlarını bilirdi. Haliyle bu, ilâhi bir keşif yoluyla olurdu.

Davud Aleyhisselâm'ın oğlu Hz. Süleyman, şöyle demiştir: "Bize kuş dili (*mantıküt tayr*) öğretildi" (Neml, 27:16). Bu nedenle sanan sandı ki, kuşların kendilerine göre bir lügati var, birbirleriyle o lügatle konuşurlar. Davud'un anlayışı da o lügate dayanır. Oysa böyle bir kanaat, yanlıştır.

Onlardan çıkan, ancak bir sestir. Bu ses, kendilerince bilinen bir anlamda çıkmaz. İş, şöyledir: Bir kuşa bir hâl gelir. Bu hâlin sonucu, o kuştan bir ses çıkar. O sesin gerek diğer kuşlar, gerekse başkaları tarafından anlaşılması, ilâhi ilham iledir. Nitekim diğer hayvanlar için de bu böyledir.

Davud Aleyhisselâm, hem kuşların, hem de diğer hayvanların dilinden anlardı. Bu ilâhi keşfe dayalı bir ilimle olurdu. Onlara bir şey anlatmak isteyince de, hangi dille konuşursa konuşsun, yahut hayvanlara ait sesler kullansa da, onu haliyle ve ilâhi bir kuvvetle anlatırdı.

Ancak Allah'ın Hz. Davud ve Hz. Süleyman'a ihsan etmiş olduğu bu kuvvet, sadece onlarda kalmış değildir. Genelde bütün halifeler için geçerli bir durumdur. Burada halifeden kastımız, ilâhi, büyük halifelğe mazhar olan zâtlardır. (Davud

Aleyhisselâm için olduğu gibi: "Ya Davud, biz seni yeryüzünde halife yaptık" Sad, 38:26. Böyle zatlar, gece ve gündüz yer alan her olayı bilirler. Kuş dilini bilmek, bunun yanında basit bir şeydir. Hatta Şiblî Hz. şöyle demiştir: "Karanlık bir gecede kara bir taş üzerinde yürüyen kara karıncanın ayak seslerini işitmezsem, bana verilen velayetin hileli ve asılsız olduğuna hükmetmem icap eder." Bir başkası ise, şöyle demiştir: "Ben bu hareketleri bilmediğimi, anlamadığımı nasıl söyleyebilirim? Onların hareket ettiricisi benim."

Kar ve Su

Gerçek vücut Bir'dir. Eşya, hayal ve serap gibidir. Çünkü her an değişmekte, başkalaşmaktadır. Bir anda var görünen biçimin yerini, onu izleyen diğer bir biçim almaktadır. Bir denizdeki dalgalar gibi, biçimler pek çok ve kısa ömürlüdür. Ama denizin kendisi değişmez.

Başka bir örnek verirsek: Âlemler, kar'a benzer. Hak da o karın aslı olan su gibidir. Katılmış suya kar demek, sonradan olma bir şeydir. O kara 'su' demek ise, gerçektir.

Kasidei Ayniyye'de şöyle demişim:

İlâhi, eşyayı yarattığında, onda tecelli ettin. O eşya da senden uzak değildir. Zira senin azametinin perdeleri ondadır.

Halkı ise güzelliğinin zâtından ayırarak meydana getirdin. Fakat o sana ne bitişik, ne de senden ayrıdır.

Eşya, Uluhiyet mertebesinin gerektirdiği hükümlerdir. Zira zıtların toplamı, Uluhiyet'te bulunmaktadır.

Halk, hak olarak sensin, sen imanımızsın. Ulvi ve süfli ne varsa hepsi senden ibarettir.

Halk (yaratıklar), misal olarak kar gibidir. Sen ise o kardan sızan su mevkiindedin.

Gerçekte kar, sudan başka bir şey değildir. Ancak şeriatların gerektirdiği hükümlere göre, su ile kar birbirinden ayrıdır. Kar'ın erimesiyle kar hükmü ortadan kalkar, yerine su hükmü konur. Bu, olan bir hadisedir.

Zıtlar, güzel Vahid'de (Tek'de) birleşmiştir. Onların ayrılması da güzel Vahid'dedir. Zira güzel Vahid, o çeşitli zıtlardan parlar.

Tasavvufçuların eşyaya hayal ve kuruntu demeleri, onların varlığını inkâr ettiklerinden değildir. Çünkü kar da en az su kadar vardır. Onların bu sözleri, Hak vücudundan başka bir şey görmemeleri açısındanadır.

Tevrat, Zebur, İncil

Allahü Teâlâ Tevrat'ı, Musa Aleyhisselâm'a dokuz levha halinde indirdi. Ancak onlardan yedi tanesini tebliğ etmesini, kalan iki tanesini ise bildirmemesini emretti. Çünkü içerdiği sırların gereği olarak, o iki levhanın kabulü, akıllar için imkânsızdır. Eğer Hz. Musa, kendisinden başka hiç kimseye ait olmayan bu iki levhayı açıklayacak olsaydı, amacına ulaşamazdı. Ona bir kişi bile iman etmezdi.

Bildirmekle görevlendirildiği yedi levhada şunlar vardı: 1. Nur, 2. Hüda, 3. Hikmet, 4. Kuvvet, 5. Hüküm, 6. Ubudiyet (kulluk), 7. Saadet ve İsyân.

Açıklamaması emrolunan iki levhada ise şunlar vardı: 1. Rububiyet (Rab'lık), 2. Kudret.

Hz. Musa bütün levhaları bildirmekle emrolunmadığı için, kavminden hiç kâmil kimse yetişmemiştir. Yani onun kavminden hiç kimse, Hz. Musa'nın ilmine varis olacak şekilde kemale ermemiştir.

Eğer Hz. Musa'ya, kendisine ait olan o iki levhayı bildirmesi emredilmiş olsaydı, kendisinden sonra Hz. İsa'nın peygamber olarak gönderilmesine gerek kalmazdı. Çünkü Hz. İsa'nın tebliğleri, o iki levhadaki sırlardan ibarettir.

Hz. İsa, Hz. Musa'nın bildirmediği şeyleri bildirdi. Fakat, bir sır olan hükümleri açığa vurduğundan dolayı, kavmi kendisinden sonra sapkınlığa (dalalete) düştü. İşi Hz. İsa'ya ibadet etmeye, "Allah (hâşâ) üç'tür" demeye kadar götürdü.

İsa Aleyhisselâm Rububiyet sırrını ifşa ettiğinden dolayı, kavmi küfre saptı. Çünkü Rububiyet sırrını açığa vurmak, küfürdür.

Eğer, Hz. İsa'nın açıkladığı Rububiyet ve Kudret sırlarını, Hz. Musa kendi kavmine bildirmiş olsaydı, onun kavmi de ona karşı inkâr ve küfre giderdi.

Hz. Musa'nın gizlemekle emrolunduğu şeyler, Kur'an'da bildirilmiştir. Ancak bu, çok gizli ve kapalı bir tarzdadır.

İncil bütünüyle Kur'an ayetlerinden birine konmuştur. O ayet şudur: "Ona ruhumdan üfledim" (*Nefahtü fîyhi min ruhi*: Hicr 15:29, Sad 38:72). Onun ruhu ise ondan başka bir şey değildir. Aynı anlam, şu ayetle de doğrulanmıştır: "Ufuklarda ve kendi nefslerinde ayetlerimizi (belirtilerimizi) onlara göstereceğiz ki, Hak olduğu açıkça kendilerine belli olsun" (*Senürîhim ayatina fil afâk...*: Fussilet, 41:53).

Zebur, işarete, fiillerin sıfatlarının tecellilerinden ibarettir.

Tevrat, yalnız sıfat isimlerinin tecellilerinden ibarettir.

İncil, yalnız zât isimlerinin tecellilerinden ibarettir.

Fürkan, mutlak olarak, bütün isimlerin ve sıfatların tecellilerinden ibarettir; bu tecelliler ister zâta bağlı bulunsun, ister sıfata.

Kur'an, sırf zâttan ibarettir.

Ümmül Kitab, Kur'an, Fürkan

Ümmül Kitab'ın temeli, ilâhi zâta sıfatların meydana geldiği bir noktadır. O, hokkadaki mürekkep gibidir. Harfler o mürekkepten, düzenleniş sırasına göre ortaya çıkarlar. Harfler ne zaman birleşirse, kelimeler olur. İşte o kelimeler, yaratıkların ayıdır.

Ümmül Kitab (Kitab'ın anası), zâtın aslından ibarettir. Bazı yönlerden ona, hakikatlerin mahiyetleri de denir. Kitap, mutlak varlıktan ibarettir; onda yokluk yoktur. Mahiyetin aslı, Ümmül Kitab'dır. Çünkü varlık, onda yoğunlaşmıştır; tıpkı harflerin, şişe içindeki mürekkebe yoğunlaşmış olduğu gibi. Fakat o mürekkebe hiçbir şekilde, harflere ait isimler verilemez. İşte mahiyetin özü de buna benzer. Ona, varlık veya yokluk ismi verilemez.

Şimdi eğer sen, Kitab'ın mutlak varlık olduğunu bilersen, şunu da anlarsın ki, kendisine varlık ya da yokluk denilemeyen hüküm de, Ümmül Kitab'dır. Ona hakikatlerin mahiyeti de denir. Sanki Kitap, ondan doğmuştur.

Kur'an, sırf zâttır. O zâtın ahadiyeti de haktır, farzdır.

Kur'an, zâttan ibarettir. Öyle bir zât ki, tüm sıfatlar onda erimiş, kaybolmuştur. O ayrıca, Ahadiyet (teklik) adını alan bir tecellidir. Cenabı Hak, Kur'an'ı Peygamber Efendimiz'e, bu anlama göre indirmiştir: Ta ki onun kâinattaki müşahede (gözlem) makamı, ahadiyet olsun. Burada indirmek, yani inzal, şu demektir: Azamet'in yüce doruğundaki 'Ahad'e ait gerçekler, bütün kemaliyle Resûlullah'ın bedeninde zuhur etmiştir. Bu nedenle hadisi şerifte, "Kur'an bana tümünden, bir defada indirildi" buyurulmuştur. Yani Allah'ın Resûlü, gerek zâtı, gerek cismi ve gerekse bütünlüğü olarak, Kur'an'ın tümü ile tahakkuk etmiş, gerçekleşmiştir. Bu açıdan bakılınca, Kur'an'ı Kerim diye anlatılan, bizzat Resûlullah Efendimiz'dir. Çünkü o, bütünü ile ona ihsan edildi.

Kur'an'ı Hakim ise şu demektir: İlâhi gerçeklerin peyderpey inerek, kulu, onlarla zâta tahakkuka doğru yükseltmesi. Çünkü bir kulun bir anda hakikatlerin tümü ile gerçekleşmesi, mümkün değildir. "Biz onu (Kur'an'ı) peyderpey indirdik" (İsra, 17:106) ayeti kerimesi, buna işaret eder.

Fürkan, isim ve sıfatların gerçeğinden ibarettir. Allah'ın zâtı Kur'an, sıfatları ise Fürkan'dır.

İsim ve sıfatların hepsi, eşit dereceli değildir. Nitekim "Rahmetim, gazabımı geçti" kudsi hadisinde buna işaret buyurulmuştur. Bu duruma göre Allah ismi Rahman isminden, Rahman ismi Rab isminden, Rab ismi de Melik isminden daha faziletli, erdemlidir.

Allah, ne kadar zıtlık varsa bunların hepsini sonsuza kadar içerir, ihtiva eder. Cenabı Hak, bütün bunları zâti etkisi ile toplayıcı, cem edicidir. Bu nedendir ki İmam Ebu Said Harraz, "Ben Allah'ı, iki zıddın arasını birleştirmekle buldum, bildim" demiştir.

Kalemi Âlâ, Levhi Mahfuz

Kalemi Âlâ (Yüce Kalem), yaratıklara ait belirli yerlerinde, Hak'kın tayinlerinin, belirleyişlerinin öncesidir. Kalemi Âlâ, bir modeldir. *Levhi Mahfuz*'da onun için ne gerekli ise, onun şeklini alır. Akıl, Kalem yerindedir, nefis Levh yerindedir.

Şu hadisi şeriflere bakalım:

1. "Allah, önce Aklı yarattı."
2. "Allah, önce Kalem'i yarattı."
3. "Allah, önce Resûl'ünün ruhunu yarattı."

Demek ki Aklı Evvel, Kalemi Âlâ ve Ruhu Muhammedi, tek cevherden ibarettir. Ancak bu tek cevher, yaratıklarla ilgili olduğunda Kalemi Âlâ, mutlak yaradılışla ilgili olduğunda Aklı Evvel, insanı kamille ilgili olunca da Ruhu Muhammedi ismini alır.

Levhi Mahfuz (Korunmuş Levha), Hak'ka bağlı ilâhi bir nurdur. Kâinat kitabının aslı, Levhi Mahfuz'a yazılmıştır. Bütün varlıkların asıl baskısı odur.

Heyûla, her şeyin ilk cevheridir. Levhi mahfuz, heyûla'nın anasıdır. Levhi Mahfuz'da bulunmayan hiçbir şekil, heyûla için gerekli değildir. Bir şekil, bir suret heyûla için gerekli olduğu zaman ise, Kalem, o suretin icadını Levhi Mahfuz'a yazar.

Levhi Mahfuz, Nefsi Kül'dür (yani tümel nefis'tir). Kalemi Âlâ ise, Aklı Evvel'dir.

Levhi Mahfuz'da yazılı olan Kader (ya da mukadder şeyler), iki çeşittir: Değiştirilmesi mümkün olmayan kader, değiştirilmesi mümkün olan kader. Birincisi, ilâhi sıfatların bu dünyadaki gerekleridir. Bunların değiştirilmesine imkân yoktur. Değişebilen kader ise, bu âlemin özelliklerinin bir gereğidir. Eğer normal şekilde yürürse, Levhi Mahfuz'da yazılı olan yerini bulur. Bazen de ilâhi kudret, yürütmeyi durdurur.

Levhi Mahfuz deyimini ile anlatılan ilâhi nur, Allah'ın zât nurudur. Zâtının nuru ise, aynen zâttır. Onda bölünme ve parçalanma olamaz. Zira o, Mutlak Hak'tır, Mutlak Gerçek'tir.

Bu anlatılırken, Nefsi Külli deyimini kullanılır. Bu yüzü ise, Mutlak Halk'tır. "Elbet o, Levhi Mahfuz'da Kur'anı Mecid'dir" (Büruc, 85:21-22) ayetinde Kur'an'dan kasıt, nefstir, yani yüce zâtın nefsidir. Bu, İnsanı Kâmil'in nefsidir ve Nefsi Kül ile, Levhi Mahfuz'dadır.

Sidrei Münteha

Sidrei Münteha, uzayın, mekânın sonudur. Yaratıklar, Allah'a kavuşma yolculuğunu orada keser. Orada kalır. Ondan sonrası, yalnızca Hak'ka tahsis edilmiştir. Orada mahlukun ayağı yoktur.

Sidrei Münteha'nın sonuna varmak mümkün değildir. Çünkü mahluk, orada bu geçici varlığından soyunmuştur. Hak varlığında yok olmuştur. Mirac gecesinde buraya birlikte geldiklerinde, Cebrail Aleyhisselâm, Peygamber Efendimiz'e şöyle demiştir: "Eğer bir karış daha yaklaşırsam, muhakkak yanarım." Burada 'eğer' kelimesinin Arapça aslı, imkânsızlığı anlatır. Çünkü oraya yaklaşmak, olanaksızdır.

Resûlullah Efendimiz, oraya vardığında bir *Sidr ağacı* görmüştür. Bu ağacın yapraklarını da, fil kulağı şeklinde bulmuştur. Bizim ilmimizin erişebildiği kadarı ile, burada sidr ağacından murad, imandır. Buna işaret eden bir hadisi şerif şöyledir: "Her kim, içini sidr ağacının yemişi ile doldurursa, Allah onun kalbini imanla doldurur." Sözü edilen ağaç yapraklarının fil kulağı şeklinde oluşu, imanın büyüklüğüne ve kuvvetine misaldir.

Eflatun

Ben Eflatun'la buluştum. Zâhir ehli onu kâfir sayar. Ve onu, gayb âlemini ışıkla, aydınlıkla doldurmuş gördüm. Ve onu öyle bir makam tutmuş gördüm ki, evliyadan hiçbirinde öyle makam görmedim. Ona sordum: "Sen kimsin?" Şöyle anlattı: "Ben zamanın kutbuyum. Zamanların birinci geleniyim."

Allah'ın İsim ve Sıfatları

Allah'ın isim ve sıfatları, dört kısma ayrılır: 1. Zâti, 2. Celali, 3. Cemali, 4. Kemali (celal ile cemal arasında ortak) isim ve sıfatlar. Bunlar aşağıda verilmiştir. İçlerinde doksan dokuz Esmâül Hüsnâ'dan olanlar da, olmayanlar da vardır.

Zati isim ve sıfatlar: Allah, Ahad, Vahid, Ferd, Vitir, Samed, Kuddüs, Hayy, Nur, Hakk (10 tane).

Celal isim ve sıfatları: Kebir - Müteal, Aziz - Azim, Celil - Kahhar, Mâcid - Veli, Kâdir - Muktedir, Cebbar - Mütekebbir, Kâbid - Hâfid, Müzill - Rakib, Vâsi - Şehid, Kavi - Metîn, Mumit - Muid, Müntekim, Zül Celali vel İkrâm, Mâni, Dârr - Vâris, Sabur - Zül Batş, Basir - Deyyan, Muazzib - Mufaddıl, Mecid - Ellezi lem yekün lehu küfüven ahad, Zül Havliş Şedid, Kâhir - Gayyur, Şedidül İkab (38.).

Cemal isim ve sıfatları: Alîm - Rahîm, Selâm - Mümin, Bârî - Musavvir, Gaffar - Vehhab, Rezzak - Fettah, Bâsıt - Râfi, Latif - Habir, Muizz - Hafız, Mukit, Hasib - Cemil, Halim - Kerim, Vekil - Hamid, Mubdi - Muhyi, Musavvir - Vacid, Daim - Bâki, Bârî - Berr, Münim - Afüvv, Gafur - Rauf, Mugni - Mûti, Nafi - Hadi, Bedi - Reşid, Mücemmil - Karib, Mücib - Kefil, Hannan - Mennan, Kâmil - Ellezi lem yelid ve lem yüled, Kâfi, Cevad - Zül Tavlüş Şâfi, Muafi (52).

Kemal isim ve sıfatları: Rahman - Melik, Rabb - Müheymin, Hâlık - Semi, Basir - Hakem, Adil - Hakim, Veli - Kayyum, Mukaddim - Muahhir, Evvel - Âhir, Zâhir - Bâtin, Vali - Müteali, Mâlikül Mülk - Muksit, Câmi - Gani, Ellezi leyse kemislihi şeyün, Muhit - Sultan, Mürid - Mütekellim (29).

Allah'ın Günleri

Yüce Hak'kın günleri, tecellileridir. Allah'ın tecellilerinden her bir tecelli, ilâhi bir hükümdür. Ve o hüküm anlatılırken, *şe'n* deyimini kullanılır. "O, her Gün bir şe'ndir" (*küllî yevmin huve fiy şe'n*: Rahman, 55:29) ayeti, buna işaret eder.

Yüce Sübhan olan Hak, kendi özünde bir farklılaşma, başkalaşma kabul etmese bile, her tecellide onun için bir başkalaşma vardır. Bu farklılaşma ise suretlerde, şekillerde dönüşüm, yani halden hale geçmek şeklinde anlatılır.

Hak için değişiklik olmaması, onun zâtına ait bir hükümdür. Tecellilerdeki çeşitlenme ise, yaratıklar için, varlık için geçerlidir. Böylece Hak, farklılaşmadan farklılaşır, yani özünde çeşitlenme olmadan çeşitlenir. Kendi özünde bir değişme olmadığı halde, görülen şekillerde hâlden hâle geçer.

Kur'an'ın İnişi

Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: "Kur'an bana tümünden, bir defada indi."

Burada iki yön vardır:

1. Kâmil bir kula Hak, zâtı ile tecelli eylediği zaman, müşahede ettiği şey, o sonsuz zâtın hükmünden ibarettir. Ve kendisine hiç bölünmeden gelmiştir.

2. İlahi gerçeklerle gerçekleştiğinde (tahakkuk edildiğinde), yaratıklara bağlı bütün noksan sıfatlar gider.

Bu konuda gelen başka bir hadisi şerif de şöyledir:

"Kur'an, dünya semasına bir defada kondu. Bundan sonra Hak onu bana, ayetler halinde, parça parça indirdi."

Bunun anlamı şudur: Kur'an'ın dünya semasına bir defada konması, zâta dayanan bir tahkik (gerçekleme) makamına işaretler. Parça parça ayetler halinde gelmesi de, kulun zatla peyderpey tahakkuk etmesi sonucunda, isim ve sıfatların zuhura gelmesi sayılır.

Resûlullah Efendimizin kelamı, sonsuz sıraları kapsamına alır. Kaldı ki, onun sözlerinin hem zâhiri, hem de bâtını vardır. Sonra her zâhirin bir bâtını, o bâtının da gene bir bâtını vardır; ta kendi zâtına varana kadar. Bu nedenle Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdular: "Kur'an'ın, iç-içe yedi bâtın anlamı vardır." Onun kelamı ise, Allah kelamının bir açıklamasıdır. Çünkü onun için şöyle buyuruldu: "O, boşa konuşmaz. Konuştuğu, kendisine gelen vahiydir ancak" (Necm, 53:3-4).

Sebü Mesani

Kur'anı Kerim üzerine gelen bir ayet şöyledir:

"Sana *sebü mesani*'yi ve Kur'ani Azim'i verdik" (Hicr, 15:87).

Bu manaya göre Kur'an, tüm zâttan ibarettir. Sebü mesani'ye gelince bu, şu demektir: Bu ceset varlığında zuhura gelen, yüce Hak'kın yedi sıfatı ile tahakkuk.

Fatihayı Kitab, sebü mesani'dir. Sebü mesani ise, nefse ait yedi sıfattır: Hayat, ilim, irade, kudret, iştih (semi), görme (basar) ve konuşma (kelam).

Kur'an'ın İç Anlamları

1. "Allah, göklerin ve yerin ışığı, nurudur. O'nun nuru, içinde kandil bulunan bir kandil oyuğu (*mişkat*) gibidir. O kandil (*misbah*), bir cam (*zücace*) içindedir. Bu billur cam, sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Ne doğudan, ne batıdan olmayan,

mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Ona ateş değmese de, onun yağı hemen ışık verecek gibidir. Işık üstüne ışıktır (*nûrun alâ nûr'dur*). Allah, dilediğini nuruna kavuşturur. Allah insanlara misaller verir. O, her şeyi bilir."

(Nur, 24:35)

Bu teşbihte insanın zâtı, bir kandil ve ondan çıkan ışığa benzetilmiştir. *Mişkât*, yani lamba konan yerden maksat, insanın Sadrı, göğsüdür. *Zücade'*den, camdan maksat, insanın Kalbidir, *Mısbah'*tan, yani kandilden murad ise, insanın Sırrıdır.

Aynı ayette geçen mübarek ağaç'tan (*şecerei mübareke*) kasıt, insanın gaybe imanıdır. Gayb ise, Hak'kın halk biçiminde belirışıdır.

Zeytin'den (*zeytune*) maksat, Mutlak Hakikat'tir. Zira Mutlak Gerçek için, ne her bakımdan tamamıyla Hak'tır, ne de her bakımdan tamamıyla halktır denilebilir. İman ağacı, ne doğudandır (*şarkiyye*), ne de batıdandır (*garbiyye*). Şarkiyye değildir denirken kastedilen, teşbihi (*) olumsuzlayacak (nefyedecek) şekilde, mutlak tenzihi gerektirmemesidir. Yine o, garbiyye de değildir. Çünkü tenzihi olumsuzlayan mutlak teşbihi gerektirmez. Bu, teşbih kabuğu ile tenzih özü arasında sıkışmış ve oradan süzülüp gelen bir sır ve gerçektir. Zeytin sıkılınca onun yağı, yani yakın hali, ateş değmese de kendiliğinden ışık saçır. Böylece o zeytinyağının kendi ışığıyla, kendi karanlığı ortadan kalkar. Işık üzerine ışık'tan maksat, *teşbih* nuru, *tenzih* (iman) nuru ve bunların üstündeki, vahid (tek) ile ilgili *tevhid* nurudur. İşte Allah bu şekilde, "Dilediğini nuruna eriştirir. İnsanlar için misaller getirir. Allah, her şeyi bilendir."

Sütün durumu da buna benzer. Süt, rüyada, misal âleminde görüldüğü vakit, ilme işaret eder. Süt, ilmin manasının şekillerinden biridir, onun mana yönünü taşır. Çünkü her misali temsil eden bir mümessil (temsilci) vardır.

* * *

2. "Hani Musa genç arkadaşına (Yuşa'ya): 'Ben iki denizin birleştiği yere (*mecmaül bahreyn'e*) ulaşmaya, yahut da yıllarca yürümeye kararlıyım,' demişti. İkisi, iki denizin birleştiği yere varınca, balıklarını unuttular. Balık bir delikten kayıp denizi boyladı ve orada gizlendi.

(*) *Teşbih*: Allah'ın bazı sıfatlarını, tabiatta görülen şeylere benzeterek anlamaya çalışmak. Örneğin O, güneş gibi aydınlıktır, hayat vericidir, su gibi rahmet edicidir, insan gibi irade ve ilim sahibidir.

Tenzih: Allah'ın bazı niteliklerini, benzerliği reddederek, olumsuzlayarak anlamaya çalışmak. Örneğin Allah sonsuzdur, sınırsızdır, başlangıcı ve sonu yoktur.

Tevhid: Teşbih ve tenzih bir arada kullanılması, yerine göre birinin ya da diğerinin uygulanması. Örnek: "O'nun gibisi (misli) yoktur, O iştir ve görür" (Şura, 42:11) ayetinde, önce tenzih, sonra teşbih kullanılmıştır.

Oradan uzaklaştıklarında Musa, genç yardımcısına: "Yemeğimizi çıkar da yiyelim, and olsun ki bu yolculuğumuzda yorgun düştük," dedi. O ise: "Şu işe bak! Kayalığa vardığımızda balığı unutmuştum. Bana onun halini hatırlayıp söylememi unutturan, ancak şeytandır. Balık şaşılacak şekilde, denizde bir yol tuttu," dedi.

Musa, "İşte aradığımız, istediğimiz de zaten buydu," dedi. Hemen geldikleri yoldan, izleri üzerinde geri döndüler. Kayaya geldiler. Orada bir kulumuzu (Hızır Aleyhisselâm'ı) buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş ve kendisine ilim (gayb, ledün ilmini) öğretmiştik." (Kehf, 18:60-65)

Ezelde Cenabı Hak, Benzersiz Yakut'a baktığı zaman, o yakut eridi, su oldu. Bu sudan iki deniz meydana geldi: Karanlık ve aydınlık. Bu iki denizin birleştiği yerde, Allah aralarına bir berzah (engel) koydu. Bu, abı hayattır, yaşam suyudur. Bu berzah nedeniyle iki deniz, birbirine karışmaz.

Allah'ın, iki denizin birleştiği yerde yarattığı bu suyun özelliği şudur ki, ondan içen ölmez. Hatta bir damlası bile bir ölüye değse, ölü derhal dirilir. İşte Musa Aleyhisselâm ile Hızır Aleyhisselâm, bu suyun kenarında buluştular.

"En çok ilim sahibi kimdir?" diye kendisine sorulduğunda, Hz. Musa, "Allah" diyeceği yerde "Benim" demişti. Bunun üzerine, "Ya Musa, bizim, senin bilmediğin ilimlerimiz vardır, bunlardan biri Ledün ilmidir. Git, Mecmaül Bahreyn'de karşılaşacağın kulumuzu bul. O sana bu ilmi öğretsin," hitabı erişti.

Böylece Hz. Musa ve arkadaşı, yanlarına yiyeceklerini alıp yola çıktılar. Bir rivayete göre bu arkadaş, Yuşa bin Nun'dur. Ancak takvime göre Yuşa, Musa Aleyhisselâm'dan büyüktür.

İki denizin birleştiği yere geldikleri zaman, Hz. Musa'nın onu tanımasına bir yol vardı. Ölü balığı adamı taşın üzerinde unutmuştu. O anda denizin suyu uzaktaydı. Birden bir dalga gelip kayaya çarpınca, balığa da değdi. Balık canlandı, hızla kayıp denizin içinde kayboldu. Balığın bu durumunu adamı gördü, fakat Hz. Musa'ya söylemeyi unuttu. Bu yüzden iş sarpa sardı. Hatırlayıp söylediği zaman, Musa Aleyhisselâm bu işe şaşıtı. Ateşte pişip ölen balığın canlanmasına hayret etti.

Efsaneye Göre Büyük İskender, Hayat Suyu'nu bulmak üzere yola çıkmıştı. Eflatun, "Bir kimse hayat suyundan içerse ölmez" demiş, o yere gitmiş ve o sudan içmişti. Eflatun Aristo'nun, Aristo da İskender'in hocası idi. Aristo, İskender'e bu yolculuğunda eşlik etti.

Bu yolculukta başlarından geçenler, pek çok ilginç hikâyeye konu olmuştur. Karanlıklar arzına vardıklarında, yollarına devam ettiler. Yanlarında bir miktar asker vardı. İskender'in ordusunun büyük kısmı, Sebat denilen şehirde kalmıştı. Burası, güneşin doğduğu yerin son sınırı idi.

Hızır Aleyhisselâm da İskender'in askerleri arasındaydı.

Uzun süre yollarına devam ettiler. Bu gidişin süresi bilinmiyor. Ne kadar gittiklerini kavramak mümkün olmuyor. Hangi konağa inseler, oradan bir su içiyorlardı. Sonunda, bu seferden yorulunca, ordunun bulunduğu yere döndüler. İki denizin birleştiği yer'e gitmişlerdi. O, yollarının üzerindeydi, ama anlayamadılar.

Onun yanında durdular; ama hiçbir nişanı, işareti olmadığı için, orada konaklamadılar (Bu konudaki diğer ayrıntılar için "Giriş" bölümüne bkz.)

Ama geri döndüklerinde Aristo, Hızır'a baktığı zaman, onun, kendileri dışında suya kavuşmuş olduğunu anladı...

Ey Yolcu! Bil ki Hayat pınarı, Zâta bağlı hakikatin, bu varlıkta belirişinden ibarettir. Bu işaretleri anla, bu ibarelerin remizlerini (simgelerini) çöz. İşi ancak kendi öz kaynağında ara. Ama, benliğinden çıktıktan sonra. Umulur ki bu yolda, "Onlar diridirler. Rableri katında rızıklanırlar" (Âli İmran, 3:163) ayeti ile anlatılanların derecesine ulaşırısın. Ve o vakit sana, onların fırkasından (*firkai naciye*: kurtulmuş fırka) olma yolu açılır. Musa'dan, Hızır'dan, İskender'den murad, *sen* olursun. Keza karanlıklardan da, ırmaktan da.

Allah, Hızır Aleyhisselâm'ı, "Ona ruhumdan üfledim" (Hicr, 15:29) manasına gelen ayetin hakikatinden yarattı. Böylece o, Allah'ın ruhudur. Kıyamete kadar yaşar.

Ben Hızır'la buluştum. Bu sahillessiz denizde olanları, ondan naklen anlatıyorum.

Bir Katı Kara Deniz vardır ki, buranın sakinleri tanınmaz, balıkları bilinmez. Oraya kavuşmak olanaksızdır. Çünkü o deniz, dağların, kürelerin, devirlerin çok ötesindedir. Ne acıplıklarının, ne de garipliklerinin bir sonu vardır. Ölçüler ondan yana kusurlu kalır.

Burası o zât denizidir ki, sıfatlar önünde şaşkına dönerler. Burası hem vardır, hem yoktur. Hem bellidir, hem kaybolmuştur. Hem bilinendir, hem bilinmeyen. Hem hükmen bilinendir, hem naklen. Hem varlığı kesindir, hem de akla dayalıdır.

Onun varlığı yokluğudur (*mevcuden madum*), yokluğu da varlığı (*madumen mevcut*). Önü sonunu kapsar. Bâtını zâhirine dayalıdır.

Onda olan idrak olunamaz. Hiç kimse de ne olduğunu bilemez ki, hakkını ödeyebilsin.

* * *

3. "And olsun Tur'a. yaygın kâğıtlarla (*rakki menşur*) yazılmış kitaba (*kitabı mestur*). Mamur eve (*beyti mamur*). Yükseltilmiş tavana (*sakfi merfu*). Dolan denize (*bahri mescur*)." (Tur, 52:1-6)

"Musa dedi ki: 'Ya Rabbi, bana kendini göster (*rabbi erini*), sana bakayım.' Allah: 'Sen beni asla göremezsin (*len terani*). Ama dağa bak, eğer o yerinde kalırsa sen de beni görebilirsin,' dedi. Rabbi dağa tecelli edince, onu yerle bir etti. Musa da düşüp bayıldı. Ayrıldığında: 'Ya Rabbi, seni tamamıyla tenzih ederim. Sana tövbe ettim, ben iman edenlerin ilkiyim,' dedi." (Araf, 7:143)

Ey Hak ve hakikate talip olan! Bil ki bu bölüm, bu kitabın (*İnsanı Kâmi*'in) bütün bölümlerinin özüdür, esasıdır. Bu bakımdan, söylenenleri kalp huzuru ile düşün. Sözlerin dış anlamlarıyla yetinme. Onların daha ötesindeki sırları iste ve ara.

Gene bil ki, şeriat ehli indinde dış anlamlarına dayanılacak olsa bile, gerek bu bölümde, gerekse bütün diğer bölümlerde geçen konuların hepsinden bâtni yönde murad, sensin. Bütün bu anlatılanlar, senin benliğinin kapsamındadır. Burada manaların çokluğu, senin benliğinin çeşitli yüzlerinin çokluğundandır. Onların hepsini kendinde gör. O isimlerle isimlenen, o sıfatlarla nitelenen sensin.

Bil ki, Tur'dan maksat, senin nefsendir, sensin. Çünkü Cenabı Hak, "Biz Musa'ya, Turun mübarek sağ (*Turu eymen*) tarafından seslendik" (Meryem, 19:52) buyurmuştur. Tur tarafından demek, nefis tarafından demektir. Ancak bu sözden şu da anlaşılmalıdır: *Turu eymen* dışında, eymen (mübarek, kutlu/sağ) olmayan bir Tur daha vardır ki, o da Musa'nın çıktığı, kendisine tecellinin geldiği dağdır. Allah ehli de mağaralarda ve buna benzer ıssız yerlerde halvete girer, inzivaya çekilirler, buralarda onlara tecelli gelir. Musa'ya gelen tecelli, ona nefsi tarafından gelmiştir. Dağ tarafından gelmemiştir. O dağ ise, Musa'nın ibadet ettiği bir yerdir.

Dağın parçalanması, Musa'nın kendinden yok olması, nefsinden yana Allah'ta fenâ bulmasıdır. Keza Musa'nın bayılması, kendi varlığından geçmesi, Hak ile var olmasıdır. Musa yok oldu, kul olan Musa'dan bir eser kalmadı. Böylece Musa Aleyhisselâm, Rabbini görmedi, ancak Allah, Allah'ı gördü. Oysa orada, Musa denen zâttan başka bir şey de yoktu. İşte Cenabı Hak, "sen beni göremezsin" (*len terani*) buyruğu ile, buna işaret etmiştir. Bunun anlamı şudur: Sen var oldukça, ben senden yana yokum. Beni bulunca da, sen yok olursun. Çünkü her şeyden önce var olan (*kadîm*) zât belirlediğinde, sonradan olma (*hâdis*) yaratıkların kalması, imkânsızdır.

Cüneydi Bağdadi Hz. buna işaret ederek şöyle demiştir: "Hâdis kadîme yaklaşınca (ona dost olunca), hâdisin eseri kalmaz."

Hz. Ali de şöyle buyurmuştur: "O belirince ben kaybolurum, ben kaybolunca da O belirir."

Hz. Musa, "Ya Rabbi, sana nasıl varayım?" diye sorduğu zaman, Cenabı Hak: "Nefsini bırak, öyle gel" demekle, aynı manaya işaret etmişti.

Bu açıklamalara göre, artık bildin ki, Tur sensin, senin nefsinin bânîni yönüdür. Buna, insanda bulunan ilâhî hakikat denilir. Buradaki insana halk (yaratılmış) denilmesi, mecazidir.

Gene bu konuda Allah'ın Resûlü, "Bana Rahman'ın nefesi, Yemen tarafından geliyor" buyurmuştur.

Arapça'da nefis ve nefes, aynı N-F-S kökünden; ¹ Yemen ve eyemen de, aynı Y-M-N kökünden türerler. Şu halde bu hadisi, "Bana Rahman'ın nefsi, eyemen tarafından geliyor" şeklinde de okumak mümkündür.

Burada Resûlullah Efendimiz, açıkça 'Turu eyemen' dememiş, 'Y-M-N' demekle yetinmişlerdir. Ve Rahman'ın nefsini/ nefesini, kendi nefsinden bulduğuna işaret buyurmuştur. Rahman'ın nefesi ise, O'nun isim ve sıfatlarda belirîşidir, zuhurudur. Bu konudaki ayeti kerime şöyledir: "Yemin sabahın nefeslenmesine" (Tekvir, 81:18). Burada 'teneffüs'ten maksat, zuhurdur.

Bundan sonra, diğer açıklamalarımıza geçebiliriz.

Kitabı mestur: Mutlak varlıktır, Hak'ka ve halka ait bütün itibarları ile birlikte. *Mestur* (satırlar halinde yazılmış) olan odur, yani mevcuttur. Melekut da, Levhi Mahfuz da odur. Bunun mülk âlemindeki benzeri, insandaki insani yetenek ve kuvvettir.

Rakkı menşur: Aynı şeydir. Eşya onda var olduğu için kâğıda (*rakk*) benzetilir. Bütün mevcudatın varlığı, ondadır. Hiçbir şey ondan eksik değildir. Bu ise yaygın (*menşur*) deyimini ile anlatılır. 'Yaygın kitab' açıldığı zaman, 'yaygın sahifeler'deki her şey bilinir. İşte bu da 'Levhi Mahfuz'dur. Bunun benzeri de, insan ruhudur. Çünkü bütün varlıkları kabul eder ve onların basılı şekilleri, ondadır. Levhi Mahfuz'un zâtı, insan ruhu olduğu için, aralarında hiç ayrılık yoktur.

Beyti mamur: İmar edilmiş ev demektir. Bu, Allah'ın kendi zâtına has kıldığı, manevi bir mahaldir. Cenabı Hak onu yerden göğe yükseltmiş ve meleklerle şenlendirmiştir. Bunun benzeri insan kalbidir, çünkü o, Hak'kın manevi mahallidir. Onu daima bir mamur ya da imar eden vardır. Onu ya kudsi, ilâhî ruh, ya meleki ruh, ya şeytani ruh, ya da nefsanî, hayvani ruh imar eder. Kısacası kalp, içinde bulunan sakinleri ile daima mamur haldedir. Cenabı Hak: "Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a iman edenler imar eder" (Tevbe, 9:18) buyurmuştur. Burada imar, ikamet anlamını da kapsar. Yani ilâhî mescitlerde müminler ikamet eder. Aslında imaret de mesken anlamındadır.

¹ Sami diller grubunun diğer bir üyesi olan İbranice'de de *nefs* ve *nefeş* arasında benzer bir ilişki vardır. Latince'de *spiritus*, hem ruh, hem de nefes anlamına gelir. Yunanca'da ise *psyche*, ruh ve nefes, *psychein* nefes alıp verme anlamındadır. Buralarda canlılık ilkesiyle teneffüs (solunum) arasında sıkı bir ilişki kurulduğuna tanık oluyoruz.

Sakfi merfu: Yükseltilmiş tavan anlamına gelen bu söz de, beyti mamur'a işaret eder. İlâhi, yüce mekândır. Yüce Allah, kalbi 'mamur ev' şekline benzetince, ilâhi hakikati de o eve tavan (*sakf*) yapmıştır. Tavan, evden sayılır. Beyt, kalptir. Mamur evin tavanı ise, uluhiyet olur.

Kısacası, bütün bu teşbihleri bir yana bırak. Ve anla: O, kimdir? Sen kimsin? Sen ne ilesin, O ne iledir? Sen, ne bakımdan O'na ters düşüyorsun? Seninle O'nun arasındaki bağlantıyı hangi yönden buldun, sağladın? Ve bu bağlantı hangi yönden kesildi, onu kaybettin?

Bahri mescur: Dolan deniz demektir. 'Gizli ilim' ve 'gizli sır' anlamındadır. Zâhirdeki açıklamasına gelince, rivayete göre o, kalbin Arşı'nın altında bir denizdir. Cebrail o denize her gün girer. Oradan çıkınca kanatlarını silkeler, ondan yetmiş bin damla düşer. Allah, her damladan bir melek yaratır. O melekler, ilâhi ilmi taşırlar. İşte bu melekler, her gün Beyti Mamur'un bir kapısından girer, diğer kapısından çıkarlar. Bir daha da oraya dönmezler. Kıyamete kadar bu böyle devam eder.

Şimdi sen, bu işaretleri, sembolleri iyi anla. *Mescur*, hem dolma, taşma anlamına, hem de ateş olma, kaynama anlamlarına gelir. Bu deniz niçin sana doldu? Ve gene, bu deniz niçin kaynadı, ateş oldu da, bu tanyeri ağarmadı, bu şafak sökmedi? Bu senin aklının idrakteki kusurundan mıdır, yoksa ilâhi gayretin engel oluşundan mıdır?

Resûlullah Efendimiz buyuruyorlar: "Mirac'a çıktığımda, bana üç ilim verildi. Biri zâhir, biri bâtin. Birini de gizlemem için benden söz alındı."

Bu hadiste, gizleme konusunda söz alınması olayını iyi anla.

Bizim bütün bu anlattıklarımız, o denizin köpüklerindedir. Mümkün olduğu kadar gizlememeye çalıştık. Açık olarak söylerken, işaretler içine gizlemek suretiyle anlattık. Ve bu (*İnsanı Kâmil*) öyle bir kitaptır ki, bu zamana kadar bir benzeri gelmemiştir. Onu okuyup da anlayan kişi, gerçekten bahtiyar kişidir.

* * *

4. "Rabbin meleklerle, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım,' demişti... Âdem'e bütün isimleri öğretti." (Bakara, 2:30-31)

"Biz, Emanet'i göklere, yere ve dağlara arz edip gösterdik. Onu taşımaktan çekindiler, ondan korktular. Ve onu insan yükledi. Kuşkusuz o, pek zâlim ve câhildir." (Ahzab, 33:72)

İnsanı Kâmil, ilâhi isimlerin hepsine mazhardır, onların zuhur yeridir. İster zâti, ister celali, ister cemali ve isterse kemali isimler olsun, hepsi için bu böyledir.

Cennet, mutlak cemalin mazharıdır. Cehennem, mutlak celalin mazharıdır. İki cihan denilen dünya ve ahiret, mertebe isimlerine mazhardır. Fakat bunların hiçbiri, zâti isimlerin mazharı değildir.

Ancak insanı kâmil, bunun dışında kalır. Çünkü insanı kâmil, bütün diğer isimlere olduğu gibi, zâti isimlere de mazhardır.

İşte, Emanet'le ilgili ayet, bu sırta işaret eder. Emanet'ten maksat, zâti, isimleri ve sıfatları ile, yüce Hak'tan başkası değildir. Varlıkta da anılan bu emaneti, eksiksiz olarak insandan (insanı kâmilden) başka yüklenen yoktur. Bu anlama Peygamber Efendimiz: "Kur'an bana tek cümlede (birden) indirildi, sonra Cenabı Hak, o Kur'an'ı parça parça ayet olarak indirdi" hadisiyle işaret etmiştir. (Burada gene Peygamber Efendimiz'in, "Kalbime dökülen şeylerin hepsini, Ebu Bekir'in göğsüne döktüm" şeklindeki hadisini de hatırlamakta yarar vardır.)

Altında ve üstündekilerle birlikte gökler, içindeki ve üzerindkilerle birlikte yer, kısacası yaratıkların tümü, emaneti taşımaktan çekindiler, çünkü Hak'kın bütün isim ve sıfatlarını taşımaktan acizdiler. Ona karşı eksik ve zayıftılar. Emaneti yüklenen insandan murad edilen, insanı kâmidir.

İnsanın zalim olmasına gelince, burada kasıt, insanlığın genelidir. İnsan, nefesine zulmeder; yani nefesine tam olarak hakkını vermesi mümkün olmaz. Çünkü o hakkı tamamıyla vermek, Allah'a tam olarak hamdü senasını, şükür ve övgüsünü yerine getirmesine bağlıdır. Bu da olamaz. Bu konuda Cenabı Hak: "Allah'ın değerini, zâtına lâayık olacak şekilde takdir edemediler" (Enam, 6:91) buyurmuştur. İnsanın *zalum* olması, nefisini gerçek bir şekilde takdir edemediğinden dolayı, ona zulmetmiş olması demektir. (Çünkü, hadisi şerife göre, "Nefsini bilen Rabbini bilir.")

Ayetin devamında insanın cehul (cahil) olarak vasıflanması, değeri büyük olduğu halde, insanın bu durumundan habersiz, cahil ve gafil olmasındandır. Özürlüdür, mazurdur. O değeri tam olarak takdir etmek, yüce Allah'a lâayık bir şekilde sena etmektir.

Ayetin ikinci bir anlamı daha vardır ki bu, *zalum* kelimesini etken değil de edilgen (mef'ul) olarak almakla elde edilir. Bu da *mazlum*, yani zulme uğramış anlamını verir. Bu anlatım insanı kâmil için geçerlidir. Çünkü hiç kimse onun değerini gereği gibi takdir edemez, onun haklarını tam olarak gözetmeyi başaramaz. Böylece yaratıkların kendisine davranışları açısından, insanı kâmil mazlumdur. Aynı şekilde, *cehul* de edilgen biçimiyle ele alınırsa, *meçhul* olur. Yani insanı kâmilin gerçeği, uçsuz bucaksız olduğu için, bilinemez. Buradan çıkan anlam, insanı kâmil namına, onu anlamada yaratıkların gösterdiği yetersizlik karşısında Hak'kın özür beyanı, yani onları mazur görmesidir. Kıyamette perde açılıp gerçekler anlaşıldığı zaman, dileycekleri özür kabul olur. O insanı gereği gibi bilemediklerini, ancak o gün anlarlar. Çünkü o, yüce Allah'ın zatının, isimlerinin ve sıfatlarının zuhur yeridir.

İnsanı Kâmil

İnsanı Kâmil, Hazreti Resûlullah, Ahmedi Mahmudu Muhammed Mustafa Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz Hazretleri'dir.

İnsanı kâmil, hem Hak'ın mukabili, hem halkın mukabilidir.

Bu bölüm, bu kitaptaki (*İnsanı Kâmil*'deki) bölümlerin hepsinin özüdür. Hepsinin dayanak noktası, bu bölümdür. Şöyle demek de mümkündür. Baştan sona kadar bu kitabın tümü, bu bölümün açıklamasıdır.

Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Allah kelamı olduğuna şüphe olmayan bu Kitab, gaybe iman eden müttakilere (takva sahiplerine) bir hidayettir." (Bakara, 2:2)

Bu ayetle Cenabı Hak, birinci ayetteki Elif, Lâm, Mim'in gerçeğine işaret etti: Yani Zâta, isimlere ve sıfatlara.

Ayette geçen 'Kitab', İnsanı Kâmil'dir. Elif, Lâm, Mim ise, bu insanın hakikatine işaretler. İşte, "şüphe olmayan bu Kitab, müttakilere hidayettir."

Resûlullah Efendimiz, Ümmül Kitab'dır.

Yüce Allah her şeyi, Resûlullah Efendimiz'in ışığından yarattı.

Buna şu hadis işaret eder: "Allah önce benim nurumu yarattı, benim nurumdan da geri kalan her şeyi yarattı."

Meleklerin de her biri, Resûlullah Efendimiz'in bir yerinden yaratılmıştır. İsrail, Kalb'inden yaratılmıştır. Cebrail, Akli Evvel'den yaratılmıştır. Azrail, Vehm'inden yaratılmıştır. Mikail, Himmet'inden yaratılmıştır. Geri kalan melekler, Fikir'inden yaratılmıştır.

İblis ve tebaası, Resûlullah'ın kılığına giremez. Çünkü onlar, Resûlullah Efendimiz'in beşeriyetinden yaratılmışlardır. Ancak Allah'ın Resûlü peygamber olduktan sonra, onda beşeriyete nasip kalmamıştır. Bu konuda bir hadisi şerif vardır. Ona bir melek geldi, göğsünü yardı, kalbini çıkardı, açtı, ondaki kanı çıkardı. Kalbini temizledi. O kan, insani nefis idi. Şeytanın mahalli idi. Bundan sonra şeytanın, onunla ilişkisi kesildi. Bu ilişki olmayınca, Resûlullah'ın şekline girmeye, onların hiçbirinin gücü yetmez.

Muhammedi suretin bir bölümüne Allah, Mennan ismiyle tecelli etmiş, bunun sonucunda cennet çeşitlerini yaratmıştır. Birinci tabaka, Selam Cenneti'dir. İkinci tabaka Mekasib Cenneti'dir. Üçüncüsü Mevahib, dördüncüsü Naim, beşincisi Firdevs, altıncısı Fazilet, yedincisi Derecei Rafia (Yüksek Derece) cennetleridir.

Sekizinci cennete gelince, adı Makamı Mahmud'dur. Burası Zât Cenneti'dir. Bu cennetin en alçak noktası, Arş'in en yüksek noktasıdır. Buraya hiç kimsenin yolu

yoktur. Herkes oraya ulaşmak ister, fakat orası ancak, Resûlullah Efendimiz'e tahsis edilmiştir. Bu, şu hadisi şerifte bildirilmiştir: "Makamı Mahmud, cennette en üstün yerdir. Orası yalnız bir kişi içindir. Umarım ki, o kişi ben olayım." Ve orası, Allah tarafından ona vaat edilmiştir.

Allahü Teâlâ, cenneti, cehennemi ve içindekileri Muhammedi Suret'ten yarattıktan sonra, Âdem Aleyhisselâm'ı da Muhammedi Suret'ten bir kopya olarak yarattı...

Yazmış olduğum bütün eserlerde, mutlak 'İnsanı Kâmil' sözünden kastım, Resûlullah Efendimiz'dir. İnsanı Kâmil, daima birincilik makamının sahibidir. Bu durumunda, en baştan başlayıp, ebediyetlerin ebediyetine kadar sürer, gider. İnsanı Kâmil çeşitli vasıflara bürünür, çeşitli yerlerde zuhur eder. Kendisi hangi giyside görülüyorsa, o isim verilir. O durumunda iken, başka elbisesine ait bir isim verilmez. Başka elbiselere itibarla, nice nice isimleri vardır. İnsanı Kâmil'in asıl ismi, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'dir. Künyesi Ebül Kasım'dır, sıfatı Abdullah'tır, lakabı Şemseddin'dir.

Peygamber Efendimiz, iki hadisi şerifte şöyle buyurmuştur: Allah, Âdem'i Rahman sureti üzerine yarattı." Ve: "Allah, Âdem'i kendi sureti üzerine yarattı."

İnsanı Kâmil, yüce Hak'kın aynasıdır, yüce Hak da aynen İnsanı Kâmil'in aynasıdır.

İnsanı Kâmil, zâtı ile, vücud gerçeklerinin tümünü karşılar. Letafeti (inceliği) ile, ulvi (yüce) hakikatleri karşılar. Kesafeti (yoğunluğu) ile, süfli (aşağı) hakikatleri karşılar. Onun ilk belirişi, halka ait hakikatler karşılığı olmuştur. Kalbi ile, Arş'a karşı durur. Ki Resûlullah buyurmuştur: "Müminin kalbi, Allah'ın Arş'ıdır." Benliği ile, Kürsi karşılığı durur. Makamı açısından, Sidrei Münteha karşılığıdır. Akli ile, Kalemî Âlâ karşılığıdır. Nefsi ile, Levhi Mahfuz karşılığıdır.

Allahü Teâlâ, Habibi Ekrem, Resulü Zışan Peygamber Efendimiz için şöyle buyurmuştur:

"O, kendi hevesine göre konuşmaz. Zira o, ancak kendisine gelen bir vahiyden başka bir şey değildir" (Necm, 53:3-4).

Onun için biz, onun her sözünü kabul ve tasdik ederiz, onaylarız.

Gene yüce Allah, şöyle buyurdu:

"Sana biat (bağlılık yemini) edenler, ancak Allah'a biat etmiş oldular" (Fetih, 48:10).

Ve gene buyurdu ki:

"Resûl'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur" (Nisa, 4:80).

Bir gün Ashab'dan birisi, Peygamber Efendimiz'e gelip, şöyle dedi: "Ya Resûlallah, Allah'a muhabbet, sana muhabbetten beni alıkoyuyor."

Efendimiz'in buna verdikleri cevap, Şu oldu:

"Allah muhabbeti, bana muhabbettir."

Resûlullah Efendimiz, Allah'ın halifesidir.

Hitam (BitiŐ) makamı, Kurbet (Yakınlık) makamının sonuna verilen isimdir. Bir kimsenin vardığı yer Kurbet makamı olursa, o, evliyanın hatmi (sonu, mûhûrû) olur. Hitam makamında, Resûlullah Efendimiz'in vekilidir. Çünkü Kurbet makamı, Makamı Mahmud'dur.

Vesile ise Kurbet ehlini o derece ileri götürür ki, hiç kimse onu geçemez. Bütün bu makamlarda tek ferd olur. Bu Vesile, Resûlullah Efendimiz'in olup, buna inanmak vaciptir. Çünkü bizzat kendileri, Şöyle buyurmuşlardır: "Vesile, cennette en yüce mekândır. Ve o, yalnız birinindir.

Ümidim o ki, o kimse ben olacağım."

Niçin o olmasın ki? Varlıkta ilk zuhur onun için oldu, elbette Hitam da onun için olmalı.

Selatın en üstünü, selamın en üstünü, onun üzerine olsun...

(Abdülkerim Ceyli,

İnsanı Kâmil'den.)

MEVLÂNÂ'DAN SEÇMELER

Dinle neyden kim hikayet etmede
Ayrılıklardan şikayet etmede:

Kesileliberi kamışlıktan ben
Kadın, erkek ağlar inleyişimden

İsterim hasretle doğranmış yürek
Ki derdimi dökeyim feryad ederek

Asıl vatanından, Hak'tan ayrılan
Gün gelir vuslatı olur arayan

Aşkın ateşidir, neyden fişkıran
Aşkın cezbésidir, meyi taşıran

Ben kendim söyleyemem, ağzımı da açamam
Allah'ın ney'i oldum, O beni üfürüyor.

Gel, gel, ne olursan ol, gene gel
Putperest, mecusi, kâfirsene de gel
Bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değil
Tövbeni yüz kere bozduysan da gel

Ben Kur'an'ın bendesiyim, kölesiyim;
Hz. Muhammed'in ancak ayağının toprağıyım.
Kim benden başka bir şey rivayet ederse,
Hem ondan şikayetçiyim, hem söylediklerinden.

Karanlıktaki Fil

Hintliler, karanlık bir ahıra bir fil getirip halka göstermek istediler. Hayvanı görmek için, o karanlık yere bir hayli adam toplandı. Fakat ahır o kadar karanlıktı ki, gözle görmenin imkânı yoktu. O göz gözü görmeyecek kadar karanlık yerde, file ellerini sürmeye başladılar.

Birisi eline hortumunu geçirdi, "Fil bir oluğa benzer" dedi. Başka birinin eline kulağı geçti, "Fil bir yelpazeye benziyor" dedi. Bir diğèrinin eline ayağı geçmişti, dedi ki: "Fil bir direğe benzer." Bir başkası da sırtını ellemişti, "Fil bir taht gibidir," dedi. Herkes neresini elledi, nasıl sandıysa, fili ona göre anlatmaya koyuldu. Görüşleri yüzünden onların sözleri, birbirine aykırı oldu. Herkesin elinde bir mum olsaydı, sözlerinde aykırılık kalmazdı. Duyu gözü ancak avuca, ancak köpüğe benzer, avuç bütün fili birden elleyemez.

Denizi gören göz başka, köpüğü gören göz başka. Sen köpüğü bırak da, denizin gözüyle bak. Köpükler, gece gündüz denizden meydana gelir. Onları deniz harekete geçirir. Fakat ne şaşılacak şey ki, sen köpüğü görüyorsun da denizi görmüyorsun.

Maksat Bir Ama, Rivayet Muhtelif

Bir adam, dört kişiye bir para verdi.

Bunlardan Acem olanı, "Ben bu parayla *engur* alacağım," dedi. Öbürü Arap'tı, "Hayır," dedi, "ben *engur* istemem, *ineb* isterim." Diğèri Türk'tü, "Bu para benim," dedi, "ben *ineb* istemem, *üzüm* isterim." Sonuncusu Rum'du, "Bırakın bu lafları," dedi, "biz *stafil* istiyoruz." Derken, kavgaya giriştiler. Çünkü isimlerin anlamından haberleri yoktu. Ahmaktan, birbirlerini yumruklamaya başladılar. Cehaletten yana dopdoluydular bunlar, bilgiden yanaysa bomboş.

Sır sahibi, yüzlerce dil bilen, kadri yüce birisi orada olsaydı, onları barıştırıverirdi. Derdi ki: "Ben bu parayla, hepinizin de isteğini yerine getiririm. Gönlünüzü içtenlikle bana teslim ederseniz, şu paranız, sizin istediğiniz şeylerin hepsini yapar. Bu paranız, dört muradı da yerine getirir: dört düşman uzlaşır, birleşir, bir olur. Sizin sözleriniz savaşa, bölünmeye sebep olur, fakat benim sözlerim sizleri birleştirir. O halde siz susun da, konuşmada diliniz ben olayım. Sizin sözleriniz bir olsa bile, sonucunda gene kavga, öfke doğurur."

Demek ki mürşidin riyası, bizim ihlasımızdan üstündür. Çünkü o, basiretten (can gözünün açıklığından) gelmektedir, bizimkiyse körlükten.

Çakal ve Boyacı Küpü

Bir çakal bir boyacı küpüne düştü, orada bir süre kaldı. Sonra da postu boyanmış olarak çıkıp, "Ben cennet tavusuyum," demeye başladı. Postu boyanmış, pek güzel parlamış, güneş de o renklere vurmuştu. Çakal, kendini yeşil, kırmızı, pembe ve sarı renklerde gördü, o çeşitli renklerle öbür çakallara göründü. Hepsi de: "A çakalcık, bu

ne hâl? Fazlasıyla neşelere dalmışsın, pek keyiflisin. Neşeden, adeta bizden nefret ediyorsun. Bu ululuğu nereden elde ettin?" dediler.

Fakat çakallardan biri de şöyle dedi: "Sen ya hile yapıyorsun, ya da hakikaten bir neşeye sahip oldun, neşeliler arasına katıldın. Minbere çıkmaya, lafla yüce görünüp bu halkı, kendine âşık etmeye kalkıştın. Bir hayli çalıştın, fakat bir aşk, bir hararet elde edemeyince, hileye sapıp utanmazlığı ele aldın."

Yılanıcı ve Ejderha

Bir yılanıcı, büyülerle yılan tutmak için dağlara yüz tuttu.

Arayan ister yavaş gitsin, ister hızlı, sonunda aradığını bulur. O da karda kışta, dağları dönüp dolaşıyor, iri bir yılan arıyordu. Derken bir dağda, iri bir ölmüş yılan gördü. Şekli bile gönlünü dehşetle dolduruyordu. Yılanıcı o şiddetli kış mevsiminde, yılan ararken o koskoca ölü ejderhayı gördü.

Yılanıcı o ejderhayı tutup, halkı hayrete düşürmek için Bağdat'a geldi. Birkaç para elde etmek için, o çadır direği gibi ejderhayı çekip sürükledi. "Ölü bir ejderha getirdim. Avlamak için ne zahmetler çektim," diyordu.

O, ejderhayı ölü sanıyordu. Fakat iyi dikkat etmemişti. Ejderha diriymiş. Kıştan soğuktan donmuştu. Diriydi ama, ölü gibi görünüyordu.

O maceracı adam, çarşıda bir hengâmedir koparmak için, yılanı Şat kıyısına koydu. Bağdat şehrinde bir gürültüdür koşturdu. "Bir yılanıcı bir ejderha getirmiş. Acaip, görülmemiş, dev gibi bir şey. Nasıl da avlamış?" diye, yüzbinlerce ahmak bir araya toplandı. Onlar yılanı görmek için bekliyorlar, o da, "Halk iyice toplansın da, elime geçecek para çok olsun" diye bekliyordu. Halkla ileri gelenler birbirine girmiş, adeta kıyametten bir alamet olmuştu.

Ejderha, karakıştan donmuştu. Yüzlerce kilimin, kebenin altındaydı. Yılanıcı ihtiyatı elden bırakmamış, onu kalın iplerle bağlamıştı. Fakat halkın toplanmasını beklerken epeyce bir zaman geçmiş, Irak güneşi, yılanın üstüne vurmuştu. Güneş onu epeyce ısıtmış, bedeninden soğukluk sıyrılıp gitmişti. O ana kadar ölü bir halde bulunan ejderha dirildi, kıpırdanmaya başladı.

Ölü yılanın kımıldadığını görünce, halkın hayreti, bir iken yüzbin oldu. Şaşkınlıklarından naralar atarak, hep birden kaçışmaya başladılar. Ejderha, halkın gürültüsünden bağlarını çatır çatır koparmaya başladı. İplerinin her biri, bir yana düştü. İplerini koparıp, kilimlerin altından sıyrıldı. Bir de ne görsünler, aslan gibi kükreyen, çirkin, korkunç bir ejderha!

Kaçarken halk birbirini çiğnedi, birçok kişiler ayak altında kalıp öldüler, ölümler yüzlerce yığın oldu. Yılanca, "Ben meğerse dağdan, ovadan ne getirmişim" diye, korkusundan yerinde katılıp kaldı. O kör koyun, kurdu uyandırdı. Ejderha, o ahmağı bir lokma ediverdi. Sonra da bir direğe sarılıp kendisini sıktı, karnında herifin kemiklerini çatır çatır kırdı.

Senin nefsin de bir ejderhadır. O, nerden öldü ki? Dertten, eline fırsat düşmediğinden dondu. Yoksa Firavun'un eline geçenler, onun da eline geçse neler yapmaz. Onun eline de böyle bir kudret düşse, hemen firavunluğa başlar. O ejderha, yokluk elinde bir kurtçuk kesilir. Mevki ve mal yüzünden ise bir sivrisinek büyür, çaylaklaşır.

Ejderhayı ayrılık karı içinde tut, sakın onu Irak güneşinin altına getirme. Ejderhan donmuş bir halde iken, selamettesin. Fakat kurtuldu, kendine geldi mi, ona lokma olursun. Onu mat et de, mat edilmekten emin ol. Ona sakın acıma. O, iyilik edilecek biri değildir.

Aslan ve Tavşan

Güzel bir derede av hayvanları, aslan korkusundan ızdırap içindeydiler. Çünkü aslan, daima pusudan çıkıp birisini kapmaktaydı. O otlak bu yüzden hepsine fenâ geliyordu. Hileye başvurdular; aslanın huzuruna geldiler. "Biz sana gündelik yiyecek verip doyuralım, bundan sonra hiçbir av peşine düşme ki bu otlak bize zehrolmasın," dediler.

Zahmetsizce her günün kısmeti gelecek, aslanın başka bir teşebbüse ihtiyacı kalmayacaktı. Kur'a kime isabet ederse, günü gününe aslanın yanına sırtlan gibi o koşar, teslim olurdu.

Bu kadeh dönüp dolaşıp tavşana gelince, tavşan haykırdı: "Bu zulüm ne zamana dek sürecek?"

Hayvanlar dediler ki: "Bunca zamandır biz ahdimize vefa ederek can feda ettik. Ey inatçı, bizim kötü bir adla anılmamıza sebep olma, aslan da incinmesin. Haydi, çabuk yürü."

Tavşan dedi ki: "Dostlar, bana bir mühlet verin de hilemle siz de beladan kurtulun. Benim hilemle canınız kurtulsun, bu hile çocuklarımıza miras kalsın."

Tavşan, aslana gitmekte biraz gecikti, sonra pençesi kuvvetli aslanın yanına gitti. Aslan, tavşan gecikti diye pençesiyle toprağı kazmakta, kükremekteydi: "Ben, o alçakların ahdi hamdır, yeminleri kötüdür, sözlerinde durmazlar dememiş miydin?"

Tavşan, karşıdan koşarak geldi. Aslan bağırdı: "Ben ki filleri parça parça etmişim, ben ki erkek aslanların kulağını burmuşum. Bir tavşan parçası kim oluyor ki benim emrimi böyle ayak altına alsın?"

Tavşan dedi ki: "Eğer efendimiz affederlerse aman dileyeceğim, mazeretim var. Ben kuşluk vakti yola düştüm, arkadaşımın padişahıma geliyordum. Yolda bir erkek aslan, önümüzü kesti. Size meydan okudu. Benden üç misli iri olan arkadaşımı da rehin aldı. Bundan böyle o aslan tarafından bu yol kapalıdır. Eğer sana gündelik öğün gerekliyse, yolu temizle."

Aslan dedi ki: "Haydi öyleyse, düş önüme. Onun da cezasını vereyim, onun gibi yüz tanesinin de."

Birlikte yola koyuldular. Tavşan, derin bir kuyuyu aslana tuzak yapmıştı. Kuyunun yanına gelince, tavşan geri durdu. Aslan sordu: "Neden geri çekildin?" Tavşan dedi ki: "O aslan, bu kuyunun dibinde. Ama ben ondan korkarım. Beni kucağına alırsan, onu sana gösteririm." Aslan, onu kucağına alıp kuyunun içine bakınca, su içinde parıltıyan yansımasını gördü. Suda bir aslan şekliyle, kucağında şişman bir tavşan şekli görüyordu. Su içinde düşmanını görünce, tavşanı bırakıp kuyunun içine atladı. Kendi kazdığı kuyuya kendi düştü. Çünkü yaptığı zulüm, kendi başına geldi.

Zalimlerin zulmü, karanlık bir kuyudur; kim daha zalimse, onun kuyusu daha korkunçtur. Ey zulümle kuyu kazan! Sen, kendin için bir tuzak hazırlıyorsun.

Aslan kuyuda kendisini görünce, öfkeden o anda kendini düşmanından ayırt edemedi. Kendi yansımasını düşman sandı, yani kendine kılıç çekti. İnsanlarda gördüğün birçok zulümler de senin huyundur; sen, kendi huyunu onlarda görüyorsun. Senin varlığın, bölücülüğün, zulmün, gafletin onlara yansımıştır. Sen, o'sun. Sen, kendini yaralamaktasın. O kötülüğü sen kendinde açıkça görmüyorsun. Görse kendine kendin, candan düşman olurdun. Kendisine saldıran o aslan gibi, sen de kendine saldırıyorsun.

Tacir ve Dudusu

Bir tacirin bir dudu kuşu vardı. Kafeste hapsedilmiş, güzel bir duduydu. Tacir, Hindistan'a gitmek üzere yol hazırlığına başladı. Dudusuna sordu: "Sana Hindistan'dan ne getireyim?"

Dudu dedi ki:

– Oradaki duduları görünce, benim halimi anlat. De ki, "Sizi özleyen filan dudu, bizim mahpusumuzdur. Size selam söyledi, yardım istedi; sizden bir çare, bir kurtuluş yolu diledi. Dedi ki: 'Reva mıdır, ben gurbet elde sizin özleminizle can vereyim? Dostların vefası böyle mi olur? Ben şu hapis içindeyim, siz gül bahçelerinde. Ey ulular! Bu garibi de hatırlayın!'"

Tacir, Hindistan'daki dudulara dudusundan selam götürmeyi kabul etti. Hindistan uçlarına varınca, kırdı birkaç dudu gördü. Atını durdurup seslendi, dudunun selamını ve kendisine emanet ettiği sözleri söyledi. O dudulardan birisi, bir hayli titredi ve düşüp öldü, nefesi kesildi. Tacir, bu haberi verdiği için dolayı pişman oldu. Dedi ki: "Bir cana kıydım. Bu dudu, olsa olsa o duducağızın akrabası olacak. Galiba bunların cisimleri iki, canları bir."

Tacir, evine dönünce olanları dudusuna anlattı. Dudu, o dudunun yaptığını işitince titredi, düştü, kaskatı oldu. Sahibi, onun böyle düştüğünü görünce çok üzüldü. Pek çok yanıp yakılmalardan sonra, duduyu kafesten dışarı attı. Duducuk, uçup yüksek bir ağacın dalına kondu. Tacir bu işe çok şaştı. Duduya sordu: "Hindistan'daki dudu ne yaptı da sen öğrendin, bu oyunu ettin?"

Dudu dedi ki:

– O, hareketiyle bana nasihat etti. "Güzelliği, söz söylemeyi ve neşeyi bırak. Çünkü seni hapse tikan, konuşmandır" dedi. Bu öğüdü vermek için, kendisini ölü gösterdi. Yani, "Benim gibi öl ki, kurtulasın" dedi.

Dudu, sahibine veda edip uçtu, gitti. Tacir de kendi kendine dedi ki: "Bu, bana nasihatı. Onun yolunu tutayım, o yol aydın bir yol. Ruh dediğin de böyle iyi bir iz izlemeli."

Hız. Lokman ve Karpuz

Tertemiz bir kul olan Lokman, gece gündüz kullukta çevik ve gayretli idi. Efendisi onu ileri tutar, oğullarından üstün görürdü. Çünkü Lokman, gerçi kul oğluydu ama efendiydi, heva ve hevesten hürdü. Nitekim böyle olan bir mürşide, bir padişah vaktiyle "Dile benden ne dilersen" demiş, şu cevabı almıştı: "Benim iki tane kölem var. Onlar hor, hakir kişilerdir ama, senin efendindirler. Birisi öfkedir, öbürü ise şehvet."

Bir gün Lokman'ın efendisine, hediye olarak bir karpuz getirdiler. Hizmetçiye, "Git, oğlum Lokman'ı çağır" dedi. Lokman gelince efendisi, ona bir dilim karpuz kesip verdi. Lokman o dilimi bal yer, şeker yer gibi yedi. Öyle iştahlı yedi ki, efendisi ona ikinci bir dilim verdi. Böyle böyle, karpuzun tamamını yedi, yalnız bir dilim kaldı. Efendisi, "Bunu da ben yiyeyim, herhalde çok lezzetli olmalı" diye düşündü. Çünkü Lokman öyle zevkle, lezzetle yiyordu ki, görenlerin de iştahı kabarıyordu.

Ağızına bir lokma götürdü, onu yer yemez karpuzun acılığında ağızını bir ateştir sardı, dili uçukladı, boğazı yandı. Hayretler içinde Lokman'a dönerek: "Böyle bir zehiri nasıl oldu da tatlı tatlı yedin? Böyle bir kahrı, nasıl oldu da lütuf saydım? Bu ne sabır? Canına kastın mı var? Niye bir şey söylemedin, niye şimdi yiyemem demedin?" dedi.

Lokman dedi ki:

– Senin nimetler bağışlayan elinden o kadar rızıklandım ki, elinle sunduğun bir şeye, bu acıdır demeye utandım. Ey marifet sahibi! Vücudumun her zerresi, senin nimetlerinden meydana geldi. Bu kadarlık bir acıya dayanamaz, feryat edersem, o zerrelere hepsi, yerle bir olsun! Şekerler bağışlayan elinin lezzeti, bu karpuzdaki acılığı hiç bırakır mı?

Sevgiden acılar tatlılaşır; sevgiden bakırlar altınlaşır. Sevgiden bulanık sular durulur, sevgiden dertler şifa bulur. Sevgiden ölü dirilir, sevgiden padişahlar kul kesilir.

İbrahim İbn Ethem Hz.'nin Kerameti

İbrahim Ethem, bir yerde deniz kıyısında oturmuş, hırkasını dikmeye koyulmuştu. Ansızın oraya, padişahlığı sırasında emrinde olan bir bey geldi. Onu tanıyıp hemen secde etti. Onun hırka dikmekte olduğunu görünce, şaşırıp: "Öyle bir ulu sultanlığı terk etti de, şu yoksulluğu seçti. Bu ne acaip iş! Yedi iklim padişahlığını kaybedsin de, yoksullar gibi kendi hırkasını diksın," diye düşündü.

İbrahim Ethem, onun bu düşüncesini anladı. Gönül sahiplerinin yanında gönüllerinizi koruyun! Ten ehlinin yanında edep, dış görünüşten ibarettir. Çünkü Allah, onlardan gizli şeyleri örtmüştür. Ama gönül ehlinin yanında edep, içi de ilgilendirir, zira onların gönülleri gizli şeyleri anlar. Senin işin ne kadar ters! Bir makam kapmak hevesiyle körlerin yanına gidiyor, edebe uyarak da kapı eşiğine oturuyorsun, gözlülerin yanında ise edebi terk ediyorsun.

İbrahim Ethem, derhal iğnesini denize attı ve ulu bir sesle iğneyi istedi. Yüzbinlerce Hak balığı, her birinin ağzından birer altın iğne olduğu halde, "Ey Veli, Hak'kın iğnelerini al" diye, Hak denizinden baş çıkardı.

İbrahim Ethem, beye dedi ki:

– O saltanat mı iyi, bu saltanat mı? Üstelik şu gördüğün, bir zâhiri işaret, bir hiç bile değil. Bâtın âlemine varırsan, bunun en az yirmi mislini görürsün.

(Mevlânâ, *Mesnevi'*den)

İLÂHÎ ARMAĞAN

Giriş

Ey oğul! İki adım vardır ki, eğer bu iki adımı atabilirsen Hak'ka ulaştın demektir. Eğer kalbin ve ruhunla, dünyayla ahiretten birer adım, nefsinle diğer insanlardan da birer adım uzaklaşabilirsen, Hak'ka ulaşmış olursun. Sen, kalbin ve ruhun ile bu zahirleri terk et. İşte o zaman önce başlangıçta, sonra da sonda Hak'ka vasıl olursun. Sen önce başla. İlk adımı at. Onu tamamlamak, Aziz ve Celil olan Allah'a düşer. Başlamak senden, bitirmek de Aziz ve Celil olan Allah'tan.

Öyle yatağında, yorganının altında ve kapalı kapılar ardında miskin miskin durma. İş ara. Çalışmak istediğini söyle.

Eğer bina sağlam bir temel üzerine oturtulursa, yıkılmaz. Yerinde karar kılar. Sağlam bir temel üzerine oturtulmadığı takdirde ise, kısa zamanda çöker, yıkılır. Tıpkı bunun gibi, eğer sen de kendi halini dinin zâhir hükümleri üzerine oturtursan, hiç kimse ona noksanlık veremez, herhangi bir yerinde gedik açamaz. Fakat eğer dini hayatını onun zâhir hükümleri üzerine oturtmazsan, durumun sağlam olmaz. Dini hayatının bir tarafında bir gedik açılabilir. Temel çürük olduğu için, bir mertebeye de ulaşamazsın.

Allah yolunda halka hitap etme yetkisi insanlardan, onların da salihlerinden, pek ender kişilere nasip olur. Salihlerin âdeti susmak, sükut etmek, mümkün mertebe konuşmamak, daha çok dinlemek ve tefekkür etmektir. Gerçi konuşmakla görevlendirilenleri de vardır. Böyleleri, istemeyerek ve her türlü meşakatlere katlanarak konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra, hakikatler aşikâr hale gelir. İmamı Ali Efendimiz, bu konularla ilgili bazı sözlerinde şöyle der:

– Eğer perde kaldırılmış olsa, imanımdaki kesinlik ve sarsılmazlıkta hiçbir artış olmaz. (İmanım o derece sağlam, kati ve sarsılmaz bir noktaya gelmiş ki, hakikatlerin önündeki perdenin kalkmasının bile imanıma vereceği bir sağlamlık yok.)

– Görmediğim Rabbe ibadet etmem. (İbadet sırasında Rabbimi görüyorum.)

– Kalbim bana Rabbimi gösterdi.

İlim, kâmil âlimlerin ağzından öğrenilir. Alimlerin meclislerinde hüsnü edeple oturunuz. Onlara itiraz etmeyiniz. Onların meclislerine, ilim ve irfanlarından yararlanmak maksadıyla gidiniz. Başka maksatlarla gitmeyiniz. Ta ki, ilimlerine siz de nail olasınız. İlim ve irfanlarının bereketi size de gelsin. Faydaları, size de şamil olsun.

Ariflerin yanında, sükut ederek oturunuz. Zahidlerin yanında, onlara rağbet edip ilgi göstererek oturunuz.

Arif, içinde bulunduğu her anda, Allah'a, bir önceki andan daha yakındır. Arifin, İzzet ve Celal sahibi Rabbine karşı beslediği huşu, tevazu ve alçakgönüllülük, her gelen an yenilenir. O, gaipten değil, hazırdan korkar. Yani onun nazarında Rabbi, her an hazır ve nazırdır, gaip değildir. Huşusunun artması, Rabbine olan yakınlığının artması nispetindedir. Rabbinin huzurunda dilsizliğinin artması, O'nu müşahedesinin artması kadardır.

Kim ki Aziz ve Celil olan Allah'ı tanır, nefsinin, hevasının, tabiatının, âdetinin ve bedeninin dilleri tutulur, dilsiz olur. Buna karşılık, kalbinin, özünün, halinin, makamının dilleri açılır. Onlar tutulmaz, dilsiz olmaz. Nail olduğu nimetleri açığa vurarak konuşurlar. İşte bunun içindir ki arifler, daha çok sükut ederek otururlar. Ta ki, kendilerinden faydalanılabilsin. Kalplerinden fışkıran irfan şarabından içilebilsin.

Kim ki İzzet ve Celal sahibi Allah'ı bilenlerle haşır neşir olmayı arttırsa, o, nefsinin bilir. Rabbine karşı da daha çok mütevazı olur. İşte bunun içindir ki, şöyle denir:

– Nefsini bilen, Rabbini bilir.

Nefs, kul ile Rabbi arasında bir perdedir. Nefsini tanıyan, Allah'a da, yaratıklara da mütevazı davranır. Nefsini tanıyan, ondan sakınır. Onu tanıdığı için Allah'a şükreder. Bilir ki, Allah ona nefsinin, sırf kendisinin dünya ve ahiret iyiliğini istediği için tanıtmıştır.

Arifin zâhiri Allah'a şükür ile, bîatını da O'na hamd ile meşguldür. Zâhiri yükselmekte, bîatını toparlanmaktadır. Neşesi içindedir, kederi dışındadır. Bu, sırf halini gizlemek için böyledir. Arif, müminin aksine bir hâl içindedir. Zira müminin kederi kalbinde, yani içindedir, sevinci ise yüzünde, yani dışındadır.

Nefsini bilen, bütün hallerinde müminin aksi bir halde bulunur. Mümin, hâl sahibidir. Hal, değişikliklere uğrar. Arif ise makam sahibidir. Makam değişikliklere uğramaz, sabittir.

Allah dostlarının mecnunluğu, tabii âdetleri, nefsanî ve hevai fiilleri terk etmek ve şehvani ve nefsanî zevklere karşı koyar olmak demektir. Yoksa, aklını kaybetmiş deliler anlamında mecnunlar değillerdir.

Allah'ın rahmeti üzerine olsun, Hasan Basri Hz. şöyle der:

– Eğer siz Allah dostlarını görmüş olsaydınız, onların deli olduklarına hükmederdiniz. Onlar da sizi görmüş olsalardı, bir an bile Allah'a inanmamış olduğunuza hükmederlerdi.

Bence, iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevini yapan kişi, inzivaya çekilmiş bin abidden daha hayırlıdır. Zira abid, nefsi kendisini helake sürüklemesin diye

inzivaya çekilmiş, böylece onunla mücahedeyi, bir bakıma terk etmiş demektir. Eğer nefsi kalbe ve öze tabi olduğu bir halde inzivaya çekilmişse, bu makbuldür. Zira bu durumda nefis, onlara tabi olur. Onların görüşünden çıkmaz. Onlarla birlik olur, aralarında fark kalmaz. Kalp ile özün emrettiğini, nefis de emreder. Onların yasakladığını o da yasaklar, onların seçtiğini o da seçer. Bu taktirde nefis, nefsi mutmainne haline gelir. Kalp, öz ve nefis, hepsi de bir gayede ve bir hedefte birleşirler. Nefis bir mertebeye erdiği zaman, onunla mücahede gevşetilebilir.

Kur'an Yaratık Değildir

Ey ahali! Allah'ın kitabına hürmet ediniz. Onunla edepleniniz, onunla ahlaklanınız. O, Allah ile sizin aranızda yegâne vuslattır. Allah ile sizi birbirinize bağlayan yegâne bağıdır.

Kur'an'ı mahluk, yani sonradan var edilmiş bir şey saymayınız. O, sonradan yaratılmış herhangi bir varlık değildir. Bilakis, Allah'ın ezeli, edebi kelimadır. İzzet ve Celal sahibi Allah, Kur'an için, "Bu benim kelimamdır" deyip dururken, siz, "Hayır, o senin kelamın değildir" demeyin. İmam Şafii ile İmam Ahmet (b. Hanbel) şöyle derlerdi: "Kalem mahluktur, sonradan var olmuştur. Fakat kalemin mushafı yazdığı, *mahluk* değildir. Kur'an'ı ezberleyen kalp, zihin, mahluktur, sonradan var olmuştur. Fakat ezberlenen şey, mahluk değildir."

Gizli Şirk (Putperestlik)

Ey oğul! Sen hiçbir şey üzerinde değilsin. Senin müslümanlığın da sıhhatli değil. İslam, üzerine bina kurulan temelin ta kendisidir. Senin şehadet getirmen de tam olmamış, eksik. Zira dilinde *Lâ ilahe illallah*: "Allah'tan başka ilah yoktur" diyorsun, fakat kalbinle bunu yalanlıyorsun. Kalbinde, içinde birçok ilahlar var. Senin, devlet büyüklerinden ve mahalli idarecilerden korkman, içinde birer ilahtır. Kendi çalışmana, kendi kazancına, kendi gücüne kuvvetine, kendi kulağına, kendi gözüne, kendi zorbalığına güvenmen, içinde birer ilahtır. Zararı, faydayı, bir nimete nail olmayı, bir nimetten yoksun kalmayı insanlardan bilmen, içinde birer ilahtır. İnsanların çoğu, kalpleriyle, işte bu saydıklarımıza güvenirler, dayanırlar. Fakat kendilerine sorarsan, Allah'a dayanıp güvendiklerini söylerler.

Lâ ilahe: "Hiçbir ilâh yoktur" dediğin zaman, bununla toptan bir reddi (nefyi) onaylıyorsun. *İllallah*: "Ancak Allah vardır" dediğin zaman ise, yine Allah için toptan bir kabulü (ispatı) onaylamış oluyorsun. Bu durumda, her ne zaman kalbin, Hak'tan gayri bir şeye dayanır, güvenirse, o zaman yukarıdaki külli ispatında yalancı durumuna düşmüş, yani kendi kendini yalanlamış oluyorsun. Kendisine dayanıp güvendiğin o şey de, senin ilahın oluyor. Gerçek ve fiili durum budur. Zâhire itibar yoktur.

Kalbinde birçok ilâh varken, sen nasıl *Lâ ilâhe illallah*: "Allah'tan başka ilâh yoktur" diyebilirsin? Allah'tan başka güvenip dayandığın her şey, senin putundur. Kalbinde şirk, yani ortak koşma bulunduğu müddetçe, dilinle Kelime-i Tevhid'i söylemen sana fayda vermez. Kalp pis oldukça, bedeninin temiz olması sana yarar sağlamaz. Tevhid ehli, şeytanını ezer. Şirk ehlini ise şeytanları ezer. İhlas, sözlerin de, amel ve fiillerin de özüdür. Zira gerek sözler, gerekse fiil ve ameller ihlastan, içtenlikten yoksun buldukları an, özü olmayan birer kabuk, birer posa haline gelirler. Kabuk ve posa ise ancak ateşte yanmaya yarar, ateşte yandıktan sonra iş göreceğe hale gelir.

Ey ahali! Nefsleriniz uluhiyet (ilah olma) iddiasında. Fakat sizin bundan haberiniz yok. Zira nefsleriniz, Hak'ka karşı büyükleniyorlar, kibirleniyorlar. Onlar, Allah'ın muradının gayrını istiyorlar. Onlar Allah'ı sevmiyorlar, bilakis, O'nun düşmanı lanetlik şeytanı seviyorlar. Allah'ın ezelde takdir ettiği kaderleri gelmeye ve vuku bulmaya başladığı zaman, olanlara boyun eğmiyorlar, teslim olmuyorlar, sabredip tahammül göstermiyorlar. Bilakis itiraz ediyorlar, kaderle çekişiyorlar. İslam'ın hakikatinden onların haberi bile yok.

Senin kendisine güvenip ümit bağladığın her şey, senin ilahındır, mabudundur. Kendisinden korktuğun veya kendisine ümit bağladığın her şey, senin ilahındır, mabudundur. Esas sebep olan Allah'ı tamamen unutarak, zararın da, faydanın da kendisinden geldiğini kabul ettiğin her şey, senin ilahındır, mabudundur. Fakat kısa bir süre sonra görürsün sen. Allah, kendisini bırakıp da güvendiğin ve bağlandığın ne varsa hepsini alır.

Şu hususu iyi bil ki, bütün eşya, sadece Allah'ın hareket ettirmesiyle hareket eder, durdurmasıyla durur. O'nun iradesi ve kuvveti olmadan, ne duran bir şey harekete geçebilir, ne de hareket etmekte olan bir şey durabilir. Kişi bu hususu böylece bilip kabul ettiği zaman, artık insanları ve diğer varlıkları Allah'a ortak tanıma yükünden ve suçundan kurtulur. Allah'a şirk koşmaz.

Melekler içinde resim, suret bulunan eve girmezlerse, içinde bir sürü suretlerle putlar bulunan senin kalbine Allah nasıl girer? Allah'tan gayrı her şey bir puttur. Öyleyse sen, putları kır. Evi temizle.

Ey dünyaya kulluk edenler! Ey ahirete kulluk edenler! Siz, Allah'ı da, dünyayı da, ahireti de bilmiyorsunuz. Kiminizin putu dünya. Kiminizinki ahiret. Kiminizinki insanlar. Kiminizinki zevkler, nefsanî arzular. Kiminizinki övülme, halktan tasvip görme, alkış toplama.

Allah dışında her şey, bir puttur. Kişi Allah'tan gayrı neye bağlandı ve neye gönül verdiyse, o onun putudur.

Senin bütün umudun insanlar. Her şeyi onlardan bekliyor, onlardan umuyorsun. Korkun da onlardan. Hep onlardan korkuyorsun. Bu hal, Rabbine şirk koşmaktır, ortak tanımaktır.

Bu zaman, ahir zamandır. Bu zamanda çoğu insanların mabudu, paradan ibarettir. Bu zaman insanların çoğu, Musa Aleyhisselâm'ın kavmine benzedi. Yahudilere benzedi. Onlar, altın buzağıyı kendilerine mabud edinmişlerdi. Bu zamanın insanının altın buzağısı da paradır.

Parayı kendine mabud edinmişsin, Rab edinmişsin. Paraya tapıyorsun. Senin Allah'ın para.

Hükümdarlar, devlet büyükleri ve ikbal sahipleri, halktan birçoğunun nazarında birer ilâhtır. Dünyevi imkânlar, zenginlikler, sıhhat, afiyet, kuvvet ve kudret, birçok insanların nazarında birer ilâhtır. İnsanların birçoğu, bunlara ve benzeri şeylere taparlar...

Dünya zorbalarına, zenginlerine, firavunlarına ve hükümdarlarına saygı gösterip Allah'ı unuttuğun ve O'na saygı göstermediğin taktirde, senin hakkındaki hüküm de, putlara tapanlar hakkındaki hüküm gibidir. Sen de putuna saygı gösterenlerden olursun. Putlara kulluk etme, onları yaratana kulluk et. İşte o zaman, putlar sana boyun eğecektir.

Sen, namazında iken bile yalan söylüyorsun. Mesela namaza dururken ve gene namaz sırasında, "*Allahu Ekber*" (Allah her şeyden büyüktür) diyorsun. Böylece yalan söylemiş oluyorsun. Çünkü senin kalbinde, Allah'tan başka bir ilah vardır. Kendisine güvenip bağlandığın her şey, senin ilâhındır, mabudundur. Kendisinden korktuğun ve kendisine ümit beslediğin her şey, senin ilâhındır, taptığındır.

Kendisinde Allah'tan başka bir şey bulunduğu müddetçe, senin kalbin için kurtuluş yoktur. Eğer sen, taşlar üzerinde Allah'a bin yıl secde etsen, değil mi ki kalbinle O'ndan başkasına yöneliyorsun, sana bu secdeler hiçbir fayda vermez. Mevla'sından başkasını sever oldukça, o kalp için iyi bir akibet yoktur. Allah'tan başka her şeyi kalbinden yok etmedikçe, saadete eremez, bahtiyar olamazsın.

Nefs

Ya İslam'ın bütün şartlarını hakkıyla yerine getirir, ya da aksi halde, "Ben müslümanım" deme. Sen nefsinle beraber olmaya devam ettiğin müddetçe, bu mevkiye erişemezsin. Sen, nefsinin heveslerini, arzularını ve zevklerini kendisine vermeye devam ettiğin müddetçe onun kaydındasın, onun ipine bağlısın. Nefsinin hakkını ver, fakat heveslerine, arzularına ve zevklerine engel ol. Onun bekası, kendisine haklarının verilmesiyledir. Helaki ve mahvolması da, hazlarının, heveslerinin ve arzularının

verilmesiyle. Nefsin hakları, ihtiyaç miktarınca yiyecek, içecek, giyecek ve meskendir. Hazları ise zevk aldığı şeyler ve şehvetler, heveslerdir. Onun haklarını şeriat elinden al, yani şeriatın ölçüleri dahilinde kendisine haklarını ver. Hazlarını, Allah'ın ilmindeki ilâhi takdire bırak. Ona daima helal şeyler yedir, asla haram yedirme. Aza kanaat et. Yeter ki helal olsun. Nefsini buna alıştır. Eğer ilahi taktirde senin için daha fazlası varsa ve gelirse, o da senindir.

Eğer felah, kurtuluş istersen, Rabbine itaat konusunda nefsin muhalefet et, karşı gel. Eğer nefsin Allah'a itaate yönelirse, muvafakat et. Allah'a karşı günah işlemeye yönelirse muhalefet et, karşı koy.

Nefsinle beraber olmaya devam ettiğin müddetçe, insanları ve diğer varlıkları tanıyamazsın. İnsanlarla beraber olmaya devam ettiğin müddetçe de, İzzet ve Celal sahibi Hak'kı tanıyamazsın.

Nefs, daima kötülüğe meyillidir. Bu onun fitratıdır, yaratılışıdır, tabiatıdır. Nefsle bütün hallerde mücahede et. Nefsi mücahede ile yumuşat, erit. Zira o, eridiği ve serkeşliğini yitirdiği zaman, aklı selime ve *kalbe* teslim olur. Sonra *kalp*, *sır*'ra, öze teslim olur. Öz de, İzzet ve Celal sahibi Hak'ka teslim olur. Böylece hepsinin kaynağı, oraya dayanır. Nefsi yumuşatıp eritme işini tamamladığın zaman, sana kalbin yönünden şöyle seslenilir:

"Nefslerinizi öldürmeyiniz. Hiç şüphe yok ki, Allah ziyadesiyle merhametlidir" (Nisa, 4:29).

Sen, nefsin boş ve bâtil emellerini kır. İşte o zaman o, sana itaat edecek, senin istediğin noktaya gelecektir.

Nefsini tedavi etmeye çalış. Ona de ki:

– Yaptığın iyilikler kendi lehine, kötülükler de gene kendi aleyhinedir. İyilik de yapsan, kötülük de yapsan, sonucu kendine dönecektir.

Nefsine karşı mücahede et. Onun kötü duygularını söküp atmak için savaş. Ta ki doğru yolu bulana kadar.

İzzet ve Celal sahibi Allah şöyle buyurur: "Bizim uğrumuzda mücahede edenlere gelince, onları elbette doğru yolumuza erıştıririz" (Ankebut, 29:69). Ve gene: "Eğer siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, O da size yardım eder" (Muhammed, 47:7).

Nefse asla genişlik verme, müsamaha gösterme. Onun isteklerine uyma. İşte o zaman felah bulur, kurtulursun. Onun yüzüne hiçbir zaman gülme. Bin sözüden ancak bir tanesine cevap ver. Ta ki ahlakça güzelleşinceye, sükunet buluncaya ve kani oluncaya kadar. Eğer senden zevklerle ve hevai arzularla ilgili bir şey isterse, hep ileriye at, tehir et ve kendisine de ki:

– Heveslerini cennete sakla!

Onu, mahrumiyetin acılığına sabrettir. Ta ki lütuf ve ihsan gelsin. Eğer onu sabrettirirsen ve o da sabrederse, Aziz ve Celil olan Allah, onunla beraber olur. Zira, şanı yüce olan Allah şöyle buyurur: "Hiç şüphesiz, Allah sabredenlerle beraberdir" (Bakara, 2:153).

Nefsinin hiçbir sözünü kabul etme. Zira o, mutlaka şerre meyleder. Onun senden yapılmasını isteyeceği şey, mutlaka şerdir. Eğer isteğine cevap verecek olursan, cevabın mutlaka menfi olsun. Nefse muhalefet etmek, onun düzelmesine vesile olacak bir harekettir.

Nefs ile Hak, bir arada bulunmaz. Dünya ile ahiret bir arada bulunmaz. Kim ki nefsi ile birlikte ise, o, Cenabı Hak'la beraberliği kaçırmıştır.

Sabırlı ol. Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda hareket etmekte tahammül göster. Eğer sabrın tam ve kâmil olursa, rızan da tamamlanır, kemale erer. Olumsuz hareket ve davranışlardan sıyrılmışlık halin ortaya çıkar. Senin yanında, her şey güzel olur. Her hareket ve davranış, Allah'a şükre dönüşür. Allah'a uzaklık, yakınlığa dönüşür. Allah'a şirk koşma, ortak tanıma halleri, tevhide dönüşür. Artık insanlardan ne zarar görürsün, ne de fayda. Senin için zıtlıklar kalmaz. Tersine, kapılar ve yönler birleşir. Sadece bir tek yön görürsün. Bu nokta öyle bir haldir ki, insanların büyük çoğunluğu onu anlayamaz, idrak edemez. Diyebiliriz ki bu seviye, ancak milyonda bir insana nasip olur. Ve son nefesine kadar devam edebilir.

Allah'ın huzurunda, bu seviyeye erişmiş olarak ölmeye çalış. Daha ruhun bedenden çıkmadan önce, sen nefsini öldürmeye gayret et. Onu, sabırla ve hevai isteklerine karşı gelerek öldür. Yakında, böyle hareket etmenin faydasını ve güzelliğini göreceksin. Sabrın biter. Yani sabretme zamanları sınırlıdır. Sabretme süresi tamamlandıktan sonra, ardından mükâfatını toplama faslı başlar. Sabrın mükâfatı bitmez.

Ben, sabrettim. Sabrın sonunun da daima güzel olduğunu gördüm. Önce öldüm. Sonra beni diriltti. Onunla beraber oldum, onunla beraber malik oldum. Seçim ve iradenin terki hususunda nefsimle cihat ettim, savaştım. Sonuçta, benim için yukarıda bahsettiğim haller hasıl oldu.

Önce bana gel. Beni ziyaret et. Sonra da Kâbe'ye git, orayı ziyaret et. Ben Kâbe'nin kapısıyım. Bana gel, ta ki nasıl haccedeceğini sana öğreteyim.

Sen, manaya, muhtevaya ve öze değil, şekle rağbet ettin, şekilciliğe ilgi gösterdin. Benim sohbetimi isteyen, kendisine söylediklerimi kabul etsin, onların gereği ile amel etsin. Ben nasıl hareket ettiysem, o da öylece hareket etsin. Aksi halde, benim sohbetime katılmasın. Zira bu şekilde hareket etmeyen, kârdan çok zarar eder.

Ben bir ziyafet sofrasıyım. Fakat kimse benden bir şey yemiyor. Kapı açık, fakat oraya kimse girmiyor. Ben size hakikatleri kaç kereler söyledim. Fakat siz beni dinlemiyor, sözlerime kulak vermiyorsunuz. Ben bu söylediklerimi sizin için, sizin iyiliğiniz için söylüyorum. Kendim için söylemiyorum.

Ben ne zaman ki kalbimden dünya sevgisini çıkarıp attım, işte o zaman bu mertebeye ulaştım. Senin tevhidin nasıl doğru olabilir? Sen Resûlullah'ın şu sözünü hiç duymadın mı ki: "Dünya sevgisi, her hatanın başıdır." Çıkarımı sağlama ve zararları defetme evinden çıkmadıkça, senin konuşmaya hakkın yok.

Hızla esasa gel, temele koş. Temeli sağladığın an, binayı yapmaya koyul. Temelin harcı fıkıhdır (İslam hukukudur). Fıkıh dedimse bundan maksadım, ilmihal ve fıkıh kitaplarında yazılan, bedenle ve zahirle ilgili fıkıh değildir. Bilakis, kalp fıkıhdır. Kalp fıkıhı, seni Allah'a yaklaştırır. Zahirle ve bedenle ilgili fıkıh ise, halka yakınlaştırır, hükümdarlara ve devlet ileri gelenlerine yakınlaştırır.

Zamanını ilim öğrenmekle geçiriyorsun, fakat öğrendiklerinle amel etmiyorsun. Sen, Hak'kın huzurunda susmalı, sükut etmeli ve dilsiz olmalısın. Ta ki, ondan konuşma izni gelinceye kadar. Konuşma izni gelince de, gene O'nun kudreti ile konuşursun, kendi kudretinle değil. Bu durumda senin konuşman, kalplerin hastalıklarına deva, özlere şifa, akıllara da ışık olur.

Nefsinle cihat konusunda sana yardım edenle arkadaş ol. Onun sohbetinde bulun. Nefsinin azmasına yardım edenle arkadaş olma. Eğer cahil, ikiyüzlü (münafık), heva ve hevesler peşinde giden bir şeyh, mürid ile arkadaş olur, onun sohbetinde bulunursan, o senin nefsinin azmasına yardımcı olur. Bu tip şeyhlerin, müridlerin sohbeti, senin aleyhinde olur.

Senin yapacağın doğru hareket, nefsinin istek ve arzularına cevap bile vermemek, onun söyleyeceği sözlerle arana bir duvar çekmektir. Onu, tıpkı bir deliyi dinler gibi dinle. Sözlerine asla iltifat etme. Şehvi, bâtil ve faydasız zevk ve arzularına kulak asma. Senin mahvolman da, onun mahvolması da onun istek ve arzularını kabul etmendedir. Eğer onun bâtil isteklerini kabul eder ve yerine getirirsen, işte o zaman her ikiniz de mahvolursunuz. Senin kurtuluşun da, onun kurtuluşu da onun istek ve arzularına karşı gelmendedir.

Nefs Allah'a itaat ettiği zaman, onun rızkı her yandan bol bol gelir. İsyân ettiği ve kibirlendiği zaman ise, rızka sebep olan vasıtalar ortadan kalkar.

Siz, işin aslına yapışmalısınız. Kolayına kaçmamalısınız. İşin esası ve zor kısmı, tehlikelerle ve zahmetlerle doludur. Şu nefsi kendine hizmetkâr yap. Onu işin esasına sevk et. İşin zor yanını ve aslını yapmayı, onun alışkanlığı haline getir. Zira o, sen kendisine ne yüklersen onu taşır, onu yüklenir. Onun tepesinden sopayı hiç eksik etme.

Eğer sopayı eksik edersen hemen uyur. Sırtındaki yükleri de kaldırıp yere vurur. Ona tebessüm bile etme. O, ancak sopa korkusuyla iş gören kötü huylu bir köle gibidir. Onu hiçbir zaman doyasıya yedirme. Meğer ki, tokluğun onu azdırmayacağını ve tokluk karşılığında çalışacağını bilmiş olarsın.

Nefslerinizin üzerinden mücahede sopasını eksik etmeyiniz. Onun hilelerine aldanmayınız. Uyur gözükmemesine aldanmayınız. Yırtıcı hayvanın uyur gözükmemesine ve uyuşukluğuna aldanmayınız. Zira o, kendisini size uyur gösterir, uyuşuk gösterir. Gerçekte ise fırsat kollamaktadır. Bunu, tabiatındaki yırtıcılığın gereği olarak yapmaktadır.

İşte nefis de, tıpkı yırtıcı hayvanlar gibidir. Kendisini uyur ve uyuşuk gösterir. Fırsat bulunca ise hemen harekete geçer. Bu nefis, dışarıya karşı uysallık, alçakgönüllülük, itaat ve hayırlara muvafakat gösterişi yapar. Halbuki içinde, bunların tamamen aksini gizlemektedir. Onun için, onun bitirdiği ve görünürde boyun eğdiği konularda kendisine karşı gayet dikkatli ol, sakın.

Ölmeden Evvel Ölmek

Rabbin ile aranda, sen kendin varsın. Kendini aradan çıkar. İşte o zaman, O'nu görürsün!

Nefsine muhalefet ederek, onunla savaşarak ve onun heves ve arzuları karşısında sağır kesilerek kendini aradan çıkar. Nefsinin zevklerini, hevai arzularını ve budalalıklarını asla yerine getirme. İşte o zaman, mahviyete razı olur ve senin kalbinin yüzünden uzaklaşır. Nefsi emmarenin çıktığı yere nefsi mutmainne girer. Nefis, mutmainne hale geldiği ve hakkı kabule müsait olduğu zaman, ona daha önceki ruhtan başka bir ruh üfürülür. Bu ruh Rububiyet ruhudur, akıl ruhudur.

İki çeşit ölüm vardır. Bunlardan biri, avam tabakasının bildiği ölümdür. bu, ruhun bedenden ayrılması demek olan ölümdür ki, herkesçe bilinmektedir. Bir de havas, yani seçkinler tabakasınca bilinen bir ölüm vardır ki, bu da hevai duyguların, nefislerin, kör tabiatların ve kötü âdet ve alışkanlıkların ölmesi ve yok olması demektir. Bu tür ölümle kalp dirilir, hayat bulur.

Ölmeden önce öl. Hem kendinden geç, hem de Allah'tan gayrı şeylerden. İşte o zaman dirilir, hakiki hayata kavuşursun. O zaman, Hak ile birlikte ebedi hayata kavuşursun. Görünüşte ölü gibi olursun, fakat kaderin eli sende olur. Onu istediğin tarafa çevirirsin. O el, çabasız, gayretsiz olarak nasibini alır.

Allah, kulu bütün menfi duygu ve halleri ile yok olduktan sonra, onu yeniden yaratır. Başka bir yaratışla onu hayata iade eder. Önce yokluk (fenâ) eli ile yok eder. Sonra da varlık (beka) eli ile hayata iade eder.

Nefs, Allah ile kullar arasında bir perdedir. Onları Allah'a karşı perdeler. O ortadan kalkınca, perde de kalkmış olur. Bayezidi Bestami Hz. demiştir ki:

– Rabbimi rüyada gördüm. Dedim ki: "Sana ulaşmanın yolu nedir, Yarabbi?" Bana cevaben buyurdu: "Nefsini bırak, gel." Bunun üzerine ben de, tıpkı yılanın kılıflarından sıyrılması gibi, nefsimden sıyrıldım.

Arifler, seçkinler kıyametlerini daha dünyada iken vuku buldurmuştur, daha dünya hayatında nefslerinin tepesine kıyameti dikmişler ve azap gelmeden önce, ağlamasını bilmişlerdir.

Sizin hiçbiriniz, "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye bir soru sormasın. Kıyametin kopmayacağı zannına kapılmasın. Zira unutmasın ki, kendisi öldüğü an, kıyameti kopmuş demektir. Kim ki ölürse, onun kıyameti kopmuştur.

Senin nefsin, sevgilidir. Sen, nefsine âşıksın. Halbuki eğer onun, senin düşmanın ve katilin olduğunu bilseydin, mutlaka kendisine karşı çıkar, yemesine içmesine bile engel olur, ancak ihtiyaç miktarı gıdasına izin verirdin. Esasen ihtiyaç miktarı yiyecek, onun hakkıdır.

Nefsle savaş. Hem de o, olumsuz ve kötü duygularıyla birlikte ölünceye, yok oluncaya kadar. Onunla savaşıp, kötü duygularıyla birlikte kendisini öldürdükten sonra, tekrar dirilt. Bu sefer o, fakih, âlim ve hakikat ihtirasına ermiş olarak dirilecektir.

Kader

Kaderi bahane etmek, tembellerin dayanağıdır. Tembeller, "Ne yapalım, kader böyle imiş" derler ve daha çok güzel ameller işlemekten kendi kendilerini yoksun bırakırlar. Biz Allah dostları, tembeller gibi hareket etmeyiz. Bilakis orta, vasat yolu tutar, çalışır çabalar ve güzel ameller işleriz. Biz, "O, şöyle dedi. Biz, şöyle dedik. Niçin? Nasıl?" gibi tartışmalara girmeyiz. Sadece çalışır ve gayret sarf ederiz. Allah ise dilediğini işler. Nitekim: "Allah, yapacağından mesul olmaz. İnsanlar ise yapacaklarından sorumlu tutulurlar" (Enbiya, 21:23).

Allah'a yakın bir kapıda adın yazılmış olmakla beraber, buna mağrur olup da kendini koyuverme. Zira hiç şüphe yok ki onu yazan, silmeye ve yok etmeye de kadirdir. Binayı yapan, yıkmaya da muktedirdir. Daima taat, korku ve çekinme ayağı üzerinde ol. Ta, ölüm gelinceye ve dünyadan ahirete, selamet ayağı üzerinde varıncaya kadar. İşte ancak o zaman, Allah'a yakın kapı üzerinde yazılı o iyi halinin, kötü bir hale dönmeyeceğinden emin olabilirsin.

Allah, peygamberlerine indirmiş olduğu kitaplardan birinde şöyle buyurur:

– Ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Kim benim hükmüme teslimiyet gösterir, vereceğim belâlara sabreder ve nimetlerime şükrederse, katımda onu sıddıklar topluluğundan yazarım. Kim de benim hükmüme teslimiyet göstermez, belalarımına sabretmez ve nimetlerime şükretmezse, kendisine benden başka bir Rab arasın.

Kaza ve kadere razı olmadığın, belalara sabretmediğin ve nimetlere de şükretmediğin zaman, senin için Rab yoktur. Kendine Allah'tan başka bir Rab ara. Halbuki O'ndan gayrı Rab da yok.

Sana isabet edecek olan mutlaka isabet eder. Sen sakınmakla ondan korunamaz ve kurtulamazsın. Sana isabet etmeyecek olan da isabet etmez. Sen kendi gayret ve çalışmanla onu kendine getiremezsin.

İçi Düzeltmek

Ey sofilere mahsus elbiseler bürünmüş kişi! O elbiseyi önce özüne, sonra kalbine, sonra nefesine, en sonra da bedenine giydir. Zühd ve takva özden başlar, bâttından başlar, içten başlar. Zâhire doğru gider. Zâhirden başlayıp bâtına doğru gitmez. İlk düzeltilecek şey, evin içidir. Evin içinin düzeltilmesini tamamladığın zaman, kapısının düzeltilmesine yönelebilirsin. Bâtsiz zâhir olmaz. Yaratansız yaratılan olmaz. Ev olmadan kapı olmaz.

Önce İslam'ı olduğu gibi ve doğru olarak anla, gör. Sonra al. İslam, *istislam*'dan türemedir. Bu, "*kayıtsız şartsız teslimiyet ve itaat*" demektir. Kendisinde ihlas, içtenlik bulunmayan her amel, içi boş bir cevizdir, özü bulunmayan bir kabuktur, kurumuş bir ağaçtır, ruhsuz bir cesettir, mana'sız bir surettir. Bu, münafıkların amelidir.

Lafsız amel ol. Riyasız ihlas ol. Lafını edeceğine amel işle. İnsanlara gösteriş yapacağına Allah için yap. Şirksiz tevhid ol. Sessiz zikir ol.

Tasavvuf kelimesi, *safa*'dan türemedir. Yani bu kelimenin aslı, *safa*'dır ki bu, halis, safi, temiz demektir.

Kişi Rabbini Nasıl Görebilir?

Kulun kalbi bütün fanilerden boşaldığı ve orada Allah'tan başka hiçbir şey kalmadığı zaman, Allah dilediği şekilde kendisini ona gösterir. Nasıl ki başkalarını zâhiren gösteriyorsa, kendisini de bâtinen gösterir. Nasıl ki Mirac gecesinde Peygamber Efendimize gösterdiyse, tıpkı bunun gibi, o kuluna da gösterir. Nasıl ki bu kul uykuda iken, gözleri kapalı olduğu halde gördüğü rüyada kendi kendisini görüyorsa,

aynen bunun gibi, Allah'ı da görebilir. Gerçekten insan rüyada, o anda gözleri kapalı bulunduğu halde, kendi kendisini aynen ve birçok şekillerde görebiliyor. Tıpkı bunun gibi, Allah o kuluna öyle bir mana ihsan eder ki, onunla Rabbini görür. O'na yakınlığını görür. Sıfatlarını görür. Lütuflarını, fazlını ve ihsanını görür. Hediyelerini görür. Tecelli yerlerini görür.

Benim söylediklerimi anlamaya çalışınız. Onları arkanıza atmayınız. Ben, hak içinde hakkı söylüyorum. Tecrübelere dayanarak konuşuyorum. Birçoğunuz müslümanlık iddiasında. Fakat yanlarında, İslam'ın hakikatinden eser bile yok.

Vah sizlere! Üzerinizde İslam'ın yalnızca ismi var. Bu isim müslümanlığı size fayda vermez. İslam'ın şartlarını sadece zâhiri yönüyle işliyorsunuz, zâhiri yönüyle yaşıyorsunuz. Bâtın yönüne ise hiç girmiyorsunuz. Amelleriniz hiçbir şeye denk değildir.

İmtihan

Sınanma ve denenme, mutlaka gereklidir. Özellikle de Allah dostluğunda iddialı olanlar için. Eğer sınav ve imtihan olmasaydı, her önüne gelen evliyalık iddiasında bulunur, Allah dostu olduğunu söylerdi. İşte bunun içindir ki, büyüklerden biri şöyle demiştir:

– Bela, velayete vekil tayin edilmiştir. Ta ki, her önüne gelen evliyalık iddiasına kalkışmasın.

Halktan gelen eza ve cefalara sabredip katlanmak ve onların kusurlarından vazgeçmek de, evliyalığın alametleri cümlesindedir.

İşin kolay olduğunu sanmayınız. Sizin birçoğunuz, ihlaslı birer mümin olduklarını iddia ederler. Halbuki onlar, gerçekte birer münafıklardır. Eğer imtihan olmasaydı, ihlaslı mümin olma iddiaları çoğalırdı. Herkes, kendisinin Allah dostu olduğunu iddia ederdi.

Kim ki kendisinin hilim (yumuşaklık) sahibi olduğunu iddia ederse, biz de onu, kendisini öfkelenme yoluna başvurarak imtihan ederiz. Aynı şekilde, cömertlik sahibi olduğunu iddia edeni, kendisinden bir şeyler isteyerek imtihan ederiz. Hasılı, her kim ki bir şey iddia ederse, biz de onu iddia ettiği şeyin zıddı ile imtihan ederiz.

Kul Marifetullah'a eriştiği zaman, Allah onun kalbini bütünüyle kendisine yaklaştırır. Vereceklerini bütünüyle verir. Onu bütünüyle kendisine dostluk ettirir. Bütünüyle aziz kılar. Kişinin bütün bu ilahi lütuflara tamamen sahip olduğu bir anda, (Hz. Eyyüb'e yaptığı gibi) onları birdenbire elinden alır. Kendisini fakir düşürür. Nefsini

başına tekrar musallat eder. Onunla arasına bir perde koyar. Bütün bunları yapmakla Allah, kulunu denemek, nimetler elinden gidince nasıl hareket edeceğini bizzat kendisine göstermek ister. Eğer kul, halinde sebat eder ve Allah yolundan ayrılmazsa, perdeleri kaldırır ve daha önceleri, sırf denemek için geri aldığı nimetleri ve ilahi lütufları kendisine gene bahşeder.

Beladan kaçma. Zira, sabırla karşılandığı taktirde bela, her hayrın esasıdır, temelidir. Peygamberliğin de, risaletin de, evliyaların da, marifetullah'ın da, muhabbetin de esası, beladır. Belalara sabredip tahammül göstermediğin takdirde, senin için temel yok demektir. Halbuki herhangi bir bina, ancak temel olursa ayakta durabilir.

Allah seni kendisine yakınlaştırır. Seni yedirir, içirir. Sana hakikatlerin kapılarını açar. Seni kendi lütuf ve yakınlık sofrasına oturtur. Önüne nimetler serer. Buna karşılık, senin de bu hayatta asla eminlik içinde bulunmamanı ister.

Bu dünya, hüznün yeridir. Şimşek, bir parlayıştan ibarettir. Çoğu kez, peşinden hemen yağmur gelir.

Hız. Musa ve Ateş

Musa Aleyhisselâm şiddetli hüznün, keder ve darlığa düşünce, daha önce gizli kalmış olan sarsılmaz iman ve inancı ortaya çıkı. Gece karanlığının ve karısının çekmekte olduğu acının basmasıyla, Allah ona alametlerini belli etti, gösterdi. Bunun üzerine Musa Aleyhisselâm, yanındakilere şöyle dedi:

– Siz burada durun. Ben, bir ateş gördüm (Taha, 20:10).

Hız. Musa, şunları demek istiyordu:

– Ben bir nur, bir ışık gördüm. Benim özüm, kalbim, sırrım ve manam bir ışık gördü. Ezelde hakkımda takdir edilen hüküm geldi. Hidayetim geldi. İnsanlardan gına geldi. Bana velilik ve halifelik geldi. Bana, asıl olan geldi. İkinci derecedeki gitti. Bana hükümdarın bizzat kendisi geldi. Hükümdarlık ise benden gitti. Firavun korkusu benden gitti. Şimdi bu korku, Firavun'a geçti. Artık o korksun.

Hız. Musa, aile efradına bunları söyledikten sonra, onlara veda etti. Onları Rabbine teslim ederek, bir nur olarak gördüğü ilâhi tecelliye doğru yola çıktı...

İşte, mümin de böyledir. Allah onu kendisine yakınlaştırdığı ve zâtına yakınlık kapısına çağırıldığı zaman, onun kalbi sağa, sola, öne, arkaya bakar ve Allah'a giden yönden başka bütün yönlerin kapalı olduğunu görür. Bunun üzerine nefsine, hevasına, uzuvlarına, âdetine, aile fertlerine ve daha ilgisi bulunan neler varsa, hepsine hitaben şöyle der:

– Ben, kalbin nurunu gördüm. Onunla dostluk peydah ettim. O, Aziz ve Celil olan Rabbimden geliyor. İşte ben hemen ona gidiyorum. Eğer dönmek mümkün olursa, size gelirim.

Bunları söyledikten sonra dünyaya ve ondakilere, bütün sebeplere, bütün heva ve heveslere veda eder. Bütün varlıklara veda eder. Sonradan var olan, yani ezeli ve ebedi olan Allah'ın dışındaki her şeye veda eder. Ve Yaratan'a gitmek üzere yola çıkar. Şüphesiz Allah, onun aile fertlerinin ihtiyaçlarını karşılar. Kendilerine yardım eder. Bütün sebepleri, onların ihtiyaçlarının karşılanması için vesile kılar.

Bu iş, gündüz oruç tutup gece namaz kılmakla olmaz. Nefs, heva, kötü tabiat, cehalet ve kalpte Allah'tan gayrı şeylerin sevgisi var oldukça, sırf kaba elbiseler giymek ve değersiz yemekler yemekle olmaz. Bunlarla hiçbir şey olmaz.

Sır, sırrın sırrıdır. Musa Aleyhisselâm, Sina Dağı tarafında bir ateş görünce, aile fertlerini hemen o anda, bulunduğu yerde bıraktı. O, ne görmüştü? Kafa gözü bir ateş, kalp gözü de bir nur görmüştü. Kafa gözü bir fâni görmüş, kalp gözü ise Hak'kı görmüştü. (542) Şanı yüce olan Allah, Hz. Musa'nın kalbinin ağacından ışıldayan bir ateşi, onun nefesine, hevasına, sebeplere ve maddi varlığına göstermişti.

Yağmur ve Toprak

Yüce Allah şöyle buyurur:

– Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri bizim nezdimizde bulunmasın. Biz onları belli bir miktar dışında indirmeyiz. (Hicr, 15:21)

Yağmur, gökten yere iner. Sonra, ondan da bitkiler biter. Bizim bahsettiğimiz bu hususlar da gene gökten iner. Fakat arza, yere değil, kalplerin toprağına iner. İnen bu ilahi nefhalar ve tecelliler sonucunda kalpler titrer, ürperir. Her birinde bir hayır biter, çimlenir. Sırlar çimlenir, hikmetler çimlenir, tevhid çimlenir. Allah'a yakınlık çimlenir. O zaman bu kalpte yemyeşil ağaçlar bulunur, meyveler bulunur. O zaman bu kalp, insanların, cinlerin, meleklerin, ruhların toplanma yeri olur, içtima yeri olur.

Hz. Yusuf

Yusuf Aleyhisselâm, kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştı. Daha sonraları da zindana düşmüştü. Bütün bu sıkıntılara katlandı. Sonunda hepsinden kurtulup düze çıkınca ve her şey elinin altına gelince, kardeşlerine şöyle dedi:

– Bütün aile efradınızı bana getirin (Yusuf, 12:93).

O, bu sözleri, başına zenginlik ve devlet kuşu konunca ve sıkıntılar gidip ferahlık, genişlik gelince söyledi. Daha önceleri ise, içine atıldığı kuyuda ve zindanda bir dilsiz idi. Oradan kurtulunca açık ve seçik olarak konuşmaya başladı.

Hız. İbrahim

İbrahim Aleyhisselâm, ateşe atılmak üzere mancınığa konduğu zaman, bütün fâni vasıta ve yardımcılarından sıyrıldı. Rabbinin dışında hiçbir şeye meyil vermedi, gönül bağlamadı. İşte bunun içindir ki, o anda Allah, ateşe şöyle emir verdi:

– Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve selamet ol (Enbiya, 21:69).

Kul, Rabbinin tevhid ettiği ve Allah için tam bir ihlas sahibi olduğu zaman, bazen O'nun yarattığı bir varlık olarak Tekvin (kevetme, yaratma) sıfatının çerçevesine girer. Bazen de Tekvin sıfatı, kendi yetkisine verilir. Bütün bunlar, Allah kullarının seçkinleri (havas) içindir.

Cennete giren herkes, bir şey için "Ol" diyebilir, o da olur. Bu, Allah'ın Tekvin sıfatının kul tarafından kullanılması demektir. Bu, yarın değil, bugün olabilen bir husustur.

Kıtmir

Allah dostları nefislerini erittiler. Öyle ki, manen öldüler, yokluğa erdiler. Kader denilen ölü yıkayıcısı da onları bir sağ yanlarına, bir sol yanlarına döndürüyor. Ashabı Kehf'in Kıtmir'i misali, köpekleri de iki ön ayaklarını ileri doğru uzatmış, yatıyor. Nefsin kalıntıları, kader eşliğinin altına serilmiş, yatıyor. Yani onların nefislerinin kalıntıları, kader karşısında hareketsiz duruyor.

İlim

İlim, amel içindir. Yoksa sırf ezberlemek ve insanlara anlatmak için değildir.

Önce öğren ve öğrendiğinle amel et. Sonra da başkasına öğret. Önce öğrenir, sonra da öğretirsen, sendeki ilim konuşur. Sen sussan ve konuşmasan bile, ilim, amel diliyle konuşur. Yani ilminle işlediğin amel, ilmin amel olarak konuşması demektir.

Sen, önce zâhir ilmini öğren, sonra da zâhir ilminden bâtın ilmine atla. Sen, önce şu zâhir ilmi ile amel et, zâhir ilmini tatbik et. Ta ki onunla yaptığın amel, seni yapmadığın şeyin ilmine götürsün. Sen zâhir ilmi ile amel et ki, o, seni bâtın ilmine ve

bâtın ameline götürsün. Şu zâhir ilmi, zâhirin ışığıdır. Bâtın ilmi de bâtının ışığıdır. Bâtın ilmi, Rabbinle senin aranda bir ışıktır. Her ne zaman ki ilminle amel edersen, yolun Allah'a yaklaşır.

Peygamber Efendimiz şöyle buyururlar:

– Alimler, peygamberlerin varisleridir.

Alimler, peygamberlerin ilimleri ile amel edince, onların halifeleri, varisleri ve naibleri, vekilleri olurlar.

İlim kışırır, kabuktur. Amel ise özdür, usaredir. Kabuk, özün muhafazası için korunur. Öz, tohum ise, kendisinden yağ çıkarmak için korunur. Kabuğun içinde öz bulunmayınca, o ne yapılı ki? Özün yağı bulunmadıktan sonra, o neye yarar ki? İlim gitmiş, ziyan olmuştur. Çünkü ilimle amel edilmeyince, yani amel gidince, hiç şüphe yok ki ilim de gider. Bunun için Peygamber Efendimiz, şöyle buyurmuşlardır:

– İlim, kendisiyle amel edilmesi için çağrıda bulunur. Eğer kendisiyle amel edilirse, ne âlâ. Aksi halde, ilim geçer, gider.

Amel

Benim söylediklerimle amel etmeyen, onları anlayamaz. Ancak amel ederse anlar.

Çalış. İleri atıl. Ara. Zira hiçbir şey, sana kendiliğinden gelmez. Nasıl ki, rızık elde etme hususunda külfete katlanıyorsan, aynen bunun gibi, salih ameller işlemek için de külfete katlanman gerekir.

Senin amellerinin suret ve şekli değil, bilakis manası makbul ve muteberdir. Amellerde esas olan şekil ve suret değil, tersine mana ve ruhtur.

Akıllı kişiler olunuz. Akıllı kişiler gibi hareket ediniz. Siz, amellerinizle Allah'a karşı adeta övünüyorsunuz. Halbuki Allah'ın nazarında sizin o amellerinizin bir sinek kanadı kadar değeri yoktur. Meğer ki gerek halvet, yalnızlık anlarınızda ve gerekse bütün diğer hallerinizde Allah'a karşı hep ihlasla, içtenlikle hareket etmiş olasınız.

Hiç tükenmeyen hazine sıdktır, doğruluktur, ihlastır, İzzet ve Celal sahibi Allah'tan korkmaktır, yalnız ve ancak O'ndan ummak ve her ahvalde O'na dönüp, O'na teslim olmaktır.

Unutma ki, ilim ve bir de bilmediğin hususlarda teslimiyet, İslam'ın ta kendisidir.

İnsanlarla, hem ilme, hem amele, hem de ihlase sahip bir dille konuş. Amelsiz, sadece ilme sahip bir dille konuşma. Zira böyle bir dil ne sana fayda verir, ne de yanındakilere.

Amelsiz ilmin bereketi gider. Kendisi ise senin aleyhinde delil olarak ortada kalır. İlmine meftun bir âlim olursun. İlmin ağacı senin yanında kalır, meyvesi ise yok olur gider. Çünkü onun meyvesi ameldir. İlminle amel olmayınca, meyve yok demektir.

Allah'tan, kendi huzurunda senin için bir hâl ve makam nasip etmesini iste. Eğer sana bu makamı nasip ederse, bu sefer de onu gizlemeyi iste. Zira Allah ile arandaki bir şeyi açığa vurmaktan hoşlanman, senin mahvolmana sebep olur.

Neticesinden emin olmadıkça ve Allah'tan kalbine kesin bir işaret gelmedikçe konuşma, bir cümle bile sarf etme. Düşün bir kere: Eğer evinde yiyecek bir şeyler hazırlamamışsan, bir kısım insanları orada yemeğe nasıl davet edebilirsin? Nasıl ki bir bina inşa edileceği zaman önce temele ihtiyaç varsa ve bina ancak temelin üzerinde yükselebiliyorsa, tıpkı bunun gibi, Allah dostları kervanına katılabilmek için de önce bir temele ihtiyaç vardır.

Önce kalp arazini kaz. Ta, ondan hikmet suyu fişkirincaya kadar. Sonra ihlas, mücadele ve salih amellerle binayı yap. Ta, köşkün yükselinceye kadar. İşte bundan sonra da insanları oraya çağır, davet et.

Allah'ım, bizim amellerimizin ruhsuz cesetlerini senin ihlasının ruhu ile ihya et, dirilt.

Halk senin kalbinin içinde olduktan sonra, onlardan ayrı kalmak ve halvete çekilmek sana ne fayda verir ki?

Uzuvların ilacı, onların günah işlemesine engel olmaktır. Uzuvlarının günah işlemesine meydan bırakmayan kişi, onların devasını vermiş demektir. Mesela sen, elini haramdan, başkalarının hakkına uzanmaktan, başkalarına zulüm ve haksızlık etmekten alıkoyarsan, işte o zaman onun devasını vermiş olursun.

Fakirlere Sadaka

Bir şey istemek üzere sana başvuran fakirleri önce araştır. İhtiyacı olmadığı halde fakirlik gösterişi yapan yalancı, düzenbaz, münafık birisinin hile ile senden bir şey almasına fırsat vermemeye çalış. İhtiyaç içinde olmadığı halde, ağlayıp sızlanarak yardım dilenen böyleleri, sonra gerçek fakirlere yapılacak yardımlara da engel olurlar. Fakirlik gösterişi yapan bu tip insanlardan birisi senden bir şey istediği zaman, önce bir an dur. Kalbine danış. Belki de o, ihtiyacı olmayan, zengin birisidir. Zihnini şöyle bir topla. Kalbine danış. Fetvacılar fetva vermiş bulunsa bile, sen gene de kalbine danış.

Paylaşmak

Şu senin elindekiler, senin değildir. Tersine, müşterektir, ortaktır. Komşuların senin ortaklarıdır. Onlara ikramlarda bulunmalı, elindeki imkânlardan onları da yararlandırmalısın.

Allah'ın size verdiği rızıklardan, O'na vekaleten siz de muhtaçlara verin. Yedirin, içirin. Allah size birçok nimetler veriyor. Sizin bu nimetler karşısında nasıl hareket edeceğinizi ve ne gibi ameller yapacağınızı, bizzat sizlere göstermek istiyor.

Çalışmak

Sana hiçbir şey, kendiliğinden gelmez. Senin mutlaka çalışman, çaba ve gayret göstermen gerekir.

Takdiri ilâhi budur deyip oturmak ve iman ve ibadet yolunda çalışmamak caiz değildir. Bilakis; çalışmak, hamle yapmak ve takdirdekini elde edebilmek için uğraşmak, didinmek ve gayret sarf etmek gerekir. Belki de Allah, hiçbir uğraşmaya ve didinmeye lüzum kalmadan o imanı bize bahşedecektir. Ancak, ne olursa olsun, imanı ve bilgiye dayanan sarsılmaz inancı elde edebilmek için, bizim mutlak surette çalışmamız gereklidir.

Hiç şüphe yok ki, çalışmadan eline bir şey geçmez. Helal rızıkını elde etmek için çalışmadın, didinmedin, gayret göstermedin. Allah yolunda mücahede et. Miskin miskin oturma. Çalışmadan, yorulmadan ve emek sarf etmeden hazıra konmayı düşünme.

Sen işe başla. Çalışmaya koyul. Senden başkası gelir, meşgaleni tamamlar.

Allah Korkusu ve Sevgisi

Cennet ve cehennemi yaratmamış olsa bile, İzzet ve Celal sahibi Allah, korkulmaya ve ümit beslenmeye lâyıktır. Sırf zatını ve rızasını talep ederek O'na itaat ediniz. Üzerinizde ne O'nun lütuf ve ihsanının düşüncesi bulunsun, ne de azabının endişesi. O'na kulluk; emirlerine boyun eğmek, yasaklarından kaçınmak ve takdirlerine karşı sabırlı olmakla mümkündür. O'na dönünüz. Bir daha işlememek üzere günahlarınıza tövbe ediniz. O'nun huzurunda ağlayınız. Hem gözlerinizin yaşları, hem de kalp gözlerinizin yaşları ile, O'nun için tevazu gösteriniz. O'nun huzurunda kendinizi hakir görünüz. Ağlamak, bir ibadettir. Ağlamak, tevazuda mübalağa demektir.

Sana dünyada da, ahirette de O'nun muhabbeti gerek. O'nun sevgisi gerek. O'nun muhabbetini kendin için en mühim şey addet. Muhabbet, yani Allah sevgisi, sana behemehal lâzım. Sana faydası dokunacak yegâne şey odur. Her insan, seni

gene kendisi için, kendi menfaati için arar, ister. İzzet ve Celal sahibi Hak ise seni bizzat senin için murad eder, senin için talep eder.

Kimin ki umudu korkusuna galip ise, o zındık olur. Kimin de korkusu umuduna galip ise, o da Allah'ın rahmetinden ümit kesmiş duruma (kâfirliğe) düşer. Yani mümin, aynı derecede hem Allah'tan korkmalı, hem de onun rahmetine umut bağlamalıdır. Peygamber Efendimiz şöyle buyururlar: "Eğer müminin Allah korkusu ile, O'nun rahmetine olan ümidi tartılsa, ikisi birbirine denk gelir."

Hak'ka talip olan kimse. O'nun cennetini istemez. Cehenneminden korkmaz. Bilakis, sadece O'nun cemalini ister, O'na kavuşmayı diler. O'ndan, sadece yakınlığını bekler. O'ndan uzak kalmaktan ise korkar, endişe eder.

Kul, dünyanın, ahiretin ve Allah'tan başka bütün varlıkların sevgisini silip attığı ve kalbi, Allah'ın lütuf, minnet ve yakınlık evinde karar kıldığı zaman, Allah onu her çeşit rızık kazanç ve endişesinden muaf kılar. Kalbini böyle şeylerle meşgul olmaktan kurtarır. Allah onu kendisinden başka hiçbir kimseye muhtaç etmez.

Hak'kı Görmek

Kim Allah'ı seven birisini görürse, o, kalbi ile Allah'ı gören ve özü ile de O'nun huzurunda olan kişiyi görmüş demektir. Peygamber Efendimiz, şöyle buyururlar:

– Siz Rabbinizi, tıpkı güneşi ve ay'ı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Öyle ki, O'nu görmede hiçbir noksanlığınız olmayacak. O'nu net ve açık şekilde göreceksiniz.

Şanı yüce olan Allah, bu dünyada kalp gözü ile görülür. Yarın ahirette ise, kafa gözü ile görülür. O'nun benzeri bir şey yoktur.

Bir defasında, salihlerden birine soruldu:

– Rabbini görebiliyor musun?

Salih kişi, buna cevaben dedi ki:

– O'nu görmesem, yerimde duramam.

Soranlar dediler:

– Nasıl görüyorsun?

Salih cevap verdi:

– O'nun varlığı gözlerimi kaplar. Böylece gözlerim, Rabbimi görür. Tıpkı cennette kullara kendisini göstereceği gibi, burada da gösterir. Kişinin kalbi, Rabbinin sıfatlarını görür. İhsanını görür. İyiliğini görür, rahmetini görür, bereketini görür.

Peygamber Efendimiz, yedinci kat göklere yükseltildi. Rabbi onunla konuştu. O da Rabbinin hem kafa gözüyle, hem de kalp gözüyle gördü.

İşte kalbi, manevi ve ahlaki sağlığa kavuşan herkes, böyledir. Bu mertebeye gelmiş herkesin kalbi, Rabbini görebilir. Böyle hallerde, onunla gökler arasındaki perdeler kalkar. Özler ve gayretler, geceleyin yolculuk eder. İlâhi sırları seyrederek.

Arif

Allah'ı tanıyan kişiye en zor gelen şey, insanlarla konuşmak, onlarla birlikte bulunmaktır. İşte bunun içindir ki, bin arif arasından ancak birisi, insanlar içinde konuşabilir. Ne var ki bu bir kişi de, peygamberlerin sahip oldukları güç ve kuvvete muhtaçtır. Nasıl muhtaç olmasın ki? O, her sınıf insanla karşılaşmak ve bir arada olmak durumundadır. O, akli erenle de, ermeyenle de; düşünebilenle de, düşünmeyenle de hemhal olur. Kâh bir münafıkla, kâh bir müminle bir arada oturur. Arif, büyük zahmet ve meşakkatlerle karşı karşıyadır. Hoşlanmadığı çirkin şeylere de sabreder, tahammül gösterir. Bununla beraber o, içinde bulunduğu sıkıntı, meşakkat ve tehlikeler karşısında manevi koruma altına alınır. Çünkü o, hakkı söylemekle vazifeli kılınmıştır.

Arif kişi, ahirete hitaben şöyle der:

– Ey ahiret tasası, benden uzak ol. Çünkü ben, Hak'kın kapısına talibim. Benim nazarımda senin de, dünyanın da birbirinizden farkınız yok. Dünya beni senden alıkoyuyor, sen de Rabbimden alıkoyuyorsun. Beni Rabbimden alıkoyan hiçbir şeyde, bence hayır yoktur.

Arifin ahirete hitaben söylediği bu sözlere iyi kulak veriniz. Zira bu sözler, Allah'ı bilmenin özüdür. Allah'ın, mahlukattaki iradesinin özüdür. Bu, aynı zamanda peygamberlerin, resûllerin, evliyanın ve salihlerin de hâlidir.

İnsanların her biri bir şeyle meşguldür. Kimisi mevkiinin ve parasının kuludur. Kimisi devlet ileri gelenlerinin kuludur. Kimisi nefsinin, giyim kuşamının kuludur.

Gene insanların her biri, bir şeyle meşguldür ve bir şeye güvenmektedir. Kimisi oruç tutmaktadır ve orucuna güvenmektedir. Kimisi çok namaz kılmakla meşguldür ve namazına güvenmektedir, vs.

Bütün bunlardan başka öyle kişiler de vardır ki, kalbi Allah için çarpar. Allah ile beraberdir. Allah'a bağlıdır. Fânilere asla bağlanmaz. Allah'ın dininin ayakta durması için çalışır.

Dünya hayatı, bir bakıma müminin zindanıdır. Mümin olarak kaldıkça, dünya onun zindanıdır. Fakat takva hali devam ettikçe, Allah onu oradan çıkarır. Zindanından, darlıktan çıkarır, ferahlığa kavuşturur.

Müminin beden yumurtasının kabuğu çatlar. Başka bir şekle inkılab eder, dönüşür. Bu suretle o, hikmet tanelerini toplar. Allah onun göğsüne, kendisine yakınlık kanatlarını takar. Artık o, yemek tabaklarının sahibidir. Sofranın sahibidir.

Sen uykudasın. Resûlullah Efendimiz şöyle buyururlar:

– İnsanlar uykudadır. Ölünce uyanırlar.

Ancak ölümden sonra uyanabilen kişinin hali, ne kötüdür!

Mürşid

Kimin ki, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e bağlılığı gerçekten sabit olursa, Allah Resûlü ona bir zırh giydirir, başına bir miğfer çeker, kendi kılıcını kuşatır. Kendi edep ve terbiyesinden, kendi şemailinden, kendi ahlakından ona bir şeyler tahsis eder. Kendi elbiselerinden bazılarını ona bizzat giydirir. Daha sonra da, ümmeti içinde onu kendisine vekil, rehber ve ümmetini Allah yoluna davetçi yapar. Böylece o da, Allah Resûlüne vekaleten, Muhammed ümmetinin içinde, Allah'a götürülen kılavuz ve davetçi olur.

Kalbini bir mescit yap. Orada, Allah'tan başka hiçbir şeye yer verme. Nitekim Allah, şöyle buyurur:

– Hakikatte mescitler, Allah'ındır. Onun için, Allah ile birlikte hiçbir şeye tapmayın (Cin, 72:18).

Kalbini bir mescit yaptığı ve orada Allah'tan başka hiçbir şeye yer vermediği zaman, bir kulun derecesi yükselir. İslam'dan imana, imandan sarsılmaz bilgi ve inanca, oradan marifete, marifetten ilme, ilimden muhabbete, muhabbetten mahbubiyete yükselir. Daha sonra ise, talep eden ve arayan durumundan, talep olunan ve aranan durumuna yükselir. Kalp aynası saflaşmış, temizlenmiştir. Peygamberinin daimi uyanıklık haline varis olmuştur. Zira Allah Resûlünün gözleri uyurdu, fakat kalbi asla uyumazdı. Önünü gördüğü gibi, arkasını da görürdü.

Her insanın uyanıklığı kendi halindedir. Hiçbir kimse, Resûlullah Efendimizin uyanıklığı seviyesine erişemez. Gene hiçbir kimse, Allah Resûlünün hususiyetlerine denk hususiyet sahibi olmaya muktedir olamaz. Şu var ki, onun ümmetinin abdalları ile velileri, ondan kalan yiyeceklerle içeceklerin üzerine gelirler.

Mürid'e behemehal bir kılavuz, bir rehber lâzımdır. Zira o öyle bir çöldedir ki, orada akrepler, yılanlar, afetler vardır. Susuzluk vardır. Yırtıcı, vahşi hayvanlar vardır. İşte kılavuz, onu bu âfetlerden korur. Su bulunan yerleri gösterir. Meyveli ağaçların bulunduğu bölgelere götürür. Halbuki tek başına, kılavuzsuz olduğu taktirde, yırtıcı

hayvanların, akrelerin, yılanların, afetlerin bulunduğu bölgelere düşer. Perişan olur, mahvolur.

Allah yolunda bir rehber bulduğun an, ona hemen yapış. Hiç şüphe yok ki, mana onun dışında değildir, içindedir. Onu çevrendeki bütün diğer insanlardan daha faziletli ve daha üstün bil. Her yönüyle, mürşidine bağlı ol.

Ey gerçeklerden kaçan kişi! Bana yılda bir defa, ayda bir defa yahut haftada bir defa uğramazsın. Gel. Haftada, yahut ayda, yahut yılda bir defa olsun, bana uğra. Hem de bomboş olarak. Sakın bir şey istediğimi sanma. Bir şey getirme. Gel. Benim meclisimden alacağını, karşılıksız olarak al. Bugün benden aldığın bir şey, yarın milyon olur.

Ben senin yükünü yükleniyorum. Sen sanıyorsun ki, buna karşılık ben de kendi yükümü sana yükleyeceğim. Hayır, öyle değil. Sana hiçbir şey yüklemeyeceğim. Aziz ve Celil olan Allah bana yeter.

Benden bir kelime öğrenmek için, bin senelik mesafede olsan bile gelmelisin. Kaldı ki, aramızda sadece birkaç adımlık bir uzaklık var.

*(Fethür Rabbani: Abdülkadir Geylani Hz.'nin
Sohbetleri'nden.)*

YUNUS'TAN DÖRTLÜKLER

Sana ibret gerek ise
Gel göresin bu sinleri
Eğer taşsan eriyessin
Bakıp görünce bunları

Bilir misiniz ey yarenler
Hak erenler nerededir
Nerde baksan orda hazır
Nerde istersen ordadır

Ey kend'özünü bilmeyen
Söz mânâsını bulmayan
Hak varlığın ister isen
İlim ile Kur'an'dadır

Adımız miskindir bizim
Düşmanımız kindir bizim
Biz kimseye kin tutmayız
Kamu âlem birdir bize

Ben gelmedim dâvi için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir
Gönüller yapmaya geldim

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır

Okumaktan murat ne
Kişi Hak'kı bilmektir
Sen okudun bilmezsin
Ha bir kuru emektir

Sözünü bilen kişinin
Yüzünü ak ede bir söz
Sözü pişirip diyenin
İşini sağ ede bir söz

Söz ola kese savaşı
Söz ola kestire başı
Söz ola ağulu aşu
Bal ile yağ ede bir söz

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevelelim
Dünya kimseye kalmaz

Bir kez gönül yıktın ise
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil

Bir gönülü yaptın ise
Er eteğin tuttun ise
Bir kez hayır ettin ise
Birine bindir, az değil

Mal sahibi mülk sahibi
Hani bunun ilk sahibi
Mal da yalan, mülk de yalan
Var biraz da sen oyalan

Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap
Böyle emreylemiş Çalap
Derdim vardır inilerim

Dövene elsiz gerek
Sövene dilsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek
Sen derviş olamazsın

Bir hastaya vardın ise
Bir içim su verdin ise
Yarın anda karşı gele
Hak şarabın içmiş gibi

Ben yürürüm yane yane
Aşk boyadı beni kane
Ne akıllıyım ne divane
Gel gör beni aşk neyledi

Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver sen onu
Bana seni gerek seni

Şeriat, tarikat
Yoldur varana
Hakikat, marifet
Ondan içeri

Beni bende demen
Bende değilim
Bir ben vardır bende
Benden içeri

Al gider benden benliği
Doldur içime senliği
Bu dünyada öldür beni
Varıp orda ölmeyeyim

Ölüm haberi gelmeden
Ecel yakamız almadan
Azrail hamle kılmadan
Gel dosta gidelim gönül

Bir garip ölmüş diyeler
Üç gündün sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin

Canlar canını buldum
Bu canım yağma olsun
Ballar balını buldum
Kovanın yağma olsun

İkilikten usandım
Birlik hanına kandım
Derdi şarabın içtim
Dermanım yağma olsun

Oldur gelen, Oldur giden
Ol görünen, Oldur gören
Ulvi ve süfli cümleten
Görünen Oldur, görsen a!

Hak bir gönül vermiş bana
Ha demeden hayran olur
Bir dem gelir şadan olur
Bir dem gelir giryan olur

Şol cennetin ırmakları
Akar Allah deyu deyu
Çıkmış İslâm bülbülleri
Öter Allah deyu deyu

Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selam olsun
Bizim için hayır dua
Kılanlara selâm olsun

Miskin Yunus söyler sözü
Yaş doludur iki gözü
Bilmeyen ne bilsin bizi
Bilenlere selam olsun.

Hak'kı nasıl bulursun
Hak'ka kul olmayınca
Erenler eşiğine
Yaslanıp yatmayınca

Dervişlik dedikleri
Hırka ile Taç değil
Gönlün derviş eyleyen
Hırkaya muhtaç değil

Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlam seni
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlam seni

Sensin Kerim, sensin Rahim
Allah sana sundum elim
Senden gayrı yoktur emim
Allah sana sundum elim

Sen sana ne sanırsan
Gayrıya da onu san
Dört kitabın mânâsı
Budur eğer var ise

Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaratılanı hoşgör
Yaratan'dan ötürü

Bu dünya dopdolu kalleş
Her birinden bir taş gelir
Hak'kı gerçek sevenlere
Cümle âlem kardaş gelir

Âşık Yunus seni ister
Lutfeyle cemalin göster
Cemalin gören aşklar
Ebedi ölmez Allah'ım

Cümle yaradılmışa
Bir göz ile bakmayan
Halka müderris olsa
Hakikatte asidir

Yalan söyler görmeyen
Haberı gören bilir
Gerçek erin halini
Yolda can veren bilir

Dört kitabın mânâsın
Okudum tahsil ettim
Aşka varınca gördüm
Bir uzun hece imiş ¹

Ey dünya benimdir diyen
Dünya senin değildir hey
Benim deme dersin yalan
Dünya senin değildir hey

Kullar senin sen kulların
Günahları çok bunların
Uçmağına sal bunları
Binsinler Burak Çalabım

Yunus Emre yok oldu
Bütün varı Hak oldu
Ondan başka nesne yok
Kalmam güman içinde

1 "Aşk imiş her ne varsa âlemde." – Fuzuli.

Kuru idik, yaş olduk
Ayak idik, baş olduk
Kanatlandık, kuş olduk
Uçtuk elhamdülillah

Taptuk'un tapusunda
Kul oldukça kapusunda
Yunus miskin çiğ idik,
Piştik elhamdülillah

Ten fânidir, can ölmez
Çün gitti geri gelmez
Ölür ise ten ölür
Canlar ölesi değil

Çeşmelerden bardağın
Doldurmadan kor isen
Bin yıl orada durursa
Kendi dolası değil

Taşın yine deli gönül
Sular gibi çağlar mısın
Aktın yine kanlı yaşım
Yollarımı bağlar mısın

İşbu vücudum şehrine
Bir dem giresim gelir
İçindeki Sultanın
Yüzün göresim gelir

Canım kurban olsun senin yoluna
Adı güzel, kendi güzel Muhammed
Şefaateyle bu kemter kuluna
Adı güzel, kendi güzel Muhammed (*)

Giderdim gönülden kini
Kin tutanım yoktur dini
Ey yarenler ben bu sözü
Uludan işittim ahî

Eğer uluya vardın ise
Suret nakşını nendir senin
Manaya yol buldun ise
İşbu dünya nendir senin

Bin kez Hacca vardın ise
Bin kez gaza kıldın ise
Bir kez gönül kırdın ise
Gerekse var, yollar doku

Gönül Çalab'ın tahtı
Gönüle Çalab baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise.

(*) *Em: İlaç. Güman: Şüphe. Suret nakşı: Şekillerle oyalanmak.*

SOHBETNAME'DEN SEÇMELER

İnsan Kâmil'i Aramalıdır

İnsanı kâmil kime el verdiyse, ne ondan, ne kendinden bir an bile ayrılmaz. İnsan kendini kabul, yani kendinin Allah'a kavuşabileceğine, vuslat edebileceğine iman etmelidir. İnsan, kendindeki sevgi (*hubb*) ile, o yüce sevgiliye (*mahbubu zişan'a*) ulaşır.

İmam Zeynel Abidin Hz.'ne, "Güzel söz (*kelime tayyibe*) O'na yükselir, iyi ameli (*ameli salih*) de O yükseltir" (Fatır, 35:10) ayetindeki güzel söz ve iyi amel, nasıl olur da ona gider, diye sorarlar. Cevaben der ki: "Sende kalmazsa, yani senenin ibadetini görerek onunla meşgul olmazsan, O'na gider." Fakat ayeti kerime düşündürücüdür: Güzel söz mü iyi ameli, iyi amel mi güzel sözü yükseltir? Bilmem. Her ne hal ise, ikisi de gerekli.

Aleyhisselatu Vesselam Efendimiz: "İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir" buyurmuşlar. Diğer madenleri anmamışlar. Bir mümin bir insani kâmilin eline geçince, onu aşk ve muhabbet ateşiyle, nefis ve beden külçesinden ayırır, halis altın veya gümüş eder. Ona ilâhi tuğra olan: "Bu benim kulumdur, Allah'ın kulu" toplayıcı ismini vurur. Artık bununla revaç pazarına çıkar. Parasız dünya işleri dönmediği gibi, "Allah kulu" olmadan da bu âlem dönmez, durur!

İnsanı kâmile ve kendi gerçeğine tenezzül et, bu yeter. Bu değerli ömür bir daha ele geçmez. Bu ömrü dünyaya, Allah'ın gayrısına sarf eden, dünya ve gayrısı gibi değersiz olur. "Yerde Allah'tan uzak duranlar, ahirette cehennem ehlidir" buyurulmuştur. Bu, evliya sözüdür. Allah kelâmıdır (ondan alınmalıdır). Allah kelimasını dinlememek, kâfirlerin huyudur, işidir.

Hadisi şerifte: "Zikredenle etmeyen, diri ile ölü gibidir" buyurulmuştur. Seyyid Nizamoğlu bir beytinde diyor ki:

Bu aşk okyanusudur, buna had ve kenar olmaz
Delilim Kur'an sırrıdır, bunu bilende ar olmaz.

Kitap indirilmesi, peygamber gönderilmesi, evliyanın insanları irşad etmesi; yokluk demine ulaşmak, Hak'kı bilip bulmak ve bildirip buldurmak içindir. Müjde o adama ki, İnsanı Kâmil'e yetişti ve kendi kendini de kabulle, nefsinin bildi. Yazık o adama ki, ya mana erini bulamadı, ya da buldu da, söz ve öğütlerine uygun hareket etmedi, onun yoluna gitmedi. Mürşidinin olgunluğu karşısında gururlandı, aldanıp kaldı! Oysa ayeti kerime, "(Şeytan sizi) aldatmasın, Allah'a karşı mağrur etmesin" (Fatır, 35:5) buyuruyor.

Nefsi bilmek, Allah'ı bilmeye vesiledir. Ve belki aynen Allah'ı bilmektir ("Nefsini bilen, Rabbini bilir": Hadis). Mürşid ise, kişinin kendi bânına çıkabilmesi için bir merdivendir. Yani şeyh, mürid ile Mevla arasında merdivendir.

Mürşidin olgunluğunun müridde zuhur etmemesi, birkaç sebeple olur. Ya mürşidin mürşid olduğuna, müridin tam imanı yoktur. Yahut iç işlerine, bân işlerinin önemine inanmamıştır. Veya az çok inanmış ise de, mürid tembellik ve ataleti seçerek, merhaleleri aşmak istemez. Veyahut Cenabı Hak'ka gitmek istemiyor, yani nefis ve dünya işini öne alıp, Mevla işine tercih ediyor demektir. Biz bunların hepsinden Cenabı Hak'ka sığınırız.

Derler ki, bir melek her gün gökten seslenir. "Büyük bir iş için yaratıldınız ve siz ondan gafilsiniz." Bir ayeti kerimede de şöyle buyuruluyor: "Eğer onlara, 'nefslerinizi katlediniz ve yurdunuzu terk ediniz' denmiş olsaydı, pek azı dışında bunu yapmazlardı. Eğer onlar bu öğüdü tutsalardı, haklarında daha hayırlı olurdu, kendileri de sabit kalırlardı" (Nisa, 4:66). Bu ayet, kafirlerle savaş ve din için yurdunu terk, yani hicret hakkında inmiştir.

Hadisi şerifte de, "Kim bir karış hicret ederse, cennet ona vacip olur" buyurulmuştur. Hadisin dış anlamı, açıkça anlaşılıyor. Gerçek anlamı ise şudur: Kişi azıcık olsun varlığından geçse; kınanmış ahlakından Allah'ın ahlakına, zâhirinden bânına, yaratılandan Yaratan'a, gafletten huzur ve dostluğa hicret etse, ona kavuşma (vuslat) vacib olur.

Bu ayette nefsi katletmekten murad, nefsi arıtma (tezkiye), yurdunu terkten maksat da, sâliklerin kalbinde bulunan mertebe ve makamlara olan hevesi terk etmektir. Cenabı Hak ile daim olup gerçekleşmedikçe, insanın istenildiği gibi sabit olup temkin bulması düşünülemez.

İki Ayrı Söz

Bazı veliler buyuruyorlar ki: "Müjde o zâta ki yurdundan ayrılmaz." Bazıları da: "Yazık o kimseye ki yurdundan ayrılmaz," buyuruyorlar. Yurdundan ayrılmayana hem müjde, hem de yazık diyorlar.

Görünüşe bakılacak olursa, tam bir çelişki var. Gerçekte ise bu iki söz, eş anlamlıdır. Çünkü insanın iki vatanı vardır: Biri gerçek ve asli vatanı, diğeri ise arızı (gerçek varlığı olmayan) vatanıdır.

Gerçek vatanını bilip, gönlünde ona yönelene ve o huzurundan ayrılmayana hakikaten müjde olsun. Aynı şekilde, bu arızı vatana gönül vererek, bu ölümlü vücut ve yurt sevgisinde kalarak, mana ve bânından anlamayanlara da yazık.

Mana Anlamak, Bulmak

Allah velileri buyururlar ki, insanın ahiretteki manevi ve ruhani zevkleri, dünyadaki vukuf ve irfanı, bîatını lezzeti ölçüsünde olur. Burada manadan habersiz olanlar, orada da nasipsizdirler. İşte, "Dünyadan nasibini unutma" (Kasas, 28:77) ayeti kerimesinin anlamı da budur.

Cenabı Hak ilham ile Bayezidi Bestami'ye buyuruyor: "Ya Bayezid, ben zaten her şeyden münezzehim. Sen, seni tesbih ve tenzih et ki, beni tesbih ve tenzih etmiş olasın." Şanlı Peygamberimize de Kitabı Mecid'de denmiştir ki: "Rabbinin yüce adını tesbih ve tenzih et (O'nun eksikliklerden uzak olduğunu an)" (Âlâ, 87:1).

Bela ve imtihan vardır. Bu, insana azap vermek için değildir. Seni sana tanıtmak, ayarını tam kılmak içindir. Genişlikte, darlıkta Mevla'sıyla olanın, hiç kazanmadığı zaman yoktur.

Peygamber Efendimize birisi, "Ya Resûlullah, ben seni seviyorum," demiş. Cevaben "Fakra hazır ol," gene böyle diyen başka birisine de: "Belaya hazır ol," buyurmuşlar. Hadisi şerifte de, "Allah bir kulu severse, onu belalarla sınar. Kul sabrederse, Allah onu seçer," buyurulmuştur.

Dinin esası, Marifetullah elde etmek içindir. "İnsanda bu yaratılıştan amaç, marifettir" denilmiştir.

Bu zamanın insanları pek zeki, yetenekli, fakat o ölçüde de cömertlikten yoksundurlar. Üç kuruş ticaretten sevindiğimiz kadar, iki rekat namazdan sevinmiyoruz. Üç kuruş zarardan üzüldüğümüz kadar, itaatı terkten, hatta Cenabı Hak indinde zarar etmekten üzülp dertlenmiyoruz. Acaba bize ne oldu? Zamanımız garip, din elden çıkıyor, haberimiz yok.

Hepimizin babası, "bedenlerin babası" Hz. Âdem Safiyullah, tabi olduğumuz millet, babamız Hz. İbrahim Halilullah ve ruhumuzun babası, "ruhların babası" Hz. Muhammed Habibullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri'dir.

Bu kötü halimiz, bizim ve çocuklarımızın, Nemrud, Firavun, Karun, Haman, Şeytan ile cehennem ateşinde kalmamıza yol açar. Yüz şeytanın insana yapacağını yalnız bir nefis, yüz nefsin yapamayacağını da bu zamanda, kötü bir arkadaş yapar. Kötü arkadaştan ve kötü huydan o kadar kaçmak lâzımdır. Zorunluluk nedeniyle görüşmek gerekirse, ya mürşidini, ya da Mevla'sını ona karşı kalkan edinmek, yani bîatın olarak onları hazır bilip kendi aradan çıkmak icap eder. "Sadıklarla beraber olunuz" (Tevbe, 9:119) emriyle hareket edenler, mürşid emrini tutup onun rengine boyananlar, bahtiyardırlar.

Kibir ve Şeytan

İnsana varlık, ucub (kendini beğenme), kibir (kendini üstün görme), dört şeyden gelir:

1. Soy - soptan,
2. İbadet ve İtaatten,
3. Amelden,
4. Zenginlikten.

Şeytan insanı altı şeye sevkeder.

1. Şirke (Allah'a ortak koşmaya),
2. Küfür ve inkâra,
3. Küçük günahlara,
4. Büyük günahlara,
5. Bidate (dinden olmayıp sonradan icat edilen şeylere),
6. Güç yetirilemeyen ibadetlere.

Şeytan, insanı bidate sevk etmekten çok memnun olur. Çünkü mümin, olur ki günahın günah olmasından dolayı tövbe eder, ondan döner. Fakat bidatin bidat olduğunu bilip düşünemez ki, tövbe etsin, geri dönsün.

Her insan için bir şeytan olduğu, hadisi şerifle sabittir. Hatta, kendilerinin şeytanının olup olmadığı Peygamber Efendimizden sorulduğu zaman, "Evet, benim de şeytanım var. Fakat Allah'ın inayetiyle, ben onu müslüman yaptım," buyurmuşlardır.

Allah evliyasının bu hadisten haz ve nasipleri vardır. Sâminîler, yani Sâminî kolundan olanlar da şeytanlarını müslüman edebilirler.

Temkin Makamı

Evliyaullah'ın son mertebesi, temkin makamıdır. Sohbet meclisleri ve toplantı yerleri, emin yerlerdir. İlâhi güvencedir. Mecliste söylenen sözler ve olan biten işler ne ise, onu başka yerlerde ifşa edip açığa vurmamak, emanete hıyanettir. İslam'ın güzel ahlakından, Kur'an ve Peygamberin ahlakından değildir. Peygamber Efendimiz, "Meclisler, emniyet üzerine kurulur," buyurmuşlardır.

Medine'de Şeyh Yasin Efendi adında, "Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır" (Fetih, 48:29) sırrına mazhar ve yüzünden Muhammedi nur apaçık görünen bir zat vardı. Vaazında kalabalık bir cemaat bulunurdu. Bir gün bir vesile ile dedi ki:

– Ey cemaati müslimin! Yeryüzünde duanın kabul olunacağı bir yer varsa, o da Mekke ve Medine'deki kutsal mescitlerdir. Fakat görüyorsunuz, dokuz aydır bu iki yerde beş vakit namazın ardından, bu kadar hacılar ve belde halkı, düşmanın yenilip mahvolması ve memleketlerinin geri alınması için dua ediyorlar da, hiçbir şekilde kabul belirtisi görülüyor. Bunun hikmeti nedir?

Bunun hikmeti şudur: Bizim hâl lisanımız diyor ki, "Yarabbi, biz nefsimizden ve onun ahlak ve isteklerinden, hiçbir şekilde vazgeçmeyiz. Sana isyan edip aykırı davranmak için, nefsimize yardım eder, ona uyum gösteririz. Fakat sen de bizim dediğimiz gibi yapacaksın, bizi düşmanlarımızın şerrinden koruyacaksın. Bizim rahatımıza hiçbir zarar gelmesin; ta ki, biz sana iyiden iyiye muhalefette ısrar edelim."

İşte bizim dualarımızın gerçeği, bundan ibarettir. Ey cemaat, böyle bir duayı Cenabı Hak kabul ederse siz söyleyin. Hâşâ ve kellâ!

İşte efendiler, bizim başımıza gelen bu musibetler, Âdem devrinden şimdiye kadar asla görülmedik fitne ve belâlar, coşma halinde bulunan celal ve gazap, kahr ve helak eserleri karşısında bizim Cenabı Hak'ka karşı yaptığımız şey, Şeyh Yasin Efendi'nin dediği cinsten bir duadan ibarettir. Ama bu dua da bizim mahv ve helakimizi doğurur.

Madem ki dünyada ve ahirette saadet ve selamet istiyoruz, şu halde geliniz, önce Allah'ın kitabını kendi vücudumuza zâhir ve bâtin olarak yerleştirip, yaşamaya gayret edelim. Ondandır başkalarının bu kemal, cemal ve kavuşma yolunda gelişmelerine, ilerlemelerine manen ve maddeten yardım edelim. Rabbimize dönelim. Zira Allah ile başa çıkılmaz. Biz O'nun istediği şekilde ve O'nun için O'na kulluk edersek, O da bize her an, her hal ve kârda yetişir. Artık duaya falan da hacet kalmaz. Allahü Teala yüce kitabında, "Allah, iman edenleri (düşmanlarına karşı) korur" (Fetih, 48:29) buyurmuştur.

(Aynı Hacı Yasin Efendi, bir gün gene vaazında: "Ey müslümanlar, gökler ve yerin durmasına ve devamına sebep olan bir kutuplar kutbu, bir *kutbül aktab*, her zaman yeryüzünde bulunur. Allah'a hamdolsun, zamanımızın Gavsül, Âzâm'ı da bugün bizim meclisimizde hazır," dedikten sonra Osman Bedreddin Hz.'nin yüzüne bakmış ve gülümsemiştir.)

Rıza Nimeti

Peygamber Efendimiz bir hadiste şöyle der:

– Yarın (kıyamet günü) cennet ehline Cenabı Hak İlâhi cemalini gösterdiği zaman buyurur ki: "Daha benim ne gibi bir nimetim kaldı ki, onu size vereyim?"

Cennet ehli de sorarlar: "Yarabbi, daha ne gibi bir nimetin kaldı ki onu bize vermedin? Bizi lütuf ve kereminle cehennemden kurtardın, yüksek cennetlere koydun. Ve bunların hepsinin üstünde bulunan tam, mükemmel güzelliğini bize gösterdin." O zaman Hazreti Allah Azimüşşan buyurur ki: "Kullarım, bir rıza nimetim kalmıştı ki onu size vermemiştim. İşte şimdi ben sizden razı da oldum."

Bu hadisi şerifteki cennet ehli, has olmayanlardır ki onlar, ilâhi yüzü yarın orada perde arkasından, süreksiz olarak görürler ve sonra herkes, kendi cennetine reddolunur. Tekrar görüş zamanı gelinceye kadar, ayrılık ateşiyle yanarlar. Bu hitap, kulluk eden zahidleredir. Kâmil ve kavuşmuş ariflerden Allah, daha bu dünyada iken razı olmuştur. Yazıcızade bunu şöyle anlatıyor:

Razı olam demiş Hak, hışmetmeyem size ebed
Kullaradır bu hitab, vermiş ama ariflere
Dünyada iken Hak rıza muştulamıştır onlara.

Evet, rıza nimetinin, Cenabı Hak'kın görülmesinden sonra olacağını işittik, anladık. Arifler, kâmiller, Allah'ın kulları, dünyada insanlık elbisesiyle örtülmüş hassül has hazretleridir. Eğer sende göz ve basiret varsa, onları gör, onları sev, onlara uy, sen de bu nimetlere er. Bu bir başka şekilde olmaz efendi, Allah dostlarını sevmekle, onlara dışta, içte uymakla olur.

Şeriat hükümleri ile amel edeceğiz. İçten Kur'an ahlakıyla, ilâhi ahlakla ahlaklanacağız. Gönlümüz Mevla'nın zikir ve fikriyle, güçlü bir Allah sevgisiyle dolacak. Tecellilerin ve müşahedelerin ötesinde olan ve renksiz renk denilen, ışıklar ışığı olan huzur (uyanıklık) nurunu ve asıllar aslını onunla bulacağız. İşte böyle olanlar, seçilmiştir, mutludur, ne dersene odur. Âlemlerin seçkini, toplayıcı ismin zuhur yeri, âlemin duruş ve devamına vesile ve sebep, Kur'anı Mübin'e kardeş, kısacası Cenabı Hak'kın "Ol deyince olur"undan maksat ve murad, işte bu gibi büyük insanlardır.

Bu evren, Hazreti İnsan'ın haşmet ve saltanatıdır. Onun sayesinde yaşar. Ama onlar ister bilinsin, ister bilinmesinler. İster kabul edilsin, isterse edilmesin, bu iş böyledir. Onlar Hazreti Allah'tan, Hazreti Allah da onlardan razıdır.

"Maksat olan hazineye erişmek için sana yol gösterdik. Gerçi biz ulaşamadık ama, sen ulaşırsın."

Kevni ve İlmi Kerametler

Peygamber Efendimiz bir hadisi şerifte, "Cenabı Hak benim kalbime ne döktüyse, ben de hepsini Ebubekir'in göğsüne döktüm" buyurmuştur. Hazreti Ömer, bu bâ-tını gerçeğe ilgiyi bildikten sonra: "Ah keşke Ebubekir'in göğsünde bir kıl olsaydım,"

diye temennide bulunmuştur. Hz. Ömer, iman ettikten sonra yaratıkların üstünü ve ikinci halife iken böyle buyurduğuna göre, bu ilgi ve sıddıklık rütbesinden acaba bu rahmet edilmiş ümmetin de haz ve nasibi var mıdır? Yoksa yalnız Hz. Ebubekir Sıddık'a mı aittir?

Şurası malumdur ki, değil Hazreti Sıddık'ın, fakat Ashabı Güzin'den hiçbirinin âşığına ulaşmak bile, hiç kimse için mümkün değildir. Yalnız Cenabı Hak Kur'anı Kerim'inde şanlı peygamberlerin güzel yollarını bildirdikten sonra, her ayetin bitiminde: "Biz güzel davrananları böyle ödüllendiririz." (Saffat, 37:80) buyuruyor. O halde, en mükemmelin daimi varisi olan yüce zatlarla görüşenlerin içinde de, kıyamete kadar veraset yoluyla sıddıklığı bulunanlar olacaktır. Zira (fiil ve sıfatlara çağırılan geçmiş ümmetlerin tersine) bu rahmet edilmiş ümmet, zâta çağırılmıştır.

Peygamber Efendimiz gibi tam mazhar olan ve gösteren gelmemiştir. Cenabı Hak, yaratıklarından insanları, insanlardan peygamberleri, peygamberler arasından da bizzat en büyük şefaatchimiz, sevgili Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri'ni irade etmiş ve seçmiştir. Ümmetlerden de gene o Allah'ın Sevgilisi sayesinde, Muhammed ümmetini ve bunlardan mümin ve takva sahibini, bunlardan da zikir ve sohbet ehlini seçmiştir. İnsan vücudunda da kalbi, kendisi için ayırmıştır. Kalbin bu büyüklüğüne, şu söz kâfidir: "Allah kalple bilinir, onunla bulunur." Onun içindir ki müminin kalbi, Arş'tan, Kürsü'den ve bütün yüksek ve alçak âlemlerden büyüktür.

Cenabı Hak Secde Suresi'nin başında, "Şüphe yok ki bu kitabın indirilişi, âlemlerin Rabbi tarafındandır," buyuruyor.

Evet. Kitabı Mübin'in, bu surenin, âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğine şüphe yoktur. Kur'anı Kerim'in indiriliş sebebi, insanların ve özellikle müminlerin onunla amel ederek, kendisine lâıyk olmaları ve kavuşmaları içindir.

Bir gerek olmasaydı, Allah Âdem'i yaratmazdı. Bu lüzum, hâşâ ve asla Cenabı Hak için ihtiyaç cinsinden değildir. Kendi cemâl ve kemalini insan aynasında seyretmek ve muhabbet ve Hz. İnsan'ın da cemalden lezzet alması için, onu yaratıp icat etmiştir. Eğer insan bu aynalık rütbesini bilip bulmazsa, bu belirme ve belirtme Âdem'e nispetle, hâşâ, abes ve yararsız bir şey gibi olmuş olur.

Kur'anı Kerim, özellikle ilâhi murad ve maksadın yerine gelmesi için hem müjdeleyici, hem de korkutucudur. Sıradan müminleri cehennemle korkutur ve yüksek cennetlere müjdeler. Müminlerin seçkinlerini de Hak'tan gayrısına meyil ve iltifat etmekten sakındırır. Çünkü dış ve iç salih ameller ehli olan seçkin (havas) müminlerin Hak'tan gayrısına meyil ve iltifatları, Hak'ın gözünden düşmelerine sebep olur da onun için bu sakındırmayı yapar. Ve bunları, yüksek cennetlerden başka, ilâhi sıfatların tecellisi ile de müjdeler. Allah'ın has kullarının da tahkik (gerçekleşme) makamına ulaşacaklarını, kendilerinin varlıklarını araya sokmadıkları takdirde sıfat ve zât tecelli-

lerine mazhar olacaklarını, kendiliklerinden büsbütün kurtularak, Hak'kın kendilerinden gerçekten tasarruf edeceğini müjdeler.

Bu açıklamadan, mertebelere son olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle insanın hiçbir mertebeye razı olup onunla yetinmemesi ve daima çabasını, gayretine göre de iş ve amelini yüksek ederek hem kendi yüksek insanlık rütbesini bulması, hem de başkalarının aynı şekilde elde etmelerine, feyz ve kemal (olgunluk) bulmalarına hizmetçi olması lâzımdır. İşte, yaratılışın ve her şeyin icadının gayesi, maksadı budur.

Cenabı Hak, geçmiş kitapların bazılarında buyurmuş ki: "Ey kulum, sen benim emrime uy ki, ben de senin isteğini yerine getireyim. Sen bana, sana gerekli ve uygun görünen şeyleri öğretme. Ben sana gerekli ve uygun olan şeyleri bilirim ve en iyisini ihsan ederim." Ve gene ferman buyurmuştur ki: "Bir kulumun beni yüceltmesi, iç ve dışından ilâhi emirlere itaat etmesidir."

Bazı büyükler de derler ki, en büyük keramet ve Cenabı Hak'kın kula en büyük izzet ve ikramı, İslamiyet'in doğru yolu üzerinde olmaktır. İnsanın içinin ilâhi sohbetle dolmasıdır. Rabbani huzurun insanda gerçekleşmesi ve temkin bulmasıdır.

Bir kevnî keramet, bir de ilmi keramet vardır. Fakat halk, kevnî keramete değer verir. Halbuki kevnî keramet, insanın özelliklerinden olup, dış dünyaya aittir. İslam'ın özelliğinden değildir. İslam'a ters düşen kişilerin gösterdikleri harikalarda da (ki buna *istidraç* denir) kevnî keramet görüldüğü olmuştur.

Halbuki, nefsin Hak'kı kabul edip onu bilmesi ve bulması gibi büyük bir keramet olmaz. Halk, işin bu yönünü asla dikkate almaz. İnsanlığın ve İslam'ın ne şekilde anlatılacağını insan şaşırıyor."

İbrahim Havas Hazretleri, Hicaz'a giderken yolda bir hıristiyan papazı ile arkadaşlık eder. Yedi gün aç olarak gittikten sonra, papaz ona der ki: "Ey müslüman rahibi, yedi gündür açız. Artık yürüyemiyoruz. Bize gayb tarafından bir yemek zuhur ettir de yiyelim." İbrahim Havas Hz. içinden, "Yarabbi, bu hak dini ve ümmetinden olduğum sevgili Peygamberinin hakkı için, bu hıristiyan papazının yanında beni utandırma," diye yakarır. Gayb tarafından, üzerinde pişmiş et, ekmek ve soğuk su olan bir sofraya gelir. Bunlar, yer ve yollarına devam ederler. Yedi gün daha giderler. Sonra bu kez İbrahim Havas Hz., "Ey hıristiyan rahibi, sıra sana geldi. Bir yemek hazırla da yiyelim," der. Papaz, esasına dayanarak bir süre durur, az sonra evvelki yemeğin iki katı olan bir sofraya gelir. İbrahim Havas Hz. hem düşünür, hem de yemez. Rahip, "Gel yiyelim, senin bu yemeği yememenin sebebi benim zünnarım değil mi?" der. Ve belinden papaz kuşağını çıkarıp atarak kelime-i şahadet getirir. Der ki: "Gel yiyelim. Bu sofraya senin yüzün hürmetine geldi. Zira ben şöyle dua ettim: 'Yarabbi, eğer bu İslam dini hak ise ve Hz. Muhammed senin hak peygamberin ise, bize önceki yemeğin iki misli bir yemek ihsan et.'" Beraberce yemeği yemeye başlarlar.

Eğer İslam, zamanımız müslümanlarının yaptığı gibi yalnız bir şekilden ibaret olsaydı ve resmi bir İslamiyet olarak kalsaydı, Allah bilir bu din ne bu kadar devam ederdi, ne de bir tek kişi bu hak dini kabul ederdi.

Kader Konusu

Cenabı Hak: "Dileseydik, herkese hidayetini verirdik. Fakat benden şu söz gerçekleşecektir: Mutlaka cehennemi, cinlerden ve insanlardan bir bölümle tamamen dolduracağım" (Secde, 32:13) buyuruyor. Yani dilersem her nefis için hidayet ederim, buna kadirim, diyor.

Ne var ki Cenabı Hak, ilâhi kudretini, külli (tümel) iradesini, kullarının cüzi (küçük) iradelerine bağlamıştır. Gerçi insanda bu irade cüzidir, küçüktür, fakat çok büyük iş görür. Zira kul, acizliğinin ve zayıflığının son haddiyle Cenabı Hak'kı istesin de, Cenabı Hak da o kulunu reddetsin, haşa ve asla Cenabı Mevla'da red yoktur. Böyle şey olmaz, olamaz. Bu bakımdan, kaderden söz etmek ve onunla meşgul olmak uygun değildir. Yeteneğim yok, ilahi yardım olursa yaparım gibi şeyler Hak'ka iftira, usül ve dinin askıya alınması olur. Bize düşen şey, bu gibi şeyleri katiyyen düşünmeyerek, hemen emre uymaktır.

Bir gün Ashabı Güzin hazretlerinden bazıları konuşurken, Peygamber Efendimiz yanlarına teşrif buyurur. Ne konuştuklarını sorar. İçlerinden biri, kaderden bahsettiklerini söyleyince, "Siz niçin kulluğu terk ettiniz de kaderden bahse düştünüz?" buyurur.

(Mutezile mezhebi, kaderi inkâr eder; "kul, ettiklerinin yaratıcısıdır" derler.) Bir gün bir Sünni ile bir Mutezili tartışırken, Mutezili, "Kul, fiilin yaratıcısıdır" iddiasını ispat için, yanındaki elma ağacından bir elma koparır ve der ki: "Bunu ben kopardım." Sünni de ona der ki: "Peki, o elmayı kopardığın yere tekrar yapıştır!" Tabii o da yapıştırılmaz.

Ehli Sünnet vel Cemaat mezhebinin inancı, ne cebir (zorlama), ne de Muteziledir. Kul, cüzi iradesini sarf eder. Cenabı Hak da takdir eder, yaratır.

"Her şeyin Hâlik'i O'dur, kul eliyle işlenir
Bilmeyen ledün ilmini, onu kul etti sanır."

Dünya ve Ahireti Dengelemek

Bir gün Behlül Dâna Hazretleri, Halife Harunür Reşid'in göreceği bir yerde, büyük bir direği bir ucundan tutar, kaldırır. Bir kere de öbür başını tutar, kaldırır. Üçüncüde direğin ortasından kaldırmak isterse de, bir türlü kaldıramaz. Harunür Reşid:

- Böyle ne yapıyorsun? diye sorar.
- Kendi kendime bir ölçü yapıyorum. Bakalım tek başına dünyayı kazanabilir miyim dedim, baktım ki mümkün, kolay. Bir de yalnız ahireti kazanabilir miyim diye çalıştım, onu da kolay ve mümkün buldum. Üçüncüde her ikisini birden kazanabilir miyim dedim, çalıştım, başaramadım.

Bunun üzerine Halife ağlamaya başlar ve Behlül'e:

- Ne istersin ki sana vereyim? der. Behlül de:
- Yüzüme konan sinekler beni çok usandırıyor. Emret de bunlar benim yüzüme konmasınlar. Başka bir şey istemem, der.

Halife:

- Bu benim elimden gelmez. Hükmüm bunlara geçmez, deyince de Behlül:
- Peki, bir sineğe hükmü geçmeyen bir adamdan ben ne isteyeyim ki, o da bana versin? buyurur.

Evet, dünya ve ahireti bir arada bulundurmamak müşkül ise de, bu zamanda her ikisini bir arada görmek, yürütmek icap ediyor. Kemal de budur. İnsan, çok kabiliyetli ve güçlü yaratılmıştır. Zamanımızın insanları ise çok daha yeteneklidir. Dünya ve ahiret işlerinin her ikisini birden görmek, kolay olur. Bu suretle Allah'ın yardımı yâr ve yaver olur.

Yüksek bir gayret, sağlam ve salim bir senet, güçlü ve kesin bir azim ve cezim ister. Ayrıca işini Allah için görmek kâfidir.

Nakşiyye Hazeratı: "Eğer İbrahim Ethem Hazretleri, Abdülhalik Gucduvani Hazretlerinin evlatlarından birinin eline geçseydi, ulaşacağı nimete tac ve tahtını terk etmeden de ulaşabilirdi," buyururlar. Allah, yüce sırlarını mukaddes kılsın.

Hadisi şerifte: "Çalışınız. Herkese, ne için yaratılmışsa o iş kolaylaştırılmıştır," buyurulmuştur. Biz zâhir, bâtın çalışalım, ilâhi emirlere itaat edelim. Yardımcı Allah Teâlâ'dır. Bu yolda tembellik olmaz. İş yarına bırakmak yoktur. İşte o kadar. Öbür tarafı kolay olur.

Kadınlar

Peygamber Efendimiz buyuruyor: "Akıllı o kimsedir ki, nefsine galip olur. Kendi haremine ve kadınına da mağlup olur." Bu hadis, "Erkekler kadınlara hâkimdirler" (Nisa, 4:34) ayetine görünüşte muhalif gibidir.

Hayır, muhalif değildir. "Nefsine galip olan kimse, artık kadına eza ve cefa etmez. Onlara tatlılık ve yumuşaklıkla muamele eder," demektir.

"Erkekler kadınlara hâkimdir" ayeti kerimesi ise, başka bir konudur. Kadınlara din ve dünyalarını öğretmek, namus ve masumluklarını korumak hususunda, bu ayetin hükmüyle hareket etmek gerekir.

Hasılı, kâmil olan, büyük olan nefesine galip, kadına mağluptur. Hatta bir gün Peygamber Efendimize temiz eşlerinden biri, eliyle vurur. Annesi bunu görür. "Aman kızım, ne yapıyorsun? Bu kimdir?" diye darılmak ister. Efendimiz, "Yok yok, onlara bir şey demeyiniz. Benim temiz zevcelerim hep böyledir. Sakın onlara bir şey söylemeyin," diye buyurur. Onlara darılmayı meneder.

Bize gelince, yahu kadının hiçbir kabahati yok. Biz erkeğiz ya, ağzımıza geleni bu zavallılara söyleriz. İcap ederse (Allah korusun) döveriz bile.

Efendi, bunu değil yol ehli, akli azıcık başında olan bir çocuk bile yapmaz. Daha bizim kulağımız neyi işitsin, gözümüz neden ibret alsın? Aklımız neyi düşünsün, neyi kavrasın? Çok şayanı teessüf, çok.

Peygamber Efendimiz gene, "Sırat köprüsünde en çok ayağı kayanlar nisa tayfasıdır" diye buyurmuşlar. Burada "nisa tayfası"ndan (dişiler) kastin yalnız kadınlar olduğu zannedilmesin. İnsan vücudunda nefis, dişidir. Bu nefse tabi erkekler de, Peygamber Efendimizin bu emrine dahildir.

Hızır Aleyhisselâm ve Ebubekir Kenâni

Hızır Aleyhisselâm'a, "Sizden büyük bir kimse gördünüz mü?" diye sormuşlar. İki zâtı anlatmış ki bunlardan biri, Mekke-i Mükerrerme'de Ebubekir Kenâni Hz.'dir.

– Bu zât, vaaz etmekte olan bir vaizin nasihatlarını dinlerken, başını dizinin üstüne koyar, bir köşede murakabede bulunurdu. Niçin vaaz dinlemediğini sordum. Biz vaazi sahibinden alır, ondan bir an bile gafil olmayız," diye cevap verdi. "Böyle olduğu ne belli?" soruma, dedi ki: "Bak, ben senin Hızır olduğunu biliyorum, fakat sen benim Ebubekir Kenâni olduğumu bilmiyorsun." İşte bu zâtı kendimden büyük gördüm.

Halbuki Hızır Aleyhisselâm'ın peygamberliği, tartışmasızdır. Sen şu Muhammed ümmetinin büyüklüğüne bak!

Namazın Hakikati

Bazı kimseler de buyururlar ki: "Namazda hem hizmet, hem yakınlık (kurbet), hem de kavuşma (vuslat) vardır."

Namazda organlar, eller ve ayaklar, zahiren şeriatın emrini yerine getirmekle, hizmettedir. Aynı zamanda bâtinimizin Cenabı Hak'ka teveccüh ve yönelmesi, yakınlık

ve tarikattır. Namaz kılanın huzura dalması da vuslat ve hakikattır. Lâkin namazı bu şekilde bilip, bu şekilde kılan kaç müslüman var, bilmem ki?

Derseniz ki, efendim bizim namazımıza bir şey mi diyorsunuz? Hâşâ ve asla; iman büyük bir nimettir. Fakat ey mümin, sen de insaf et, bu nasıl imandır ki, sahibini Allah'tan uzak eder de O'ndan gayrısına, nefse, şeytana yöneltir?

Bu iman, bu İslam, bu âlemde iken insanı kötü huylardan, nefis, boş heves ve dünyaya meyil ve muhabbetten kurtarmaya yetmiyorsa, ahiret, ki mana âlemidir, "sırların açığa vurulacağı gün"dür (Tarık, 86:9), acaba o vakit nasıl yetecektir? Mümin bu hâl üzere, nasıl rahat olarak duruyor, ben şaşıyorum.

Evet, o gün Cenabı Hak, kişinin gönlündekini açığa çıkaracaktır. İnsan ahirete, Kitaba, Peygambere inanır da, nasıl onların iç ve dış emirlerine göre hareket etmez, bilmem.

Bilindiği gibi, insana üç şey gereklidir: İlim, amel ve istikamet. İlim hakkında, çok ayetlerde pek çok emir ve ilahi ferman vardır. Özellikle, öncekilerin ve sonrakilerin ilmini toplayan sevgili Peygamberine: "De ki, Rabbim, ilmimi arttır" (Taha, 20:114) diye, ilminin arttırılması talebini öğretmiştir. Bu ilim, sıfat ve zât ilmidir. Allah ilmidir. İşte bu ilme son yoktur. Zira Allah'a nihayet yoktur ki, ilmine de nihayet olsun. Bu üç vasıftan, yani ilim, amel ve istikametten bir mana doğar ki, o da *ittika*'dır.

İttikanın da mertebeleri vardır:

1. Emirleri yapmak, yasaklardan sakınmak. Bu ittikayı yapanlar, bedenlerini cehennemden kurtarır, ilâhi lütufla da yüksek cennetlere ulaşırlar.

Bunlar, ittikaya aşınadılar.

2. Emirlerin zâhir ve bânîna uymak, yasakların zâhir ve bânînından sakınmak. Bunu yapanlar, ilâhi ahlak ile ahlaklanırlar. Hz. Allah'a layık olurlar. Bunlar, birincilerden üstün, fakat üçüncülerden aşağıdır. Bunlar, ittikaya hizmetçidirler.

3. Birinci ve ikinci kısımların ittikalarını yapmanın yanı sıra, kendi varlıklarından ve vücutlarından perhiz eder ve Hak'ka karşı kendilerini ispat (kabul) etmezler.

Bunlarda ilâhi murad ve maksat, kemal üzere eda olunur. Hak zahir ve peydah olur. Bunlar da ittikaya âşıktırlar.

Evet, ilâhi muhabbete karşı ne engel ise, yakınlık ve vuslata ne perde ise, ona aldanmamalıdır. O, şeytandır.

İnsan, bir görevin emir ve tebliği kadar, ilâhi emirlere dikkat etmiyor. Böyle kadir ve muktedir olan Allahı Zülcelal Hazretleri'ni, hâşâ, böyle hiçe saymak olur mu? Ben söylemeyeyim, siz söyleyin: Bu müslüman, Allah için müslüman mıdır?

Bunun sonucudur ki O da bizi hiçe sayarak ve çerçöp yerine sayarak hiç kayırmaz, acımaz. Nitekim bu kadar mahlukat, çeşitli bela ve musibetlere uğradı, helak ve mahvoldu da, Allah niçin kayırmadı? Aynen böyle, yarın da cehennem bu mahlukat ve bu gibilerle dolacaktır. Gene Allah bunları hiç kayırmayacak, yardım etmeyecektir. Burada azap, orada azap. Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah!

Mürşidleri Mahmud Sâmini Hazretleri

Bir hadisi şerifte, "İmanın yarısı sabır, yarısı da şükürdür" buyurulmuştur. Kur'anı Kerim'de de sabredenler ve şükredenler hakkında pek çok ayeti celile vardır. Sabır ve şükürle vasıflanan yüce zâtlar, ilâhi sıfat ve ahlak ile ahlaklanarak tahakkuk nimetine ulaşırlar. Tabii, şükür ve sabır için mertebeler vardır. Şeyh Efendimiz de bana şöyle emir buyururlardı: "Hafız, Kur'anı Kerim'de sabredenler çoktur, fakat şükredenler azdır. Ben Cenabı Hak'tan öyle niyaz ederim ki, o azlardan olayım."

Lâkin bunu böyle buyururken mübarek vücutları hasta idi. Hastalıktan hiç uzak kalmazdı. Biz on sekiz sene yüksek huzurlarına gittik geldik, kendine bir büyüklük ve kemal isnad ettiklerini katıyyen görmedik. Hiç kimseden de işitmedik. Kendini şeyh saymazdı. Buna rağmen pek varlıklı ve azametli görünürdü. Çok kere şöyle buyururlardı: "Dünyanın ne kadar harap olduğunu benden anlayın. Bir zamanlar (kendi mürşidleri) Şeyh Ali Sebti gibi bir zatı muhterem, bu halkı Hak Teâlâ Hazretlerine davet ve irşad buyururlardı. Şimdi ise bu halka biz söz söylüyoruz. Heyhat!"

Keza, buyururlardı ki: "Önceki yüce zâtlar, sonradan gelenlere hiçbir şey bırakmamışlar. Bütün ilim ve kemalatı, her türlü esrar ve hakikatleri, ne varsa söylemiş, ortaya koymuşlar ve öyle gitmişler." Böyle buyurdıkları halde, kendilerinden ilimlerin her türlü, daimi olarak öyle zuhur ederdi ki, şimdiye kadar işitilmemiş, hatıra bile gelmemiştir. Öyle şaşılacak ve garip ilimler kendilerinden fıskırır, coşardı.

Mücadeleyi seven, zâhir ilmüne olan vukufu yüzünden kimseyi beğenmeyen bir hoca efendinin Palu'ya geldiğini kendilerine arz ederler. Cevaben:

– Bizimle kimsenin mücadelesi olmaz. Zira biri sorsa ki: "Hoca mısınız?" Biz deriz ki: "Hayır, bir derviş parçasıyız." Bize sorsalar ki: "Şeyh misiniz?" Biz deriz ki: "Hayır, yakıcı bir parçayız."

Dediği sırada, o zât, yüce huzurlarına gelir. Tam on saat, yanında bir tek kelime konuşmadan sessiz ve hayret içinde oturur ve gider. Bu hâl, asrının nice âlimlerinin başına gelmiştir.

Biz, zamanımızın en büyük şeyhleriyle görüştük. Rahmetli Ahmet Ziyaeddin Gümüşhanevi'yi, Şeyh Muhammed Küfrevi'yi ve diğer büyük ve bilinen ne kadar zâtlar varsa hepsini gördük. Hepsinden sonra da Cenabı Hak, bizi Şeyh Efendi

Hazretleri'ne ulaştırdı. Evvelce görüştüğüm bu zâtlar, kendisine uyulan ve kâmil şeyhler oldukları halde, iki müminle, değıl iki saat, yarım saat bile sohbet edemezlerdi. Halbuki Şeyh Efendi Hazretleri tahsili olmadığı halde değıl öyle iki saat, elli - altmış sene devamlı, anbean ve sürekli yenilenmek şartıyla bu ledün ilmini yaymışlardır. Bitmek, tükenmek ihtimali yoktu.

Kendileri gibi dünyaya tenezzül etmeyen bir zât daha yoktu. Verildiğı halde kimseden bir şey almamak, bu zâta mahsustu. Fakat bu kemalatı, bu nimeti, bu memleket hakkıyla takdir edememiş, görmemişler, ben ne yapayım? İnsanda azıcık ilim, irfan olup da huzurda bulunacak idi ki, kendilerinden cereyan eden ilâhi ilimlerin ve kemallerin az çok kavrayışına kadir olabilsin.

Bizi çok severdi. Niçin bu kadar sevdiğini ben de bilmezdim. Bize iki hususta himmette bulunmuştur.

Buyururlardı ki: "Hafız, rahat ve selamet bulmak için, ne söylersen kitaptan söyle. Kitaba atfeyle. Bunda iki fayda vardır. Birincisi, sen aradan çıkarsın, sana gurur gelmez. Zira söylediğın söz senin değıl, başkasınındır. İkincisi de, birisi itiraz ederse, yine başkasının sözü olduğı için senin nefsin araya girmez. Bu suretle insana hiddet ve can sıkıntısı da gelmez. Söylediğın söz hata ise de, doğıru ise de kitap sahibine döner."

Biz de emirlerine uyarak öyle yaptık. Hakikaten de öyle rahat ettik. Bu rahatımız, kendilerinin himmet ve nazarının semeresidir. Bizden kendilerine karşı bir sui edep olmasından pek ziyade korkar ve bu hususa çok dikkat ve özen gösterirdik. Zira gerek görüştüğüm diğere şeyhlerden, gerek kitaplardan ve gerekse kendilerinden anladığım, bu yolda edebe riayet elzem ve çok önemli bir husustur.

(Osman Bedreddin Erzurum Hz.,
Sohbetname'den)

SEVMEK VE SEVDİRMEK

Allahu Teâlâ'nın sıfatlarına, fiil ve eserlerine karşı duyulan sevgilerin her birinin, nice eserleri ve meyveleri vardır. Hak Teâlâ'nın; kulun zâtına, kulun kendisine olan sevgisinin eser ve meyveleri, bütün sevgilerin en üstünü ve en seçkinidir: Kulun Hak ile tahakkuk etmesi ve ölmezliğidir, kulun Hak ile olup ölmezliğe ermesi, kalplerin sevgilisi olarak halk arasında makbul olmasıdır, ad ve sanının dünyaya dolmasıdır; o sevgili kulu, sevenlerin de her murada ermesidir. Nitekim Allah'ın sevgilisi Peygamberimiz Efendimiz buyurmuştur ki: "Hak Teâlâ bir kulunu sevdiği zaman ona olan sevgisini birçok sulara daldırır, kim o sulardan içerse, onu da sever." Binaenaleyh o kulun sevgisi gönüllere ekilince, bunun meyvesi olarak halkın ona ikramda bulunması ve âlemin ona şefkat ve hürmeti başgösterir; onu sevenleri Hak Teâlâ sever ve ona tutunanlar, sarılanlar Allah'a yaklaşır.

Hak Teâlâ'nın, kulun sıfatlarını sevmesinin eseri ve meyvesi, kulun ermişler mertebesine; Hak'kın komşuluğuna ve yüksek derecelere ermesidir; ikram ve saygı görerek cennet ve cemale ermesidir. Nitekim Hak Teâlâ Kelâmı Kadîm'inde (Kur'an' da) buyurur: "Onların yüzlerinde cennetin tazelik ve revnakı görülür ve *rahik-i mah-tum* (Mühürlenmiş, muhafaza edilmiş misk kokulu şaraptan) içerler. Nefaset arayanlar, nefaseti bunda arasınlar (Yahut yarışmak isteyenler, işte bunun için yarışınlar, çalışınlar.)"

Hak Teâlâ'nın kulun amel ve eserlerine olan sevgisinin eseri ve meyvesi ise, Hak Teâlâ'dan karşılık ve mükafat görmesi, o kulu cennete koymasındır. Ayeti kerime mealî: "Tûba onlar içindir. Ne güzel sevaptır o (ne mutlu onlara)."

Kulun Allah'ı sevmesi, Allah'ın onu sevmesinin neticesidir. Çünkü eğer Allah'tan yardım ve özel bir lütuf olmasa, hiçbir kul Allah'ı sevemez ve velî mertebesine yükselemezdi. Binaenaleyh, ancak Allah kulu sevdiğinden sonradır ki, kul da onu sevebilir. Nitekim Hak Teâlâ buyurur: "O onları sever ve onlar da O'nu severler." Böylece her sevginin kaynak ve pınarının, kendi sevgisi olduğunu duyurmuştur.

Bu sevginin eseri ve meyvesi vefa ve sefâdır, sonra kulun kötü ve fânî huylarından geçerek Hak'kın ahlak ve sıfatlarını kazanıp ölmezliğe ermesidir. Ondandır sonra da hakiki ve ebedî bir makamda oturmasıdır.

Kulun, Mevla'nın sıfatlarına olan sevgisinin eseri ve meyveleri, Mevla'nın hükmüne razı ve ona teslim olmasıdır. Başına gelen kaza ve belayı, hoşnutlukla ve memnuniyetle karşılamasıdır. Bu razı olmaklık, Hak'kın sıfatlarında yok olmakla olur. Bu devleti kul, kendinden geçtikten ve kendi hayatını tamamen unuttuktan sonra bulur. Nitekim Hak Teâlâ "Allah onlardan ve onlar da Allah'tan razı oldu" buyurmuştur. Ve kulun rızasının kaynak ve başlangıcının, kendi sevgi ve rızası olduğunu duyurmuştur.

Kulun, Allah'ın işlerine karşı duyduğu sevgi ve hayranlığın eser ve meyvesi, kulun kendi işlerini Allah'a bırakması, ona güvenip ona dayanması ve sebepleri yok mesabesinde bilerek, doğrudan doğruya Allah'a sarılmasıdır. Çünkü o kul, Allah'ın fiillerinde yok olmuştur; hakiki yapan edeni görmüş ve bulmuştur. Nitekim Hak Teâlâ, kendi Kitabında buyurmuştur: "Muhakkak ki, Allah kendisine dayanan, güvenen mütevekkil kullarını sever." Ve bu sevginin sebebi, kendisi tarafından olan sevgidir.

Kulun, Allah'ın eserlerine karşı olan sevgi ve hayranlığının eserleri ve meyveleri, yakinen iman nurunu görmesidir. Ve Rahman Teâlâ'nın feyzini, çoşan, taşan bereketini mütalaa etmesidir. Bu sevginin kaynağı ve başlangıcı Hak Teâlâ'nın şu kelamıdır: "Allah'ın rahmetinin eserlerine bak ki, yeri (toprağı) öldükten sonra nasıl diriltmiştir."

Ve bu hadisi kudside de o sevgiyi anlatır: "Halkı yarattım ve onları severek, onlara nimetler verdim, ikramda bulundum, beni bilsinler, tanışınlar diye." Bu şekilde, bu sevginin de kaynağının kendisi olduğunu bildirmiştir.

Kullar arasında Allah yolunda sevişmenin sebebi, ruhların birbirleriyle tanışıp sevişmesidir. O tanışma ve sevişme, cisim âleminde de tanışıp sevişmeye sebep olur. Bu muhabbetin meyveleri, Allah yolunda sevişenlerin, Allah sevgisini kazanmalarıdır. Dolayısıyla Allah'ın gölgesinde gölgelenme kerametine; herkesin gıptasını, kıskançlığını çekecek, herkesi imrendirecek hallere ermeleridir. Nitekim Hak Teâlâ, hadisi kudside şöyle buyurdu: "Benim yolumda sevişenleri sevmem, bana vacip oldu." Böylece kendi yolunda sevişenlerin sevgisinin de, kendi sevgisinden doğduğunu açıkladı. Çünkü sevgi, ilâhi bir nurdur, sevişenlerin gözleri o nur ile parlamıştır. Ve bir kâfur şarabıdır ki, canlar onunla kanmış, dolmuştur. Onun için Allah yolunda sevişenler, dostluk ve huzur ile Allah'a iyice yaklaşarak, sevinçle dolmuşlardır.

Bu zât muhabbeti ile (yani Allah için) birbirlerini sevenler, doğruluk ve safa ehli kimselerdir. Birbirlerini ezelden ebedlere kadar, evlatlarından ve mallarından çok severler ve birbirlerine âşık olurlar, birbirinin yüzüne ve arkasından birbirlerinin iyilik ve faydalarını isterler ve birbirlerine sadık olurlar. Onlar hakikaten velilerdir. Bunların gönülleri, Allah'a yaklaşmak için birer dergâhtır, tekkedir. İhtiyaç sahiplerinin sığındıkları bir büyük kapıdır. Hak Teâlâ, onların gönüllerinden, mahlukatına rahmet nazarı ile bakar. Kullar, o büyük, makbul kullar vasıtasıyla Allah'a ulaşır. Onları sevenler, muhakkak ki sağlam bir ipe yapışmış olur ve büyük bir saadete ulaşıp, onların arasına karışır. "Kişi sevdiği ile beraberdir" hadisi şerifi, bu mânâyı müjdelemektedir. Onlardan birinin rıza ile nazarına eren, Mevla'sını bulur.

Güzel güzel huylarla bezenmek, faziletlere bürünmek ve sevimli vasıflarla sevgi kazanmak, ancak kalplerin parıldamasından hasıl olur. Bunun meyveleri ahlak güzelliği, adalet yolunda selamete ermektir. Dünya ve ahiret iyiliği, bu muhabbete bağlıdır; temiz ve yüksek ahlak bununla elde edilir.

Fiillere olan sevginin meyvesi, sadaka vererek ve doğru hareket ederek dostluk ve sevgi kazanmaktır. Bu muhabbetten sonra, vasıfları (sıfatları) sevmeye doğru gidilir.

Mesela güzellikler, kemalin, olgunluğun eseri olduğundan dolayı, Allah'ın sanat eseri olduğu için sevilse, bunun meyvesi yakın'ın çoğalması, imanın kuvvetlenmesidir. Bu tarz sevgiye erenler, iyilik arzusunda bulunurlar; herkesi doğru yola sevk etmeye ve irşad edip olgunlaştırmaya çalışırlar; bunun için kabiliyetli olanları terbiye ederler; iyi bir ad bırakmak için çalışırlar ve kendilerine göre iyi bir ad ve sana ermek ve öylece Hak'ka gitmek isterler.

Fakat eserleri sevmek, Allah'ın eserleri olmalarından gelen bir sevgi olmasa da nefsi emmareden gelen arzuları tatmin etmek için olsa ve gaflete (yani Allah'ın sanatı olduğunu düşünmeden) aynı eserlere muhabbet edilse, o muhabbet gerçi kendi nefsinde lezzetli ve faydalıdır; o muhabbet, anlayan kimsece güzeldir, fakat kemale ermek ve olgunlaşmak için o sevgide fayda olmaz. Belki nefsin heva ve hevese kapılmasına sebep olur; ondan hırs ve şehvet hasil olur; Hak'tan uzaklaşmaya sebep olur. O sevgi his âleminin karanlıklarına yer ve yuva olur; sahibini kötü âdetlerin karanlıklarına düşürür ve bundan bu çeşit zararlar hasil olur.

Bu tarz muhabbet, himmet ve gayretlerini alçak arzulara sarf edenlerde bulunur; kötü nefis sahipleri, ancak bu sevgiyi bulur. Ve mutad, olağan kötü işler bu gibilerden çıkar.

Ama yüksek himmet ve mübarek temiz nefslerin sahipleri, bu alçak mertebeden utanır ve bu kötülük içinde durmazlar, belki zâta ve sıfatlara muhabbet etmekten başka makamlarda da kalmazlar; ve yüksek mertebelerden başka kerametlere meyletmezler.

Şiir

Şerefli kimseler, faziletlerle dolu bir sevgi yaşarlar
Daima faziletli kimselerle olurlar;
Sevgililerinin yüzleri, onların kalplerini
Yok olacak gölgeleri sevmekten men eder.

Şu halde arif ve akıllı olana layık olan şudur ki, ilk evvela kasdi, bizzat Hak Teala'yı sevmek olsun.

Ondan sonra nebileri (peygamberleri), velileri ve ahbablarını Allah rızası için sevsin.

Daha sonra, Allah'ın sıfat ve isimlerinden meydana gelen olgunlukları takdir etsin ve hayranlık duyarak sevsin.

Daha sonra da, Allah'ın işlerindeki ve eserlerindeki güzellikleri, Allah için sevsin.

Ey kardeş, sakın öncelikle işlere ve eserlere muhabbet etmeyesin. Çünkü böyle olursa masivaya (Allah'tan gayrı şeylere) gönlün akar ve onların kendilerini severek meşgul olursun; Hak'kın zâtını ve sıfatlarını sevmekten uzaklaşarak, hüsranda kalır ve perişan olursun. Ancak Allah'ın aşkı ile ol ve her dem onu bul.

Şiir

Ey aşk sen hak kişisin
Kılma bizi senden cüda
Hem nûşsun hem nîşsin
Ey nûşu dâru merhaba

Ey aşk senden sarhoşem
Sensiz melûl u nâhoşem
Senden nice ben serkeşem
Kim baş ü can verdim sana

Sensin kamu halde heman
Bar ü muradım her zaman
Senden ırak etme bir an
Her emrine verdim rıza

Ey aşk-ı şîrin çün şeker
Sendin revac-ı her hüner
Senden olur can muteber
Senden bulur izz ü ulâ

Ey aşk-ı pür emnü eman
Sensin kamu dilde nihan
Hem cümle yüzdensin ayân
Âyînelerdir vechine

Dil senden abadan olur
Hoş gülşen-i handan olur
Can bülbülü nalan olur
Eyler sana meth ü senâ

Çün akıl fikr gayr eder
Ey *Hakki*, ol aklı gider
Ta vermesin kalbe keder
Dilberle dil bulsun safa

Kelime Açıklaması:

Cüda: Ayrı. *Nûş*: Zevk ve safa veren içki. *Nîş*: Diken. *Nûşu dâru*: İlaç ve şifa olan içki. *Nâhoş*: Hasta. *Serkeş*: Asi. *Bâr*: Meyve. *Murad*: Dilek, arzu. *İzz*: İzzet, şeref. *Ulâ*: Yükseklik. *Emn*: Emniyet. *Eman*: Emniyet vermek, bağışlamak. *Dil*: Gönül. *Nihan*: Saklı, gizli. *Ayân*: Açık, aşikâr. *Ayine*: Ayna. *Vech*: Yüz. *Abadan*: Şen. *Handan*: Gülen, güleç. *Gülşen*: Gül bahçesi. *Nalân*: İnleyen. *Çün*: Madem. *Gayr eder*: Değiştirir, başkalaştırır.

Bilmek ve Bildirmek

Ey gönül, bir kere durumunu teşhis et:

Aşka ve cana mı yakınsın, yoksa nefis ve cismin arkadaşı mısın?

Biz ve ben'den geç; sen, bizliğin, benliğin yahut su ile meninin uşağı değilsin.

Sen, aşkın birliğini iste. Biz ve ben'in aslı, çokluktur. Çokluk ve suretten vazgeç, yokluğu bul, aşka gel.

Mana birliğinde mesut ve fitnesiz bir ömür geçir.

Uykusuzluk ve açlıkla "ölmezden evvel ölme"yi öğren.

Hayrete var, yok ol; bu hâlden taze hayat bul.

Benliğini terk eyle, kendini görme, bencil olma ki,

Kendi benliğine tapanlar da putlara tapanlar gibidir: Tevhid'çi olmazlar.

Nefsin hevasında, sakın Azer gibi taşları tıraş edip put yapıcı olma,

İbrahim Halilullah gibi, devamlı olarak benliğindeki putları kır.

İçinde marifetin güneşi ve ayı parlayıncaya kadar,

İbrahim Halilullah gibi, "Ben batanları, kaybolanları sevmem" de; minnet sahibi Yaradan, senindir.

Sen bu dar cisimden çık, gurbet acısında kalma; gönül fezasında aşkı bul. Vatanı sevmek, böyle olur.

Dünya halkı, gönlünde aşkın güneşini istemektedir, lakin kendini bilmezler kendilerini evlenme, düğün ve vuslat ayında sanırlar.

Aşka can veren, ölmez hayata erdi.

Çünkü ona canını veren yabancılıktan kurtuldu, parasını (karşılığını) aldı.

Aşkın yüzünü görenler o saadete erenler uyanık olurlar;

Onların her sözü Aden denizinin incisi gibi makbul olur.

Suretın nakşından (işlemesinden) geçip, aşk manasını iste; çünkü Suret (şekil) aşk denizinin dalgasıdır, sözün doğrusu budur.

Yüce Allah, "Sevdiğiniz şeyleri muhtaç olanlara vermedikçe, iyiliğe eremezsiniz" diyor.

Canının sevdiğini, aşka ver, yok ol, asla ben deme (Bu bana lazımdır, deme).

Şehvet perisi kucağında put gibi oturup engel oldukça,

Aşk gelininin yüzünü görmek, kalp için muhal (imkânsız) olur.

Şehvet ejderhasının tilsimini eğer kıracak olursan,

Aşkın sırrının saklı bulunduğu hazinenin, senin bedeninde gömülü olduğunu tez anlar ve onu bulursun.

Allah'ın Resûlü, "*El fakrû fahri*" (fakirliğim, iftiharımdır) buyurmuştur.

Yokluk (fâkr) içinde fahri, övücü bul, yokluk ve hiçlikten ölmezliğe er.

Din küfrün içinde, birlik erkekle kadının içindedir. (Öz ve hakikat olan Hak dinini, küfrün çokluğu kabuk gibi kaplamıştır.)

Renksizlik rengini iste, birlik şarabıyla boyan;

Bir utan; yoksa sonra şirkte ve şikâyette rehin kalırsın, hüsrân ve ziyan görürsün.

Her şeyi yok etmeye bak, nefsini kır, yok ol,

Aşkın ölmezliği ile sevin, hüznün babası (hüzün doğurucu, daimi hüznü) olma.

Hızır gibi aşk hayatında hayat bul.

Ne zamana kadar cenin gibi cismin içinde hapsolüp kalacaksın? Cenin gibi...

Bu dördü, beşi, altı ile yediyi, sekizle dokuzu, on'u bırak

Güzel aşkı akıl ve nefsine tercih et, böyle yapmak daha güzeldir.

Aşkı iste, aşkı oku, aşkı anla, aşkı tut;

Sen tedbiri, fikri, hile ve yalan-dolanı bırak, fenden (fitneden) uzak kal.

Aşk pîrinin bilgilerini anlama yeteneğini kazandıysan, gizli ve açık bütün sırların mahzeni olursun.

Hâl bilgisinin menfaati çoktur, söze ve dedikoduya gerek kalmaksızın, hâl ile, gizlenmiş işaretlerin durumu halledilir.

Eğer fakih (şeriat ilmini bilen) olursan anla ki, Allah "Onlar fakih olmazlar, anlayıp anlatamazlar" buyurmuştur;

Eğer fakir oldunsa (hiçbir şeyin olmadığını bildinse), güçlük çekmeden cihanın sultanı olursun.

Fakr (yokluk) fikhiyle yokluk gramerini aşkın sözlerinden öğren.

Uzaktakini yaklaştıran, yabancıyı bildik yapan, aşktır.

Aşksız iki insan, bir gömlek giyseler bile, birbirlerinden uzak kalırlar.

Gönülün uzaklık ve yakınlığı, manevidir; surete, görünüre hacet var mıdır?

Veysel Karanî ta Yemen'den, Mekke'deki dostunu buldu.

Kendisinden geçen ve yok olan Veys, Hak ile ölmezliğe erdi.

Onun için Hazreti Peygamber, Veys Yemen'de olduğu halde, onun nefesinin güzel kokusunu aldı.

Doğu ve Batı ehli, mana meclisinde hazır bulunurlar.

Surette, görünürde ise Yemen halkı, Mekke halkını görmezler.

Gönül sâkisi Fakîrullah (şeyhim İsmail Fakirullah Hazretleri) olduğu için, ey *Hakkı*,

Senin ruhunun bahçesi gül, semen, yasemin çiçekleriyle dolmuştur.

Görmek ve Göstermek

Muhabbet ağacının yaprağı şevktir. Şevk, gönülde parlayan sıcak istek ve arzudur. Aşk, muhabbet ağacının meyvesidir. Belki şevk, muhabbetin neticesidir. Çünkü şevk ondan doğmuştur. Binaenaleyh şevk, muhabbetin hakikatidir. Mevlasını seven, elbette onu görmeye müştak (özlemlî) olur.

Şevkin kemali, olgunluğu, âzayı (uzuvları) şehvetlerden kesmek ve Mevla'yı yakıcı bir arzu ile sevmektir. Şevk, muhabbetin cevheridir; yani özü, asıl maddesidir. Aşk bu ikisinin, yani muhabbetle şevkin canıdır. Şevk, sevgili anıldığı zaman gönülde duyulan heyecandır. Şevk, insanın kalbinde, kandilin içindeki fitil gibidir. Aşk ise o kandilin yağıdır. Müştakın gönlü, Hak'kın nuru ile nurlanıp parlar. İştîyak (özlem) harekete geldikçe o nur, yerle gök arasında ışık saçar.

Şiir

Can ki pür şevk ü muhabbettir, eder zevk ü huzur;
Ol nihandhane-i vahdet doludur nur ü sürur.

Açıklaması:

Şevk ve muhabbeti fazla olan can, zevk ve huzur duyar.
Vahdet (Allah'ın birliği) sarayı, nur ve sevinç doludur.

Rabia Adviiye merhume demiştir ki: "Vallahi ben Allah'a ne Cehennem'inin korkusundan dolayı itaat ederim, ne de Cennet'ine girmek için ibadet eylerim. Belki ben O'na ancak, muhabbet ve şevkimden ötürü itaat ederim."

Şevk, her şeyin sevgisini, baştanbaşa, bir çırpıda yakar. Onun için şevk ile yanan bir kimseyi, Cehennem ateşi nasıl yakabilir? Mevla'ya müştak olana her şey müştak olur. Mevlasına müştak olan, elbette O'nun dostluk ve huzurunu bulur, yani O'na yakınlık bulur ve onunla olur.

Bir kâmile demişler ki, "Rabbine müştak mısınız?" Cevaben demiş ki, "Ben ona müştak değilim, çünkü şevk ancak gaybdeki, uzaktaki şeye karşı olur, gaybde olan yaklaşıp görünür olduktan sonra şevk olmaz, müşahede olur."

Yaradan'a müştak olan, ona, kalbiyle nida eder, çağırır ve sırrı ile, gizli haliyle ona yalvarır.

Şiir

Şevk beni hayrette bıraktı, şevk beni yaktı.
Şevk beni uzaklaştırdı, şevk beni yaklaştırdı,
Şevk beni boğdu, şevk beni heyecana getirdi.
Şevk beni kararsız kıldı, şevk bana dehşet verdi.

Şevk ile iştiyakın (özlemin) farkı şudur: Şevk, buluşma ile sükûna erer. İştiyak ise buluşma ile artar.

Şevk evliyanın seçkinlerinin halidir, iştiyak ise seçkinlerin seçkinlerine mahsustur.

İştiyakı elde eden öyle bir şaşkın olur, hayrette kalır ki, eseri görünmez.

Arifin birçok nurları vardır. 1. Akıl nuru, 2. Kalp nuru, 3. Tevhid nuru, 4. Marifet nuru, 5. Şevk nuru, 6. Muhabbet nuru, 7. Aşk nuru, 8. Vecd ve hâlet (İştiyakın zaferi ile aklın baştan gitmesi ve hal gelmesi).

Bir kâmile, "Huri kızlarına müştak mısınız?" diye sordular. Cevabında dedi ki, "Hurileri yaradana müştakım, çünkü huri kızlarının yüzlerindeki nur, Yaratanın nurunun gölgeleridir."

Şiir

Hak Teâlâ şevk verdiyse sana,
Gel hemen hayret yolunda kalbine.
Masivâdan farig ol, kendin unut,
Tâ ki kalsın, canda bir aşk-ı Hüda.

Bir arif demiştir ki: "Beni gördüğü halde, benim kendisini göremediğime karşı duyduğum şevkten eyvahlar."

Müştakın alameti şudur: O, sevgilisinden hiçbir şey istemez, ancak ve ancak onun kendisinden razı olmasını ister ve gece gündüz ona yalvarıp, onu görmek diler.

Müştak olan, Hak'tan başka bir şey bilmez; her şeyi ancak onunla bilir.

Hakikatleri bilenlerin en yüksek makamları, halktan kesilmek, Hâlık'a tutulmak ve tutunmaktır.

"Elestü birabbiküm" (Cenabı Hak'ın ruhları toplayıp kendilerine, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?") dediği meclisteki ilâhi nidanın tatlılığını, Âdem'in soyu duyduğu için, tatlı, güzel, yanık bir ses duyduğu zaman, insan, ondan zevk ve lezzet alır. Ve bir daha o nidayı duymak ister, o arzuyu çeker.

Rübai (Dörtlü)

Senin yüzünü görmeden sükûn ve rahat bulamam.
Senin iyiliklerini sayamam.
Eğer her tüyüm dil olsa ve
Binlerce defa şükretsem, yine şükürünü yerine getiremem.

Mevla'ya müştak olan gönül, cisim ve canı neyle? O, her dalı ve yaprağı koyup, ağacın gövdesini kucaklamak ister.

Nazım

Terkeyle firakı aslına gel
Ağyarı koy ehl ü nesline gel
İcmal ile kalma faslına gel

Geç fer'den, asl-ı aslına gel
Koy firkatı, fasl-ı vaslına gel

Bihodluk ile çü râm olursun
azad-ı cemi-i dâm olursun
dildar ile berdevam olursun

Geç fer'den, asl-ı aslına gel
Koy firkatı, fasl-ı vaslına gel

Cisminle eğerçi sen zeminsin
Şerrişte-i gevher-i yakînsin
Çün sırr-ı muhabbete eminsin

Geç fer'den, asl-ı aslına gel
Koy firkatı, fasl-ı vaslına gel

Surette esir-i gurbet oldun
Pabeste-i dam-ı mihnet oldun
Mânada çü genci devlet oldun

Geç fer'den, asl-ı aslına gel
Koy firkatı, fasl-ı vaslına gel

Zâhirde tılsım-ı cism ü cansın
Bâtında define-i nihansın
Can didesin aç ta bak ne kânsın

Geç fer'den, asl-ı aslına gel
Koy firkatı, fasl-ı vaslına gel

Hakkı demek olmaz ehl-i hâlsin
Tali'le said ü nîk fâlsin
Çün zade-i pertev-i cemâlsin

Geç fer'den, asl-ı aslına gel
Koy firkatı, fasl-ı vaslına gel

Kelime açıklaması:

Firak: Ayrılık. *Asl*: Kök, esas, nesil, soy. *Ağyar*: Yabancılar. *Ehlü nesil*: Kendi bildik ve nesli. *İcmal*: Özet. *Fasıl*: Tafsilat, ayrıntı. *Fer*: Türev (ikinci). *Asl-ı asl*: Aslın aslı. *Fasl-ı vasl*: Birleşme faslı, içinde toplanılan kısım ve cemaat. *Bihodluk*: Kendinden geçmek. *Ram*: Muti. *Azad-ı cem-i dâm*: Bütün tuzaklardan kurtulmuş. *Dildar*: Sevgili. *Cisminle eğerçi sen zeminsin*: Cismin toprak ise de. *Şerrişte-i gevheri yakîn*: Allah'a yakın olma cevherinin ipucu. *Emin*: Emanetçi. *Surette*: Görünüşte. *Pabeste-i dam-ı mihnet*: Güçlük ve işkence tuzağına düşmüş, ayağı bağlanmış. *Genc-i devlet*: Devlet hazinesi. *Zâhir*: Dış. *Bâtın*: İç. *Nihan*: Gizli. *Can didesi*: Can gözü. *Tali*: Talih. *Said*: Mutlu. *Kân*: Maden ocağı. *Nikfal*: Falı iyi gelen. *Zade-i pertev-i Cemal*: Güzellik ışığından doğmuş.

(Erzurumlu İbrahim Hakkı Hz.,
Marifetname'den.)

İMAMI ALİ HZ.'NİN MİSİR VALİSİNE MEKTUBU

(Hazreti Ali Efendimizin Mısır'a Vali olarak tayin ettiği Malik bin Eşter'e yazdığı bu mektup, olduğu gibi ayeti şerif ve hadisi şerif meallerinden ve tefsirlerinden oluşmaktadır. O zamanın, bu zamanın ve bütün zamanların, sonuna kadar bütün insanlığın anayasası mahiyetindedir.)

1. Görevin Esası

Vergisini toplamak, düşmanları ile savaş yapmak, halkına barış ve huzur, ülkeye kalkınma sağlamak için Mâlik bin Hâris el Eşter'i Mısır'a vali olarak atadığı zaman Allah'ın kulu, müminlerin emiri Hz. Ali'nin ona emri şudur:

O'na Allah'dan ittikayı, Allah'a itaat yolunu seçmesini, Kitabı'nda emrettiği farzlarla sünnetlere uymasını emreder. O farz ve sünnetler ki, onlara uyulmadıkça hiç kimse saadet yüzü göremez ve onları benimseyen de asla hüsrana uğramaz. Bir de ona eliyle, diliyle ve kalbi ile Cenabı Hak'ka hizmette bulunmasını emreder. Çünkü Allahu Zülcelal Hazretleri kendisine hizmet edene yardıma, kendisini ağırlayanı da izzetlendirmeye kefil olduğunu buyurmaktadır. Sonra ona, şehvetlere saldırdıkça nefsini kırmasını, serkeşlik ettikçe de dizginlerini çekmesini emreder. Zira nefis alabildiğine fenalığı emreder, meğer ki Cenabı Hak o kişiyi merhametiyle korumuş olsun.

2. En Kıymetli Azığın

Şimdi bilmiş ol, ey Mâlik, ben seni öyle memleketlere gönderiyorum ki senden evvel birçok hükümetler oralarda adalet sürdü ve zulmetti. Sen vaktiyle nasıl evvelki valilerin icraatını gözden geçirdiysen, halk da şimdi senin icraatını öyle gözetecek. O zaman senin onlar hakkında söylediklerini, halk da şimdi senin hakkında söyleyecek. Kimlerin salih olup olmadığı, ancak, Allah'ın kendi kullarının dilinden söylediği sözlerle anlaşılır. Onun için biriktireceğin en güzel azık, iyiliğe yönelik işlerin olsun. Heveslerine hakim bulun. Sana helal olmayan şeylerde nefsinin karşı sıkı dur. Zira gerek hoşlandığı, gerek istemediği şeylerde nefse karşı sıkı durmak, onun hakkında adaletin ta kendisidir.

3. Halka Sevgi ve Merhamet Besle

Halk için kalbinde sevgi ve merhamet duyguları ile lütuf meyilleri besle. Sakın biçarelerin başına, kendilerini yutmayı ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme! Çünkü

bunlar iki sınıftır; ya dinde bir kardeşin, ya yaratılıştta bir eşin. Evet, bunların kabahatleri bulunabilir; kendilerine birtakım kusurlar da arız olabilir. Hata ile, yahut kasıtlı olarak işledikleri kabahatleri olsa da, ellerinden tutup doğru yola getirmek pek mümkündür. Nasıl Allah'ın kendin için affını ve hoşgörüsünü istersen, onlara da affını ve hoşgörünü bol bol ver. Çünkü sen onların üstünde bulunuyorsun; valilik yetkilerini sana veren ise senin üstünde bulunuyor. Allah ise valiliği sana verenin de üstündedir ve kullarının bütün işlerini hakkıyla görmeni istiyor, seni onlarla imtihan ediyor. Sakın Allah ile harbe girip de kendini O'nun gazabına siper etme! Çünkü ne intikamına dayanacak kudretin var, ne de O'nun af ve merhametinden müstağnisin.

4. Alçakgönüllü ve Ölçülü Ol

Sakın affettiğinden dolayı asla pişman olma; sakın hiçbir cezalandırman için de katiyyen sevinme. Sakınmak imkânını buldukça hiçbir badireye atılma. Bir de sakın "Ben tam bir kudret sahibiyim, emrederim, itaat ederler" deme. Çünkü böyle bir davranış, kalbin fesadı, dinin zayıflaması ve felakete yaklaşma ile sonuçlanır. Şayet elindeki kudret sana bir büyüklük ve tahakküm hissi verirse, hemen üstündeki Melekût'un büyüklüğüne şöyle bir bak. Kâinatı sevk ve idare eden o muazzam ve muhteşem ilâhi gücü ve senin kendi nefsinde bile güç yetiremeyeceğin şeylerde, Allah'ın nasıl bir mutlak kudret sahibi olduğunu düşün. İşte bu düşünceler, senin o yükseklerde gezen bakışlarını yere indirir; şiddetini giderir, seni bırakıp giden aklını başına getirir. Sakın Allah ile büyüklük yarışına kalkışma, sakın büyüklük (azamet) ve zorlayıcılığında (ceberut) O'na benzemeye özenme. Çünkü Fâtır Zülcelâl Hazretleri her zorbayı zelil, her büyükleneni de hakir eder, bırakır.

5. Adaletten Ayrılma

Kendin hakkında, sana yakınlığı olanlar hakkında, tebaan arasında kendilerine meyil beslediklerin hakkında; Allah'a ve Allah'ın kullarına karşı adaletten katiyyen ayrılma. Şayet böyle yapmazsan zulmetmiş olursun. Halbuki Allah'ın kullarına zulmedene karşı bu mazlumların davacısı, bizzat Hz. Allah'ın kendisidir. Allah da birinin hasmı oldu mu, artık o kimsenin tutunabileceği bütün deliller bâtıldır. Ve ölünceye, yahut tövbe edinceye kadar onunla harp içinde bulunur. Dünyada zulüm kadar, Allah'ın lütuflarını izale edecek ve kahrını hızlandıracak bir şey olamaz. Zira Cenabı Hak zulüm altında inleyenlerin beddualarını işitir; zalimleri ise gözetleyip durur.

6. Toplumunu Esas Al

İşlerinin içinde öylesini ihtiyar etmelisin ki, hak hususunda en ortası, adalet itibariyle en yaygını olsun, sonra halkın çoğunluğunun rızasını da en çok sağlasın. Zira toplumun hoşnutsuzluğu karşısında, şahısların rızası hükümsüz kalır; şahısların kırgınlıkları ise toplumun rızası içinde kaynayıp gider.

Sonra vali için, kodaman takımı kadar iyi günlerde yükü ağır basan, kara günlerde yararı az dokunan, adaletten hoşlanmaz, istemekten usanmaz, verilince şükür bilmez, verilmezse değme gadirle savulmaz, felakete sabırsız bir topluluk da yoktur. Halbuki İslam'ın esasını meydana getiren müslümanların kıymet ölçüsü, toplumun çoğunluğu olduğu gibi, dinin ve devletin kuvveti de, toplumda düşmana karşı savaşacak da ancak toplumun çoğunluğudur. Onun için samimiyetin ve meylin daima topluma dönük bulunmalı ve onların refahına dikkat etmelisin.

7. Halkın Ayıplarını Araştırma

Halkın arasında yanına hiç yaklaştırmayacağın, kendisinden en çok nefret edeceğin kimseler ise, halkın ayıplarını en ziyade araştıranlar olmalıdır. Zira insanların öyle ayıpları vardır ki, bunların örtülmesi görevi, herkesten önce valiye düşer. Binaenaleyh bu ayıpların sana gizli kalanlarını sakın eşeleme. Senin vazifen, bilgine ulaşanları düzeltmekten ibarettir. Bilmediklerine gelince, onlar hakkındaki hükmü Allah verir. Evet, sen halkının ayıbını gücün yettiği kadar ört ki, Allah da senin, halkından gizli kalmasını istediğin şeylerini örtsün.

8. Yanına Yaklaştırmayacakların

İnsanlar hakkındaki bütün kin düğümlerini çöz; seni intikama doğru sürükleyecek iplerin hepsini kes. Sence açıklık kazanmayan şeylerin tümü hakkında anlamamış görün, şunu bunu gammazlayanın sözüne sakın çarçabuk inanma. Çünkü gammaz ne kadar saf görünürse görünsün, yine hilekârdır. Sakın, ne seni yokluk ihtimaliyle korkutarak ikram etmekten geri çevirecek cimriyi, ne zor ve ağır işlere karşı azmini gevşetecek korkağı, ne de zulme saparak sana ihtirası iyi gösterecek hırslıyı danışma meclisine sokma. Çünkü cimrilik, korkaklık ve hırs öylesine ayrı ayrı tabiatlardır ki ancak, Allahu Zülcelâl hakkında beslenen sui-zan bunların hepsini bir araya getirir. Sana müşavir olacakların en kötüsü, senden evvel şerli kimselerle işbirliği yapmış ve onların suçlarına ortak olmuş kimselerdir. Böyleleri katiyyen senin mahremim olmamalı. Çünkü bunlar, canilerin yardımcıları ve zalimlerin dostlarıdır.

9. Kendine Müşavir Edineceklerin

Ne hacet; hiçbir zalime zulmünde, hiçbir günahkâra cürmünde yardım etmeyen kimseler arasında bunların yerini tutacak öylelerini bulabilirsin ki bunlar, ötekilerin görüş ve tedbirlerine tamamıyla sahip, buna mukabil onların günah ve suçlarından kesin olarak temizdirler. İşte senin için böylelerinin yükü en hafif, yardımını en çok, sana şefkati herkesinkinden fazla, senden başkasına muhabbetleri ise o nisbette azdır. Böyle kimseleri hem özel, hem de genel toplantılarında kendine yakın edin. Sonra, bu şahıslar içinden en ziyade onu beğenmelisin ki, sana acı gerçekleri herkesten ziyade o söylesin ve şayet Allah'ın, sevdiği kullarının yapmasına razı olmadığı bir harekette bulunmak istersen, sana yağcılığa kalkışıp teşvik etmesin. Bir de sadık ve kanaatkâr adamları kendine sırdaş edin. Eğer bunlar seni alkışlamazlar ve yapmadığın birtakım işleri sana isnad ile keyfini getirmezlerse, bunu da anlayışla karşıla. Zira alkışa ve yersiz övgüye müsamaha etmek, insanı büyükmeye sevk eder ve kibire yaklaştırır. Sakın insanların iyisi ile kötüsü, senin yanında bir olmasın. Zira onları böylece eşit görmek, bir taraftan iyileri iyilikten soğuturken, kötülerin de fenalığa olan meylinde onlara cesaret verir.

10. İyi Niyeti Yaygınlaştır

Bilmiş ol ki, vali ile halk arasında karşılıklı güven ve iyi niyeti davet eden şey, valinin kendilerine hizmette bulunması, yüklerini hafifletmesi ve adaletle hükmetmesidir. O halde insanların arasında iyi niyetin gelişmesini sağla. Zira seni zorluk ve sıkıntılardan ancak onların iyi niyeti kurtaracaktır. Onlara yaptığın bu iyiliklerin mükâfatını, sana karşı duyacakları güven ile görürsün. Onlara kötü muamele etmenin karşılığı ise, sana duyacakları düşmanlıktır.

11. Güzel Âdetleri Devam Ettir

Bu ümmetin ileri gelenleri tarafından işlenerek, herkesin benimsediği ve halkın iyi bir şekilde tatbik ettiği güzel bir âdeti, sakın kaldırayım deme. Bu güzel âdetlerin faydasını giderecek yeni bir şey oluşturmaya da asla kalkışma. Çünkü mükâfat o iyi âdeti koruyan kimsenin, vebal ise onu kaldırdığından dolayı, senin olur.

12. Daima Danışarak İş Yap

Memleketin yararına olan tedbirleri tespit etmek ve senden evvel insanlara huzur, güven, doğruluk ve iyilik sağlayagelmış şeyleri devam ettirmek hususunda, alimler ve arifler ile sürekli olarak görüş ve danış.

13. Toplumdaki Kesimler

İyi bil ki, toplumda çeşitli kesimler vardır. Bunlardan her birinin sağlık ve iyiliği diğerlerinin sağlık ve iyiliğine bağlı olup, bunlardan hiçbiri diğerinden müstağni olamaz. Bu kesimlerden biri Allah yolunda askerlik edenler, diğeri kamu görevlileri, bir başkası adaleti dağıtmakla görevli hakimler, biri vergileri yumuşaklık ve insafla toplayacak tahsildarlar, bir başkası da cizye ve vergi ödeyen ehli zimmetle müslümanlar, bir kısmı ticaret ve zenaat erbabı, bir diğeri de fakirlik ve ihtiyaç içindeki yoksullardır. Cenabı Hak bunlardan her birinin hak, vazife ve yükümlülüklerini bildirmiştir. Bunların hepsi ya Allah'ın Kitab'ıyla, ya da muhterem Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz'in sünnetiyle belirlenmiş ve daima yürürlükte olan mahfuz bir kanun halinde bizlere tevdi buyurulmuştur.

Askerler, Allah'ın izniyle halkın kaleleri, valilerin şerefi, dinin izzeti, asayişin vasıtalarıdır. Devlet ancak bunların sayesinde ayakta durabilir. Buna mukabil, devletin desteği olmadıkça da asker ayakta duramaz. Askerlerimizin düşman karşısında başarılı olmalarının sebebi, kendi yolunda savaştıkları için Allah'ın onlara verdiği güç ve üstünlüktür. Fakat onların karşılamak zorunda oldukları maddi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlarını gidermek için de, devlet vergilerinden olan gelire dayanmaya mecburdurlar. Askerler ile vergiyi ödeyen sivil halkın her ikisinin de birbirlerinin işbirliğine ihtiyaçları vardır.

Hakimler adaleti dağıtırlar, memurlar ise kamu hizmetlerini ifa eder ve vergileri toplarlar. Bunların yanında devlet gelirlerine katkıda bulunan ticaret ve zenaat erbabının vücudu şarttır. Zira gelirlerinin kaynaklarını, ticarethaneleri ve başkalarının meydana getiremeyeceği sanat eserleri ile, ancak bunlar temin edecektir. En sonda fakir ve ihtiyaç sahibi kimselerin teşkil ettiği yoksul kesim geliyor ki, bunların ayakta tutulması bütün diğer kesimlerin üzerinde bir yükümlülüktür.

Bu kesimlerin her birinin, Allah'tan kısmeti ve haceti miktarınca vali üzerinde hakkı vardır. Vali, Allah'ın kendisini görevlendirdiği bu yükümlülüğün altından, ancak bizzat ve azami ihtimamla ve Allah'tan yardım ve destek dileği ile birlikte, hafif-ağır bütün işlerde nefisini, doğruluğa, sabıra ve tahammüle alıştırmakla kalkabilir.

14. Askerler

Askerlerin başına öyle birini geçir ki, Allah'a, Resûlüne ve devlet başkanına karşı sence hepsinden daha bağlı ve sadık, kalbi hepsinden temiz ve akli başında olmak itibariyle, hepsinden üstün bulunsun. Kızgınlık anında ağır davransın; özürleri sükun ile dinlesin; zayıflara acısın; kuvvetlilerden uzak dursun; öyle öfke ile kalkıp çaresizlikle oturan takımından olmasın.

Şerefli bir geçmiş, güzel bir itibar ve iyi hallere sahip ailelerin mensupları ile, devamlı ve yakın bir şekilde ilgilen. Şecaat sahibi ve yüksek meziyet sahibi kimselere iltifat et. Çünkü bunlar, iyilikleri kendilerinde toplayan, fazilet ve kerem sahibi bir toplulukturlar. Kendilerini desteklemek için verdiği şey çok bile olsa, nazarında asla büyümesin. Sana karşı gösterdikleri minnet ifadeleri az bile olsa, bu da gözüne katiiyen hakir görünmesin. Böylece hareket etmen, onların sana karşı sadakat ve ihlaslarını, kezâ hüsnü zanda bulunmalarını gerektirir. Bir de onlara ait işlerin büyüğünü görüyorum diye küçüğünü takipten geri durma. Zira ufak bir lütfundan yararlanabilecekleri yerler olduğu gibi, büyük lütfundan müstağni kalmayacakları yerler de olur.

Ordunun başındakiler arasında sence en değerli o kimseler olmalı ki, askere iyilikte bulunsun. Ayrıca, hem onları hem de geride kalan ailelerini sıkıntıya düşürmeyecek şekilde, kendi varlıklarından fedakârlıkta bulunsun. Öyle ki bu sayede düşmana karşı savaşırken, hepsinin düşüncesi bu görevde birleşebilsin. Valiler için ülkede adaletin ayakta durmasından, bir de halkın dinine karşı sevgi göstermesinden daha büyük bir saadet ve huzur vesilesi yoktur. Zira yürekler salim olmadıkça sevgi gösteremez. Sonra askerin senin hakkındaki samimiyet ve bağlılığı, ancak kumandanlarından memnun olmalarıyla ve kumandanlarını aşağı görüp bir an evvel başlarından çekilmelerini istememeleriyle mümkündür. Sen kendilerine ümit sahası aç, övgüye layık olanları sena etmekte ve büyük olaylarda bulunmuş olanların başardıkları iyi işleri anarak anlatmakta kusur etme. Zira bunların kahramanlıklarını sık sık anman, inşallah şecaat erbabı insanları coşturur, (düşmanla) savaşmak istemeyenleri de gayrete getirir. Sonra, bunlardan her birinin fedakârlığını iyice tanı. Hem sakın birinin hizmetini, başkasının hizmetiyle bir arada zikretme. Kimseye, gösterdiği şecaatle nispet kabul etmeyecek değersiz bir mükâfat verme. Bir de, mevkiinin küçüklüğü, bir adamın kıymet ve yararlılığını küçültmene asla sebep olmasın. Sonra altından kalkamadığın hadiseleri, kestirip atamadığın işleri Allah'a ve Resûlüne gönder. Zira Cenabı Hak doğru yola gitmesini dilediği bir topluma: "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve içinizden olan *ulül emr*'e (emir ve kumanda sahiplerine) itaat edin. Şayet bir şeyde anlaşılamazsanız, onu, Allah'a ve Peygamber'e gönderin," buyuruyor. Allah'a havale edin demek, kitabındaki muhkemata sarılmak demektir. Resûl'e göndermek demek, onun toplayıp birleştiren ve tefrikaya meydan vermeyen sünnetine uymak demektir.

15. Adliye ve Hakimler

Halk arasında, hüküm vermek için öyle bir kimse seç ki, sence onların en değerlisi bulunsun, işten sıkılmasın; görüşmeye gelenlerden sinirlenerek inada kalkışmasın, hatasında ısrar etmesin; hakkı gördüğü an (doğruyu gördüğü anda) döneceği yerde dili tutulup kalmasın; hiçbir zaman tamah ettiği bir menfaatin

kaybolacağı gibi bir endişeye düşmesin; meseleyi özüne kadar anlamadıkça, hemen hâsıl ettiği kanaati kâfi görmesin. Şüphelerde en çok durur; delillere en ziyade sarılır; hasmın müracaatından en az usanır; övülme ile şımarmaz; heyecanla eğilip, bükülmez olsun. Aslında böyle kimseler de pek nadirdir. Sonra bu zevatın vereceği hükümleri sık sık tahkik et ve kendilerine zaruretlerini giderecek, halktan ihtiyaçlarını kesecek kadar ikramda bulun. Hem, onlara senin yanında öyle bir mevki ver ki, sana yakın olanlardan hiçbirisi, o mevkiye göz dikemesin ve o zevat başkalarının sana gelip de, kendilerine karşı hainlik edemeyeceklerinden emin olsunlar. Bu hususta gayet dikkatli bulunmalısın. Çünkü bu din, kötü adamların elinde esir oldu, onun namına istenilen yapılıyor ve onunla dünya elde edilmeye uğraşılıyor.

16. Diğer Görevliler

Tayin edeceğin diğer memurlar konusunda da dikkatli ol, çünkü en çok menfaat düşkünü kimseler, şahsi çıkarları için bu görevlere haristirler. Sakın şahsi yakınlık veya tesir altında kalarak hiçbir kimseye vazife tevdi etme. Çünkü bencillik ve tarafgirlik, zulüm ve hıyanete götüren iki sebeptir.

Bu işler için, iyi halleri ile bilinen ailelerden gelen, iyi yetişmiş, tecrübeli, hayâ sahibi, İslam'a hizmeti geçmiş kimseleri araştı. Zira ahlakı en dürüst; namus ve şerefi en sağlam olanlar, tamahın cazibesine en az kapılır ve işlerin varacağı neticeleri en isabetli şekilde götürürler.

Bunların geçimlerini de geniş bir surette temin et. Çünkü bu tutumun, kendilerini iyiliğe sevk etme hususunda kuvvetli bir destek olacağı gibi, elleri altındaki şeylere tenezzül etmekten de o sayede uzak kalırlar.

Ayrıca, şayet emirlerine karşı gelir veyahut emaneti sakatlarırsa, bu, senin onlara karşı kullanacağın bir delil olur.

17. Denetime Önem Ver

Sonra bunların icraatını da takip et, arkaları sıra vefa sahibi ve doğruluktan ayrılmayan gözcüler gönder. Zira onların işleri nasıl gördüklerini böylece gizlice öğrenmen, onların emaneti muhafazalarına ve halka güzel bir şekilde muamelelerine sebep olur. Yardımcılarına karşı da ihtiyatlı bulun. Şayet içlerinden biri elini hıyanete uzatır ve gözcülerinin vereceği haberler de onun bu hıyanetini doğrularsa, şahadetin bu kadarını kâfi görerek, onun hak ettiği cezayı bedeni üzerinde uygularsın. Bu hıyaneti ile topladığı malı elinden alır, kendisini de zillet mevkiine diker; alnına hıyanet damgasını vurur, boynuna suçluluk halkasını geçirirsin.

18. Vergi Yönetimi ve Kalkınma

Sonra vergi tarh ve tahsil işinin idaresinde de büyük itina göster ve takip et. Çünkü verginin düzeltilmesi suretiyle vergi yükümlülerinin sağlıklı ve iyi bir duruma kavuşturulmaları, diğerlerinin de sağlıklı ve iyi bir duruma kavuşturulması demektir. Zira diğerlerinin iyiliği, ancak bunların iyi olmalarına bağlıdır. Çünkü halkın hepsi vergi gelirlerine, dolayısı ile vergi ödeyenlerin emek, vergi toplamaya harcayacağı himmet ve gayretten fazla olmalı. Zira ödeme gücü ancak ülkenin kalkınması ile elde edilebilir. Kalkınmasız vergi toplamak isteyen kimse, ülkeyi harabeye çevirir. Halkı helak eder, defteri de pek kısa zaman içinde dürülüp kapanır.

19. Zor Durumdakilere Yardım Et

Şayet yüklerinin ağırlığından, yahut bir afetten, yahut yağmurların, suların kıtlığından, veya toprakların su altında kalmasından, yahut kuraklık istilasından şikayette bulunurlarsa, tesirini umduğun bütün vasıtalara müracaatla dertlerini hafifletmeye çalış. Bu hususta hiçbir fedakârlık, katiyyen sana ağır gelmesin. Zira bu, öyle bir yatırımdır ki; ülkeni imar, vilayetini güzelleştirmeye sarf için o yatırdığın sermayeyi, onlar bir gün sana fazlası ile iade edeceklerdir. Üstelik bu sebeple onların övgülerini kazanacak, haklarında gösterdiğin adaletinden dolayı iftihar edebileceksin. Hem sen bu sermayeyi, fazlası ile iade edeceklerine güvenerek veriyordun. Zira kendilerini hoşlukla refaha kavuşturduğun için vermiş olduklarının misillerini biriktireceklerine; adalet ve hoşlukla muamelen sebebiyle de senden emin bulduklarına güvenin vardı. Evet, günün birinde yardımlarına dayanacağın bir hadise zuhur eder, bakarsın ki gönül hoşluğu ile bütün yükü üzerlerine almışlar, taşıyorlar.

20. Kalkınmayı Esas Al

Kalkınmış ülkeler yük taşımaya dayanıklıdır. Yükleדיğin kadarını götürebilir. Memleketin harap olması ise, halkının sefaletе düşmesindedir. Ahaliyi sefil eden sebep de ancak, valilerin servet toplamaya düşkünlükleri, mevkilerinde uzun müddet kalmayacaklarını zannetmeleri, bir de geçmiş ibretlerden yeteri kadar ibret alamamalarıdır.

21. Özel Görevliler

Sonra (diğer) memurlarının haline de iyice dikkat et. İşlerine en iyilerini getir, hususiyle tertibatını, sırlarını tevdi edeceğin, yazılarını yazdıracağın adamları öyle seç ki soyu temiz, ahlakı düzgün olsun. Gördüğü itibarla şımarıp başkalarının yanında sana karşı gelmeye cüret edenlerden olmasın. Görevlilerinin sana yazdıklarını getirip

göstermekte, senin tarafından verilecek cevapları, dosdoğru yazarak göndermekte ve senin lehine bulduğu bir akdi (muameleleri) sağlam tutsun, aleyhinde bulunduğunu da çözmek hususunda zaaf göstermesin. Kendisine yüklenen görevler dolayısıyla nasıl bir mevkide olduğundan, asla habersiz bulunmasın. Zira kendi kıymetini bilmeyen, başkasının değerini hiç bilmez. Sonra bu memurların seçiminde sadece görüşlerini inceleyişin, bir de iyiye yoruşun yeterli olmamalı. Çünkü insanlar, daima masum tavırlar takınarak ve gayretkeşlik ederek, görüşlere göre hüküm veren valilerin gözüne girebilirler. Halbuki böyle bir yaklaşımın esasında ihlas namına hiçbir şey yoktur. Onun için senden evvelki değerli valilere hizmet etmiş kimseleri araştırarak, halk arasında çok iyi bir nam bırakmış, güvenilirlikleri en ziyade tanınmış olanlarını seç. Böyle bir hareket, senin Allah'a ve kendisinden bu valilik görevini aldığın kimseye karşı ihlasını gösterir. Bir de işleri taksim ederek bir kısmının başına bu memurlardan birini geçir ki, iş büyük olursa altında ezilmesin; çok olursa toplamasını bilemeyip de dağıtmasın. Şayet memurların hatasını görür de aldırılmazsan, kendin utanacak ve ayıplanacak bir duruma düşersin.

22. Ticaret ve Sanayi

Sonra, ticaret ve zenaatla uğraşanlar vardır ki bunların bir kısmı, oturduğu yerde çalışır, bir kısmı şuraya buraya mal götürür; bir kısmı da elinin emeği ile geçinir. Bunların hepsine iyi muamele et ve başkalarının da öyle muamele edilmeleri için öğütlerde bulun. Çünkü memleket için hayırlı hizmetlerin sebepleri ve faydalanma vesileleridirler. Onlar hayır ve yararı, ülkenin toprağındaki, denizindeki, ovalarındaki, dağlarındaki uzak ve yakın yerlerden getiriyorlar. Bunlar, memleket için barış ve güven adamlarıdır. Ne kargaşa çıkarmalarından korkulur, ne de fesatlarından endişe edilir. Kendilerinin, gerek senin yanındaki, gerekse ülkenin diğer taraflarındaki işlerini takip et. Bununla beraber şurasını da iyi bil ki, bunların çoğundan aşırı bir tamahkârlık ve çirkin bir hırs ile birlikte, zaruri ihtiyaç maddelerinde stokçuluk, alım satımda da hilekârlık olabilir. Bu ise halk için zarar, valiler içinse ayıptır.

23. İhtikâra Mani Ol

Bundan dolayı stokçuluğa mani ol. Çünkü Peygamber Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, ihtikârı men buyurdular. Alım, satım doğru tartırlarla olmalı ve alanı da, satanı da ezmeyecek, mutedil fiyatlar çerçevesinde yapılmalıdır. Herhangi bir kimse senin yasağından sonra stokçuluğa yanaşırsa, ifrata varmamak şartıyla, onu hemen cezalandır.

24. Fakirler ve Yoksullar

Hele alt kesimdeki, her türlü çareden mahrum fakirler ve çaresizler ile felaketzedeler, kötürümler hakkında Allah'tan korkmalı, hem de çok korkmalısın. Bu kesimde

halini söyleyen de var, söyleyemeyen de. Allah'ın bunlara ait olmak üzere, korunması için seni görevlendirdiği hakkı çok iyi koru. Oradakilere Beytül Mâl'inden (hazinenden) bir hisse, başka yerlerde bulunanlara da her memleketin fakir müslümanlara mahsus gelirinden birer hisse ayır. Çünkü en uzaktakilerin de, en yakındakiler gibi hakları mevcuttur. Cümlesinin hakkını gözetmek ise, sana emanet edilen bir vazifedir.

25. Hiçbir İşi İhmal Etme

Sakin azamet (büyüklük), seni onlarla uğraşmaktan alıkoymasın. Zira işlerin mühim olanlarını iyi gördüğün için ehemmiyetsizini yüzüstü bırakırsan, mazur görülemezsin. Bu sebepten, kendilerini düşünmekten geri durma ve zavallılara ekşi çehre gösterme. Yine bunlardan olup da aşağı görülme veya başka kimselerin onları hesaba almamaları yüzünden, işleri sana kadar gelemeyenleri araştır. Sırf bunlar için Allah'tan korkan, alçakgönüllü ve emin bir adam tahsis et ki arada vasıta olsun ve onların işini sana bildirsin. Hasılı öyle çalış ki, Allah'ın huzuruna çıktığın zaman "Gücümün yettiğini sarf ettim" diyebileşin. Halkın bu kesimi adalet ve yardıma, başkalarından ziyade muhtaçtır. Onun için her birinin hakkını vermeye son derece itina et.

26. Yetim ve Yaşlılar

Sonra yetimlerin ve yaşlı bulunduğu halde, hiçbir çaresi olmayan kimselerin geçimini de üzerine al. Vakıa bu işler valiye ağır gelir, lakin şunu unutma ki ne kadar hak varsa, hepsi de ağırdır. Bunu Allah yalnız o kimselere kolaylaştırır ki, halden ziyade âkıbeti (işin sonunu) düşünerek, nefisini dayanıklılığa alıştıtır ve kendi hakkında Allah'ın vaaadinin doğruluğundan emin bulunur.

27. Dilek ve İhtiyaç Sahipleri

İhtiyaç sahipleri için sırf kendileriyle meşgul olacağın bir zaman ve mekân ayır ve hepsiyle beraber otur da, seni yaratan Allah'ın rızasını celbedecek bir tevazu göster. Sonra askerini, yardımcılarını, muhafızlarını, zabıta memurlarını yanlarında bulundurma ki, söylemek isteyen çekinmeden derdini dönebilsin. Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'den birkaç yerde işittim, şöyle buyurmuştu: "İçindeki zayıfın hakkı, serbestçe kuvvetlisinden alınamayan bir millet, hiçbir zaman kuvvetlenemez." Bir de bunların münasebet almayan sözlerini yahut da dertlerini anlatabilmedeki acizliklerini hoş gör, kendilerine karşı hırçınlık etme, büyüklük gösterme. Bu yüzden Cenabı Hak sana Rahmet kanatlarını açar; taatına mukabil sana sevabını ihsan eder. Hem verdiği güler yüzle, gönül hoşluğuyla ver, vermediğin takdirde kabul olunabilecek özürler dile.

Sonra senin içinde öyleleri vardır ki, onları bizzat senin ifa etmen gerekir. Mesela memurların yetersizlik gösterince, taşradaki görevlilere cevabı sen vereceksin. Halkın ihtiyaçları artık senin yardımcılarının altından kalkamayacağı dereceyi buldu mu, bunun icabına yine sen bakacaksın. Bir de her günün işini o gün gör, çünkü diğer günlerin kendisine mahsus işi vardır.

28. Allah'a Karşı Kulluk Vazifelerini İhmal Etme

Her ne kadar, niyet halis olmak ve halkın selametine hizmet etmek şartıyla bu çalışmalarının hepsi Allah içinse de, sen yine vakitlerinin en hayırlısını, Allah ile arandaki durumlar için nefesine hasret, Allah rızası için eda edeceğin taatın en başlıcası da, Zâti İlâhi'ye has olan farzları yerine getirmekten ibaret olsun. Gecende ve gündüzünde bedeninden Allah'a ait bulunan kulluk hissesini ayır ve seni Cenabı Hak'kın yüce huzuruna yaklaştıran bu taatı, vücuduna her neye mâl olursa olsun, eksiksiz ve gediksiz eda et. Şayet namazında halka imam olmuşsan sakın ne bıktırarak kadar uzun, ne de bir hayra yaramayacak kadar kısa kıldırma. Çünkü halkın içinde öyleleri vardır ki, hastalık sahibidirler; öyleleri de vardır ki iş sahibidir. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem beni Yemen'e gönderirken:

"Onlara namazı nasıl kıldırayım?" demiştim.

"En zayıflarının namazı gibi kıldır," ve ayrıca: "Müminlere karşı çok merhametli ol," buyurmuşlardı.

29. Halktan Uzak ve Saklı Kalma

Buraya kadar söylediklerime ilaveten, bir hususu da asla unutma: Sakın halkından uzun müddet uzak veya saklı durma. Çünkü valinin halktan saklanması, halkta yanlış kanaatler uyandırma yanında, valinin işlerine vukufunu da azaltır. Valilerin perde arkasında oturmaları, perdenin dışında dönen işlere muttali olmalarına mani olur. Bunun sonucunda onların gözünde hadiselerin büyüğü küçülür, küçüğü de büyür. Güzeli çirkin, çirkini de güzel olur; hak ile bâtil karışır. Vali de en nihayet beşerdir. Halkın kendi nazarından gizli kalan işlerini nereden bilecek? Halkın üzerinde nişaneler yok ki ona bakarak doğruları, yalanın her türlüşünden ayırmak mümkün olabilsin. Şimdi sen mutlaka, şu ikiden birisin: Eğer hak yolunda çalışan, gönlü gani bir adamsan... Bu takdirde vacip olan her hakkı ödemekten, yahut kerimane bir harekette bulunmaktan çekinip saklanmanın ne anlamı var? Eğer böyle değil de cimriliğe müptela bir adamsan... Zaten bu durumda halk senin ihlâsından ümit kestikleri gibi, istemekten de o kadar çabuk vazgeçecekler ki, o zaman senin ortada görünmemen neye yarar? Her halükârda, halktan uzak kalmak hoş bir şey değildir. Özellikle, eğer senin görevin

halkın ihtiyaçlarını ve dileklerini göz önüne almak ise, halk tarafından sana arz edilecek ve çoğu ya bir zalimden Şikayet, ya bir muamelede adalet talebi gibi dileklerin, seni asla ürkütmemesi gerekir.

30. Yakınlarna Dikkat Et

Sonra valinin etrafında, seçkin kimseleri ile kendisine pek yakın olanları vardır ki, bazen bunların iltimasları, haksızlıkları ve muamelelerinde insafsızlıkları görülebilir. Sen, bunların zararını, bu gibi hallerin sebeplerini ortadan kaldırmak suretiyle gidermelisin. Etrafindakilerden, ileri gelenlerden ve akrabandan hiçbirine katiiyyen toprak (devlet elindeki bütün imkânlardan yararlanma hakkı) verme, ve bunlardan hiçbirini senden cesaret alıp da, müşterek su yahut müşterek diğer bir iş tutarak, etrafındakilere zarar verecek ve zahmeti başkalarına yükletecek surette zâhire biriktirmeye katiiyyen tamah edemesinler. Çünkü bunun kârı, senin değildir. Fakat onların zararı ise dünyada ve ahirette sana döner. Sonra, senin yakının olsun veya olmasın, herkesi hakkı kabul etmeye zorla. Eğer has adamların ve yakınlarındaki biri yasaları çiğnemiş ise, senin için ne kadar güç olursa olsun, cezasını eksiksiz icra et. Bu hususta, sabır, sebat ve dikkat göster ve davranışın sonunu gözet. Çünkü bunun sonu hayırdır.

Şayet halkta senin zulmettiğin zannı hasıl olmuşsa, kendilerine özünü bildirerek hakkındaki zanlarını değiştir. Çünkü böyle yapmakla, önce kendi nefisini kırmış, sonra idaren altındaki halka tatlılıkla muamele etmiş, ayrıca kendini mazur göstermiş olursun. Üstelik onları hak üzerinde daim kılmaktan ibaret bulunan ana maksadına da, bu sayede ulaşmış bulunursun.

31. Barış ve Güvenlik

Düşmanın tarafından sana teklif olunan sulh (barış), rızayı ilâhiye muvafık ise, katiiyyen reddetme. Zira barışta askerine istirahat, sana endişeden rahat, ülken için de selamet vardır. Lakin barıştan sonra, düşmanından sakın ve hem de çok sakın. Öyle ya, belki düşmanın seni gafil avlamak için sana yaklaşmak istemiştir. O sebepten ihtiyata sarıl, bu hususta asla hüsnü zanna kapılma.

32. Anlaşmalara Riayet Et

Şayet düşmanla aranızda bir sözleşme akd etti isen, yahut ona karşı bir taahhüdün varsa, yapılan sözleşmeye riayette bulun, ahdini yerine getir. Verdiğin sözü muhafaza için, icap ederse hayatını bile feda et. Çünkü, arzularının birbirinden farklı, düşüncelerinin ayrı olmasına rağmen, insanların ilâhi farizalar arasında, ahidlere vefa (tam yerine getirilmesi) kadar üzerinde birleştikleri bir şey yoktur. Hatta müşrikler

de hıyanetin vahim neticelerini gördükleri için, müslümanlara karşı ahde vefaya dikkat ediyorlar. Binaenaleyh sakın verdiğin sözden dönme; sakın ahbine hıyanet etme; sakın düşmanını aldatma. Zarar ve mahrumiyete mahkûm, akılsız ve cahillerden başkası Allah'a karşı gelmek cüretini gösteremez. Allah Teâlâ, ezeli rahmeti icabı, O'nun için yapılan sözleşmeyi kulları için, şefkati sayesinde barınacakları emin bir sığınak; bu emin sahada asude kalacakları, huzur içinde ihtiyaçlarını karşılayarak onun civarına koşacakları, emin ve manevi bir makam kılmıştır. Onun için bunda bozgunculuk etmek, hıyanette bulunmak yahut aldatmak olamaz. Bir de birtakım yorumlara müsait olacak akidlerde bulunma. Akdedip belgelendirdiğin bir sözleşmeyi bozmak için de, sakın sözlerin gizli manalarından yararlanmaya kalkışma. Allah'ın ahdi icabı girmiş olduğun bir işin darlığı, haksız yere onu genişletmene katiyyen sebep olmasın. Zira genişleyeceğini ve sonunun iyi olacağını umduğun bir darlığa tahammül etmen, senin için elbette günahından çekindiğin, dünya ve ahirette ilâhi cezadan kurtuluş imkânı olmadığını bildiğin bir hıyanetten daha ehvendir.

33. Kan Dökmekten Kaçın

Sonra, kandan ve onu haksız yere dökmekten son derece sakın. Çünkü haksız yere kan dökmek gibi felaket getiren; bunun kadar mesuliyeti büyük, bunun kadar nimetin zevâlini, devletin mahvolmasını hak eden bir şey yoktur. Allah Teâlâ, kıyamet günü kulları arasında hükmünü verirken, ilk olarak döktükleri kanlardan başlayacaktır. Sakın haram bir kanı dökerek saltanatını kuvvetlendirmek sevdasına kapılma. Zira bu hareket onu zaafa düşürecek, daha doğrusu zevâle erdirerek başka ellere geçirecek sebeplerdendir. Hele taammüden ikâ edeceğin bir katil için, ne Allah'ın katında ve ne de benim indimde hiçbir özrün olamaz. Çünkü bu takdirde beden hak ettiğin cezanın (kıyas) icra edilmesi lazımdır. Şayet bir kazaya uğrarsan... Terbiye ederken, kırbacın yahut elin aşırılığa giderse (zira zaman olur ki yumruk, yahut biraz fazlası ölüme yol açar) sakın sahip olduğun nüfuza güvenerek, ölenin velilerine haklarını vermeyeyim demeye kalkışma.

34. Kaçınacağın Hususlar

Bir de, sakın kendini beğenme. Sakın nefsinin sana hoş gelen cihetlerine güvenme. Sakın yüzüne karşı övülmeyi isteme. Zira, iyilerin ne kadar iyiliği varsa, hepsini mahvetmek için şeytanın elindeki fırsatların en sağlamı budur... Sonra sakın halkına yaptığın iyilikleri, onların başına kakma; yahut yaptığın işleri mübalağalı gösterme; yahut kendilerine verdiğin sözden dönme. Çünkü başa kakma, iyiliği bitirir; mübalağa hakikati söndürür; sözden dönme ise Allah Teâlâ'nın da, halkın da nefretini celb eder.

Cenabı Hak Kur'anı Kerim'de: "Böylece, sizin yapmadığınızı söylemeniz Allah indinde ne kadar menfur bir harekettir" buyuruyor. Sakın açıklık kazanmayan işlerde inat etme. Sakın, açıklık kesbettiği zamanda da gevşeklik gösterme. Sonra işlerin her birini yerli yerine koy, işlerinin her birini zamanında ifa et. Herkesin üzerinde birlik halinde olduğu noktalarda kendini kayırmaktan çekin. Görevlendirdiğin kimselerin açığa çıkmış kötülüklerine karşı, senden beklenen hareketten habersizmiş gibi davranma. Aksi takdirde, başkasının yerine sen cezaya maruz kalırsın. Az zaman sonra işlerin üzerindeki perdeler, gözlerin önünde açılır ve mazlumun hakkı, senden alınır.

35. Dikkat Edeceğin Diğer Hususlar

Hiddetine, gazabına (öfkene), eline ve diline hâkim ol. Bunların hepsinden korunabilmek için de badirelerden geri durup şiddetini tehir et ki, öfken geçsin de iradene sahip olabilesin. Şunu da iyi bil ki; bir gün seni Yaratan'a döneceğini, O'na hesap vereceğini, çok açık ve iyi bir şekilde hatırlatmadıkça, nefsine hâkim olmak imkânını katıyyen bulamazsın.

Şimdi senin üzerine gerekli olan, senden evvelkilerin sana ulaşan adil hükmünü, yahut isabetli olan tutumlarını, yahut Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz'den gelmiş bir haberi, yahut Kitabullah'daki bir farizayı hatırd tutarak, bu gibi meselelerde bizden gördüğün hareket tarzına uyabilmen ve şu emirnamemde bildirdiğim ve ileride nefsinin arzularına kapılmanı mazur göstermemekliğin için elimde sana karşı sağlam bir hüccet bildiğim, hükümleri tatbik çalışmandır.

36. En Son Dilek ve Dua

Artık Cenabı Hak'kın geniş rahmetinden ve bütün istekleri kuşatmış olan azamet ve kudretinden dilerim ki, rızayı ilâhisi vechiyle kulları arasında güzel bir övgü ve ülkeler içerisinde en iyi eserler kurabilmek için, gücümüzün yettiği kadar çalışmaya seni de, beni de muvaffak kılsın. Hakkımızdaki nimetini tamamlasın ve bize olan ikramlarını kat kat artırıp sana da, bana da saadetle ve şehadetle can vermeyi muvaffak ve kolay eylesin. Bizim dua ve niyazımız Allah'adır. Salatü selâm, Allah'ın Resûlüne ve onun iyi ve tertemiz Âli üzerine olsun.

BARIŞA DAVET

*"Yurtta sulh, cihanda sulh."
– Atatürk*

*"İnsan olarak, bütün insanlara hitap ediyoruz:
İnsanlığınızı hatırlayın ve gerisini unutun."
– Bertrand Russell ve Albert Einstein,
1956 Barış Bildirisi.*

1. Hangi Barış?

Barış sorunu dünya gündeminde en ön sırayı korumaya devam etmektedir. Süper devletler arasında yakın tarihlerde gerçekleşen ümit verici yakınlaşmaya rağmen, etkili bir dünya barışından hâlâ çok uzaklarda bulunmaktayız. Sorunun boyutları hakkında genel bir fikir edinebilmek için aşağıdaki hususlara bir göz atmak yeterli olacaktır.

1. İnsanlık tarihinin en büyük savaşı olan 2. Dünya Savaşı'nda ölü sayısı 50 milyondur. 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşamakta olduğumuz sözde "barış" döneminde yer alan bölgesel savaşlar, devrimler, sınır çatışmaları ve terör eylemlerinde ölenlerin sayısı ise, 100 milyonu aşmıştır.

2. İkinci Dünya Savaşı'nın toplam imha gücünü birim kabul edersek, bir tek Trident denizaltısı, 25 İkinci Dünya Savaşı'na, dünyanın toplam nükleer cephaneliği ise, 6000 İkinci Dünya Savaşı'na eşittir.

3. Amerika ve Rusya'nın cephaneliklerindeki bütün diğer silahları bir yana bırakarak, yalnızca (nükleer ve termonükleer) atom silahlarını ele alalım; her iki ülkenin elinde ortalama onar gigatonluk (yani toplam 20 milyar ton dinamite [TNT] eşdeğer) bir nükleer silah stoku vardır. Demek ki, Hiroşima'ya atılan bombadan bir milyon altı yüz bin tanesinin üzerinde oturmaktayız. Diğer bir deyişle, insanlığın son ferdine kadar her erkek, kadın ve çocuğun payına dört ton dinamit düşmektedir. Gene bu demektir ki, her iki ülke ellerindeki silahların % 99,9'unu ortadan kaldırsalar bile, gene de 1600 Hiroşima tipi bombaya yetecek kadar stok kalacaktır. İki ülke de bunlarla hem birbirlerini, hem de diledikleri sayıda başka ülkeyi yok edebileceklerdir.

4. Bütün Avrupa ülkeleri atom bombasının peşindedirler ve neredeyse her birinin kapasitesi bu bombaları yapmaya yetecek seviyenin üstündedir. Ortadoğu gibi hassas bölgelerde çıkacak bir çatışmanın bir atom savaşına ve ateşle bütün dünyayı saracak bir tırmanmaya dönüşüvermesi muhtemeldir. (İsrail'in elinde yüzden fazla atom bomba-

sı bulunduğu tahmin edilmektedir.) Atom bombasına sahip olduğu bilinen Çin, İngiltere, Fransa ve Hindistan gibi ülkelerin yanısıra, Pakistan ve Güney Afrika gibi ülkelerin de atom bombasını ürettikleri sanılmaktadır. Uzmanlar, terörist örgütlerin bile bu silahları üretebileceklerinden veya başka yollarla elde edebileceklerinden korkmaktadırlar.

5. Radar ekranlarında görülen kuşların kıtalararası füze (ICBM) sanılması ve bu türden diğer hatalar sonucu, dünyamız bugüne kadar defalarca yok olmanın eşiğine gelmiştir.

6. Bilim adamlarının yakın zamanlardaki bulgularına göre, bir atom savaşının yaratacağı bütün diğer tahribatı bir yana bırakacak olsak bile, mantar bulutlarının kaldıracağı toz-duman, dünyamızı bir "nükleer kış" iklimine sokacaktır. Böylece savaştan sağ çıkmayı başaran yüz milyonlarca insan, soğuk veya açlıktan ölecektir.

7. Yörüngedeki uydulara yerleştirilmiş parçacıklı-ışın ve lazer silahlarının, kıtalararası füzeleri bertaraf edebileceği düşünülerek, trilyonlarca dolara mal olacak bir hayalin peşinden gidilmektedir. Stratejik Savunma Girişimi olarak adlandırılan bu yeni proje, bugüne kadar geliştirilenlerden çok daha dehşet verici bir silahlanma yarışının tohumlarını atmaktadır. "Savunma" amacı, daha şimdiden "mukabele yeteneğini koruma"ya indirgenmiştir. Kuşkusuz bu yeni girişime karşı da silahlar geliştirilecektir. Ayrıca uygulamaya geçildiğinde çok önemli zorlukla karşılaşılacaktır: Kimsenin 50 milyon satırlık hatasız bilgisayar programı hazırlayamayacağı, iyi nişanlanmış bir kum tanesinin bile bir uyduyu etkisiz hale getirebileceği, ölüm ışınlarını aynaların gerisingeriye yansıtabilecekleri, vbg. Bu zorluklar görmezlikten gelindiğinde bile, Stratejik Savunma Girişimi bir temel tutarsızlıktan kurtulamamaktadır: Bu silah da savunmadan çok saldırıda kullanılmak durumundadır ve bizi tekrar aynı çıkmaza sokmaktadır.

8. Dünya savaş harcamaları, yılda yüz milyarlarca dolar cinsinden ölçülmektedir. Bu paranın önemli bir kısmı, zaten yeterince fakir olan Üçüncü Dünya ülkelerinden çıkmaktadır. Silahlara yatırılan paranın küçük bir kesri, nice fakir ülkeyi açlar listesinden silmeye yetecek seviyededir.

Yer darlığı nedeniyle bu kadarını sıralamakla yetinmek zorunda kaldığımız hususlar, dünya ve uzay çapındaki silahlanma yarışının boyutlarını ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Durum yukarıda aktarılanların vereceği herhangi bir izlenimden çok daha vahimdir. Öyle ki, bir kimsenin bu konulardaki iyimserliği, bilgisizliğinin doğrudan bir ölçüsü olabilir. Termonükleer bir felaketin dehşeti, insan aklının tasavvur sınırının ve herhangi bir anlatım gücünün çok ötesindedir.

2. Bütün İnsanlar Kardeştir

Aralarındaki uzlaşmazlığın nedenleri ne olursa olsun, bütün insanların anlamaları gereken bir şey var: Biz hepimiz Âdem ve Havva'nın torunlarıyız. Bütün insanlar,

ortak ataları olan İlk Erkek ve İlk Kadın'da birleşir ve bu açıdan, hepimiz eşitiz. Hepimize yalnız hayatın değil, insan olmanın ilâhi nefesi üflenmiştir. Daha sonra coğrafi şartlar, ülke, kültür ve benzeri özelliklerdeki farklılıklar sonucunda ortaya farklı ırktan, dilden, milletten, vbg. insanlar çıkmıştır. Fakat bunların hepsi insandır; onlar bizim yeğenlerimiz, erkek ve kız kardeşlerimizdir.

Yukarıda sözü edilen yüzeysel farklılıkların derin düşmanlıklara yol açması, akli selim ölçüleriyle kabul edilemez. Bütün insanlar kardeşler; fakat bu gerçeği unuttukları için, birbirlerinin amansız düşmanı olmaya devam etmektedirler. Bulgaristan, Rusya ve Doğu Almanya'daki son gelişmelerde olduğu gibi, insanın insan şerrinden kaçabilmek için üzerinde büyüdüğü toprakları bile büyük gruplar halinde terk etmeyi göze alması, bu anlamsız düşmanlığın, günümüzde şahit olduğumuz örnekleridir.

3. Taş Devri mi, Uzay Çağı mı?

İnsan Taş Devri'nde mi daha ileriye, yoksa bugün, Uzay Çağı'nda mı daha ileridir? Bu soru ilk bakışta anlamsız bulunabilir. Kuşkusuz, bugün, bilim ve tıp açısından, daha ilerideyiz. Günümüzde insanlık, bilim ve teknolojiye, yakın zamanlara kadar tasavvur bile edilemeyecek yüksekliklere tırmanmıştır. İnsanlar Ay'a ayak basmışlar, Merih ve diğer gezegenleri ziyaret etmeye hazırlanmaktadır. Tıp dalında, en yenilmez hastalıkların bile dize getirilmesi için yoğun araştırmalar yapılmaktadır.

Fakat insanlığın, insanı insan yapan özelliklerde (barışseverlik ve ahlakta) bir arpa boyu bile ilerlememiş olduğunu görüyoruz. Bilim adamları ve tarihçiler, dünyanın, son 5400 yılın sadece yüz yılında barış yüzü görmüş olduğunu hesap ediyorlar. Uçaklar ve uzay araçları ile göklere tırmanan yaratık, Taş Devri insanının sadece tıraşlı, kravat takmış şeklindedir. Ayrıca, hemcinslerini ve geri kalan dünyayı yok etme imkânı olmadığı için, mağara insanının zorunlu bir masumiyeti vardı. Bu bağlamda, Taş Devri'nden bile daha geriye gitmiş olduğumuzu kabul edebiliriz. İnsanların teknik yeteneği, o tekniği yerinde kullanmalarını sağlayacak irfanı, ahlaki seviyeyi kat kat aşmaktadır.

4. Güneş, Su, Toprak

İnsanların milletler arasında tanımladıkları sınırlar ve bu sınırlar içinde oluşturdukları yapay ayrımlar, ayrıcalıklar, gökyüzünden bakıldığında kaybolur. Bu sınır ve ayrımların insanlığın varlığını sürdürmek için muhtaç olduğu tabiat unsurları açısından anlamları ve önemleri yoktur. Güneş, insanlar arasında fark gözetmeksizin herkese ışık saçar. Su, ırk, dil ya da dine bakmaksızın hayat bahşeder. Toprak, genç veya yaşlı, iyi veya kötü, zengin ya da fakir, bütün insanlara nimetlerini verir.

Burada insanlar için bir ibret vardır. Güneş, su ve toprak insanlar arasında ayırım yapmıyorlarsa, biz bunu yapma hakkını nereden aldığımızı sanıyoruz?

Tabiat unsurları, bizi, hayatta olduğu gibi ölümden de kopmaz bir biçimde birbirimize bağlayacaktır. Rüzgâr ve su, iki küçük ülke arasındaki ufak bir nükleer sürtüşmeden bile doğacak bir zehirli serpintiyi, bu ülkelerin sınırlarının çok ötesine taşıyacaktır. 1986 yılında Rusya'nın Çernobil atom santralında yer alan kaza, etkilerini Kanada, ABD ve Japonya'ya kadar hissettirmişti. Oysa tek bir atom silahı bile, bir atom reaktörünün uğrayabileceği en kötü kazadakinin çok daha büyük bir alanı kirletecektir.

En kısa zamanda anlaşmazlıklarımızı çözüp, kalıcı bir barış için gerekli tedbirleri almak zorundayız. Aksi halde, insanlık tarafından büyük para ve emek yatırımlarıyla inşa edilmiş olan bu "Kıyamet Makinesi" bir kez çalışmaya başlarsa, yerküreden sadece insan hayatı değil, belki bütün hayat silinecektir. Bu makine çalışmaya başlamadan, iş işten geçmeden, biz bu canavarı yok etmek zorundayız.

5. Yeni Dünya

Gelişi her ne kadar resmen açıklanmamış ya da gösterişli bir biçimde kutlanmamış da olsa, artık anlamak zorundayız ki, ilk atom bombasının patlatıldığı 1945 yılından bu yana, bütünüyle yeni bir dünyada yaşamaktayız. Bir anlamda Son, çoktan başlamış bulunmaktadır. Hiroşima, insanlık tarihinin en önemli dönüm noktasını teşkil etmektedir. Şimdiki takvimi terk edip, başlangıcı 6 Ağustos 1945 olan yeni bir takvime geçmek, çok daha uygun olurdu. Bugün, yani H.S. (Hiroşima'dan Sonra) 44 yılında, Kıyamet Çağı içinde şimdiden bir hayli yol almış bulunmaktayız.

Birinci Dünya Savaşı'nın, önemsiz bir soylunun, önemsiz ve hiç tanınmayan birisi tarafından öldürülmesiyle tetiklendiğini hiçbir zaman hatırdan çıkarmamak zorundayız. Tarihin tekerrür etmeyeceği konusunda en ufak bir güvencemiz yoktur. Herhangi bir kıvılcım, biri bile kalmayınca kadar ard-arda bütün milletleri, karşı konulmaz biçimde içine çekecek bir girdabı, bir zincirleme reaksiyonu ateşleyebilir. Cehennem silahları bizi uyarıyorlar: "Biz var olduğumuz müddetçe, aranızda yapacağınız en küçük bir savaş, hepinizi tehdit eder." Ve gene, diyorlar ki: "Nefsinize hakim olamıyorsanız, bizleri yok edin; yoksa biz sizi yok edeceğiz." Sadece atom silahlarının değil, (nükleer, biyolojik, kimyasal) bütün zehirli silahların ortak mesajı budur. Biz bunu yapana kadar, yeryüzünde bir tek insan güvende olamaz.

6. Evrensel Boyutlarda Bir Tahribat

İlâhi bir sözde "İnsanlar kıyameti kendi elleriyle koparacaklardır," denmektedir. Tutumumuzda bir değişiklik yapamazsak, öyle görünüyor ki, bu güzel, cennet dünyamı-

za kendi ellerimizle son vereceğiz. Güneşe güç veren, bütün galaksilerdeki tüm yıldızların yakıtı olan enerji, kâinatın temel gücü, bu kez, akli durduran bir felaketin emrine koşulacak, olanca şiddetiyle yeryüzüne salınverilecektir. İlmimizi kullanarak yarattığımız gerçek, işte budur.

Dünyamız, üzerinde hayatın bulunduğundan emin olduğumuz tek gök cisimidir. Arifane bir sözde şöyle denmiştir: "Kendim ettim, kendim buldum, kime ne?" Dünyaca intihar etmeye karar verirsek, arkamızda bırakacağımız boşluk bizim için gözyaşı dökmez.

Kıyamet silahlarının iki süper devletin tekelinde bulunduğu günler geride kalmıştır. Şu anda, nükleer yayılmayı durdurmanın herhangi bir yolu yoktur. Uzun süre sıkı bir gizlilikle saklanan atom ve (ondan bin defa daha güçlü olan) hidrojen bombasının sırları artık bilinmez değildir. Birinciye üretme imkânına sahip bir millet, ikincisini de üretebilecek şartları oluşturabilir. Bütün gezegenin imhasına yol açabilecek imkânlara herhangi bir ülke erişebilir.

Ayrıca, bütün yeni silah sistemlerinin "Dehşet Dengesi'ne etkisi, hep bu dengeyi bozacak niteliktedir. Süper devletler, çabaladıkça içine daha çok battıkları bir bataklığa saplanmışlardır. Stoklarını arttırmak için ne kadar çaba sarf etmişlerse, gerçek güvenlikleri (ve bütün dünyanın güvenliği) o ölçüde azalmıştır.

Ve şimdi, denge yeterince hassas değilmiş gibi, uzay silahları, Yıldız Savaşları ve yeni silah ve füze nesilleri geliştirme yönündeki çabalar, durumu defalarca kötüleştirecektir.

7. İkinci Tufan

Bir su tufanı olan Birinci Tufan, Hz. Nuh'un gemisinde bulunmayan bütün canlıları yok etmişti. Bu açıdan Hz. Nuh'a İkinci Âdem diyebiliriz.

Bu kez bir ateş tufanı ile karşı karşıyayız. Su tufanı, dünyaya ve onun hayat barındırma yeteneğine zarar vermediği halde, ateş tufanı her şeyi yok edecek, yerküreyi küle çevirecektir.

Gerçeği gözardı etmenin yararı yoktur. Bütün dünya devletleri, gerçeğin, şeytani hatanın farkındadırlar. Buna rağmen, bir yanda barış görüşmeleri aheste aheste devam ederken, öbür yanda dünyanın sonu getirilmeye çalışılmakta. İnsanlık dünyayı yakmaya, üzerindeki insan, hayvan ve bitkileriyle beraber ateşe ve küle çevirip, yok etmeye hazırlanıyor. Bir yanda bu dehşet verici akıbet için dünya çapında yapılan hazırlıklar vardır, öte yanda ise onu önleme konusunda felç, eşsiz ve tam bir durgunluk. Bu cehennem azabının sorumluluğunu kim yüklenecek? Bu evrensel acının, insanlığın ve yeryüzünün katledilmesinin hesabını çekmeye kim kendini hazır hissediyor?

8. Evlat Katilleri mi Olacağız?

Çocuklarını, gençleri, torunlarını bağrına basan babalar, kendi çocuklarını kendi elleriyle kül etmeye hazırlanıyorlar. Eğer biz, Birleşmiş Milletler topluluğu olarak, akli selim ve vicdan hissiyle bu tehlikeye son veremezsek, çocuklarımız bu gücü nereden bulacak? Birleşmiş Milletler platformu bu tehlikeye tatmin edici bir çözüm bulamıyorsa, başka ne işe yarar; varoluşunun amacı nedir? Ve eğer insanlar, insanlığa ve kendilerine acımıyorlarsa, hiç değilse dünyanın hayvanlarına, bitkilerine, Âdem'le Havva'dan bu yana insanlığın yükünü taşımış olan bu masumlara acısınlar.

9. Kurtuluş Yok

Atom Çağı insanı, bu korkunç kaderden kurtulmak için her yerde bir sığınak aramıştır. Atomun barışçıl kullanımının zehirli (radyoaktif) yan ürünleri de dünyanın barınabilirliğine sınırlar getirmektedir; ve tam güvenceli bir sığınağı günümüz insanı ne toprağın bağrında, ne de denizin on mil dibinde bulabilmiştir.

Bu çaresizlik, gözleri insan varlığını sürdürebilmek umuduyla, uzaya çevirdi. Kıyamet Makinesinin gücündeki kontrol dışı artış, uzay araştırmalarının cazibesini arttırmaktadır. Uzayda bir yuva bulma özlemi, kimileri tarafından açıkça dile getirilmekten çekinilse de, dünyayı yok etme acımasızlığını da içermez mi? Yeryüzü kıyametinin tetiğini çekme yetkisini kendinde görebilenler, uzayda yaşanabilir bir mekân oluşturma hırsı ve hevesini de barındırmaktadırlar. Onlara sorarız: "Buna sizi zorlayan İlâhi emrin bir hükmü müdür? Yoksa Âdem'le Havva'dan bugüne kadar sadece nefsanî ve şeytani bir emrin maiyetinde mi hareket ediyorsunuz?"

10. Üçüncü Âdem

Üçüncü Âdem kim olacaktır? Dünyadaki Ateş Tufanı'nı terk edip, uzayda yaşam şartları oluşturulmuş yeni barınağından kıyamet oyununu seyredecek olan Üçüncü Âdem'in yeni barınağı, neresi olacaktır? Güneş Sistemi içinde hayatın sürdürülmesinin, zor da olsa mümkün olabileceği tek yer Merih'tir. Merkür, Venüs ve dış gezegenlerde şartlar, onları ziyaret etmekteki dev zorlukların aşılabileceğini farzetsek bile, insanın bekası için çok serttir. Yıldızlar-arası ve galaksiler-arası yolculuk, şu anda öngörülebilir herhangi bir yeryüzü teknolojisi için imkânsızdır; üstelik her şeyden önce uygun bir gezegenin bulunması gerekirdi.

Dev teleskopların erişebildiği kadarıyla, görünürdeki tek yaşanabilir yer, üzerinde olduğumuz gezegendir. 15 milyar ışık yılı uzaklığa, evrenin sınırlarına bakan bilim adamları, henüz Dünya'ya benzeyen tek bir gezegen keşfedememişlerdir.

Buna rağmen insan, bir uzay istasyonunda, Ay'da ya da Merih'te varlığını sürdürebilmek istese, bir uzay elbisesine, bir oksijen maskesine ve tıbbi besin haplarına muhtaç ve bağımlı olacaktır. Bunlarsız bir an bile yapamaz. Bu şartlarda en fazla beş yıl yaşayabileceği varsayılabilir..

Bütün bunlar, ayağımızın altında çiğnediğimiz alçakgönüllü toprağa biraz daha dikkatli, biraz daha düşünceli ve saygılı olmamız gerektiğini söylemiyor mu?

11. Ateş Yerine Su

Nefret, nefretle sönmez; nefret, hoşgörü, merhamet ve nihayet, sevgiyle söner. Ateşi ateşle söndüremeyiz; ateşi söndürmek için su lâzımdır. Bugün, insanlığın her şeyden çok suya ihtiyacı vardır: Hayat suyu, barış suyu. Açıktır ki, varlığımızı sürdüremezsek, bütün diğer ihtiyaçların da anlamı kalmayacaktır.

12. Yitirdiğimiz Dayanak: Din

Kıyametin eşiğinde bekleyen insanlığın ivedilikle ihtiyacı olan güçlü bir barış atılımı için, güç verecek, sahip olduğu tek kaynak dindir. Bütün dinlerin kalbi, özü sevgidir. Ne var ki, bugünkü biçimiyle sahiplenilen dinlerde, bu öz kurutulmuş ve insanlığın gereği olan bu en içsel değer örtülmüş, yaşanamaz olmuştur. Hiçbir millet dinine özünden sahip çıkamaz hale geldiğinden, şeytani dürtüleri ve hırsı frenleyebilecek en güçlü kaynağından yoksun kalmıştır. Giderek dinini, hırsına ve şeytani arzularına hizmet ettirme taşkınlığını gösterenler bile oluşmuş, din işlevini gösteremez duruma getirilmiştir.

Oysa bilimin ve teknolojinin insanlığı yok edici ürünlerine karşı çıkabilmek için gerekli olan ahlak sağlamlığını, nefis kontrolünü ve ilhamı, insanlık ancak yine, özü sevgi olan dinde bulabilecektir.

13. Çıkış Yolu: Tek Kitapta Birleşelim

Yok oluş eşiğindeki insanlık, birliğinden ve özünden ayrı düşünmenin acısını yeterince çekerek, tecrübe kazanmıştır. İnsan aklı ve kalbi bir türlü yaşayamadığı birliği ve sevgiyi çoktan beri aramaktadır.

Tüm insanlığa sesleniyoruz:

Tek bir birlik olarak, insanlığımızın çoktan yitirdiğimiz özünü yeniden yaşatalım. Bunun için de sahip olduğumuz dört büyük kitaptan; Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dan yararlanalım. (Diğer bütün dinsel yazılar, doğrulukları ölçüsünde bunların şerhi, yorumu ya da açıklaması olarak düşünülebilir.) İlâhi emir mahiyetindeki bu dört kitaptan hangisi hepimizi, din, millet, ırk ayrımlarının ötesinde daha kolay birleştirebiliyorsa, onu seçerek, sancağımızı yapalım.

Bu sancaktan alacağımız güçle ateşe karşı su üretelim.

İnsan başta olmak üzere, insana yardımcı olan bitki ve hayvan âlemleriyle birlikte, bütün dünyaya karşı biraz merhamet duyalım.

Kararı dünya liderlerine ve bütün insanlığa bırakıyoruz.

Bu dünyayı yaratanımız olan Allah'tan bir hediye olarak almış bulunuyoruz. Yerküre bize bir armağandır. Akli selim ve vicdan ile, bu mekânı gene, bize emanet etmiş olan Allah'a iade edelim.